

Forfatter: Ulfeldt, Leonora Christina

Titel: Jammers Minde og andre selvbiografiske Skildringer

Citation: Ulfeldt, Leonora Christina: "Jammers Minde og andre selvbiografiske Skildringer", i Ulfeldt, Leonora Christina: *Jammers Minde og andre selvbiografiske Skildringer*, udg. af JOHS. BRØNDUM-NIELSEN ; C. O. BØGGILD-ANDERSEN , Rosenkilde og Bagger, 1949, s. I. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-leonora01-shoot-idm140124514361520.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Jammers Minde og andre selvbiografiske Skildringer

II
III

LEONORA CHRISTINA

JAMMERS MINDE OG ANDRE SELV BIOGRAFISKE SKILDRINGER

UDGIVET AF
JOHS. BRØNDUM-NIELSEN OG
C. O. BØGGILD-ANDERSEN

**ROSENKILDE OG BAGGER
KØBENHAVN 1949**

IV
Udgivet med Understøttelse af
UNDERVISNINGSMINISTERIET
af
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB
Copyright 1949 by Rosenkilde og Bagger
Printed in Denmark by Bogtrykkeriet Antikva, Copenhagen
V

INDHOLD

- Side Historisk Indledning af C. O. Bøggild-AndersenVII
- Bemærkninger vedrørende Textgengivelserne f Johs. Brøndum-Nielsen.....XXIV
- Leonora Christinas franske Selvbiografi oversat til Dansk ... I
- Kong Karl X. Gustavs Bryllup 1654..... 51
- Rejsen til Korsør 1656 55
- Confrontationen i Malmø 1659 69
- Jammers Minde..... 93
- Historiske Oplysninger 295
- Oversigt over Leonora Christinas nærmeste Slægtninge og fterslægt..... 400
- Register..... 403

BILLEDFORTEGNELSE

- 1. Leonora Christina. Maleri af Gerhard Honthorst. (Overfor S. III)
- 2. Corfitz Ulfeldt. Maleri tilskrevet Sébastien Bourdon. (" " 16)
- 3. Adolph Fuchs. Stik af C. van Caukercken. (" " 32)
- 4. Facsimile af en Side af Jammers Minde. (" " 95)
- 5. " " " " " " (" " 107)
- 6. " " " " " " (" " 242)
- 7. Leonora Christina forlader Blaataarn. Maleri af r. Zahrtmann. (" " 288)

VI

JONS. BRØNDUM-NIELSEN HAR BEARBEJDET DE DANSKE TEXTER OG TILSYNET DEM MED FORKLARENDE TEXTNOTER SAMT FORFATTET AFSNITTET OM »JAMMERS MINDE«S SPROGLIGE FORHOLD. C. O. BØGGILD-ANDERSEN HAR OVERSAT DEN FRANSE SELV BIOGRAFI OG UDARBEJDET FODNOTERNE HERTIL SAMT FORFATTET DE HISTORISKE OPPLYSNINGER TIL DE FORSKELLIGE SKRIFTER, SAALEDES DOG, AT BRØNDUM-NIELSEN HAR YDET VÆSENTLIGE BIDRAG TIL INDLEDNINGERNE OM DE MINDRE DANSKE SKRIFTER M. M.

VII

HISTORISK INDLEDNING

I Fortællingen "Holger Danske" (1845) lader H. C. Andersen den gamle Billedskærer for sin lille Sønnesøn gennemgaa det danske Vaaben. "Løverne ere Styrke og Hjerterne ere Mildhed og Kjærlighed". Men "idet han saa paa de røde Hjerter, saa skinnede de endnu stærkere end før, de bleve til Flammer, som bevægede sig, og hans Tanke fulgte hver af dem.

Den første Flamme førte ham ind i et snevert, mørkt Fængsel; der sad en Fange, en deilig Quinde, Christian den Fjerdes Datter: *Eleonora Ulfeldt*; og Flammen satte sig som en Rose paa hendes Bryst og blomstrede sammen med hendes Hjerter, hun, den ædleste og bedste af alle danske Quinder.

"Ja, det er et Hjerter i Danmarks Vaaben!" sagde den gamle Bedstefader".

I "Gudfaders Billedbog" (1867) kommer den store Digter paa ny ind paa Leonora Christinas Livsskæbne, som tydeligt har grebet ham stærkt. "Det er en Sang, saa glædelig i sin Begyndelse, saa sørgelig i sin Udgang".

Visselig var det et Levnedsløb, mærkeligt i alle Folks og Tidens Historie, som beskikkedes Leonora Christina, Kong Christian IV.s Datter, i sin Ungdom gift med Landets Førsteminister Corfitz Ulfeldt, en Tid lang Københavns mest fejrede Dame, siden landflygtig, derpaa 22 Aar Fange i det skumle Blaataarn, indtil Fængselsportene aabnede sig for hende som gammel Kone, og VIII hun fik Lov at slutte sine Dage i Fred paa det stille Maribo Kloster.

Da H. C. Andersen bevidnede Leonora Christina sin Kærlighed, hvilede dog hendes rigeste Gave til Eftertiden endnu fjernt fra Danmark, ukendt for ham som for alle andre Danske.

Det, som giver Leonora Christina hendes Storhed, er nemlig ikke hendes omskiftelsesrige Liv og de Lidelser, hun maatte gennemgaa, men det ukuelige Mod og den Trofasthed mod dem, hun elskede, hvormed hun bar Skæbnens Slag uden at bøjes og sætte sit Sinds Friskhed og Frodighed til, og sidst og ikke mindst den rige Fortællerbegavelse, med hvilken hun har gjort sit Liv, især sit Fangeliv, og sin egen Personlighed levende for Efterverdenen. Hendes "Jammers-Minde" blev først trykt i 1869, 171 Aar efter hendes Død, og hendes andre selvbiografiske Skrifter var, da H. C. Andersen skrev, alene kendt af enkelte Lærde.

Disse Skrifter skal her for første Gang forelægges den danske Læseverden i en samlet Udgave.

Men skal vi fuldt forstaa dem, er det nødvendigt at tegne deres Forfatterindes Livsskæbne i korte Træk, paa Baggrund af en Tidsalder, som hører til de mest dramatiske i vort Folks Historie.

Hendes Fader var Christian IV., den arbejds-, fest- og kunstglade Konge, som byggede de skønneste Slotte, vort Land ejer, og mange andre dejlige Bygninger, grundlagde en Række ny Byer og søgte at bringe Liv og Trivsel i dansk Industri og Handel, men led Nederlag udadtil, mod den tyske Kejser, Sverige og Nederland, og efterlod Riget mindre og fattigere, end da han kom paa Tronen. Hendes Moder var den unge livshungrige Adelsdame Kirsten Munk, som Kongen efter sin Dronning Anna Cathrine af Brandenburgs Død ægtede (1615). Længe levede de i Elskov og Gammen og fik en halv Snes Børn. Men Fru Kirsten var selvsk og nydelsessyg og blev til sidst utro mod sin over 20 Aar ældre Ægtefælle. I Januar 1630 fandt en faktisk Skilsmisse Sted, og Kongen vilde aldrig senere se sin Hustru, ix som levede Resten af sit Liv i Jylland paa Gaardene Boller og Rosenvold, hvortil kom de mange Godser, hun 1649 arvede efter sin Moder Fru Ellen Marsvin.

Børnene tog Kongen sig af, og han viste dem baade Kærlighed og Omhu. Paa Grund af sine mange Forretninger kunde han dog ikke være ret meget sammen med dem. De blev opdragne af Hofmesterinder og Huslærere, for det meste paa det af Christian IV. byggede prægtige Frederiksborg Slot. Her var Leonora Christina født 1621 - 8. Juli staar der i Faderens Kalendere, ii. Juni mente hun senere selv - altsaa 8½ Aar før Forældrenes Skilsmisse - som det tredje Barn i Flokken. Der var to ældre Søstre og fire yngre foruden

Broderen Valdemar Christian og en Søster og en Broder, der døde som smaa. Rigtige Prinsesser og Prinser var de ikke, da deres Moder ikke var af fyrstelig Byrd, og Forældrenes Ægteskab var indgaaet i Dølgemaal (og uden kirkelig Vielse), men de fik, som deres Moder, af Kongen tillagt Titelen Grevinder og Grever til Slesvig og Holsten, og Døtrene tituleredes "Frøkener", mens ugifte Adelsdamer blot var "Jomfruer".

I den franske Selvbiografi opfrisker Leonora Christina i Mindet en Del Oplevelser fra Barneaarene. Mærkeligt nok synes hun at have været den eneste i Søkendekredsen, som i større Omfang arvede Faderens Sind og Begavelse. De andre ser ud til mest at have slægtet Moderen paa og bragte hverken deres Ægtefæller eller sig selv Lykke. De Breve, som er bevarede fra Fru Kirsten og hendes Døtre Elisabeth Augusta og Hedvig, er lidet opbyggelig Læsning.

Fra Christian IV. havde Leonora Christina sit hurtige Lærenemme og sine kunstneriske Anlæg, for Tegning, Maling, Haandarbejde og Musik, sit Lune og sin Evne til at udtrykke sig med Kraft og Liv baade i Tale og Skrift. Tidligt viste hun ogsaa, at hun havde sin egen Vilje, og det kom til haarde Sammenstød mellem hende og den myndige Hofmesterinde Fru Karen Sehested. Det er ikke et uhildet Billede, hun i Selvbiografien giver af x denne karakterfulde Dame. Men Faderens Øjsten var hun paa Grund af sin Ynde, sin Livfuldhed og sit kvikke Hovede, og som halvvoksen fik hun Lov at følge ham paa Smaarejser. Kærligheden til Faderen fulgte hende Livet igennem. Men hun var endnu kun et Barn, da det Tidspunkt kom, da han maatte vige Førstepladsen i hendes Hjerte for en yngre Mand.

Ved Kongens Hof færdedes mange Hof- og Kammerjunkere, unge danske og holstenske Adelsmænd. Blandt disse udsaa Christian IV. Ægtefæller til sine Døtre, som, da de ikke var prinsessefødte, ikke kunde vente at blive gift med udenlandske Prinser. Elegantest af dem alle, mest charmerende ved sit Konversationstalent og ved den fornemme Dannelse, han havde erhvervet sig paa langvarige Rejser i Frankrig og Italien, var den unge fynske Rigsraadssøn Corfitz Jakobsen Ulfeldt. Han var lidt over 23 Aar, da han i Dec. 1629 blev ansat som Hofjunker. Ikke længe efter trolovedes han med den niaarige Leonora Christina. Det var almindeligt dengang, at Piger blev lovet bort allerede i Barnealderen. Om nogen dybere Kærlighed mellem de to kan der vel næppe endnu paa det Tidspunkt have været Tale. Men den synes for hendes Vedkommende at være kommet hurtigt. Leonora fandt sin Corfitz uimodstaaelig. Og en Sygdom i Benet, som han allerede dengang led af, og som fulgte ham Livet igennem, kaldte desuden tidligt paa Medlidenheden og Moderfølelsen hos hende. Hun knyttede sig saa fast til ham, som et Menneske kan knytte sig til et andet. Hustrukærligheden og Hustrutroskaben blev den stærkeste, alt beherskende Følelse i hendes Liv. Hun gjorde sig blind for sin elskede Ægteherres Svagheder - hans Forfængelighed og Ærgerrighed, hans svigtende politiske Klogskab, hans Mangel paa Troskab over for Konge og Fædreland - og naar, som det hændte, hun var af en anden Mening end han, endte hendes langt stærkere Karakter med at bøj sig.

Det var en splittet Verden, hvori hun voksede op. Hendes Forældre var endt med at hade hinanden, og hendes Søskende laa i xi stadig Kiv indbyrdes og med Kongens Frillebørn, senere ogsaa med deres Ægtefæller. Og i det Danmark, der var hendes Fædreland, stredes Kongen om Magten med Rigsraad og Adel, og Borger- og Bondestand skelede ondt til Adelenes Særrettigheder. Midt i al denne Splid var det hendes Sjæl en Lise at give sig helt hen til den ene, der blev hende alt. Og derfor var alle andre menneskelige Baand, naar de sattes paa Prøve, saa skøre over for det ene, som var saa stærkt. Corfitz Ulfeldt blev, som det er sagt, hendes Skæbne. Men hun blev ogsaa hans. Hendes Byrdsstolthed satte hans medfødte Ærgerrighed stedse større Maal, hendes faste og selvtilidsfulde Personlighed gav den inderst inde svage Mand et sjæleligt Rygstød og en Spore, uden hvilken hans Skæbne næppe var blevet, som den blev.

Den 9. Okt. 1636, da hun var 15 Aar gammel, fejredes Brylluppet paa Københavns Slot. Aaret efter blev Ulfeldt Statholder i København, dvs. Kongens Højrehaand i Regeringen, og det unge Par flyttede ind i den store Gaard paa Graabrødretorv, som han købte sig, og som udstyredes med en Række kostbare Tæpper, Møbler og Kunstværker. Der var ingen Dronning i Landet, og Leonora Christina blev, især efter at hendes Mand -der i 1641 paa en Ambassade til Regensburg af Kejseren var udnævnt til tysk Rigs greve - 1643 var blevet ophøjet til Rigshofmester, Statens Førsteminister og Rigsraadets Formand, Hovedstadens fornemste Dame. Blandt Ulfeldts Venner og dem, der bejlede til hans Gunst, indtog hun en Dronnings Stilling. Og mod dem var hun en naadig Dronning. Men hans Rivaler og de, der havde en anden Mening end han, var sikre paa hendes Ugunst eller Had.

Ivrigt søgte hun, som hun beretter i sin Selvbiografi, at tilegne sig alle de Kundskaber og Færdigheder, som Tiden krævede af en Verdensdame, og som lokkede hendes medfødte Anlæg og Tænksomhed. Hun læste meget og gav sig af med Oversættelser, bl. a. fra Fransk, som hun allerede før sit Ægteskab efter en fransk Diplomats galante Vidnesbyrd talte med stor Lethed og xii med en smuk og behagelig Akcent, som klædte hende allerkæreste. At hun var langt fra at beherske Fransken som en indfødt, skulde dog senere hendes franske Selvbiografi bære Vidne om. Ung, stærk og smidig som hun var, elskede hun ogsaa Jagtens og Boldspillet Glæder. Til at være en Verdensdame i den franske Renæssancestil, hvori hendes Herre og Husbonde indviede hende, hørte ogsaa en omfattende Taalsomhed i Synet paa det erotiske - den hun i Selvbiografien tillægger sig selv, naar onde Tunger beskyldte hendes Mand for ægteskabelig Utroskab. Over alt andet var hun dog Hustru og Moder. Hun fødte mellem sit 16. og sit 30. Aar mindst 10 Børn, hvoraf fire Dreng og tre Piger naaede voksen Alder. Hendes Forhold til Børnene bar i højere Grad, end Tidens Vane

var, Præg af naturlig Fortrolighed. Det kan vi bl. a. se af de indbyrdes Kælenavne, man anvendte.

Hjemlivet afbrødes 1646-47, da Leonora Christina ledsagede sin Mand paa hans Gesandtrejse til Holland og Frankrig. Under Opholdet i Holland malede den fremragende hollandske Portrætmaler Gerhard Honthorst et Billede af hende, som nu hænger paa Frederiksborg og er det bedste, som kendes. Det unge Hovede med den let bøjede Næse og det mørkeblonde Haar er henrivende kvindeligt i sin Blanding af knejsende Selvfølelse, Ynde, Klogskab og Koketteri. Intet Under, at hun gjorde Lykke her og siden ved den franske Dronning, Anna af Østrigs, Hof i Palais-Royal. "Hendes Ansigt var," siger Dronningens Kammerfrue Madame de Motteville i en efterladt Skildring, "meget smukt, og hendes Skønhed var parret med Værdighed, hvad der bestyrkede mig i den Tro, jeg altid har haft, at man i alle Lande finder distingverede Folk . . . Hun talte ofte og altid forstandigt, med en Ligefremhed, som havde lidt af hendes Fædrelands Kulde ved sig, men hvori der ikke var noget simpelt eller ubetydeligt, og paa sin Dragt og sin Hat havde hun saa mange Perler, at man kunde se, at hun ogsaa var meget rig".

Faa Maaneder efter Hjemkomsten fra den lange Rejsefærd - XIII som ogsaa omfattede en lille Svipetur til London - stod hun ved sin gamle Faders Dødsleje paa Rosenborg og lukkede efter Dødens Indtræden det ene Øje, som han endnu havde i Behold, efter Slaget paa Kolberger Heide. Ikke med Urette skrev hun 36 Aar efter, at hun dermed sagde "Sin Verdens Velfart Godnat". Forholdet var det, at Ulfeldts Stilling hvilede paa Lerfødder. Den nye Konge, Frederik III., Leonora Christinas kolde og mistænksomme Halvbroder, fandt ham for mægtig og arbejdede paa hans Fald, og han havde ogsaa Fjender i Raadet og blandt Embedsmændene. Den unge Dronning Sophie Amalie (af Braunschweig) kunde desuden ikke døje Leonora Christina, fordi denne overstraaede hende i Skønhed og Elegance og efter hendes Mening ikke behandlede hende med den Ærbødighed, som skyldtes en Dronning. Til Kongeparrets Ugunst kom den Kendsgerning, at Ulfeldts Rigshofmesterstyrelse var højst angribelig. Ikke mindst gjaldt dette hans Ledelse af Finanserne, der havde tilladt Leverandører og andre - og ikke mindst ham selv - at berige sig paa Statens Bekostning. For en Tid fik hans Svoger, den højtbegavede Statholder i Norge Hannibal Sehested, skabt en Slags Vaabenstilstand mellem Konge og Rigshofmester, under hvilken Ulfeldt i 1649 med sin Hustru og et stort Følge drog til Holland for at slutte et Forsvarsforbund. Ved sin Hjemkomst mødte han dog stor Kulde hos Kong Frederik og maatte finde sig i flere Krænkelser, bl. a. at Kongen berøvede hans Hustru og hendes Søstre deres Titel af Grevinder til Slesvig og Holsten. Stor Forfærdelse vakte det nogen Tid efter, i Dec. 1650, at en Kvinde af tarvelig Herkomst og daarligt Rygte, Dina Vinhofvers, beskyldte Rigshofmesteren og hans Hustru for at omgaas med Planer om at tage Kongen af Dage ved Gift. Det blev ganske vist bevist ved Retten, at Dina løj, og i Juli 1651 blev hun henrettet paa Slotspladsen i København. Men nu forlangte Kongen en Undersøgelse af Ulfeldts Regnskaber, og den af sine Fjender forfulgte Mand foretrak at unddrage sig den kommende Storm ved i Nattens Mulm og Mørke sammen med sin Hustru XIV fra Helsingør at flygte paa et Skib til Holland (14. Juli 1651).

Det var en Undsigelse til Danmarks Konge og Regering. Snart efter fulgte et aabent Brud og forræderiske Forhandlinger med Dronning Christina af Sverige.

Leonora Christina stod i denne Fejde helt paa sin Mands Side. Over for den Uret, som efter hendes Mening var øvet mod ham og mod hende, svandt Hensynet til den danske Konge og den danske Stat ind til noget, der kom i anden Række. Hustrutroskab, Selvhævdelse, Hævnløst blev Grundelementer i hendes Livsfølelse i de Aar, som kom.

Hendes Karakter hærdedes i disse Aar, og hendes Personlighed fik større Linier. Efter en kort Rejse til Stockholm 1651, hvor Ulfeldt opnaede Dronning Christinas Beskærmelsesbrev, tog Ægteparret 1652-54 Ophold i den svenske Hovedstad. 1655 -57 havde de sammen med Børnene Bolig paa Slottet Barth i Pommern, som Dronning Christina havde pantsat til dem. Kort før Jul 1656 foretog Leonora Christina efter Ulfeldts Ønske, men mod sit eget Raad en Rejse til Danmark for at søge at faa en Forsoning i Stand med Frederik III. I Korsør standsedes hun af en kongelig Udvisningsordre. Af denne Rejse og dens dramatiske Begivenheder nedskrev hun kort efter Hjemkomsten til Barth en livfuld Skildring paa Dansk - hendes ældste bevarede større danske Skrift.

I Juni 1657 var det, at Frederik III. tog den fortvivlede Beslutning at erklære Sverige Krig, mens Kong Karl Gustav var optaget af Kampene i Polen. Med Lynets Hast førte Svenskekongen gennem Nordtyskland sin Hær mod Danmark, og nu gik Corfitz Ulfeldt i hans Tjeneste. Det var mod Leonora Christinas Ønske, men hun fulgte sin Mand og var fra Fyn, hvor hun 1658 begravede sin Moder, Tilskuer til det svenske Sejrstog over Bælterne, Roskildefreden og Ulfeldts Genindsættelse i sine danske Ejendomme og Len. Senere sluttede hun sig til ham i Malmø og maatte her, da han 1659 anklagedes for Forræderi mod den svenske Konge og samtidig næsten helt lammedes af Sygdom, xv overtage baade hans Pleje og hans Forsvar for den svenske Domstol. Retsakterne (nu i Riksarkivet i Stockholm), blandt hvilke der er flere store Indlæg fra hendes Haand, aftvinger Beundring for hendes Kraft, Kløgt og Ordsnilde. Men det er tydeligt, at hun ikke gik af Vejen for mere end én frejdig Usandhed for at afkræfte Beskyldningerne. Om et Retsmøde i hendes Hus 17. Dec. 1659 forfattede hun en udførlig og højst levende Beretning, som findes i det danske Rigsarkiv.

Dommen lød paa Tab af Ære, Liv og Gods, men det lykkedes efter Freden i København 1660 hendes

Svoger Hannibal Sehested

- der i et Brev til hende varmt havde ønsket hende og hendes omtumlede Mand, at de nu maatte finde "deres Sjæls Rolighed"

- at udvirke Benaadning af Regeringen i Stockholm. Opskræmt af falske Rygter om, at den svenske Regering havde besluttet at føre Ægteparret til livsvarigt Fængsel i Finland, flygtede Ulfeldt imidlertid til København, hvor han søgte Frederik III.s Naade. Leonora Christina blev med god Grund forfærdet, da hun ved sin Ankomst til den danske Hovedstad fandt sin Mand, som efter Aftale skulde være rejst til Lübeck. Den danske Konge var ikke tilbøjelig til at tilgive sin oprørske Undersaat, hvis Rænkespil han stadig frygtede, og lod begge Ægtefæller føre til Klippeborgen Hammershus paa Bornholm, hvor de holdtes i haardt Fangenskab.

En dagbogsagtig Skildring, som Leonora Christina paa Dansk forfattede af Fangelivet paa Hammershus, er gaaet tabt. Men i den franske Selvbiografi, hun skrev i Blaataarn 1673, har hun tegnet det i knappe, men uforglemmelige Streger. Særligt levende er Billedet af den brutale Fangevogter Generalmajor Adolph Fuchs og af et mislykket natligt Flugtforsøg med den syge Ægtefælle og en Tjener ned ad Hammerens uvejsomme Klipper. Man ved ikke, hvad man skal beundre mest: den Opfindsomhed, den Kraft og det Mod, den 40-aarige Kvinde udviste ved Flugtforsøget, eller den livsfriske og anskuelige Fortælling, hun som 52-aarig nedskrev derom.

XVI

Senere viste Frederik III., der i Mellemtiden var blevet enevældig Konge, sig villig til Forhandling, og ved Juletid 1661 udfriedes Ægtefællerne endelig mod, at de gav Afkald paa alle Fordringer og det meste af deres Ejendom. De kunde nu tage Ophold paa Ellensborg paa Fyn (det nuværende Holckenhavn), som Leonora Christina havde arvet efter sin Moder, og hvortil snart efter ogsaa de fleste af Børnene fandt hjem.

Corfitz Ulfeldt var imidlertid besat af en Dæmon, som ikke lod ham finde Ro. Han fik 1662 Kongens Tilladelse til at rejse til Udlandet for at bruge Bade for sin Sygdom og ledsagedes paa Rejsen af sin Hustru. Fra Brugge i Nederlandene tog den vanvittige Mand til Paris, udstrørende Planer og Reformforslag til den franske Konge og andre, hvoraf nogle strejfede Landsforræderiet. Da Ægtefællerne i Efteraaret var kommet tilbage til Brugge, dræbte deres ældste Søn Christian Ulfeldt her paa aaben Gade den ferierejsende General Fuchs. De var sikkert uden Andel i Mordet, men bag det laa det Had til Plageaanden fra Hammershus, som Leonora Christina havde indplantet i Sønnens Sind, og hun syntes at have billiget Handlingen. I Maj 1663 sendte Ulfeldt sin Hustru til London for at kræve den engelske Konge Karl II. (der var en Søstersøns Søn af Christian IV.) for et Laan, som Ægtefællerne 14 Aar før, da han var landflygtig, havde ydet ham. Forhandlingerne trak i Langdrag, bl. a. fordi den danske Konges Resident Simon de Petkum modarbejdede hende. I Mellemtiden fik Frederik III. fra Kurfyrsten af Brandenburg Underretning om, at Ulfeldt havde tilbudt denne Danmarks Krone, efter at han (Ulfeldt) havde faaet et Oprør sat i Gang. Den danske Konge blev højst forfærdet og lod Højesteret dømme den forræderiske Undersaat fra Ære, Liv og Gods (24. Juli 1663). Leonora Christina forlangte han som Mandens formentlige Medskyldige udleveret af den engelske Konge. For ikke at krænke sin danske Onkel maatte Karl II. gaa ind herpaa, og vistnok Natten mellem 27. og 28 Juli 1663 lod de engelske Myndigheder i Dover hende falde i Hænderne paa XVII Petkum og hans Folk. Paa et af Residenten lejet Skib førtes hun til København, hvortil Skibet ankom 8. August 1663 Kl. 9 Formiddag.

Fra dette Tidspunkt fortæller Leonora Christina selv sine Oplevelser saa udførligt i sit "Jammers-Minde", indtil hendes Løsladelse fra Blaataarn, at der ikke er Grund til at genfortælle dem her. I endnu højere Grad end Rejseskildringen fra 1656, Forhørsberetningen fra 1659 og den franske Selvbiografi fra 1673 viser det hende som en Fortæller af Guds Naade, hvor det gælder hendes egne Oplevelser, hvad hun selv har set og hørt og følt.

Kærnen i "Jammers-Minde" er imidlertid ikke de mange Billeder, men det Sind, som afslører sig i Bogen. Nu, da Leonora Christina for stedse havde forladt sin Mands omtumlede Baad, og især da hun 1664 erfarede, at han i Febr. dette Aar ved Døden var udfriet fra denne Verdens Fare og Nød - at hans sidste Tanker gjaldt hende, fik hun først langt senere at vide -, fandt hun omsider sin Sjæls Rolighed. For Verden var hun Højforræderens Hustru, maaske hans Medskyldige, udstyret med ét Navn, der brændemærkedes for alle ved den Skamstøtte over Ulfeldt, som lige til 1842 stod paa Graabrødretorv. Bevidstheden herom, Frygten for Mandens Skæbne og for, hvad der kunde være i Vente for hende selv og hendes Børn, knugede hende i de første Fængselsdøgn til Jorden og lod hende ønske Døden. Men hun rankede sig atter. Hendes altid stærke Selvhævdelse, hendes kvindelige Ensidighed i Følelse og Synspunkter blev en Kraftkilde for hende ogsaa nu, da alle ydre Magtmidler og al ydre Ære var uigenkaldeligt tabt. I haarde Sjælekampe gennemtvang hun over for sig selv og over for sin Gud, hvis Ret til at tugte dem, han elskede, hun erkendte, den Overbevisning, at hun kunde bestaa for hans Domstol, at hun havde gjort Ret i over alle andre Hensyn at følge den "Ægte-Kærlighed", der havde været hendes Livs Salt, og at hun hisset skulde faa den XVIII Oprejsning, der nægtedes hende her. Som det hedder i de Vers, hun siden anbragte paa et Alterklæde til Maribo Kirke:

"Ej noget synes tungt for Ægte-Kærlighed,
Trofasthed er den Dyd, man ej tør blues ved."

Nogen Helgeninde blevhun ikke. Hun førte med Omhu og stille Tilfredshed Bog over de Ulykker, der som en retfærdig Straf fra oven ramte hendes Mands og hendes Fjender. Hun følte sig stedse som Christian IV.s højfornemme Datter, hævet over sine stakkels Omgivelser i Fængslet, saa varmt hun end kunde føle for alle, jævne og fornemme, der viste hende Deltagelse, eller i hvem hun fandt noget godt. En taktløs Hertuginde, der var inde at se hendes Bur, fik en Finte, som sved, og en genstridig Pige fik at føle, hvilke vældige Lussinger, der sad i hendes Arme. Noget uvildigt Sandhedsvidne er den gamle Krigerske heller ikke hverken i "Jammers-Minde" eller i Selvbiografien. Men hendes Gudstro var ægte og dyb, og kan mange i vor Tid, der er saa forskellig fra hendes, se anderledes paa Livet og dets Værdier, end hun gjorde, saa ejede hendes Livssyn for hende en personlig Sandhed, som bar hende over al Nedværdigelse og alt Smuds, bøjede Omgivelserne ind under hendes Personligheds Magt og gav hende Trøstighed til at leve Livet i det trange Fængsel, mens de mange og lange Aar gik deres Rundgang, og Vejret skiftede uden for hendes lille Gitterrude.

En særlig Inderlighed faar det religiøse Sind i hendes Salmer og "aandelige Viser". De er maaske værdifuldere i Indhold end i Form, men man glemmer vanskeligt saadanne Linier som disse i Digtet om "Minde og Mod":

"Mod viser, at man kan af Fængsels beske Urt
udsuge Honning-Trøst, vel lutret, rent og purt.

- - -

Vel mig! Mit Sind er frisk, karsk' ere mine Lemmer
for min forfalden Stand jeg ej mig mere græmmer;

XIX

min Hørelse, mit Syn, min Følelse, Lugt og Smag
Gud naadelig endnu mig under denne Dag."

Ved Siden af sin Tro fandt Leonora Christina Styrkekilder i sin gennemsunde Krop, der gik usvækket gennem de næsten 22 Fængselsaar, og i sin ukuelige barnefrodige Interesse for Tilværelsen og dens Foreteelser, store som smaa - lige ned til de Myriader af Lopper, der trivedes i hendes Fængselsgulvs Skarn og Ler, og hvis Parringsliv hun studerede, og til en Rotte, hun en Tid holdt i Bur. Og hendes Lune brød atter og atter igennem selv under drøje Oplevelser.

Da Sindet faldt til Ro, gjorde Aandens Krav sig gældende. Hvorledes hun til at begynde med, da der var nægtet hende al Adgang til Haandarbejde, Læsning og Skrivning, med stor Opfindsomhed hjalp sig selv, beretter hun om i Selvbiografien og i "Jammers-Minde". Man mindes næsten om, hvorledes Robinson Crusøe indrettede sig paa den øde Ø. Lidt efter lidt slappedes dog det strenge Tilsyn, saaledes at hun bl. a. kunde sætte sig i skriftlig Forbindelse med Slægt og Venner og følge sine Børns Skæbne. Christian V. gav hende efter sin Tronbestigelse endnu et Kammer ved Siden af det gamle (1671) og en Aarspension (1672), som hun anvendte bl. a. til Bogkøb. Fra da af fik hendes Skrivelyst frit Løb. Foruden "Jammers-Minde", Selvbiografien og Digtene skrev hun et stort Værk "Heltinders Pryd" om Kvinder, der havde vundet Berømmelse ved forskellige Dyder og Bedrifter. Heraf er dog kun (i Afskrift) et større Brudstykke bevaret, vistnok omarbejdet efter Løsladelsen. Det behandler de "fornuftige, stridbare, regerende Heltinder" og skildrer i denne Gruppe bl. a. Oldtidssagndronningen Semiramis, Thyra Danebod, Dronning Margrethe, Dronning Isabella af Spanien og Dronning Elisabeth af England. I Indledningen protesterer hun mod den almindelige Opfattelse, at Kvinden skulde staa lavere end Manden paa Grund af hendes legemlige Svaghed. "De svare ikke alle til Mands Navn i Gerningen, som bære xx Titel af Mands Navn, men ofte svare Kvinder til Helters Navn i Gerningen og bære dog ikkun Kvinders Navn. Hvorofte ser man kvindagtige Hjerter i Mænds Legemer, og der imod igen mandelige Kræfter i svage Kar. Det er ubilligt, at man maaler Gerningen efter Personen, og skatter ikke Personen efter Gerningen." Leonora Christina gør sig her til Talsmand for Kvindernes Ligeberettigelse med Mændene - og hun havde unægtelig en vis Ret til at føre denne Tale.

Skønt Leonora Christinas stærke og i sig selv hvilende Personlighed efterhaanden affandt sig med Fængselslivet, og hun ogsaa der fandt Arbejde og Næring for sin rige og bevægede Aand, søgte hun dog flere Gange at blidgøre først Frederik III. og derpaa Christian V. til at frigive hende - mere dog for sine Børns end for sin egen Skyld. Hvorledes Befrielsens Time, efter hendes ubønhørlige Fjende Dronning Sophie Amalies Død i Febr. 1685, endelig indtraf 19. Maj 1685, skildrer hun selv i "Jammers-Minde".

En kort Tid tog hun Ophold i Husum ved København hos en Søsterdatter af hendes afdøde Mand, Jomfru Sophie Friis. Derfra flyttede hun - vistnok i Efteraaret 1685 - til Maribo Kloster paa Laaland, som Kongen anviste hende til Opholdssted, samtidig med, at han gav hende Midler til et standsmæssigt Underhold. Maribo Kloster var oprettet i 1418 af Kong Erik af Pommern og Dronning Philippa som Datterkloster af den berømte svenske Ordensstifterske den hellige Birgittas Kloster i Vadstena, som deres store Fostermoder Dronning Margrethe havde omfattet med saa stor Varme. Paa en mærkelig Maade knyttedes saaledes fire store Kvindenavne i Nordens Historie til Maribo. Efter Reformationen var Klosteret kommet i Forfald, og 1621 nedlagdes det. Nonneklostret var ved 1685 næsten kun en Ruin, men Munkeklostret var bedre bevaret, og her fik Leonora Christina sin Bolig. Denne Bolig led trods Istandsættelser af flere Skavanker, og Leonora

Christina skrev et Aars Tid før sin Død til Datteren Leonora Sophie: "I Stuen maa gøres varlig Ild, ellers XXI kommer Brand i Skorstenen, som nogle Gange er sket, dog til Lykke om Dagen. Jeg holder Sengen til Middag for Kulde".

Her henlevede da den gamle Dame de sidste tolv og et halvt Leveaar i fredfyldt Syslen med Husholdningens Ledelse, Havedyrkning, Haandarbejde, Maling, Læsning og literære Arbejder, Hun lavede om paa de ældre Skrifter, skrev Digte og forfattede et desværre nu tabt Skuespil paa danske Vers, som hun 27. Febr. 1688 lod sin Husstand opføre. Blandt de Kunstværker og Haandarbejder, hun udførte, var et Alterklæde til Kirken i Maribo, der nu er gaaet tabt, Drejerarbejder af Rav og Elfenben, Portrætter af hende selv og hendes elskede Ægtefælle i Pastel og et stort Brystbillede af hendes Fader Christian IV. Paa Alterklædet var oprindeligt fastsyet et Stykke hvidt Silketøj, hvorpaa hun havde prentet nogle Vers, i hvilke hun udtalte sin Tak til Gud og sin Hengivelse under hans Vilje, samtidig med at hun hentydede til de vigtigste Punkter i sin egen og sin Mands Historie (dateret 19. Maj 1686). Dette Stykke, nu paa Frederiksborg, lod hun dog senere fjerne, fordi Digtet mistydedes af nogle. Brystbilledet af Christian IV. er syet med Silke i forskellige Farver og forsynet med en Ramme af guldbelagte Silketraade, hvori fremstilles Krone, Scepter, Sværd og Rigsæble. Det findes nu paa Rosenborg. Andre af hendes Efterladenskaber forvares paa Frederiksborg.

En særlig Glæde for hende var længere og kortere Besøg af Døtrene og den yngste Søn Leo Ulfeldt, der var i Færd med at vinde et Navn i den tyske Kejsers Tjeneste. Undertiden modtog hun ogsaa Besøg af Biskoppen i Odense Thomas Kingo, af hvis Digte og Salmer hun var en stor Elsker. Disse Salmers stærke danske Aand var ogsaa hendes. En anden kær Gæst var Fuldmægtigen hos Slotsfogeden paa Blaataarn Peder Jensen Tødsløf, der gennem Fængselsaarene havde været hende en trofast Ven. Han kom især ved Jule- og Nytaarstid, og Talen faldt da hyppigt paa Oplevelserne fra Fangenskabets Aar. Aldrig gik disse Leonora Christina af Minde, og hver Morgen indflettede hun i XXII sin Morgenbøn følgende Ord: "Gud hjælpe alle Fanger og trøste de skyldige og redde de uskyldige".

Trods de mørke Minder og trods Alderdommen tabte hun dog aldrig Sindets evige Ungdom. Aandskraftig og energisk var hun til det sidste, og tidt arrangerede hun smaa Festligheder for sin Husstand og fremmede Gæster. Datteren Leonora Sophie fortæller f. Eks. om nogle Fastelavnsløjer, som holdtes paa Klostret i 1697, Aaret før Moderens Død. "Fastelavns Mandag var alt Folket her forklædt; mine Børn var Dalkarle, Jomfru Dorthe¹ var Capitain Dögenicht, og min Datter var hans Hustru; Collin² var Trågårdsmester³ paa Kongens Flaade, han havde to Hustruer, min Moders Pige den ene, og Svend var den ene, og den største Dreng, som Svend kunde have paa sin Arm, den havde de svøbt som et spædt Barn; det lo Fru Moder saa hjertelig af; Lorentz og min Søsters Pige de var Tatersker, og to af de fornemste Piger her i Staden, deraf var den ene en Bondepige og den anden et Mandfolk. Denne Roen⁴ varede fra straks efter Middag og til Klokkeren ni med Dansen og Leg, det havde min Moder stor Ro⁵ af ..." Og hun, der nu var 76 Aar gammel, havde endda kort forinden været meget alvorligt syg. "Fru Moder", skriver Datteren i samme Brev, "har været til Døden syg, mens det maa intet saa hedde; hun vingier end paa sine Ben, er dog oppe". Hun *vilde* ikke give sig. Legemlig Svaghed skulde ikke faa Bugt med Leonora Christina Christiansdatters Aand.

Allerede længe levede hun dog sit inderste Liv ikke i denne Verden, men med Gud og de kære afdøde, om hvilke hendes Tanker stadig kredsede. Da Døden 16. Marts 1698 lukkede de gamle Øjne, der havde set saa meget, kom den som en Befrier.

6. April 1698 nedsattes hendes Lig i den murede Begravelse, hun 1696 havde ladet indrette i Maribo Kirke. Over Graven lagdes en Sten med Inskription, der bl. a. meddeler, at ogsaa tre ^{*}^{*}^{*}^{*} XXIII af hendes Sønners Lig nedsattes her. Gravstenen blev 1864 taget op og indmuret i en Niche ved Begravelsen. Af Skelettet findes nu ingen Rester bevaret.

Den fyldigste Skildring af Leonora Christinas Liv er S. Birket-

Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie. Med Bidrag til hendes Ægtefælles og hendes nærmeste Slægts Historie.

I-II, København 1879-81. Her er omtrent hele det bevarede Materiale til hendes Historie udnyttet, og de senere fremkomne kortere Levnedsskildringer af hende bygger i Hovedsagen paa Birket-Smiths Bog.

C O. B.-A. xxiv

BEMÆRKNINGER VEDRØRENDE TEXTGENGIVELSERNE

Nærværende Udgave gengiver de danske Texter med Anførelse af deres vigtigste Rettelser og Tilføjelser, saaledes at disse i Udgaven indsættes mellem to Stjerner (Rettelser, der betegner Udslættelse af det først skrevne, sættes yderligere i Parentes).

Haandskrifternes danske Text gengives med lempelig Normalisering, idet Originalernes særlige Sprogtone i saa høj Grad som muligt er bevaret. Ordenes Bøjningsformer og Lydformer er da ikke bragte i Overensstemmelse med Nutidens, men Udgaven følger i disse Henseender Haandskriftet i Former som *Hanker* "Hanke", *smel* "smilede", *teeg* "tav", *sor* "svor", *stønnem* "stundom", *Skævne* "Skæbne", *him(me)lig* "hemmelig", *gall* "gal", *dø* "død", *Traa* "Traad", *bad paa* "bag paa" osv. Normaliseringen gælder derimod Retskrivningen og - med en enkelt Begrænsning - Tegnsætningen. I Overensstemmelse med almindelig moderne Ortografi bruges da i Almindelighed ikke særlig Angivelse af lang Vokal: naar Haandskriften har *stoed*, *stoer*, *Wiin*, *eene*. *Huuss*, *saed* osv., skriver Udgaven: *stod*, *stor*, *Vin*, *ene*, *Hus*, *sad* osv. Denne Normalisering har naturligt draget med sig Tilfælde som *Huul*, *hoes*, *Maed*, *Fiinde*, *huuste*, *duult* o. L, der et blevet gengivet som *Hul*, *hos*, *Mad*, *Finde* "Fjende", *huste* "huskede", *dult* "dulgt", uden Hensyn til, at denne Skrive-maade kan føre til en anden Udtale end Forfatterindens. Absolut Ensartethed er ikke tilstræbt; hvor Haandskrifterne har Dobbeltformer, der kan angive forskellig Udtale, er Normalisering ikke foretaget; saaledes staar ved Siden af hinanden *værret* og *varet* (og *vorren*), *tjenne* og *tjene*, *Slof fogden* og *Slotsfogden*, *vre* og *vred*, *Vrede* osv. For Tydeligheds Skyld skrives - i delvis Overensstemmelse med Haandskriftet - Dobbeltkonsonant i Fortidsform (af svage Verber paa *de*): *skadde* "skadede", *strldde* "stred", *lidde* "led", *hedde* "hed" osv.

Enkelte formentlige Skrivefejl er rettede uden Bemærkning.

Johs. Br.-N.

LEONORA CHRISTINAS FRANSKE SELV BIOGRAFI OVERSAT TIL DANSK

2

3

1673

Min Herre.

For at føje Eders Nyfigenhed vil jeg for Eder forfatte en lille Beretning om den Dames Liv, som I ønsker at vide noget om. Hun er født paa Frederiksborg Aar 1621, den 11. Juni. Da hun var 6 Uger gammel, førte hendes Bedstemoder hende med sig til Dalum, hvor hun boede indtil en Alder af 4 Aar og som sin første Skolemester havde Mag. Enevold¹, siden Præst i Roskilde. En seks Maaneders Tid efter hendes Tilbagekomst til Hoffet skikkede hendes Fader hende til Holland til hans Frænke², en Hertuginde af Brunsvig, som var gift med Grev Ernst af Nassau og boede i Leeuwarden. Hendes Søster Sophie, som var to og et halvt Aar ældre end hun selv, og hendes Broder³, som var et Aar yngre, var komne til den ommeldte Hertuginde et Aars Tid tilforn. Jeg bør ikke forglemme de første Viderværdigheder, som Skæbnen beredte hende ved Begyndelsen af hendes Rejse. Hun rejste til Søs med et af Kongens Orlogsskibe; da hun havde været to Dage og en Nat paa Søen, opløftede der sig imod Midnatstid en Storm saa rasende, at alle havde mistet Haabet om at undkomme. Hendes Præceptor⁴, som ledede hendes Rejse, Wichmann Hasebard (som siden blev ^{* * *} 4 Biskop i Fyen), kom og vækkede hende, tog hende i sine Arme og sagde med grædende Taarer, at de begge vilde dø med hverandre (ti han elskede hende inderligt); han talte til hende om Faren og sagde, at Gud var fortørnet, og at alle vilde drukne. Hun kyskede og klappede ham, kaldte ham Fader (hvilket hun havde for Vane at gøre) og bad ham ikke være bedrøvet; hun var vis paa, at Gud ikke var vred; han skulde faa at se, at de ikke druknede. Wichmann udgød Taarer over denne gode Enfoldighed og bad Gud redde de andre af Kærlighed til hende og for den Fortrøstnings Skyld, som hun, den uskyldige, havde til ham. Gud bøn hørte ham, og efter at have mistet de to største Master løb de i Dagningen ind i Flekkerø Havn, hvor de gjorde et Ophold paa 6 Uger. Da de var færdige til paany at stikke i Søen, fortsatte de den afbrudte Rejse og naaede velbeholdne i Havn.

Da hendes Søster var underrettet om hendes Komme til disse Steder og om, at man berettede, at hun kom med et andet Rejseudstyr end hun selv, med et Følge af Adelsmænd, en adelig Jomfru, Præceptor, Piger og Tjenere osv., græd hun hede Taarer og sagde, at det var intet Under, at denne Søster var en *Kæledugge 1 og Fisseltud 2*, og at hun der vilde faa samme Medfart. Frølcen Sophie bedrog sig ikke heri, thi hendes Søster blev mere kælet med end hun selv, af Hertuginde, af sin Hofmesterinde og af mange andre;

aleneste Grev Ernst var paa Frøken Sophies Parti og det mere for at opirre sin Hustru, som elskede at komme i Trætte, end af anden Aarsag, thi Frøken Sophie lod se sin Tværhed ogsaa imod ham. Hun gjorde sin Søster alt det onde, hun kunde, og forførte sin Broder til at gøre det samme.

For at forlyste Eder vil jeg fortælle om hendes første uskyldige Hjerteanliggender. Grev Ernst havde en Søn paa en elleve eller tolv Aar, han fik hende kær, og da han havde besnakkethed til at tro, at han elskede hende, og at hun en Dag skulde blive hans Hustru, men at det maatte holdes hemmeligt, troede hun, ^{*} ^{*} 5 at hun allerede i Hemmelighed var hans Hustru. Han forstod at male lidt med Kridt, og han sneg sig til at undervise hende deri, han lærte hende endog latinske Ord. De forsømte ingen Lejlighed til at undgaa de andres Selskab og samtale med hverandre. Denne Glæde varede stakket Tid for hende, thi lidt over et Aar derefter blev hun syg af Børnekopper, og da hans ældre Broder Vilhelm, som altid havde gjort Nar af deres Kærlighed, overtalte ham til at se sin Kæreste i den Tilstand, hun var i, for at give ham Afsky for hende, kom han en Dag til Døren for at se hende og blev saa altereret, at han straks faldt i Sygdom, og Niendedagen derefter var han død. Man holdt dette Dødsfald dulgt for hende. Da hun var kommen sig, spørger hun efter ham; man indbilder hende, at han var rejst bort med sin Moder (som da var i Brunsvig til sin Fru Moders Begravelse). Man havde balsameret ham og gjort en Glaskiste til ham. En Dag lader hendes Præceptor hende gaa ind i Salen, hvor det døde Legeme var, for at se, om hun genkendte det; han tog hende under Armene og løftede hende op, for at hun bedre kunde se. Straks kendte hun sin kære Maurits, og paakom der hende saa stor Frygt, at hun daanede. Wichmann løb i en Hast med hende ud af Salen for at bringe hende til sig selv igen, og da den døde havde en Krans af Rosmarin, saa hun aldrig siden disse Blomster uden at græde og fattede en Afsky for deres Lugt, som endnu findes hos hende.

Ligesom Tysklands Krige med Kongen af Danmark var Aarsag til hans fornævnte Børns Rejse, blev de ogsaa kaldt tilbage til Danmark, da Freden var sluttet. I en Alder af 7 Aar og to Maaneder blev hun lovet bort til en af Kongens Kammerjunkere¹. Hun begyndte i meget god Tid at lide for hans Skyld. Hendes Hofmesterinde var paa de Tider Fru Anne Lykke, Moder til Qvitzow'erne. Hendes Datter, som var Hofjomfru, havde troet, at bemeldte Junker aflagde sine flittige Besøg af Kærlighed til hende. Da hun saa sig skuffet, gjorde hun alt for at skabe Tvistighed ^{*} 6 mellem de tvende, talte og lod Frøken Sophie tale om denne Kavalers Fattigdom og gjorde sig paa enhver Maner lystig over de Tiggerkaar, hvori de mange Børn i denne Familie levede. Hun betragtede alle disse Kunster uden at tabe sit Sinds Rolighed, sagde aleneste en Gang, at hun elskede ham, saa fattig, som han var, mere end hun elskede sin rige Bejler. Til sidst kededes de ved dette og fandt en anden Anledning til at gøre hende bekymret, som var hendes Fæstemands Sygdom, den Sot i Benet, han var saa uheldig at lide af. De gjorde hende Foræring af Plastre, Salver og deslige Ting og talte sammen om den Fornøjelse, der var ved at være gift med en Mand, som havde til Hælften raadne Fødder osv. Hun svarede aldrig et Ord, hverken godt eller ondt, saa blev de kede ogsaa af det. Halvandet Aar derefter fik de en anden Hofmesterinde, Karen Sehested, Hannibals Søster. Frøken Sophie havde da mistet sin Hjælperse, og hendes Søster fik en Smule Ro for hende.

Da vor unge Dame var i en Alder af tolv Aar, kom Hertugen af Sachsen Franz Albrecht og begærede hende til Ægte i Kolding. Kongen gav til Svar, at hun ikke længere hørte ham til, at hun allerede var trolovet; men Hertugen gav sig ikke tilfreds dermed, talte med hende selv og sagde hende hundrede skønne Ting: at en Hertug var noget ganske andet end en Herremand¹. Hun sagde, hun vilde efterleve Kongens Befalinger, og eftersom det havde behaget Kongen at trolove hende med en Herremand, var hun meget vel fornøjet dermed. Hertugen betjente sig af Hofmesterinden for at overtale hende; Hofmesterinden aabenbarer Sagen for sin Broder Hannibal, som da var ved Hove, og Hannibal rider alt det, Hesten kan rendløbe, til Møen, hvor hendes Fæstemand var. Denne var ikke lang Tid om at komme til Stede. Dette var Begyndelsen til det Venskab mellem min Herre² og Hannibal, som siden kom min Herre dyrt at staa. Men han havde ikke haft Aarsag at haste saa stærkt, thi Hertugen kunde aldrig trække de Ord ud af hende, at hun vilde ^{*} ^{*} 7 være tilfreds med at forlade sin Fæstemand, hvis Kongen befalede det. Hun sagde, at hun ikke haabede, at Kongen vilde sige sig løs fra sit første Tilsagn. Hertugen rejste ilde tilfreds bort samme Dag, som Fæstemanden ankom om Aftenen. (De havde 4 Aar derefter en Trætte om denne Sag i Nærværelse af Kongen, som ved sin Myndighed bragte dem paa fredelige Tanker).

Det hændte i Vinteren derefter paa Skanderborg, at Hofmesterinden fik Tvistigheder med Sprogmeesteren Alexander v. Kückelsom, som underviste vor unge Dame og hendes Søstre i det franske Sprog, Skrivning, Regning og Dans. Frøken Sophie var ikke lærvillig, og tilmed havde hun en meget ringe Hukommelse; hendes Hjerte hang alt for fast ved hendes Dukker, og efterdi hun blev var, at Hofmesterinden ikke tugtede hende, naar Alexander klagede over hende, forsømte hun alt og gjorde sig ingen Møje med sine Studeringer. Vor unge Dame formentede at vide nok, naar hun vidste lige saa meget som sin Søster. Da dette havde varet ved i nogen Tid, troede Hofmesterinden at skulle faa Ram paa Alexander; hun angav ham for Kongen, sagde, at han handlede ilde med Børnene, gav dem Slag paa Fingrene, Ris paa Hænderne, Smædenavne osv., og, hvad værre var end alt dette, de kunde ikke ret læse og end mindre tale det franske Sprog. Ydermere skrev hun de samme Beskyldninger til vor unge Dames Fæstemand. Fæstemanden skikker sin Tjener Wolff til Skanderborg med Trusler mod Alexander. Ved samme Tid advaredes Alexander om, at Kongen havde skikket Bud efter Prinsen¹ og befalet ham at overhøre Børnene, eftersom Kongens Skriftefader ikke forstod Sproget. Den gode Mand var da i en haard Knibe; han smigrer vor unge Dame og beder hende om at redde ham, (hvilket var let for hende, da hun havde et godt Minde), for at han med hendes Bistand kunde vise, at det

ikke var hans Fejl, at Frøken Sophie ikke havde gjort større Fremgang. Vor unge Dame stiller * 8 sig modvillig an, beder ham ihukomme, at hun en Dag for et halvt Aar siden havde bedt ham saa bønligt om ikke at forklage hende for Hofmesterinden, men at han intet agtede hendes Taarer, og at han ogsaa var vel vidende om, at Hofmesterinden handlede med dem som en Bøddel. Han beder for Jesu Kærligheds Skyld, græder som et Barn, siger, at han vil blive ruineret for stedse, at det var en Barmhjertighedsgerning, at han aldrig vilde forklage hende, og at hun i Fremtiden ikke skulde gøre andet, end hvad der lystede hende. Til sidst siger hun Ja, hun vil være flittig; og eftersom hun havde tre Ugers Tid at raade over, lærte hun nok saa meget udenad. *Hun havde paa de Tider en usædvanlig Hukommelse. Hun kunde paa samme Tid læse en Salme udenad, fatte en anden i Pennen og give Agt paa, hvad der blev talt. Dette har hun prøvet mere end en Gang, men jeg tror ogsaa, at hun dermed har fordærvet sin Hukommelse, som for nærværende ikke er saa god.* Alexander sagde en Dag imod Tiden for Examinationen til hende, at hun endnu kunde bevise ham en stor Gunst, hvis hun ikke vilde berette de smaa Ting, som var passeret i Skolen, thi han kunde ikke altid tage hvert Ord i Agt, han sagde, naar Frøken Sophie satte hans Taalmodighed paa Prøve, og saafremt han en Gang havde grebet Riset for at smække hende over Fingrene, naar hun ikke slog sin Søster haardt nok, bad han hende for Guds Kærligheds Skyld tilgive ham det. (Man maa vide, at han fordrede, at den ene skulde slaa den anden, naar de gjorde Fejl, og den, som rettede den anden, skulde revse hende, og hvis hun ikke lagde Styrke nok i, overtog han selv Bestillingen; paa den Maade havde han ofte slaaet vor unge Dame). Hun bad sig undskyldt; hun turde ikke lyve, hvis man spurgte hende, men af sig selv vilde hun ikke klage over ham. Med dette Tilsagn nøjedes han ikke ganske; han førte i sine Bønner og forsikrede, at en Løgn, med hvilken man kunde drage sin Næste ud af Fare, ingenlunde var en Synd, men behagelig for Gud; hun skulde ej heller sige noget, kun ikke bekende, hvad hun havde set og hørt. Hun sagde, at 9 Hofmesterinden handlede ilde med hende osv. Han svarede, at hun skulde ikke faa Aarsag dertil, thi han vilde aldrig klage til hende osv. Vor unge Dame svarede, at Hofmesterinden vilde finde Paaskud nok, saasom det var hendes Morskab at mishandle Børnene, og tilmed var den anden Skolemester, som lærte dem Højtysk, en ubarmhjertig Mand, og en Olding, som underviste dem paa Spinettet¹, var et gammelt Gnav, saa at hun havde Aarsag nok til at være ræd. Han giver sig ikke til Taals og udretter ved sine Overtalelser, at hun lover ham alt.

Prinsen kommer til Stede; Hofmesterinden glemmer ikke at tude ham Ørene fulde af sine Klager og bede ham gøre sit til, at denne Mand kunde blive jaget bort. Endelig, da Dagen for Examinationen var inde, sagde Hofmesterinden en Time forinden til sine Damer, at de skulde sige alt, hvorledes han havde handlet med dem som en Skelm², slaaet dem osv. Prinsen kommer ind i de ommeldte Damers Gemakker, ledsaget af Kongens Skriftefader (paa de Tider Dr. Christen Jensen³); Hofmesterinden var bestandig nærværende. De blev først examinerede i Tysk. Frøken Sophie stod sig meget slet deri, kunde ikke læse i Sammenhæng. Magister Christoffer undskyldte hende og sagde, hun havde Frygt. Da Turen kom til Alexander at lade se, hvad hans Skoledisciple formaaede, kunde Frøken Sophie kun læse lidet eller intet; da hun hakkede og stammede i Læsningen, saa Hofmesterinden hen paa Prinsen og lo højt. Hvad angaar Evangelier, Salmer, Ordsprog og deslige Sager, spurgtes intet nyt. Hofmesterinden var vel fornøjet dermed og havde gerne set, at den anden ikke var blevet examineret. Men da det blev hendes Tur at læse i Bibelen og hun ikke stammede i det, kunde Hofmesterinden ikke holde sig længere og sagde: "Maaske det er et Stykke, som hun kender udenad, I lader hende læse". Alexander * * * 10 bad Hofmesterinden, hun vilde selv give Damen et andet Sted at læse. Hofmesterinden blev ogsaa herover fortrædelig og sagde: "Han gør Nar af mig, fordi jeg ikke forstaar Fransk". Prinsen aabnede derpaa Bibelen og lod hende læse andre Stykker; det gik flydende som det andet. Hvad det angaar, som blev læst udenad, kunde hun saa meget, at Prinsen var alt for utaalmodig til at høre paa det altsammen.

Alexander fandt nu Lejlighed til at tage Ordet og sige, at han haabede paa den Gunst, at Hans fyrstelige Naade vilde betænke, at det ikke var hans Forseelse, at Frøken Sophie ikke var kommen videre. Hofmesterinden tog Ordet og sagde: "I er visselig Skyld deri, thi I handler ilde med hende"; og hun begyndte nu paa en Strøm af Klager og spurgte Sophie, om det ikke var sandt. Hun sagde Jo, og at han ikke med god Samvittighed kunde nægte det. Derefter spurgte hun vor unge Dame, om det ikke var sandt. Hun svarede aldrig at have set eller hørt det. Fuld af Raseri sagde Hofmesterinden til Prinsen: "Eders fyrstelige Naade bør faa hende til at sige Sandheden, hun drister sig ikke dertil af Kærlighed til Alexander". Prinsen spørger hende, om Alexander aldrig har givet hende Smædenavne. Om han aldrig har slaaet hende? Svar: Nej, aldrig. - Han spørger ydermere, om hun ikke har set og hørt, at han har mishandlet hendes Søster? Svar: Nej, hun har aldrig set eller hørt det. *NB. Man drog vor Kvinde ind i en Proces i en meget ung Alder. Daarlige Varsel!* - Hofmesterinden blev som en Furie; hun talte sagte til Prinsen. Prinsen svarede ganske højt: "Hvad vil I, at jeg skal gøre, jeg har ingen Befaling fra Kongen til at tvinge hende til noget". Kortelig fortalt: Alexander vandt sin Proces, Hofmesterinden kunde ikke faa ham bortjaget, og vor Kvinde vandt mere derved, end hun havde troet; hun vandt Kongens Kærlighed og Bevaagenhed hos Prinsen, Præsten og alle, som fik Nys om Historien.

Men Hofmesterinden søgte siden enhver Lejlighed til at tage Hævn over vor unge Dame. Endelig fandt hun en, som var temmelig 11 naragtig. Den gamle Johannes Meineken, som underviste vor Dame paa Spinetter, hittede en Dag i Raseri paa at gribe hendes Fingre og hamre dem imod Tasterne. Hun tog, uden Tanke paa Hofmesterinden, hans Fingre og tog en saa kraftig Hævn, at Strengene brast itu. Hvor fornøjet

Hofmesterinden blev ved at høre Oldingens Klager, er let at tænke; hun gør to Ris i Stand, hun bruger flittigt begge og ikke tilfreds dermed vender hun den brede Ende paa det sidste til og saarer vor unge Frøken i Laaret, hvoraf hun bærer Mærke den Dag i Dag. Det varede over to Maaneder, før hun kom sig; i 4 Uger kunde hun ikke danse eller gaa vel.

Denne Hofmesterinde tilføjede hende saa meget ondt, at vor Dame til Slut blev nødt til at forklage hende til sin Fæstemand¹, som havde en stor Trætte med Hofmesterinden ved Frøken Sophies Bryllup og fluks gik lige til Kongen for at angive hende; derpaa fik hun straks sin Afsked, og alle 4 Børn, af hvilke vor unge Dame var det ældste, drog med Prinsessen² til Nykøbing for at være der om Vinteren, indtil Kongen kunde faa en anden Hofmesterinde. Kongen, som havde en høj Mening om vor unge Dames Konduite (hun var da 13 Aar og 4 Maaneder gammel), skrev hende til og befalede hende at drage Omsorg for sine Søstre. Vor Frøken forment sig at være halvgaaen Hofmesterinde, derfor tog hun sig vel i Agt for at give et slet Eksempel. Paa Studeringerne beflittede hun sig nu ikke mere, men fordrev Tiden med at øve sig i at male med Kridt og siden med Aritmetik, hvori hun fandt meget Behag, og Prinsessen, som var 17 Aar gammel, elskede hendes Selskab. Paa den Maner forløb denne Vinter saare angenemt for hende.

Henimod den Herredag, som holdtes 8 Dage efter Pinse, kom de fornævnte Damer med Prinsen og Prinsessen til København og fik til Hofmesterinde en Dame fra Mecklenburg af Familien Blixen, Moder til Philip Barstorff, som endnu lever. Efter Herredagen gjorde Kongen en Rejse til Glückstadt paa to og en ^{*} ^{*} 12 halv Dag, og vor Frøken var med ham; det behagede Kongen, at hun ikke var faldet i Søvn, og at hun kunde holde Stand mod Strabadser og Træthed. Hun gjorde siden adskillige smaa Rejser med Kongen, og den Gunst blev hende til Del stundom at erlange Naade for arme Misdædere og at blive elsket af Kongen.

Da vor Dame havde naaet en Alder af 15 Aar og omkring 4 Maaneder, udvirkede hendes Fæstemand Kongens Samtykke til at holde sit Bryllup, som fejredes (med mere Pomp end siden hendes Søstres Bryllupper) den 9. Oktober 1636. Vinteren efter Brylluppet var hun hos sin Mand paa Møen, og eftersom hun vidste, at hendes Mands Fader ikke havde efterladt ham nogen Rigdomme, spurgte hun ham ud om hans Gældsposter og besvor ham intet at skjule. Han sagde: "Hvis jeg siger Eder Sandheden, kan I maaske ængstes derved". Hun sværger Nej, og at hun vilde give sine Smykker til Pris, saafremt han lovede at sige alt. Han gør saa og erfarer, at hun ikke nærer Frygt for at skille sig ved sit Guld, sit Sølvtøj og sine Ædelstene for at betale en Sum af 36.000 Rdl. Aar 1637, den 21. April, kom hun med sin Mand til København efter Ordre fra Kongen, som gav ham Stillingen som Statholder. Paany blev han nødt til at sætte sig i Gæld for at købe et Hus og for at underholde et større Tjenerskab.

At berette Eder om alle hendes Genvordigheder i hendes Ægtestands gode Aar vilde der aldrig blive nogen Ende paa, og de smaa Fortrædeligheder kommer jeg ikke længere ihu. Men eftersom jeg er forsikret om, at denne Historie, som jeg nu fortæller Eder, ikke vil blive set af nogen, og at I ikke vil forvare den efter at have læst den, vil jeg berette Eder nogle Partier deraf, som fortjener Beundring. De, som misundte vor unge Frue hendes Lykke, kunde ikke taale, at hun levede i Rolighed, og at hun var holdt i Ære af sin Fader og Konge; jeg kan nævne ham saa, thi Kongen lod hende vederfares Æresbevisninger ud over, hvad han var hende skyldig. Hendes Mand elskede og ærede hende, omgikkedes hende som en Elsker, ikke som en Ægtemage. Hun fordriver Tiden med at jage, at ride, at lege Boldt, at 13 lære grundigt at male med Kridt af Karel van Mander, at spille paa viole de gambe¹, paa Fløjte, paa Guitar, og lever et lykkeligt Liv.

Men hendes Misundere var vel vidende om, at Skinsygen er en Pest, og at den kan føre Sjælene i Pine, naar den faar Indpas. Hendes nærmeste forsøger at sætte hende i Hovedet, at hendes Mand elsker andre Kvinder. Det var især Frøken Elisabeth, som sagde dette, og dernæst en Søster til hendes Mand, Anne, som paa de Tider boede i hendes Hus. Frøken Elisabeth fremførte i Begyndelsen sin Fortælling som en Hemmelighed og en Tidende, som ingen fordristede sig til at sige og give hende Nys om, saa nær som den, der var hendes Søster. Da vor Frue først intet sagde, men kun smilede, sagde Frøken Elisabeth: "Alverden siger, at du godt ved det, men lader uvidende derom". Hun svarede da med et Spørgsmaal: Hvorfor meldte hun hende noget som en Hemmelighed, som hun selv forment ikke var hemmeligt for hende? Hun vilde nu berette hende en Hemmelighed, som hun maaske ikke kendte, hvilket var, at hun havde givet sin Mand Forlov at tilbringe sin Tid med andre, og naar hun var fornøjet, var de andre velkomne til Resterne; hun troede ikke, der var andre skinsyge Kvinder end de, som var umættelige, men man tiltroede hende en Visdom, som hun ikke vidste at betjene sig af. Hun bad hende meget at være saa vüs ikke at mænge sig i Ting, som ikke kom hende ved, og om at hun (saa som vor Dame havde Aarsag til at tro, at det var hendes eget Paahit), hvis hun hørte andre sige noget saadant, vilde give dem en Reprimande. Frøken Elisabeth bliver fortrædelig og gaar bort i stor Vrede.

Men min Herres Søster Anne, som var i hans Hus, bar sig ad paa en ganske anden Maner. Hun trækker til sig de smukkeste Damer i Staden og vil siden agere Rufferske, taler til sin Broder om een i Særdeleshed, som var gavmild med sin Gunst og den smukkeste af alle, tilbyder sine Tjenester osv. Da hun ser, at han ^{*} 14 ikke vil bide paa Krogen, siger hun til ham (for at opflamme ham), at hans Hustru er skinsyg, at hun lader ham bespejle, naar han har drukket med Kongen, hvor han gaar hen, om han ikke gaar ind til denne Kvinde; hun siger, at hans Hustru er fortrædelig, fordi den anden er saa smuk, siger, at hun sminker sig osv. Den Kærlighed, som Manden bærer til vor Dame, faar ham til at sige hende alt, og han kommer siden kun meget

sjældnen i sin Søsters Gemakker, hvoraf hun vel kunde forstaa, at denne Samtale ikke var ham behagelig. Men vor Dame lader som intet, besøger hende mere end tilforn, karesserer¹ denne Kvinde mere end alle de andre, giver hende endog anselige Foræringer. Paa den Maner omgikkes hun med Anne, saa længe denne boede i hendes Hus.

Alt dette er dog ringe ved Siden af et Puds, som hendes egen Broder² spillede hende. Det er Eder vel vitterligt, at Bielkerne var velkomne og stadige Gæster i vor unge Frues Hus. Det hændte nu, at hendes Broder gjorde en Rejse til Rusland, og at den yngste Bielke var med i hans Følge. Da han var en meget letfærdig ung Karl og, for at sige Sandheden, slet opfostret, forglemte han ikke aleneste stundom Respekten for vor Dames Broder, men sagde ham frit sine Meninger om Ting, som ikke vedkom ham. Blandt andet talte han ilde om Herremændene i Holsten og navngav især en, der dengang var Kammerjunker hos Kongen, som den, der besveg vor Dames Broder. Sagen stod hen, til over et Aar efter at de var vendt hjem fra den ommeldte Rejse. Vor Dames Broder og Bielke legede Kort sammen og kom i Klammeri, hvorpaa Damens Broder sagde til Herremanden fra Holsten, hvad Bielke havde sagt om ham for over et Aar siden, hvilket Bielke ikke mere erindrede; han svor aldrig at have sagt det. Holsteneren trakteredede Bielke med Ukvemsord. Vor Dame talte til sin Broder om denne Affære og bad ham faa den Vind til at lægge sig, som han havde rejst, og betænke, at dette vilde vække ond Vilje imod ham iblandt ^{*}_{*} 15 Adelen og især Beskyldningen for ikke at kunne forvare hos sig, hvad man sagde ham i Hemmelighed; det var let nok for ham at bilægge Trætten. Hendes Broder svarede aldrig at ville gaa fra, hvad han havde sagt, og at han vilde agte Holsteneren for en Niding, hvis han ikke trakteredede Bielke som en Skælm.

Kortelig at melde: Herremanden fra Holsten gik saa vidt, at han nødte Bielke til at sende ham en Udfordring. Bielke blev stukket ihjel af den anden med vor Dames Broders Kaarde, noget, som hun først siden hen fik at vide. Ved Middagstid, da Bielke var dræbt om Morgenen, kører vor Dame til Slottet for at besøge sine smaa Tvillingesøstre; hendes Broder befandt sig der og kom hende i Møde leende af fuld Hals uden at sige andet end: "Ved I, at Rantzau har ihjelslaaet Bielke?" Svar: "Nej, derom ved jeg intet, men vel, at I har dræbt ham. Rantzau kunde ikke gøre mindre end at forsvare sig, men I har givet ham Kaarden i Hænde." Hendes Broder sætter sig, uden at svare hverken Bu eller Bæ, til Hest, rider sporenstregs for at søge sin Svoger, som er i Samtale med vor gamle Mand¹, beretter ham, at han er Skyld i Bielkes Død, og at han havde handlet saaledes, fordi han havde forstaaet, at hans Søster elskede denne; han troede ikke, hans Svoger var saa blind, at han ikke havde bemærket det. Vor unge Frues Mand tog ikke disse Ord op, som den anden havde formodet; han sagde: "Var I ikke hendes Broder, vilde jeg slaa denne Dolk (som han viste ham) i Eders Bug; hvad Aarsag har I til at tale saa?"

Vor unge Fusentast blev noget betuttet og vidste ikke, hvad han skulde sige, saa nær som at Bielke var alt for fri i sin Tale, og at han ikke lod se nogen Respekt; dette var et sandt Tegn paa Elskov. Til Slut, efter nogen Snak paa den ene og den anden Side, beder vor Dames Broder, at intet Ord maa blive berettet til hans Søster. Ikke saa snart kommer hun hjem til sig selv, før hendes Mand fortæller hende alt i Nærværelse af vor gamle Mand, og befaler hende at lade, som hun intet vidste. Dette var ^{*}_{*} 16 saa meget lettere for hende, som hendes Mand ikke havde Tiltro til Historien og var vidende om hendes Uskyldighed. Hun lod som intet og omgikkes med sin Broder nogenlunde som tilforn. Men mange Aar efter handlede hendes Broder ilde med sin egen Moder, hvis Parti vor Dame tog; derefter var de ikke gode Venner.

For at berette Eder om vor unge Frues Sysler, efter at hun havde passeret sine 21 Aar eller deromkring, vil jeg fortælle, at hun fandt Behag i at lære Latin. Hun havde en saare ypperlig Lærer, hvem I kender, og som underviste hende af Venskab lige saa meget som af god Vilje. Men hun havde saa mange Jern i Ilden, og ofte skulde der gøres en Rejse, og hvert Aar havde hun for Vane at lave til Barsel, indtil et Antal af ti tilsammen, at hun ikke gjorde store Fremskridt i Latinen. Hun forstaaer en Smule af den sædvanlige Latin, som ikke er i den højere Stil. Hun lærte paa de Tider en Smule Italiensk ^{*}af Leonin^{*}, som hun endnu øver sig i, naar Lejlighed byder sig til.

Jeg vil ikke tale om hendes smaa Rejser til Holsten, Jylland etc. Men Aar 1646 gjorde hun en Rejse med sin Mand til Søs, først til Holland, hvor hun fødte en Søn 6 Uger efter sit Komme til Haag. Derfra drog hun med sin Mand til Frankrig, til Paris, siden til Amiens. Der tog de Afsked med Kongen og Dronningemoder-Regenten, og eftersom de lagde Rejsen hjem over Dunkerque, var hun nyfigen efter at se England og bad sin Mand give hende Forlov at gøre Overfarten dertil med et lille Følge, efterdi et af Kongens Skibe laa der i Havnen, hvilket han gav sit Minde til. Hun medtog en Herremand, som forstod Sproget, vor gamle Mand, en Pige og den fornævnte Herremands Tjener; det var hendes ganske Rejsefølge. Hun gik om Bord, og hendes Mand tog sig for at drage gennem Flandern og Brabant og bie efter hende i Rotterdam. Da hun havde været paa Skibet et Døgn, og Vinden nægtede at vise dem sin Gunst, fattede hun det Forsæt at gaa i Land og følge efter sin Mand i den Formening at indhente ham tidsnok til at se Flandern og Brabant, 17 thi hun havde ikke set disse Lande tilforn, eftersom de var rejst fra Holland med Skib til Calais. Hun møder sin Mand i Ostende og gør Rejsen med ham til Rotterdam; derfra følger hun sit tidligere Forsæt, indskiber sig i Hellevoetsluis og kommer til Duns, begiver sig til London og drager tilbage over Dover, den ganske Rejse i ti Dage, frem og tilbage, og hun var paany med Barn. Man fik Mistanke til hende i London; Prinsen af Pfalz, for nærværende Kurfyrste i Heidelberg, var paa det Parti, som var imod den halshuggede Konge, som paa de Tider var fangen, og man bespejdede hende og lod hende bespejde, hvorfor hun ikke gjorde et langt Ophold i London.

De vilde ikke tro andet, da de fik Nys om, at hun havde været der, end at hun havde medført Breve fra Kongen af Danmark til Kongen af England. Hun vendte med sin Mand tilbage til Danmark.

Aar 1648 veg Lykken fra vor Dame, thi den 28. Februar bortrev Døden Kongen fra hende. Hun havde endnu den Trøst at betjene ham indtil hans sidste Aandedræt. Gode Gud, naar jeg betænker, hvad denne gode Konge sagde til hende den første Dag, da hun fandt ham syg i Sengen i Haven, og hun lod sine Taarer løbe over, da bevæges mit Hjerte. Han bad hende ikke græde, kyssede og klappede hende og sagde: "Jeg har sat dig saa fast, at ingen kan rokke dig". Hun har kun alt for meget erfaret det modsatte af det Løfte, hun fik af den Konge, som fulgte efter ham. Thi da denne var Hertug og besøgte hende i hendes Hus, faa Dage efter Kongens Død, og fandt hende opløst i Graad, tog han hende i sin Favn og sagde: "Jeg vil være en Fader for Eder, græd ikke." Hun kyssede ham paa Haanden uden at kunne sige et Ord. Jeg finder, at der har været Fædre, som var unaturlige imod deres Børn.

I Aaret 1649 gjorde hun en anden Rejse med sin Mand til Holland og nedkom i Haag med en Datter. Da hendes Mand vendte hjem fra denne Rejse, blev han for første Gang Hannibals, Gersdorffs og Vibes Anslag var, men for silde. Han holdt sig selv borte fra Affæerne og vilde ikke lytte til, hvad hans 18 Hustru sagde ham. Vor gamle Mand var i Hustruens Mening, som havde temmelig stærke Fundamenter¹ for sig, men alt var forgæves; han sagde, han vilde ikke bestandig leve som Træl for at være sine Venner til Vilje. Hans Hustru var som en Profetinde for ham, sagde, at han vilde blive handlet med som en Træl, naar han ikke havde mere Myndighed, at man mistænkte ham og misundte ham hans Rigdomme, saaledes som det skete, hvorom jeg ikke her vil berette Historien, da alt, hvad der passerede, er Eder nok som vitterligt.

Lad os tale lidt om de Hændelser, som siden tildrog sig. Da de havde vundet deres Proces, frygtede vor Dame, at det ommeldte stærke Parti, som de ved den Anledning var kommen ovenpaa, ikke vilde give sig til Taals, før det ganske havde bragt dem i Fortabelse, hvad det end skulde koste; derfor raadede hun sin Mand til at forlade Fædernelandet, eftersom han dertil havde Kongens Permission, og redde sit Liv som et Krigens Bytte, thi de² vilde siden lettelig finde et andet Paahit, som vilde lykkes bedre for dem. Endelig tog han sig for at gøre det, og de førte de to ældste Børn med sig og drog til Søs til Amsterdam. I Utrecht efterlod de Børnene med Tjenere og Piger, og vor Hustru klædte sig i Mandsdragt og fulgte sin Husbonde, som tog Vejen til Lübeck og derfra med Skib til Sverige. *Det gøres fornødent her at sige Eder, at Walter med sin Broder var i Travemünde, da [*her er en tom Plads i Afskrifterne, hvor Afskriveren ikke har kunnet læse nogle Ord*] vilde indskibe sig. Hendes Mand hyrede et Fartøj over for deres Logis, men vor Kvinde med de to Tjenere drog gennem Landsbyen med en vel ladet Pistol. Walter holdt sig skjult, men hans Broder talte til hende.* Hendes Mand drog til Sverige for at begære Dronning Christinas Beskærmelse, hvilken han erholdt, og da Dronningen fik at vide, at hans Hustru var med ham i Forklædning, ønskede hun at se hende, hvad der ogsaa skete.

* *
-- 19

Vor Hustrus Mand fattede det Forsæt at gøre Ophold nogen Tid i Pommern, og Dronningen laante ham et Skib til at føre ham dertil. Da de havde været tre Dage paa Søen, drev Vinden dem henad Danzig, og eftersom de ikke kunde komme ind i Byen, thi det var alt for silde, slog de sig ned uden for Portene i et Horehus. Der passerede der vor Dame et Eventyr, som er værdigt en Roman. En Pige paa seksten Aar eller lidt mere var i den Mening, at Damen var en ung Karl og faldt hende om Halsen efter nogle smaa Karesser¹, som vor Dame besvarede, idet hun gantedes med denne Pige; men da vor Dame fornam, hvad Pigen begærede, og betænkte, at hun ikke var skabt saaledes, at hun kunde fornøje hende, overlod hun sin Fordring til Charles, en Mand af deres Følge, i den Formening, at han var bedre egnet til at stille hende tilfreds end hun selv. Han attakerer den lille Tøs og byder hende sin Tjeneste til, men hun støder ham temmelig haardt fra sig, siger, at hun ikke var til Vilje for ham, gaar hen til Damen og falder paany over hende. Vor Dame gør sig fri af hende, dog ikke uden Møje, thi hun var en Smule nærgaaende, og vor Dame turde ikke forlade Kammerset.

For Morskabs Skyld raaa jeg endnu berette Eder, hvad som i denne Stund falder mig ind, at i det Fort, som er uden for Stade, hvis Navn jeg i en Hast ikke kan erindre, legede vor Dame Kort med to Soldater om Drikkepenge, og hendes Mand, som holdtes for hendes Onkel, betalte Omkostningerne; Soldaterne var vel tilfredse med at tabe for at faa Øllet, men undrede sig til Slut over, at hun aldrig tabte, var dog saa høflige at byde hende at drikke.

Vi maa vende tilbage til Danzig. Da vor Frues Mand fandt sig saa nær ved Thorn, bekom han Lyst til at gøre en Rejse for Tidsfordriv, men hans Forsæt blev forhindret af to Mænd, en, som før i Tiden havde tjent i Norge for Oberstløjtnant, og en Kvaksalver, som kaldte sig Dr. Saur² og var bleven * * 20 bortjaget fra København. De begærede af Stadens Magistrat en Arrest over vore to Personer, i den Formening at Damen var Ebbe Ulfeldt. De blev af Værten advaret om, at de ommeldte Personer sagde, at de var den og den, og de fornævnte Herrer tog Stade ved Porten, saa at man ikke kunde komme ud for dem. Imod Aften blev de trætte af at staa Skildvagt og gik bort. Om Morgenen tidligt før Dag gaar vor Dames Mand først ud af Huset og bier ved en Port, og Damen med de to Tjenere kørte i en Vogn for at bie ved en anden Port, indtil den blev aabnet; paa den Maade undkom de for denne Gang. De begav sig over Land til Stralsund, hvor vor Hustru iførte sig sine egne Klæder efter at have været 12 Uger og 4 Dage i Forklædning og udstaaet mange

Viderværdigheder, og ikke været i Seng den hele Tid, saa nær som i Stockholm, i Danzig og i Stettin. Hun var sin egen Vaskerpige, hvilket var meget møjsommeligt for hende.

Den Vinter, de tilbragte i Stockholm, lærte hendes Mand eller, rettere sagt, begyndte at lære hende Spansk. Om Foraaret gjorde de paany en Rejse til Stockholm, efter Dronning Christinas Befaling. Denne gode Dronning, som elskede Intriger, vilde vække Skinsyge og gøre andre skinsyge, men hun havde ikke Lykke dertil. De var i Sverige til efter Dronningens Tronfrasingelse og Kong Karls og Dronning Hedevids Kroning, hvilket indfaldt Anno 1654. De vendte tilbage til Pommern for at bo paa Barth, som var givet dem i Pant. Der fordrev vor Dame Tiden med sine Studeringer, læste stundom i en latinsk Bog, stundom i en spansk; hun oversatte en lille spansk Bog, tituleret Matias de los Reyes; men denne Bog faldt siden i andres Hænder, som ogsaa den første Part af Cléopatre, som hun havde oversat fra Fransk, sammen med det, som var mere værd.

Anno 1657 overtaler hendes Mand hende til at gøre en Rejse til Danmark, forsøge at faa Kongen i Tale og se, om hun ikke kunde faa nogen Betaling af Folk, som skyldte dem Penge. Vor Hustru finder nok at indvende imod at begive sig ud paa 21 denne Rejse og forudser hundrede Besværligheder, som kunde forhindre en lykkelig Udgang af den, men hendes Mand besværges hende at gøre det, og vor gamle Mand er i hendes Mands Mening, at man intet kunde gøre hende, at hun var under Kongen af Sveriges Beskærmelse og ikke bortjagen af Danmark, med flere Ting af deslige Beskaffenhed. Endelig blev hun nødt til at adlyde.

Hun antræder Rejsen imod Vinteren, i en Vogn med seks Heste, en Sekretær, en Mand til Hest, en Pige, en Page og en Lakaj; det var alt. Hun drager først hen for at besøge sin Moder i Jylland og gør Ophold der tre Dage; dette blev straks bekendt ved Hove. Da hun farer over Bælt og er saa lang Vej fra Korsør, som man kunde skyde med en Kanon, finder hun for sig Ulrik Christian Gyldenløve, som var rede at drage til Jylland at opsøge hende der. Han lader sin Jagt vende og gaar i Land, hun fortøver i Smakken og afventer, at man fører Vognen fra Borde. Gyldenløve bliver utaalmodig, kan ikke bide saa længe og sender Borgemester Brandt¹ for at sige hende, at han ønskede, hun vilde komme i Land; han havde noget at fremføre for hende. Hun svarer ham: havde han noget at sige hende, burde han være saa høflig at komme til hende. Brandt gaar bort med dette Svar; medens hun bier, beskuer Damen sine Folk og finder dem alle forstyrrede. Hendes Pige fik da et Tilfælde, som endnu i Dag plager hende, en Hovedrysten; hendes Øjne flyttede sig ikke. Sekretæren rystede, saa hans Tænder klappede. Charles var helt hvid, som de øvrige. Vor Dame taler til dem og spørger, hvorfor de frygter sig. For hende havde de ingen Aarsag at frygte og end mindre for dem selv. Sekretæren svarer: "Man skal nok lade os det vide". Brandt kommer tilbage med samme Budskab, aleneste med det Tillæg, at Gyldenløve havde Kongens Befaling, og at vor Dame skulde komme til ham paa Slottet for at erfare Kongens Bud. Hun ^{*} 22 svarede, at hun respekterede Kongens Ordre lige saa fuldt der som paa Slottet; Gyldenløve vilde behage at tilkendegive hende Kongens Befaling der, hvor hun var. Brandt vilde overtale hende og gentog stedse: "O, bekvemmer Cder, bekvemmer Cber"; hun betjente sig af samme Vending og sagde ogsaa: "Beder Gyldenløve, at han vil bekvemme sig" osv. Til Slut sagde hun "Giv saa megen Tid, at man kan spænde to Heste for, thi jeg haaber ikke, det er hans Mening, at jeg skal gaa til Fods".

Da hun ankommer foran Slottet, lader hun Vognen tillukke. Brandt kommer paany for at bede hende gaa op paa Slottet. Hun siger Nej, hun vilde ikke gaa op; vilde han tale med hende, maatte han komme til hende; hun havde gjort mere end den halve Vej. Brandt vender om og kommer endnu en Gang tilbage, men hun siger det samme, idet hun tilføjer, at han kunde gøre alt, hvad ham lystede; hun rørte sig ikke derfra. Endelig triner vor unge Cavalier ned, og eftersom han var rede til at tale med hende, lukker hun Vogn døren op og stiger ud. Han gør hende en lille Kompliment og præsenterer hende derpaa en Befaling fra Kongen, skreven i Kancelliet, hvis Indhold var, at hun i Hast skulde forlade Kongens Riger og Lande, hvis hun ikke vilde tilskrive sig selv det onde, som kunde vederfares hende. Da hun havde læst Ordren, gør hun en Reverens og flyer ham igen den Befaling, som han var skyldig at tilstille hende. Hun siger, at hun vel havde haabet paa den Naade at kysse Kongens Haand; efterdi hendes Uvenner havde forhindret hende i at nyde den Lykke ved en sliig Ordre, var der intet andet Raad for hende end at adlyde i al Ydmyghed, idet hun allerunderdanigst takkede Hans Majestæt for Tilkendegivelsen; hun vilde haste saa stærkt, det var hende muligt, med at efterkomme Kongens Ordre; hun begærede aleneste, at det maatte tilstedes hende at forskaffe sig lidt at spise, thi hun havde haft Vinden imod og holdt Søen den hele Dag. Gyldenløve svarede Nej, han turde ikke tilstede det, men eftersom hun parerede Ordre med saa stor Underdanighed, vilde han ikke lade hende se den anden Ordre, 23 han havde; spurgte hende dog paa samme Tid, om det lystede hende at se hans anden Ordre. Hun sagde Nej, hun vilde leve efter den Ordre, hun havde set, og vilde stige om Bord i Smakken for at vende om. Gyldenløve byder hende Haanden og beder hende behage at gaa om Bord i hans Jagt. Hun gør saa.

De sejlede Hælvten af Vejen uden at tale med hverandre; endelig brød Gyldenløve Tavsheden, og de kom i Samtale. Han sagde hende omsider, at man havde givet Kongen at forstaa, at hun havde forsamlet mange Herremænd hos sin Moder, og at han havde Befaling til at adsplitte dette Komplot. De havde en lang Diskurs med hverandre og talte om Affæren med Dina; han sagde, at Kongen kendte endnu ikke den fulde Sandhed derom. Hun klagede over, at Kongen ikke forsøgte at lære den at kende. Endelig kom de ved Nattetid til Nyborg. Gyldenløve ledsager hende til hendes Herberg og gaar til sit eget, sender siden en Time derefter Tscherning for at sige hende, at hun i Dagningen maatte holde sig rede for at kunne være i Assens

anden Dagen derefter om Aftenen (hvilket var umuligt at gøre med hendes egne Heste, som ikke ankom før op ad Dagen); hun sagde Ja, hun vilde efterkomme hans Befalinger; giver sig derpaa i Snak med Tscherning og taler til ham om andre Ting. Jeg mindes ikke, om hvad, men hun vandt hans Gunst, og han bragte til Veje hos Gyldenløve, at denne ikke skyndede for meget paa hende. Imod 9 Slet om Morgen kom han for at sige hende, at han ikke fandt det fornødent at ledsage hende videre; han fortrøstede sig til, at hun efterkom Kongens Ordre, og bad hende tale med Cai Ahlefeldt i Haderslev, naar hun passerede der igennem; han havde Ordre om, hvad han skulde gøre. Hun lover dette, og Gyldenløve vender tilbage til København og giver vor Dame en Mand med, som skulde bespejle hende.

Vor Dame tror det ikke fornødent at tale med Cai Ahlefeldt, thi hun havde intet at sige ham, og hun skøttede ikke om at se flere Befalinger, kører forbi Haderslev og drager til Aabenraa. 24 Der afventer hun i 10 Dage et Brev fra Gyldenløve, som han havde lovet at tilskrive hende; da hun ser, at han ikke holder sit Ord, giver hun sig paa Vej for at drage til Slesvig; paa Halvvejen gør hun Holdt for at spise til Middag. Da kommer Skrивeren fra Flensborg, Holst, kørende i en Vogn med to Luntebøsser, større og længere end Hellebarder. Han befaler at tillukke Bommen ved Bilskov Kro (?)¹ og skikker Bud til den Landsby, som er straks derved, at Bønderne skulde holde sig rede med deres Jagtspyd og Vaaben. Fire Personer, som var i Kroen, lod han forsyne sig med Vaaben af samme Beskaffenhed, nemlig store Trækæppe. Derpaa triner han ind og holder en vidtløftig Tale til vor Dame, med Komplimenter af en Alens Længde, for at forhale Tiden. Sagen var den, at Amtmanden begærede, at hun vilde komme til Flensborg; han havde noget at sige hende; han haabede, at hun vilde gøre ham den Fornøjelse at søge Natteleje i Flensborg. Vor Dame svarede, at hun ikke havde den Lykke at kende ham, hvorfor hun formente, at han holdt hende for en anden; kunde hun være ham til Tjeneste i noget, vilde hun forblive i Slesvig næste Dag for at erfare, hvormed hun kunde tjene ham. Nej, det var ikke i den Mening. Han bønfalder hende paany. Hun befaler Charles at lade spænde for. Holst forstod denne franske Ordre, han bad hende for Guds Kærligheds Skyld ikke at rejse bort; han havde Ordre til ikke at lade hende rejse. "I", sagde hun i en noget hoffærdig Tone; "hvem er I? Med hvilken Myndighed taler I saa?" Han sagde ikke at have nogen skreven Ordre, men kun en mundtlig; hans Amtmand vilde snart komme; han var Tjener, han vilde kaste sig paa Jorden for hende at træde paa. Hun sagde: "Det er ikke Eders Sag at gøre mig Komplimenter, end mindre Eders Sag at holde mig tilbage, eftersom I ikke kan vise mig Kongens Befaling; men det er min Sag at betænke, hvad jeg bør gøre". Hun gaar ud og befaler sin Lakaj, som var den eneste resolute Person ^z 25 i hendes Følge, at bemægtige sig Holsts Vogn og hans Bøsser. Holst følger efter hende, idet han bønfalder hende hundrede Gange og bestandig gentager: "Jeg tør ikke lade Eder passere, jeg tør ikke aabne Bommen". Hun sagde: "Jeg beder Eder ikke om at aabne den". Hun gaar ind i sin Vogn. Holst lægger sin Haand paa Vogn døren og synger sin gamle Vise. Vor Dame, som altid, naar hun rejste, havde Pistoler i sin Vogn, trækker en frem og viser ham den, idet hun siger: "Vig tilbage, eller jeg giver Eder, hvad der er heri". Han var ikke sen til at træde tilbage og give Slip; derpaa kastede hun en Daler til dem, som skulde holde hende tilbage, og sagde: "Her er noget at drikke for, hjælp at faa Vognen over Grøften"; hvilket de gjorde uden at tøve.

Ikke et halvt Kvarter efter, at hun var kørt, kom Amtmanden i en Vogn og med endnu en Vogn, to Mænd og fire Musketter i hver Vogn; man advarer vor Kvinde om denne Forfølgelse; hun lader bede sine to Kærredrivere, som hun havde til at age hendes Page og Bagage, om at spærre Vejen for dem saa godt, de formaaede; Charles befaler hun stedse at holde sig ved Siden af Vognen, for at hun, hvis hun saa, at de vandt ind paa hende, kunde kaste sig paa en Hest; hun tog ogsaa sin Skindkaabe af sig. De stredes om Vejen lige til den Bro, som danner Skellet mellem Kongens og Hertugens Territorium. Da hun havde passeret Broen, lukker hun Døren til, ifører sig igen sin Kaabe og stiger derpaa ud. De andre blev holdende paa den anden Side af Broen for at se efter hende; paa den Maade undkom hun endnu denne Gang. Men det var en Fornøjelse at se, hvor Sekretæren svedte, saasom han havde stor Frygt; han agerede ej heller siden Helt, men bekendte aabent, at han var halvdød af Rædsel. Hun kom tilbage til Barth og fandt sin Mand overmaade syg. Vor gamle Mand havde næsten tabt Haabet om hans Helbredelse, men hun virkede et Mirakel ved sin Nærværelse. Om Morgen havde han Styrke til at være oven Senge, hvilket vor gamle Mand undredes højlig over. *Hun gør en Rejse fra Barth til Holland 26 af Omsorg for sin Datter Ellens Helbred; vor gamle Mand var med.^{1*}

Medens vor Hustru tænker at leve nogle Dage i Rolighed med smaa Studeringer, smaa Haandarbejder, Destillation af Likører, Tilberedelse af Syltetøj og deslige Sager, tager hendes Mand sig for at engagere sig i Krigene. Kongen af Sverige kalder ham til sig i Stettin; han siger til sin Hustru, at han ikke vil blande sig deri, men gør det dog, kommer ikke tilbage til Barth, men rejser straks videre med Kongen. Hun ved, at han ikke er forsynet med noget, ser den Fare, i hvilken han kaster sig ud, vil være delagtig deri, gør sig færdig i en Hast og opsøger ham, uden at han begærer det, i Ottensen. Han vilde besnakke hende til at vende tilbage til Hamburg og talte til hende om den store Fare. Hun sagde, at Faren var Aarsag til, at hun vilde gøre ham Selskab og dele den med ham. Saaledes drog hun med og havde næppelig en Dag uden Bekymringer; især da Frederiksodde blev taget, havde hun Aarsag til at frygte for Mand og Søn. Der havde hun den Lykke at bringe et Forlig til Veje mellem Grev Wrangel og Grev Jakob, hvilket hendes Mand troede umuligt, eftersom det ikke var lykkedes ham. Hun havde ogsaa den store og gode Lykke at helbrede sin ældste Søn og 8 af hans Tjenere, som var faldne i en ond Feber: *Sprinckeln* 2. Der var paa de Tider ingen Læge i Armeen; vor gamle Mand var bortrejst.

Da hendes Mand drog med Kongen over til Sjælland, opholdt hun sig paa Fyen. Samme Dag, som hun havde fattet det Forsæt at afrejse næste Dag til Skaane, kommer et Bud med den Tidende, at hendes Fru Moder ligger for Døden og forlanger at faa hende i Tale. Hun drager i Hast til Jylland, finder sin Fru Moder meget syg for sig og uden alt Haab til Livet. Hun havde aleneste været der en Nat, da hendes Mand skikker en Karl til ^{*}27 hende for at sige: vilde hun tale med ham i levende Leve, maatte hun ile. Vor Hustru var da ilde faren; hun nødtes til at forlade sin Fru Moder, hvem hun allerede fandt til Hælvten død, sagde hende med stor Smerte det sidste Farvel og rejste med Ilpost for at søge sin Mand, som laa temmelig syg i Malmø. To Dage derefter modtog hun Tidenden om sin Fru Moders Død, og saa saare hendes Mands Helse tilstedede det, drog hun til Jylland for at give de fornødne Befalinger om sin Fru Moders Jordefærd. Hun vendte endnu en Gang tilbage til Skaane før Begravelsen. Efter Begravelsen kom hun til København og for over til Malmø, en Dag før Kongen af Sverige for anden Gang begyndte Krigen og lod sig se for København.

Anno 1659 lod Kongen af Sverige arrestere hendes Mand i Malmø; hun drog ufortøvet til Helsingør for at faa Kongen i Tale, men havde ikke den Lykke at tale med ham, tværtimod skikkede Kongen to af sine Raader for at sige hende, at hun havde Valget mellem at bo paa sine Godser og have Direktion over dem eller vende tilbage til Malmø og være under Arrest sammen med sin Mand. Hun takkede allerunderdanigst Hans Majestæt for det Kaar, han naadigst gav hende; hun valgte at lide med sin Mand og vilde være meget tilfreds med at have den Lykke at betjene ham i hans Lidelser og bære Byrden med ham, saa den blev ham saa meget lettere. Hun kom tilbage til Malmø med disse Tidender; hendes Mand lod se overstor Kummer over, at det ikke var blevet hende forundt at gaa i Forbøn for ham; hun trøstede ham det bedste, hun kunde. Faa Dage efter kommer en Officer ind til dem og opirer ved sin Uforskammede hendes Mand saa stærkt, at han bliver slagen med Popelsi¹. Sandelig var vor Hustru da tynget til Jorden af Smerter; Dagen derefter lod hun Præsten komme, lod sin Mand berette og blev selv berettet; hun kendte ikke den Time, da hun skulde finde sig som Enke; ingen kom for at besøge hende, som Følge deraf bragte ingen hende Trøst; hun nødtes da at gøre det selv. Hun ^{*}28 havde en Mand, som hverken var død eller levende; han aad og drak, han talte, uden at der var Mening at finde deri.

Omtrent 8 Maaneder derefter begyndte Kongen af Sverige en Proces imod hendes Mand, og for at lade hende svare for sin Mand indblandede man ogsaa hende i visse Poster, saasom: at have spurgt om ny Tidender; ad hvilken Vej den Dame blev ført bort, som hendes Fæstemand (det var Trolle) bragte til København? at hun havde forvaret en dansk Herremands Ejendele i sit Hus. ^{*}Paa disse 3 Poster svarede hun, at hun havde spurgt om ny Tidender; hvis hun var den eneste nyfigne, vilde Avissskriverne ikke have stor Profit; hun havde spurgt efter den ommeldte Jomfru, fordi hendes Søster bad hende derom; den fornævnte Herremands Ejendele var i Huset, før de købte det. Advokaten spurgte, hvorfor hun ikke havde berettet det eller ladet det berette. Svar: Hun var ikke Kongens Fiskal¹ etc.* Efterdi hendes Mand var syg, gav Kongen hende naadigst Forlov at svare for ham; derfor procederede man med hende 9 samfulde Uger; hun havde ingen anden Hjælp til at renskrive sine Kladdeskrifter end sin ældste Datter, der da var ganske ung: det var tilstedet hende at betjene sig af Wolff til at tage imod Anklagerne og frembære hendes Svar, men han skrev intet for hende. Hvis I finder Fornøjelse i at vide noget om Processen, vil Kjeld kunne berette Eder derom. Efter at man havde ført Proces saa mange Uger, og hun havde svaret til Samtaler, som man sagde, hendes Mand havde haft med en og anden, var de i den Mening, at hendes Mand anstillede sig syg. Man skikker fire Læger sammen med Kommandanten for at besøge den syge; de befinder, at han er syg for Alvor. Ikke tilfredse dermed sætter de Retten i hendes Hus, thi de skammede sig ved at lade hende komme til dem. De lader komme Stadens Magistrat, som de giver Sæde ved en Side i Salen, ved den anden Side de danske Herremænd, som var under Arrest, alle for at være Vidner; ved et rundt Bord 8 Kommissærer og Advokaten forved Bordet, ^{*}29 ved et anden Bord to Protokolførere. Efter at have stillet dette Arrangement an, lader man vor Dame komme ind. Det maa først berettes, at to af de Delinkventer, som siden blev henrettede, og en anden, sammen med en af hendes Mands Tjenere, blev ført ind. Man lader Delinkventernes Hovedmænd og derpaa de andre komme ind for at gøre deres Ed paa at ville sige Sandheden. Man maa dog vide, at disse Herrer allerede var dømt fra Livet og blev rettede faa Dage derefter. Da Advokaten havde sagt, at de i denne Stund havde gjort deres Ed efter Loven, sagde vor Dame: "Post festum!¹ Efter at I har ført Proces med min Husbonde saa mange Uger og grundet alt paa Delinkventernes Skvalder (paa løs Tale) kommer I, efter at de er dømt til at lide for deres Forseelser, og lader dem gøre Ed; jeg ved ikke, om det er ret efter Loven?". Advokaten svarede intet dertil, forment derved at forvirre Damen, sagde, at han fandt Ting, som ikke rimede paa hverandre, citerede Passager, Blade, Linier, fordrede, at disse Ting skulde stemme overens. Hun, som paa de Tider endnu havde et godt Minde, kom vel ihu, hvad hendes egen Hjerne havde dikteret hende, svarede, at man ikke vilde finde hendes Svar saaledes, som Advokaten sagde, men saadan og saadan, og begærede, at det læstes op, hvilket skete. Advokaten gjorde tre Gange slige Forsøg; da de saa, de intet vandt derved, anfalder de Herrer hende tre paa en Gang; én retter et Spørgsmaal til hende, en anden et andet Spørgsmaal; hun siger til dem ganske sagtmødig: "Mine Herrer, med Forlov! Lad én tale til mig ad Gangen! thi jeg er kun én og kan ikke svare tre paa én Gang"; saa blev de ligesom lidt skamfulde. Hovedpunktet, paa hvilket de stod fast, var, at hendes Mand var en Undersaat gennem Ed og en Konges Tjener, hvilket de havde gemt som et *Stickblatt* 2. Hun demonstrerede, at det ikke var saa, at hendes Mand var hverken Undersaat eller Tjener; han havde sine Godser under Kongen, som der var Svenskere, der havde andet Steds; men ^{*}30 derfor ikke var Undersaatter; han havde aldrig gjort Kongen af Sverige Troskabsed, men ervist ham tro Tjenester; han var ikke niere Kongen med Ed og Pligt forbunden; dette viste hun med et

Brev fra Kongen, hvori denne takkede ham for hans Tjenester og udtalte den Forhaabning, at han siden en Gang kunde lønne ham saa, at han vilde gøre ham flere Tjenester. Hun lukker Munden paa Delinkventen og beder de Herrer eftertænke Sagen vel. Da alt var til Ende, hvilket varede tre Timer, begærer hun, at man læser Protokollen op for hende. Præsidenten sagde, at hun ikke turde tvivle om, at Protokollen var rettelig ført, og at hun skulde erholde en Afskrift deraf; de havde i denne Stund forstaaet Sagen og vilde forfatte en tro Relation¹ til Kongen. Og til Gavn for hende forblev alt derved; de bekom ingen Dom, og man holdt dem stedse i Arrest. Kongen af Sverige døde, og Freden blev sluttet, men de forblev arresterede.

En Ven kommer en Dag og advarer hende, at der er et Orlogsskib i Havnen, som skal bringe dem til Finland. Da hun finder sin Mand en Smule restitueret, saa han ræsonnerede vel, raader hun ham til at redde sig ved Flugt og drage til Lubeck: hun vilde rejse til København og siden søge at forlige Sagen. Han samtykker deri, og hun mager det saa, at han slipper forbi alle de Vagtposter, som var rundt om hele Huset (i et Antal af 36); da hun faar Nys om, at han er undkommen, og at hun kan gøre Regning paa, at han kunde være paa Vej til Lubeck, undflyer hun ogsaa og tager den lige Vej til København. Ved sin Ankomst dertil finder hun sin Mand for sig; hun blev meget bestyrtet og hjerteklemt og frygtede, hvad der derefter hændtes, men han havde vugget sig blidelig ind i den Indbildning, at han vilde komme i Kongens Naade. Dagen efter blev de begge grebne og ført til Bornholm. Hendes Mand var syg; da de kom til Bornholm, lagde man ham paa en Baare og bar ham fra Staden til Slottet, som er to Mil.

Det vilde være kedsommeligt for Eder at berette Eder alt, hvad ^{*} 31 der passerede paa Bornholm. Hvis det kan fornøje Eder at vide det, er der en Mand i Hamburg, som vil kunne fortælle Eder det. Jeg vil dog berette Eder en Part, og det fornemste af, hvad jeg erindrer mig derom. I Rønne, den Stad paa Bornholm, hvor de kastede Anker, skriver vor Hustru til Kongen og til Dronningen i sin Mands Navn, eftersom han var syg, som jeg har berettet, og giver Supplikerne¹ til Oberst Rantzau, som lover at levere dem og giver god Forhaabning. Der kommer Fos² til Stede og fører dem til Hammershus Slot. Guvernøren Fos blev var, at vor Dame havde et lille Skrin med sig; han blev begærlig efter at vide, hvad der var deri, og gøre sig til Herre derover. Han skikker en sand Dina, Vagtmesterens Kvinde, hans Hore³, til vor Dame, for at tilbyde at skaffe hende en Baad til at undkomme i. Det er ufornuddent at tvivle om, at hun tager imod Tilbudet; hun lover hende 500 Daler. Det er Fos nok. Han kommer en Nat med Majoren ind i deres Kammers, raser som et galt Menneske, siger, at man vil øve Svig imod ham osv. Enden paa dette Narrespil bliver, at han tager Skrinet til sig, men for at overholde Formaliteterne en Smule forsegler han det med hendes Mands Segl og siger, han vil forvare det for bedre Sikkerheds Skyld. Tre Ugers Tid derefter beder han de tvende Fanger gøre en lille Spadseregang i Marken; Manden vil ikke; Hustruen gaar for at komme i Luften. Dette Skarn trakterer hende med en lang Diskurs om sine Eventyr, hvor mange Gange han havde været i Fængsel, Eksempler paa, at store Herrer var blevet frelst ved deres Hjælp, som de havde vundet for sig, og hvis Lykke de havde gjort. Han tænkte, at de maaske vilde gøre lige saa meget. Hun sagde, at hun havde ikke meget at raade med, men uden for dette Sted vilde de endnu finde et og andet at belønne slig Tjeneste med. Han sagde at ville betænke det; han havde ^{**} 32 ikke meget at miste i Danmark. Efter megen Forhandling fra den ene Dag til den anden vil hendes Mand, at man tilbyder ham 20.000 Daler. Denne Sum synes ham alt for liden, han begærer 50.000 Daler. Hun sagde, hun kunde vel love det, men ikke holde det, men hvad angik de 20.000, dem vilde hun erlægge. Han begærer derpaa Forsikring. Hendes Mand havde et Vekselbrev, som kunde forsikre ham, men Hustruen ansaa ikke for raadeligt at lade ham se dette Vekselbrev og sagde til Fos, at der var i hendes Skrin et Brev, som kunde give ham Forsikring; hun var ikke vidende om, at han allerede havde aabnet Skrinet. Nogle Dage derefter spørger hun ham, om han havde fattet et endeligt Forsæt; han siger: "For mindre end 50.000 vil jeg ikke gøre det, og der er intet Brev i Eders Skrin, som kunde give mig Forsikring derfor; jeg har aabnet det, i Morgen skikker jeg det til København." Hun spørger ham ganske sagtmodig, om det var rettelig handlet at bryde hendes Mands Segl. Han svarer kort for Hovedet, at han vil svare dertil.

Imod Høsten skikkede Hannibal og vor Dames Moders andre Arvinger Bud til hendes Mand for at give ham til Kende, at de ikke kunde fortøve længere med Skiftet, og eftersom det var dem vitterligt, at han havde haft Papirer af Betydenhed i sin Varetægt, begærede de at underrettes derom. Hendes Mand melder i sit Svar, at Fos havde frataget ham hans Breve, og dette i skarpe Vendinger. Da dette Svar var blevet oplæst for Fos, kommer han som en Lynild, bander og stormer og bruger Ukvemsord først mod Manden, derpaa mod Hustruen, saasom hendes Mand havde lovet sin Hustru med Haand og Mund ikke at disputere med dette Skarn, thi hun frygtede en Ulykke, men at lade hende svare, thi Fos fordrede, at man gav ham Svar. Hun lod sig ikke opirre til Vrede, hun gjorde Nar af ham og hans Raaben og Skrigen. Til Slut sagde han til hende, at hun havde tilbudt ham 20.000 Daler for at forføre ham til at blive Forræder. Hun svarer helt rolig: "Hvis det havde været 50.000, hvad da?" Fos springer i Luften som et galt Menneske, siger, ³³ at hun lyver som en osv.¹; hun lader sig ikke forstyrre, men siger: "I taler som et Asen!" Han trakterer hende med hundrede Ukvemsord til Gengæld og begynder med at fornægte, hvad der stakket Tid tilforn var udgaaet fra hans Mund. Hun sagde med Sagtmodighed til ham: "Jeg vil ikke bede disse Herrer, som er nærværende (der var 4 af dem), at være Vidner, thi det er en Sag, som aldrig vil blive forhandlet for nogen Ret, og intet kan aftvætte denne Plet saa nær som Blod." "Hø," sagde han, tog til sin Kaarde og drog den lidt ud af Skeden, "se her, hvad jeg bærer til Eders Tjeneste, Frue". Hun drager leende sin store Naal ud af Haaret og siger: "Se her de Vaaben, som jeg for nærværende raader over, og som skal være til Eders Tjeneste". Han blev en lille

Kende skamfuld derover og sagde, at den ikke var til hendes, men til hendes Sønners Tjeneste, havde hun end stedse 4 af dem. Hun gjorde ydermere Nar af ham og sagde, at det var ham let at agere Helt der.

In summa, man kunde fylde Bøger med alle disse Trætter mellem disse tvende Personer fra Tid til anden. Han raabte stundom af al sin Magt, talte som en Vandflod og skummede om Munden, og i samme Nu talte han sagte og som et andet Menneske; naar han raabte saa stærkt, sagde vor Dame: "Det er Feberen, som paany anfalder ham"; derover faldt han i Raseri. Nogle Uger derefter kommer han paa Besøg hos dem og stiller sig ydmyg an; vor Dame lader som intet, taler med ham om uvigtige Ting, men hendes Mand vilde ikke tale med ham, og han kunde aldrig siden trække andet end ganske faa Ord ud af ham. Imod Jul handlede Fos saa ilde med Fangerne, værre end ellers, at min Herre skikkede Tjeneren til ham for at bede ham omgaas med ham som en Herremand og ikke som en Bonde. Fos kommer fluks op, efter at have overfuset min Herres Tjener med Skældsord, og da han triner ind, staar min Herre op og ^{*}34 gaar ind i det andet Rum og nægter at give ham Haanden. Fos blev rasende, vilde ikke fortøve og ikke tale et Ord til vor Dame, som bad ham høre paa hende. Straks derefter lader han Døren tillukke med en Laas; saaledes kunde de ikke gaa ud for at komme i Luften, thi før den Tid havde de haft fri Tilgang til et Kornloft. I alle Helligdagene fandt han noget at fortrædige dem med, han lukkede alle Vinduerne til, for nogle satte han Jernstænger, for andre Vagtposter og Træskodder, og hvad angaar Traktementet, var det værre end nogen Sinde.

Man maatte øve sig i Taalmodighed denne Vinter, men, da de saa, at Fosses Forsæt var at lade dem omkomme af Sult, tog de sig for at prøve Lykken og traf om Vinteren Anstalter til at undkomme, saa snart Søen var aaben. Vor Hustru, som havde tre Par Lagener, som hendes Børn havde skikket hende, skar dem i Stykker og lavede Tove og et Sejl deraf, syet sammen med Silke, thi hun havde ingen Traad. Hendes Mand og Tjeneren var i Virksomhed med at forfærdige Aarer. Da Maanen var dem gunstig, i April Maaned, vilde de sætte i Værk, hvad de allerede for rum Tid siden havde sat sig for. Vor Dame gaar ind i Stolen¹ og lader sig først hisse ned. Højden var 21 Alen. Hun gaar op paa Ravelinen² for at bie efter de andre; det varer temmelig lang Tid, før hendes Mand kommer, hun vender om, endelig hører hun en stor Støj, som disse Tove foraarsager; under Farten taber hendes Mand en Sko. Man maatte endnu bie efter Tjeneren; han glemte Tovet, sagde, han kunde ikke have det med sig. Det blev nødvendigt at stige ned ad Voldskrænten for at komme ned i Graven, som var tom; Højden var næsten 20 Alen. Vor Dame stiger først ned og hjælper sin Mand, hvem Kræfterne alt begynder at forlade. Da de alle tre var kommen ned i Gravene, lod Maanen dem i Stikken, idet der faldt et lille Regnskyl; de var da ilde farne, de kunde ikke se, hvilken Vej de skulde slaa ind paa. Hendes Mand sagde, det var bedre ^{*}^{*}35 at tøve der, til det blev Dag, thi man brød let Halsen ved at stige ned fra Klipper. Tjeneren sagde, at han kendte Vejen, som han havde mærket sig, da Vinduet var frit; han vilde gaa foran. Han gaar foran, lader sig glide paa sin Bagende, efter ham Damen og dernæst hendes Mand; man kan ikke skelne noget som helst. Tjeneren falder fra en utrolig Højde, mæler ikke et Ord; vor Dame gør Holdt, raaber til ham og siger, han skal svare, hvis han er i Live. Han lod hengaa temmelig lang Tid, inden han svarede, hvorfor hun og hendes Mand holdt ham for død. Endelig jamrede han sig og sagde, han vilde aldrig komme op af den Afgrund. Vor Dame spørger ham, om han mener, Højden er større, end et af Tovene kunde naa; hun vilde da knytte to sammen og kaste Enden ned til ham for at drage ham op. Han sagde, at ét Tov var nok, men at hun ikke formaaede at drage ham op; hun havde ikke Styrke dertil. Hun sagde Jo, hun skulde nok staa fast, han fik selv hjælpe sig med Knæene. Han fatter Mod, og hun drager ham op. Det største Under er, at der paa begge Sider af hende var en større Afgrund end den, hvori han faldt, og hun havde intet at holde sig fast ved saa nær som en lille Forhøjning, som man sagde, var af Jord, imod hvilken hun satte sin venstre Fod, da hun intet kunde finde at støtte den højre Fod til. Man kan i Sandhed sige, at Gud havde taget hende i sin Varetægt, thi at undkomme fra slig Fare og drage en anden ud deraf, det er mere end Menneskeværk. Vor Skelm Fos lagde det helt anderledes ud og gjorde god Brug deraf, idet han sagde, at uden Djævelens Bistand var det umuligt at holde sig fast paa sligt et Sted, meget mindre hjælpe en anden, og prentede det saa fast i Dronningens Sind, at den Tanke endnu holder hende besat, at vor Dame kan trolde. Fos vilde betage Gud Æren for at give den til Djævelen, denne ubillige Snak maa taales sammen med det andet.

Men lad os vende tilbage til vore Ulykkelige, som endnu er stedte i Graven. Vor Hustru, som havde raabt til sin Mand, før hun hørte Tjeneren falde, at han ikke skulde gaa yderligere 36 frem, raabte nu til ham, at han skulde gaa baglæns, gøre varligt omkring og klatre opad, thi der var ingen farbar Vej der. Dette skete, og de steg paany op af Graven, idet de forholdt sig tavse. Hendes Mand vilde, at de skulde gøre Ophold der, da de ikke var vidende om, hvilken Vej de skulde tage. Medens de beraadslog med hverandre, gav Maanen lidt Lys, og vor Dame ser, hvor hun er, mindes en god Genvej, som hun havde set den Dag, hun var spadseret ud med Guvernøren, og overtaler sin Mand til at følge hende. Han klager over sin ringe Styrke; hun siger, at Gud vilde staa ham bi, at der ikke gjordes stor Styrke fornøden for at lade sig glide ned, at Vejen ikke var besværlig, og hvad det angik at stige op paa den anden Side, var der ikke højt, der kunde hun og Tjeneren hjælpe ham. Han tager sig det for, møder mange Besværligheder, men omsider kom de da ud af dem.

De havde da en halv Fjerdingvej tilbage for at naa dertil, hvor Baadene var. Hendes Mand kan, træt som han er, ikke gaa videre, kaster sig ned paa Jorden og beder hende for Guds Kærligheds Skyld lade ham forblive der; han vilde snart opgive sin Aand; hun trøster ham, holder ham en Balsambøsse for Næsen og

siger til ham, at der kun er en stakket Vej at gaa; han beder hende efterlade ham der og frelse sig med Tjeneren; hun fandt siden vel Udvej til at skaffe ham ud af Fængslet. Hun sagde Nej, hun vilde ikke forlade ham, han vidste vel, hvad Lejlighed hun før havde haft til at undkomme, saafremt hun vilde skilles fra ham; hun vilde ikke forlade ham og ikke efterlade ham i Hænderne paa denne Tyran; hvis Fos fordristede sig til at røre ham, var hun betænkt paa at tage Hævn over ham. Efter at have faaet Pusten lidt igen, begynder han paany at gaa; vor Dame, som var belæst med saa mange Tove og Klæder, havde Møje nok med at gaa, men Nøden gav hende Kræfter. Hun bad sin Mand støtte sig til hende og paa Tjeneren; han hang saa paa begges Skuldre, og paa den Maade kom han til det Sted, hvor Baadene var. Men alt for silde, thi det var alt Dag. Da Damen paa lang Afstand saa Vagtpatruljen komme, bad hun sin Mand fortøve der med 37 Tjeneren; selv vilde hun gaa foran dem, hvilket hun gjorde; hun var kun et Musketskud fra en lille By, hvor Majoren havde sit Kvarter, da hun talte til Vagten og spurgte efter Majoren. En af dem gaar for at hente Majoren, som hedder Krantz.

Majoren bliver meget bestyrtet, da han ser vor Dame. Han spørger efter hendes Mand. Hun siger ham, hvor han er, og i faa Ord, hvad hun begærer, hvilket var, at han vilde gaa til Slottet og berette for Generalmajor Fos, at den ilde Medfart, han havde ladet dem blive til Del, var Aarsag til det fortvivlede Forsæt, de havde fattet, og bede ham ikke at mishandle dem; de var for nærværende syge paa Sjælen og kunde intet udstaa; han skulde tillige bede ham betænke, at de, som havde sat sig for at gaa Døden i Møde paa mere end en Maade, ikke frygtede den i anden Skikkelse; Krantz fører Fangerne til sit Hus, stiger til Hest, opsøger Guvernøren, som endnu ligger i Sengen, og beretter ham, hvad der er hændtes. Guvernøren springer ud af Sengen som et galt Menneske, bander og truer; da han var faldet lidt til Ro, beretter Majoren ham, hvad vor Dame havde anmodet ham om at sige. En Stund var han tankefuld, derpaa sagde han: "Jeg bekender, de havde Aarsag til at søge deres Frihed, thi de vil visselig aldrig erlange den paa anden Maner."

Først efter en rum Tid kommer han til det Sted, hvor vore Fanger var, thi han lod gøre et andet Rum færdigt til dem. Da han triner ind, har han en meget artig Maner og spørger, om man skal møde hverandre her; han mæler ikke et ondt Ord, men siger tværtimod, at han vilde have gjort ligesaa. De blev ført ind i Kongens Sal for at varme sig, thi de var alle vaade til Skindet af Regnen; vor Dame faar da Lejlighed til at tale med Tjeneren og fratage ham de Papirer, han bar paa sig, og som indeholdt alt, hvad der var passeret i deres Fangenskabs Tid. Hun raadede Tjeneren til at skille sig af med de Vaaben, han havde paa sig, og, hvis han havde noget, som han vilde være forsikret om at beholde, at give hende det i Forvaring. Tjeneren flyer hende, * 38 hvad hun begærer, retter sig efter hendes Ordre og kaster Vaabnene i et Hysken¹, som var i det andet Rum, hvilket hun indgav ham Tanken om, men sine egne Papirer vilde han ikke skille sig fra, thi han frygtede ikke, hvad hun frygtede, men han erfarede det siden, thi Fos lod ham drage alle hans Klæder af og tog alt fra ham og lod ham bøde haardt for, at han havde antegnet de Retter, de fik den første Helligdag og det øvrige, osv. Endelig, imod Aften, blev vort Par ført ind i et andet Rum og Tjeneren ind i Vagtstuen, lænket i Jern. De var der sammen endnu 13 Uger, indtil Fos fik Befaling fra Hoffet til at skille dem ad; medens han afventede denne, lod han udstaffere² to Fængsler med Jern. Jeg kan med Rette kalde det saa, thi han lod sætte Jernplader paa Murene og dobbelte Gitre for Vinduerne og Jerntraller om Kakkellovnene. Da han fik Kongens Samtykke til at skille dem fra hverandre, kommer han en Dag ind for at yppe Trætte med dem og taler om det passerede; vor Dame beder ham ikke mere tale derom, men Nej: der skulde fægtes med Tungen; han sagde til hende: "Frue, I er saa hoffærdig; jeg vil ydmyge Eder, jeg vil gøre Eder saa lille, saa lille". Han pegede med sin Haand mod Jorden: "I er blevet løftet op i Højheden, men jeg skal sætte Eder paa en lav Plads". Hun lo og sagde: "I kan gøre med mig, hvad Eder lyster, men I kan aldrig gøre mig saa ringe, at jeg ikke kommer ihu, at I har været Tjener hos en af min Fader Kongens Tjenere". Til Slut forglemte han sig saa meget, at han traadte hende nær og satte hende sin knyttede Haand for Næsen. Hun sagde til ham (idet hun fattede med Haanden i Lommen om sin Kniv): "Brug Eders skidne Mund og Eders forbandede Tunge, men hold Eders Hænder for Eder selv". Han trækker sig tilbage og gør en dyb Reverens for at gøre Nar af hende, kalder hende "Gnädige Frau"³, beder om Naade og spørger, hvad han har at frygte. Hun sagde: "I har intet at frygte, men hvis I tager Eder Galskaber for, vil I møde en Modstand, som maaske er svag, men dog saa stærk, som mine Kræfter *-* 39 tilsteder". Efter megen Raaben og Skrigen byder han Farvel og beder, at de skal være gode Venner. Han kommer endnu en Gang for at fordrive sin Tid paa den Maner, dog ikke saa groveligt. Han sagde til en Kaptajn, som var nærværende, ved Navn Bolt, at han gjorde det udtrykkelig i den Mening at geraade i Trætte med hendes Mand for at hævne sig paa hende gennem ham, men at hendes Mand intet vilde tale til ham.

Omsider kom den ulykkelige Dag for deres Adskillelse, og Fos kom ind for at sige dem, at de maatte berede sig til at sige hverandre det sidste Farvel, thi han havde Ordre til at skille dem ad, og de vilde aldrig se hverandre igen i dette Liv. Han gav dem en Times Tid til at tale sammen for sidste Gang. I kan lettelig skønne, hvormed denne Time hengik, men da de Uger i Forvejen var beredte paa denne Adskillelse, advarede af deres Vagtmandskab, med hvilket de kunde tale, korn dette ikke saa meget bag paa dem. Vor Dame havde vundet 4 af Vagtposterne, som var rede til at lade dem undslippe paa en meget bekvem Maade, men hendes Mand vilde ikke tage sig det paa og sagde stedse, at han havde ingen Styrke; hun kunde gøre det. Nu vel, man fik se Tiden an; efter denne bedrøvelige Dag skiltes de ad, han i et Fængsel forneden og hun i et andet ovenover, det ene over det andet, med Skildvagter for Vinduerne, han foruden Tjener og hun foruden Pige. En tre Ugers Tid derefter faldt vor Dame i Sygdom og lod begære en Kone eller

Pige til at betjene hende og en Præst. Fos lod hende svare: hvad angik en Kone eller Pige til at betjene hende, kendte han ingen, som vilde tage sig det paa, men der var en Tøs, som havde myrdet sit Barn og snart skulde rettes, vilde hun have hende, skulde hun faa hende; Præsten anbelangende havde han ingen Ordre, og hun skulde ikke bekomme nogen Præst, dersom end Døden sad hende paa Læberne. Vor Dame sagde intet uden: "Taalmodighed, jeg befaler det i Guds Hænder".

Vor Dame havde den Lykke hver Dag at kunne give Tegn til sin Husbonde og modtage Tegn fra ham, og naar Vinden ikke 40 var alt for stærk, kunde de tale sammen gennem Vinduet. De samtalede paa Italiensk og benyttede dertil Tiden, inden der blæstes Reveille. Lige imod Enden af dette Skarns Regimente blev han advaret derom; han lod da gøre et Redskab, hvoraf man betjener sig til at jage Kvæget bort fra Sommersæden (en (Skralde)¹, som gør en stor Larm; han vilde, at Skildvagten skulde svinge dette Redskab for at forhindre dem i at gøre sig forstaaet af hverandre. Fjorten Dage inden Grev Rantzau kom til Bornholm for at forhandle med dem, havde Fos haft Tidender fra København fra sin Ven Jacob Petersen. Han besøgte Vor Dame og lader hende vide, straks han kommer ind, at hendes Børn var udjagne fra Skaane af de svenske. Vor Dame siger: "Nu vel, Verden er stor, de vil finde Ly andetsteds". Derpaa beretter han hende, at Bolt var kommet fra København med den Tidende: "Dasz Sie in Cwigkeit nicht würden los kommen"². Hun svarer: "Det er en meget lang Frist; det vil ikke vare hundrede Aar, meget mindre en Evighed, i et Øjeblik kan meget forandre sig, Guds Haand kan forandre alt, i hvilken Kongernes Hjerter er". Han sagde: "I har en meget fast Forhaabning; I tror maaske, at I vil komme løs, hvis Kongen døde?" Svar: "Gud bevare Kongen; jeg tror, at han vil give mig min Frihed og ingen anden". Han skvaldrede om allehaande Ting og agerede Hofmand.

Endelig kommer Grev Rantzau og gør et Ophold paa Bornholm paa elleve Uger. Han besøgte Fangerne og viser dem den Naade, at Manden spiser med ham til Middag og Hustruen til Aften; han forhandler særdeles med hver af dem. Vor Dame spørger ham, hvad man beskylder hende for. Svar: "Vil I spørge derom? Det er ikke Vejen til at komme fra Bornholm. Ved I, at I har sagt, at Kongen er Eders Broder? Kongerne kendes ikke ved hverken Søstre eller Brødre". Hun svarede: "Hvortil havde jeg nødtigt at sige, at Kongen er min Broder? Hvem er saa uvidende i Danmark ikke at være bekendt dermed? Jeg har altid ^{*} ^{*} 41 kendt og er endnu vidende om den Respekt, man skylder sin Konge, jeg har aldrig givet ham anden Titel end: *Min Konge og Herre*, jeg har aldrig kaldt ham: min Broder, naar jeg talte om ham; men Kongerne lader vel deres Søstre og Brødre vederfares den Naade at erkende dem for saadanne; et Eksempel finder vi i Kongen af England, som giver den Titel af Søster til sin Broders Hustru, omendskønt hun er af meget ringe Byrd". Rantzau: "Vor Konge ønsker det ikke saa, og det er ham endnu ikke fuldt vitterligt, hvorledes Affæren med Dina hænger tilfammen". Hun sagde: "Jeg er i den Tro, at Kongen ikke vil vide det". Svar: "Jo, sandelig, ved Gud! Han ønsker af sit ganske Hjerter at blive oplyst derom". Hun: "Hvis Kongen vil befale Walter at sige det, og gøre det med noget Eftertryk, saa vil han faa Oplysning derom". Rantzau svarede intet herpaa.

Da han havde sluttet alt med hendes Mand, hvorved denne havde forpligtet sig til at forskrive sig fra alle sine Godser etc., meldte Rantzau det til Vor Dame; hun sagde, at hendes Mand havde fuld Magt til at afstaa, hvad der var hans, men Hælvten var hendes, som hun ikke vilde afstaa, da hun ikke kunde forsvare det hverken for Gud eller sine Børn. Hun var ikke skyldig i nogen Brøde; man kunde give hendes Mand Friheden for deres halve Gods, og hvis Kongen mente med en god Samvittighed at kunne holde hende tilbage, vilde hun udstaa det. Rantzau sagde med en alvorlig Mine: "Tro ikke, at Eders Mand nogen Sinde vil blive sat i Frihed, hvis I ikke skriver under med ham." Hun sagde, at Vilkaarene var alt for haarde; de vilde gøre deres Børn bedre Tjeneste med at dø som Fanger, da Gud og Alverden kendte deres Uskyldighed, end at lade saa mange Børn leve som Betlere. Rantzau sagde: "Hvis I dør i Fængsel, vil alle Eders Godser og Ejendomme blive konfiskerede, Eders Børn vil intet faa deraf, men nu kan I erlange Friheden og leve med Eders Mand. Hvem ved? Kongen vil lade Eder beholde et Gods og kan altid lade sin Naade blive Eder til Del, naar han ser, at I falder til Føje." Eftersom der ikke var anden Vej til Frihed for 42 hendes Mand, sagde Vor Hustru, at hun vilde samtykke i alt. Rantzau befalede hendes Mand og hende hver især at fatte i Pennen de Klager, de havde mod Fos, og hvorledes alt var tilgaaet med deres Forsæt at undkomme ved Flugt, hvilket skete. Vor Dame var høflig og fin imod Fos, men hendes Mand kunde ikke bekvemme sig til at tale til ham.

Rantzau drog tilbage til København. 18 Dage derefter kom Gabels Jagt med Befaling til den ny Guvernør (som var Oberstløjtnant Lützens, en meget galant Mand og en brav Soldat, hans Hustru en adelig Dame af de Manteuffels, meget høflig og smuk), at han skulde lade Fangerne underskrive de Papirer, som man overskikkede, og naar Underskrivelsen var sket, lade dem komme sammen. Guvernøren gaar, som fornødent var, først til Manden, som besværer sig og ikke vil skrive under, fordi man endnu havde tilføjet Godser her og der og blandt andet i Særdeleshed den Post, at man aldrig maatte føre Klage imod Fos. Hendes Mand sagde, at han hellere vilde dø. Den gode Guvernør forføjer sig da til Hustruen og beretter hende alt, beder hende tale til sin Mand fra Vinduet; naar han havde erfaret, at hun havde talt med ham, vilde han komme tilbage til hende. Hun takker Guvernøren og taler, da han er gaaet, til sin Mand og overtaler ham til at sætte sit Navn under, derpaa lader Guvernøren ogsaa hende underskrive, og siden, imod 9 Slet om Aftenen, kommer hendes Mand til hende, efter at de havde været skilt fra hverandre paa det nøjeste 26 Uger. En Løverdag skiltes de ad, og en Løverdag gensaa de hverandre. Fos var endnu paa Slottet; med hvilken Galskab han rasede, er let at gætte; Tiden tilsteder ikke at tale derom.

To Dage derefter indskibede de sig og kom til København; ved Toldboden blev de modtagne af Rantzau og Gabel. Dronningen vidste intet deraf; da man fortalte hende det, blev hun saa fortørnet, at hun ikke vilde gaa til Bords. For at fatte mig i Korthed: Kongen stod ved den Lejlighed fast, og da hun ikke vilde tage imod min Herres og hans Hustrus Taksigelse, 43 befalede Kongen hende at annamme deres Takkebreve. Juledagene 1660 var de i København i Grev Rantzaus Hus, siden drog de til Fyen, til Godset Ellensborg, som Kongen naadigst havde ladet dem beholde. -

Hendes Mand, som erholdt Forlov at rejse til Frankrig for 18 Maaneder for at bruge Bade, forlader med sin Familie Ellensborg i 1662, i Juni Maaned, og gaar i Land i Amsterdam. Vor Dame drager derfra til Brugge for at hyre et Hus og kommer tilbage til Amsterdam. Hendes Datter Ellen bliver syg af Smaakopper; hun bliver hos hende, og hendes Mand med de andre Børn begiver sig til Brugge. Da hendes Datter var kommen sig, opsøger hun sin Mand og sine Børn. Hun gør sin Mand Selskab, da han rejser til Frankrig; ved hans Ankomst til Paris anser Lægerne det ikke for raadeligt, at han bruger Bade; han vender da tilbage til Brugge. Hendes Mand beder sin Hustru gøre en Rejse til England og tage sin ældste Søn med sig; hun gør Indsigelser og viser ham klarlig, at hun intet vil erlange, men aleneste have stor Bekostning; hun kendte Eksempler, som forsikrede hende om, at Kongen af England aldrig vilde betale hendes Mand. Han havde den Gang ikke ladet sig drage fra sit Forsæt, hvis ikke hans Søns Rencontre¹ med Fos var indtruffet, hvilket forhindrede Rejsen den Vinter og forhalede, men ikke afvendte vor Dames Ulykker. Thi imod Foraaret skulde samme Forsæt stilles i Værk; hun fik Hjælp af den Herremand, som siden ledsagede hende, til at raade hendes Mand fra Tanken, men der var intet Argument, som var stærkt nok; han var i den Formening, at Kongen ikke kunde forglemme erviste Velgerninger og afslaa at betale sin Frænke, hvad han var skyldig. Vor Dame gør sig færdig til at rejse, eftersom hendes Husbonde vil det saa. Den Dag, da hun sagde ham det sidste Farvel, ret en Ulykkesdag, sagde hendes Mands Hjerter ham ikke, at det var de sidste Kys, han gav hende, thi han var saa vel tilfreds og fuld af Latter, at hun og alle undredes derover; hun ^{*} 44 derimod var sørgmodig. Den sidste Dag, de saa hverandre, var den 24. Maj 1663.

Hun havde i det Første mange Viderværdigheder, og det varede temmelig lang Tid, inden hun nød den Ære at faa Kongen i Tale. Kongen hilste hende efter Landsens Skik, kaldte hende sin Cousine og lovede at stille hende tilfreds i alle Maader; han vilde skikke sin første Sekretær til hende for at se hendes Papirer, hvilket ogsaa skete. Sekretæren gav hende god Forhaabning, men drog stedse Tiden ud. Residenten Petkum, Resident i Kongen af Danmarks Tjeneste, kom for at besøge hende (han havde, efter hvad man sagde hende, gjort nogle Indvendinger, hvad hendes Fordringer angik); hun viser ham sine Papirer, informerer ham om Sagen og beretter ham, at Kongen af Danmark havde haft alle hendes Papirer mellem Hænder og naadigst ladet hende fly dem igen. Denne Forræder lader, som om han begriber Sagen vel, og lover selv at gøre sig Umage for, at hun kan erlange sin Betaling. Men denne Judas tænkte stedse paa at forraade hende, spørger hende, om hun ikke finder Behag i at promenerer, beretter hende om skønne Huse, Haver og Parker og tilbyder hende sin Vogn. Men Nej, hun var ingen Liebhaber af Promenader. Da han saa, at han ikke kunde faa hende i sin Magt ved List, erholdt han en Ordre til at arrestere hende. Vor arme Kvinde vidste intet om alt dette og bekom Brev paa Brev fra sin Mand om at vende tilbage. Hun tager Afsked fra Kongen i et Brev, leverer sine Papirer til en Advokat mod Recepisse¹ og afrejser fra London.

Da hun kommer til Dover i den Mening om Aftenen at indskibe sig til Flandern, kommer imod hende en Løjtnant af Navn Braten², som lader hende se en Ordre fra Kongen af England, som hun selv læser; den var af Indhold, at Guvernøren skulde arrestere en Dame af hendes Beskrivelse og lade hende tage Ophold paa Slottet til videre Ordre. Hun beder at faa Aarsagen at vide. Han siger, at hun var rejst bort uden Kongens ^{*} ^{*} 45 Forlov. Hun fortæller ham, at hun har taget Afsked med Kongen ved et Brev og Dagen inden sin Bortrejse havde talt med Førstesekretæren og Viceadmiral Ayscue, som sagde hende Farvel. Da hun kom til Slottet, lod Petkums Mand sig se, som kalder sig Peter Dreyer. Løjtnanten sagde da til hende: "Det er Kongen af Danmark, som lader Eder arrestere." Hun begærer at vide Aarsagen. Svar: "I er uden Tvivl rejst incognito fra Danmark." Hun svarer ham dertil, at Kongen af Danmark havde givet hendes Mand Orlov at rejse bort og en Frist af 18 Maaneder, som endnu ikke var udløben. Man befaler at lade oplukke hendes Kufferter, saa vel som dem, der tilhørte en Herremand af hendes Følge, og tager alle Papirer ud deraf. Derpaa taler Dreyer til hende; hun spørger ham, hvorfor man handler saa med hende. Han siger, han kender ikke den sande Aarsag, men han formente, det var for Fuchses Død, idet man ansaa hende for skyldig i hans Død. Det var, hvad man bestandig sagde til hende, og intet andet.

Den "fornævnte dobbelte Forræder Braten anstiller sig galant, lader hende tale Engelsk (eftersom hun var mere begærlig efter at tale dette Sprog end noget andet), som hun lige var begyndt at lære ordentlig, idet hun havde haft en Sprogmeister i London. En Dag berettede han for hende, at man gjorde Anslag til at føre hende til Danmark. Hun sagde ham, at det ikke var nødvendigt at skikke hende til Danmark; hun drog gerne dertil af sig selv. Han sagde: „I ved selv, hvilke Eders Gerninger er. Vil I ikke drage dertil af Eders fri Vilje, skal jeg drage Omsorg for, at I kan drage til Flandern." Hun saa ikke, at dette lod sig gøre, om end han havde en god Vilje. Hun taler med ham om Midlerne dertil, erfarer, at han ikke kan stille hende tilfreds, og fæster ikke Lid til hans Tale. Saasom han var listig, lod han hende være i den Mening, at Kongen ønskede at lade hende rejse hemmelig bort, og at han vilde tage al Skylden paa sig; Kongen havde sit Betænkende for visse Aarsagers Skyld, hvorfor han ikke vilde levere hende i Kongen af Danmarks Hænder. Denne Svigagtighed var dulgt under skønne Kulører, thi hun havde under sin 46 Arrest adskillige Gange skrevet til

Kongen og bedt ham om ikke at lønne hendes Herres Tjenester med en længere Arrest, ikke at tale om, hvad hun i Haag havde gjort for ham; hun havde taget sine Juveler og Ringe og givet ham, da hans Vært ikke vilde give ham mere at spise. Hendes Fordring var ikke ringe; den beløb sig til over 20.000 Rdl.

Vor Dame lader sig da forføre til den Tro, at Kongen af England vilde lade hende hemmelig undkomme. Forræderen Braten sagde til hende, at han ansaa det for godt, at hun for at skjule sig forklædte sig som en Mand. Hun sagde, at hun ikke havde Aarsag at forklæde sig, der var ingen, som forfulgte hende, og om saa var, vilde hun ikke rejse i Forklædning med en anden Mand, som ikke var hendes Husbonde. Efter at hun var holdt i Arrest 17 Dage i Dover, lader hun sig ved Nattetid af Braten føre hen til Fæstningens Udenværker, gaar ned ad en høj Stige, som bryder sammen under Nedstigningen, og passerer over Graven, hvilket ikke var svært. Paa den anden Side var der en Hest til hende, men Herremanden, hendes Pige og Herremandens Tjener gik til Fods. Hendes Lakaj vilde man ikke lade gaa med; Braten lod, som om han ikke kunde finde ham, og som om det hastede med Tiden; Aarsagen var, at de frygtede, man skulde forsvare sig. Da hun ankom til det Sted, hvor de fornævnte Forrædere var, giver hendes Fører Signal ved at slaa to Sten mod hverandre. Fluks kommer 4 bevæbnede Mænd tilløbende; Petkum og Dreyer var lidt længere derfra. Den ene sætter hende en Pistol for Brystet, den anden en Kaarde og siger: "Jeg tager Eder til Fange". De andre tvende Skelmer sagde: "Vi vil bringe Eder til Ostende".

Hun havde stedse mistænkt et Forræderi, da hun var paa det Sted, hvor hun var sin egen Herre, og talt med Herremanden om, hvad der var at gøre, i Fald det skulde blive sat i Værk, om man skulde lade sig tage til Fange eller forsvare sig. Hun fattede det Forsæt at lade sig forraade uden at røre sig, eftersom der ingen Aarsag var, hvorfor hun havde nødig at frygte; man kunde 47 ikke straffe hende paa Livet, fordi hendes Søn havde hævnnet den Tort, som var overgaaet hans Forældre. Derfor gjorde hun ingen Modstand og bad dem ikke gøre sig saa stor Umage, hun skulde nok gaa af sig selv; thi tvende Mænd holdt hende saa fast, at det smertede i hendes Arme. Man kom med en Flaske tør Vin for at vederkvæge hende, men hun afslog at drikke; hun havde et godt Stykke at gaa til Fods, thi hun vilde ikke stige til Hest. Hun brusede en Kende op imod sin Fører og bad ham paa Engelsk overbringe Guvernøren hendes Hilsen, men sige den Forræder Braten alle de Ukvemsord, hun i en Hast kunde hitte paa i dette Sprog, som hun ikke var fuldt fortrolig med. Hun løber hen til Baaden. Skibet, som skulde overføre hende, laa ved Rheden ud for Duns. Hun sagde Adieu til Herremanden; hun havde tvende Armringe med Diamanter, som hun vilde skænke ham til hans Børn, men da han frygtede, at man skulde tage dem fra ham, satte hun dem paa igen for ikke at bringe ham i Knibe dermed. Hun gav en Pistol til sin Tjener, og derpaa bar en Baadsmand hende ned i Baaden. Hun blev bragt om Bord i en engelsk Fregat, som Petkum havde hyret, og Dreyer fulgte med hende. Hun holdt Søen i 13 Dage og ankom ved Toldboden den 8. August 1663, ved 9 Slet om Morgenen

Her er i Oversættelsen udeladt de Sider i Selvbiografien, som fortæller om Leonora Christinas Modtagelse i København, Forhørene over hende i Blaataarn og hendes Mands Henrettelse in effigie, da hendes ret korte Gengivelse af disse Oplevelser i det franske Skrift kun viser faa og mindre væsentlige Realafvigelser fra den langt udførligere Fortælling i "Jammers-Minde", samtidig med, at der er tydelige Ligheder i den sproglige Udformning, især i Replikskifter. Enkelte af Afvigelserne er meddelt i Oplysningerne til "Jammers-Minde".

Da vor Dame [som Fange i Blaataarn] havde været en Stund oven Senge¹, tænkte hun paa at fordrive Tiden og ikke udmatte ^{*} 48 sin Hjerne med Ting, som ikke kunde oprettes. Hun havde intet at betjene sig af, thi det var forbudt at give hende en Knappenaal, end sige en Synaal, men hun fik ved et ret lykkeligt Træf en Synaal, og det den første Nat i den mørke Kirke; den var i Dynevaaret og stak hende. Hun fordristede sig til at vise den til den Kvinde, som opvartede hende, og som lovede Troskab i alt, men kun til Dels holdt sit Løfte, nemlig i det, hvori hun selv var indblandet. Hun bekom et Stykke af en gammel Klud, 4 Fingre bredt, og hun havde Baand i sin Nattrøje, som hun løste op, og med denne Silke syede hun Blomster paa fornævnte Klud. Nogle Maaneder derefter sagde det Skarn af en Kvinde til hende, at hun frygtede, man vilde anstille Hussøgning hos dem og finde denne Klud, og at der vilde overgaa hende al Landsens Ulykker, fordi hun ikke havde berettet, hvad Fruen tog sig for. Slotsfogedens Tjener havde advaret hende; derfor bad hun nu, at det maatte skikkes til vor Dames Pige, som endnu var i Arrest i Slotsfogedens Kammers. Vor Dame gav den til denne Skarnskvinde, hun flyer den til Jokum¹ og han til Dronningen. Nu kommer noget at le af. Dronningen sagde: "Sie hätts wol anders haben können"². Kongen havde Lyst til at tilstede hende noget til at forlyste sig med, men Dronningen forhindrede det. Jokum fortalte alt dette lang Tid derefter.

Vor Dame bad adskillige Gange Jokum begære Forlov til, at hun skikkede Dronningen en Supplikation³, men han sagde, at han intet kunde erlange. Det skete, at en Pottemager kom for at sætte en Kakkellovn op. Vor Dame overtaler sin Tjenestekvinde til at fly hende et Stykke af Leret, hvilket hun gør. Vor Dame former et Bæger over et Halvpotbæger, ridser deri Kongens og Dronningens Navne, sætter det paa tre Knapper og skriver under Bunden nogle Ord til Dronningen. Hendes Kvinde beretter straks til Jokum, hvad vor Dame har gjort, men intet om Indskriften. Han beretter det for Kongen; ^{**} 49 Kongen faar Lyst til at se det og siger, han skal mage det saa, at han bekommer det. Han fik det. Dronningen bliver straks Indskriften var og siger til Jokum: "I har alligevel flyet mig en Supplikation". Han tror det ikke; hun viser ham den. Jokum berettede, at dette Paahit behagede Kongen saa meget, at han lod Bægeret anbringe blandt sine Rariteter; hvor sandt det er, ved jeg ikke. Men hos Dronningen kunde vor Dame intet erlange.

Hun fandt stedse noget at tage sig for. Hun malede paa Væggene med sort Farve, som hun selv gjorde, og havde artige¹ Pensler af en Pærestilk. Hun tog en Sten eller to op af Gulvet, søgte i Sandet (som var Strandsand) smaa Sten frem og lagde dem sammen til Figurer i Pottemagerleret. Hun drog Traade ud af Lagener for at gøre Traad at sy med, hun trevlede sine Silkestrømper op for at betjene sig af Silken og gjorde andre af Garn. Men hvad jeg finder temmelig forunderligt, er at hun gjorde sig et Redskab at væve Baand paa og det uden andet Instrument end en stor Knappenaal og et lille Stykke Glas. Hun havde ingen Kniv, men betjente sig af Stegeben. I Stedet for Sakse klippede hun med Lysesakse, omsider fik hun Flintesten dertil. Men især finder jeg Behag i det Redskab, hun fandt paa at gøre Baand med. Hele Instrumentet kunde hun skille ad, naar hun hørte, de gik i Trappen for at aabne Døren, og gemme alt i sin Lomme. Redskaberne havde hun gjort selv, og Kammen, hvis Benævnelse paa Fransk jeg ikke kender, havde hun gjort af smaa Træpinde. For Kuriositetens Skyld skikker jeg Eder Stykker af Baand, som endnu er i hendes Gemme, for at I kan vise dem til Eders Søstre, som er forfarne i den Kunst. Hun havde gjort Stykker paa 30 til 40 Alen; de ejes af hendes Venner, som ogsaa Sengetrøjer og andre Ting. Paa den Maner har hun forsøgt at fordrive Tiden, saa godt hun formaaede. De Forhaanelser, hun har døjet af en og anden, er store og utallige; skulde man berette alt dette, var megen Tid fornøden, og dertil et forstandigt Hjerte for at tro ^{*}50 derpaa. Den gode Gud har ladet hende overvinde alle disse haarde Pust og Stød, og tilmed Mag. Bueck, hvis forstandige Hjerte jeg tror, I kender Vidnesbyrd om.

Tvende Hændelser har jeg forglemt at berette. Den ene er, at hun havde afmalet Kontrafej¹ af den fornævnte Holst fra Flensborg² saa livagtigt, da hun kom tilbage til Barth, at da hendes Mand siden kom til Fyen, inden hun arriverede der, kendte han ham igen efter dette Kontrafej, lod ham arrestere og tvang ham til at love en stor Sum i Løsepeng, for hvilken hun befriede ham, da hun ankom til Fyen. Den anden er efterfølgende. Da man vilde føre hende til Bornholm, var de stakket Tid paa Skibet i Havnen. Hendes Piges Fæstemand, som var Præst, kommer i en Baad og beder for sin Fæstemø. Hun afstaar hende til ham, om hun end derefter ingen Pige havde. Oberstløjtnant Rantzau vilde ikke samtykke deri; vor Dame maatte besnakke ham dertil.

Her har I, hvad jeg i en Hast kommer ihu af den Historie, I har begæret. Jeg har hastet dermed saa meget, det var mig muligt, efterdi I er færdig at bortrejse. I maa betjene Eder deraf efter Eders forstandige Skøn, paa hvilket jeg stoler, og jeg forbliver Eder bestandig affektioneret³. Den 1. Maj, ved 11 Slet Nattetid, 1673.

* * *

KONG KARL X. GUSTAVS BRYLLUP 1654

52

53

DED SOM JEG SINGULIER¹ UDI KONG KARLS REGERING I SVERRIG HAVER FUNDEN

Anno 1654 den 24, *Octobris* blev Kongens Brud indført fra Karlberg indtil Stockholm med Rytteri, Fodfolk, *Cavallierer* til Hest og Rigens Raad i *Carosser*, blev fyret mange Stykker² og given *Salver*. Kongen, som kom med sin Brud, sad i en *Carosse* alene og gik straks op af Trappen, biede sin Brud udi Gemakket. Enke-Dronningen, som med anden Fruentimmer tog imod Bruden, stod neden for Trappen, og de andre oven for Trappen, som de sidste vare de ypperste.

Samme Aften Klokken 10 skeede Brudevielsen af Erkebispens ved Navn som var gammel og havde ingen lhukommelse, hvorfor en anden ved Navn *Dr. Erick* maatte staa hos og paamine hannem, hvad han skulde gøre; og eftersom *Dr. Erick* var en lang Mand, saa stod han bag Erkebispens og læste over hans Hoved. Bruden, som ikke forstod, hvad Præsten sagde, maatte hver Gang af Kongen undervises og siges,

naar hun skulde svare ja, og saasom Manér er, at de Præsten en Rimse³ skal eftersige, og hun det ikke kunde, blev hun af Kongen formanet (*errinret*) at svare ja, mens⁴ hun syntes, at det var nok (*det at være nok*) udi en Gang; dog eftersom Kongen det igen begerte, sagde hun det meget lydeligen.

Der *Copulationen* ⁵ var skeed, satte Brudgom og Brud sig i en ^{***} 54 Brudeseng, som stod paa Salen, og da blev en Psalm sungen, og siden given *Confect* 1. Derefter sad de til Bords indtil Klokken 6 om Morgenen. Der blev intet danset.

En dansk *Ambaçadeur*, som i Stockholm *residerede*, ved Navn Peter Juli, lod sig overtale at *presentere* sig udi den *Festivitet*, der² han dog ingen *Ordre* endog fra hans Herre havde bekommet, mens³ fik den først tre Dage efter, da han en *cachet* ⁴ og og i Smug overleverede hans Herres *Present*.

Der Kongen med sin Brud og alle Folk ginge første Dagen af Salen, bleve Gesandter forgætte⁵ og maatte selv søge Udgangen.

Anden Dagen ad Aften Klokken II holdtes der Taffel indtil 4 om Morgenen; siden 2 Danse danset *under Skrue*⁶.

3. Dagen gik Kongen til Fods udi sin kongelig *Habit* med Kronen paa for⁷ sin Brud, som og til Fods under Skrue⁶ efterfulgte, og blev *Regalia* ⁸ for hinder baarren. Hinders Hoffruentimmer⁹ fulgte aleneste, formedelst der var *Dispute* iblandt Fruentimmeret¹⁰ om Standen. Da de i Kirken kom, blev der holdt Prædiken og udlagt en Text.

Siden blev hun krønnet og given Scepter og Æble. Derefter Taffel holdet indtil 4 om Morgenen. Saa at hinders Indførsel, Bryllup og Krøning var forrettet udi 3 Dage.

REJSEN TIL KORSØR 1656

56

57

RELATION DU VOYAGE DE MADAME LA COMTESSE LEONORA CHRISTINA, FAITE EN DANNEMARK, L'AN 1656, AU MOIS DE NOVEMBRE¹.

Anno 1656 den 5. *November* tog jeg mig paa udi Jesu Navn at gøre en Rejse udi Danmark for udi al Underdanighed at søge Hans Kong. Mayt. min Herres Uskylighed at *demonstrere*. Mens² der jeg den 25. *November* var lidt mere end et *Canon*-Skud fra Korsør, mødte mig paa Belt en Jagt, som vendte, der den blev mig var, af hvilken trinte udi Land *Uldrich Christian Gyldenløwe*, som gik op til Slottet, sendte Borgemester Caspar Brandt til mig og lod af mig begere, at jeg vilde gaa til hannem for Slottet, han havde mig noget paa Hans *Mayt.s* Vegne at sige. Jeg svarte, at dersom han mig noget havde at sige, formente jeg, at han burte at komme til mig og jeg ikke til hannem, formodede, at han som en *discret Cavallier*³ vidste, paa hvad Manér han en *Dame* af mine *Qualiteter*⁴ skulde *tractere*⁵. Paa ded Svar kom Borgemester igen; sagde, at han vel vidste, paa hvad Manér han med *Damer* skulde omgaas; aleneste ded var paa Kongens Vegne, han havde med mig at tale; derfor bad han, jeg vilde gaa til hannem; jeg svarte, at naar min Vogn og Heste kom i Land, vilde jeg komme til hannem, jeg gad i alt ded Skarn ikke gaaet. Borgemester kom atter til mig igen med samme Begering; da svarte jeg, at dersom *Uldrich Christian* mig Kongl. Befaling der ved Smakken vilde give tilkende, skulde jeg den tilbørligen ^{***} 58 *respeetere*, mens førend jeg saae den, havde *Uldrich* mig intet at befale; og saa vidt Kongl. *Mayf.* hannem *authoriserede*¹, saa vidt skulde jeg hannem *estimere*²; vilde han ikke bie, indtil min Vogn var forspændt, saa kunde han komme der til mig, som sagt er, og saa skulde jeg vide at rette mig derefter. Derpaa kom Borgemester og sagde, da maatte jeg lade spænde to Heste for og ikke mere. Jeg spurte, om ded var Hans *Mayt.s* Befaling; dertil svarte Borgemester, at han ded ej vidste,

mens saaledes havde *Uldrich Christian* befalet hannem at sige. Jeg vilde hans *Ordre* og Befaling ikke *parere*, mens mine Tjenere blev nød dertil ded at gøre, thi ikke aleneste kom en Bysvend, som min forreste Sael-Hest³ hen trækkede, mens endog en af *Uldrichs* Tjenere truede min Kutsker⁴ med sin Degen⁵, dersom han flere end som to Heste forspændte. Jeg maatte lade mig ded med mere paa den Tid befalde⁶, kørte saa med de to for Slottet, saae ingen uden en Tjenere, hvilken jeg spurte, hvor den var, som vilde tale med mig. Han svarede, at han var paa Slottet. Jeg bad, at han vilde sige hannem, at jeg var der og biede hannem. Derpaa kom Borgemester til mig og bad, at jeg vilde trinne op til *Uldrich* paa Slottet; der vilde han sige mig Hans *Mayt.s* Befaling. Jeg svarte, at mit Ærinde faldt intet paa Slottet, jeg havde der intet at forrette; han fik nu at gaa til mig, om han mig noget vilde. Borgemester kom atter igen og bad om ded samme. Jeg svarte som før; aleneste ded dertil, at dersom Kongl. Befaling lyde, at jeg skulde gaa paa Slottet, da fik han at vise mig den⁷ for Porten; thi ellers gik jeg intet derop. Derefter kom Borgemester og begerte, at jeg ikkun vilde trinne for Skriverstuen, ded var strax ved Porten, der vilde han sige mig Kongl. Befaling. Borgemester brugte og sit eget dertil, vilde med gode Ord mig *persvadere*⁸; bad, jeg mig dog vilde bekveme, ded var en ringe Vej, og ded var Kongen paa at gøre. Jeg bad Borgemester tage sig selv Vare og tro, at jeg ikke var født i Dag; jeg vidste, hvad jeg havde at gøre; og af ^{***} den Vogn gik jeg ikke. førend *Uldrich* kom ud til mig. Da kom Borgemester endnu engang igen og sagde, at ded til den Ende var skeed, at *Uldrich Christian* mig udi Enrom Kongl. Befaling vilde lade vide og den ikke saa offentlig for alle Folk fremføre. Jeg svarte, at jeg mig indbildte, den Kongl. Befaling ikke til den Ende var udgiven, at den udi Dylsmaal skulde *excecuteres*¹, mens at den enhver skulde være vitterlig; saa var ded mig alt lige, om den stakket eller lang blev aabenbar; jeg skyde intet, hvem den hørte.

Derpaa kom han *Uldrich* gaaendes, og jeg trin ud af min *Carosse*. Først untskyldte han sig, at han ikke gerne sig den *Commission* havde paataget, mens han at være en Tjenere; sagde, at ded Hans *Mayt.* underlig forrekom, at jeg havde taget den Dristighed at komme udi Hans *Mayt.s* Lande, der jeg dog himligen var dragen derud og taget fremmet *Protection*, dermed untslaget mig fra den Pligt, jeg Hans *Mayt.* skyllig var, og udimidlertid med egen Haand *diffameret*² Kongen og hans Regering; hvorfor Hans *Mayt.* vilde have mig advaret, at jeg hans Lande og Riger skulde untvige, med mindre jeg mig selver vilde tilskrive, hvad mig derudover kunde vederfares. Jeg spurte hannem, om han den *Ordre* havde skriftlig (*skriftlig havde*). Dertil sagde han ja, og mig den ikke aleneste selver lod læse, mens mig endog *Copie* med egen Haand skreven og underskreven meddelte. Jeg sagde: At jeg mig den Dristighed havde paa taget i Danmark at komme, havde min gode Samvittighed foraarsaget, thi jeg vidste mig intet undt at paa staa³. Til den kongl. *Ordre* var vel⁴ at svare, mens jeg vidste, at ded var til forgeves; var saa intet vidre derudi at gøre end med al *Submission*⁵ Hans Kongl. *Mayt.s* Befaling at *parere*, derhos beklage min Ulykke, at vorres Finder⁶ endnu vare saa mægtige, at de saadan *Ordre* kunde tilveje bringe. Han untskyldte sig atter igen, at han den *Commission* ikke gerne sig havde paataget. Jeg mente, at ded ikke havde heller værret ^{***} hannem meget imod; for jeg errinderede mig, at nogen Tvistighed vorres Huse havde værret imellem. Derpaa sagde han, at han vel havde dertil Aarsage; brugte mange utilbørlige Trues-Ord imod min Herre, som ej tilstede var, hans sædvanlige *Rodomontader* efter¹. Jeg svarte, at ded var haarde Ord; ded skulde vel skikke sig, der var to om Købet: ded var og ikke ded, som kom denne Sag ved; hvilket han og gav Magt. Derefter sagde han, at han endnu havde en *Ordre*, om jeg begerte at se den. Jeg spurte, om han mig noget vilde havde at sige. Han svarte nej. "Saa haver jeg ej heller (*svarte jeg*) vidre *Ordre* at spørge". Derpaa rodede han nogle Gange med mange Ord, at jeg mig saa godvilligen udi Hans *Mayt.s* naadigste Villie skikkede. Jeg vidste, at ded var min Skyllighed; spurte, om mig var forløvet² udi Korsør den Nat at forblive, eller om jeg strax samme Aften mig skulde tilbage begive. Han svarede, at jeg vilde lade mig befalde at drage til Nyborrig nu strax; han vilde følge mig til Hadersleben. Jeg syntes ej at have saadan Føllesvend behov; jeg vidste nu Hans *Mayt.s* Befaling: der skulde jeg mig udi al Underdanighed efter rette og vel finde Vejen udad igen. Han sagde ded at være Hans *Mayt.s* Befaling; og havde han tænkt at finde mig udi Jylland og sat sin Rejse med Jagten derhen; mente ikke, at jeg skulde have agtet mig til Sælland; han skulde følge mig til Hadersleben, og der havde Hr. Key von Ulfeldt vidre *Ordre*. Jeg svarte, han vidste, hvad han havde at gøre, og jeg holdt mig ded for en Ære, at jeg havde saadan *Cavallier* til Følge og Selskab; bød hannem min *Carosse*, hvilken han dog ikke vilde sætte sig udi; saa jeg kørte neder igen til Broen, og han gik; satte mig saa med hannem udi Jagten.

Der vi nogle Timer havde værret paa Vanded, begyndte han at tale med mig om vorres Sager, sagde, at Hans *Mayt.* endnu ikke vidste, hvorledes den Sag hængte sammen. Jeg beklagede, at Hans *Mayt.* ded ikke heller vilde vide; thi dersom Hans *Mayt.* dertil var begerig, da havde han Midlerne udi Hænderne, ^{**} hvorved han Sandheden kunde faa at vide. Han sagde ded samme nogle Gange og bedyrede ded med mange Eder. Da svarede jeg, at dersom min Herre og jeg ikke havde haft ded Haab, at Hans *Mayt.* ikke retsindelingen var udi den Sag *informeret*, og at Hans K. *M.* ikke videndes os forurettede, da havde jeg mig aldrig den mødsomlige Rejse paa taget, mens jeg havde formoded, at Hans *M.* skulde havde værdes til min Herres underdanige Erklæring ved mig at høre, hvorudaf Hans *M.* min Herres Uskyllighed kunde have seet; thi dersom jeg ikke med Breve og *Documenter* mine Ord kunde bevise, da Hans *Mayt.* mig tilbørligen kunde¹ have straffet, udi hvis Hænder jeg mig godvilligen havde givet. "Nu synnes ded vel, at ded haver værret ded, vorres Finder² haver frygtet, at Hans K. *M.* skulde retsindelingen i den Sag blive *informeret*, hvorved derres Skalkhed³ kunde komme for Dagen; derfor haver de denne Befaling bragt til Veje og dermed forhindret, at jeg Hans K. *M.* ikke kom udi Tale; og kan jeg ikke *blamere*⁴ dennem derudi, thi naar Hans *M.* engang udi den Sag faar den rette Sandhed at vide, saa erre de gammel nok⁵, derfor gør de vel at skyvle⁶ ded, ded længste

dennem muligt er. Ded, som mig til denne Rejse haver beveget, er: at min Herre for Øjnen saae, at vorres Finder hans Uskylighed undertrykte og forhindrede, at ingen ydmyge Skrivelser Hans *M.* fra hannem kom til Hænde; ja ingen af hans egne Venner torde en underdanig *Supplication* 7 til Hans *K. M.* frembringe. Han havde vel tænkt, at Tiden og de ilde *funderede* Beskyllinger skulde noget have formildet Hans *Mt.s* Hjerte, mens8 han saae den forløbe, os paa begge Sider at blive gamle, og ded, som mere er, vorres Børn at tilvoxe, for hvis Skyld vi ikke saa længre kunde hen sidde; derfor haver han vilt søge ded yderste, om muligt Hans *K. M.* hans underdanig Erklæring ved mig vilde antage; thi eftersom hannem nu paa adskillige Steder gode *Conditioner* tilbydes, haver han sig til intet vilt *resolvere*, førend han sin egen Landes-Herre ***** 62 og Konge havde søgt og hans sidste Villie erfaret. Nu ded over Forhaabning er ilde lykkes1, formoder jeg, at han hos alle og enhver bliver untskyldt, at han nødes til en *Resolution* at tage, saa at med Sandhed min Herre ikke *Opignaterté* 2 eller Opstytsighed3 kan tilskrives; thi han haver udi al Underdanighed søgt Hans *Mayt.s* Gunst og Naade." Jeg mente og, at ded maaske i Dag eller Morgen Hans *Mayt.* saa snart skulde fortryde, at han ikke havde værdiget at høre mig, som mig, at jeg ikke var bleven hørt; thi ded, jeg havde at forbringe, var jeg viss paa Hans *Mayt.* skulde ej mishage.

Iblandt anden *Discours* sagde *Uldrich*, at han nogle Gange havde hørt Hans *Mayt.* rose min Herre og sige, at han var en meget forstandig Mand og havde stor *Experients* 4, mens5 aleneste den Sag - drog dermed Skulderen og sagde intet vidre. Hannem syntes og, at den største *Faute* 6 var, at min Herre sig af Landed havde begivet. Jeg mente, at derom ikke vel var at dømmes af dennem, som vorres Aarsager ikke var bekendt, thi naar de dennem vidste, da maaske de sig over vorres Bortrejse ikke saa meget skulde forundre.

Vi kom endeligen ved Lys og Lygte til Nyborrig. Han leede mig udi i mit Losament og med en *Compliment* tog Afsked og sig udi sit Herberge *retirerede*. En halv Time derefter sendte han Bud til *Secreteren* Swartzkopff, at han vilde komme til hannem; der han kom, spurte *Uldrich* hannem, hvad for Herremænd7 der havde værret hos Fru Moder, der jeg der var; Swartzkopff svarede, at han ganske ingen uden en Frue havde seet; da sagde *Uldrich*: "Siger ded ikkun, thi man faar ded dog at vide." Derpaa sor8 han højt, at der ingen havde værret, hvilket gav *Uldrich* en stor Forundring; sagde, at ded Hans *Mayt.* var berettiget, at sig en stor Del Herremænd der havde forsamlet og at jeg noget med dennem *machinerede* 9, hvorpaa den *Ordre* var bleven given. Jeg sendte derpaa Swartzkopff til hannem og bad, at han med en ***** ***** ***** 63 Skrivelse Hans *K. M.* vilde give min underdanig Mening og Rejses Aarsag tilkende. Jeg formodede, at naar Hans *M.* kom udi Erfaring, at ded med de Herremænds Forsamling hos min Fru Moder var Digt og Usandt, at da Hans *Mayt.* mig naadigst forundte *Audientz*. Jeg vilde dog efter Hans *Mayt.s* Befaling mig af hans Lande og Riger begive og mig enten til Lybeck eller Hamborre saa længe opholde, indtil jeg Hans *Mayt.s* Villie herom vidste. *Uldrich Christian* svarte hannem, at han paa Jagten alt havde forstaaet min Mening, og hvad mit *Ærinde* var; han vilde Hans *Mayt.* ded altsammens *referere*; tvivlte intet, at naar Hans Af. hørte min underdanig Begering, at jeg jo fik al den *Satisfaction*, jeg kunde begere. Bad mig, at jeg min Rejse vilde noget haste og gøre mit Bedste for at komme om Morgen til Assens; og dersom jeg mig dertil ikke kunde bekveme, fik han en anden Herremænd udi sit Sted at *ordinere*, thi han skulde hastig tilbage igen. Jeg lod hannem sige at ville gøre mit Yderste og Bedste; vidste dog vel, at ded udi den *Saison* med egen Heste var umulig. Om Morgen, som var den 26. *Novem.*, varede ded noget længe, førend min *Carosse* kunde komme af Smakken, formedelst at Smakkemanden var efter *Uldrichs* Befaling sat den Nat udi Taarnet, fordi han sin store Flag havde opsat, der han mig overførte. Derfor sendte jeg til *Uldrich* og lod hannem vide, at ded ej var min Skyld, at min Rejse sig forhalede. Derpaa svarte han, at jeg skulde mig ikkun intet haste, mens tage min *Comoditet*1, jeg kom dog den Dag intet vidre end som til Odense.

En to Timer derefter kom han selv til mig, sagde, at hannem syntes ikke fornøden gjortes, han mig vidre fulde, efterdi jeg mig saa godvilligen skikkede udi Hans *Mayt.s* naadigste Befaling, brugte dertil mange Ord udi i min Ros. Jeg agtede ded for min høje Skylighed, og sagde, at han vidste, hvad han havde at gøre, og jeg vilde fremdeles med al *Respect* Hans *Mayt.s* Befaling efterkomme; bad, at han sit gode Løfte vilde efterkomme og Hans Af. min velmente *Intention* 2 forstændige; hvilket han **** 64 med Eder lovede saa *fideliter* 1 at ville gøre, som ded hannem selver var angelegen2, og mig saa Hans *Mayt.s* Svar lade vide; han tvivlte ingenlunde paa, at jeg jo fik god *Contentement* 3. Jeg spurte, hvor hannem bedst syntes, at jeg mig saa længe kunde opholde; han mente til *Apenrade* 4, som er Fyrstens; ded *resolvede* 5 jeg mig til, og lovede han med forderligste6 mig der Hans *Mt.s* Villie at lade vide. Om den ny Digt anlangende de Herremænds Forsamling talte jeg og lided; sagde, at de os meget taabelig ansaae, at dersom vi havde haft nogen ond *Intention*, at vi da os saaledes skulde *gouverner*, som var saa plump7; mens jeg undrede mig intet paa Snakken i sig selv, thi ligesom vorres Finder med Løgn derres Dont havde begyndt, saa saae jeg og, de dermed vidre *continuerede* 8 og søgte mig at *meintener* 9; mente, at min Herres *Actioner* intet udviste, at han havde havde nogen und *Intention*, thi dersom Peter Juli vilde sige sin Sandhed (som dog ikke var hans *Manér*), da vidste han vel, hvad min Herre udi Sverrig var tilbøden, som han dog ej vilde *acceptere*; sagde vidre, at dersom nogen fandtes, som min Herre kunde tillægges med Rette, da var jeg den, som vilde dertil svare; formente, at ded ikke kunde komme Hans *Mayt.* til nogen *Prejudix* 10, at han mig hørte; Hans *M.* kunde dog gøre, hvis11 hannem godt og billigt syntes, og dersom min Person var Hans *M.* imod, da at maatte mig tilstedes at være saa nær, at jeg ved andre Hans Af. min Herres Uskylighed kunde give tilkende. *Uldrich* gav tilkende, at hannem syntes, min Begering at være *raisonable*, formodede derfor, at jeg den erlangede; mente alenes te, om jeg *Cantzelern* og *Jockum Gestrup* et Ord vilde tilskrive, ded meget i Sagen

skulde hjælpe; "thi Kongen at tilskrive (sagde han) er ikke bevendt¹², fordi han annammede vel ingen Breve fra Hinder, thi han vilde ikke annamme Grevens Breve, ded ved jeg." Derpaa svarte jeg: "Ded var at gaa hos Fanden til Bichte¹³; ded var at skrive mine * * * * * 65 Finder til og søge Hiælp hos dennem". "Ded haver jeg og tænkt," svarte han. Derpaa gjorde jeg hannem *Complimenter* og sagde mig fuldkommen paa hans *Solicitation* 1 at forlade, med den Vidtløftighed, som den *Matière* 2 behøvede.

Dermed tog jeg Afsked af hannem, og han bad, jeg mig ingensteds i Jylland vilde opholde, mens tage min Vej lige paa Hadersleben, hvorhelst Key von Alfelt om min Komme var *adverteret*. Ded lovede jeg, og drog saa min Vej, blev von weiten³ *convoyeret* af en af *Uldrichs* Tjenere indtil Assens. Hadersleben kørte jeg uden om, og kom den 30. *Novem.* til Apenrade, hvorhelst jeg udi 10 Dage ventede efter Svar fra *Uldrich* efter hans Løfte, mens bekom ingen; begav mig saa derfra, og skikkede mig, saa meget som muligt var, efter Kongens Befaling; vilde ikke komme udi de store Byer, mens drog Flensborg forbi. Der jeg kom *den 10. *Dec.** udi et Krog⁴ en halv Mil fra Flensborg, heder - - - som jeg agtede lided att bede, kom Ambtmændens Tjenere ridendes fra Flensborg og lukte en Slagbom der sammesteds, som han forment mig skulde forhindre min Vej at rejse, gik derpaa ind i Huset og sagde til Swartzkopff, at Ambtmanden lod mig bede, jeg en Time eller noget der vilde forblive, han havde noget med mig at tale. Jeg forstod vel, hvad ded var for en Been⁵, jeg tænkte, at eftersom Slagbommen var lukt, fik jeg vel at bie, sagde, at jeg vilde hannem der vente. Bemeldte Karl samlede med en Hast 5 andre Karle til sig i Kroet, red og til næste Landsby, som jeg skulde forbi, og befalte Bynderne at samle sig og være udi Beredskab. Efter at jeg længe havde tænkt paa den underlige *Procedure* 6, syntes mig ikke raadeligt vidre Gewalt at afvente, om ellers Midler var den at untgaa, gik ud og saae mig omkring, havde adskillige Anslag, mens der jeg blev var, at jeg Slagbommen kunde (formedelst ded var frøssen) køre forbi, tog jeg den *Resolution* ded at gøre og mig at værge for dennem, mig ded vilde forhindre. Mens udi ded samme jeg * * * * * 66 derom til mine Betjente talte, kom Ambtskriveren fra Flensborg kørendes, med to lange Bysser¹ i sin Vogn; lod sig hos mig ommelde, og der han kom ind, *complimenterede* han mig vidtløfteligen fra Ambtmanden, hvilken lod af mig begere, at jeg vilde gøre hannem den Villighed enten at blive der udi Kroet om Natten eller og tage et Natteleje udi Flensborg, thi han kunde ikke komme saa snart, eftersom han Grev Rantzau noget lided havde fult paa Vejen, som drog til Danmark, og han havde højt magtpaaliggende Sager at tale med mig. Jeg betalte *Complimenterne* med den samme Mynt; sagde vidre, at ded ikke var min Lejlighed der længre at forblive; jeg havde efter ded første Budskab, han sendte til mig, forventet hannem over to Timer; jeg hastede noget med min Rejse og agtede mig næst Guds Hjælp den Aften til Slesvig, hvorfor mig Dagen gjordes behov; formodede, at Ambtmanden ded ikke ilde optog, at jeg hans Begering for denne Gang ikke kunde vidre efterkomme. Han bad alt immerfort om ded samme. Jeg lod imidlertid spænde for, og eftersom han altid brugte ded Ord, "dass es wichtige Sachen wehren, die der H. Amtman mit mir zu rehden hätte"², svarte jeg: "So mussen dann die wichtige Sachen dem H. Amtman angelegen sein, und nicht meine Persohn; denn ich habe nichts mit dem *Cavallier* zu *negociren*; wann dem also, wil ich Ihn die *Courtoissie* erzeigen und warten seiner in Slesvig *einen gantzen Tag*, wenn er mir diese Natt durch einen Diener es wil wissen lassen."³ Han lod forstaa, at Slesvig var for vidt abegelegen⁴, og mig syntes, at Flensborg var af min Vej, og jeg kunde mig ikke længre lade opholde. Han bad alt ded højeste han kunde, og der min Tjener kom og sagde, at der var forspændt, bad han for Guds Skyld, at der maatte fraspændes. Jeg sagde: "Dar wird nichts aus"⁵. "Nu," sagde han, "so werden I. G. dann bleiben * * * * * 67 müssen"¹. "Bleiben müssen (sagde jeg), das ist ein wenig zu viel geredt. Aus was *Authoritet* sagt er das?"² Han svarte, at han var en Tjenere *etc.*, lagde ded atter paa Been³ igen. Der jeg satte mig udi Vognen, brugte han tit ded Ord: "Sie werden bleiben müssen"⁴. Jeg spurte hannem atter, hvor han kom til at bruge den Myndighed. Dermed, sagde han, dass ihn wehre anbefohlen wurden mir nicht ziehen zu lassen.⁵ Jeg spurte, om han den Befaling havde skriftlig. Han sagde nej. "Ja (sagde jeg), ich *parire* nicht ewer mundtlich *Ordre*" 6. Der drog han Skulderen ned, sagde, han lukte ikke Slagbommen op, thi ded var hannem forbøden. Jeg sagde at ville køre omkring den. Ded mente han uden Fare ikke kunde ske. Jeg vilde vove ded derpaa, og som jeg lod, at jeg vilde paa den onde Vej og stige saa længe ud af *Carossen*, bad han mig sidde, og sagde: "So wil ich dann aufsliesen"⁷. Jeg sagde: "So thue Er's dann"⁸. Dermed sukkede han dybt og sagde: "Ich dörf nicht, ich muss *Comando pariren*" 9. "So thue Er's dann nicht"¹⁰, svarte jeg. Derpaa sagde jeg hannem, at han selver vel fornuftig kunde eftertænke, at med min gode Villie lod jeg mig ikke holde, og for Gewalt vilde jeg mig værge ded længste jeg kunde. Der blev han noget sømodig¹¹ ved, og hans Hænder rystede, som han holdt paa Udhænget¹². Han havde vel intet haft at frygte for, thi al mit Gewer udi min hele *Suite* 13 var et Par *Pistoler*. Han havde da gjort sit Bedste at holde mig oppe¹⁴; den Tid ded ikke længre kunde hjælpe hannem, gjorde han sig *officieux* 15 og vilde vise mig en god Vej, som var dennem lige udi Næsen¹⁶, hvilke han ventede til sin *Succours* 17. Mens¹⁸ jeg takkede hannem og lod staa over Graven, kom saa Slagbommen forbi, som var høj Tid; thi der jeg var kommen et lided Stykke paa Vejen, kom Banken neder ad¹⁹ fra Flensborg to Vogne, enhver med tvende Karle og 4 lange Bysser; * * * * * 68 de holdt lided ved Kroet og talte med Ambtskriveren. Den Tid vandt jeg, og der jeg kom Landsbyen forbi, som før om er meldt, løb Bynderne og samlede sig; Præsten endog løb med, mens¹ ded syntes, at de mig ikke saa snart ventede, og jeg gav dennem ikke heller Tid derres Befaling udi Værk at sætte, thi jeg forfulgte min Vej. Der jeg var Landsbyen forbi, kom de tvende Vogne med de 4 Karle og lange Bysser efter mig i fuld *Galop*. Jeg lod og køre paa og vilde intet bie derres Komme. Saa rendte vi om Kap en halvanden Mil indtil Fyrstens Gebiet, og der vi var en halv Fjerring-Vej nær ved Skellet, da havde de mærkeligen² vunden, mens Lykken var saaledes, at jeg naaede Fyrsten af Holsteins Gebiet, førend de naaede mig. Dermed blev de holdendes og fulgte mig ikke

vidre, saa *Intentionen* kunde sees, og vidre blev intet udrettet. Om Aftenen kom jeg til Slesvig og den 15. Dec. igen udi god Behold til Bart Slot, hvorfor Gud være evindelig æret, som mig saa underligen og naadeligen fra mine Finders Tyranni og Vold bevarede. Han hjælpe fremdeles for sit Navns Ære Skyld. Amen.

* *

—

CONFRONTATIONEN I MALMØ 1659

70

71

HVAD SOM PASSERET UDI DEN CONFRONTATION HER UDI MIT HUS I MALMØ DEN 17. DEC. 1659.

Den 17. Dec. 1659 sattes Retten her udi Huset, og var *Commissarierne* 1 disse:

- Rigens Raad Hr. Johan Gyldenstierne,
- Gustaf *Posse*,
- Claus Raalam,
- *Secreterer* Skunck,
- Gyldengriib,
- Morten Bremer,
- *Magnus* Skilder,
- Dr. Erick.

Magnus Larsen Kgl. *Advocat*,
som Tiltalen fremførte.

De, som denne Rettergang skulde være til Paahør, vare disse:

- Palle Urne Fanger
- Lave Bille Fanger
- Steen Ritz Fanger
- Otte Lindenov Fanger
- Suab Fanger

*
— 72

- Borgemester Hans Hendrichsen
- Borgemester Jacob Clausen
- Raadmand Hans Aagesøn
- Raadmand Jacob Jacobson.

Der var tre *Protrocollister*, to Skuncks Betjenter¹ og en her af Byen.

Der de havde sat sig til Sæde, udi Stuen, blev jeg indfordret, og rejste de sig alle imod² mig, og gjorde jeg enhver sin tilbørlig *Reverentz*, hvorpaa Rigens Raad Gyldenstierne bød mig min Lehnestol, og satte jeg mig lided afsides fra Herrerne; de bleve alle med blotte Hoveder; hvorpaa Kgl. *Advocat* begyndte at tale til Kgl. *Commissarier* udi den Mening, at eftersom Hs. K. *Mt.* havde haft Aarsage at lade min Herre og mig tiltale paa adskilligt, som allerede skeed var, og en *Conjrontation* med dennem, som udi den Sag Vidne var, syntes nødvendigst at være, altsaa bad han den Kgl. *Commissarial-Retten*, at Vidnerne maatte fremkomme og derres Ed aflægge for deres Sandhed udi den Sag at sige; hvortil R. R. Gyldenstierne svarte ja, ded var billigt, og befol, at først *Bartholomeus* Mickelsen skulde indkomme, hvilket skeede. Og der han indkom, holdte R. R.

Gyldenstjerne hannem for, vel at betragte, hvad den Ed havde i sig, han skulde aflægge, og at han intet uden sin Sandhed skulde vidne, hvorpaa Bartholomeus lagde sin Haand paa *Evangelii*-Baagen og sagde saa hos sig: "Ja saamænd skal jeg saa; saa sandt hjælpe mig Gud." Hvortil *Advocaten* sagde: "Ded er ikke saaledes ment. I skal sige efter Eden, som Eder bliver oplæst" Hvortil jeg sagde: "Ded, som først skulde have værret, sker nu sidst *post festum* 3 bag paa *Processen*." Saa blev en Ed for hannem oplæst af den Mening, at han hverken af Lyst, for Truen eller Nytte skulde vige fra Sandhed, mens4 den sige foruden Sky, saa sandt hjælpe hannem Gud og hans hellige Ord.

Derpaa spurte *Advocaten* hannem ad, om han var bleven nogen Tid enten lokket eller truet til med Pinen Greven eller *-*-* 73 Grevinden noget at paa sige; hvortil *Bartholomeus* intet svarte à *propos* 1, mens sagde: "Ded jeg haver sagt, ded er Sanden, og ded haver jeg skriftligen givet fra mig." Hvorpaa *Advocaten* vendte sig til mig og sagde: "Der hører Grevinden, at *Bartholomeus* intet er bleven truet dertil med nogen Pinen, som Greven udi sin *Replique* haver givet at forstaa." Hvortil jeg svarte, at ded kunde jeg ikke af hans Svar fornemme, kunde og ikke vide, hvad hannem havde beveget min Herre og mig at paalyve, enten ded var Lokken eller Trusel. Hvortil *Bartholomeus* sagde intet at have løjet. Jeg sagde til hannem: "Skulde nogen tro, at I, som haver ikke haft Samvittighed2 mange uskyllige Mennesker at lade formorde og ombringe, at I skulde gøre Eder Samvittighed os at paalyve?" Hvortil han svarte: "Jeg vilde ikke lægge Haand paa nogen Menneske." Jeg svarte: "Om I ikke havde den *Courage* selver ded at gøre, vilde I ded dog ved Eders Raad forrette. Dog, den Sag kommer mig ikke ved. Ellers er ded ikke underligt, at I, som vilde lade os selver ombringe med de andre, ikke gør Eder Samvittighed os at paalyve." Hvortil han svarte: "Nej, Eders Hus skulde intet have kommet til Skade. Der var Borren god for3." Svarte jeg: "Ded ved jeg alt for god Beskeen om, baade af en Tjenner, som kom fra København, der før havde tjent os, og endda en Borger af Stralsund, foruden andre, som ded vidste at berette, saa at ded var *ordineret* 4, at ikke en Sten af vorres Hus skulde blive staaendes paa den anden." Hvortil *Bartholomeus* intet svarte.

**Advocaten* sagde: "Grevinden talte tilforne om Eden før skulde have værret aflagt; saa er ded bleven tilbøded, at Fuldmægtigerne den skulde have værret til Paahør." "Naar?" svarte jeg; "der man var midt i *Processen*. Er ded brugeligt?" Skunck sagde: "Man vidste ikke, at *Bartholomeus* vilde tale om Greven, da han blev første Gang *examineret*." Og *Advocaten* sagde sit dertil, at eftersom *Bartholomeus* ikkun blev tilspurrt om Anslaget *-*-*74 paa Malmø, og ded ikke rørte Greven paa, kunde og ingen være paa hans Vegne til Paahør. Jeg svarte Skunck, at "da I gode Herrer gjorde hannem de indstændige Spørsmal om min Herres Person, da skulde nogen have efter Loven værret paa hans Vegne til Vedermæle1." Derpaa svartes intet.*

Advocaten tilspurte *Bartholomeus*, om ikke Greven havde søgt Gunst hos Kongen i Danmark. Hvortil *Bartholomeus* svarte ja. *Advocaten* spurte, hvorledes ded kom til, at han ded søgte. Jeg *interromperede*2 *Advocaten* og bad, at *Bartholomeus* maatte sige af sig selv foruden Spørsmal, hvad han med min Herre sagde at have talt, saa mente jeg, ded sidste ikke skulde være ded første ligt. Det skulde og ske, sagde *Advocaten*, mens3 spurte dog *Bartholomeus* ded samme igen, hvortil *Bartholomeus* svarte, at ded kom saa til, at hans Venner skrev hannem til fra København, at de saae gerne, Greven havde Gunst hos Kongen af Danmark; saa talte han med Greven derom udi hans Kammers, og han lod sig ded vel befalde4, vilde dog ikke skrive, mens3 bad, han5 skulde skrive derom. Hvortil jeg svarte: "Ded er aldrig skeed. I var den rette Mand, han derudi skulde bruge, om saa havde værret. Jeg er vis paa, havde I kommet med den Snak, da havde han visseligen forbøden Eder vidre til at tale *derom* og viist Eder saa af, I havde ikke kommet igen."

Advocaten tilspurgde *Bartholomeus*, af hvem han havde den Kundskab om Stormen. *Bartholomeus* svarte: "Af Greven." *Advocaten*: hvorledes han fik den? *Bartholomeus*: "Greven sendte Kield Friis ud efter mig paa Limhavn, at jeg skulde komme til hannem. Saa kom jeg ud Klokken tolv og var udi hans Kammers hos hannem henved to Timer. Bad Greven mig sætte sig paa sin Stol ved Bordet, og han satte sig paa en Bænk. Saa læste han op for mig af et Papir *Stormpuncter*nef og jeg skrev dennem efter. Saa rev han sit Papir i Stykker og kaste ded paa Ilden." Jeg svarte dertil: "Han tager Løgn sin *-*-*75 Løgn med at besmykke; thi jeg er vis paa, at ded skeede aldrig, og kan deraf endog sees, at han lyver, thi paa de Tider plejer vi at holde Maaltid." Og spurgte jeg *Bartholomeus*: "Fik vi da ingen Mad den Middag?" "Jeg ved ikke," svarte *Bartholomeus*, "om I havde faaet Mad før eller fik Mad, da jeg kom, thi jeg gik noget ude paa Gaarden." "Ded kan alle vorres Folk vidne," sagde jeg, "at ded er ikke sandt, I paa de Tider var hos min Herre." Og blev *Bartholomeus* udviist.

Derpaa blev Rasmus Andersen indkaldet, og holdt R. R. Gyldenstjerne hannem i lige Maader for at betragte sin Ed og vide, hvad den betyde. Og der han Eden havde aflagt, spurte *Advocaten* hannem, om han var bleven truet med Pinen til at sige Greven noget paa. Rasmus teeg1 noget stille, førend han svarte, saa at *Advocaten* spurte hannem atter igen, hvortil Rasmus svarte: "Jeg blev vel truet med Pinen, ded kan jeg ikke andet sige; mens ikke mere for ded end som for anded." Og bad *Advocaten*, han skulde sige, hvad *Discours* 2 Greven og han havde haft tilsammen. Rasmus sagde, at han havde given dennem skriftlig fra sig, og ded var sandt. Jeg sagde: "Siger dennem nu." Saa begyndte han at stamme, sagde et Ord to-tre Gange. Derpaa sagde *Advocaten*: "I behøver intet at frygte Eder. Siger man3 frem. I haver værret for Herrerne før." Jeg sagde: "Styrker hannem, thi mig synnes, han haver Hjælp behov." "Nej," sagde *Advocaten*, "jeg styrker hannem ikke. Siger frem." Dermed begyndte Rasmus igen og kunde ingen Vej komme, holdt Fingrene for sin

Pande og *repeterede* Ordene igen, han engang havde sagt, for at mindes dennem. Hvortil jeg sagde: "Ded gaar hannem som smaa Børn udi Skolen, naar de skal *recitere* derres Lejse⁴, som de haver lært udenad; naar dennem fattes et Ord, faar de at begynde paany igen." Der *Advocaten* saae, at han stod og huppet derudi, gav han hannem hans Bekendelse, han skriftligen havde givet fra sig; den læste han op. Jeg sagde: "Ded er ikke Under, at I kan læse Eders egen skreven Digt⁵. *-*-* 76 Havde I skulle sagt den desforuden, da maaske den havde ikke værret dette ligt." "Jo saamænd," sagde Rasmus, "jeg haver sagt det, som Sandhed er." "Jeg er vis paa," svarte jeg, "at min Herre havde aldrig saadan Samtale med Eder; thi hvad kommer hannem Taubenfeldts Barn ved at have Omsorg for; jeg tror og, at hans Frue ikke skal kunne regne mange Friherrer udi sit Slægt. Hvad han kan gøre, naar Bønder slager fejl, ved jeg ikke. I maa have et skelmsk¹ Hjerte, at I saadan Løgn sammensætter, som dog i sig selver intet haver meget at betyde; aleneste Eders onde Gemyt kan deraf sees." "Jeg haver intet skelmsk Hjerte," svarte han; "hvad ved I deraf?" sagde han og sprang frem paa den ene Side; "I var der intet hos; ded er og man *Discours*.²" Jeg svarte: "Derfor at jeg ikke var da hos, og I ved, at min Herre er udi den Stand ikke for sig selver at kunne svare, derfor siger I nu, hvad I vil, og hvorfor siger I slig *Discours*?" "Hvorfor skulde jeg ikke sige dennem?" svarte han; "de vare jo bleven sagt". "I siger ikke sandt," sagde jeg. Hvor paa R. R. Gyldenstjerne vendte sig til de danske Adel og til Borgerne: "Er der nogen af Eder," sagde han, "som ved, at Rasmus Andersen før haver værret for Usandt straffet?" Der paa stod Palle Urne og Borgemester Jacob Clausen op og sagde, de havde ikke anded hørt, end han jo var holdt for en ærlig Mand. Jeg sagde, at ded var endnu tilig nok at gøre Skelm af sig. Rasmus sagde, han var en erlig Mand. Jeg sagde: "Han fik udi en af disse Dage at vide, hvad han var."

Der paa blev han viist ud, og kom Nels Pedersen ind, som og aflagde sin Ed, mens blev ingenting tilspurt, blev igen udviist, og Johan Jørgensen indfordret, som gjorde sin Ed. Der paa spurte *Advocaten* hannem, om han havde set Grevens Tjenner, en Tyrk, paa Limhavn. Svarte han: "Jeg saae En med et sort Haar paa Limhavn; da spurte jeg Bartholomeus, hvem ded var; sagde han, at ded var Grevens Tjenner, en Tyrk." *Advocaten* spurte hannem, om ded ikke var den samme, som der blev ført for *-* 77 hannem paa Slottet. Svarte, hannem syntes saa, at ded var den. Johan Stenmand blev indkaldet og gjorde sin Ed, og tilspurt af *Advocaten*, om han ikke havde set Grevens Tjenner, en Tyrk, paa Limhavn, svarede ja at have set hannem der tvende Gange. Hvortil jeg sagde: "Ded er ikke Under, at han siger som *Bartholomeus*, for han haver værret i hans Hus og ædt hans Brød." Og tilspurte jeg hver især, Johan Jørgensen og Stenmand, om de havde set hannem have noget Brev med sig; svarte de nej. Og blev Isak indhent; hvor da *Advocaten* atter spurde Johan Jørgensen, om ded var den samme, han havde set paa Limhavn; svarede som før: hannem syntes saa. *Advocaten* spurte Isak, om han ikke havde værret paa Limhavn; sagde nej aldrig at have værret der. *Advocaten* spurte atter Johan Jørgensen, om ded var ikke den, han saae der; svarte: "Mig synnes saa, mens han siger selver nej." *Advocaten* spurte Stenmand ad, om ded var den, han havde set paa Limhavn; svarte ja. Isak sagde nej dertil aldrig at have set hannem der. *Advocaten* sagde: "Skulde ded da have værret en anden, maaske en Fransos?" hvortil ingen svarede. Omsider sagde Gustaf Posse: "Mener I den Fransos *Charle*? Nej, han haver ded ikke værret, han siger at have skøt Agerhøns der, mens ellers ikke værret der." Dermed bleve de udviist igen, og sagde *Advocaten* til mig: "Der ser I, Fru Grevinde, at der erre tre Vidner paa Tyrken." "Ded kommer mig ikke ved," svarte jeg, "thi omendskønt Isak haver værret hundrede Gange paa Limhavn, ded kymrer ikke mig, naar ingen kan bevise, at han haver værret der udi sin Herres Ærinder og bragt noget Brev fra hannem. Tilmed stemmer ikke to Vidnesbyrd overens, at han haver værret der."

Bartholomeus blev atter indkaldet igen. Tilspurte *Advocaten* hannem, om han ikke havde ded Anslag paa Flaaden udi Landskrone Havn at *ruinere af Grevens* 1. Svarede ja. Jeg sagde dertil, at jeg vidste, ded var ikke sandt, og havde min Herre og erklæret sig derpaa og sagt, at han aldrig havde talt med Bartholomeus * 78 derom. "Ja, den Is," sagde *Advocaten*, "Grevens vil bevise ded med, befinder sig anderledes; thi der laa ingen Is sidst *in Februario*." Der paa tog Skunck Ordet: "Jeg rejste," sagde han, "i Begyndelsen af *Marti o* igennem Landskrone; da løb der Skib ud." "Ded forhindrer ikke," svarte jeg, "at jo min Herre med den Is, han udi sin Erklæring om melder, beviser, at Bartholomeus siger Usandt; thi Bartholomeus siger, at strax efter Stormen skulde han have talt med hannem derom; ded var ikke *m Martio*. Nu ved alle, at paa de Tider Stormen var, laa der en stærk Is overalt, og beviser Corfitz Trolles Brev ded, at der laa Is; hvorfor ded Anslag ikke kunde gaa an. Og enten der laa Is eller ikke, er ikke derfor sagt, at Bartholomeus ded Anslag havde af min Herre, mens snarere af sig selver, efterdi ded ikke var *practicable*.¹

Advocaten tilspurte *Bartholomeus*, hvorfor Grevens søgte Gunst hos Kongen i Danmark. *Bartholomeus* svarte: "For at bore sig ind hos Kongen af Sverrig, sagde Grevens mig." Jeg sagde: "Ded er en Bunde-*Terminos*², som min Herre aldrig haver brugt." "Ja," svarede Bartholomeus, "naar store Herrer taler med Bønder, bruger de derres Manér." "Men til hvad Ende *spurte jeg* vilde min Herre, som I siger, bore sig ind hos Hs. K. *Mt.* af Sverrig?" "For at være *Mediator*³ svarte han; hvortil jeg lo noget spusk og sagde: "Man hører vel, at I er den rette Statsmand, og at ded haver værret med Eder, min Herre haver talt om Statssager. Ded er saadanne Standspersoner, man bruger til *Mediateurs*." Og sagde jeg til *Advocaten*: "I haver gjort saa mange *Presumsioner*⁴, gør mig nu en og siger mig, hvad der skulde have beveget min Herre til at søge Gunst hos Hs. K. *Mt.* af Danmark, paa de Tider, da han ikke havde uden den ene Stad igen af sine Lande og ded saae ud for menneskelige Øjne til hans *total Ruin*. Siger mig dog en *Presumsion*." Ingen svarte. Og vendte jeg mig til de danske Adel og sagde: "Ded ved en Part af Eder, at der var mange endog af vorres Venner, som *-*-* 79 syntes, at vi gjorde for lidt derudi, da K. *Mt.* af Danmark var udi Velstanden, at vi ikke

eller jeg." *Bartholomeus* sagde atter, at ded kom hannem ikke ved, hvad Tid Nels Pedersen sagde. Jeg sagde da: "Lader hannem selver komme ind og sige sine Ord." Mens1 ingen havde Øren, og han kom intet ind. *Advocaten disputeret* af al Magt og blev ivrig, hvorover jeg bad hannem ikke ivre sig. Der laa ikke meget Magt paa den stakket Tid, sagde han; ded var ikkun sex Uger imellem Mikkelsdag og Mortensdag, og kunde han baade om Mikkelsdag og Mortensdag have talt derom, kørte en hel Haab sammen, som ingen Fynd havde. Hvortil jeg svarte: "Ded er meget. Vil I det endnu *disputere*? Tager I de fjorten Dage for Eder, de fire Uger, ja alt saa nær som en Dag, ja en Time, lader2 mig den til at bevise med, at han en Time førend *Propositionen* skeede, vidste Svaret, saa kan deraf hans Løgn og egen Digt bevises." *Advocaten* vilde endnu *replicere* ded samme, han før havde sagt; mens1 Gyldenstjerne syntes, ded var nok. Derpaa tog *Advocaten* Seddelen og vilde lægge den sammen udi en Trekant og sagde: "Saaledes haver den ligget." Mens1 Seddelen var saa reven, at den ikke kunde holde. Dermed tog han et anded Stykke Papir og viste ded, at saaledes havde den værret lagt. "Hvad da?" sagde jeg "Giver mig Papiret hid, jeg vil lægge Eder ded udi en Sexkant, og en Time derefter skal man sige, at den altid saa haver ligget. Hvad skal ded kunne sige?" Han famlet endnu længere dermed, saa at *⁻⁸³ Gyldenstjerne vinkede hannem, at ded var unødigt: "Hvortil ded?" *sagde han*.

Advocaten spurte *Bartholomeus*, om Greven ikke havde talt med hannem om Tyrkens Troskab. *Bartholomeus* svarede ja. "Hvorledes kom det til?" sagde *Advocaten*. "Vi kom i Tale," svarte *Bartholomeus*, "om tro Tjennere." Jeg sagde: "Jeg er vis paa, at ded ikke er sandt; thi til hvad Ende skulde min Herre have talt med Eder om sin Tjenners Troskab? Skulde den bruges til noget?" *Bartholomeus* svarte: "Naar man er en to eller tre Timer inde hos en Herre, skal man have noget at tale om." "Ded haver I aldrig værret," sagde jeg; "I haver aldrig værret en Time tillige1 hos min Herre, hvilket jeg med mine Folk vil bevise."

Advocaten tilspurte *Bartholomeus*, om han ikke havde ført mig et Brev fra Olle Brockenhus. *Bartholomeus* sagde ja. *Advocaten* spurte, om ded ikke var om Arvelodder. *Bartholomeus* svarede: "Jo, saa sagde Grevinden." Jeg sagde: "Aldrig flyde I mig noget Brev fra nogen Menneske, og aldrig skrev Olle Brockenhus mig til om nogen Arv. Hvad skulde ded være for Arv?" sagde jeg. *Bartholomeus* svarte: "Ded ved jeg ikke; mens saa sagde L" "Hvad skulde ded komme Eder ved, at jeg skulde tale med Eder om ded?" sagde jeg; "ded var og den rette Tid nu at skrive om Arv." *Bartholomeus* sagde: "Saa sagde I for mig, thi jeg vidste ikke anded, end det var fra Corfitz Trolle." Jeg sagde: "Corfitz Trolle haver I aldrig nævnt for mig og aldrig flyd mig noget Brev, og haver jeg aldrig noget Brev faaet fra Olle *Brockenhus* i denne Krigs-Tid."

Advocaten tilspurde *Bartholomeus*, om ikke Tyrken havde baarren et Brev ud fra Greven, som skulde til København til Olle Brockenhus. *Bartholomeus* svarede ja; Tyrken havde faaet2 hans Hustrue ded, og han var ikke hjemme. Jeg svarte, at ded var ikke sandt, at aldrig havde Isak baarren noget Brev til Limhavn for sin Herre, og min Herre havde udi denne Krigs-Tid aldrig skrevet Olle Brockenhus til. *Bartholomeus* sagde: "Jeg *⁻⁸⁴ var ikke hjemme, den Tid Brevet kom, mens i Bunkeflode, og der blev Brevet mig sendt." Jeg sagde: "De kan have sendt Eder et Brev og derfor ikke værret saadant et, som I om taler." "Ded er vist," sagde R. R. Gyldenstjerne. *Advocaten* sagde: "Dersom *Bartholomeus* havde vilt lyve, da kunde han vel og have sagt, at Greven var udi ded Anslag paa Malmø." Og tog *Bartholomeus* Orded og sagde: "Jeg talte aldrig til Greven derom, for jeg troede hannem ikke." Hvorpaa jeg sagde til *Advocaten*: "Der hører I, hvad Fortroenhed dennem var imellem, som I saa stor *Fundament* paa gjorde1 og jeg vidre udi min Erklæring haver om melded." Og blev *Bartholomeus* udvist.

Advocaten oplæste en *Copia* af K. Mt. af Sverriges Skrivelse til min Herre, udi Mening at deraf skulde sees den store Naade, Hans Mt. bar paa de Tider til min Herre, og hvorledes han ded saa naadigt med hannem mente. Jeg svarte dertil, at jeg bekendte, ded var meget naadigt skreven, og at ded var den Naade, som vorres Misundere fortykte paa2, hvorfor de og havde arbejdet paa den at formindske. *Advocaten* sagde, jeg havde udi min *Replicque* melded, at Grev Steenbuck ikke havde sagt min Herre, at Hs. K. Mt. adstundede, han3 skulde komme til hannem, og her fandtes udi Brevet (*et Brev*) Hans Kgl. Mt. til Greven havde skreven, hvor han begerer, han4 vilde komme til hannem udi i Pommern; og blev samme Brevs *Copia* af *Advocaten* oplæst. Hvortil jeg svarede, at dermed kunde ikke bevises, at Grev Steenbuck havde sagt min Herre, at Hs. K. Mt. begerte, han skulde komme til hannem til Gottenburg5, og sagde Grev Steenbuck hannem ganske intet af ded, Hans Kgl. Mt. i sin Skrivelse om melder, han hannem havde befalet min Herre at sige, hvilket min Herre sagde mig, da Grev Steenbuck gik fra hannem, at han næsten to Timer havde sidt hos hannem og ikke talt et Ord om, hvis6 Hans K. Mt.s Skrivelse om meldte, ded han havde *Ordre* paa hannem at sige; mens sagde Grev Steenbuck, at der til Gottenburg havde værret de, som havde fortykt paa den *Tractat*, *⁻⁸⁵ min Herre havde gjort, og syntes, den kunde have værret bedre i adskillige Maader, og man mere kunde have betinget; mens Hans Kgl. Mt. havde taget min Herres *Parti* og sagt, at han paa de Tider ikke kunde gøre mere, end som han gjorde; han var vel dermed tilfreds; og foraarsagede den *Discours*, at min Herre sagde mig: "Jeg seer, Envien1 over den Kongl. Naade tager til; ded haver ikke gaaet dennem an for den første Gang; mens2 man klapper en to-tre Gange paa Døren, man bliver endeligen oplukt; saa hvad nu ikke er bragt til Veje, skeer en anden Gang. Ded er bedst, vi *retirer* er os i Tide." *Advocaten* mente, at min Herre efter sin Skyllighed skulde have kommet til Hans Kgl. Mt. udi Pommern. Jeg svarte, at hans Sygdom ded forhindrede, som af Brevet selv kunde sees. Og sagde Rigens Raad Gyldenstjerne: "Dersom Greven havde kommet og agtet paa Hans Kgl. Mt., da havde meget bleven forekommet3, som nu skeed er." Hvortil jeg svarte, ded var vist nok, og ded var ded, jeg beklaget, at vorres Misundere ded forhindrede, hvortil Grev

Steenbuck ikke lided havde hjulpet, thi han foraarsagede, at Taubenfelt kom med den Skrabe⁴ fra Hans K. Mt. til min Herre, som forhindrede, at min Herre ikke efter sin Skyllighed kunde varte Hans K. Mt. op. Raalam tog Orded og sagde: "Jeg skal ikke tro, at Taubenfelt haver haft *in Commissione* at forhindre Greven Hans K. Mt. at opvarte." Jeg svarte: "Jeg ved ikke, hvorledes hans *Commission* haver værret; mens ded ved jeg vel, at han gav min Herre at forstaa, at hans Opvartning ikke var Hans K. Mt. behagelig." *Advocaten* oplæste en *Contract*, Hans K. Mt. og min Herre for seneste Krigen⁵ var gangen⁶ imellem, og kaldte den en Fuldmagt; vilde dermed bevise, at min Herre var udi Hans Kgl. Mt.s Tjenneste. Jeg svarte dertil, at ded var en *Contract* og ikke en Fuldmagt, thi der var *reciproque*,⁷ hvad Hs. K Mt. naadigst havde behaget at love, imod ded, min Herre sig til forbandt. "Thi," sagde jeg og *repeterede* Ordene, "ded og ded lover Hans K. Mt. at ville gøre, naar Gud hans Vaaben vilde ^{****}86 lyksaliggøre, og ded og ded derimod forpligter min Herre sig til igen¹, at gøre. Og er den *Contract* paa Hans K. Mt.s Side saa vel som desligeste paa min Herres Side fuldbyrded, og derfor mente jeg udi min *Replique* med Skel at kunne sige, at seneste Freds-Fordrag hannem fra sin *Charge*² havde *dimitteret*³. At Hans K. Mt. ikke holdt min Herre for sin Tjenner, kunde endog deraf sees, at Hans K. Mt. lovede at sætte hannem udi sin forrige *Charge* og *Dignitet*⁴" udi Danmark; havde han kommet udi den *Dzgnitet*, saa havde han ikke kunt værret Hans K. Mt.s Tjennere." *Advocaten* sagde: "Saa mener Grevinden, at Hans K. Mt. ikke haver holdt sit Løfte, efterdi Greven ikke kom udi sin forrige *Charge*, og havde ded værret⁵ Hans K. Mt. lige saa let som ded anded med hans Gods at bringe til Veje." "Ded mener jeg ikke," svarte jeg; "Hans K. Mt. haver udi alt ded, den *Contract* om melder, holdt sit naadige Løfte, og begerte min Herre ikke selver at komme udi sin forrige *Charge* udi Danmark." "Saa," sagde *Advocaten*, "haver Hans K. Mt. holdt sit Løfte, siger Grevinden?" "Ja mænd," sagde jeg, "hvad Hans K. Mt. herudi haver behaget naadigst at love, er efterkommet, og hvad min Herre sig haver til *obligeret*⁶, formoder jeg og at være af hannem *presteret*." Raalam mente, at af de Breve, Hans K. Mt. havde skreven min Herre til siden den Tid, den *Contract* gjordes, kunde sees, at han var Hans K. Mt.s Tjennere; thi der stod den Titel paa af geheime Raad. Jeg svarte, at ded behagede saa Hans K. Mt. til at skrive; mens⁷ af Brevene udi sig selver kunde sees, at Hans K. Mt. ikke holdt hannem derfor; thi han beder hannem fast mere end som befaler, og sætter ded udi min Herres egen Villie, om han vilde komme til hannem; der⁸ han havde holdt hannem for sin Tjenner, havde han befalet hannem i ded Sted. Posse sagde: "Hans K. Mt. skriver og sine Raad høflig til." "Ded tvivler jeg ikke paa," svarte jeg, "mens han sætter ikke udi derres Kaar⁹, hvad han dennem befaler." R. R. Gyldenstjerne sagde: ^{****}87 "Dersom nogen gives en Titel, som er En *prejudicerlig*¹, da tager man ikke gerne derimod." Jeg svarte: "Ja, ded vuller sig², hvem der giver En den; a£ Ens Jevnlige lider man ikke ded som af sin Overmand." *Advocaten* spurte, om Greven og ikke holdt sig da for Hans K. Mt.s *Vasal*. Jeg svarte: "Jeg haver mig udi min *Replique* beklaget, at han ikke var saa lykkelig sig Hans K. Mt.s **Vasa** at **kunne** nævne". *Advocaten* formente, at da Eden blev aflagt, forstoes Grevens Ed derunder. Jeg svarte, at der var en stor Undersked³ paa at annamme en Ed og at aflægge en Ed; min Herre annammede den paa Hans K. Mt.s Vegne og *representerede* Hans K. Mt.s Person; hvor kunde ded forstaaes, at han den selver dermed *presterede*? R. R. Gyldenstjerne sagde: "Der er ingen Tvivl paa, at dersom ded Greven havde bleven anmodet, han da ingen *Difficulteter*⁴ derudi skulde have gjort." Jeg svarte: "Min Herre haver uden Tvivel ingen *Difficulteter* gjort; aleneste han havde vilt vide, hvorfor og paa hvad *Condition* han sig med sin ganske *Famille* og al sin Formue under Hans K. Mt. skulde nedersætte." Posse sagde, at da han taledede senest med Hans K. Mt. om den Sag, da sagde Hans Mt., at ded var selsam, at Greven ikke mente, han var udi hans Tjenneste, fordi han ikke havde gjort hannem Ed; der var de af Raaded, som havde sidt udi Raaded nogle Aar, havde ikke end gjort hannem derres Raadsed. Jeg svarte: "Ded er langt et anded; de ere Hans K. Mt. med Ed forbunden tilforne som Undersaatte; mens min Herre er en fremmet Mand." Raalam sagde, at udi ded Hans K. Mt. min Herre havde forpligt sig (**min Herre havde forpligt sig hos K. Mt.**) sin Dronning og Prins huld og tro at være udi ded *Donations-Brev*⁵, ded havde al en videre Udseende⁶, end at den *Obligation*⁷ saa snart kunde faa Ende. Jeg svarte: "Ded er saaledes Eders *Cantzeli-Stil*; paa andre Steder er ded ikke brugeligt; enhver efter sin Vis. Kejseren udi sine *Donations-Breve* *obligerer* En og. Ded er Eders Manér at tale ^{****}88 om Dronningen og Prinsen; mens naar Kongen falder Eder fra, saa sværer I jo Prinsen paany." "Ja," svarte Posse, "ded gør vi; og gør de ikke saa udi Danmark?" "Jo mænd," sagde jeg; "derfor siger jeg, ded er Eders Manér saa at stile." *Advocaten* sagde: "Saa mener Grevinden, at Greven ingen Troskabs-Ed gjort haver?" "Jeg mener", svarte jeg, "at min Herre haver tjent Hans K. Mt. med saa stor Troskab som de, hannem Troskabs-Ed gjort haver." *Advocaten* sagde, at jeg havde udi min *Replique* talt imod Hans K. Mt.s Højhed og Regalia¹, i ded jeg havde sagt, at de her udi Skaane ikke havde gjort Hans K. Mt. Eden, saa som de burte. Jeg sagde, at ded ikke skulde befindes, jeg saaledes havde skreven; bad hannem se efter. "Jeg mindes saa vel, hvad jeg haver skreven, som jeg ded i Dag havde skrevet. Der staar: Om Undersaatterne her udi Skaane derres Ed efter Konning-Balken ded og ded *Capt.* havde aflagt, ved jeg ikke. Ded er Ordene." Og slog han ded op og befandt ded saaledes. "At Eden ikke dennem," sagde jeg, "paa den Maade som udi Sverrig er sædvanlig, med Fødde og Ufødde, Fraværende saa vel som Nærværende, blev forrelæst, kunde jeg vel sige at tvivle paa; thi min Herre satte den op efter dansk Vis og Manér, og læste Taubenfeldt den op, som bedst derom ved." Og sagde Posse, at den Ed Undersaatterne lige saa vel forbandt som den svenske. Jeg var og udi samme Mening. *Advocaten* formente, jeg havde talt K. *Commissarier* for nær², i ded jeg udi min *Replique* havde skreven, at *Bartholomeus* havde skreven min Herre noget paa³ ind for Retten, som han⁴ ikke mindtes, og *bruilleret*⁵ han ded sammen om *La Voiette*, at *Bartholomeus* hans Navn mindtes. "Slager op og seer efter." svarte jeg, "hvorledes der staar. Jeg siger der, at *Bartholomeus* ikke mindtes, hvem de høje Personer var, han gennem i København skulde om forsikre, at *Affectionen*⁶ var god; hvorfor jeg sagde, at der var hans Minde svag, og han nu kunde komme ded fremmed Navn af *La Voiette* ^{****}89 saa vel ihu, som

saa længe siden efter hans Beretning skulde være om talt; ded kommer intet ved¹, hvor han skrev ded eller for hvem." *Advocaten* sagde, jeg udi min *Replicque* havde sat, at Hs. K. *Mt.* havde given min Herre den Titel Friherre til Gratlitz og Herschmanitz, og læste han op, at der ikkun stod Herre til Gratlitz etc. Jeg svarte (*sagde*): "Er ded ikke ét? naar jeg er Herre over en Ting?" "Nej," sagde han, "ded er ikke² Friherre." Jeg svarte: "Hans K. *Mt.* raader derfor at lade sætte enten Herre eller Friherre lige som hannem behager." *Advocaten* stympet atter derpaa igen³ og vilde ikke lige ud dermed; mens jeg forstod vel, at han mente, maaske var min Herre ikke Friherre af de tvende Friherskaber; hvorfor jeg endeligen svarte: "Ej, saa taber min Herre ikke hans Friherskaber, fordi Hs. K. *Mt.* ikke behager hannem dertil at skrive⁴." Og vinket Gyldenstjerne af hannem, at han derved ded skulde lade blive.

Advocaten sagde, at der formentes, min Herre og jeg havde gjort imod vorres Pligt, i ded vi ikke havde givet tilkende, at *Bartholomeus* *corresponderede* med Finden, der vi dog selver bekendte, at vi ded vidste. Jeg svarte, at baade min Herre og jeg havde sagt, at vi mistænkte *Bartholomeus* at *corresponderede*. Derfor vidste man ded ikke til visse; tilmed kunde ded os efter vorres Stand ikke anstaa at være hans *Fichaler*⁵; foruden ded, man ikke kunde bevise ded. Hvortil *Advocaten* sagde: "Vi bør alle at være *Fichaler* udi ded, Hs. K. *Mt.* og Riget angaar." Der svarte jeg intet paa.

Advocaten sagde, at der var endnu Oberste Mørner og andre, som havde givet ind⁶ om Greven. Jeg svarte: "Ded fik jeg skriftlig først igaar. Vil I nu have mundelig Svar derpaa, er jeg helst tilfreds." "Nej," svarte *Advocaten*, "ville Grevinden⁷ svare skriftligen." "Ogsaa vel," sagde jeg; "man kan se, at det gemene Ordsprog er sandt, at naar Vognen hælder, saa skyder de alle *-*-*-*-*⁹⁰ efter; saa haver Mørner og de andre to og tænkt, at de vilde have den Ære at kunne sige, de og havde haft Haanden ved for at skyde Vognen udi Skarnet. Mens intet overgaar Dalbergs Snak, som er en Hoved- og Avn¹-Løgn." Rigens Raad Gyldenstiern spurte mig, om han² var Avinds-Mand. Jeg sagde ja og fortælte ded saa ligesom jeg skriftligen siden [fortælte ded]. Og sagde en af *Acessorerne* [som hos sad], han heder *Magnus* Skilder: "Grevinden giver ded vel skriftligen?" "Jo mænd," svarte jeg; "jeg skal give Dalberg ded beskrevet, at han haver sat min Herre en Hoved-Løgn paa, som ikke er en erlig Karls Stykke³."

Advocaten sagde, at jeg havde udi min *Replicque* fortykt paa⁴ Sal. Hr. Christer Bunde, og han havde udi sin Skrivelse til Hs. K. *Mt.* selver undskyldt Greven. Jeg sagde: "Christer Bunde er en død Mand, derfor vil jeg ikke bruge nogen Vidtløftighed derimod." Derpaa sagde Gustav *Posse*, at Christer Bunde udi sit Yderste havde takket Gud, at han aldrig havde fortrøt paa⁵ en andens Lykke, og at han ingen for sin Konge havde forført⁶. Der havde jeg intet at svare til.

Advocaten sagde: "Ellers seer Grevinden, at Oberste Mørner og taler om, at Greven sig over Rytteres *Insolentier*⁷ haver beklaget." "Ded kan vel være," svarte jeg, "og havde min Herre maaske Skel dertil; thi paa Syllizsborg Gods blev plyndret, brændt og Kvinder skændt, og ikke straffet; mens der ded blev klaget for *General-Gouverneuren*, fik han til Svar, de Ryttere vare ikke under hans *Commende*. Paa Herritzvad, paa Torup og Bose dreves nogen Motwill⁸ af Ryttere og blev ikke straffet. Udi Jylland i sidste Krig blev min Herres Fætter Jacob Ulfelts Søn pitsket ihjel, og man vidste, at Grev Gabriel Oxenstiernes Staldmester havde været med hos det Mord, og ded blev ikke straffet. Saa ded havde vel kunne værret, at min Herre sig over Rytternes *Insolene* e kunde have besværet."
--*-*-*
-- -- -- -- -- 91

Advocaten sagde: "Nu er her endnu et, som ikke lided *graveret*¹ Greven og Grevinden". "Hvad er ded?" (sagde jeg). "Ded er," svarte han, "at Greven haver haft Rosenkrantz's Gods udi sit Hus, uanseet at Hs. K. *Mt.*'s Mandat af Raad[huset var aflæst, a]t ingen Finden² Gods skulde forvare [uden han selver] derover vilde komme udi Skade. Hvortil jeg svarte: "Ded er vist, at os var vitterligt, at slig *Mandat* for Borgerne var aflæst, vidste ikke, at vi var under ded Tal og derunder skulde forstaas³." "Ikke?" sagde *Advocaten*. "Nej mænd," svarte jeg; "tilmed stod ded ikke her udi Dylsmaal, mens offentlig og her udi Huset, førend vi kom. Mig tykkes og ikke," sagde jeg ydermere, "at os kunde anstaa Godset at angive." "Saa?" sagde *Advocaten*, og dermed besluttet han sin Tale.

Og er dette, hvis⁴ jeg mig kan erindre, at der passeret, hvilket jeg haver optegnet til en Ihukommelse, eftersom mig af *Protocollet* ingen *Copia* maa forundes.

*Denne *Confrontation* varte fra Klokken halvgaaen 9 indtil næsten paa Slaget I.*

Den 24. (*22.*) Dec. kom Hr. Gustaf *Posse*, Skunck, *Magnus* Skilder, Morten Bremer, Dr. Erick og *Advocaten*, Palle Urne, Lave Bille, Borgemester Hans Hendrichsen, Borgemester Jacob Clausen og Hans Aagesen hid, og blev *Protocollet* oplæst som udi mange Maader ikke kom overens med, hvis⁴ som passeret, var og meget udeglemt, en Del anderledes optegnet, end som ded blev sagt. Noget blev *corrigeret*; til ded anded sagde somme: "Ded hørte jeg ikke", somme: "Ded mindes jeg ikke". *In summa*: der blev intet vidre gjort ved. *Advocaten* begyndte stønnum⁵ at *disputere* som før paa et og anded, i Synderlighed paa den Undersked⁶ paa Mikkelsdag og Mortensdag. Jeg spurte hannem, om vi skulde *disputere* Sagen eller høre paa et *Protocol*; saa teeg han stille. Han sagde iblandt *anded*, der man talte om, at vi skulde og have værret myrt, om Anslaget paa Malmø havde *-*-*-*-*⁹² gaaet for sig, at ded stod udi *Bartholomei* Kaar¹, som

hannem bedst syntes, om vi skulde leve eller ikke, [og sagde han os saaledes] at være *Bartholomei Dis[cretion 2* under]given.

[Dermed en]dtes den *Conferentz*, og ginge de bort.

* *

JAMMERS MINDE

94

95

FORTALEN

TIL MINE BØRN

Hjerte kære Børn. Billigen kan jeg med Job sige: Dersom man min Jammer veje kunde og mine Lidelser tilsammen i en Vægt-Skaal lægge, da skulde de være tyngere end Saand i Havet. Ja, visseligen erre mine Lidelser store og mange, de erre tunge og utallige. Mit Sind haver længe over denne *Jammers Minde* stridig værret, ej kunnende slutte, om jeg mig ej snarere bemøde¹ skulde mine Lidelser at forglemme end dennem at ihukomme. Men endeligen haver tilskyndende Aarsager mig dreven ikke aleneste min Jammer at ihukomme, men den endog udi Pennen at forfatte og Eder, mine kære Børn, den at tilskrive *eftersom jeg nu er i Haab, at mine Skrifter Eder kan komme til Hænde, mit Fængsel og disse trende sidste Aaringer meget er lettet.*

Første tildrivende Aarsage er Guds Almægtigheds Errindring, eftersom jeg ej min Jammer, Angst, Nød og Smerte ihukomme kan foruden, tillige med, mig Guds Almagt at errindre, som udi alle mine Lidelser, Elendigheder, Hjertesorrig og Bedrøvelser min Kraft og Hjælp, min Trøst og Bistand værret haver; thi aldrig lagde Gud mig saa snart en Byrde paa, at han jo med det samme mig efter Byrdens Tyngde Styrke gav, saa at Byrden mig vel krum nederbøjede, mig hart knuede og trykte, men dog ej slet nederslog, knusede og undertrykte, for hvilket den ubegribelige^{*} 96 Guds Almægtighed ske Lov og Pris i Evighed. Vil mig altsaa ikke aleneste min Jammer errindre og Gud for sin naadige Bistand i alle tilføjede bedrøvelige Tilfald takke, men endog Eder, mine kære Børn, Guds Godhed imod mig kundgøre, paa det I Eder ikke aleneste over den Allerhøjestes ubegribelige Hjælps-Gerninger forundre kunne, men endog med mig derudover i Taksigelsen indstemme; thi med Skel skal I kunne sige, at Gud underlige Ting imod mig gjort haver: at han haver været mægtig udi mig svage og sin Kraft udi mig, det allerskrøbeligste Redskab, bevist haver. Hvorledes havde det ellers værret muligt, at jeg saa mange overstore, pludslige og uformodentlige ulykkelige Tilfælde havde imodstaa kunnet, om hans Aand ikke udi mig sin Virkning gjort havde? Gud var den, som selver traadde ind med mig af Taarne-Døren, han var den, som rakte mig sin Haand og stridde for mig udi Misdædernes Fængsel, som kaldes den mørke Kirke. Han haver siden stedse, nu næsten elve Aar, vorren inden mine Fængsels-Døre og udi mit Hjerte, haver styrket, trøstet, kveget, ja ofte endog glæd mig. Gud haver gjort underlige Ting imod mig, thi det er mere end ubegribeligt, at jeg saa store mig overkomne Ulykker haver overleve kunt, beholdendes min Fornuft, Sind og Sans. Det er sig højlig over at forundre, at mine Lemmer ikke erre krumpen og *contract 1* af Liggen og Sidden, at mine Øjen ikke erre dumme, ja ganske blinde, af Graad, af Røg og Smøg, at jeg ikke er stakaandet af idelig Lysetaande og Kvalm, af Stank og indeklemte Luft. Gud alene Æren.

Den anden tilskyndende Aarsage er den Trøst, det Eder, mine kære Børn, vil være, at I formedelst denne *Jammers Minde* forsikres, at jeg uskyldeligen lider, at mig ikke ringeste Sag er tillagt, og at jeg intet er bleven beskyldt, for hvilket I, mine kære Børn, tør blus og Øjnene skammelige nederslaa. Jeg lider for at have værret elsket af en dydig Herre og Hosbonde, for at ej have hannem i Ulykken forlade vilt; *suspiceres 2*

derfor at vide om ^{* * *}97 et Forræderi, han aldrig er bleven for tiltalt, mindre1 overbevist, hvis Beskyllings Aarsage mig ej blev forstændiget2, ihvor smaaligen3 og vemodeligen jeg det begerendes var. Lader det være Eders Trøst, mine kære Børn, at jeg haver en naadig Gud, en god Samvittighed og en fri Fod at staa paa, at jeg aldrig nogen skammelig Gerning gjort haver. Det er en Naade hos Gud, siger Apostelen St. Peder, om nogen bærer det onde formedelst en god Samvittighed og lider Uret. Jeg lider, Ære være Gud, ikke for mine Misgerninger, thi da var det mig ingen Ros, men jeg kan rose mig af, at jeg af Ungdom op Christi Korsdragerske værret haver og haft utrolige himlige4 Lidelser, hvilke efter mine Aar og Alder vare vel tunge at bære.

Ihvorvel min *Jammers Minde* ikke vidre indholder eller ommelder, end hvis5 sig med mig i dette Fængsel *paa elfte Aar* tildraget haver, kan jeg dog ikke forbigaa Eder, mine kære Børn, med mig mine forrige Lidelser korteligen i denne Fortale at paamine, takkende Gud for des Overstridende.

Eder, mine hjerte kære Børn, er ikke aleneste vitterligt, men det er endog landkyndig, hvad store Lidelser og efterfølgende Ulykker *Dina* og Walter med derres mægtige Anhang vorres Hus paaførte *Anno 1651*.

At jeg intet skal melde om saa mangen modige6 og tunge Dages-Rejser, om Havs-Nød og mange Slags Farligheder, jeg udi fremmede Lande fristet haver, den eneste Rejse vil jeg Eder alene til Gemøtte føre7, hvilken min Herre mig imod mit Sind befalede Anno 1657 i Dannemark at gøre. Den var Vinter-Dag besværlig og farlig. Jeg lidde Spot og Forfølgelse, og dersom Gud ikke havde mig Mod given og den det betaget, som mig gribe skulde, da havde jeg ej paa den Tid Fængsels Ulykke utgaaet.

I drages vel til Minde, mine kære Børn, hvad jeg i den malmøske *Afrest* fjorten Maaneder lidde og udstod; at den største Naade, Hans kgl. Majestæt af Sverrige, Konning Karl den ^{* * * * *}98 Tiende, mig da beviste, var, at han satte det i mine Kaar1, enten jeg vilde være paa fri Fod og vorres Gods raade, eller og med min Herre *arresteret* være. Jeg erkendte den Naade og det sidste som det skylligste2 udvalte, agtendes det for en Lykke, at jeg min da sorgefulde og siden med Sygdom behaftede Hosbonde trøste og tjenne maatte. Jeg antog det og for en Naade, at mig blev tilsted (der min Herre for Svaghed ej selver kunde) for hannem at gaa i Rette3. Hvad Hjertesorrig og Bedrøvelse jeg for min skrøbelige Herre havde, hvad Møde, Besværing og Bekymring *Processen* (som over ni Uger dagligen blev forretagen) mig foraarsagede, det veed den højeste Gud, som var min Trøst, Styrke og Bistand, som mig gav Mod og Hjerte for en Siddendes-Ret min Herres ærlige Navn at forsvare.

Eder er vel ikke forglemt, hvor hastig en Ulykke anden fulte, hvorledes den Lidelse ej var forbi, førend en langt større hender Haanden rakte; og gik det os da, som Poeten siger: *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdin* 4: vi untgik en Arrest og faldt i et hart Fængsel, uden Tvivel formedelst Guds Tilskikkelse, som min Herre (imod vorres tagen Afsked5) gav de Tanker sig til København i Steden for Lybeck at forføje. Hvor hjerteklemt jeg blev, der jeg imod al Formodning min Herre i København for mig fandt (hvilken jeg forment alle hans Finders Magt og Vold untkommen at være), det kan jeg med ingen Pen beskrive. Jeg ventede det, som min Herre ikke troede, hvilket dog straks derpaa fulgte, som var en Arrest, og bleve vi anden Dagen efter min Ankomst (efter hvilken bieder) tagen til Fanger og til Borringholm6 førte, hvorhelst vi sytten Maaneders Tid hart fængselet vare. Hvad jeg der lidde, derom haver jeg en fuldkommen Beskrivning gjort, som jeg formoder udi Eders, mine kære Børns, Gemme findes, hvorudaf I ser, hvad jeg med min svage Herre udstod, hvor ofte jeg større Ulykke afværgede, eftersom min Herre ikke altid med Taalmodighed *Gouverneurs*, Adolf ^{* * * * *}99 Fosses (som sig Fux kaldte), onde Tractament forsmerte1 kunde. Tungt og hart var det at være af en Bonde-Søn spottet og forhaanet, at være af hannem sultet, truet og hødt2, men tyngere og haardere at være syg under hans Gevalt og høre af hannem de Ord, at dersom end Døden sad mig paa Læberne, saa skulde dog ikke nogen Guds-Ords-Tjennere til mig komme. O stor Tyranni. Hans Ondskab var saa overmaade stor, at han ikke kunde taale, vi hverandre Korset lettede, hvorfor han det saa forarbejdede, at vi efter elve Maaneders Forløb fra hverandre skilte bleve og hver særdeles3 paa det haardeste fængselet. Min Herre (som redde4 var en gammel Mand), foruden Tjenner, og jeg, foruden Tjennerinde, finge ej længre Lys, end Aftens-Maaltid varede. Jeg kan ej forbigaa denne seks Maaneders haarde Skilsmisse og bedrøvelige Afsked, vi fra hverandre toge, smerteligen at ihukomme; thi for menneskelige Øjne saae det ikke anderledes ud, end saa som *Gouverneuren* os spaade, at det vilde være for den sidste Gang, vi hverandre her i Verden skulde se og tale. Gud veed bedst, hvor tung den Lidelse var, thi han var den, som trøstede, som gav Haab imod al Forhaabning, som gav Mod, der *Gouverneuren* mig besøgte og mistrøste vilde. Gud stadfæstede mit Haab; Gods og Formue løste vorres Fængsel, og vi finge hverandre igen at se og tale. Saa bedrøvet min Herre var, der vi fra hverandre paa Borringholm skilte bleve, saa glad var han, der han to Aar derefter til den engelske Rejse mig overtalt havde, ej tænkes, at den os for altid adskillige5 skulde. Min Herre, som havde alt for god *Opinion* om Kongen af Engeland, mente, at nu, han var til Tronen kommen, at han ikke aleneste sine store mundtlige og skriftlige Løfter skulde ihukomme, men sig og errindre, at jeg udi hans Nødsog Landtflygtigheds-Tid tog Ringene af Fingerne og for hans og hans Tjenneres Maaltider udsatte. Men hvor nødig jeg mig den Rejse paatog, det er nogle af Eder, mine kære Børn, bekendt, vel vidende, at hos en Utaknemmelig ej andet end ^{* * * * *}100 Utaknemmelighed er at hente og vente. Jeg havde andres *Exempler* at spejle mig udi, men det var mig saa forrelagt1. Der vare bedske Stykker Brød for mig tilskaarren, og bitter Kors-Galde for mig indskænket udi det blaa Taarn paa Københavns

Slot; did skulde jeg, det *der* at æde og at uddrikke.

Eder er ikke uvitterligt, hvor falskeligen Kongen af Engeland med mig handlede, hvor vel han tog imod min Komme, hvor han mig med et Judas-Kys helste og sin Fænke² titulerede, hvorledes han baade selver saa vel som ved sine høje *Ministri* al kgl. Gunst og Naade forsikrede og mig for de forstrakte Penninger Betaling lovede. I vide, hvor svigagteligen han mig (efter Hs. kgl. Majestæt af Dannemarks Begering) til *Dovers* lod *arrestere* og siden ved den *Forræder Lutenant 3 Braten* viis gøre⁴, at han mig himmeligen vilde lade untkomme, leverende mig dermed i den danske *Resident 5 Simon Petcons* Hænder, som med otte bevæbnede Mænd mig lod anfalde; selv holdte han sig langt fra og torde ikke komme mig nær. De satte mig Degen⁶ og Pistol paa Brystet, og tvende toge mig mellem sig og til en Baad ledte, hvilken mig til et Skib førte, som fornævnte Resident til Rede havde, og havde han befalet en Karl ved Navn Peter Dreyer mig til København at ledsage.

Herfra haver denne min *Jammers Minde* sin Begyndelse. Den melder om, hvis⁷ mig inden det blaa Taarens Døre er hændtes. Betænker, mine hjerte kære Børn, disse haarde Lidelser; errindrer Eder og Guds store Godhed imod mig. Ser, af seks Drøvelser haver han udfriet mig; værer vis paa, at han udi den syvende mig ej lader stikke eller omkomme. Nej, han vil for sit Navns Ære Skyld vældeligen mig udrive.

Mine Lidelsers Fortæling erre bedrøvelige at paahøre og kan de allerhaardeste Hjerter til Medlidenhed bevege; men lader dens Læsning Eder ikke højre bedrøve, end Glæden den igen kan overveje. Betragter min Uskylighed, Frimodighed og Taalmodighed; glæder Eder derudover.

----- 101

Mange smaa Viderværtigheder og daglig Fortred er jeg for Vidtløftigheds Skyld forbigaaet, ihvorvel den ringste af dennem hart sve i mit ømme Drøvelses Saar.

Jeg bekender mine Svagheder og bærer ingen Sky Eder dennem at fortælle. Jeg er et Menneske og fuld af menneskelige Skrøbligheder. De første Bevegelser staar ikke udi vorres Magt, man overiles stønnem¹, førend man sig kan besinde. Gud ved, at jeg ofte haver gjort mig baade døv og blind for ikke til Vrede at opirres. Jeg skammer mig ved Slosfogdens Johan Jægers, Kresten Maansøn Taarnegemmers, Karens Oles-Daatters og Catharina Wolffs utugtige Ord, skiden Snak og grove Plomheder at indføre og opregne; det vilde for meget høflige Ørne *ledere* ². Det kan jeg Eder forsikre, at det overgaar alt det, som uterligt, skiden, tølperisk og usømmeligt kan være; thi grove Ord og ful Tale vare derres Venligheds og Mildheds Tegn, og blodige Eder derres Usandfærdigheders Smykke og Beprydelse, saa at derres Omgængelse var mig meget uangenem. Jeg var intet gladere, end naar Dørene imellem mig og dennem var lukket, som for mig lukke skulde, saa havde jeg ikkun Kvinden alene, hvilken jeg stønnem med gode, stønnem med Udfuen³ *og Truen* kunde komme til at tie.

Jeg haver endog haft god Omgængelse og endnu haver, hvis Tjennester og Høfligheder jeg tilbørligen ihukommer og vil, saa længe jeg lever, ihukomme. I, mine kære Børn, ville det og imod enhver efter Mulighed erkende.

I finder og udi denne *Jammers Minde* tvende af vorres Huses Hovedfinder⁴, som Jørgen Walter og Jørgen Skrøder over hvilke Gud mig hævnnet haver og vilde, at de til mig trænge og jeg dennem husvale skulde. Walter giver mig noget Anledning lidet mere, end mit Forsæt var, om hannem at melde.

Af de Psalmer og aandelige Viser, jeg *componeret* ⁵ og *translatere* ⁶ haver, indfører jeg nogle, til den Ende at I, mine kære *****¹⁰² Børn, kan se og kende, at jeg mig stedse fast til Gud holdt haver, hvilken haver været og endnu er min Mur imod alle Anløb og min Tilflugt imod alle Slags Modgang og Viderværtigheder. Giver intet Agt paa Rimene, de erre ikke efter alle de Regler, Poeterne sig gøre, men giver Agt paa Materien, Meningen og Nyttens. Jeg haver ej heller vilt mine andre smaa Tidsfordriv forbigaa, thi derudaf kan I Eder mit Sinds Rolighed forvise og se, at jeg ingen ledige Timer haver, at endog en (for andre afskyelig) Røtte¹ mig endog til Tidskortning tjenner.

Tvende *Observationer* haver jeg antegnet. Ihvorvel de erre om ringe og foragtelige Dyr, saa erre de dog mærkelige, og tvivler jeg paa, at de af nogen Naturkyndiger tilforne er bleven i Agt tagen; thi at der findes et Slags Kaal-Orme, som føder levende smaa *Creaturer*, tror jeg ikke haver før været *noteret*. Mindre, at en Loppe føder en formeret² Loppe, og ikke en Gned³ kommer af en Gned.

Til Beslutning⁴ beder jeg Eder, mine hjerte kære Børn, at I ikke lader det Eder underlig forrekomme, at jeg ikke haver vilt tage imod den Lejlighed, ved hvilken jeg til min Frihed haver kunnet komme. Naar I det ret betænker, saa havde det hverken værret Eder eller mig tjenlig. Jeg bekender, at dersom min Herre, salig hos Gud, havde værret i Live, at jeg da ikke aleneste havde tagen imod Tilbuddet, men endog gjort mit Yderste mit Fængsel at untkomme for hannem at opsøge, til sidste Aandedræt at opvarte og tjenne; min Skylighed havde det udkrævet. Men eftersom han da alt var hos Gud udi Hvile og Ro og ej nogen Menneskes Tjenneste mere behøver, saa haver jeg billigen betragtet, at den selvtagen Frihed os paa alle Sider mere skadeligt end som gavnligt være vilde, og at det ikke var der Vej til vorres fratagne Formue at komme, hvorfor jeg den

udslog⁵ og søgte i det Sted mit Hjerte til Rolighed at skikke og mit paalagte Kors taalmodeligen at bære. * * *
* * 103 Vil Gud det saa føje, og er det hans guddommelige Behag, at jeg med kongelig Naade min Frihed skal nyde, saa vil jeg og med Glæde efter yderste Formue¹ for Eder, mine hjerte kære Børn, et Verdsens Træl være og udi Gerningen ervise, at jeg aldrig fra min Pligt viger, at jeg ikke mindre er en god og retsinnig Moder, end som jeg en tro Hustru værret haver. Udimidlertid lader Guds Villie Eders Villie være, han vil alle Ting saaledes vende, føje og lave, at det Eder og mig til Sjæl og Liv kan gavne; under hvis trygge Varetægt jeg Eder alle troligen vil befale og bede, at han Eders Fader og Moder, Eders Raadførere og Ledesmand være vilde. Beder I igen for mig, at Gud mig med sin gode Aand vil regere og fremdeles som hidindtil Taalmodighed forunde. Det er alt det, som søger hos Eder,

Mine hjerte kære Børn,
Eders hulde Moder
Leonora Christina
V. E. G.2
Skreven i det blaa Taarn
Anno 1674 den 11. Juni mit
Fængsels det elfte Aar, min
Fødsels-Dag, og Alders 53. Aar.

*Jeg haver og ihukommet med allerstørste underdanig Taksigelse vorres nu allernaadigste Arve-Konges Naade imod mig, stakket efter Kongl. *Majestæt* kom til Regeringen.

Desligeste ihukommet vorres allernaadigste Regerings-Dronnings og Hds. Durchleuchtighed, Cur-Fyrstinden af Sachsens Medlidenhed over min ulykkelige Skævne; saa og Hendes *Majestæt* Dronningens særdeles Naade.

Jeg haver og ikke forgæt³ med tilbørlig Skyllighet at ihukomme Hendes *Majestæt* Dronningens Frue Moders, den dydige Landt-Grevinde af Hessens, Naade imod mig.

Haver og antegnet adskilligt, som værende Tid⁴ fra Anno * * * 104 1663 indtil Anno 1674 i mit Fængsel sig haver tildraget, i Mening derved min *Jammers Minde* at ende, eftersom jeg fandt hos mig selver en Fornøjelse og ofte trøstede mig selver, at det er bedre at være uskyllig fængselet end at være fri og have forskyldt Fængsel. Jeg errindrede mig at have læst, at Fængsel havde tjent mangen en til Beskærmelse imod større Farligheder og fra at falde i derres Finders Hænder. Der haver værret de, som erre udkommen af derres Fængsel og straks derefter erre bleven myrdt. Der haver værret de, som haver haft derres rundelig Ophold i Fængsel og siden i Friheden lidt Nød. Uskyllig Fængsel undertrykker ikke Ens Ære, men den forøger Æren. Mangen en haver i Fængsel faaet store Videnskaber og erfaret de Ting, de før ikke kunde naa. Ja, Fængsel leder til Himmelen. Sagde saa ofte til mig selver: *Trøst dig, du Fange, du est lykkelig.*

Eftersom det 1674. Aar ikkun var Hælten af mine Fængsels-Dage, saa haver jeg i denne min *Jammers Minde* - *udi hvilken er antegnet adskillige Viderværtigheder, mig haver angreben, som for mangen en skulde have værret haardere at imodstaa end som Fængsels Tvang; Gud gav Styrke* -tilføjdet det, som siden den Tid inden mine Fængsels-Døre sig haver tildraget, og jeg lider mod min Friheds Aften, 1685, den 19. Maj. Gud alene Æren, som Kongl. *Majestæt* til Retfærdighed haver beveget.

Herhos vil jeg ihukomme dennem, hvis dødelig Afgang mig værende mit Fængsel¹ blev berettet:

1. Kongl. *Majestæts Premier-Ministre*, Grev *Christian* af Rantzov, døde i *September* Maaned 1663. Levede ikke den Dag at drikke Skaaler til vorres Prinsesse og Cur-Prinsen af Sachsens Trolovelses-Fest. Langt mindre naade han den Dag at se (efter hans Angivende) et Træ-Billede til min sl.2 Herres Spot at *parteres*. Døden var hannem meget bitter.

2. Enke-Dronningens Hofmesterinde, som var mig saa * * 105 meget saa streng i min største Bedrøvelse, havde en lang pinagtig Sygdom, sagde af Utaalmodighed, at Helvedes Pine var ikke større, end som hendes Pine var. Man kunde paa Taarnet høre hender skrike. Hun blev ført paa en Dyne ned i Byen og døde der.

3. *Able Cathrinæ Dø* var meget smertelig. Havde hun før søgt hos mig paa himmelige Steder efter Breve, da blev hun siden af Balberere¹ meget befølt, eftersom hun havde Bylder paa himmelige Steder. Hun blev skaarren og brændt. Al den Pine udstod hun i Haab at leve, men hverken Batskerns¹ Vindskibelighed eller Dronningens Besøgeiser kunde redde hender fra Døden.

4. *Secreterer Erik Krag*, som havde ladet se sit onde Hjertelav imod mig i mit Fængsel den mørke Kirke, blev hastig af Døden henrykt² paa et urent Sted; var frisk og sund, havde til Middag ladet indbyde Gæster til sig, sad og skrev ved sit Bord, gaar ud for at gøre sit Behov, der finder hans Folk (efter lang Bien) hannem dø.

5. *General-Major Fridericb von Anfeldt*, som mere end som een Gang gav sin Glæde til Kende over min Ulykke, han døde saa, som han havde levet; var et uguddeligt Menneske og en Guds-Bespottere. Han kunde

Lykkens skele Øjesyn ikke imodstaa, blev rasend, fordi en anden fik en Ære-Titel, han adtraade; det var vel ringe at tabe Sind og Sans for. Han vilde intet høre om Gud, mindre forlige sig med Gud. Begge Dronningerne, Enke-Dronningen og den regerende Dronning, overtalte hannem endeligen dertil. Der han havde annammet *Sacramentet*, sagde han: "Nu haben Ihre Majesteten Ihren Willen gehabt; wozu ist das nu gut?"³, blev ved at bande og læstere⁴ og døde saa hen.

6. Efter lang udstaaene Sygdom døde Felt-Herren *Schack*..

7. Desligeste *Canzeler Peder Rite*.

--- 106

8. Kongl. *Majestæt* Kong Friderich den 3.s Død forfremmede Statholder *Christoffer Gabels Dø*. Han følte, at Enke-Dronningens Had meget imod hannem formaatte, ønskede sig Døden; Gud bønhrørte hannem.

9. Det haver behaget Gud, at jeg skulde selver være Vidne til, at Walter døde en ynkelig Dø, ja at jeg skulde selver beklage hannem. Naar jeg hørte hannem skrige, da randt mig forrige Tider i Sinde, og tænkte ofte, hvorledes et Menneske kan lade sig forføre at gøre den ondt, af hvilken den alt Godt og Ære haver nydt.

10. *Magister Buck*, min Skrifte-Fader, som handlede saa ilde imod mig, udstod megen Pine paa sin Soteseng; var tre Dage maalløs, førend han døde.

11. Den Skælm og uguddelig Krop *Christian*, som gjorde mig saa megen Fortred i mit Fængsel, der han kom paa fri Fod og til sin Hosbonde Maans Armfeld i Jylland, kom han i Trætte med Præsten, som vilde, at han skulde staa Skrifte for et Kvindfolk, han havde lokket. Den Skælm stikker Ild paa Præstens Gaard; Præstens Hustrue bliver indebrændt, som mente at redde noget af sit Gods, og al Præstens Formue lagt i Aske. Præsten vilde ikke forfølge den Skælm med Retten, befalede hannem den rette Dommere og hannem alene Hævnen. Den Mordbrænders Samvittighed begyndte at vaagne; han levede en lang Tid i Frygt og forskrækkede sig, naar han saa nogen komme, som gik noget hastig, raabte da højt og med Rystelse sagde: "Nu tar de mig", løb hid og dig, vidste ikke hvorthen. Endeligen fandt han dø i Marken og med de Omstændigheder at have skødt sig selver ihjel, thi de fandt en lang Bøsse liggendes imellem hans Ben, Piben lige imod Brystet, og en lang Kæp i Haanden, som han haver stødt Trykkeren løs med; saa han døde ikke saa kristelig, som han havde død under Bødels-Haand, han saa forfløjen om talte ikke at skøtte om, dersom han ikkun kunde bringe en anden i Fortred.*

JAMMERS MINDE ELLER EN IHUKOMMELSE OM, HVIS

SIG MED MIG, LEONORA CHRISTINA, UDI DET BLAA TAARN TILDRAGET HAVER, FRA ANNO 1663 DEN 8. AUGUSTI INDTIL ANNO 1674 DEN 11. JUNI

Sjælden kan fremfarne Tider uden Bedrøvelse ihukømmes, thi enten haver de værret bedre eller værre, end som de nærværende erre. Haver de værret glædeligere, lykkeligere og hederlige, saa bedrøve billigen derres Ihukommelse, og det saa meget mere, som nærværende sørgelige, ulykkelige og spottelige monne være. Haver forrige Tider værret bedrøveligere, elendigere og beklagligere end som nærværende, da er derres Ihukommelse udi lige Maader sørgelig, thi man ligesom paa een Gang alle fremfarne Ulykker og Viderværtigheder finder og føler, hvilke man Tid efter anden udstaaet haver. Men eftersom alle Ting haver saasom tvende Hanker, hvorved det skal hæves, som *Epictetus* siger, den ene Hanke, siger han, er liderlig¹, den anden uliderlig, og staar det udi vorres egen Villie, hvilken Hanke vi ville gribe til at tage fat ved, den liderlige eller den uliderlige; vil vi tage ved den liderlige, saa kan vi alt forbigaaende, ihvor smerteligen og bedrøveligen det endog værret haver, lige saa vel og føjligere² glædeligen som sørgeligen ihukomme; hvorforre jeg ved den liderligste Hanke vil fatte og udi *Jesu* Navn min Ihukommelse igennem løbe, * * 108
errindrendes al Jammer, Elendighed, Bedrøvelse, Spot, Forhaanelser, Viderværtigheder og Fortred, mig paa dette Sted mødte erre, og jeg formedelst Guds Naades Bistand overstrid haver, ingenlunde mig derudover bedrøve, men tvært imod ved hvei Post især mig Guds Godhed errindre, takkendes den Allerhøjeste, som stedse med sin kraftige Hjælp og Trøst hos mig til Stede værret haver, som haver mit Hjerte regeret, at det ej er viget fra Gud, som min Fornuft og Forstand haver bevaret, at den ikke er kommen udi Vildelse, som mine Lemmer Kraft og naturlig Styrke givet haver, ja som mig Sindsens Rolighed og Fornøjelse haver forundt

og endnu forunder. Dig, du ubegribelige Gud, være lovet og priset evindeligen.

Til mit Forsæt at skride: Jeg eragter nødvendigt at være min *Jammers Minde* med Begyndelsen af den Dag, paa hvilken den *fatal* 1 Aften af mit Fængsel fulte, at begynde og noget melde om, hvis sig med mig paa Skibet tildrog. Efter at Skipperen den 8. *Augusti Anno* 1663 ved 9 Slet om Formiddagen lidet udenfor *St. Anna* Bro sit Anker kast havde, sendte Peter Dreyer (som af *Petcon*, da Kongl. Majestæt af Dannemarks *Resident* i Engeland, var *committeret* 2 mig at fremføre) Skipperen i Land med Breve. *Jeg havde en Ring med en Tavelsten³ paa 200 Rdlr., den bed jeg Stenen af, kaste Guldet i Stranden og beholdt Stenen i Munden. Det kunde ikke mærkes paa min Tale, at der var noget i Munden.* Jeg klædte mig og satte mig udi en af Baadsmændenes Køjer paa Overlaaget⁴ med en stadig *Resolution* 5 frimodeligen at tage imod alt det, mig var forelagt⁶. Dog ventede jeg ingenlunde det, mig hændede; thi foruden det, at jeg havde en god Samvittighed og vidste mig intet ondt at paa staa⁷, havde jeg adskillige Gange spurt fornævnte Peter Dreyer om Aarsagen, hvorfor jeg saaledes bortførtes. Da gav han mig altid de Svar, som den Forræder *Braten* i *Dovers* mig gav (naar jeg hannem om Aarsagen til min ^{****} 109 *Arrest* spurte), som var, at mig maaske *General-Major* Fuxes Død tillagdes, og at der mentest, jeg min Søn til det Døds slag *persuaderet* 1 havde; sagde sig ingen anden Aarsage at vide. Ved 12 Slet kom Nels Rosenkrantz, da Oberste-Lutenant, Stads-Major Sten Andersøn Bilde med nogle Musqueterer om Borde. Oberste-Lutenant Rosenkrantz helste mig intet. *Stads-Majoren* spadserede frem og tilbage og gik mig fluks² nær, hvilken jeg *en passant* spurte, hvad paa Færde var? Han svarte intet andet end: "*Bonne mine mauvais jeu*" 3; deraf var jeg lige viis. Ungefer ved i Slet kom *Capitain* Bendix Alfelt med flere Musqueterer om Borde, og efter at han noget lidet med Peter Dreyer talt havde, gik Dreyer til mig og sagde: "Det er befaleet, at I skal gaa ind udi *Cajutten*". Jeg sagde: "Gerne", og gik straks. Lidet derefter kom *Capitain* Ulfeldt ind til mig og sagde at have *Ordre* mine Breve, Guld, Sølv, Penge og min Kniv af mig at fordre. Jeg svarte: "Gerne", tog mine Armbaand og Ringe af, samlede i Haabe alt, hvis jeg løst hos mig havde af Guld, Sølv og Penge, og flyde hannem. Skrevet havde jeg intet uden *Copier* af hvis Breve⁴ jeg Kongen af Engeland tilskreven havde, *Annotationer* 5 om et og andet min Rejse angaaende og nogle engelske *Vocabler* 6, det overleverede jeg hannem og. Dette fornævnte lagde Ulfeldt udi en Sølv-Senge-Potte, jeg med mig havde, og den udi min Nærværelse forseglede; foer dermed fra Borde. En Time eller noget mere derefter kom *General-Major* Friderich von *Anfeldt*, *Commandant* i København, lod begere, at jeg vilde komme ud til hannem udenfor *Cajutten*. Jeg *parerte* 7 straks. Han helste mig, gav mig Haand og brugte mange *Complimenter*, talte stedse Fransøsk. Han glædede sig ved min Helbred, han var ræd, at Sønen havde *incommoder* et mig⁸; jeg skulde ikke lade mig forlænge⁹, jeg skulde snart anderledes *accommoderes* 10. Jeg tog ved de sidste Ord og smilende sagde: "*Monsieur* siger: anderledes, men ikke: bedre". "Jo, visseligen", ^{*****} 110 *replicerte* han, "I skal dertil blive *accommoderet*, I skal blive besøgt af de allerfornemste af Riget". Jeg forstod vel, hvad han dermed mente, men svarte: "Jeg er vant ved at omgaaes fornemme Folk, derfor skal det ikke komme mig fremmedt for". Derpaa kaldte han ad en Tjenner, af hvilken han fornævnte Sølv-Senge-Potte (som *Cap. Ulfeldt* med sig tog) fordrede. Det Papir, *Cap. Ulfeldt* derover forseglede havde, var afbrudt. *General-Majoren* vendte sig med den til mig og sagde: "Her haver I Eders *Juëler*, Guld, Sølv og Penge igen; *Cap. Ulfeldt* haver forstaaet uret, det var ikkun Breve, han var *beordret* at affordre, og de erre aleneste udtagne og bleven paa Slottet; over det øvrige kan I *disponere*, som I selver vil". "I Guds Navn" (svarte jeg); "saa er mig tilsted at sætte mine Armbaand og Ringe paa igen?" "O Jesus" (sagde han), "de erre jo Eders, I haver derover at *disponere*". Jeg satte Armbaand og Ringe paa, det øvrige flyde jeg min Pige. Hans Glæde teede sig ikke aleneste udi hans Ansigt, men hans Mund var fuld af Latter og løb over af Lystighed. Iblandt anden Tale sagde han at have haft den Ære at kende tvende af mine Sønner, hvilke han i Holland havde med omgaaet, roste dennem paa det bedste. Jeg *complimenterte* hannem, saa som derpaa hørte¹, lod, som jeg tænkte, at han af et godt Hjerte talte. Han gav sig til allehaande Skæmt, særdeles med min Pige, syntes, at hun var smuk, undrede for, at jeg torde holde saa smukke Piger; de holsteinske Fruer, naar de holdte smukke Piger, var aleneste for Manden i *Humeur* at sætte; gjorde der en lang *Discours* om, hvorledes de sig bar ad, med anden deslige utoen² Snak, han til min Pige havde. Jeg svarte intet andet, end han vist maatte tale af Erfarenhed. Han talte allehaande Lapperi til min Pige, men hun svarte ikke et Ord. Siden sagde mig Slosfogden, at han, von *Anfeldt*, havde i det første bragt Kongen i den Tro, at min Pige var min Daatter, og at Kongen længe var i de Tanker. Endeligen efter lang *Discours* tog *General-Majoren* Afsked med den *Compliment*, at jeg ^{*} 111 ikke vilde lade mig forlænge, han vilde snart komme igen; spurte, hvad han Hs. kgl. Majestæt sige skulde? Jeg bad, at han paa bedste Maade udi Derres Majest. Majest.^{s1} Naade *recommendere* vilde, jeg vidste ikke meget at lade sige, eller hvorom jeg skulde lade bede, ej vidende, hvad de med mig i Sinde haver. Der Klokken var imod tre, kom *General-Major* von *Anfeldt* igen, var meget latterfuld og glad, bad om Forladelse, at han saa længe havde værret borte. Jeg skulde ikke lade mig Tiden blive lang, jeg skulde snart komme udi Rolighed; han vidste vel, at det Folk (i det viste han paa *Musquetererne*, som stode langs paa begge Sider af Skibet) vare ustyrlige og *incommoderede* 2, og at Rolighed tjente mig bedst. Jeg svarte dertil, at det Folk mig ikke intet *incommoderte*, men at Rolighed mig vel skulde tjene, eftersom jeg 13 Dage udi temmelig hart Vær havde holdt Søen. Han foer fort i sine *Complimenter* og sagde, at naar jeg kom ud i Byen, skulde hans Frue give sig den Ære mig at opvarte, "og eftersom mig synnes" (sagde han), "at I ikke megen *Bagage* med Eder haver og maaske ikke nødvendige Klæder, saa skal hun Eder forskaffe, hvis Eder kan behøve". Jeg takkede hannem og sagde, at Æren skulde være min, om hans Frue mig besøgte, men min *Bagage* var saa stor, som mig end om Stunder³ fornøden gjordes; skulde jeg i Fremtiden noget behøve, vilde jeg forhaabe, at hun for des Omhu forskaanet skulde blive; jeg havde ikke den Ære hender at kende, bad hannem dog hender min

Tjenneste at formelde. Han fandt paa allehaande *Discours*, om Birgitte Speckhans, om adskillige Lappalia⁴, Tiden med at fordrive, hvilke ikke erre værdt at ihukomme, mindre at optegne. Endeligen kom Bud, at han mig fra Skibet skulde føre, hvorfor han med Høflighed sagde: "Lyster Eder, *Madame*, at træde i denne Baad, som her ligger hos Skibet?" Jeg svarte: "Mig lyster alt det, jeg skal og mig af Hs. kongl. Majestæt befales". *General-Majoren* tren først neder *-*-* 112 i Baaden og rakte mig Haanden; Oberste Rosenkrantz, *Capitain Alfeldt*, Peter Dreyer og min Pige ginge med i Baaden. Og eftersom utallige Folk sig havde forsamlet det Spetakel¹ at ansee, ja en stor Del havde sig paa Baade begiven for mig til Nøje² at beskue, holdt han stedse Øje med mig, og saa, at jeg mig snart til den ene og snart til den anden Side vendte for dennem derres Fornøjelse at give, sagde han: "Folket glæder sig". Jeg saa da ingen, som gav Glædes-Tegn uden han, hvorfor jeg svarte: "Den, sig glæder i Dag, kan ikke være vis paa, at han ikke græder i Morgen; men jeg ser, at enten det er til Glæde eller til Sorrow, da løber Folk lige tykke tilsammen, og mange forundrer sig over et Menneske". Der vi komme lidet bedre frem, saa jeg den bekendte udydige Birgitte Ulfeldt, som sig glædde. Hun havde sig paa en Postvogn begivet; bag hender sad en Karl til Anseen som en Studenter. Hun kørte langs Stranden. Der jeg mig om til den Side vendte, stod hun op i Vognen og lo af al sin Magt *højt skingrende*. Jeg saae længe paa hender, skammede mig over hendes Uforskammenhed og over den Spot, hun sig selver gjorde; ellers irrede³ det mig ej mere end Hundene derres Bjæffen, thi jeg agtede begge lige meget. *Mig skulde snarere mange derres Vemodighed beveget til Klenmodighed; thi adskillige baade Mænd og Kvinder fældte Taarer, ja de, jeg ikke kendte.* *General-Majoren* holdte mig stedse med Snak og lod aldrig sit Øje fra mig, thi han var ræd (som han siden sagde), at jeg mig i Vandet styrte skulde (han dømte mig efter sig selver; han kunde Lykkens Vedermod⁴ ej bære, hvilket hans Endeligt nok udviste, thi det var ikkun for en Æres-Titel, en anden for hannem fik, at han Sind og Sans tabte. Han vidste ikke, at jeg af en anden Aand regertes end som han, hvilken mig gav Styrke og Mod, i det Sted at hans Aand, han tjente, hannem i Fortvivelse borttrykte). Der Baaden lagde an ved den liden Bro, som er ved Renteriet, steg *Capitain Alfeldt* i Land og rakte mig Haanden, ledde mig op ad Slots-Broen. Paa Slots-Pladsen holdte Regimentet til Hest og *-* 113 Fods, og *Musqueterer* stod paa begge Sider, hvor jeg frem gik. Paa Slots-Broen stod Jokum Waldburger, Slotsfogt, som gik frem for ved mig, og eftersom Folket havde slaget sig i Rad paa begge Sider indtil Kongens Trappe, lod Slotsfogden saa, som han vilde gaa den Vej, men vendte sig knap og sagde til *Alfeldt*: "Hier her"¹, og gik dermed til det blaa Taarns Dør, stod en rum Tid udenfor og famlede med Nøglen, lod, som han ikke kunde lukke op, for at lade mig længe Folkes Spetakel være. Og saasom mit Hjerte var rettet til Gud, og min Tillid var til den Allerhøjeste, opløftede jeg udimidlertid mine Øjen op til Himmelen, søgende der Styrke, Kraft og Redning, hvilken mig og naadeligen blev given. (En Hændelse vil jeg ej umeldet lade forbigaa, som er, at da jeg mine Øjne til Himmelen opslog, fløj en skrigendes Ravn over Taarnet, og hannem fulgte en Flok Duer, som og fløje samme Vej). Endeligen efter lang Tøntelen² lukte Slotsfogden Taarn døren op, og blev jeg af fornævnte *Capitain Alfeldt* udi Taarnet indled. Min Pige, som sig tilbød at følge, blev af *General-Major von Anfheldt* tilraabt, at hun skulde blive tilbage. Slotsfogden gik op af Trappen og viste *Alfeldt* Vejen ind udi et Misdæders-Fængsel, som er given det Navn af den mørke Kirke. Der *quitterede* ³ *Alfeldt* mig med en Suk og liden Reverents ⁴. Jeg kan hannem det med Skel eftersige, at hans Ansigt en Medlidenhed udviste, og at han nødig den Befaling efterkom. Klokken slog halvgaaen fem, der Jokum mit Fængsels Dør lukte. Jeg fandt for mig et lidet, lav Bord, hvorpaa stod en Messings-Ljuse-Stage med et brændende Ljus, en høj Stol, to smaa Stole, en Fyrre-Seng foruden Stolper, opred med gamle haarde Sengeklæder, en Nat-Stol og Senge-Potte. Paa alle Sider, hvor jeg mig vendte, mødte mig Stank; var ej Under, thi trende Bønder, som der havde værret fængselet, vare samme Dag udtagne og andensteds hensatte, hvilke derres Behov langs ad og ved Væggene gjort havde. Lidet efter at Døren var lukket, blev den igen aabnet, og kom ind til mig Greve Christian Rantzov, *Premier-Ministre*, Peder Retz, *Canzeler*, *-*-* 114 Christoffer von Gabel, da Rentemester, og Erik Krag, da *Secreterer*, hvilke mig alle med *civilité* ¹ Haanden gav. *Canzeler* holdt² Ordet og sagde: "Hans kgl. Majestæt, min allernaadigste Herre og Arve-Konning, lader Eder, *Madame*, sige, at Hs. Majestæt haver høje Aarsager til det, han gør imod Eder, som I skal faa at vide". Jeg svarte: "Det er for mig at beklage, at der skulde findes Aarsager; vil dog formode, at de ikke erre saaledes, at Hs. kgl. Majestæts Unaade længe skal vare, naar jeg maa faa Aarsagen at vide og mig forsvare". Grev Rantzov sagde: "I skal nok faa Lov at forsvare Eder"; hviskede noget til *Canzeler*, hvorpaa *Canzeler* nogle Spørsmaal gjorde, først, om jeg havde nu sidste Rejse værret med min Mand i Frankerige? Jeg svarte ja dertil. For det andet: hvad min Mand der gjorde? Dertil svarte jeg, at han formedelst hans Svagheds Skyld *Medici konsulterede* ³, om det hannem var tjenlig de varme Bad der i Landene at bruge, hvilket ingen hannem vilde raade, hannem afraadde og (*havde og fraraad*) en *Medicus* i Holland ved Navn *Bom*, der han hannem om hans Betænkende adspurte. For det tredje: hvad mit Ærinde var nu sidst i Engeland? Til dette svarte jeg mit Ærinde at have værret en Sum Pendinge at indfordre, hvilken os Kongen af Engeland skyllig var, og vi hannem udi hans Nød forstrakt havde. For det fjerde: hvem der var med mig i Engeland? Jeg navngav dennem, med mig i Engeland vare, nemlig en Herremand⁴ ved Navn *Casetta*, min Pige, som med mig hidkom, en *Laquei*, som blev i Engeland, ved Navn Frants og Herremandens Tjenner. For det femte: hvem der besøgte min Mand til Bryg⁵? Jeg kunde det egentlig ikke sige, eftersom min Herre tog imod Besøgeiser udi et Kammers *à part* ⁶, hvor jeg ikke kom. Grev Rantzov sagde: "I ved vel, hvem der mest kom til hannem?" Jeg svarte, at af dennem, jeg kendte, kom mest til hannem tvende Brødre af de *Arander*, fornævnte *Casetta* og en Herremand, som hedder *Ognati*. For det sjette spurte *Canzeler*, hvem jeg her i Landet havde med *corresponderet*? Hvortil jeg svarte at have skreven Hr. Hendrik Bjelke til, *-*-* 115 Oluf Brockenhuus, Fru Else Pasberg og Fru Maria Ulfeldt; jeg mindtest ej flere. Grev Rantzov spurte, om jeg havde flere Breve end de, jeg fra mig leveret havde? Hvortil jeg svarte nej, ingen flere at have. Han spurte

vidre, om jeg havde haft flere *Juëler* med mig, end som de havde set ? Jeg svarte at have haft 2 Rader smaa trinde Perler om min Hat og en Ring med en Demant udi, hvilket jeg en *Lutenant* i *Dovers* ved Navn *Braten* (som mig siden forraadde) given havde. Grev Rantzov spurte, hvor meget de Perler vel kunde være værdt? Det kunde jeg ikke egentlig sige. Han mente, at ungefer vidste jeg det vel ? Jeg sagde, 200 Rdlr. eller lidet mere vare de vel værdt. Derpaa tav de alle noget stille. Jeg besværede mig over det haarde Fængsel, at jeg saa ilde skulde medhandles. Grev Rantzov svarte: "Ja, *Madame*, Hans kgl. Majestæt haver høj Aarsag dertil; vil I bekende Sandhed og det i Tide, saa er der maaske Naade at forvente. Havde *Markhal de Enron* Sagen bekendt, der hannem paa Kongens Vegne blev adspurt og kongelig Naade blev tilbøden, saafremt han sin Sandhed vilde sige, da havde det ikke gaaet hannem saa, som det gik. Jeg haver ladet mig sige for Sandhed, at Kongen af Frankrige vilde have given hannem sin Forseelse efter, dersom han den i Tide havde bekendt; derfor betænker Eder, *Madame*". Jeg svarte: "Hvad mig paa Hs. kgl. Majestæts Vegne om adspørges og mig vitterligt er, det skal jeg udi al Underdanighed gerne sige". Derpaa bød Grev Rantzov mig Haanden, og jeg hannem med faa Ord mit Fængsels Haardhed errindrede. Grev Rantzov lovede det Hs. kgl. Majestæt at andrage. Derefter gave de andre Haanden og ginge bort *og der blev lukt*. Mit Fængsel var lidet tillukt, hvorfor jeg tog den Lejlighed og stak hid og did i Huller og iblandt Grus et Guld-Slag-Værk¹, en Sølv-Pen, som giver Blæk fra sig, og som med Blæk var fyldt, og et af Skildkrøt² og Sølv Saksefoder³. Dette var næppeste forrettet, der Døren atter blev igen oplukt, og kom ind til mig Dronningens Hofmesterinde, hendes Kammer-Kvinde og Proviant-Skriverens Kvinde, Abel Catharina. *-* 116 Den sidste kendte jeg. Hun og Dronningens Kammer-Kvinde havde Klæder at bære, som bestode udi en lang silkestoppet¹ Natkjortel, overdragen med livfarve² Skillert³ og hvid Skillerts Underdræt⁴, et Lærreds Skørt, trykt med sort i Kniplings-Munster omkring, et Par Silke-Strømper, et Par Tøfler, en Særk, et Forklæde, en Natmantel⁵ og tvende Kamme. De helsede mig ikke. Abel Catharina holdt Ordet og sagde: "Det er Henders Majestæts Dronningens Befaling, at vi skal klæde Eder af Eders Klæder, og at I skal have disse igen⁶". Jeg svarte: "I Guds Navn". Saa løste de af mit Hoved min Valk, udi hvilken jeg Ringe og mange løse Demanter indsyet havde. Abel Catharina følte overalt i mit Hoved, om intet var stukken i Haaret; sagde til de andre: "Der er intet, vi haver ikke Kammene behov". Abel Catharina begerte Armbaandene og Ringene, som for den anden Gang mig bleve fratagne. Jeg tog dennem af og flyde hender, saa nær som en liden Ring, mig gik paa det yderste Led af min Liden-Finger, kunde værret lidt mer en som en Rdlr. værdt; den bad jeg om at maatte beholde. "Nein" (svarte Hofmesterinden), "Ihr sollet nichts behalten"⁷. Abel Catharina sagde: "Det er os saa højt forbøden at lade Eder det allerringeste; jeg haver maat svære Dronningen paa min Sjæl og Salighed, at jeg skulde flittig søge og ikke lade Eder det allerringeste; men derfor skal I ikke miste det; det skal altsammen forsegles og Eder til Bedste forvares; det haver, som Gud, Dronningen sagt". "Vel, vel, i Guds Navn", svarte jeg. Hun drog mig alle mine Klæder af. Udi mit Under-Skørt havde jeg gemt *Ducater* under de brede Guld-Kniplinger, udi min Silke-*Camisolle* ⁸ et lidet Demants-Smykke, udi Foden af min Strømper *Jacobusser* ⁹ og Safirer i mine Sko. Der hun vilde drage mig Særken af, bad jeg den at beholde. Nej, sor hun ved sin Sjæl ej at torde. Saa blottede de mig ganske, og gav Hofmesterinden Abel Catharina en Nik, hvilken hun ikke straks forstod, hvorfor Hofmesterinden sagde: "Wisset Ihr wohl, was Euch *-*-*-*-* 117 befohlen ist?1" Derpaa søgte Abel Catharina med sin Haand paa et himlig Sted og sagde til Hofmesterinden: "Neen, bi Got, dar ist nichts"². Jeg sagde: "I handler ukristeligen og utilbørligen med mig". Able Catharina svarte: "Vi erre ikkun Tjennerinder, vi faar at gøre, hvad os er befalet; vi skal lede efter Breve og ikke efter andet, alt det andet skal I faa igen, det skal vel forvares". Der de mig saaledes *spoleret* ³ og i de Klæder, de mig bragte, igen iklæd havde, kom Hofmesterindens Dreng⁴ ind og ledte overalt med Able Catharina, fandt og alt, hvis⁵ jeg skjult havde. Gud forblindede dennem alligevel, saa de ikke bleve mine Demants-Ørringe var og nogle *Ducater*, jeg udi Lær indsyet havde om mit ene Knæ; en Demant paa en 200 Rdlr. reddede jeg og, den havde jeg paa Skibet bidt ud af Guldets og kast Guldets i Stranden; Stenen havde jeg da i Munden. Hofmesterinden var meget haard; de kunde ikke lede hender vel nok. Hun lo mig ud nogle Gange og kunde ej heller lide, jeg sad, spurte, om jeg ikke kunde staa? om mig skadde noget? Jeg svarte: "Mig skader alt for meget, men ellers kan jeg vel staa, naar fornøden gøres" (det var ej Under, at Hofmesterinden kunde vel Plyndrings-Ordre *exequere* ⁶; hun havde længe fult henders sal. Mand Oberste Schaffshausen udi Krigen). Der de nu alle Steder med Flid oversøgt havde, toge de alle mine Klæder foruden en Taftes Kappe til Hovedet med sig og ginge bort. Og kom Slotsfogden straks ind med sin Hat paa og sagde: "*Leonora*, warum habet Ihr Eure Sachen versteckt?⁷" Jeg svarte hannem ikke et Ord, thi jeg havde den *Resolution* fattet ikke at svare hannem, ihvad han og kunde sige; hans *Qualiteter* ⁸ vare mig bekendte, jeg vidste, at han mesterligen en Snak forbedre kunde og dreje Ordene paa den Maade, hannem syntest, de gerne hørtest, de betrængte skadeligt var (*var til Skade*). Han spurte atter igen med de samme Ord, tilføjende alene: "Hört Ihr nicht?⁹" Jeg saae over Skulderen til hannem og lod hans Foragt mig intet irre¹⁰.

Derefter blev Bordet tækket¹¹, og 4 Retter Mad indbaarren, *-*-*-*-* 118 men hos mig var ingen *Appetit*, ihvorvel jeg lidet eller intet den Dag nødt havde. En Time efter at Maden var udbaarren, kom en Pige ind ved Navn Maren Bloks, som sagde sig af Dronningen befalet den Nat hos mig at være. Slotsfogden skæmtede meget med fornævnte Maren og var saare glad, hitte paa alle Slags galle Snak. Endeligen, der Klokken gik mod 10, bød han gode Nat og lukte tvende Døre for Fængselet, hvoraf den ene med Kaabber er beslagen. Der Maren saa sig ene hos mig, beklagede hun min Tilstand, berettede mig og, at mange, som hun navngav (af hvilke en Del mig bekendte vare), med Vemodighed og Taarer min Frimodighed anset havde, særdeles Hr. Hendrik Bjelkes Frue, som havde daanet af Graad. Jeg sagde: "De godt Folk haver set mig udi Velstanden; er ikke Under, at de Lykkens Ubestandighed begræder"; ønskede, at Gud enhver især fra Ulykke

bevare vilde, som sig min Ulykke lod til Hjertet gaa. Jeg trøstede mig ved Gud og ved en god Samvittighed, vidste mig slet intet ondt paa at staa¹, spurte, hvem hun var, og hvem hun tjente? Hun sagde i Dronningens liden Køkken at tjene og Sølv^{et} i Forvaring at have (jeg forstod deraf, at hun uden Tvivl skurede Sølv^{et}, hvilket og saaledes var). Hun sagde, at Dronningen kunde ingen faa, som ene sig torde understaa hos mig at være, thi jeg var holdt for ond; der sagdes og, at jeg var meget viis, jeg vidste tilkommende Ting. Jeg svarte: "Dersom jeg havde haft den Visdom, tror jeg næppe, at jeg havde kommen herind, thi da havde jeg kunt vogtet mig derfor". Maren mente, man det vel kunde vide og sig allegevel ej derfor vogte. Hun sagde ydermere, at Dronningen selver med hender talt havde og saaledes sagt: "Du sollst diese Nacht bei *Leonora* sein, du solist dich nicht fürchten, sie kann nu nichts böses thun. All kann sie hechsen, so ist sie nu gefangen und hat nictes bei sich, und wo sie dich schlägt, so gebe ich dir Urlaub ihr dicht wieder zu schlagen *dass sie bluten kann*"2. *-* 119 Maren sagde videre: "Dronningen ved vel, at jeg udi en hidsig Sygdom haver værret forstyrret, derfor vilde hun, at jeg skulde være hos Eder; men om end I slog mig, saa vilde jeg ikke slaa Eder igen"; fløj i det samme mig om Halsen, som jeg sad, og *caresserte* 1 mig paa henders Vis og sagde: "Slaa mig, mit Hjerte, slaa mig. Jeg skal", sor hun, "ikke slaa igen". Jeg udsætte mig² noget, frygtede Galskaben at komme. Hun sagde ydermere, at ved hun saae mig komme op af Broen, var det, ligesom henders Hjerte skulde have gaaet i Stykker, betydende mig med mange Ord, hvor vel hun mig yndte, og hvorledes Jomfru *Carisius*, som hos hender stod udi Vinduet, mig roste og tillige ynkede, ønsked noget til min Frelsing at kunne formaa, med mange deslige Ord og Tale. Jeg tog vel imod den usædvanlige *Caresse*, eftersom Tiden det ej andet vilde, smilte og sagde, det skulde være imod al Billighed den Hug at byde, som lod se saa stor *Affection* 3, som hun gjorde, i Synderlighed, naar de vare af henders Køn; jeg kunde ikke vide, hvorledes jeg hos Dronningen var kommen i den Tanke at slaa⁴, der jeg dog aldrig nogen af mine Kammer-Piger en Ørfigen given havde; jeg takkede hende for sit gode Hjertelav; jeg haabte, at alting skulde blive godt, hvorfor surt det end saae ud; jeg vilde holde fast ved Gud, som vidste min Uskylighed, at jeg intet uforsvarligt gjort havde; hannem vilde jeg min Sag befale, han reddede mig vel, der tvivlte jeg ikke paa; om ej straks, saa skede det dog, der var jeg vis paa. Maren begyndte om adskilligt at tale, iblandt andet om min Søster Elisabeth Augusta, hvor hun havde sidt i sit Bislag, der de førte mig fangen frem, og havde sagt, dersom jeg var skyllig, da var der intet udi at sige, men var jeg uskylig, da skede mig for meget. Jeg sagde intet dertil, svarte og intet til megen anden Snak, hun havde. Hun begyndte at fortælle om sin egen Forfølgelse, som hun gjorde fluks⁵ vidtløftig med andre *Historier* derudi at flikke, saa at den *Discours* 6 mig (udi daværende Tilstand) meget kedsommelig monne være; *-*-*-*-* 120 var desforuden træt og af Sorrig mat, sagde at ville forsøge, om jeg kunde sove, bød hender gode Nat. Mine Tanker forhindrede Søvn^{en} at komme. Jeg betænkte min nærværende Tilstand, kunde mig ingenlunde derudi finde eller Aarsagen til saa stor en Ulykke udgrunde. Let var det at bemærke, at noget andet end Fuxes Død mig tillagdes, eftersom jeg saa spotteligen medhandlede. Der jeg længe havde ligget omvendt til Væggen, vendte jeg mig til Gulvet og blev var, at Maren græd saa himmeligen for sig selver, hvorfor jeg hender spurte om Aarsagen til henders Graad. Hun nægtede først intet at græde (*at hun græd*), siden bekendte hun at være over dette Dont¹ falden udi dybe Tanker. Hinder randt i Sinde at have saa meget hørt tale om Frøken *Leonora* og henders Herlighed *etc.*, hvor højt Kongen² elskede hender, og alle roste hender *etc.*, og nu skulde hun sidde i det forbandede Tyve-Fængsel, hvor man hverken kunde se Dag eller Dør, og hvor der var saadan Stank, at man maatte forgive de Mennesker dermed, som ikkun gik ind og straks ud igen, end sige de, der skulde blive derinde.

Jeg mente, at maaske det var Aarsagen til henders Graad, at hun hos mig i det slemme Fængsel indelukt skulde være, hvorfor jeg hender trøstede og sagde, at hun ikke længer blev hos mig, end til en anden dertil blev *ordineret*, efterdi hun var i anden Tjenneste; men jeg for min Person tænkte nu ikke paa forrige Tider, nærværende gave mig nok at tage Vare; vilde jeg forbigaaene Tider ihukomme, saa vilde jeg mig og store Herrers, Kejsere, Konger, Fyrster og andre Stands-Personers ulykkelige Tilfælde errindre, hvis Herlighed og Velstand min langt overgik, og hvis Ulykke endog større værret havde, end som min nu var; thi de vare faldne udi Tyranners Hænder, som dennem umenneskeligen trakterede, men denne Konge var en kristen Konge og en Samvittigheds Herre, han kom vel til bedre Tanker, naar han fik Tid sig at betænke, mine Uvenner gav hannem nu ikke dertil Stunder. Der jeg det sagde, græd hun mere end som før, sagde dog intet, men tænkte ved sig (som hun mig nogle *-* 121 Dage derefter gav til Kende), at jeg ikke vidste, hvad for en skammelig Dom der over min sal. Herre fældet var, hvilket hun frygtede og mig at skulle overgaa, og græd hun saa meget des mere, fordi jeg Kongen saa vel troede. Den Nat snakkede vi saa bort.

Den 9. *Augusti* om Morgenen, der Klokkeren var 6, kom Slosfogden ind, bød god Morgen og spurte, om vi vilde have Brændevin? Jeg svarte intet. Han spurte Maren, om jeg sov? Hun svarte ikke at vide det, gik til Sengen og gjorde mig samme Spørgsmaal. Jeg takkede, det var den Slags Drik, jeg aldrig smagt havde. Slosfogden snakkede med Maren, var meget glad tilig paa Dagen, fortælte sine Drømme, som han uden Tvivl sig *finger* 1 for at have noget at sige. Han sagde hender himligen, at hun skulde komme til Dronningen, og beføl hende at sige højt, det hun begerte lidt at gaa ud. Han sagde sig at ville blive saa længe hos mig, indtil hun kom igen, hvilket han og gjorde, talte nogle Gange til mig og spurte, om jeg noget begerte? om jeg havde sovet? om Maren havde vel vaaget? Men han fik ingen Svar, hvorfor Tiden blev hannem fluks lang. Han gik ud og ind i Trappen, sang en Morgen-Psalme, raabte snart paa en, snart paa en anden, som han dog vel vidste ikke var til Stede. Der var paa de Tider en ved Navn Jon, som bar Madden med Rasmus Taaren-Gemmer, den kaldte han over 40 Gange paa og det udi en Sang, tog Tonen højt og lav,

skreg stønnem højeste han kunde, svarte sig selver og sagde: "Fâr, he is dar nicht, he is som Got dar nicht"²; skaaggerlo af sig selver, tog saa paa at raabe igen, enten paa Jon eller paa Rasmus, saa mig syntest, at han havde smagt Brændevinen. Imod 8 Slet kom Maren igen og sagde, at der kom vist imod Middag tvende Kvinder, som skulde løse hender af. Efter nogen Samtale, Slosfogden med Maren havde, gik han ud og lukte Dørene. Maren fortælte mig, hvorledes Dronningen havde ladet hender for sig fordre og adspurt, hvad jeg sagde, og hvad jeg gjorde? og at hun havde svart, at jeg laa stille for mig hen og talte intet. Dronningen havde spurt, om jeg græd meget? Maren svarte: "Jo vist, hun ^{*}^{*} 122 grædder for sig himmelig". "Thi" (sagde Maren) "havde jeg sagt, at I ikke græd, saa havde Dronningen tænkt, at I ikke havde endnu nok at græde for". Maren advarede mig, at en af de to Kvinder, som skulde tage Vare paa mig, var Kongens Skomagere Kvinde, en Tysk og meget vel lid af Dronningen. Hds. Majestæt havde brugt hender Uldrik Christian Gyldenløve udi sin rasende og fortvivlende Sygdom, af hvilken han døde, at betjenne, og galdt samme Kvindes Ord meget hos Dronningen. Den anden Kvinde vidste Maren ikke hvem skulde være, men fornævnte havde talt med Dronningen udi Marens Nærværelse og sagt sig ikke ene hos mig at torde være. Kvinderne komme ikke førend om Efter-Middagen ved 4 Slet. Slosfogden ledsagede dennem og for dennem oplukte. Den fremmeste var Skomager-Kvinden ved Navn Anna, som i gemen¹ altid vilde have Ordet. Den anden var Kongens Sadel-Knægtes Kvinde ved Navn Catharina, og en Tysk. Efter Helsen sagde Anna, at de af Hds. Majestæt Dronningen vare befalet en Dags Tid eller to hos mig at være og mig at opvarte. "Udi Guds Navn", svarte jeg. Anna, som var meget beskæftig, spurte mig og sagde: "Wil de Frue ok wat hebben? Se kan het man seggen, so wil ik bi de Königinne darum anholden"². Jeg takkede hender og sagde, at jeg vel var nogle af mine Klæder begerendes, som tvende Nattrøjer, en af Silke bunden³ og den anden af hvidt-nuppet Tøj, min Brystdug, noget paa mit Hoved, mine Kamme og for alting min Ben-Balsam-Bysse⁴, hvilken jeg højt behøvede. Hun sagde det med forderligste⁵ at forrette, hvilket hun og gjorde, gik paa Stand og det anbragte⁶. Fornævnte blev mig altsammen ved Slosfogden, der Klokkeren var 6, tilstillet, saa nær som Balsam-Byksen, som sagdes at være bortkommen, udi hvis Sted mig en Blik-Buddike⁷ med hel slet⁸ Slag-Balsam⁹ igen blev given. Der Aftens-Maaltid skulde holdes, dækkede Cathrina paa en Stol for min Seng, men mig lystede intet at æde, begerte en Citron med Sukker, hvilken jeg og bekom. Slosfogden satte sig ^{*}^{*}^{*}^{*}^{*}^{*}^{*}^{*}^{*}^{*} 123 med de tvende Kvinder til Bords og tjente dennem i Steden for Spillemand, saa at man ej skulde have sagt, at de vare udi Græde-Hus, men vel udi Gilde-Hus. Jeg bad Gud inderlig om Sjælens Styrke og Taalmodighed, at jeg mig ej skulde lade irre. Gud bønørte mig, hans Navn være æret. Der Slosfogden var Sladder og Latter træt, bød han gode Nat efter 10 Slet, sagde til Kvinderne, dersom de vilde noget, skulde de banke, Taarn-Gemmeren var neden under. Der han begge Dørene tillukt havde, stod jeg op, og redde Cathrina min Seng. Anna havde en Bønne-Bog med sig, deraf læste jeg Aften-Bønner og andre Bønner for dennem, lagde mig og bød dennem gode Nat. De lagde sig og udi en Slag-Bænk, til dennem opred var. Jeg sov da og da, stakkede Søvnne tillige¹.

Den 10. Aug. Klokkeren 6 om Morgenen lukte Slosfogden op, hvorudover Kvinderne sig glædde, som inderligen efter hannem længtest, udi Synderlighed Cathrina, som er en fyllig Kvinde; hun kunde den indklemte Luft ikke taale, var mesten syg den ganske Nat. Der Slosfogden dennem efter Helsen spurt havde, hvor dennem lidde², og om de endnu levede, og de hannem derres Tilstand klaget havde, bød han dennem Brændevin, hvorimod de toge med begge Hænder. Der Klokkeren var 7, begerte de at gaa hjem, hvilket og skede; dog gjorde de Dronningen først en *Relation* ³ om, hvis⁴ den halve Dag og Nat passeret var. Slosfogden blev inde hos mig. Da Klokkeren gik mod 9, satte han en Stol ind foruden noget at sige. Jeg mærkede derpaa, at der vilde komme Besøgelse, og skede ligesaa, at lidet derefter kom ind til mig Grev Rantzov, *Premier-Ministre*, Canzeler Hr. Peter Retz, Rentemester Christoffer Gabel og *Secreterer* Erik Kragh, hvilke efter Haandgiven sig for min Seng satte. Kragh, som Papir, Pen og Blæk med sig havde, satte sig ved Bordet. Grev Rantzov hviskede til Canzeler noget lidet. Canzeler begyndte derpaa sin Tale saaledes som første Gang, at Hs. kgl. Majestæt havde høj Aarsage til det, han imod mig gjorde. "Hs. Majestæt haver" (sagde han vidre) "*Suspition* ¹ til Eders Person, og det ikke uden Aarsage". ^{*}^{*}^{*}^{*} 124 Jeg spurte, hvorudi den *Suspition* bestod? Canzeler sagde: "Eders Mand haver bødet en fremmet Herre Dannemarkes Rige til". Jeg spurte, om Dannemarkes Rige hørte min Mand til, at han det kunde udbyde? og eftersom ingen svarte, for jeg vidre fort og sagde: "I gode Herrer kender alle min Herre; I vide, at han haver værret *æstimeret* for en Mand af Forstand, og jeg kan forsikre Eder, at der jeg fra hannem skiltest, da havde han endnu sin fulde Fornuft. Nu er let at tænke, at ingen forstandig Mand det skulde udbyde, som ikke stod i hans Magt, og han ikke for raadde¹. Han er jo udi ingen *Charge* ², haver ingen Myndighed eller Midler, hvor skulde han være saa daarlig³ saadan Tilbud at gøre, og hvad for en Herre skulde ville tage derimod?" Grev Rantzov sagde: "Det er dog saa, *Madame*; han haver tilbødet Dannemark en fremmet *Potentat*, I ved det vel". Jeg svarte: "Gud skal være mit Vidne dertil, at jeg det ikke ved". "Jo", sagde Grev Rantzov, "Eders Mand havde ingen Ting skjult for Eder, derfor ved I det vel". Jeg svarte: "Det er vist, at min Mand ikke skyvlte noget for mig, som os begge angik. Det, som hans Bestilling i fordum Dage vedkom, bekymrede mig intet; men det, os begge paarørte, dulde han ikke for mig, saa at jeg er forsikret, at dersom han havde haft noget deslige for, at han det ikke for mig tavt havde. Og jeg kan det med Sandhed sige, at mig ikke det allerringeste derom bevidst er". Grev Rantzov sagde: "*Madame*, bekender det, imens Kongen Eder endnu beder". Jeg svarte: "Vidste jeg det, da skulde jeg det gerne sige, men saa sandt som Gud lever, saa ved jeg det ikke, og saa sandt kan jeg og ikke heller tro, at min Mand skulde have værret saa daarlig, thi han er en svag Mand. Han nødde mig til at drage til Engeland, de udlaante Penge at indkræve, jeg vilde nødig have mig den Rejse paataget, en stor Del af den Aarsage, at jeg saae, han var saa meget svag. Han kunde ikke i een Gang gaa en Trappe op af faa

Trin foruden sig at hvile og tage efter sin Aande; hvor skulde han tage sig noget Værk for af *Travaille* 4 ? Jeg kan med Sandhed sige, at han ikke er 8 Dage tillige 5 125 fri foruden Anstød1, sær2 af et Tilfald, sær2 af et andet". Grev Rantzov hviskede atter til Canzeler, og sagde Canzeleren * vidre*: "*Madame*, siger med gode, hvorledes det sidder sammen, og hvem der er Medvidre i denne Sag; siger det, den Stund Eder derom bedes. Hs. kgl. Majestæt er en *absolut* Herre, han er ikke bunden til Loven, han kan gøre, hvad han vil. Siger det". Jeg svarte: "Jeg ved vel, at Hs. kgl. Majestæt er en *absolut* Herre, jeg ved og, at han er en kristelig og Samvittigheds Herre, derfor gør Hs. kgl. Majestæt intet andet end det, han for Gud udi Himmelen kan forsvare. Se, her er jeg. I kan gøre ved mig, hvad I vil; det, jeg ikke ved, det kan jeg ikke sige". Grev Rantzov begyndte atter at komme frem med *Marichal de Birron* og gjorde deraf en lang *Dicente*. Hvortil jeg endeligen svarte, at *Marichal de Binon* kom mig intet ved, jeg havde dertil intet at svare, og syntest mig, at den Sag kom intet her ved. Grev Rantzov spurte mig, hvorfor jeg ikke havde sagt, der jeg blev adspurt, hvem jeg her udi Riget med *corresponderet* havde, at jeg havde skreven hannem og Rentemester Gabel til? Dertil svarte jeg, at jeg mente, de mig spurte, vidste det selver vel, saa jeg ikke havde fornøden dennem at navngive; sagde aleneste om de andre, hvorom de maaske ikke vidste. Grev Rantzov hviskede atter til Canzeler, og sagde Canzeler: "I haver skreven i et Brev til Fru Else Pasberg om anden Tilstand i Danmark" (idet han saa til Grev Rantzov og spurte, om det var ikke saa, eller hvorledes det var), "hvad mente I dermed, *Madame*?" Jeg svarte ej at kunne mindes, hvad hendes Breve mig havde given for Aarsage at svare til; "det, som staar for eller følger efter, skal uden Tvivel vel sige min Mening; maa jeg faa min Haand at se, saa skal den nok udvise, at jeg intet haver skreven, som jeg jo kan svare til". Der blev intet mere om talt. Grev Rantzov adspurte mig, hvem af fremmede *Ministri* hos min Herre i Bryg4 værret havde? Ingen (svarte jeg), som mig vitterlig var. Han spurte vidre, om ingen holsteinske Herremænd hos hannem værret havde? *Resp.5*: "Ikke mig vitterligt". Derefter opregnede 126 han alle Fyrster udi Tyskland, fra Kejseren indtil Fyrsten af Holstein, spurte særdeles om enhver, om ikke nogen af derres *Ministri* hos min Mand værret havde ? Jeg gav samme Svar som før til hvert et Spørsmaal a part 1, at ikke var mig vitterligt, nogen af dennem hos hannem værret havde. Derefter sagde han: "Nu, *Madame*, bekender, jeg beder Eder, tænker paa *Mariehal de Birron*. Eder bedes ikke mere". Jeg var noget ked af at høre *Biron* tiere, hvorfor jeg noget hastig svarte: "Ej, jeg kymrer mig intet om *Marichal de Biron*; jeg kan ikke sige det, jeg ingen Skel til ved2". *Secreterer* Krag havde skreven noget hastig, som det syntest, thi der han *efter min Begering* skulde oplæse, hvad han skreven havde, da rimte Svarene sig ikke paa Spørsmaalene; en Del var maaske formedelst Hastighed forseet, og maaske en Del af *Malice* 3, thi han var min sal. Herre ikke god. Jeg *protesterte* derpaa, der han *Protocollet* oplæste. Canzeler sandede med mig i alle Poster, saa Krag maatte skrive det om igen. Derpaa stode de op og toge Afsked. Jeg bad dennem, at de Hs. kgl. Majestæt bede vilde, at Hs. Majestæt mig en naadig Herre vilde være og ikke tro, hvis hannem om min Mand var bleven berettet; jeg vilde ej formode, det sig befinde skulde, at han nogen Tid var viget fra hans Pligt. "Ja", svarte Grev Rantzov, "vilde I bekende, *Madame*, og sige os, hvem der er i dette Værk, og hvorledes det sidder tilsammen, saa kunde I maaske faa en naadig Herre og Konge". Jeg sor ved den levende Gud, at jeg det ej vidste; jeg vidste om intet deslige, mindre om nogen Medvidre. Dermed ginge de bort efter at have næsten tre Timer hos mig tilbragt, og kom Slosfogden ind med Kvinderne. Der blev dækket, og Mad indbaarren, men jeg nød intet uden en Dryk Barsbier4. Slosfogden satte sig med Kvinderne til Bords. Havde han ikke værret lystig før, da var han da, fortælte den ene skiden Snak efter den anden. Der de vare mætte af Mad og trætte af Snak, gik han bort og lukte; kom efter Sædvane igen Klokken 4 om Efter-Middagen og lukte Kvinderne ud, blev saa længe hos mig, indtil de komme igen, hvilket 127 i gemen varede to Timer. Udimidlertid Kvinderne vare ene hos mig, blev intet talt om andet end Anna fortaalte Cathrina hendes udstandene Sorrige med henders første Mand. Jeg lod da, som jeg sov, ligesaa gjorde jeg, naar Slosfogden var ene hos mig, saa han fordrev Tiden med at sjunge og nynne. Aftens-Maaltid var og lystig for Kvinderne, thi Slosfogden gjorde dennem stor Tidsfordriv, fortælte dennem om hans anden Gift1, hvorledes han bejlede foruden at vide til hvem, vidste det ej heller, føre end han Ja-Ordet skulde hente. Den Fortælling var saa podsérilig som vidtløftig, jeg *observerte* det, at den 5 Kvarter varede. Der han havde bødet gode Nat, satte Anna sig ved min Seng, begyndte at tale med Cathrina og sagde: "Var det ikke en gruelig Ting med det Forræderi, at myrde Kongen, Dronningen og det ganske kongelige Hus?" Cathrina svarte: "Gud ske Lov, Kongen, Dronningen og al Herskabet lever endnu". "Ja", sagde Anna, "det var ikke Forrædernes Skyld, det ikke skede; det blev for hastig aabenbaret, Kongen vidste det i tre Maaneder, førend han det Dronningen vilde aabenbare. Han gik melankolisk og altid grundede, kunde ikke tro det; omsider, der han var fuldkommen vis derpaa, saa sagde han Dronningen det; dermed blev Livvagten fordoblet, som I ved". Cathrina spurte, hvor de havde faaet det at vide? Anna svarte: "Det maa Gud vide; det holdes saa himmelig, at ingen engang maa spørge derom, fra hvem det er kommen". Jeg kunde ikke lade2 jo et Ord dertil at svare, og syntest mig det beklageligt nok, at man ikke kunde faa Angiveren at vide, og var mærkeligt, at ingen den Angiven torde være bekendt. Cathrina sagde: "Skulde det og vel være sandt?" "Hvad er det, I siger?" svarte Anna; "skulde Kongen gøre det, han gør, uden han var vis paa, det var sandt? Hvi snakker I saa?" Jeg holdte denne Samtale for oplagt at være for at drage nogle Ord af mig til at fremføre, hvorfor jeg ikke meget dertil svarte, andet end at jeg endnu intet havde set, som den Snak bevislig gjorde; derfor mente jeg, at mig var tilsted ikke at tro den, indtil jeg saa visse 128 Tegn dertil. Anna blev ved hendes *Propos* 1, undrede sig, at der kunde være saadanne forbandede Mennesker til, der vilde myre den gode Konge, gjorde det saa vidtløftig. Hender kunde ikke fattes Materia, thi hun begyndte altid paa det første igen; men endelig fik hun at høre op, eftersom hun talte ene og hverken af Cathrina eller af mig blev *interromperet* 2. Jeg stod op og begerte at have min Seng red, hvilket Cathrina stedse forrettede. Anna saa til Ljuset om Natten, thi hun var aarvaagner end Cathrina. Jeg læste for

dennem i Annas Bog, befalede mig Gud og lagde mig til Søvn; men Søvnen var hel lise³, Røtterne derres Spadsergang kunde mig vække, derres Mangfoldighed var stor. Sult gjorde dennem dristig, de aade af Ljuset, som det stod og brændte. Cathrina blev og samme Nat hel ilde tilpas, saa at det og min Søvn forhindrede.

Den II. *Augusti* om Morgenen tilig kom Slosfogden efter Sædvane med sine *Brændevins-Complimenter*, ihvorvel de havde en Flaske fuld inde hos sig. Cathrina beklagede sig højlig, sagde ej i den beklemte Luft at kunne være; naar hun kom ind af Døren, var det, ligesom hun skulde kvæles; skulde hun endeligen være derinde i 8 Dage, saa var hun vis paa, at de bar hender død derud. Slosfogden havde sin Latter dermed. Kvinderne ginge bort, og han blev hos mig. Han helsede mig fra *General-Major* von Anfelt, som lod mig bede, at jeg vilde være "gutes Muts, es würde nu bald gut"⁴. Jeg svarte intet. Han spurte, hvorledes det var fat, om jeg havde sovet noget, svarte sig selver: "Jeg tænker, ikke meget". Spurte, om jeg vilde have . noget? Svarte sig atter selv: "Nej, jeg tror ikke, I begerer noget". Derpaa gik han og nynnede noget for sig op og neder paa Gulvet, kom derefter for min Seng og sagde: "O, der liebe König, es ist doch ein frommer Herr. Gebet Euch zufrieden, er ist ein gnädiger Herr und hat allezeit viel von Euch gehalten. Ihr seid ein Frauens-Mensch, ein schwaches Werkzeug. Die arme Weibes-Bilder seind bald verführt. Man thut ihnen auch nicht ^{***} 129 gerne was, wann sie die Wahrheit bekennen. Die liebe Königinne, es ist doch eine liebe Königinne. Sie ist Euch nicht böse; ich weiss, wann sie die Wahrheit von Euch wüsste, sie sollte selbst für Euch bitten. Horet, wollet Ihr an die Königinne schreiben und ihr die Sache aus dem Grunde berichten und nichts, nichts verschweigen, so will ich Euch Dinten, Papier und Feder bringen. Ich begehre es, auf meine Seele, nicht zu lesen, nein, strafe mich Gott, wo ich darein sehen will; und auf dass Ihr's sollt gewisse sein, so will ich Euch Lack geben, Ihr könnet es versiegeln. Aber ich denke, Ihr habet wohl kein Pitschaft"¹. Eftersom jeg ganske intet hannem svarte, tog han paa min Haand og ruskede noget hart ved den og sagde: "Höret Ihr nicht? Schlafet Ihr?"² Jeg hødte³ og slog op med Haanden, havde gerne givet hannem et Slag i Næsen, kaste mig om til Væggen. Han blev fortørnet, at hans Forsæt hannem ej lykkedes, gik og knurrede for sig selver over en Time. Jeg kunde ingen Ord fatte uden disse: "Ja, ja, Ihr wollet nicht reden"⁴. Saa murmelte han noget imellem Tænderne. "Ihr wollet nicht antworten; nu, nu, man wird Euch lernen. Ja, so Gott, du skalt, so Gott⁵, fu, hum, hum, hum". Det holdte han saa immer fort, indtil Rasmus Taarnegemmer kom og hviskede noget til hannem, saa han gik ud. Mig syntest, at der var En, som med hannem talte, og som jeg kunde mærke, maa det have værret En, som spurte hannem, om Papiret og Blæk skulde opbringes, thi han svarte: "Nein, es ist nicht nötig; sie will nicht"⁶. Den anden sagde: "Sachte, sachte". Slosfogden kunde ikke vel tale sagte, og hørte jeg, at han sagde: "Sie kann das nicht horen, sie liegt im Bette"⁷. Der ^{*****} 130 han kom ind igen, murrede han atter for sig selver igen og stømpede paa¹, at jeg ikke vilde svare: han mente det saa godt, Dronningen var ikke saa ond, som jeg tænkte; gik saa og smaasnakkede, længtest fluks² efter Kvindernes Komme, gjorde aldrig andet end bad Rasmus se ud efter dennem. Omsider kom Rasmus og berettede, at nu gik de op af Kongens Trappe. Det varede endda vel hart ad en Time, førend de kom ind til mig og hannem forløste. Der Middags-Maaltid af dennem blev holden (thi min Mad var nogle faa Snitter Citron med Sukker), var Slosfogden ikke nær saa lystig, som han plejede, snakkede dog om adskilligt gammelt, som udi værende Tid³, han var Forerer⁴, passeret var; *retirerte* sig og snarere, end han var vant at gøre. Kvinderne, som igen bleve⁵, snakkede om adskillige *indifferent* 6 Sager, hvortil jeg og stønnede et Ord sagde og dennem om Mand og Børn spurte. Anna læste i sin Bog nogle Bønner og Psalmer, saa at Dagen dermed gik hen indtil 4 Slet, da Slosfogden dennem udlukte. Han havde en Bog med sig tagen, udi hvilken han saa temmelig sagte udi læste, imidlertid han Vagten hos mig havde. Jeg var meget gerne dermed tilfreds Rolighed for hannem at have. Over Aftens-Maaltid begyndte Slosfogden iblandt anden Tale at sige til Kvinderne, at der var ført en Fange hid, som var en Fransos, han mindtest ikke ret hans Navn, sad og tyggede paa Navnet, ligesom han ikke kunde kornme derpaa: Karl eller *Char*, han vidste ikke, hvad han hedde, men han havde før værret mange Aar i Dannemark. Anna spurte, hvad det var for en? Han svarte, at det var saadan en, som skulde sjunge op⁷, dog vidste han ikke tilvisse, om han var her eller ikke. Der var aldeles intet om, han sagde det aleneste for at komme mig til at spørge eller fornemme, om det mig bedrøve kunde. Det var hannem uden Tvivel saaledes befalet, thi der han var borte, gav Anna sig i Tale med Cathrina om samme Karl, spurte endeligen mig ad, om vi havde en Fransos udi vorres Tjenneste? Jeg svarte, at vi havde flere ^{*****} 131 end een. Hun spurte videre, om der var en iblandt, som hedde Karl og havde tjent os længe? "Vi haver en Tjenner" (svarte jeg), "en Fransos, som hedder *Charle*, han haver tjent os længe". "Ja, ja" (sagde hun), "den er det; dog tror jeg ikke, at han end er her ankommen, men de søger efter hannem". Jeg sagde: "Da er han god at finde; han var til Bryg¹, der jeg drog derfra". Anna mente, at han med mig i Engeland værret havde, og sagde hun: "Den Karl ved meget, dersom de havde hannem". Jeg svarte: "Da var det at ønske, at de havde hannem for hans Videnskab Skyld". Der hun fornåm, at jeg mig ikke vidre eller mere om hannem bekymrede, slap hun den Snak og talte om min Søster Elisabeth Augusta, at hun gik hender hver Dag forbi; hun stod i henders Dør eller sad i Bislaget, hun helste hender, men aldrig spurte med et Ord om sin Søster, der hun dog vidste, at hun mig paa Taarnet betjente. Jeg mente, at Søster ikke vidste, hvorudi hun gjorde ilde eller vel. "Jeg kan ikke se" (sagde Anna), "at hun er bedrøvet". Jeg var udi Mening, at det mindste, man sig kunde bedrøve, var det bedste. Siden blev om andet Lapperi talt, og besluttede² jeg den Dags Aften med Læsning, befalede mig udi Jesu Vold og sov temmelig vel den Nat.

Den 12. *Augusti* gik forbi, foruden at noget synderligt passerte, andet end at Anna mig vilde bedrøve med det, hun sagde, at næst op til et Kammers blev gjort færdig; til hvem, vidste hun ikke; de ventede vist

nogen derudi. Jeg kunde selver høre Murmestere arbejde. Samme Dag talte Cathrina om at have kendt mig udi Velstanden, velsignede mig tusinde Gange for det gode, jeg hender bevist havde. Jeg mindtest ej nogen Tid hender at have set. Hun sagde udi Prinsesse *Magdalenæ Sybillæ* Fadburstue at have tjent, og der jeg der Prinsessen opvartet havde³ og ligget paa Slottet, havde jeg dennem i Fadburstuen med en rund Drikkepenge foræret, hvoraf hun en Part nødt havde, som hun nu taknemmeligen ihukom. Jeg roste henders Nøjsomhed og Tanknemmelighed. Anna var med den Tale ikke tilfreds, ^{* * *} 132 hun førte trende Gange andet i Snak, men Cathrina svarte hender ikke, blev ved sin Tale, indtil hun havde udtalt. Slosfogden var den Dag ej heller i god *Humeur*, saa at hverken til Middag eller til Aften nogen skiden *Histone* forrefaldt.

Den 13. *Augusti*, efter at Kvinderne havde værret i Byen og vare igenkomne, lukte Slosfogden op Klokken 9 og hviskede noget til dennem. Derefter bar han endnu en liden Stol ind. Jeg forstod deraf, at en mere end som førige Gang mig besøge vilde. Klokken 10 kom til mig ind Grev Rantzov, Feltherren Skack, Canzeler Retz, Rentemester Gabel og *Secreterer* Krag. De helste mig alle høfligen, de 4 satte sig paa lave Stole for min Seng, og Krag med sit Skrivertøj ved Bordet. Canzeler holdt Ordet og sagde: "Hs. kgl. Majestæt min allernaadigste Herre og Arve-Konge lader Eder, *Madame*, vide, at Hs. Majestæt haver høje Aarsager til det, han gør imod Eder, og at han haver *Suspition* 1 paa Eders Person, at I skulde være en Medvidre udi Eders Mands forrehaftere Forræderi, og havde Hs. kgl. Majestæt vel haabtest, at I med gode skulde have bekendt, hvem som derudi var *interesseret*, og hvorledes det sig ret med den Sag havde". Der *Canzeler* ophørte at tale, svarte jeg, at jeg ikke vidste noget at have begaaet, som mig *suspect* 2 gøre kunde, og raabte jeg Gud til Vidne, at mig om ingen Forræderi vitterlig var, hvorfor jeg og ingen kunde navngive. Grev Rantzov sagde: "Eders Mand haver ikke dult det for Eder, derfor ved I det vel". Jeg svarte: "Havde min Mand haft saa ondt et Forsæt, da tror jeg vist, han mig det sagt havde, men jeg kan med en god Samvittighed svære for Gud i Himmelen, at jeg aldrig hørte hannem tale om noget sligt. Ja jeg kan sige, at han aldrig ønskede ondt over Kongen, det jeg hørte, hvorfor jeg fuldkommen tror, at hannem dette af hans Finder uskyldeligen tillægges". Grev Rantzov og Canzeler bøjede Hovederne tilsammen, Feltherren forbi, og hviskede længe med hverandre. Endeligen spurte Canzeler mig ad, om min Mand fandtest skyllig, om jeg da udi ^{* *} 133 hans Dom delagtig vilde være. Det var et besynderligt Spørsmaal, hvorfor jeg mig et lidet betænkte; sagde: "Maa jeg faa at vide, paa hvad *Fundament* han beskyldes, saa vil jeg svare dertil, saa vidt som mig vitterlig er, og saa meget jeg kan". *Canzeler* sagde: "Betænker Eder vel, om I vil". Jeg svarte som før, at jeg vilde svare for hannem i alt det, mig vitterligt var, om jeg maatte faa at se, hvorpaa han beskyldtest. Grev Rantzov hviskede til Krag, og Krag gik ud, kom straks ind igen. Lidet derefter kom en af *Canceliet* ind (som jeg ej kender) havende store Papirer i Hænderne. Grev Rantzov og Canzeler hviskedes atter igen. Derpaa sagde *Canzeler*: "Her er nu ikke vidre at gøre end lade Eder vide, hvad for en Mand I haver, og lade Eder høre hans Dom". Grev Rantzov befalede den, som med Papiret (*Papirerne*) indkom, at oplæse. Blev saa først et Papir oplæst udi den Mening, at Corfits, fordm Greve af Ulfeldt, havde tilbøden en fremmet Herre Dannemarks Rige og sagt for samme Herre, at han Gejstlige og Verdslige havde til sin Haand, saa det var hannem let at gøre, samme Herre Dannemarks Krone at forskaffe. Derpaa blev et Papir oplæst, som Gejstlighedens Forsvar skulde være, hvorudi de *protesterede*, at Corfits Greve af Ulfeldt aldrig nogen *Communication* med nogen af dennem haft havde, anseende¹ at han ej nogen Tid sig havde ervist Gejstlighedens Ven at være, mindre given dennem Part af hans onde Forsæt; forsikrendes hans kgl. Majestæt deres Troskab og Underdanighed *etc.* Derefter blev et Papir oplæst, af Borgemester og Raad i København skreven, fast af samme Indhold, at de med Grev Corfits Ulfeldt ingen *Correspondents* haft havde og udi lige Maader Hs. kgl. Majestæt deres underdanigste Troskab forsikrede. Derpaa fulgte den uhørte og ulovlige Doms Oplæsning, hvilken uforhørter Sag² over min Herre fældet var. Den var mig saa uformodentlig³ og bedrøvelig som skammelig og for Gud og alle ret-elskende Mennesker uforsvarligen. Der var ej *Documenter* indført, paa hvilke Dommen var afsagt. Der ^{* * *} 134 meldtest ej om Tiltale og Gensvar, der var ej anden *Fundament* end blotte Ord: at han var befunden en *criminel* 1 at være han havde tilbøden en fremmet Herre Dannemarks Krone og gjort hannem viis², at han Gejstlige og Verdslige havde til sin Haand, hvilke det med deres underskrevne *Protestationer* anderledes bevist havde, hvorfor han som en *criminel* dømmes. Der Dommen med alle underskrevne Navne var oplæst, bar Læseren mig den og lagde den for mig paa Sengen. Ethvert Menneske kan let betænke, hvorledes mit Hjerte var til Mode, men faa eller ingen kan begribe, at det muligt var, jeg ikke af den uformodentlige Ulykke kvaltes, eller og, at mig ikke Sind og Sans betoges. Jeg kunde for Hylen og Graad ingen Ord fremføre. Saa oplæstest en Bøn, af Predike-Stolen var gaaen³, udi hvilken de Corfitz forbandede, bade Gud, at hans graa Haar ikke med Fred udi Graven skulde komme. Men Gud, som er retfærdig, hørte ikke de Uretfærdige deres uguddelige Bønner, hans Navn være æret evindeligt. Der alt var oplæst, beklagede jeg med Hjertens Suk og vemodige Taarer, at jeg den bedrøvede Dag leve skulde, bad dennem for Jesu Retfærdigheds Skyld, at jeg maatte se, hvorpaa den haarde Dom var *funderet*. Grev Rantzov svarte: "Det kan I vel tænke, *Madame*, at der erre *Documenter*, hvorefter vi erre gaaen; der sidder af Eders Venner i Raadet". "Ja, Gud bedre det" (sagde jeg). "Maatte jeg faa de *Documenter* at se, der beder jeg om for Guds Skyld. *Les apparences sont bien souvent trompeuses* 4. Hvad maatte min Mand ikke lide hos de Svenske i Skaane udi den lange *Arrest*, fordi de *suspicerede* 5, at han med Hs. kgl. Majestæt af Dannemark og Hs. Majestæts *Ministri* *corresponderet* havde. Nu ved det ingen bedre end Hs. kgl. Majestæt og I gode Herrer, hvor uskyllig han derfor lidde, saa kan dette og til Syne være trolig og dog ikke sig saaledes i Sandhed befinde. Maatte jeg faa de *Documenter* at se?" Der blev intet svaret. Jeg for videre fort og ^{* * * *} 135 sagde: "Hvor er det muligt, at en Mand, som selver kan kende, at han gaar med Døden i Hænderne, skulde sig saadan Værk paatage og lade sig fra sin Pligt forlede, der han det ikke gjorde, den Tid

han til ingen Herre var *obligeret* 1, og hannem saa store Løfter af Fyrsten af Holstein blev gjort, som Fyrstens Breve udviser, hvilke nu erre udi Hs. kgl. Majestæts Hænder". Grev Rantzov faldt mig i Ordet og sagde: "De Breve fandt vi ikke". "Jo mænd (svarte jeg), "de vare deriblandt, der er jeg vis paa". Sagde videre: "Paa de Tider kunde han have gjort en fremmet Herre noget til Villie, da havde han Magt og Myndighed og fast al Regeringen udi sine Hænder; ansaa dog ingen egen Profit, men udsatte² sin egen Formue, Hs. kgl. Majestæts Krøning hastig at fortsætte³, paa det ingen Hindring skulde imellem komme". (*Der Kongl. Majestæt Christian 4. var død, var ingen udvalt Prins, saa at det stod Stænderne frit at væle, hvad Konge dennem behagede, hvorfor Hertogen af Holstein, Hertog Friderich sal., tilbød min Herre, at dersom han vilde formaa, at han kunde blive vælt til Konge, da skulde Fyns Land være hans og gøres en dobbelt *Alliance* med hans og vorre Børn. Men min Herre udslog det, vilde ikke hjælpe til at støde Chr. 4.s Søn fra Riget. Fyrsten havde vunden adskillige derres *Vota*, men min Herre stridde dennem imod.*) "Det er nu hans Løn. I gode Herrer, spejler Eder nu paa mig, som haver før set mig udi Velstanden, og haver dog Medlidenhed med mig. Beder Hs. kgl. Majestæt sig at formilde og ikke saa streng at forfare." Canzeler og Rentemester *movertes* 4 derved, saa at Taarene dennem kom udi Øjnene. Grev Rantzov sagde til Feltherren og til Canzeler: "Mig synnes, at det er 14 Dage siden, at Dommen blev *publiceret*". Canzeler svarte: "Det er 17 Dage siden". Jeg sagde: "Paa de Tider var jeg endda (*endnu*) udi Engeland, og nu spørges mig efter Kundskab i Sagen. O, betænker det for Guds Skyld, og at ingen paa min Mands Vegne haver værret til Veddermæle"⁵. Grev Rantzov spurte, om jeg vilde tale derpaa⁶? Jeg svarte: "Hvad skal jeg tale paa en Dom? Jeg beder *-*-*-* 136 aleneste for Jesu Skyld, at det, jeg siger, maa *considereres* 1, og jeg maa have den Fornøjelse at se de *Documenter*, hvorpaa Dommen er afsagt". Grev Rantzov svarte som før, at der vare *Documenter*, og at der sad af mine Venner i Raadet, fjøede det dertil, at alle havde overensstemmet, ikke een havde haft derimod at sige. Det, jeg tænkte, torde jeg ikke sige. Jeg vidste vel, hvorledes i saadanne *absolute* Regeringer tilgaar; der tør intet imod siges, det hedder: skriv under, Kongen vil det saa have, og spør ikke hvorfor, ellers est du udi lige Fordømmelse. *Det var tilgaaen, ligesom jeg tænkte: der vare de af Raadet, som vægrede sig at underskrive, eftersom en Part ikke havde værret til Stede, der *Processen* holdtes, en Part ikke havde set, hvorpaa Dommen sig funderte; maatte dog skrive med under, om de ikke vilde være forfalden udi kongelig Unaade*. Jeg tav og begræd min Ulykke, som var *irremediabile* 2. Der Krag *Protocollet* oplæste, havde han skreven, at der jeg blev tilspurt, om jeg udi min Mands Dom delagtig vilde være, havde jeg svaret, at jeg mig derpaa vilde betænke. Jeg sagde: "Hvordant var det?" Straks svarte *Canzeler*: "Nej, hun sagde ikke saa, men hun begerte at vide henders Mands Beskyllinger". Jeg *repeterte* mine Ord igen - *og spurte, om mig var tilsted at tale paa den Dom; alle tav stille* - veed dog ikke, om Krag dennem skrev eller ikke; thi en stor Del af det, jeg sagde, blev intet skreven. Krag lod for meget *Affecterne* kige³ og vilde gerne have gjort ondt værre. Han er nu der, hvor ingen falske Skrifter gælder. Gud rykte hannem hastig bort paa et urent Sted, kaldede hannem til Doms foruden Varsel. Og Grev Rantzov, som Hoved-Mand og *Inventor* 4 af den ulovlig og udi Dannemark usædvanlig Dom værret havde, levede ikke den Dag sin Lyst at se *at se sin Lyst paa*, et Træ-Billede af *exequere* 5.

Der dette var forrettet, stode de op og gave mig Haand. Denne haarde Besøgelse varede over 4 Timer. De ginge bort, efterladende mig udi Suk, Sorig og Graad, en højt bedrøvede *-*-*-* 137 elendige fangen Kvinde, af alle forladt, som imod Magt og Vold sig ingen Redning saa, som hvert Øjeblik frygtede, at Manden dennem udi Hænderne skulde komme, og at de derres Ondskab paa hannem øve skulde. Gud gjorde den Dag et stort Mirakel og Jertegn, idet han sin Kraft udi mig svage beviste og min Hjerne fra Vildelse og min Tunge, at den ikke af Utaalmodighed overløb, bevarte. Gud være tusinde Gange derfor æret. Din Lov vil jeg sjunge, saa længe sig min Tunge røre kan, thi du varst da og stedse altid min Værn, Klippe og Skjold. Der Herrerne vare bortgangne, kom Slosfogden og Kvinderne ind, og blev dækket paa en Stol for min Seng. Slosfogden sagde til mig: "Esset, *Leonora*. Wollet Ihr nicht essen?"¹ Idet han saa sagde, kaste han en Kniv til mig paa Sengen. Jeg tog Kniven med vre Hu og kaste den paa Gulvet. Han tog Kniven op og sagde: "Ihr seid wohl nicht hungrig? Nein, nein. Ihr habet heute ein Früstück bekommen, da habet Ihr heute genung an, nicht? gelt? Ja, ja, kommet, Ihr lieben Weiberlein" (sagde han til Kvinderne), "lasset uns etwas essen. Euch wird wohl hungern, da fühle ich an meinem Magen wohl"². Der de havde sat sg til Bords, begyndte han straks at stokke sig selver³, stak fejl af sin Mund og havde saa mange Pudser, at det var Skam at se, at den gammel Mand sin Glæde over min Ulykke ikke *simulere* 4 kunde. Der Maaltidet havde Ende, og Slosfogden var bortgangen, satte sig Anna for min Seng og begyndte at predike om den Sorig og Bedrøvelse, man udi denne Verden haver, og om Himmeriges Glæde og Herlighed: hvorledes den Pine, vi her lider, ikkun varer stakket imod den evige Fryd og Glæde, hvorfor vi ikke burde Pinen at agte, men tænke paa, at vi kunde dø med en god Samvittighed, og den ikke med noget besmitte, men sige ud alt det, Hjertet kunde besvære, for det vilde dog ikke andet være. "Gud give" (sagde hun) "ingen plage sit Legeme for en *-*-*-* 138 andens Skyld". Efter at hun den Snak nogle Gange *repeteret* havde, sagde hun til mig: "Er det ikke sandt, Frue?" "Jo vist er det sandt" (svarte jeg), "I taler meget kristligen og efter Skriften". "Hvorfor vil I da" (sagde hun videre) "lade Eder plage for andre og ikke sige det, I om dennem ved?" Jeg spurte, hvem hun mente? Hun svarte: "Jeg kender dennem ikke". Jeg svarte: "Ikke heller jeg". Hun blev alt ved og sagde, at hun sig ikke vilde lade pine og plage for andres Skyld, ihvem de endog vare; dersom de vare skyllige, saa maatte de lide; hun vilde ikke lide for dennem; et Kvindes-Menneske var snart forført; man burde at have sin Salighed kærere end alle sine Slægt og Venner. Der hun ikke kunde høre op igen med den Snak, vilde jeg den noget *divertere* 1, spurte hender, om hun var en Præste-Daatter ? og eftersom hun mig tilforne sin Herkomst sagt havde, saa tog hun saa meget des værre mit Spørsmaal op og blev hel fortørnet; sagde: "Alt er jeg ikke en Præste-

Daatter, saa er jeg en god, ærlig Borger-Daatter og ikke af de ringste. Jeg havde lidet tænkt udi mine Dage, der jeg var en Jomfrue, at jeg skulde faa en Skomager". Jeg sagde: "Eders første Mand var jo og en Skomager." "Der er vel sandt" (svarte hun), "men det kom sig saa galt til med det Giftermaal"; begyndte dermed en hel Rimse derom at fortælle, hvorover jeg bekom Fred for hender. *Cathrina* gik op og neder af Gulvet, og der Anna teg noget lidet, sagde hun med sammenlagte Hænder: "O Gud, du, som est almægtig og og alting formaar, du bevare den Mand, de leder efter, og lad hannem aldrig komme i hans Finders Hænder. O, Gud bønnhøre mig". Anna sagde vredeligen til hende: "Cathrina, wêt Ji ôk, wat Ji seggen? Wo snak Ji so?"² Cathrina svarte: "Ja, ik wêt wol, wat ik segge. Got bewar em und lat em nimmer sine Finde to Del werden. Jesus, wes du sin Gleidsman"³. De Ord førte hun frem med grædende Taarer. Anna sagde: "Ik denk, de Frue is nicht klôg"⁴. Cathrinæ gode Ønske forøgede mine Taarer, og sagde jeg: "Cathrina lader se, at hun er en ret Kristinde og haver ^{***} 139 Medlidenhed med mig; Gud belønne hender det og bønnhøre hender og mig". Anna blev tavs derved og siden ikke saa meget snaksom. Gud, som est en Vedderlægger¹ af alt godt, tænk du paa Cathrina til det bedste, og du, som hender da bønnhørte, bønnhør hender fremdeles, ihvad hun dig om beder. Og I, mine kære Børn, vider, at dersom Lykken sig saa vil føje, at I hender eller hendes eneste Søn nogen behagelig Tjenneste gøre kan, at I det for min Skyld pligtige erre, thi hun var mig en Trøst udi min største Nød og ofte sneg sig til at sige mig et Ord, det hun mente mig til Lettelse være kunde. Slosfogden kom efter Sædvaane efter 4 Slet og lukte Kvinderne ud, satte sig paa Kvindernes Slagbænk, og den høje Stol med Ljus paa for sig, havde en Bog med sig, læste højt Bønner om et saligt Endeligt, Bønner udi Døds Nød, og naar man skulde udstaa den timelige Straf for sine Misgerningers Skyld. Han glemte ikke en Bøn for en, som skulde brændes; den sukkede han ved, saa han paa en stakket Tid var bleven meget aandelig. Efter at han alle de Bønner læst havde, stod han op, gik og sang Lig-Psalmer; naar han kunde ikke flere, begyndte han paa den første igen, indtil Kvinderne hannem afløste. Cathrina beklagede sig, at hendes Søn var bleven syg, var meget derfor bekymret. Jeg tog mig hendes Sorrow an og sagde, at hun skulde lade Dronningen vide hendes Søns Svaghed, saa blev der vel en anden i hendes Sted *ordineret*; bad hender give sig tilfreds, Barnet fik vel bedre igen. Over Aftens-Maaltid vor Slosfogden meget lystig, fortælte allehaande plumpe Galskaber. Efter at han var borte, læste Anna Aften-Bønnen. Jeg var den Nat meget ilde tilpas, kaste mig ofte omkring i Sengen, og var der en Synaal i Don-Dynen, hvorpaa jeg mig rev; jeg fik den ud og haver den endnu. *Man skal vide, at den Dun-Dyne var med et gammelt Vaar og nyssen fyldt, imens jeg laa paa Rheden, saa i en Hast var Synaalen glemt derudi* Den 14. *Augusti*, der Slosfogden tilig oplukte, sagde Kvinderne hannem, at jeg den Nat havde værret meget syg. "Ja, ja" ^{**} 140 (svarte han), "es wird wohl wieder besser"¹. Og der Kvinderne sig gjorde rede for at gaa op til Dronningen (som de stedse maatte gøre), sagde Anna til Cathrina uden Døren: "Hvad skal vi sige til Dronningen?" Cathrina svarte: "Hvad kan vi sige andet, end at hun tier stille og siger intet?" "Det ved I vel" (sagde Anna), "at Dronningen ikke nøjes med". "Da kan vi ikke heller lyve hender paa" (svarte Cathrina), "hun siger jo intet, thi det var Synd". *Jeg hørte selver denne derres Samtale*. Til Middags-Maaltid kom Cathrina igen, men sagde, at Dronningen havde lovet en anden udi hendes Sted at forordne; sneg sig til om Efter-Middagen mig et Ord om næste Kammers at sige, hvilket hun vist trode blev gjort færdig til mig og til ingen anden; bød mig gode Nat og lovede mig flittig i sine Bønner at ihukomme. Jeg takkede hender for god Tjenneste og for sit gode Hjerte imod mig. Ved Klokkeren 4 lukte Slosfogden hender og Anna ud. Han sang en Psalme efter anden, gik i Trappen og længtest ved Tiden indtil Klokkeren imod 6, da kom Anna og Maren Bloks. Over Aftens-Maaltid fortælte Slosfogden atter om sit Giftermaal, uden Tvivel for Marens Skyld. Anna lod mig Fred, og laa jeg saa stille for mig hen. Maren kunde den Aften ikke komme til at tale med mig for Anna.

Den 15. og 16. *Augusti* passerede intet mærkeligt. Naar Slosfogden lukte Anna ud om Morgenen og Efter-Middagen, saa blev Maren Bloks hos mig, og Slosfogden gik sin Vej og lukte, saa Maren havde da Frihed ene med mig at tale, fortælte adskilligt, iblandt andet, hvorledes Dronningen havde given mit Smaatøj² de tre Kvinder til at bytte imellem sig, som mig udklædte³. Hun spurte mig, om jeg vilde have Bud til min Søster Elisabeth? Jeg takkede hender, jeg havde intet godt at lade hender sige. Jeg begerte Synaal og Traa af Maren, hender at prøve. Hun svarte hjertelig gerne at ville fly mig det, om hun torde; det kostede al hendes Velfart, om Dronningen fik det at vide, thi hun havde saa højt forbøden, at ingen skulde lade mig faa Naale, hverken ^{**} 141 Knappenaale eller Synaale. Jeg spurte: "Af hvad Aarsage?" "Fordi", sagde hun, "at I ikke skal myre Eder selver". Jeg forsikrede hender, at Gud mig bedre oplyst havde, end at jeg min egen Mordere skulde være. Jeg kendte, at Korset kom fra Herrens Haand, at han mig revsede som sit Barn; han hjalp mig det og at bære, der troede jeg hannem til. "Saa haabes jeg da, mit Hjerte" (sagde Maren), "at I ikke vil myrde Eder selver, saa skal I faa Naal og Traa; men hvad vil I sy?" Jeg gav for at ville sy nogle Knapper udi min hvide Nattrøje, vre og et Par af for at lade hender siden se, at jeg dennem syde. Men Sagen var, at jeg lidt Guld, jeg havde om det ene Knæ, vilde indsy udi et Stykke Klud, Anna efter Begering mig given havde. *Men Sagen var, at jeg havde nogle Dukater i Lær indsyet om mit Knæ; dennem havde jeg beholdt, eftersom jeg strøg selv Strømper neder, der de klædte mig ud¹, og Anna havde efter min Begæring flyet mig en Klud efter Forregivende, at jeg havde en Skade paa Benet. Den Klud syde jeg om Læret* De vare alle i den Mening, at jeg havde nogen himlig Bræk, thi jeg laa udi det linnen Skørt, de gav mig, og udi mine Strømper. Maren mente, jeg havde en *Funtanele* 2 paa det ene Ben, fortrode mig, at en Jomfrue til Hove, *hun navngav, som var* hendes meget gode Ven, havde en *Funtanele*, som ingen uden hun vidste, ikke engang Jomfruens Sengenætter³. Jeg tænkte ved mig: da tier du vel⁴ med din Ven; gjorde hender ikke visere, lod hender i det Fald tro, hvad hun vilde. Jeg var meget svag udi de to Dage, og eftersom jeg intet fortærede uden Citron og Øl, blev Maven derover svækket og kaste det fra sig omsider. Naar Maren talte derom til Slosfogden, svarte

han: "Das ist gut, so kommt das b5se vom Herten ab"5. Anna var ikke mer saa beskæftig, men Slosfogden var lige lystig.

Den 17. *Augusti* lukte Slosfogden ikke op førend imod 8 Slet, og spurte Anna hannem, hvor det gik til, at han havde sovet saa ^{***}142 længe. Han skæmte den noget, siden drog han hender hen til Døren og hviskede med hender. Hun gik intet hjem den Morgen. Han gik saa ud og ind, og sagde Anna saa højt til Maren, at jeg det kunde høre (ihvorvel hun lod saa, som hun vilde hviske): "Jeg er saa bange, at min Krop rister, endog det gaar mig ikke an. Jesus bevare mig. Jeg vilde, jeg var nere". Maren saa bedrøvet ud, men hverken svarte eller talte et Ord. Maren sneg sig til Sengen og sagde: "Der kommer vist nogen til Eder". Jeg svarte: "Lad dennem komme i Guds Navn". Der var en Løben oppe og neder udi den Trappe og ovenover, thi der kom altid *Commissarierne* ner igennem Gemækkerne¹ for ikke at gaa over Pladsen. Mine Døre vare da lukte igen. For hver den Gang at der løb nogen i Trappen, da skudrede² Anna og sagde: "Ich bäve recht"³. Den Løben varede indtil imod elve. Der Slosfogden lukte op, sagde han til mig: "*Leonora*, Ihr sollet aufstehen und zu die Herren gehen"⁴. Gud ved, at jeg ilde kunde gaa, og Anna forfærdede mig, sagde til Maren: "O, dat arme Mensch". Marens Hænder rystede, der hun satte mig Tøflerne paa. Jeg kunde ikke andet forstaa, end at jeg skulde pines, trøstede mig ved intet andet, end at jeg haabtest, min Pine ej længe kunde vare, thi mit Legeme var saa udmattet, at det syntest, ligesom hvert Øjeblik Aanden vilde udfare. Der Maren bandt Forklædet om min lange Kjortel, sagde jeg: "Nu, de forsynder sig højliggen paa mig; Gud være min Styrke". Slosfogden hastede, og der jeg var færdig, tog han mig ved Armen og ledde mig. Jeg havde gerne værret hans Hjælp foruden, men jeg kunde ikke gaa ene. Han ledde mig ind næst op til, der sad Grev Rantzov, Skack, Retz, Gabel og Krag om Bordet. De rejste sig alle op imod mig, der jeg kom ind, og jeg gjorde en *Reverents*, saadan som jeg kunde. Til mig blev sat en liden lav Stol midt for Bordet. Canzeler tilspurte mig, om jeg ingen flere Breve haft havde, end de mig fratoge i Engeland? Jeg svarte nej, jeg havde ingen flere, der toge de alle mine Breve. Han spurte vidre, om jeg ingen Breve havde forkommen paa de ^{***}143 Tider? "Jo" (svarte jeg), "et rev jeg i Stykker og kaste det i et Hysken¹". "Hvi gjorde I det," spurte Grev Rantzov? "Fordi" (svarte jeg), "at der vare *Zifrer* 2 udi, og ihvorvel det ikke var af nogen *Importence* 3, saa frygtede jeg alligevel, at det Mistanke skulde give". Grev Rantzov sagde: "Hvad om de Stykker vare endnu udi Behold?" "Det var at ønske" (sagde jeg), "thi saa kunde man se, at der intet mistænkeligt var udi, og fortrød jeg det siden, at jeg det sønderreven havde". Derpaa tog Canzeler et Ark Papir frem, hvorpaa der hid og did var Stykker klint af samme Brev, og rakte han Krag det, som mig det flyde. Grev Rantzov spurte mig, om det ikke var min Mands Haand? Jeg svarte ja, det var hans Haand. Han sagde: "En Del af Stykkerne, I rev itu, erre fundne, og en Del erre borte. Det, som er funden, er samlet og afskreven", foderde⁴ dermed Afskriften af Canzeler, som gav Grev Rantzov den, og han rakte mig den, sigende: "Ser der, hvad der fattes, og siger os, hvad det haver værret, som fattes". Jeg tog det og saa noget derpaa og sagde: "Paa somme Steder, hvor ikke for mange Ord erre borte, kan jeg vel gætte det, som fattes, men hvor en ganske Mening er borte, det kan jeg ikke vide at sige". Det meste af Brevet var sanket, og intet imellem borte, og bestod det altsammen udi Lystighed og Skæmt. Han lod mig vide at have faaet Breve af Dannemark, at Cur-Prinsen af Sachsen var forventendes, som Prinsessen af Dannemark skulde troloves: der skæmte den om, hvorledes de vilde smøre deres Halse og blæse deres Kinder op, paa det de med en god *Grace* 5 og Stemme enhvers Titeler tilbørligen kunde fremføre, og mere deslige, hvilket han vidtløftig udstrøget⁶ havde, og indførte den Maade, som Grev Rantzov brugte for at lade Folk hans Titeler vide, som var over Maaltidet, da En skulde staa og hans Titel for Gæsterne oplæse, spurte dog først enhver især, om han hans⁷ Titel vidste, var der en iblandt, som den ikke vidste, skulde *Secreteren* straks frem og den oplæse. Saa det syntest, at Grev Rantzov sig det tiltog⁸, thi han spurte mig, ^{*****}144 hvad min Mand dermed mente? Jeg svarte ikke at kunne vide, at hans Mening anderledes kunde være, end som han skrev; han mente uden Tvivel dennem, som saa gjorde. Canzeler vendte Ansigtet fra Grev Rantzov og drog lidet paa Smilebaandet; desligeste gjorde og Gabel. Og var iblandt andet saaledes skreven om Cur-Prinsen, at han nu maaske gjorde sig Haab at arve Dannemarkes Krone; "*mais j'espère - - - - - cela ne se fera point*"¹.

Efter de Ord, der imellem fattedes, spurte Grev Rantzov, hvad det var? Jeg sagde, dersom jeg mindtest ret, da havde der vist staaet: *qu' en 300 ans* 2. Han spurte vidre, hvor hid og did noget fattedes, hvilket jeg ikke alt saa egentlig mindes kunde, og dog intet paa sig havde. Jeg mente, at af forregaaende eller efterfølgende Ord let kunde gættes det, som borte var; saas derforuden noksom, at det meste var Skæmt, hvilket Gabel sandede og sagde: "*Ce n'est que raillerie*" 3. Men Grev Rantzov og Feltherren vilde det ikke lade for Skæmt passere. Skack sagde: "Man mener tidt andet under Skæmt og bruger Navne, hvorunder andet forstaas". Thi der udi Brevet meldet blev om at drikke ud, var *om* de Schwitzere⁴ deres Manér, de over Borde haver, talt, og alle de *Cantons-Herrers* Titel opregnet, hvorfor Skack formente, at de Byers Navne havde andet at sige. Jeg svarte intet Skack, men der Grev Rantzov trængte immerfort, at jeg skulde sige, hvad min Mand dermed mente, svarte jeg ikke at kunne vide, om han anden Mening dermed have kunde end den, som skreven stod. Skack virrede med Hovedet og mente jo, hvorfor jeg sagde: "Jeg ved ingen Steds, hvor de haver den Skik over Maaltiderne, som de udi Schwitserland haver; er der andre Steder, hvor de samme Skik haver, haver han maaske og ment dennem dermed, thi her tales ikkun om Drikken". Gabel sagde atter: "Det er ikkun Skæmt". De *Zifrer* (for hvis Skyld jeg Brevet sønderrev) vare til Lykkes fuldkommen, og intet af borte. Grev Rantzov gav mig det Ark Papir, hvor Stykkerne af ^{***}145 min Herres Brev var paa klint, og spurte mig, hvad de *Zifrer* betydede? Jeg svarte: "Jeg haver ej Nøglen og kan dennem udenad ikke opløse". Han mente, jeg kunde vel. Jeg sagde ikke at kunne. "Da erre de opløste" (sagde han),

"og vi ved, hvad det er". "Saa meget des bedre" (svarte jeg). Derpaa flyde han mig Udlægningen at læse, og var den af den Mening, at vorre Sønner havde skreven fra Rom og begerte Penge, hvortil var onde Raad, thi Junkeren var ikke hjemme. Jeg gav Grev Rantzov Papiret igen foruden noget at sige. Grev Rantzov begerte af Rentemesteren, at han vilde Brevet læse, og begyndte Rantzov atter med sine Spørsmaal, hvor hid og did noget fattedes, at jeg det skulde sige. Jeg gav hannem samme Svar som før; men eftersom han paa et Sted, hvor nogle Ord fattedes, hart trængte dennem at vide, og af Teksten kunde ses, de noget spotsk værret havde (eftersom et *spotsk Ord* fandtes skreven), sagde jeg: "I kan sætte af samme Slags saa mange dertil, som Eder lyster, om ikke et er nok, jeg ved dennem ikke". Gabel sagde atter: "*Ce n'est que raillerie.*" Dermed spurtes ikke mere om Brevet; men Grev Rantzov *mquirerte* 1 om mine *Juëler*, spurte, hvor den store Demant var, min Mand fik i Frankerige? Jeg svarte den længe siden at være solt. Vidre spurte han, hvor mine store Hæng-Perler vare, som jeg havde baarren som en Feder paa min Hat? og hvor min store *Tour Perler* 2 var? "Alt det", svarte jeg, "er længe siden solt". Han spurte ydermere, om jeg da ingen *Juëler* mere havde? Jeg svarte: "Nu haver jeg ingen". "Jeg mener" (sagde han) "anden Steds". Jeg svarte: "Nogle lod jeg efter". "Hvor der?" (spurte han). "Til Bryg", svarte jeg. Derpaa sagde han: "Nu faar jeg at spørge Eder, *Madame*, om noget, mig selver vedkommer: Haver I besøgt min Søster udi *Paris* nu sidst, I var der?" Jeg svarte: "Ja". Han spurte, om jeg var inde hos hender i Klosteret, og hvad Klosteret hedde. Jeg berettede hannem at have værret i Klosteret, og at det hedde *Couvent des filles bleues* 3. Der nikkede han ved som at sande det. Han vilde og vide, om jeg hender set ^{*}_{*}^{*} 146 havde. Jeg sagde, at ingen i det Kloster sig af nogen uden af derres Forældre lader se, derres Søkende maa ikke engang faa dennem at se. "Det er sandt", svarte han, stod dermed op og gav mig Haanden. Jeg bad hannem, at han Hs. kgl. Majestæt til Mildhed imod mig vilde bevege, men han svarte mig intet. Der Rentemester Gabel mig gav Haanden, bad jeg hannem om det samme. Han svarte: "Ja, dersom I vilde bekende"; gik dermed ud foruden nogen *Replique* at høre. Og havde de sig over tre Timer med de Spørsmaal opholdt. Derefter kom Slosfogden ind og sagde til mig: "Nu skal I blive her indenfor, der er et smukt Kammers, er nyssen kalket og gjort smuk hvid; giver Eder nu tilfreds". Anna og Maren kom og ind. Gud ved, jeg var sorgfuld, mødige og trætte, havde en ulidelig Hovedpine; maatte dog sidde saa længe, førend jeg kom til Hvile, indtil Sengestedet var tagen ud af den mørke Kirke og hid ind fløt. Anna bemødede sig udimidlertid alle Huller i den mørke Kirke at udkradse, menendes endda noget at finde, men til forges. Den Kvinde, som *ene* hos mig skulde være, kom og da ind. Hender var om Ugen 2 Rdlr. lovet; henders Navn er Karen Olles-Daatter. Efter Slosfogden med Kvinderne og Maren spiset havde, bød Anna og Maren Bloks mig gode Nat; den sidste teede stor *Affectio* 1. Slosfogden lukte tvende Døre for mit inderste Fængsel. Paa den inderste Dør er et firkantet Hul, som med Jernrigler er forvaret. Det Hul vilde Slosfogden og hænge Laas for, men efterlod det for Karens Forbøn Skyld, thi hun sagde ikke at kunne faa sin Aande, om det lukt skulde være. Saa hængte han Laas for det yderste Kammers Dør og for Døren til Trappen; havde saa fire Laase og Døre to Gange om Dagen at op- og ilukke. Her vil jeg mit Fængsels Sted beskrive. Det er et Kammers, som er 7 af mine Skridt lang og 6 bred; derudi staar tvende Senge, et Bord og to Stole. Det var nys kalket, hvilket gav en stor Stank; ellers var Gulvet saa tyk med Skarn, at jeg mente, det var af Ler, der det dog er lagt med Mursten. Det er 9 Allen højt, hvalt 2, og allerhøjst ^{*}_{*}^{*} 147 sidder et Vindue, som er en Allen i Firkant, Der er dobbelt tykke Jerntaller for, derforuden et Sprinkelværk, som er saa tæt, at ikke en liden Finger kan stikkes i Hullerne. Det Sprinkelværk havde Grev Rantzov med stor Forsigtighed saaledes bestilt (som Slosfogden mig siden sagde), paa det at ingen Due skulde noget Brev indføre, som han vel før i en *Roman* læst havde at være sket. Jeg var svag og af Hjertet højt bedrøvet, ventende en naadig Forløsning og Ende paa min Jammer, tav stille og klagede mig intet, svarte lidet, naar Kvinden mig tiltalte. Stønnet i Tanker kradsede jeg paa Væggen, hvorudover Kvinden kom i de Tanker, at jeg var forstørret i Hovedet, sagde det for Slosfogden, og han igen det for Dronningen, som flittig hver Maaltid, naar Døren var aaben, Bud sendte for at lade fornemme, hvorledes med mig til stod, hvad jeg sagde, hvad jeg gjorde? Kvinden havde da ikke meget at sige, sin Ed med Fyldest at gøre, hvilken hun (efter egen Sien 1) for Slosfogden aflagt havde. Men siden fik hun noget at gøre sig god med. Og eftersom Styrken mig dagligen betoges, glæddede jeg mig imod Enden, lod den 21. *Augusti* Slosfogden indfordre, begerendes af hannem, at han om en Præst anholde vilde, som mig berette kunde. Det blev straks bevilliget, og Kgl. Majestæts Hof-Predikanter *Magister Matthias Foss* befalet mig at betjenne, hvilken paa sit Embedes Vegne saavel som formedelst Befaling mig forreholdt, at jeg ikke min Samvittighed med noget skulde besvære; jeg maatte være forsikret, at jeg aldrig her i Verden fik min Mand mere at se; bad mig dog sige, hvad jeg om det Forræderi vidste. Jeg kunde for Graad næppe Ordene udføre, sagde, at jeg vandt 2 for Gud udi Himmelen, for hvilken intet skjult er, at mig om det Forræderi intet vitterligt var; jeg vidste vel, at jeg aldrig i mine Dage fik min Mand mere at se; jeg befalede hannem den Allerhøjeste, som vidste min Uskyllighed; bad eneste Gud om et saligt Endeligt og Skilsmisse fra denne onde Verden; begerte intet af Præsten, uden at han mig udi sine Bønner til Gud ihukomme ^{*}_{*}^{*} 148 vilde, at Gud ved Døden en Ende paa min Jammer vilde gøre. Præsten lovede det troligen at efterkomme. Gud haver ikke behaget os derudi at bønne, haver vilt vidre min Tro prøve, idet han mig megen Sorrow, Bedrøvelse og Viderværtighed siden den Tid tilskikket haver. Han haver og hjulpen mig Korset at bære og haft fat ved den tyngeste Ende; hans Navn være evindeligen æret. Der jeg var blevet berettet, trøstede mig *Magister Foss* og bød mig fare vel.

Jeg laa saa stille hen udi tre Dage, nød lidet eller intet. Slosfogden spurte ofte, om jeg noget begerte? enten at æde eller drikke? eller om han skulde sige Kongen noget? Jeg takkede hannem, jeg begerte intet.

Den 25. Aug. *importunerte* 1 Slosfogden mig fluks med sin *Discours*, mente, jeg havde ond Tro til

Dronningen. Han tog det deraf: thi Dagen tilforne havde han sagt mig, at Hs. kgl. Majestæt havde befalet, at hvis2 jeg af Køkkenet og Kælderen begerte, skulde de mig lade følgagtig være; hvortil jeg da svarte: "Gud bevare Hs. Majestæt, han er en god Herre, maatte han være god for onde Mennesker". Og sagde han da: "Dronningen er ogsaa god", hvortil jeg intet svarte, hvorfor han nu Dronningen vilde føre paa Tale og se (*høre*), om han nogen Ord af mig kunde drage; sagde: "Dronningen beklager Eder, at I saa haver ladet Eder forføre. I haver voldt Eder selver den Ulykke, det gør hender ondt; hun er Eder ikke vred, hun haver Medlidenhed med Eder". Og saasom jeg intet svarte, *repeterte* han det igen, og alt imellem sagde han: "Ja, ja, mein liebes Fräulein, es ist so, wie ich sage"³. Jeg var meget fortrøden (*fortreden*) over den Snak, sagde: "*Dieu vous punisse*"⁴. "Ho, ho" (sagde han), "sie will pissen", kaldte paa Karen, gik ud og lukte Dørene. Dermed fik jeg uformodendes Rolighed for hannem. Latterligt var det, at Kvinden endelig vilde nøde mig til at lade mit Vand, fordi Slosfogden saa sagde. Jeg bad hender komme i Hu, at hun nu ikke tog Vare paa et Barn (hun havde værret Vaag-Kvinde før hos Børn). Hun kunde ^{***} 149 ikke saa snart komme af den Vaane at omgaas mig som et Barn, brugte længe den Manér, indtil jeg hender lod andet forstaa.

Der jeg fornåm, at min Mave begerte Mad, og jeg Spisen hos mig kunde beholde, blev jeg utaalmodig, at jeg ikke kunde dø, men at jeg udi saa stor Elendighed skulde leve; begyndte med Gud at *disputere* og vilde med hannem gaa i Rette. Mig syntest ej at have det fortjent; jeg mente at være for grove Synder langt renere end som *David*, der dog torde sige: "Skal det da være til forges, at mit Hjerte vandeler ustraffelig? og jeg tor mine Hænder udi Uskylighed? og jeg er dagligen plaget, og min Straf hver Morgen der?" Jeg mente ikke at have saa overstor en Straf forskyldt, som jeg med blev straffet; sagde af Job: "Lad mig vide, hvorom du trætter med mig. Behager det dig at gøre Vold? Bortkaster du dine Hænders Gerninger?" Jeg glemte intet af alt det, Job sig med vilde retfærdiggøre, at fremføre, og syntest mig, at jeg det billigen paa mig *applicere* 1 kunde. Jeg forbandede med hannem og med Jeremia min Fødsels-Dag og var meget utaalmodig, havde det dog hos mig selver og talte ikke højt; slap stønnem uforvarendes et Ord ud, var det dog paa Tysk (eftersom jeg mest Bibelen paa Tysk læst haver), saa at Kvinden ej forstod, hvad jeg sagde. Meget urolig var jeg med Hvisten og Kasten i Sengen hid og did. Kvinden spurte mig ofte, hvor det var fat? Jeg bad hender lade mig have Fred og intet tale til mig. Mig var aldrig bedre end om Natten, naar jeg formærkede, at hun sov; saa kunde jeg med Frihed lade mine Taarer flyde og mine Tanker deres fri Lob give. Da gik det an paa en Rettergang². Jeg opregnede alt det, jeg uskyldeligen udi mine Dage lid og udstaaet havde, holdte Gud forre: Om jeg var vegen fra min Pligt? Om jeg skulde have gjort mindre imod min Ægtefælle, end som jeg gjort havde? Om det skulde være min Løn, at jeg hannem udi Modgangs-Tid ikke vilde forlade? Om jeg nu derfor skulde pines, plages og bespottes? Om saa mange udsigelige Ulykker, jeg med hannem udstaaet havde, ikke vare ^{**} 150 nok, at jeg endeligen til denne ulægelige store Ulykke *conserveres* 1 skulde? Jeg vil ikke døllie min Ufornuft. Jeg vil mine Synder bekende. Jeg spurte: Om der endnu kunde være noget værre tilbage, hvorefter jeg leve skulde? Om der og var nogen Jammer til i Verden, som ved min lignes kunde? Bad Gud at gøre derpaa en Ende, thi han havde ingen Ære deraf mig saaledes at lade leve og stedse plages; jeg var dog ikke af Jern og Staal, men af Kød og Blod. Jeg bad, at mig maatte indskydes eller i Drømme forstændiges, hvad jeg skulde gøre, at jeg min Jammer forkorte kunde. Naar jeg længe *disputeret* og min Hjerne trættet havde, mig og saa forgrædt, at det syntest ej Taarer mere rede at være, faldt jeg i Søvn, men vaagnede med Forskrækkelse, thi jeg udi Drømme uhorste, gruelige Fantasier havde, saa jeg gruede for at sove, begyndte saa atter igen min Elendighed at beklage. Endeligen saa Gud til mig med sine Naadsens Øjne, saa at jeg den 31. *Augusti* fik en rolig Søvn om Natten, og ret udi Dagningen vaagnede jeg med efterfølgende Ord udi Munden: "Mein Kind, verzage nicht, wann du von Gott gestrafet wirst; dann welchen der Herr lieb hat, den züchtiget er. Er stäupet aber einen jeglichen Sohn, den er aufnimmt"². Jeg talte de sidste Ord højt ud, tænkte, at Kvinden sov; maaske at hun i det samme vaagnede, og spurte hun mig, om jeg noget begerte. Jeg svarte nej. "Da talte I" (sagde hun) "og nævnte Eders Strømper; det andet kunde jeg ikke forstaa". Jeg svarte: "Da haver det værret i Søvn; jeg begerer intet". Laa saa stille hen og mig besindede; kendte og bekendte min Daarlighed, at jeg, som ikkun var Muld og Jord, Støv og Aske, ja skændelig Møg, med den allerhøjeste, ubegribeligste Gud vilde gaa udi Rette, trætte med min Skabere og hans sluttede Raad³ mestere⁴ og imod sige. Jeg faldt udi stor Graad, bad inderligen og hjerteligen om Naade og Forladelse. Havde jeg før gjort mig ren med *David* og stolet paa min Uskylighed, saa bekendte jeg da med hannem, at ingen findes retfærdig for Gud, ^{***} 151 ja ikke end een. Havde jeg med Job talt daarligen, sagde jeg og med hannem, at jeg havde gjort uviseligen og talt om Ting, som vare mig for høje, og jeg ikke forstod. Jeg indflyde til Guds Naade, forlod mig paa hans store Barmhertighed, forreholdende hannem Mosen, Josva, *David*, *Jeremia*, *Job*, *Jonas* og andre, hvilke vare højtbegavede Mænd og dog saa skrøbelige, at de udi Nødens Tid imod Gud knurrede og murrede; bad, han mig, det allerskrøbeligste Lerkar, det af Naade forlade vilde, jeg kunde dog ikke anderledes være, end han mig gjort havde. Alle Ting vare udi hans Magt; det var hannem let mig Taalmodighed at give, saa som han mig tilforne Styrke og Mod given havde saa haarde Pust¹ og Stød at udstaa. Og bad jeg Gud (næst mine Synders Forladelse) om intet andet end om en god Taalmodighed min Forløsnings-Time til at afvæte². Gud bønhorste mig naadeligen, han tilgav mig ikke aleneste mine daarlige, rasende Synder, men han gav mig endog det, jeg hannem om bad, thi dagligdags tiltog min Taalmodighed. Sagde jeg stønnem med *David*: "Vil da Gud forskyde evindeligen og ingen Naade mere betee? Er det da slet ude med hans Naade, og haver Løfterne en Ende? Haver da Gud forglemt at være naadig og sin Barmhertighed for Vrede tillukt?" Saa sagde jeg og vidre med hannem: "Men dog, jeg maa lide det alt sammen, den Højestes Haand kan alting ændre". Jeg sagde af den 119. Psalm: "Det er mig gavnligt, Herre, at du ydmyger mig, paa det at jeg kunde lære din Ret". Guds Kraft gjorde udi

mig sin Virkning. Mig randt udi Sinde mange trøstlige *Sententser* af den hellige Skrift, fornemmeligen disse: "Saafremt vi lide med Christo, skulle vi og ærefuld gøres med hannem". *Item* 3: "Alle Ting skal tjene dennem til Bedste, som frygter Gud". *Item*: "Min Naade er dig nok, thi min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed". I Synderlighed var ofte i mine Tanker Christi Ord hos Lucam: "Skulde Gud ikke redde sine Udvalte, som raabe til hannem Dag og Nat, endog han haver Taalmodighed derover? Jeg siger Eder, han skal snart ^{*-*} 152 redde dennem". Jeg fornåm i min Bedrøvelse, hvad Nytte man deraf haver i Ungdommen Psalmer og bibelske Sprog at have lært. Tror mig, mine Børn, det haver udi min Elendighed værret mig en stor Trøst. Derfor øver Eder nu i Ungdommen udi det, som Eders Forældre Eder udi Barndommen haver ladet lære, nu (siger jeg), nu, Bedrøvelsen Eder ikke saa hart gæster, paa det, naar hun kommer, I da bered kan være imod hender at tage og Eder med Guds Ord at trøste.

Jeg begyndte lidt efter lidt at give mig tilfreds, at tale med Kvinden og at svare Slosfogden, naar han til mig talte, saa Kvinden lallede¹ noget for mig, sagde, at Slosfogden havde vel hender befalet, at hun skulde sige hannem alt, hvad jeg sagde og gjorde, men hun var vel visere, end hun det skulde gøre; hun forstod sig nu bedre derpaa end udi de første Dage, hvorledes hun skulde bære sig ad; han gik ud, det var mig, hun blev hos indelukt (*hender, som blev hos mig indelukt*), hun vilde være mig tro. Og der hender syntest, at jeg ikke straks det, hun sagde, tro vilde, sor hun højt, bad Gud straffe sig den Dag, hun var mig falsk, strøg og klappede min Haand og lagde den til sin Kind, bad, jeg vilde tro hender, brugte de Ord: "Min hjerte Frue, I maa tro mig: saa sandt som jeg er et Guds Barn, saa skal jeg aldrig svige Eder. Nu, er det ikke nok?" Jeg svarte: "Jeg vil tro Eder", tænkte ej andet at ville sige eller gøre end det, hun nok maatte *divulgere* 2.

Hun blev meget glad at have faaet Munden op, og sagde hun: "Imens I laa saa stille hen for Eder selv, og jeg havde ingen at tale med, da sørgede jeg inderlig og vilde ikke saa længe have levet mit Liv³, om de end have vilt givet mig dobbelt saa meget, thi jeg havde bleven gall. Jeg var ræd for Eder, men langt ræddere for mig selver, at Skruerne skulde have gaaet løs i Hovedet". Hun snakkede saa hen og hete⁴ (*fandt*) paa allehaande at le af. Udi Ungdommen havde hun tjent en Præst, som sit Tynd⁵ til Guds frygt holdt havde; der havde ^{*-*-*} 153 hun lært Psalmer, Bønner og bibelske Sprog udenad; vidste og endda Børnelærdommen med Udlæggelsen, sang og temmelig vel. Hun vidste nogenledes, hvorledes hun burde at leve og sig imod Gud og sin Næste at forholde, men hun gjorde tvært imod, thi hun var af en ond Natur. Hun var en Kvinde til Alders, vilde dog regne sig iblandt de Midaldrende. Det syntest og, at hun i sin Ungdom havde værret smuk og noget rasende, eftersom hun endda ikke kunde lade sin Flanevornhed, og gantede hun sig ofte med Taarngemmeren, med Slosfogdens Kusk ved Navn Pær og med en Fange, som hedder *Christian* (bemeldte Fange meldes vidre om); han gik løs i Taarnet. *Naar som jeg spiste, saa havde Kvinden Lejlighed at tale med de trende Karlfolk. Kusken hjalp at bære Madden op med Taarngemmeren, som hedde Rasmus.* Maren Bloks lod mig ofte hælde ved fornævnte Kusk og sendte mig adskillige Slags *cantiseret* Sukker og *Citroner*, lod mig da og da vide, hvad nyt som hun vidste. Alt dette skulde ved Kvinden forrettes; og kom Kvinden en Dag ind, efter Dørene vare lukte, og helsede mig fra Maren Bloks, siger: "Frue, vil I skrive til Skaane til Eders Børn, da er der nu en sikker Lejlighed". Jeg svarte: "Mine Børn erre ikke i Skaane, men kan jeg faa Bud til Skaane, da haver jeg der en Ven, som vel skal lade mig vide, hvor mine Børn lider"¹. De flyde mig et Stykke krøglet Papir og at skrive med. Skrev med faa Ord Fru Margrete Rantzov til i den Mening, at hender var min elendig, forfalden Stand vel vitterlig, formodede dog, at henders Venskab ikke derfor var formindsket, bad, at hun vilde lade mig vide, hvorledes mine Børn lidde, og ved hvad Hændelse de skulde være kommen til Skaane, som blev berettet, og jeg dog ikke troede. Det var det, jeg skrev og flyde Kvinden; hørte intet vidre derom, mener, at det haver værret saa befalet for at se, hvem jeg vilde skrive til *etc.* (De haver spøget for², at nogle af Eder, mine kære Børn, skulde komme i Skaane). Jeg syede Brevet eller Seddelen til paa en Maade, saa den ikke kunde aabnes, foruden at det jo kunde synnes. Jeg spurte nogle Gange Kvinden, ^{*-*} 154 om hun ikke vidste, om det Brev var sendt bort. Hun svarte altid, hun vidste ikke, og det med en sur Mine; sagde endeligen engang (der jeg atter havde bedet hender spørge Pær ad): "Den, der skulde have det, haver vel faaet det". Det Svar gav mig Eftertanke, og spurte jeg siden intet vidre derom.

Jeg holdte saa stedse ved Sengen, en Del af Aarsage, at jeg havde intet at fordrive Tiden med, en Del af Kulde, thi der blev ikke opsat en Bilægger i mit Fængsels Kammers førend efter Nytaar 1664. Jeg begerte nogle Gange af Kvinden, at hun vilde formaa saa meget hos Pær, at jeg kunde faa noget Silke eller Traa at sy lidt for Tidsfordriv paa det Stykke Klud, jeg havde, men fik til Svar, han ikke torde. Lang Tid derefter fik jeg at vide, at hun aldrig havde bedet Pær derom. Der kom ondt nok, som holdte mig i andre Tanker end at fordrive Tiden med nogen Gerning. Det hændede sig den 2. *September*, at jeg hørte om Morgenen nogen gaa over det Rum, jeg laa (*ligger*), hvorfor jeg spurte Kvinden, om hun vidste, om der var et Kammers (thi Kvinden gaar op hver Løverdag med Natkedelen¹). Hun svarte ja, at det var et Fængsel som dette, og at udenfor stod Pinebænken (hvilket og saaledes er). Hun, som vel fornåm, at jeg havde Frygt, sagde: "Hjælp Gud. Ihvem det er, som sidder der, da skal den vist pines". Jeg sagde: "Spørger Pær ad, naar der lukkes op, om der er nogen fangen?" Hun sagde saa at ville gøre, og imidlertid spurte hun mig og sig selver, hvem det dog kunde være? Jeg kunde ikke gætte det, mindre give hender min Frygt tilkende, hvilken hun dog formærkede og derfor forøgede den; thi efter at hun havde til Middag talt med Pær, og Dørene vare lukte, sagde hun: "Ihvem det er, som er fangen, maa Gud vide. Pær vilde intet tale med mig". *Naar hun talte med nogen, saa kunde jeg ikke se det, thi det skede paa Trappen.* Til Aftens-Maal tid gjorde hun ligesaa, men fjøede det dertil, at hun havde spurtt hannem ad, men han vilde intet svare. Jeg satte mit Sind i Rolighed,

eftersom jeg hørte ingen gaa mere deroppe, og sagde: "Der * 155 er ingen Fange oppe". *Der var og ikke.* "Hvoraf ved I det", spurte hun? "Jeg dømmet det deraf", sagde jeg, "at jeg haver ikke hørt nogen gaa her oppe siden i Morres; jeg mener, at om der sidder nogen, da skal de jo give den Mad". At jeg var rolig i Sindet, behagede ikke hender, hvorfor hun med Pær og han med hender søgte at *troublere* 1 mig. Om anden Dagen, da efter Middags-Maaltid blev lukket (som oftest skede ved Pær), og han skulde drage min inderste Dør til sig, som gaar indad, stak han Hovedet frem og sagde: "*Casset*". Hun stod næst ved Døren, lod, som hun ikke forstod ret, hvad han sagde; siger: "Pær talte om en, der var sæt², men jeg kunde ikke forstaa, hvem det er". Jeg forstod hannem nok, men lod og, som jeg ikke forstod hannem. Hvad Dag og Nat jeg havde, ved ingen uden Gud. Jeg tænkte frem og tilbage. Stønnem syntest mig, at det kunde vel saa være, at de havde grebet hannem, ihvorvel at *Cassetta* var Kongen; af Spaniens Undersaatte, thi naar et Forræderi *suspiceres* 3, da *observeres* 4 ikke, hvis Undersaatte de erre, som erre *suspecte*; laa den Nat og græd saa himmelig og beklagede, at den vakre Mand skulde komme i Fortred for min Skyld, fordi han havde gjort min Herre den Villighed og fulgt mig i Engeland, hvor vi skiltes fra hverandre, jeg maa sige: hvor *Petcon* og hans Anhang skilte os ad og førte mig fangen hid. Jeg laa saa uden Søvn indtil imod Dag, da faldt jeg udi en Drøm, som forskrækkede mig. Jeg kan tænke, at mine Tanker havde den foraarsaget. Mig syntest at se *Cassetta* saaledes pines, saa som han engang havde fortælt mig, at en Spannier blev pint: at der var bunden fire Reb om Hænder og Fødder, og hvert Reb gjort fast i sit Hjørne af et Kammers, og af en Mand snart slaget paa et Reb og snart paa et andet; og eftersom mig syntest, at *Casetta* skreg intet, mente jeg, at han var død, skreg jeg højt og vaagnede selv derved. Kvinden, som længe havde værret vaagen, sagde: "O Herre Gud, Fruelille, hvad skader Eder? Haver I ondt? I haver saa længe giet Eder, og nu skreg I saa højt". Jeg svarte: "Det var i Søvn; mig skader intet". Hun *-*-* 156 sagde videre: "Da haver I drømt noget ondt". "Det kan vel være", svarte jeg. "O, siger mig", sagde hun, "hvad I drømte; jeg kan tolke Drømme". Jeg svarte: "Idet jeg skreg, glemte jeg min Drøm, ellers kan der ingen saa tolke Drømme som jeg" (jeg takker Gud, at jeg ikke giver Agt paa Drømme); og havde denne Drøm intet andet at betyde, end som sagt er. Der efter Middags-Maaltid Døren blev lukket, sagde Kvinden af sig selv (thi jeg spurte hender ikke mere om Fanger): "Der er ingen fangen; giv¹ Pær faa Skam for hans Sladder. Jeg spurte hannem ad, hvem der var sæt; da lo han ikkun af mig. Der er ingen, giver Eder tilfreds". Jeg sagde: "Skulde min Ulykke drage andre i til sig, det skulde gøre mig ondt". Det stod saa hen til midt i *September*, da blev ført fangen frem tvende af vorres Tjennere, som bleve sat i Vagten, den ene, Nels Kajberg, som tjente for Taffeldækker, og den anden, Frans ..., som tjente for Laquei. Efter nogle Ugers Forløb og *Examination* bleve de løs givne. Samme Tider blev fangen fremført tvende Fransoser: en gammel Mand ved Navn *La Roche* og en anden ung Karl, hvis Navn jeg ikke ved. *La Roche* blev ført her i Taarnet og sat i Trolldullet. Der var kast en Dyne til hannem paa Gulvet, der laa han paa; var i nogle Maaneder ikke af hans Klæder. Hans Føde var Brød og Vin, anden Spise vilde han ikke have. Hans Beskyldning var, at han havde *corresponderet* med Corfits, og han havde lovet at levere Kongen af Frankrige *Croneborg*. *Rimte det sig ikke vel, at min Herre bød tvende Potentater Danmarks Rige til?* Den Kundskab havde *Hannibal* Sehested given, som paa de Tider var i Frankrig, og han havde den af en Hore, som da var *Hannibal* til Ville og havde tilforne værret *La Roche* til Ville og maaske siden fortørnet sig paa hannem. Der var ingen anden Bevis til den Beskylling. En Mistanke maaske hjalp dertil eftersom denne *La Roche* med den anden unge Karl begerte at se mig, der jeg var i *Arrest* i *Dovers*, hvilket og skede, at de gjorde mig *la reverence* 2. Vel muligt, at han vilde have talt med mig og sagt mig, *-* 157 hvis han havde hørt sige i Londen, som hannem syntest paa mig, jeg ikke frygtede¹. Men som jeg legte Kort med *nogle Damer*, som vare komne did for at beskue mig, saa kunde han ikke komme til dermed *at tale med mig i Enrum*, spurte mig, om jeg havde den *Comedie-Bog*, Grevinden af *Pembroc* havde ladet udgaa². Jeg svarte nej. Han lovede at sende mig den, og som jeg ikke bekom den, mener jeg, at han haver skreven noget deri, mig til en Advarsel, som *Braten* siden haver gjort sig god med. Ihvorom alting, saa lidde *La Roche* uskyldig, og kunde han bekræfte med sin Ed, at han aldrig talte med min Herre i sine Dage, mindre *corresponderede* med hannem. *La Roche havde jeg aldrig set før, ikke heller hans *Compagnon*, førend i *Dovers** *In summa*: 3 efter nogle Maaneders uskyldig Lidelser blev han given løs og sendt til Frankrig igen. Den anden unge Karl sad i *Arrest* i et Kammers, som er ved Borrestuen⁴. Han blev fangen for Selskab Skyld, men intet beskyldt. I Førstningen, disse Mennesker bleve fangne, var der en stor Hvisken og Tisken imellem Slosfogden og Kvinden, saavel som imellem Pær og hender; Slosfogden lukte og selver min Dør. Jeg formærkede vel, at der var noget paa Færde, men jeg spurte om intet. Pær berettede omsier Kvinden, at det var tvende Fransoser, og noget om Sagen, dog ikke saa, som det var. Imod⁵ de bleve løs givne, sagde Slosfogden: "Ich habe zwei *parle mi franco* gefangen; was die gethan haben, weiss ich nicht"⁶. Jeg spurte hannem ikke videre derom, men han skæmtede og sagde: "Nu kann ich Fransk lerne"⁷. "Da will Zeit zu"⁸ (sagde jeg).

Udi samme *September* Maaned døde Grev Rantzov; levede ikke den Dag at se det Billede⁹ *exequeres* 10, som han saa vist havde haabt at se som den, der først havde *introduceret* 11 den Maade af Spot i disse Lande. Han levede og ikke den Dag at drikke Skaaler med Cur-Prinsen af Sachsen paa hans *-*-*-*-* 158 Trolovelses-Dag med vorres Prinsesse Anna Sophia, som holdtes *midt* i *Oct*. Maaned.

*Den 9. *October* blev holdet den Fest med vorres Prinsesse Anna Sophia og Cur-Prinsen af Sachsen.* Om Morgenen, den Højtid skulde angaa, sagde jeg til Kvinden: "I Dag skal vi faste indtil imod Aften"; thi jeg tænkte nok, at de kom ikke mig i Hu, eller jeg kunde faa nogen Levninger, førend de andre vare trakterede, i det ringste til Middag. Hun vilde vide Aarsagen, hvorfor vi skulde faste. Jeg svarte: "Det skal I faa at vide i Aften". Jeg laa og tænkte paa den ustadige Lykke, at jeg, som for 28 Aar siden havde haft lige saa stor Stads,

som nu Prinsessen havde, laa nu fangen og næst op til den Væg, som mit Brude-Sengkammers havde værret; takker Gud, at jeg mig ikkun lidet derover bekymrede. Imod Middags-Tider, der Trommeter og Herpukker¹ lode sig høre, sagde jeg: "Nu gaar de over Pladsen til den store Sal med Bruden". "Hvor ved I det?" sagde Kvinden. "Jo, jeg ved det", sagde jeg; "min Gejst haver sagt mig det". "Hvad er det for en?" spurte hun. "Det kan jeg ikke sige Eder" (svarte jeg). Og saasom Trommeterne blæste, hver Gang et Sæt Mad blev opbaarren og *Confectet*, saa sagde jeg det. Og førend der var anrettet, saa sloges paa Herpaukerne. Naar saa der blev anrettet, som skede udenfor Køkkenet i Pladsen, saa sagde jeg efterhaanden: "Vi faar ikke Mad endnu". Der Klokkeren gik til 3 Slet, sagde Kvinden: "Nu krymper min Mave slet² ind; naar Skal vi have Mad?" Jeg svarte: "Det er endnu langt frem. Det andet Sæt er ikke uden for lidt siden opkommen; kan vi faa noget imod 7 Slet, da faar vi ikke før". Det skede, som jeg sagde. KL. 7½ kom Slosfogden, untskyldte sig, at han havde nok fodret paa³ Madden, men Kokkene havde alle Hænderne fulde. Kvinden som altid mente, at jeg kunde trolde, blev stadfæstet i sin Mening derom. Anden Dagen blev gjort Riddere, og jeg ikke aleneste sagde, hver Gang Trommeterne blæste: "Nu blev der gjort en Ridder" (thi jeg kunde høre *Herolden* raabe ud af Vinduet, *-* 159 men ikke forstaa, hvad han sagde), men endog, hvem der var bleven Ridder, thi det gættede jeg, eftersom jeg vidste, at der vare de i Raadet, som ikke før vare Riddere; og eftersom det sig saa befandt, saa troede Kvinden fuld og fast, at jeg kunde trolde. Jeg formærkede det paa hender, eftersom hun ofte gjorde mig Spørsmaal om det, jeg ikke kunde vide, hvorpaa jeg stønnem gav Svar af en dobbelt Mening; tænkte, at maaske den Frygt, hun havde, at jeg kunde vide, hvad som skede, kunde forhindre, at hun ikke satte Løgn sammen om mig. Hun tiskede og ikke nær saa meget siden med Slosfogden. Hun fortælte og om en, hun holdte for en Troldkvinde, adskilligt, som dog ikke bestod andet end udi Videnskab at læge Fransoser¹ og skille Horer ved deres Foster og deslige Utilbørligheder. Med samme Kvinde havde hun meget omgaaet.

Nogen Tid efter Cur-Prinsens Bortrejse blev der tænkt paa at henrette et Træ-Billede - *Dronningen vilde, at det Træ-Billede skulde føres op udi det underste Kammers og stilles saaledes for Døren, at det kunde falde ind til mig, naar som min inderste Dør blev oplukt; men Kongen vilde det ingenlunde* - og blev om Formiddagen mit underste Kammers oplukt, fejtet, gjort rent og strød Sand. Der til Middag blev oplukt, og Kvinden havde værret i Trappen og talt med Kusken, kom hun ind, gik til Sengen til mig, stillede sig som forbaset² og sagde med en Hast: "O Jesus, Frue, der kommer de med Eders Mand". Den Tiding forskrækkede mig, hvilket hun let formærkede; thi idet hun sagde det, da rejste jeg mig i Sengen og rakte min højre Arm og Haand ud og mægtede ikke at tage den straks til mig igen. Det haver maaske fortrød hender i det samme, thi jeg blev saa siddendes og talte ikke et Ord, hvorfor hun sagde: "Min hjerte Frue, det er Eders Mands Afvisning"³. Derpaa sagde jeg: "Gud straffe Eder". Hun gav mig af en ond Mund, mente, jeg havde fortjent Straf og ikke hun, brugte mange unyttige Ord. Jeg tav ganske stille, thi jeg var da den svageste og vidste ikke, hvilket hvilket var. Om *-* 160 Eftermiddagen hørte jeg en stor Murmelen af Folk paa den inderste Slotsplads, da blev Billedet ført paa en Skuv-Karre¹ over Gaden af Bødelen og indsat i Taarnet neden under mit Fængsel. Om Morgenen imod 9 Slet blev Billedet af Bødelen jammerligen medhandlet, gav dog ingen Lyd fra sig. Til Middags-Maaltid fortælte Slosfogden Kvinden, hvorledes Bødelen havde hugget Hovedet af det Billede, havde parteret Kroppen udi 4 Dele, hvilke siden bleve lagte paa 4 Hjul og sat paa Stejle, og Hovedet udhængt af Raadhuset. Slosfogden stod i det andet Kammers, raabte den Fortælling højt ud, paa det jeg skulde høre det, *repeterte* det trede Gange. Jeg laa og tænkte mig om, hvad jeg skulde gøre; jeg kunde ikke lade mig mærke med, at jeg ikke dert² agtede det, thi da maaske blev der noget andet optænkt, som kunde bedrøve mig, og i en Hast kunde jeg ikke hitte paa andet end at sige til Kvinden med en Sømodighed³: "O, hvilken Spot. Taler med Slosfogden og beder hannem bede Kongen, at det, som er opsat, maatte tages ned igen og ikke blive siddendes". Kvinden gik ud og talte sagte til Slosfogden, men hun svarte højt og sagde: "Ja wohl, herunter? Dar sollen mehr herauf, ja mehr, mehr herauf"⁴, sagde saa et godt Tag⁵ de samme Ord. Jeg laa saa stille hen, talte intet, slog mig⁶ med mine egne Tanker. Snart trøstede jeg mig og haabte, at det, som var sket ved Billedet, var et Tegn, at de ikke kunde faa Manden; saa tog Frygten igen sit Sted. Spotten agtede jeg intet, thi der var alt for mange *Exempler* af store Herrer i Frankrig, hvis Billeder og *Contrafeier* ⁷ af Bødelen var forbrændt, som siden igen kom til stor Ære. Der til Aftens-Maaltid blev oplukt, var der en Hvisken med Slosfogden og Kvinden. Der blev og sendt en *Laquei*, som stod udenfor den underste Dør, som lod kalde Slosfogden ud til sig (min Seng stod (*staar*) lige for Dørene, saa naar alle tre Døre erre oplukte, saa kan jeg se til Trappe-Døren, som er den fjerde Dør). Hvad Kvinden kan have berettet Slosfogden, kan jeg ikke vide, *-* 161 thi jeg havde den Dag ikke talt et Ord andet end begært at fly mig, hvis¹ jeg behøvede; sagde og intet videre end det samme i mange Dage derefter, saa Slosfogden blev ke af at spørge Kvinden mere ad, thi hun havde intet at sige hannem om mig, og hun laa hannem siden stedse paa med Begæring at komme ud: hun kunde ikke saa leve sit Liv. Men som hun fik ingen anden Trøst af hannem, end at han sor hender til, at hun aldrig kom ud, saa længe hun levde, saa gjorde hun i nogle Dage ikke andet end græd da og da; og som jeg ikke vilde spørge hender ad, hvorfor hun græd, saa gik hun *en Dag* til min Seng grædendes og sagde: "Jeg er et elendigt Menneske". Jeg spurte hender, hvorfor? hvad hender skadde? "Mig skader nok" (svarte hun). "Jeg haver værret saa gall og ladet mig lukke inde for Penge, og nu er I vre paa mig og vil ikke tale med mig". Jeg sagde: "Hvad skal jeg sige? I vilde maaske have noget at hviske igen til Slosfogden". Saa begyndte hun at forbande sig, den Dag hun sagde Slosfogden et Ord, hvad jeg sagde, eller hvad jeg tog mig til, vilde jeg ikkun tro hender og tale med hender; hvorfor skulde hun være mig utro? vi skulde dog være sammen, saa længe vi levde; med mange bevæglige² Ord, at jeg ikke vilde være vre; jeg havde Aarsag dertil; herefter skulde hun aldrig give Aarsag,

at jeg skulde blivevre, thi hun skulde væremig tro. Jeg tænkte: Duskal intet faa mere at vide, end behov gøres. Saa lod jeg hender derefter snakke for mig og fortælle sit Liv og Levnet, hvad som stønnem passerer hos Bonden. Hun havde og tjent en Præst, førend hun blev gift, havde værret trende (*tvende*) Gange gift med Husmænd og siden efter sidste Enkesæde tjent Holger Vinds Frue for Vaakone³, saa hender fattedes intet for Snak. Hun havde haft et Barn med henders første Mand, som ikke blev gammelt, og skuide jeg vel kunne have fattet en Mist anke til hender af henders egen Ord, at hun maaske havde hjulpen til at forkorte det Barns Dage; thi det kom saa paa Tale engang om Enker, som gifter sig igen; da sag* de hun iblandt andet: "Den, der vil gifte sig anden Gang, maa *-*-* 162 ikke have Børn, thi saa forliges aldrig Manden med Kvinden". Jeg havde meget derimod at sige og deriblandt det, at jeg spurte, hvad en Kvinde skulde gøre dertil, som havde et Barn med sin første Mand. Hun svarte med en Hast: "Lægge Pudene paa Hovedet". Det kunde jeg ikke kende for godt, men for stor Synd, lagde det vidtløftig ud. "Hvad Synd" (sagde hun), "om Barnet altid var sygt, og Manden blev krantevorn¹ derfor?" Jeg svarte dertil, som det sig burde, og hun blev ikke vel tilfreds. Den Tale lagde ingen god Grundvold hos mig om henders udlovede Troskab.

1664. Kvinden laverte² saa, førte mig *fremdeles* Budskab ind fra Kusken, hvad nyt der passerte. Maren Bloks sendte ved hannem og candiseret Sukker, laante mig en Bønnebog, og det himmelig, thi jeg maatte slet ingen Bøger have, ikke Synaal eller Knappenaal, derpaa havde Kvinden gjort Ed for Slosfogden efter Dronningens Befaling. Det Aar gled saa hen. Nyt-Aars-Dag ønskede Kvinden mig et glædeligt Aar. Jeg takkede hender og sagde: "Det kan Gud gøre". "Ja" (sagde hun), "om han vil". "Vil han ikke" (svarte jeg), "saa sker det og ikke, og saa giver han mig og Taalmodighed at bære mit tunge Kors". "Det er dog tungt" (sagde hun) "for mig; hvad skulde det ikke være for Eder. Maatte det endda blive derved og ikke blive værre for Eder". Mig syntest, at det kunde ikke blive værre for mig, men bedre; thi Døden, paa hvad Maade den kom mig, den gjorde Ende paa min Elendighed. "Ja" (sagde hun), "det er ikke lige godt, hvordant man dør". "Det er vist nok", svarte jeg; "den ene dør i Fortvilelse, den anden med et frit Mod". Slosfogden sagde ikke et Ord til mig den Dag. Kvindens Samtale med Kusken var lang; uden Tvivl har hun fortælt ham vorres Samtale.

1664

Udi *Marti* Maaned kom Slosfogden ind og gjorde sig hel mild, sagde iblandt andet: "Nu seid Ihr Wittib, nu könnt Ihr wohl sagen alle Sachen Beschaff enheit"³. (Jeg svarte med et Spørsmål:) "Können Wittiben alle Sachen Beschaffenheit sagen?"⁴ Han *-*-* 163 smel og sagde: "Ich meine es nicht so; ich meine diese Verrätherei"¹. (Jeg svarte:) "Ihr könnt andre darnach fragen, die es wissen; ich weis von kerne Verrätherei"². Og som hannem syntest, at jeg ikke troede, min Mand var død, tog han en *Advis* frem og lod mig den læse, maaske mest fordi min Mand stod ilde deri antegnet. Jeg sagde intet meget dertil andet end: "Die *Avisen-Schreibers* sagen nicht allezeit die Wahrheit"³. Det maatte han tage saa, som han vilde. Jeg laa saa hen i Haabet, at det saa var, at min Herre ved Døden var sine Finder utgaaet, og tænkte ved mig selv med største Forundring, at jeg skulde leve den Dag at ønske min Herre dø; faldt atter igen udi bedrøvede Tanker og gad intet talt. Kvinden mente, at jeg var bedrøvet, at min Herre var død, trøstede mig, og det hel fornuftig, men over henders Trøst forøgede sig forbigangene Tidens Ihukommelse, saa jeg kunde længe derefter ikke komme til at stille Sindet i Rolighed. Eders Tilstand, mine hjerte kære Børn, bekymrede mig. I havde mist Eders Fader, med hannem Formue og Raad; jeg er fangen og elendig, kan intet hjælpe Eder, hverken med Raad eller Daad; I erre landflygtige og i det fremmede. For mine Sønner, de tre ældste, sørgede jeg ikke saa meget som for mine Døtre og yngste Søn. Jeg sad hele Nætter over Ende i min Seng, thi jeg kunde ikke sove, og naar jeg haver Hoved-Pine, saa kan jeg ikke ligge ned i Pudene med mit Hoved. Jeg bad Gud inderligen om en naadig Forløsning. Det haver ikke behaget Gud, men han gav mig Taalmodighed at bære mit tunge Kors.

Mit Kors var mig saa meget des tyngere i det første, eftersom saa højlig var forbøden ikke at tilstede mig hverken Kniv, Saks, Traa eller noget, jeg kunde fordrive Tiden med. Omsider, der Sindet kom lidt i Rolighed, tænkte jeg paa noget at tage mig til, og som jeg havde en Synaal, som meldet er, saa løste jeg mine Baand op i min Nattrøje, som vare brede Taftes livfarve⁴ Baand. Det Silke syde jeg med paa det Stykke Klud, jeg havde, adskillige *-*-* 164 Blomster med smaa Sting. Der det havde Ende, drog jeg Traaer ud af mit (*mine*) Lagen, tvandt dem og syde dermed. Imod det havde Ende, sagde Kvinden en Dag: "Hvad vil I nu faa at gøre, naar dette slipper?" Jeg svarte: "O, jeg faar nok noget at gøre; skulde end Ravnene føre mig det til, saa faar jeg det". Derpaa spurte hun mig, om jeg kunde gøre noget med en brødt¹ Træske? Jeg svarte: "Maaske, ved I en?" Der hun havde ledt et Tag, tog hun en frem, som Bladdet var halv af. "Den" (sagde jeg) "kunde jeg vel gøre noget af, havde jeg Redskab at gøre med. Kunde I overtale Slosfogden eller Pær Kusk at laane mig en Kniv?" "Jeg vil vel bede dem derom" (sagde hun), "men jeg ved nok, det sker ikke". At hun sagde noget derom til Slosfogden, kunde jeg fornemme paa hans Svar, thi han svarte højt: "Sie hat kein Messer notig; ich will das Essen fik ihr schneiden. Sie könnte leichte sich Schaden darnit thun"². (*Der jeg engang lod begere af Slosfogden en Saks for at skære mine Negle af med, svarte han, og det højt: "Was, was? Die Nägels sollen ihr wachsen als Adlers-Klauen, und die Haar als Adlers-Federn"³. Hvad jeg tænkte, ved jeg vel, om jeg havde Klør og Vinger.*) Hvad hun sagde til Kusken, ved jeg ikke (det ved jeg, at hun saa ikke gerne, at jeg fik Kniv, thi hun var ræd for mig, som jeg siden hen fik at vide). Kvinden bragte det Svar fra Kusken, at han for sit Liv ej torde. Jeg sagde: "Kunde jeg faa et Stykke Glas, saa vilde jeg se, hvad jeg kunde gøre ved det Stykke Ske (*Ske-Skaft*), mig til Nytte"; bad hender lede i en Kraag, som er udenfor det nderste Rum, der al Skarnet blev henkast, hvilket hun og gjorde, fandt ikke aleneste Stykker Glas, men

endog et Stykke af et Tin-Laag, som havde sidt paa et Krus. Med Glasset gjorde jeg af Skestumpen en Pind med to Takker, som jeg gjorde Baand paa, og endnu er i Brug. (Silket til Baandene tog jeg af min Nattrøje nedent om). Det Stykke af Tin-Laaget bøjede jeg saaledes tilsammen, at det siden tjente mig til Blæk-Horn. Det er og endnu i min Gemme. Til et ^{*}~~*~~^{*} 165 Troskabs-Tegn bar Kvinden mig engang (*samme Tid*) en stor Knappenaal, hvilken var mig et godt Redskab til at gøre Begyndelsen af Skillerummet med imellem Takkerne og skave1 det siden med Glasset. Hun spurte mig, om jeg ikke kunde hitte paa noget at lege med, Tiden blev hender saa lang. Jeg sagde: "Giver Pær gode Ord, saa flyr han Eder vel noget Hør for Penge og en Haand-Ten". "O hvad", svarte hun, "skulde jeg nu spinde? Giv Fanden spinde. For hvem skulde jeg spinde?" Jeg sagde: "For at fordrive Tiden. Jeg vilde vel spinde, om jeg havde noget at gøre med". "Det maa I ikke, min hjerte Frue" (sagde hun); "jeg vover mig yderlig nok med det, jeg flyr Eder". "Vil I have noget at lege med" (sagde jeg), "saa skaffer Eder nogle Nødder, saa vil vi lege med dem". Det gjorde hun, og vi legte med dem som smaa Børn. Jeg tog og tre af Nødderne og gjorde Terninger af dem, satte paa hver to Slags Tal, og legte vi og med dem. Og paa det den [x] kunde kendes, som jeg gjorde med den store Knappenaal, bad jeg hender fly mig et Stykke Kride, som hun og gjorde, og jeg gne Kride deri. Bemeldte Terninger kom bort, jeg ved ikke hvordan; jeg er i Mening, at Kuskens fik dem, maaske den Gang han lurte hender *af*2 de overblevne Lys og Sukkeret. Thi kan kom en Dag (*Middag*) saa hæsbæsende til hender og sagde, at hun skulde fly hannem Lysene, Sukkeret, han havde baarren hender fra Maren Bloks, og hvad hun havde, som ikke maatte ses, thi der skulde ransages i vort Kvarter. Hun løb ud dermed under Forklædet og sagde mig intet derom, førend Døren var lukket. Jeg gemte, det bedste jeg kunde, paa mig min Pind, mit Silke og den syde Klud med Synaal og Knappenaal. Der blev ingen Hussøgning af, og var ikkun Kuskens Pudsen for at faa de overblevne Lys fra hender, for hvilke hun tidt nok siden bandede hannem, saavel som for Sukkeret.

Jeg tog mine Negler af med Synaalen, som jeg ridsede dennem med saa længe, indtil de kom af. Den Negl paa den liden Finger paa min højre Haand lod jeg vokse for at se, hvor ^{}~~*~~^{*} 166 lang den kunde blive; men jeg stødte den uforvarende af og haver den endnu.*

Jeg var stedse i Arbed, saa længe jeg havde Silke af Nattrøje og Strømper, knøttede over den store Knappenaal, paa det at det kunde vare længe. Af det Arbed er endnu i min Værre1 og Knippel-Stokkene, jeg mig gjorde af Pinde. Med Poser, fyldt med Sand, dermed slog jeg Snorer, hvoraf jeg gjorde mig et Bind (som er opslidt), thi jeg maatte ikke faa et Snørliv, ihvor ofte jeg lod bede derom: Aarsagen hvorfor er mig endnu ubevidst. Med det Stykke Kride fordrev jeg og ofte Tiden, malede dermed paa et Stykke Brædt og paa Bordet, toede det af igen, gjorde Rim og digtede Psalmer. Den første var denne *hvilken jeg dog havde digtet, længe førend jeg bekom Kride. Jeg sang den aldrig, men læste den for mig selv, og digtede jeg den, samme Aar jeg blev fangen, den 8. Oct.*

En Morgen-Digt paa den Tone: Jeg vil din Pris udsynge etc.

1.

Min Tunge skal med Stemme
Forkynde Sjælens Agt,
Som ej i Dag vil glemme
At prise Guds Almagt
Og takke Skab'ren blid,
Som sine Vægtre sendte,
Mit Leje de omspændte,
Mig vogtede med Flid.

2.

Med Sorrig jeg mig lagde,
Af Graad var salt min Mund,
Jeg til mig selver sagde:
Du ser ej Morgenstund.

*
— 167

Men Herrens Godheds Kraft
Befalte Søvnens søde
Min tørre Hjerne bløde
Og kvege med sin Saft.

3.

Tak, Jesu, Livsens Fyrste,
Jeg Sengen slippe kan,
Med Vaaben mig udryste
At stride som en Mand
Mod Satan, Synd og Død,
Mod eget Kød og Ville¹
Og alt, mig vil adskille
Fra dig i denne Nød.

4.

Hjælp, Hjælper. Hjælp mig, Herre.
Mit Kors er af din Haand.
Vilt tyngsten Ende bære
Og lindre hvassen Baand.
Jeg ellers visselig
Derunder maa fortvivle,
Thi dine Skud og Pile
De stikker hart i mig.

5.

Din Naade vilt udøse
Og rundelig betee²,
Mod mine Faderløse
Din Misgund lade se.
Vær derres Fader mild,
I Nøden ej forglemme,
Hos Fremmede forfremme
Mod derres Finders Vild³.

* * *
— — — 168

6.

Jeg arme Støv og Aske
Endnu et beder dig:
Mig ikke at forraske¹.
Henrykke² pludselig,
Men lade mig min Aand
Med fuld Fornuft og stille,
Med godt Taal³ og god Ville
Befale i din Haand.

Paa Tysk digtede jeg efterfølgende Vise, hvilken jeg ofte sang, eftersom hun ikke forstod Tysk.

Ein Liedlein *nogenledes* auf die Melodei als das Lied: Was ist doch auf diese Welt, Das nicht fehlt? etc.

1.

Sprich, Vernunft, zu meine Seel':
Dich nicht quäl,
Besser Leben dich erwähl.
Es ist doch nicht zu erlangen,
Das fürbei
Wieder sei,
Wie man's thut anfangen.

2.

Warumb dann bekümmerst dich
Ängstiglich,
Zeufsest immer, bist traurig?
Du kanst es mit vielen Sorgen
Andren nicht.
Das geschicht,
Was geschehn soll morgen.

* * *
--- 169

3.

Das verlohrne Hab' und Gut

Zwar weh thut,
Schöpfe wieder ein frisch Muth.
Es war überf lüssig krötig,
Die Natur
Hat doch nur
Wenig davon nötig.

4.

Ist der Leib gefangen hier,
Glaube mir,
Es g'ring schätzen steht bei dir.
Du bist frei und ungebunden,
Keine Haft
Hat die Kraft
Dich zu können wunden.

5.

Endlich ist es eben viel,
Wann dein Spiel
Hat erreicht seinen Ziel,
Und du muss vom Leibe scheiden;
Es geschicht
Oder nicht
Auf Stroh oder Seiden.

6.

Wohl dann, frisk auf, meine Seel'.
Dich nicht quäl,
Das nichts deine Ruhe fehl'.
Gott in Not dich nicht läst stecken,
Er weis wol,
Wann's sein soll
Hülfe zu erwecken.

170

Jeg fordrev saa Skels1 min Tid i Rolighed, indtil Doctor *Otto Sperling* blev ført fangen her ind i Taarnet, hvis Fængsel er neden under den mørke Kirke. Hans Skævne er beklagelig. Der han blev ført i Taarnet, var han spændt i Jernlænker om Hænder og Fødder. Slotsfogden, som ikke var i forrige Tider hans Ven, glædede sig saa hjertelig over Docterns Ulykke, og at han var falden i hans Hænder, saa han gjorde intet andet den Aften end nynnede og sang; sagde til Kvinden: "Meine Karne, wollt Ihr dantzen? Ich will singen"2. Han lod Doctern ligge i sine Jern den Nat. Saasom vi af Folkes Murmelen og Tillaab3, saa og af et Fængsels Tillukkelse, som var neden under mit (hvor der lagdes Jernrigler for Døren), vel kunde fornemme, at der var en Fange indkommen. *Samme Fængsel er udenfor der Doctern sidder. Der han sidder, er ganske mørkt.* Den Glæde, jeg fornåm paa Slosfogden, gav mig en Frygt, saavel som at han selver ikke aleneste lukte min

Dør op og til, men han forhindrede Kvinden at gaa i Trappen, lænede sig ved den uderste Dør af mit Fængsel. Kusken stod bag Slosfogden, gjorde mange Tegn; men som Slosfogden drejede sig saa tidt hid og did, saa kunde jeg ikke ret se hans Postur⁴. Om anden Dagen ved 8 Slet hørte jeg de Jern-Rigler og Døren der neden gaa op, kunde og høre, at det inderste Fængsel blev oplukt (da blev Doctern ført ud til Forhør). Kvinden sagde: "Der maa vist sidde en Fange; hvem kan det vel være?" Jeg svarte: "Det synnes vel saa, at der er en Fange indkommen, efterdi Slosfogden er saa glad. I faar det vel at vide af Pær, om ikke saa lige i Dag, da en anden Gang. Jeg beklager den Stakkel, ihvem han er". (Gud ved, mit Hjerte var ikke saa frimodig, som jeg anstillede mig til). Der til Middag blev oplukt for mig (som var over 12 Slet) (thi førend Doctern blev ført ind igen, blev intet oplukt for mig), da var Slosfogden mer end gemen lystig, dansede for sig selv og sang: "Lustig, *Curage*. Es wird sich wohl schicken"⁵. Der han havde skaaren Madden, lænede han sig ved^{* * *} 171 min uderste Fængsels-Dør og forhindrede Kvinden at gaa ud, sagde til mig: "Ich soli Euch grussen von dem Herrn *General-Major* von Alfeldt; er sagt, es wird nu bald gut. Ihr sollt Euch nur zufriednen geben. Ja, ja, nu wird es bald gut"¹. Jeg lod, som jeg tog det op i den Mening, som Ordene vare, og bad hannem takke *General-Major* for hans Trøst, og eftersom han *repeterte* igen samme Ord og sagde derhos: "Ja, fürwahr, das sagte er"², saa svarte jeg med et Spørsmål: "Wo mag doch das herkommen, dass der *General-Major* suchet mich **alleweil** zu erfreuen? Gott erfreue ihn wieder. Ich habe ihn nie vorhin gekannt"³. Slosfogden svarte aldeles intet derpaa. Imidlertid Slosfogden talte med mig, stod Kusken bag ved hannem og viste, at Fangen havde været bunden om Hænderne og Fødderne, at den havde et Skæg og en *Calotte* paa og en Klud orn sin Hals. Det kunde ikke gøre mig visere, end jeg var, men bedrøve mig mere kunde det vel. Til Aftens-Maaltid blev og Kvinden forhindret at tale med Kusken, og gjorde Kusken atter samme Tegn, thi Slosfogden stod paa samme Sted, dog talte intet, jeg ikke heller. *Der Slosfogden i de første Dage sang for sig, sagde han: "Du must aufsingen, du Vogel, wo ist dein sammtten Rock?"⁴ lo i det samme, alt det han kunde. Jeg sluttede af den Sang, hvem det kunde være.* Om Morgenen derefter blev Doctern atter udført til *Examen* 5, og Slosfogden forholdte sig som før. Som han da stod og grundede, spurte jeg hannem ad, hvad det var for en Fange, der var nere? Han svarte, der var ingen nere. Derved lod jeg det blive, og som vi ellers snakkede om andet, saa smot Kvinden ud til Pær, som i en Hast sagde hender, hvem det var. Det varede saa i nogle Dage, alt paa en Vis. *For at bedrøve og forfærde Doctern lukte Slosfogden op for ham tilig om Morgenen, efter Dom var gaaet, og lod, som Præsten skulde komme til hannem.* Der Dom var fældet over Doctern, og det fordrog sig med *Executionen*, og jeg intet^{* * * *} 172 talte til Slosfogden, uden han talte til mig, kom han ind og sagde: "Ich vernehme wohl, dass Ihr könnt abmessen, dass ein Gefangener darunten sitzt. Das ist auch wahr, aber es ist verboten es Euch zu sagen, wer es ist"¹. Jeg svarte: "So begäre ich es auch nicht zu wissen"². Han begyndte at faa nogen *Compassion* 3 og sagde: "Gebet Euch zufriednen, mein liebes Fräulein, es ist nicht Euer Mann, nicht Euer Sohn, Tochter, Schwager oder Verwandter; es ist ein Vogel, der sollte singen, und er will nicht, aber er muss wohl, er muss wohl"⁴. Jeg sagde: "Ich sollte wohl können rathen aus Euer *Discour*, wer es ist. Kann der Vogel singen, dass in den Ohren kann klingen, so wird er es wohl thun; aber die Melodei, die er nicht weiss, wird er auch nicht singen können"⁵. Han blev tavs derved, vendte sig og gik ud.

Efterhaanden blev det og stille med Doctern, saa der blev intet talt mere om, og kom Slosfogden da og da ind, naar der blev oplukt, og gjorde sig stønnem lystig med Kvinden, vilde, hun skulde gøre *Reverents* for hannem, lærte hender, hvordan hun skulde sætte sine Fødder og bære sin Krop, ret paa Dansemester-Vis. Han fortælte og adskilligt, som i forrige Tider var passeret, en Del deraf til den Ende at bedrøve mig med min forrige Velstands Ihukommelse: hvordan det gik til i mit Bryllup; hvor højt Kongen sal. elskede mig; fortælte derom hele Rimser, glemte intet, hvordan jeg var klæd, og alt dette sagde han for ingen uden for mig selv, thi desimellem stod Kvinden og sladrede med Taarngemmeren, Kusken og den Fange *Christian* i Trappen. *Pær havde for nogen Tid siden kast i et Papir ind til mig 8 Dukater, sagde, der han lukte Døren: "Jer Pige". Og som Kvinden det vidste, gav jeg hender en deraf og Pær en. Om min Pige havde flyet ham flere, ved jeg ikke, thi hun havde langt flere forborgnen paa sig.*
* * * *
--- 173

Maren Bloks som flittig da og da lod mig helse og vide, hvad Nyt hender kom for, hun lod mig og forstaa, at hun var i den Mening, at jeg kunde trolde; thi hun skrev mig til en Seddel, hvorudi stod, at hun bad mig sætte ondt imellem Jomfrue *Carisse* og en Allefelt, med stor Vidtløftighed, at den Alfelt var hender ikke værdt, men Skinkel var en brav Karl (*Carisse* blev siden gift med Skinkel). Saasom den Skrivelse var aaben, saa vidste Kusken des Indholdt, og Kvinden med. Jeg blev fluks derover fortørnet, men sagde intet. Kvinden kunde vel mærke paa mig, at jeg tog det ilde op, sagde: "Frue, jeg ved vel, hvad det er, Maren vil". Jeg svarte: "Kan I hjælpe hender dertil?" "Nej", sor hun og lo hjertelig. Jeg spurte, om det var at le af? "Jeg ler", sagde hun, "at jeg tænker paa den vise *Catrine*, jeg før haver talt om, som gav et Raad til En engang, som og vilde have sat ondt imellem to Mænd, som vare gode Venner". Jeg spurte, hvad det var for et Raad. Hun sagde, der skulde tages Haarene op, hvor tvende Katte havde reves, og de Haar skulde kastes imellem de to, man vilde sætte Splid imellem. Jeg spurte, om den Kunst gik an¹? Hun svarte: "Den blev ikke ret forsøgt". "Maaske", sagde jeg, "at Kattene ikke vare begge sorte?" "Ho, ho", sagde hun, "jeg hør vel, at I ved, hvordan det skal være". "Jeg haver hørt mere end det", *svarte jeg*; "lærer hender den Kunst, saa faar I Sukker-Kandi igen, men lader ikke Pær narre Eder det fra som sidst. Alvors-Tale² - lader Pær bede Maren Bloks at forskaane mig for saadanne Begæringer". At det var i hendes saavel som i Maren Tanker, at jeg kunde trolde, det gav hun i mange Maade tilkende. Jeg gav og stønnem med min Tale Anledning dertil;

tænkte som min Herre sal. plejede at sige (naar han vilde i hans unge Aar gøre nogen viis paa³, at han vidste den sorte Kunst), at de frygter for dem, de haver den *Opinion* 4 om, og tør ikke gøre dem ondt. Og hænder det sig en Dag til Middags-Maaltid, at Slosfogden sad og snakkede inde hos mig, at Kvinden med de andre i Trappen havde en lang Snak om Troldkvinder, som vare ^{***} 174 paagreben i Jylland, og den, som da var Lands-Dommer i Jylland, holdte med Trold-Konerne og sagde, der var ingen Trold-Koner til. Der Dørene blev lukte, da havde vi nok at snakke om Trold-Koner, og sagde hun: "Den Lands-Dommer er i Eders Mening, at det er en Videnskab og ingen Trolddom". Jeg sagde saa, som jeg havde sagt før, at en Part havde mere Videnskab end som en Part, og en Part brugte derres Videnskab til at gøre ondt *med*; ihvorvel det kunde ske naturlig Vis og ikke med Fandens Kunst, saa var det dog ikke tilladt udi Guds Ord at bruge Naturen til at gøre ondt med; det var og ikke billigt at give Fanden den Ære, som hannem ikke tilkom. Vi snakkede saa længe, at hun blev vre og lagde sig, sov en Søvn; dermed var den Vrede forbi.

Nogle faa Dage derefter siger hun: "Eders Pige, som sidder nere i Slosfogdens Kammers, spørger saa flittig om Eder, og hvad I gør. Jeg haver sagt Pær om det, I haver syet, og om de Baand, I gør, men han haver soren mig til ikke at sige det nogen Menneske uden Maren Lars-Daatter; hun vilde saa gerne være hos Eder her". Jeg svarte: "Det tjente hender intet at være fangen med mig, det spildte ikkun henders Lykke; thi hvem ved, hvor længe jeg kan leve". Fortælte om samme min Pige, at hun havde værret i mit Brød, siden hun var 8 Aar gammel; hvad jeg havde ladet hender lære, og hvor dydig hun var. Derpaa sagde hun: "Pigen vil gerne se det, I haver syet; I skal straks faa det igen". Jeg flyde Kvinden det, som, første Gang Dørene blev aabne (*aabnede*), gav Slotsfogden det, som bar det til Dronningen (to Aar derefter sagde Slosfogden mig det selv, og at Dronningen havde sagt (*svaret*) - der Kongen havde sagt: "Man möchte ihr wohl was zu thun geben" - "Das wäre nicht nötig. Es ist Jhr gut genung. Sie hat es nicht besser haben wollen"¹). Jeg spurte ofte efter det syede Stykke, men fik til Svar, at Pær var ikke god for at faa det fra Pigen igen.

Imod Efterhøsten begyndte Slosfogden at skranke, blev syg og formaatte lidet, lod Kusken ofte lukke op og til for sig baade ^{*} 175 nere hos Doctern og oppe hos mig. De Jernstænger bleve og ikke mere lukte for der nere for det uderste Fængsel, men for mig blev altid 4 Døre lukte.

Saasom mine Linklæder blev toen i Fadburstuen, hænder det sig engang, at en Pige samme Steds maa have uforvarende glemt en hel Klynge smaa Traa i en ren Særk, hvorudover jeg sagde til Kvinden: "Ser I vel, hvorledes den Ravn haver baarren mig den Traa"¹. Hun blev vre og skændte; jeg lo og gav hender Skæmt til Svar.

En Dag, Pær skulde lukke, kaste han en Dukke Silke ind til mig og sagde: "Gør mig deraf en Rem i mine Bukser". Jeg lod saa, som jeg ikke hørte det, spurte Kvinden ad, hvad det var, han sagde? Hun sagde mig samme Ord. Jeg lod alt, som jeg ikke troede det, gjorde en Latter deraf og sagde: "Skal jeg gøre hannem Baandet, saa vil han vel, at I skal binde hans Bukser." Der faldt nu Latters-Snak om. Imod at der skulde spises, saa siger jeg til Kvinden: "Flyr Pær sin Silke igen og siger, at jeg endnu aldrig gjorde nogen Bukserem; jeg ved ikke, hvorledes den skal gøres". (Imod saadant maatte jeg tage med leende Munde).

Paa de Tider, som vorres forrige Gaard her i Byen (hvilken vi havde forskreven os fra paa Borringholm, der vi der vare fangen) blev nederbrudt, og en Støtte (eller hvad det er) til min Herres Vanære opsat, kom Slosfogden ind, der til Middag blev oplukt, og satte sig paa min Seng (jeg var da noget upasselig), begyndte at snakke om forrige Tider (jeg vidste alt (*allerede*), at der blev brydt ner paa Gaarden), regnte op alt det, han mente kunde smerte mig at have mist, til min *Caret* og Heste til. "Aber" (sagde han) "das alles ist nichts gegen den schonen Hof"² (strøg den ud³ paa det herligste); "der lieget nun darnieder, und ist kein Stein auf den andren. Ist das nicht zu beklagen, mein liebes Fräulein?"⁴ Jeg svarte: "Der König kann mit dem seinigen machen, was er will; der Hof ist eine geraume Zeit nicht unser ^{***} 176 gewesen"¹. Han blev alt ved at bejamre det skønne Hus og Voninger² med den Have, der var hos. Jeg spurte hannem, wo der Tempel *Salomones* wäre geblieben? Das schöne Gebäu, da wäre kein Stein von mehr zu finden; man wusste nicht die Stelle zu weisen, wo der Tempel und das kostbare Königs-Haus gestanden³. Han svarte ikke et Ord, hængte med Hovedet, grundede et Tag⁴ og gik ud. Jeg tvivler ikke paa, at han jo haver berettet, hvad jeg sagde.

Efter den Dag begyndte han jo mere og mere at anstille sig høflig, sagde og, at Hs. *Majestæt* havde befalet, at han skulde spørge mig ad, om jeg begerte noget enten af Køkkenet, Kælderen eller hos Sukkerbageren, da skulde det skaffes mig; var og befalet at give mig *Confect* og Strø-Sukker to Gange om Ugen, hvilket og skede. *Strø-Sukkeret var i rent Papir, deraf betjente jeg mig at skrive paa, hvad jeg digtede og vilde *notere** *Jeg skrev adskilligt ud af Bibelen paa det Papir, Sukkeret mig gaves udi. Mit Blækhorn var af det Stykke Tinlaag, Kvinden havde funden, Blækket af Lyse-Røg, tagen bag af en Ske, og Pennen af en Hønse-Vinge, med Glasstykket gjort tilrette. Det er endnu i min Gemme.* Jeg bad Slosfogden at takke Kongl. *Majestæt* for den Naade, paa det allerunderdanigste, roste, som billigt, Kongens Godhed. Slosfogden vilde rose Dronningen, havde han kunt hittet paa noget; sagde: "Die Königin ist auch eine liebe Königin"⁵. Jeg svarte intet dertil Han kom og noget derefter med en Befaling fra Kongen, at jeg skulde begære, hvad jeg vilde have til Klæder og Linned, hvilket blev optegnet, og jeg siden bekom, foruden Snørliv, det vilde Dronningen ikke tilstede. Aarsagen kunde jeg ingen Tid faa at vide. Det var og Dronningen imod, at jeg bekom et Flaskefoder⁶, med seks smaa Flasker udi; derudi var Slag-Vand⁷, Hovedvand og hjert-

stærkende Vande. Alt det, sagde hun, maatte jeg nok være foruden; men der hun saa, at der ^{****}177 staar et Kaabberstykke¹ i Laaget: Herode Daatter med St. Johanne Hoved paa et Fad, da lo hun og sagde: "Das wird ihr ein Herzstärkung sein"². Det Kaabberstykke kom mig til at betænke, at *Herodias* havde endnu Søstre i Verden.

Slofogden blev i sin Finhed, laante mig efter Begæring en tysk Bibel, sagde derhos: "Das thue ich aus gutem Herzen, habe dessen kein Befehl; die Königin weiss es nicht"³. "Das glaube ich"⁴ (svarte jeg), og takkede hannem; men jeg er i Mening, at Kongen vidste det vel. Nogle faa Dage derefter lod Maren Bloks kræve sin Bønnebog igen. Jeg havde lært Kvinden udenad en Morgen- og Aften-Bøn og alle Morgen- og Aften-Suk, hvilket hun Aften og Morgen læste for mig. Jeg erbød mig til at lære hender at læse, vilde hun fly mig et *A.b.c.* Der lo hun sporsk af og sagde: "Folk skulde tænke, jeg var gall, at jeg nu vilde lære at læse". Jeg mente med *Raison* ⁵ at *persuadere* ⁶ hender for at have noget at fordrive Tiden med; men det var langt fra: hun vidste saa meget, hender gjordes fornøden. Jeg søgte alt efter noget at forslaa Tanker med, og som jeg var bleven var, at Pottemageren, der han satte Kakkellovnen op, havde ladet ligge et Stykke Ler udenfor i det andet Rum, bad jeg Kvinden fly mig det. Slofogden saa, at hun tog det, spurte dog ikke hvortil. Jeg *præparerte* det Ler med Øl, gjorde adskilligt deraf, som ofte gjordes om igen; iblandt andet Slofogdens Billede og Kvindens Billede, smaa Kruse og Skaaler. Og som mig faldt ind at forsøge, om jeg kunde gøre noget, som nogle faa Ord kunde sættes paa til Kongen, som Slofogden ikke kunde agte (thi jeg vidste vel, at Kvinden ikke tav altid stille, hun vilde vel sige engang, hvad jeg tog mig til), saa *formerte* ⁷ jeg et Begre over Hælten⁸ af det Halve-Pot-Begre, mig gaves Vin udi, gjorde det neden til trindt, satte det paa ^{tre}* Knappe og paa Siden Kongens Navn; under Bunden disse Ord: *S'il y a un Sinna, soyez un Auguste* ⁹. Jeg havde ^{****}178 det et Tag og vidste ikke, paa hvad Maade det kunde berettes, hvad jeg tog mig til, eftersom Kvinden saa højt havde forsoren ikke at sige det; sagde en Dag: "Spørger Slofogden Eder intet ad, hvad jeg gør?" "Jo vist gør han" (svarte hun), "men jeg siger, at I gør intet uden læser i Bibelen". Jeg sagde: "I kan vel gøre Eder god dermed og sige, at jeg gør Billeder af Ler; det maa han vel vide". Hun gjorde saa, og en tre Dage derefter kom han ind til mig, var hel mild og spurte, hvad jeg fordrev min Tid med. Jeg svarte: "Med at læse i Bibelen". Han mente, at jeg blev og træt deraf. Jeg sagde at gerne ville have noget imellemstund at gøre, men jeg maatte jo ikke. Han spurte, hvortil jeg vilde have det Ler, Kvinden havde baarren ind til mig? han saa det nok, der hun bar det ind. Jeg sagde: "Der haver jeg gjort noget smaat Lapperi af". Han begærte at se det. Saa viste jeg hannem først Kvindens Billede; det behagede hannem meget vel, eftersom det legnede hender; saa en liden Krukke, og sidst Begeret. Han sagde straks: "Dieses alles will ich mitnehmen und lassen es den König sehen; vielleicht werdet Ihr alsdann Urlaub kriegen etwas in den Händen zu haben fik Zeitverdreib"¹. Jeg var vel tilfreds. (*Slofogden sagde mig siden, at det af Ler var sat i Kongens Kunst-Kammers, og derhos et Ribben af en Faare-Steg, jeg brugte til en Kniv, hvilket han og flyde Kongen og mente (som han sagde) dermed at bringe mig en Kniv til Veje.*) Dette skede til Middags-Maaltid. Til Aftens-Maaltid kom han intet ind. Om anden Dagen sagde han mig: "Ja, mein liebes Fräulein, Ihr hättet mir bald in Unglück gebracht"². "Wie so?"³ (spurte jeg). "Ich habe den König eine *Supplication* von Euch gebracht. Die Königin wurd es nicht gewahr, aber der König sahe es strax und sagte: "So, bringst du mir nu *Supplicationen* von *Leonora*?". Ich erstarrete, sagte: "Gnädigster König, ich habe nichts schriftliches gebracht". "Sehe hier", sagte der König und wies mir, dass unter dem Boden des Bechers etwas Fransösch stand. Die Königin ^{**}*179 fragte, warum ich etwas Geschriebens aufbrächte, das ich nicht verstunde? Ich schwur, dass ich keine Achtung darauf gegeben, bat um Gnade. Der gute König nahm mich in Verantwortung, und gefiel ihm die *Invention* nicht übel. Ja, ja, mein liebes Fräulein, versichert Euch, dass der König Euch ein gnädiger König ist, und wäre er versichert, dass Euer Mann todt wäre, Ihr würdet hier nicht sitzen bleiben"¹. Jeg var i Mening, at mine Uvenner vidste vel, at min Mand var død. Jeg fik saa at give mig tilfreds med Guds og Kongens Ville. Jeg fik intet at fordrive Tiden med uden det, jeg sneg mig til, og siden spurte Slofogden aldrig efter, hvad jeg tog mig til, men han kom hver Aften ind og sad længe og snakkede med mig; var svag, og kom hannem tungt at stige op af de Trapper. Vi sled saa det Aar hen tilsammen. *Den Dag Slofogden tog det Ler-Tøj med sig, da blev Kvinden højlig fortørnet paa mig, fordi jeg havde flyet hannem en liden Krukke med, jeg havde gjort; sagde, det var hinder til Spot: Kærlingen med Krukken. Jeg skulde have flyet ham Katten med, som jeg havde og gjort. (Jeg sagde:) "Det kan endnu ske".*

Slofogden fik efterhaanden Medlidenhed med mig, gav mig en Bog, som er hel artig, *tituleret Wunderwerck*. Den er *in folio*, gammel og hid og did i Stykker, men jeg nøjes vel med den Gave. Og som han sad længe ud paa Aftenen, stønnem imod 9 Slet, og snakkede med mig, saa fortrød det den forgiftige Kvinde (*Kvind*); sagde til Pær: "Var jeg i Slofogdens Sted, jeg skulde ikke tro hender saa vel, som han gør. Han er svag; hvad om hun løb ud og tog den Kniv, der ligger ude paa Bordet, og stak den i ham. Mig kunde hun let faa flyet af siden, jeg sidder dog der med Livet i min Haand". Ihvor urimelig den Tale var, saa bragte ^{*}180 den dog til Veje, at ikke aleneste Kniven blev stukken under Bordet, men Slofogden torde ikke komme ind til mig langsommelig Tid, satte sig udenfor min uderste Dør og sad der og snakkede lige saa længe som før, saa der vandtest intet med. (Jeg fik den Sladder ikke at vide, førend tre Aar efter *den Fange Christian det sagde, som da hørte Kvindens Sladder*). *I det første, at Slofogdens Frygt var saa stor, torde han ikke være ene i det uderste Rum. Pær eller Taarngemmeren maatte ikke begge gaa fra ham. Jeg vidste ikke, hvad det betydde.* Engang der Slofogden havde sat sig for at gaa til Alters, stod han udenfor min inderste Dør og tog sin Hue af, bad mig om Forladelse: han vidste, at han havde gjort mig imod, men han var en Tjenner. Jeg svarte: "Hjertelig gerne forlader jeg Eder det". Der han gik bort, og Pær lukte Døren, sagde Kvinden noget til

Pær om Slosfogden, men jeg kunde ikke ret forstaa det. Uden Tvivl haver hun skældt Slosfogden, thi hun var saa vre, at hun puste; kunde ikke holde den Vrede i sig, men sagde: "Skam faa den gamle Nar. Giv Fanden besætte ham. Skulde jeg bede om Forladelse? Nej", sor hun, "om Guds bitre Død skulde jeg ikke. Tvi vorde ham", og spyttede. Jeg sagde omsier: "Hvad gaar det Jer an, at Slosfogden beder mig om Venskab? Taber I noget derved? Vil I ikke leve kristelig og efter Kirke-*Ordinantsen*, da i det ringste værer intet vre paa dem, der gør det. Tror og vist, at Gud vil straffe Eder, om I ikke fortryder det onde, I haver gjort, og ikke forliger Eder med Eders Modstandere, førend I søger at forlige Eder med Gud". Hun mente, at han havde intet gjort mig uden det, hannem var befalet. Jeg sagde: "I godt Folk tilsammen ved bedst selv, hvad Eder er befalet". "Gør jeg Eder noget?" (spurte hun). "Jeg ved ikke, hvad I gør" (svarte jeg), "I kan lyve mig saa meget paa, som jeg ved intet af". Derpaa begyndte hun en lang Rimse svære¹ og forbande sig paa hendes Troskab; hun havde aldrig løjen nogen paa, heller gjort nogen noget ondt. Jeg sagde: "Jeg hører, at I gør Eder ren med Fariseeren". Hun rejste ^{*} 181 sig af sit Sæde med en *furie* ¹ og sagde: "Hvad skælder I mig for en Fariseer?" "Sagte, sagte" (sagde jeg); "saa længe ikkun en af os er vre, saa haver det intet at sige; men bliver jeg og vre med, saa tør der følge noget andet paa". Hun satte sig med en sposk *Mine* og sagde: "Jeg tror nok, I er ikke god, naar I bliver vre. I haver nok Ord derfor, at I udi gamle Dage ikke kunde taale meget, men slog straks. Mens -" (dermed tav hun), "Hvad mere?" (sagde jeg). "Mener I, at jeg nu ikke kunde gøre ondt, om jeg vilde, saa vel som da, om der gjorde mig nogen noget, som jeg ikke kunde lide? Nu langt bedre. De haver ikke behov at nægte mig Kniv for den Skyld, at jeg ikke skulde myre Eder; det kan jeg gøre med mine bare Hænder. Jeg kan kvæle den stærkeste Karl med mine bare Hænder, om jeg uforvarende fik fat paa ham, og hvad kunde mig ske værre end at dø; det skal jeg dog (^{*}værre end mig sker^{*}). Derfor farer ikkun i Mag." Hun teg stille og gjorde ingen *Miner* flere, var bedrøvet, torde intet klage sig for Slosfogden. Hvad hun sagde til dennem i Trappen, ved jeg ikke, thi der hun efter der blev den Aften tillukt, kom ind, da havde hun grædt.

Om Søndagen Middag ønskede jeg Slosfogden til Lykke og sagde: "Ihr seid glücklich. Ihr könnt Euch mit Gott vergleichen und sein Leib und Blut theilhaftig werden, das ist mir verboten"² (jeg havde tvende Gange begert Præst til mig paa andet Aar, og blev hver Gang svaret: jeg kunde intet synde, der jeg nu sad; jeg havde ingen Præst fornøden). Og som jeg da talte noget vidtløftig derom med Slosfogden og sagde, at de, der forholdte mig Christi Nadere, de maatte tage mine Synder paa sig; man syndede saavel med Tanker som med Ord og Gerninger; hvorfor Slosfogden lovede ikke at aflade med Begering, at der maatte komme en Præst til mig; spurte, hvem jeg begerte? Jeg sagde: "Kongens Hofpredikant, som jeg havde i min Bedrøvelses Begyndelse". Han sagde: "Das wird wohl schwärlich geschehen"³. Jeg var tilfreds, hvem det var. En ^{*} ^{*} ^{*} 182 Maanedes Tids derefter blev jeg berett af den tyske Præst *Magister Hieronimus* Buk, som første Gang var hel skikkelig, men talte mere om Loven end om *Evangelium*. Slosfogden ønskede mig til Lykke, og jeg takkede hannem, for han havde bragt mig det til Veje.

^{*}Noget længe efter denne Strid fik jeg en Strid med hender om noget Øl, hun havde vænt sig til at kaste paa Gulvet, sagde: det skulde de Underjordiske have. Jeg havde forbøden hender det, og hun gjorde det endda, hvorfor jeg tog hender om Hovedet og kaste det med mine Hænder tilbage. Hun blev forskrækket, thi det er, ligesom Hovedet skulde falde af. Jeg sagde: "Det er en Forsmag".^{*}

Det Aar ved Pints-Aften lod Slosfogden sætte *Maj-Træer*¹ i mit inderste Fængsel saavel som ude i det andet Rum. Af de Grene brød jeg smaa Kvister, skavede² Barken af med Glas, blødte dem i Vand, lagde dem i Perse under et Brædt, som Gulv-Skarnet blev baarren ud paa, saa de bleve flade, satte dennem siden tilsammen og gjorde en Væve-Kam deraf. Pær Kusk lod sig da overtale at fly mig noget groft Traa, som jeg brugte til Søller³. Silket tog jeg af mine ny Silke-Strømper, mig (^{*}jeg^{*}) var given, og gjorde deraf brede Baand (Redskabet og en Del af Baandene er endnu til Stede). Den ene Bom (som var gjort af den tykkeste Ende af en Gren), hvilken Pær havde skaarren af, den var fastgjort ved Kakkell-Ovnen, og den anden gjorde jeg fast ved mit Liv. Kvinden drog Søllerne for mig, saa hun var tilfreds, og kunde jeg ikke formærke, at hun sagde nogen derom, thi Slosfogden beklagede ofte paa de Tider, at jeg havde intet at fordrive Tiden med, eftersom han vidste, at det var min Lyst i forrige Tider etc. Han blev atter en lang Tid inde hos mig efter Maaltiderne, saa Frygten var hannem forgaet, eller han mindtest den ikke mere, thi lhukommelsen begyndte at fejle. Han sagde da allehaande, som han ikke skulde. Han tog mærkelig af og blev meget svag, blev saa siddendes udenfor og læste højt, ^{*} ^{*} ^{*} 183 bad Gud om at leve: "Ja" (sagde han), "nur etzlicheJahr"¹. Naar han havde nogen Lise, saa snakkede han immerfort, krøb langs ved Væggen engang til Døren og sagde: "Ich mochte zwei Dinge wohl wissen. Das eine ist, wer nach mir sollte Schlossvogt sein. Das ander ist, wer meine Tyrelyre" (det var Tyre, hans Kvinde) "haben sollte"². Jeg svarte: "Das ist eine Wissenschaft, die Ihr nu nicht erfahren könnet, in Sonderheit wer Eure Frau wieder freien würde. Ihr könnet vielleicht beide schon gesehen haben, aber Ihr könnet Alters halben noch lange leben"³. "O" (sagde han), "Gott gebe das"⁴, og saa op til Vinduet. "Meint Ihr das, mein allerliebstes Fräulein?" "Ja, das meine ich"⁵ (svarte jeg). Faa Dage derefter bad han mig atter om Forladelse, om han havde siden sidste Gang gjort mig noget imod; nu vilde han forlige sig med Gud, førend han blev svagere, græd og sor, sagde: "Fürwahr, das schmerzet mir noch, dass ich habe Euch ofte betrüben sollen, und Ihr tröstet mich"⁶. Om Søndag Middag ønskede jeg hannem Lykke til sit aandelige Maaltid. Han skridde saa frem med stor Besværing en 14 Dags Tid, og som jeg fornåm, at tvende maatte saa godt som bære hannem op af Trappen, lod jeg hannem sige, at han kunde blive nere i Taarnstuen; han maatte være forsikret, jeg skulde ikke gaa nogen Steds. Han lod mig takke, krøb for den sidste Gang til min Dør og sagde: "Wann ich das thäte, und die Königin erfuhr das, so

wäre ich um ein (*mein*) Hals"7. Jeg sagde: "So gebet Euer Swagheit zu erkennen und legt Euch zu Bette. Es kann wieder besser werden. Ein ander kann unterdessen fik Euch aufwarten"8. Der tog han sin Hue af for det Raad og bød mig fare vel. Siden saa jeg hannem ikke. En Dag derefter krøb han i Taarnestuen, men kom ikke vidre.

----- 184

(*Jeg gjorde mig Lyse-Saksen nyttig for at klippe dermed. Der Balcke kom til mig og efter Begæring bragte mig noget Bajltil Underbukser og vilde vide Maalet, sagde jeg selv at ville sy dem. Han lo og sagde: "Hvem skal skære dem?" Jeg svarte det selv at kunne med Lyse-Saksen. Det vilde han gerne se, saae det og, ikke med liden Forundring.*)

Udi hans Sted blev en ved Navn Hans Balcke befalet at have Agt paa Fangerne. Han var meget fin². Han var en Snedker af hans Handtværk; hans Fader havde arbejdet meget for mig i min Velmagt, som og havde værret Snedker. Samme Mand havde rejst paa Handværket i Italien og Tysland, kunde og lidt Italiensk. Af hannem havde jeg god Omgængelse, og som han spisede paa Taarnet udenfor i det andet Rum, bad jeg hannem spise hos mig, hvilket han og gjorde en 14 Dages Tid. En Dag, der han havde skaaren Stegen der ude, lod jeg hannem bede at komme ind. Han lod sig untskyldte; det kom mig underlig for. Efter at han havde spiset, sagde han, at Pær Kusk havde spidset³ ham, og hannem var forbøden at spise med mig. Naar han siden stod noget længe og snakkede med mig, saa bad jeg hannem selver gaa, paa det at han og ikke skulde blive det forbøden. Han havde engang sat en meget stor Knappenaal i sit Ærme, den bad jeg ham om. Han sagde: "Jeg maa ikke give Eder den, men om I tager den selv, der kan jeg ikke til". Saa tog jeg den, og den kom mig siden ofte til Nytte. Han flyde mig og adskillige Bøger at læse, saa han var i alle Maader høflig og fin. Hans Finhed haver vel værret Aarsage, at han ikke blev Fængselerne længe betroet, thi han var og meget god imod Doctor *Sperling*, gav hannem Stykker af den Steg, der kom op til mig, og anden god Mad. Han havde i hans Barndom værret Lege-Broder med Docterens Børn. Han snakkede og længe iblandt med Doctern, baade naar han lukte op og lukte til, saa det behagede Opvarterne ej. Ellers gaves en anden Aarsage, hvorfor han efter 20 Ugers Forløb blev den Bestilling fratagen, som siden skal meldes.

--* 185

*Saa længe Balcke betjente Slosfogdens Stælle¹, drak han hver Maaltid min Vin, som ellers Taarngemmeren, Kusken og den Fange *Christian* gjorde, naar den gamle Slosfogt ikke gad; saa det hjalp og til at støde efter Balcke².*

Slosfogden laa stedse ved Sengen, stræbede, det meste han kunde, for at komme op igen, men der var liden Tegn til. Saa længe at Hoved-Nøglen ikke var hannem fratagen, saa gav han sig tilfreds. Min Pige, Maren Larsdaatter, var kommen saa vidt i Gunst til Hove, at hun for sin Gerning Skyld sad tidt oppe i Fruentimmeret³ og gjorde allehaande for dennem. En Dag siger Kvinden til mig: "Det er dog en meget tro Pige, I haver. Hun snakker nu for dennem deroppe og siger saa meget, som I aldrig skulde tro". Jeg svarte: "Jeg haver given hender Forlov at sige alt det, hun ved. At hun skulde lyve mig paa, der er jeg ikke bange for". "Ikke det?" (sagde hun saa sposk). "Hvorfor monne hun da have kast sig paa sine bare Knæ og forbandet sig, den Dag hun skulde komme til Eder?" Jeg sagde: "Hun vilde jo vel have værret hos mig (efter Eders egen Sien⁴), men hun maa jo ikke; derpaa behøver hun ikke at bande sig". "Hvorfor" (sagde hun) "mener I da, at hun er saa vel antagen til Hove?" "Mener I", sagde jeg, "at naar der nogen bliver vel antagen til Hove, at det er, for de fører Løgn? Jeg er nok vis paa, at min Pige ikke lyver nogen paa, mindre mig; der er jeg ikke ræd for". Kvinden blev vre og mute⁵ længe derfor. Nogle Uger efter blev Maren Lars-Daatter af sin *Arrest løs* given og blev Grevinde Friises Kammer-Pige; og bar Balcke mig nogle Linklæder, som hun af mine endnu havde tilovers. Det fortrød Kvinden ikke lidet, i Synderlighed der jeg sagde: "Saa tro ser jeg dog min Pige er mig endnu, at hun ikke beholdt det Lintøj, som hun vel kunde have gjort, thi jeg kunde ikke vide, om de havde taget det fra hender med det andet".

*Balcke kunde en Dag ikke holde sig for Latter, thi imens *****¹⁸⁶ han stod og snakkede med mig, saa stod Kvinden og Mand-Folkene og gren og lo i Trappen; og sagde han: "Det er Sladdertorret der ude. Hvi mager Pær det ikke saa, at det forbydes? I kan nok faa at vide, hvad som passerer, foruden af mig".*

Meget ilde tilfreds var alle mine Vogtere med Balcke, i Synderlighed Kvinden, som for adskilligt gjorde sig vre, baade fordi han foragtede hender, sagde hun, for han havde flyet en Kedel til Natskrinet, som var tyngere end den forrige (som var læk); men allermest fordi han sagde hender, at hun levede som en Hedning, at hun og ikke vilde gaa til Alters. Thi der jeg engang, midlertid Balcke mig betjente, blev berett, da spurte han hender, om hun ikke vilde lade sig berette, hvortil hun først svarte: "Jeg kan ingen Tysk". Balcke sagde: "Jeg skal mage det saa, at den Præst skal komme til Eder, som haver Løn for det, at han beretter Fanger". Hun svarte ikke at kunne gaa med nogen Andagt paa det Sted, maatte hun komme ud, saa vilde hun gerne. Balcke prediked for hender, som en Præst kunde gøre, paa det skarpeste. Der Dørene vare lukte, saa gik der en Pusten og Blæsen an, og knæppede hun altid Trøjen op om sig, naar hun blev vre. Jeg sagde intet, men tænkte: ret nu brister det onde vel ud, ellers kvæles hun; hvilket og skede, bandede Balcke alt det værste, hun kunde hitte paa. Hun havde sær (for mig uhørte) Eder, saa det var gruelig at høre paa, iblandt andre disse: "Gud forbande ham til evig Tid, saa har jeg ikke behov at bande ham hver Dag". *Item*: "Gud lade ham fordvine¹ som Dug for Sol". Den Banden kunde jeg ikke taale, sagde: "Bander I Manden, fordi han

holder Eder Guds Ord for og vilde, at I skulde forlige Eder med Gud og angre og fortryde Eders Synder?" "Jeg bander hannem ikke derfor" (svarte hun), "men for den tunge Kedel, det forbandede Menneske har flyet mig at bære op af den stejle Trappe" - *det er og en ond Trappe at komme op af til det Sted, Natkedelen slaaes ud* - "saa den onde Mand besætte ham. Vil han og gøre Præst af sig? Ja, han ^z 187 er vel untskyldt, den sposke Gast". Tog paany paa at bande. Jeg skammede hender ud og sagde: "Hvad om han vidste det, I bander ham saa, mener I ikke, at han bragte til Veje, at I fik at staa Skrifte? Det er nu næsten to Aar, I haver ikke værret til Guds Bord, og I kan faa Præsten til Eder, og I vil ikke". Det sagtede hender noget, og sagde hun: "Hvor vilde han faa det at vide, uden I vilde sige ham det?" Jeg sagde: "Hvad her inde sker og siges, kommer ingen ved uden os to; det gøres ikke fornøden, at andre det ved". Dermed var det vel; hun lagde sig at sove, saa forgik den Vrede, men Haddet blev ved immerfort.

Slofugden laa saa hen i stor Pine, kunde hverken dø eller leve. En Middag, som Balcke lukte op (som var just 20 Ugers Dagen, han kom til mig), kom ind med hannem en Mand, meget dollig1 klæd med en graa, reven Kjortel, fiddet, og faa Knappe, som var til at knappe (*fiddet Kjortel og faa Knappe, som kunde tilknappe*), med en gammel Hat, som sad en hængende Fjer paa, som havde værret hvid, men næppeste for Skarn kunde kendes. Han havde to Lærreds Strømper paa og et Par meget forslidt Sko, som var bunden til med Hyssing2. *Gabel* havde sagt (som mig siden blev berettet), at han vidste, at jeg havde forfærdet mig for den Mand og ment, at det var Bødelen. Jeg saa ham ikke an derfor, men for en forarmet Rytter, mente, han skulde gøre den Tjenneste, Kusken gjorde.* Balcke gik til Bordet derude og skar Stegen; dermed gik for det uderste Rums Dør at staa med sin Hat i Haanden, gjorde en Reverents og sagde: "Hiermit nehme ich meinen Abschied; dieser Mann soli Schlossfogt sein"3. Jeg spurte, om han intet kom til mig igen. Han svarte: "Nein, nicht vor dies Mal"4. Saa takkede jeg hannem for hans høflige Opvartning og ønskede, det maatte gaa hannem vel. *Balcke* haver betjent mig 20 Uger, og blev han anklaget for at sige mig, hvad Nyt som passerte. Skulde bevises dermed, at han havde sagt mig, at *Gabel* var bleven Statholder, ^{***} 188 og jeg siden saa titulerte for *Mag.* Buck1.* Pær Kusk lukte Døren, og den ny Slofogt (*Mand*), som hedder Johan Jæger, lod sig ikke se af mig den Dag, ikke heller til Aften. Jeg sagde til Kvinden om Morgenen: "Spørger Pær ad, hvem den Mand er?" hvilket hun og gjorde; kom med de Svar til mig, at han var den, som havde tagen Doctern fangen, og nu skulde han være Slofogt, men end havde han ikke faaet Hoved-Nøglen. Det varede ikke mange Dage, førend han kom til den gamle Slofogt med Hofmarskalken, og Nøglen blev tagen fra den gamle og given hannem. Den gamle levede ikkun paa anden Dag derefter; naaede i begge Dele sin *curiosité*2: saae den, som blev Slofogt efter ham (til sin Bedrøvelse), og den Doctor, som skulde *curere* hannem, fik hans Tyrelyre, inden Aaret var omme. Slofugden da Jæger3 hæsede mig ikke i nogle Uger, mindre talte til mig. Han lukte sjælden min Dør (*mine Døre*) til, men mesten Delen lukte den selv op. Endelig, der han fik Sko paa Benene, tog han sin Hat af, der han havde lukt op, og sagde: "Guten Morgen". Jeg takkede hannem "mit grossen Dank"4. Imidlertid saa stod5, var Kvinden meget glad. Hun havde sin fri Sladder med Pær Kusk (som endda en Par Maaneders Tid kom paa Taarnet som før) og med den Fange Christian, som havde stor Frihed og i denne Slofugts Tid fik mere og mere Frihed, fornemmeligen der Rasmus Taarengemmer blev Portener, og en ved Navn Chresten kom i hans Sted. Iblandt anden Sladder, hun førte for mig, sagde hun, at denne Slofogt var forbøden at tale med mig. Jeg sagde: "Det er mig meget kært, saa kan han ikke lyve mig paa". (Jeg er i Mening, at han torde ikke tale med mig, saa længe Pær bar Madden op paa Taarnet og der tjente, thi der han havde skaffet Pær bort *for Tyveri Skyld, han blev ertappet med6*, kom han siden da og da ind. Den allerførste Gang havde han en Rus). Han vidste, hvad Pær havde sagt om Balcke, som han mig berattede.

--- 189

Imens Balcke betjente mig, da blev der gjort et Slag-Bord, til at sætte Begrene og Brøet paa, saa og Kvindens Mad, som aad først, naar Dørrene vare lukte. Tilforne var intet uden Natskrinet at sætte Madden paa; det var Kvindens Bord.

Førend jeg melder noget om den Fange Christians Bedrifter *imod mig*, vil jeg med faa Ord berette hans Brøde, hvorfor han var fangen. Han haver tjent Maans Armfeld for Laquei. Han med andre Laqueier ypper Klammeri med en Mand, som havde værret Christian en Fader og fød hannem op af1 sin Ungdom og altid haft Omsorrig for hannem. Manden blev dødelig saaret raabte i sit Yderste: "Gud straffe dig, Christian, for Søn du est. Din Haand dræbte mig". De andre Laqueier løbe hver sin Vej, men Christian blev paagreben. Hans Kaare befandtes og at være blodig. Han nægtede det altid, at det ikke var ham, der stak Manden. Han blev dømt fra Livet; men eftersom den døde Mands Kvinde ikke vilde bekoste paa *Executionen*, blev Christian saa hensiddendes, og hans Junker betalte hans Føde. Paa tredie Aar havde han værret fangen, førend jeg blev fængselet, og blev trende Gange forfløt; først af Troldhullet i2 den mørke Kirke, siden her, som jeg sidder. (*Da var der et stort dobbelt Vindue med Jern-Trailer, som blev tilmuret, der jeg skulde sættes herind; og fortælte siden Christian, hvorledes Pigerne i Fadburstuen havde flyet hannem mangen Kande Øl op, som han vandt op rned et Reb.*) Der jeg blev ført fangen hid, blev han sat der, Doctern sidder, og der Doctern blev fængselet, gik Christian siden løs i Taarnet, drog Sej erværket op for Taarngemmeren, lukte op og til for Fangerne der nere, ja havde *ofte* Nøglene til Taarnet. Jeg errindr mig *og nu*, at Taarngemmeren Rasmus sad engang hos den gamle Slofogt til Middag i mit uderste Rum, og Slofugden vilde sende Pær ned et Ærinde; sagde til Rasmus: "Gehet hin und macht auf. Peter soll was bestellen3. "Far" (sagde Rasmus), "Christian har Nøglen". "So" (sagde Slofugden), "das ist hübsch"4. Og derved blev det, thi

* * * 190 Rasmus sagde: "Jeg er nok vis paa, at Christian gaar ingen Steds". Alt efterhaanden tog Christians Frihed og Myndighed til; siden Pær Kusk kom bort, bar Christian Madden op og tjente Slosfogden ved Bordet i mit uderste Rum.

En Dag, der Kvinden kommer ner ovenfra, hvor hun havde rensat Nat-Kedelen, og Dørene vare lukte, sagde hun til mig: "Den Christian, her gaar, haver talt med mig deroppe. Han kan aldrig fuld sige, hvor ynkelig det gaar Doctern, hvor hart han er fængselet, og hvor slet Mad han faar nu, siden Balcke kom bort. Han haver ingen Lys længre, end han faar Mad, og ingen Lysning uden af Hullet paa hans Dør, som gaar ud i det uderste Kammers. Han bad mig, at jeg skulde sige Eder det; Taarene kom hannem i hans Øjen, saa stor Medlidenhed havde han med hannem". Jeg sagde: "Det er og alt det, man kan gøre, og det er kristeligt at have Medlidenhed med sin Næstes Ulykke. Den stakkels Mand faar at have Taalmodighed saa vel som jeg, og vi maa trøste os med en god Samvittighed. Jo haardere han lider, jo snarere faar det Ende; han er en gammel Mand". To Dage derefter kom hun atter med en Snak fra Christian: Doctern lod mig helse, og han spurte saa flittig, om jeg havde Helbrede; sagde videre: Christian skulde nok fly ham, hvad jeg vilde sende ham. Jeg tog den Snak an for en Fristelse, sagde endelig, at Christian kunde tage et Stykke af Stegen, naar Slosfogden var inde hos mig, og han kunde være sig om noget for at slaa Vinen i1, saa kunde hun snige sig til at gyde det af mit Begere og bede Christian helse Doctern. Det blev antagen, og havde jeg nogle Dage Rolighed. Christian fjøede sig meget efter Kvinden, satte lidt ondt imellem hender og Taarngemmeren, gjorde det straks godt igen, saa Sladder havde jeg nok af. (*Christian havde da flyet mig nogle Stykker Flint, som erre saa skarpe, at jeg kan skære fint Lærred dermed efter en Traa. De Stykker erre endnu i min Gemme; og gjorde jeg adskilligt Arbed færdig med det Redskab.*) Endeligen siger hun engang: "Det er dog en ærlig Karl, * 191 den Christian. Han haver fortælt mig, hvor uskyllig han er kommen i Fængsel og dømt. Han er ræd, at I skulde tænke, at han aad og drak det, I sender Doctern. Han svær ved hans højeste Ed, *at* han skal være Eder tro, vilde I skrive Doctern et Ord til. Paa min Troskab, haabes jeg, tvivler I ikke". Tog paa at svære og forbande sig, den Dag hun sveg mig; sagde, han havde ikke mindre gjort Ed for hinder, førend hun vilde tro hannem. Jeg sagde: "Jeg haver intet at skrive hannem, jeg ved ikke, hvad jeg skulde skrive". "O", sagde hun, "skriver ikkun to Ord, at den gamle kan se, at han kan tro ham. Vil I have Blæk, da kan Christian vel fly noget". Jeg svarte: "Jeg kan faa at skrive med, naar jeg vil, og jeg kan skrive foruden Blæk og Papir". Det kunde hun ikke begribe. Saa tog jeg nogle Sukker-Mandler og gjorde med den store Knappenaal Bogstaver derpaa, satte paa 4 Mandeler de Ord: *non ti fidar 1*; *fidar* satte jeg Hælten af Ordet paa hver sin Mandel. Jeg havde saa et Tag Rolighed og havde at fordrive Tiden med. Om nu Doctern ikke kunde se, hvad der var skreven paa de Mandler, eller om han havde prøvet Christians Troskab, ved jeg ikke, men Christian flyr Kvinden en Seddel fra Doctern til mig, fuld af *Lamentationer 2* over vorres Tilstand, og at min Daatter *Anna Cathrina* eller og *Cassetta* vare Aarsage i hans Ulykke. Derom vilde jeg mere underrettes; begerte det skriftlig af hannem (vi skrev hverandre paa Italiensk). Han svarte saaledes, at enten den ene eller den anden havde ladet ligge hans Brev paa Bordet et Steds, hvor det var bleven funden og fremsendt; thi en Skrivelse, han havde skreven, var Aarsage i hans Ulykke. Jeg skrev ham igen, at det ikke syntest trolig, men vel, at der var *suspiceret 3*, at han *corresponderte* med min Herre, og dermed luret paa hans Breve *og optagen*. Jo mere jeg vilde føre hannem deri til *Raison*, jo mere *opiniastre 4* blev han deri - *det er hannem medfødt* - og omsier skrev, at det var *Cassetta* Sned (*Finesse5*) at faa ham i Strikken for at * * * 192 faa mig derud. Der han begyndte paa den Vis at skrive, begyndte jeg at fatte en sær *Opinion 1* om hannem, ligesom han vilde drage noget af mig for at fremvise; betænkte mig i nogle Dage, om jeg vilde svare. Endeligen svarte jeg i den Mening, at ingen vidste bedre end han, at mig om intet Forræderi var vitterligt; ihvorledes hans *Correspondents* med min Herre var bleven kundt2, det kunde ikke hjælpe hannem; hvorpaa han var dømt, var mig og uvitterligt, over mig var ingen Dom gaaen. Det varede nogle Uger, førend Docteren skrev. Endeligen skrev han med faa Ord Mening af *Sententsen* over hannem, saa vi da og da *corresponderte* med hverandre.

1666. Slosfogden blev efterhaanden omgængelig, kom hver Maaltid ind og snakkede allehaande Pudseri og Galskab, hvad han i hans Ungdom havde bedreven, hvor han havde værret Tromslager og gjort sig til Nar for min Svoger Grev Pentz og for at vinde Penge og Gunst gjort sig til Hund og krøben under Bordet, forfærdet Gæsterne og for en Dukat bidtes med en Hund. Naar han havde en Rus paa (som ofte), saa gøglede han, gjorde *Pussinel 4* af sig, stønnem Spaa-Kone og deslige. Saasom Chresten Taarnegemmer og Christian den Fange fornem, at Slosfogden drev Pudseri, saa gjorde de ligesaa, staaede saa med Kvinden i det andet Rum, saa vi ikke kunde høre for dennem. Hun sad paa Christians Skød og havde sig5 meget flanevom. (*Nogle Dage førend det Ø1, Christian uddrak, Kvinden til Tænde6, havde hun bekommen nogle Synaale og Knappenaale; dennem havde hun i et Papir i sin Barm, glemte at tage dem ud, saa at, der hun klædte af sig, faldt Papiret paa Gulvet, saa jeg hørte paa Klang, hvad der var i; der hun gik en Dag op med *Nat-*Kelen, stal jeg dem; hun ledte, men tørde aldrig spørge om dem, men bante hørlig; jeg spurte og tidt, hvorefter hun ledte.*) En Dag var hun noget upasselig, gjorde sig et Øllebrød, satte det ude paa Fyrfadet. Slosfogden sad inde hos mig og snakkede; Chresten og Christian gantede sig med hender * * * * * 193 derudenfor, og skulde Christian røre i Øllebrødet og smage, om det var varmt nok. Chresten siger til Christian: "Drik det ud, om du tørst". Ordene vare ikke saa snart sagt, som Gerningen var gjort, og fast i det samme stod Slosfogden op og gik bort. Der Dørene vare lukte, sad Kvinden som færdig til at daane. Jeg mente, at det var af Sygdom, og blev ræd, at hun skulde hastig dø, og jeg skulde faa Skyld for hendes Død, spurte hastig: "Hvor har I ondt?" Hun svarte: "Jeg haver ondt nok", bekræftede det med en stor Ed, begyndte

at lukke sin Trøje op. Saa saa jeg, at hun var vre, vidste nok, at Formaledidelser¹ skulde føre det onde fra Hjertet, hvilket og skede. Hun forbandte og skældte dem, der havde saa narret hender syge Stakkel, hun havde saa ondt, havde hverken faat Vaadt eller Tørt den Dag. Jeg sagde: "Giver Eder tilfreds, I skal vel faa et Øllebrød." Hun sor en stor Ed, hvor hun skulde faa det? det var Sommer-Dag, og ingen Ild i Kakkelvnen, og man kunde ikke kalde paa nogen, som kunde høre En. Jeg sagde: "Kan I tie, saa vil jeg komme Potten til at sye²". "Jo" (sor hun en forfærdelig Ed), "jeg kan nok tie, og jeg skal aldrig sige det". Saa lod jeg hender lægge tre Stykker Teglstone, som altid havde ligget bag Natskrinet, og der sætte sin Potte med Øl og Brø paa (alt det. hun skulde gøre, skulde ske tiendes; hun maatte og ikke svare mig, om jeg spurte hender om noget, med Ord, men vel med Tegn). Hun satte sig ved Potten og rørte deri med en Ske. Jeg sad altid paa min Seng om Dagen, og der blev Bordet sat for mig; havde et Stykke Kride og skrev paa Bordet adskilligt, spurte alt imellem, om Potten sø³? Hun keg flittig til, men virrede med sit Hoved. Der jeg havde spurt tredie Gang, og hun vendte sig til mig og saae, jeg lo, saa tog hun paa som En, der var gall, kaste Skeen af Haanden og Stolen omkuld, rev atter henders Trøje op og sagde: "Gi Fanden være saa narret". Jeg sagde: "I er ikke bedre værdt, som tror, at jeg kan trolde". "O" (sor hun en stor Ed), "havde jeg ikke troet, at I kunde trolde, jeg ^{*}194 havde aldrig ladet mig lukke inde hos Eder, vil I tro det". Jeg tænkte paa meget, som dertil kunde svares, men sagde intet, smaa-lo og lod hender saa bruse ud. Omsider græd hun og klagede sig meget. "Nu, nu" (sagde jeg), "giver Eder tilfreds. Jeg vil komme Potten til at sye foruden Trolddom". Og som vi havde Fyrtøj, beføl jeg hender at slaa Ild og tænde tre Stykker Ender Lys at sætte under Potten. Dermed kogte Potten, og hun kyste paa sin Haand og gav mig¹, var meget glad. Jeg gav hender og siden en Gang eller to Forlov dertil saaledes at varme sig Øl; altid kunde det ikke ske, thi naar Vinden stod paa Vinduet (som med en lang Pik kunde oplukkes), saa kunde Røgen ikke trække ud. Jeg sagde: "Tænker paa Eders Ed og sladrer ikke ud, hvad her sker, ellers betages os Lysene; i det ringste mister vi nogle af dem". Hun sagde hart nej, at det skulde ikke ske. Jeg fornåm intet dertil nogen Tid, men vel mange Aar efter, at hun havde sagt, at jeg tog to halv løse Gulvstone op (som siden anderledes blev berettet af en Præst, som herefter skal meldes). Hun havde og sagt, at jeg havde staaet og set Linnedansere paa Slos-Pladsen, hvilket var sandt. Thi der Chresten sagde Kvinden en Middag, at der skulde komme Linendansere paa den inderste Slos-Plads, og hun berettede mig det og spurte, hvordant det var, og jeg sagde hender det, da klagede hun sig, at hun ikke kunde faa det at se. Jeg sagde, det kunde vel ske, om hun siden kunde holde Munden. Hun sor jo, efter Sædvane. Saa lod jeg hender tage Sengeklæderne af Sengen og Fjællerne af Bunden og rejse Sengen op til Vinduet og sætte Nat-Skrinet ovenpaa. Der^{*}med^{*} at komme til ^{*}det oprettede Sengested^{*} blev Bordet sat ved Siden, og en Stol neden for Bordet for at komme paa Bordet, og en Stol paa Bordet for at komme paa Natskrinet ^{*}og en Stol paa Natskrinet^{*}, saa vi kunde staa magelig og se det, dog ikke paa en Gang. Og lod jeg hender gaa op først, og jeg stod og tog Vare paa, om Sengen begyndte at knage; hun skulde være paa Vagt, naar jeg var oppe. Jeg vidste og vel, at ^{*}195 Danserne i Begyndelse ikke gjorde derres bedste Kunster. (^{*}De Linen-Dansere gjorde det, jeg ikke havde set før. Den ene havde en Kurre¹ ved hver Ben, som sad en Dreng paa 5 Aar udi hver (^{*}i hver Korre¹ sad en Dreng paa 5 Aar^{*}), og en Kvinde lod sig falde paa Linen og sprang op igen. Men i den anden Kvindes Tid saa jeg En, som hængte sig ved sin Hage og sprang op igen paa Linen.^{*}) Jeg kunde se Kongen og Dronningen i derres Øjen; de stode paa den lange Sal, og undrede jeg mig siden paa, at de ikke kaste Øjet did, der jeg stod. Jeg lod mig ikke mærke for Kvinden, at jeg havde set dem. I denne Kvindes Tid fik jeg engang Lyst til at se Folk gaa i Slos-Kirke og af Kirken. Da blev Sengen igen oprejst, og jeg sad der saa længe oppe, til alle vare af Kirken igen. Kvinden turde intet vove at stige op, sagde, at hun var ræd nok forrige Gang og glad, hun korn ner.

1666 d. 12. April. Den første Gang, jeg blev berettet i denne Slosfogts Tid, da blev der opsat tvende Messings Stager, hver af sit Slags, med Talle-Lys². Det haver Kvinden mishaget, ihvorvel hun sagde da intet ^{*}til mig^{*}. Men der hun endelig blev nød til at lade sig berette, efter mere end tre Aar hun havde holdt sig fra Herrens Bord, bad hun Chresten Taarnegemmer gaa til sin Daatter (som tjente i Byen en Timmermand), at hun skulde fly hender et Par smukke Messings Stager og et Par Voks-Lys. Kunde hun og fly hender en ^{*}fin^{*} Drejels Dug, skulde hun gøre sit Bedste; hun vilde betale det. Om Kvinden tilforen havde tænkt paa de Stager og Lys, for mig vare sat, eller Chresten selv syntest, at det ikke var skikkelig, at det skulde være bedre tilred for hender, ved jeg ikke, men noget lidet førend Præsten kom, lukte Chresten den uderste Dør op for mit Fængsel, sagde: "Karen, flyr mig den Stage ud, I haver, og to Lys". Hvordant hun tog paa, er ikke at beskrive: om han ikke havde talt med henders Daatter? og saa meget (jeg vidste ikke da, hvad hun havde begært af Chresten). Han svarte hender intet paa sit Spørsmål, men krævede Stagen og Lysene. Hun vilde længe ikke, men bandede og skældte. Jeg ^{*}196 laa endda og spurte hender, om jeg skulde være henders Pige og gøre det for hender? om hun kunde forholde hannem det, han begærte? Saa rakte hun hannem det igennem Hullet paa min inderste Dør med saa megen (^{*}mange^{*}) Forbandelser over hannem, saa man maatte grue derfor. Han lo højt og gik bort. Det . gjorde hender endda bisterer. Jeg gjorde mit Bedste for at sagte hender, sagde hender, at det var en fordømmelig Beredelse, holdte hender den Synd for¹ helt vidtløftig (^{*}vidtløfteligen^{*}). Hun mente, at den begik Synden (^{*}Synden begik den^{*}), der var Aarsag dertil. Jeg spurte hender endelig, hvorudi Navedren bestod? om den bestod i Lysene og Stagerne? skammede hender ud, at hun vilde se paa det udvortes og ikke paa det indvortes; bad hender falde paa sine Knæ og inderligen bede Gud om sine Synders Forladelse, at han ikke vilde tilregne (^{*}og ikke tilregne^{*}) hender sin Daarlighed. Hun svarte saa at ville gøre, men gjorde det ikke straks. Jeg mener, at Præsten - ^{*}det var den Præst, som berettede Fangerne, og hun blev skriftet i det uderste Rum, saa jeg hørte hvert Ord, Præsten sagde, men ikke, hvad hun svarte^{*} - haver af Chresten vel været undervist om alting, hender angaaende, eftersom han

tilspurte hender om saa meget: hvor hun var fød? hvor hun havde tjent? og saadant mere; omsider, om hun havde sin Skrifte-Seddel, og hvor længe det var siden hun havde værret til Alters ? Derpaa skriftede han hender, paa sær Maade, først som den, der haver fortjent at staa aabenbar Skrifte for grove begangene Synder, saa som en Synderinde, der skulde aflives og berede sig til Døden; trøstede hender endeligen og forrettede sit Embede. Der alt var forrettet, og hun kom ind til mig igen, ønskede jeg hender til Lykke. "Ja vel, Lykke" (svarte hun). "Kan der være Lykke hos? Det haver jeg mere ondt end godt af. Kunde jeg saa sandt komme ud, jeg skulde . straks gaa til Alters; dette agter jeg intet". Jeg tog hender straks i Ordet (*Jeg faldt hender straks i Ordene*) og sagde: "Betænker Eder, hvad I siger. Taler intet guds-lasterligt, det vil jeg - * - 197 intet høre. I ved vel, hvad Guds Ord siger om dennem, som annammer Christi Legeme og Blod uværdeligen og træder hans Legeme under Fødder?" "Under Fødder?" (sagde hun). "Ja, ret under Fødder," sagde jeg og gjorde der en hel Prædiken paa. Hun hørte til, som det lod sig *ansee*¹; men der jeg tav, sagde hun: "Han skriftede mig som en Misdædre og som den, der skulde aflives. Jeg haver ingen myrt" (jeg tænkte: man ved ikke hvad - *hinners Barn*); "hvorfor skulde jeg dø? Gud allermægtigste give" - dermed tav hun. Jeg prædikede for hender igen og sagde, at hun havde fortjent den evige Død for hendes Synder Skyld, og saa fornemmeligen, fordi hun havde saa længe untholdt sig Herrens Nadvere. "Den Skriften" (sagde hun) "haver jeg at takke Chresten for; Balcke haver og vel hjulpen til". Tog paa at bande dem. Jeg truede hender med et andet Skriftemaal, om hun ikke holdte inde med saadan Ord, jeg kunde ikke forsvare det for Gud at tie med hender, og sagde jeg videre: "Taler I saa til Chresten, saa maa I være vis paa, at han klaver² Eder". Det holdte hender noget i Tømme, og gik hun den Middag intet ud i Trappen.

Hun var i alle Maader en skarnevorn Kvinde, undte ikke en Fange et Stykke Mad. En stakkels Degn var min Nabo i den mørke Kirke; jeg gav hender et Stykke Mad til ham. Hun vilde ikke bær ham det, der hun dog let kunde, foruden nogen skulde se det. Der jeg saa siden Madden, fortykte jeg derpaa³. Da sagde hun: "Hvorfor skulde jeg give ham det? Han gav mig aldrig noget; jeg faar intet derfor". Jeg sagde: "I giver intet bort af Eders". Samme Degn sad for at have tagen sin egen Hest igen, eftersom den, han havde solt den, ikke betalte ham den. Han sang hver Dag flittig, og om Søndagen saa som en Præst for Alteret og svarte etc.

Hun var siden den Tid ikke nær saa lystig med Mandfolkene. Hos mig klagede hun sig ofte, at hun var svag, havde forløft sig paa den ny Kejle⁴, Balcke havde flyet *hender*; hun kunde ikke staa det ud, hun havde bed Slosfogden derom, at hun maatte * - * - * 198 komme ud, han havde svart, at hun skulde dø der. Jeg sagde: "Slosfogden kan jo intet forstaa Eder ret endnu; beder Chresten tale for Eder". Hun gjorde og saa, men kom atter med samme Svar; sagde en Dag: "Jeg ser vel, min hjerte Frue, at I vilde lige saa gerne af med mig, som jeg vilde gerne bort. Hvad har jeg af alle mine Penge? Jeg kan ikke nyde dem, og jeg kan ikke tjene Eder". Jeg sagde: "Penge kan udrette meget. Forærer Slosfogden nogle Penge, saa tal (*taler*) han nok for Eder. Begærer en af Skur-Kvinderne, som bærer Kejlen op¹ for Eder, den² kan I betale med lidt". Det sidste gjorde hun først nogle Uger; endeligen sagde hun en Dag til mig: "Nu haver jeg ladet gøre et Sølvsbegre til Slosfogden". (Henders Daatter kom saa ofte til hender i Trappen, som hun begærte, og hun fik Forlov at være hele Eftermiddage neder fra mig under det Skin at tale med sin Daatter. Om hun gav Foræring derfor, ved jeg ikke, men jeg var vel dermed tilfreds at være ene. Hun var dog ræd engang, at jeg skulde sige Præsten det). *In summa* ³; Slosfogden torde intet tale for hender til Kongen. (*Hun havde saa bedet Chresten snakke for Slosfogden, alt over et halv Aar førend hun kom bort, hvor hun gik med sit Liv i sin Haand: jeg havde en Ler-Kugle i mit Tørklæd, der havde jeg truet hender med at slaa hendes Hoved i Stykker (jeg sagde en Dag, at man kunde slaa En ihjel med saadan Kugle). Deslige Løgn vare mange, hun digtede, og jeg siden erfor.*) Saa bad hun mig om Raad. Jeg sagde: "Bliver liggendes i Sengen, naar her spises, saa vil jeg gaa ud og tale med Slosfogden". Det skede. I Førstningen gjorde han nogen *Dtffilcuteter* ⁴, sagde, Dronningen skulde sige, at der stak Skelmsstykker under. Jeg sagde, de kunde *visitere* og *examinere* Kvinden, naar hun kom ud, vi havde ikke værret saa fortrolige Venner; jeg vidste, at Kvinden var givent mig til at betjene mig; naar hun ikke kunde det længer, men laa ved Sengen, saa kunde jeg ingen Tjeneste have, ikke heller kunde jeg betjene hender; hun tjente * - * - * 199 jo for Penge, der skulde være nok, der skulde tage derimod igen¹. Tre Dage derefter, der Kongen kom fra Friderichsborg, kom Slosfogden ind og sagde, at Kvinden kunde komme ner den Aften; han havde en anden igen¹, som Chresten havde *recommenderet* ², som skulde være en skikkelig Kvinde (som hun og er).

Altsaa kom Karen Oles-Daatter ned, og Karen Nels-Daatter kom op igen¹. Og maa jeg vel sige, at det var en af mine lykkelige Dage i mit da haarde Fængsel; thi jeg slap en utro, uguddelig, løgnagtig og uskikkelig Kvinde og bekom igen¹ en kristelig, tro, sanddru, god (ja, alt for god) Kvinde igen. Der den første Kvinde tog Afsked, sagde hun: "Nu, farer nu vel, Frue. Nu er vi begge glade". Jeg svarte: "Det er vel et af de sandeste Ord, I haver sagt i Eders Dage". Hun svarte intet, men løb alt det hun kunde, saa der kendtest ingen Sygdom eller Svaghed paa hender. Hun levede ikke fuldt et Aar derefter, pintest *haardeligen* en 6 Uger paa sin Seng, førend hun døde, af hvad Tilfald ved jeg ikke.

Om anden Dagen efter denne Karens Komme sad hun om Eftermiddagen hel bedrøvet. Jeg spurte, hvad hender skadde? Hun sagde: "O, jeg haver intet at gøre, og jeg maatte ingen Gerning tage med mig. Jeg længes mig dø". Jeg spurte, hvad Gerning hun kunde gøre? "Spinde" (svarte hun) "er min meste Gerning, jeg kan, og sy groft og binde³ noget". Af alt det havde jeg intet at hjælpe hender med, tog nogle Ender af Silke frem, som jeg gemmer af det, jeg klipper af, som erre for stakkede at arbejde med, og anden Pluk-Silke af

Nattrøjer og Strømper, hvortil jeg haver gjort mig en Hegle⁴ af smaa Knappenaale, bunden paa en Pind; der hegler jeg det med og gør det brugeligt til at stoppe⁵ Huer med; og sagde jeg til hender: "Der haver I noget at gøre; hegler mig det". Hun blev saa af Hjertet glad, saa det gav mig et godt Behag. *De Knappenaale havde jeg staaen fra den første Kvinde for nogen Tid siden. Hun havde skaffet sig dem med nogle Synaale, tænkte at skyvle⁶ dem for mig, havde *-*-*-* 200 lagt dem i et Papir i sin Barm, glemte dem (*havde glemte dem*). Om Aftenen, hun lod falde sit Skørt, hun gik i Seng, faldt Papiret paa Gulvet. Af Klangen hørte jeg, hvad det var. En Løverdag, hun gik op med Nat-Kejlen, tog jeg dem af henders Æske, og hun torde ikke spørge derefter; saa mig siden bruge dem og sagde aldrig noget om dem.*

Jeg befandt af henders Fortælling om et og andet, hender i sin Tid var hændtes, at der var et godt Hjerte i hender, at hun var bleven ofte bedragen for sin Godtroenhed. Hun havde og kendt mig i min Velmagt, tjent en Raadmands Kvinde, som i mine Bryllupsdage var For-Gangs-Kone, og kom den Stads med Fyrværk og anden Herlighed meget vel i Hu; græd, naar hun fortælte det, og havde en stor Medlidenhed med mig. Hun var en Jyde, en Bunde-Daatter, men *værret* gift med en Regiments-Kvarter-Mester. Saa jeg efterhaanden fik *Affection* til hender¹, bad hender hælde Christian og spørge, hvorledes Doctern lidde; sagde hender, at Christian vel kunde gøre stønnem nogen Tjenneste at købe et og andet for os, thi han havde en Dreng, ja stønnem to, som gik Ærinder for hannem, men jeg troede ikke forrige Kvinde, saa han købte aldrig intet for mig, tilmed vilde den Kvinde intet spinde; men Christian skulde nok fly os nu, hvad vi vilde have, for vorres Lys. Og eftersom hun ikke skøtted om at drikke Vin (thi hver Maaltid fik Kvinden da en halv Potte frans Vin), saa sagde jeg: "Giver Chresten Eders Vin, som jeg giver Christian min Vin, saa kan Chresten lade den staa hos Kælder-Svenden og tage den hver Uge, saa er det en Profit for ham, og saa ser han intet, om han endskønt mærker noget." Det skede, og lod Christian os gøre to Haand-Tene. Min var ikkun liden, men henders, som den burde. Jeg spandt lidet, tvandt det til Traa, som endnu er i min Gemme, Christian flyde hender saa meget Hør, som hun begærte, for Penge, bar en hel Krans² i sine Bukser *tillige*³ op til hender. Hun spandt paa Haand-Ten en god Del, og jeg lavede min Væv saaledes paa en Stol, jeg laa⁴ neder paa Bordet: bandt den ene Bom med Baand *-*-* 201 og Snorer, jeg selv havde gfort, saaledes, at naar Trappe-Døren blev sat Nøglen udi, saa kunde jeg med et Drav løse min Væv og faa den anden Bom løs, som var bunden til mit Liv, og alting lagt bort, førend min inderste Dør blev oplukt. Jeg gjorde mig og et Spjæld¹ (før havde jeg Søller), saa jeg vævede alene; havde og faaet en ret Væver-Kam, saa vi vare meget flittige, hver i sit Arbejde.

*Der kom ofte siden Tvistighed mellem Karen og Christian, som noget om meldes skal. Da iblandt andet sagde jeg engang (for at komme hender i bedre *Homeur*): "Nu er I vre paa Christian, men I haver mangan Gang slikket Eders Fingre efter det, han haver haft i sine Bukser". Først sagde hun: "Fi, ævi", siden lo overmaade, der hun forstod, hvad jeg mente. Thi han havde skyvlt Hørret i sine Bukser, han lod købe for hender.*

Slofогden var fuld af Galskab, gjorde Pudserier, som Dreng plejer at gøre; vilde fikser sig² med Kvinden, men hun kunde intet dermed. Han var næsten fuld hver Dag, om Middagen, naar han kom op. Om Aftenen begyndte han sjælden at lade sig se efterhaanden (*Efterhaanden kom han sjælden op om Aftenen*), skikte en Tjenner op i hans Sted, som laa og halv sov paa Muren i Vinduet udenfor dette *Sted*. Han vilde og gante sig med mig, gabte for mig, og (*at*) jeg skulde *kaste noget hen og* se, om jeg kunde ramme hans Mund. Jeg lo og sagde: "Wo dol sít Ji"³, bad ham komme nærmere, saa vilde jeg se, om jeg kunde ramme den. "Nên, nën" (sagde han), "so wer ik dol. Ji scole mi wol en Orfigen geven"⁴. En Middag kommer han op med en sær *Facon* af en Spøjte⁵, som var saa trind som en Kugel, og sad en liden stakket Tut⁶ deri, som næppe kendtes; *var hel artig*⁷. Naar der blev trykt *paa* et Sted derved, saa spøjtede Vandet ud hel højt og langt borte. Han gjorde sig næsvis og spøjtede paa mig. Der han fornam, at jeg blev vre, kom han med Spøjten til mig, løb og satte sig igen og gabte alt det han kunde, *-*-*-* 202 bad mig spøjte sig i Munden, om jeg kunde. Jeg vilde ingen Leg begynde med hannem, thi af hans Historiers Fortælling fornam jeg vel hans Plomphed, gav hannem Spøjten igen. Der Karen skulde bære Stegen ind, havde Slofогden Spøjten imellem Benene, sad paa en lav Stol og kunde dog spøjte Kvinden i Ansigtet; var et godt Stykke fra hender, og Kuglen var ikke større end et lidet lidet Æble (*en stor Plomme*). Hun vidste intet af Spøjten at sige (er og noget hastig i henders Tale); sagde: "Gud give, I faa Skam, Hr. Slofогt, pisser I paa mig?" Slofогden lo som En, gall var, saa kært var det ham. Han blev efterhaanden alt tammere¹ og tammere, kom sjælden ædru op, lagde sig paa Kvindens Seng og sov, imens jeg spisede, saa Chresten og Kvinden maatte hjælpe ham af Sengen, naar de havde vakt hannem *op*. Nøglerne til Fængslerne laa ved Siden, og Hoved-Nøglen derhos (forvarte han ikke vel sine Fanger?). (*Jeg sagde til Kvinden en Dag: "Var ikke Dronningen, som gør Kongen vre paa mig, da skulde jeg betale Slofогden, for han lurte Doctor Sperling. Jeg skulde tage Nøglerne fra ham, naar han sover, og passe paa, naar Chresten kommer med Begerne, løbe da ud lige *op* af Kongens Trappe og bære Kongen Nøglerne, saa som en Laquei gjorde ved den gamle Slofогt. Men jeg vandt intet dermed hos denne Konge, maaske blev haardere holden*). Han var ikke ræd for, at jeg skulde myre hannem. En Aften var han drukken eller stillede sig paa, begyndte paa sin Vis at ville *caressere* mig og søge at ville føle mine Knæ, tog til Enden af mit Skørt. Jeg stødte ham med Foden og sagde intet andet: "Wan Ji dún sít, so blivt van mi und komt hir nicht binnen, dat seg ik Ju"². Han sagde intet, stod op og gik bort; kom og siden ikke ind, naar han var fuld, men blev udenfor i det andet Rum, lagde sig der ner i Vinduet, hvor der er en bred Bænk muret af Sten; der laa han og sov et Tag, efter at mine

Døre vare lukte, saa kom hans Kusk og Christen og slæbte ham ner. Stønnem, naar han var ikke fuld, saa kom han ind, og gav han mig efter Begæring *-* 203 nogle gamle Kortblade, som jeg syde sammen og gjorde mig et Skrin af. Christian beslog det med tynde Fyrpinde, som jeg siden syde paa og sneg mig til at male paa med Farve. Det er endnu til. Slosfogden saa det siden, men spurte aldrig, hvordant det Beslag var kommen til. I det Skrin (om det saa kan kaldes) haver jeg alt mit Arbed og Redskab, og staar i min Seng om Dagen.

I Førstningen, der denne Karen ikke kendte Slosfogden, torde hun ikke gaa saa dristig ud til Fangerne i den mørke Kirke og . give dennem noget, thi hun sagde: "Slosfogden glør saa paa mig". Jeg sagde: "Det gaar ham som smaa Børn, der glør stift paa en Ting og ved ikke, hvad det er". Det er og saa; han kymrer sig om intet.

Christians Myndighed tog til. Han tjente ikke aleneste ved Bordet derude, men han endog lukte min Dør for Næsen af Taarngemmeren. Han gik ind i mit Rum med Røgelse-Karret, naar Kvinden bar Nat-Kejlen op; ja han blev omsider saa dristig, at han gjorde alt det, han ikke vilde lade, havde at befale over Fangerne der nere. Chresten gjorde sig og til Nytte Slosfogdens liden Tilsyn, laa ofte nere i Byen om Natten, kom ofte fuld op til Aftens-Maaltid. En Aften var Chresten fuld og havde slaaet nogle Ruder ud der nere med sin Haand, saa Fingerne blødte; mit Vin-Begre slog han til Jorden, saa det sprak og blev ganske kraaget, og som Begeret var ganske blodigt udenpaa, der det kom ind for mig, og det syntest², at der var kommen Blod i Vinen, talte jeg noget alvorligt derom til Slosfogden. Han sagde intet andet end: "De Man is dol"³, tog Begret og gik selv ner for Kælderen og lod Begret skylle og give anden Vin deri. Hvorledes de siden forligtes derom, ved jeg ikke. Bulkene⁴ erre udslagen paa Begeret, men Ridsen oven i Randen er endnu; det kommer Vinskænken til Pas, thi nu kan der ikke gaa nær en halv Potte i Begeret. Christian holdte sig engang mandelig imod Slosfogden, der han havde haft Klammeri med nogle Fanger der nere, og Chresten klagede det for Slosfogden, som kom ind og vilde sætte *-*-* 204 Christian i Troldhullet; men han stødte Slosfogden fra sig og sagde, at han havde intet med hannem at skaffe, han havde intet sat ham ind; brugte saa Mund, saa Slosfogden takkede Gud, han gik, thi han (*Christian*) raabte hannem endda efter ud af Vinduet og sagde: "Jeg ved Tøss med¹ Jer, men I ved intet med mig". (En Tøss ved jeg, han vidste, som ikke var en ringe Tøss. Der var en *Corporal*, som stak en Soldat ihjel, som med Tromslag blev eftersøgt; den skyvlte² Slosfogden i Taarnet nogle Uger). Om Morgenen fortrød det Christian, og han frygtede at blive indelukt, gik til min Dør, førend der blev oplukt for mig (som ofte skede, at der blev oplukt det uderste Rum, førend Madden kom op, saa og altid om Morgenen om Vinteren, naar der lagdes Ild i Bilæggeren derude), og bad han mig bede for sig til Slosfogden, hvilket jeg og siden gjorde, saa det blev, som det var, og Christian saa gæv som før³.

*Hængselerne paa min uderste Dør erre saa lange fra Væggen, at det er aaben mer end en stor Hands-Bred, saa jeg haver faaet adskilligt stort ind der imellem, og er den oventil mere aaben, saa naar jeg stikker min Arm igennem Laagen af min inderste Dør og rækker den opad, saa kan jeg naa *oven* til, men Kvinden ikke.*

Den Kvinde og jeg vi levede i god Enighed med hverandre. Der var stønnem nogle smaa Krakeler⁴ imellem Christian og hender, men det havde paa de Tider intet at sige. Jeg stillede hans Vrede med Vin og Lys. Den Kvinde havde en Søn, som døde, stakket efter hun var kommen til mig, og en Daatter, som endnu lever; den (*hun*) tjente der en Skræder, men nu er hun gift med en Købmand. Den Daatter fik og stønnem Forlov at tale med sin Moder i Trappen. Det fortrød Christian, eftersom han mente, at ved hender blev allehaande bestilt; stønnem truede dermed at sige det, han intet vidste, men mente, saa Kvinden var ofte bedrøvet (hun er let-grædendes og let-leendes). Jeg kunde snart faa *-*-* 205 hender trøstet. Vi sled vortes Tid meget vel. Jeg lærte hender at læse, begyndte med *A.b.c.*, thi hun kendte ikke et Bogstav før. Jeg holdte mine visse Timer med at undervise hender. Hun var da en Kvinde over henders 60 Aar. *Hun haver en synderlig Skik¹ med at stave. Et Ord af tre Stavelser kan hun ikke stave; thi naar hun skal lægge de to Stavelser til den tredie, saa haver hun glemt den første; men maa hun, saa kan hun læse Ordet ret, naar hun staver første Stavelse. De Ord af to Stavelser staver hun, ja af fire Stavelser læs hun.* Og der hun allerede nogenledes kunde stave, tog hun Baagen *engang* og vendte op og ned paa den, begyndte at stryge sine Øjne og sagde: "Herre Gud, hvor er det fat? Jeg kender" (sor hun om Gud) "ikke et Bogstav". Jeg stod bagved hender og kunde næppe holde mig for Latter. Hun strøg atter Øjnene (og som hun er meget hastig i henders Ord) og i det pegte med Pege-Stikken med en Fart paa et O og sagde: "Er det ikke et O?" "Jo," svarte jeg og lo, idet hun vendte sig til mig. Dermed blev hun det først var, at Baagen var ikke vendt ret, kaste sig i Sengen og lo, saa jeg havde tænkt, hun skulde blive borte i Latter. Og som hun en Dag skulde læse, og hun gad ikke sluppen sin Haandten, vilde det ikke flyde, og tabte hun Lysten; sagde: "Er jeg ikke gall, at jeg vil lære at læse paa min gammel Alder? Hvad godt haver jeg deraf? Jeg haver kostet mange Penge paa min Søn for at lade hannem lære at læse, og se, er han ikke død?" Jeg vidste, hvor meget hun formaatte², lod hender saa snakke for sig. Hun kaste Bogen paa sin Seng, satte sig til sin Gerning og sagde: "Hvad haver jeg behov at lære at læse i Bog? Jeg kan, Gud ske Lov, læse mine Morgen- og Aften-Bønner" (jeg tænkte: ilde nok; af henders *Catekismus* vidste hun meget lidet). Jeg sagde (med en Sagtmodighed): "Det er saamænd sandt, Karen. I haver ikke behov at lære at læse i Bog, I kan smuk læse udenad". Jeg havde næppe sagt de Ord ud, i det sprang hun op og nappede sin Bog igen og begyndte at stave. Jeg sagde hverken til eller fra, og jeg omgikkes med hender som *-* 206 med et godt, enfoldig Barn. *Engang spurte hun mig ad, om hun ikke kunde faa en Bog, hvor q og x ikke var i, thi de Bogstaver kunde hun ikke beholde. Jeg svarte: Ja, dersom hun selv vilde lade den trykke.*

Der denne Karen kom til mig, lod hun mig ingen Fred, førend hun maatte rinse Gulvet; thi jeg befrygtede det, som skede, at den Stank vilde foraarsage os Sygdom. Der laa allenhøjt Menneske- og Gulv-Skarn paa et Sted. Der hun havde løsnet det, maatte det ligge, indtil Døren blev oplukt. Jeg lagde mig i Sengen, slog Klæderne over Hovedet og stoppede Næsen til.

Jeg faldt det Aar i Sygdom, og eftersom Slosfogden da kom ikke mere ind til mig om Middagen og om Aftenen lod sin Tjenner gaa op, saa bad jeg Kvinden, at hun skulde sige ham, at jeg var syg, om der ikke maatte komme en *Doctor* til mig. Kvinden sagde ham det (thi da forstod han alt Danske, og hun forstod noget Tysk), og som hun sagde: "Jeg er bange, at hun dør", saa svarte han: "Lat se sterven för en Düvel"¹. Jeg havde en Hver-Dags-Feber, havde Hede, men ingen Kuld; og som det en stor Del var Aarsage til min Sygdom, at jeg havde Bindelse², begerte jeg et *Clistér* ³. Der lo Slosfogden sporsk af. Det hørte jeg, lod begære, at han vilde komme ind til mig, hvilket han og gjorde. Jeg talte hannem noget alvorlig til, sagde ham, at det var ikke Kongens Ville, at han skulde ikke have mere Omsorrig for mig, end han havde; han havde mere Omsorrig for sin Hund end for mig (som han og havde). Saa gav han bedre Køb, spurte, hvad jeg vilde have, og jeg sagde, hvad jeg begerte, og bekom det. Jeg havde noget *altereret* mig over den Samtale, saa jeg blev svag. Kvinden græd og sagde: "Jeg frygter, I dør, min hjerte Frøken, og saa skal de slemme Piger i Oldt-Fruer-Stuen to Eders Hænder og Fødder" (en af de Piger, da var, var meget ufin⁴ imod mig med henders *Sendings*-Tale⁵). Jeg svarte, at jeg skulde ikke sige et Ord derimod. "Hvad" ⁶ 207 (sagde hun med en vrede Hu), "vilde I lide det? Nej", sor hun, "skulde jeg ikke. Jeg skulde ikke lide det, om jeg var i Eders Sted". Saa sagde jeg, som den *Philosophus* 1 sagde: "Da lægger min Lyse-Kæp hos mig, jeg kan holde dem fra mig med, naar jeg er død". *Den Kæp sad en Blik-Stage paa, som blev stønnem sat i min Seng ved Siden etc. Den brugte jeg til Knytte-Blok².* Saa besand³ hun sig først og snakkede saa hen om Begravelse og Jordefærd. Jeg forsikrede hender, at det aldeles intet bekymrede mig; naar jeg var død, saa fandt⁴ jeg intet dertil; om de lagde end mit Legeme i Stranden, saa skulde det dog tillige med Sjælen komme for Guds Trone paa den yderste Domme-Dag og bestaa sig bedre end som en Part, der laa i Kister med Sølv beslagen og i herlige Begravelser. Men at jeg skulde som Slosfogden sige de forfløjen Ord, at jeg vilde være begravet paa Valby Bakke for at se mig om, det ikke. Jeg begærer intet uden et saligt Endeligt. Vi talte om Slosfogdens Ufinhed⁵, om allehaande, han gjorde, som han fik Skam for, om Dronningen det vidste, om hans Uguddelighed, at naar han havde værret til Alters, sagde han, at have gaaet igennem Munstringen⁶ og andet mere. Der var ingen Guds-Frygt i hannem.

Siden denne anden Karen kom til mig, gjorde jeg mig et andet Væver-Tøj, fik en ret Væver-Kam, og saasom hun havde noget at spinde paa Hand-Ten, saa gjorde jeg af en Stol min Væv, dog saaledes, at jeg i en Hast kunde drage alt af Stolen med et Drav paa hver Side, og Søllerne drog jeg selv alene.

Jeg begærte at være berett⁷ og lod bede *Magister* Buck at komme til mig *ved* ⁷ Slet om Morgen, thi imod 8½ begyndte Feberen. Præsten kom ikke førend 9½, da Heden alt havde begyndt (thi den drog sig allerede noget længre hen). Der jeg havde sagt mit Skriftermaal, begyndte han at predike om Mord og Mand-Slæt⁸, om David, som var skyllig i Uriæ Død, fast han slog hannem ikke ihjel med sin egen Haand; ⁹ 208 udbredde den Synd, som han burde, og Straffen, som der vilde følge paa. "Ihr" (sagde han) "habt *General* Fux getödtet, dann Ihr habt einen Diener darzu erkauf, der ihm hat getödtet"¹. Jeg svarte: "Das ist nicht wahr. Das habe ich nicht gethan"². "Ja freilich" (sagde han), "der Diener ist in Hamburg, der hat es selber gesagt"³. (Jeg svarte:) "Hat er das gesagt, so hat er gelogen, dann mein Sohn gab Fux sein Tod mit einem Stilet. Ich wusste nicht, dass Fux in Bryg war, ehe und bevor ich sein Tod spurte (*erfuhr*). Wie könnte der Diener dann sagen, dass er's gethan hätte? Auf mein Befehl ist es nicht geschehen, aber dass ich mich nicht sollte haben gefreuet, dass Gott dem Bösewicht gestrafet, das gestehe und bekenne ich"⁴. Dertil svarte han ligesaa: "Das hatte ich selber gethan"⁵. (Jeg sagde:) "Wie Fux mit uns in unserm Gefängniss auf Borringholm gehandelt, weiss Gott. Das ist nu vorbei, und ich gedenke des nicht mehr"⁶. "Da thut Ihr recht an"⁷ (sagde han), og for saa fort i hans Embede. Der alt var forrettet, talte han med Slosfogden udenfor den nderste Kammers-Dør lige for den mørke Kirke Dør og sagde, at jeg gjorde mig syg, jeg var ikke syg, jeg var rø i mit Ansigt af lutter Ondskab; han havde sagt mig Sandhed, og der var jeg bleven vrede for. Christian stod indenfor den mørke Kirke Dør, thi paa den Tid var ingen Fanger derinde, og hørte den Samtale, sagde mig det, der jeg begyndte at komme til at gaa igen og tale med hannem ved Døren.

Nogen Tid derefter sagde Christian til mig en Dag saa himmelig: "Vil I, saa vil jeg fly Eder Bud til Skaane til Eders Børn". Jeg spurte, paa hvad Maade det kunde ske? Han sagde: "Med min Pige. Hun er tro nok; hun skal drage did for det samme". *Den Pige var en Hore, han havde lovet Ægteskab, ¹⁰ 209 og den lukte Taarengemmeren, den forrige saavel som Christen, ind til Christian, gik selv ud og lod dem sammen.* Han vidste, at jeg havde endnu nogle *Ducater*, thi Pær Kusk havde fortroet ham det, som han selver havde sagt mig. Jeg tog imod Tilbuddet, skrev mine Børn til, gav ham en *Ducat* til Pigens Rejse. Hun forrettede vel sine Ærinder og kom med Skrivelse fra min Søster og dennem tilbage. Alt dette vidste min Kvinde intet af.

Min Pen, jeg skrev med, var gjort af en Hønse-Vinge, tilrettet med Redskabet af en Flinte-Sten, og Blækket af Lyse-Røg med Øl; den er endnu til Stede.

Efterhaanden begyndte Christian at blive *insolent* ¹¹ i mange Maader. Naar han kom frem med hans Drengs Pose, som Kvinden skulde give ham Mad i, saa kaste han den til hender, gjorde sig vrede, naar der ikke

var gemt Steg til ham *selv* om Aftenen, at han straks kunde faa Posen igen, bandede sig, den Dag han gik til Døren og talte med mig eller sagde mig nogen Ting. Hun var sørgelig, men sagde dog intet til mig. Det varte ikkun en Dag, saa bankede han paa Døren og efter Sædvane snakkede om, hvis2 Nyt han havde hørt. Kvinden sad paa sin Seng og slog 15 Kors for sig (han kunde intet se hender, ikke heller mig). Der han var gaaen bort, fortælte hun, hvor højt han havde forbandet sig etc. Jeg sagde: "Det skal I ikke agte; han haver gjort saa meget før i den anden Karens Tid".

Hans Mod tog daglig til. Madden blev stønnem opbaarren vel en halv Time førend Slosfogden kom op. Imidlertid skar Christian Stegen og tog sig selv, hvad Stykke han vilde (der jeg tilforen hver Maaltid sendte ham et Stykke ud, Fisk og andet, hvad han begærte). Den dumme Slosfogt lod det saa passere, var glad, tænker jeg, at han vilde betage ham den Umage; gav intet Agt paa, at der fattedes noget i Faddet. Jeg lod det saa passere en Stund, for det skede ikke saa jævnt hver Dag. Men naar han vilde have Mad til sin Dreng, saa sagde han intet andet *end*: "Mad i min Drengs Pose". Der lo vi mangan ^{*}₂₁₀ Gang af, siden han var borte, men ikke da, thi han blev alt værre og værre. Han kunde ikke lide, at vi lo og vare glade; naar han hørte det udenfor Døren, saa blev han bister. Vilde man klynke, saa vilde han skaffe, hvad han kunde bringe til Veje. *Han havde i sine gode Luners Dage flyet mig for Penge og Lyse, hvad jeg begerte, saa jeg havde baade Kniv og Saks, Silke, Traa og adskilligt at fordrive Tiden med. Det fortrød hannem siden.* En Dag lurer han paa os og hører, at vi ler; thi Kvinden fortælte effen1 en Klygt2 om en Skoledrengs Moder i Friderichsborg (der havde hun boet), hvor Drengens Moder ikke vidste, hvorledes hun skulde *titulere* Skolemesteren, kaldte ham Hr.3 Villas. Han sagde: "Jeg er ikke Herre". "Mester3 da", sagde Kvinden. "Jeg er ikke heller Mester", sagde han; "jeg er ikkun ret og slet Villas". Saa sagde Kvinden. "Min gode slet og ret Villas. Min Søn slikker altid Fløden af mine Bøtter, naar han kommer hjem. Vilde I slikke ham igen med et godt, skarpt Ris i hans Røv." Idet vi lo deraf, kommer han til Døren og fatter de Ord, at jeg siger: "Det sidder4 vel ikke saa sammen; man skal altid sætte noget til, om vel skal lade"5. Han fatter en Tanke6 og mener, at vi snakkede om ham, og at vi lo ham ud. Der det var Maaltids Tid, siger han til Kvinden: "I var svar lattermild i Dag". Hun sagde: "Ved I ikke, hvorfor det var(*er*)? Det er, fordi jeg er af de Lett'er" (det er hendes Tilnavn). "Det var Almis"7, sagde han, "at fordrive Eder Latteren tilsammen; det var mig, I lo af". Hun sor nej, at hans Navn ikke blev nævnt (som og saa var i Sandhed), men det maatte intet gælde. De faldt i Ord sammen. Hun fortælte mig derres Samtale, og han kom i nogle Dage ikke til Døren, og jeg sendte ham og intet, thi effen paa den Tid var der en stakkels gammel Mand min Nabo; den lod jeg give en Dryk Vin. Christian forføjer sig igen til Døren og pikker paa. Han klager saa sagte over Kvinden, bad, jeg skulde tage hender igennem derfor, at hun saa ^{***}₂₁₁ havde svaret hannem, der han dog hørte, at hans Navn blev nævnt. Jeg sor ham til, at der ikke var tænkt paa ham den Gang; jeg kunde ikke tale hender ilde til for de Ord, de (*vi*) havde haft imellem hinanden; Jeg elskede Rolighed inden vorres lukte Døre. "Ja" (svarte han), "Hus-Fred er god, sagde Kærlingen". Dermed gik han. Siden gjorde han efterhaanden adskillig Fortred, roede saa i Land igen. Saa vilde han atter, at jeg skulde skrive til Skaane. (*Lige før Christian blev saa slem stakket efter det Kvindfolk havde værret i Skaane, gav han mig en Æske med Stykker Voks udi, hvor alle Taarn-Nøglerne var trykte udi og skreven derhos: dem skal min Pige lade gøre i Skaane. Jeg skyvlte det for Kvinden, som da bar Nat-Kedelen op, og næste Løverdags derefter flyde ham dem igen med Taksigelse, at jeg traade intet efter1 at komme ud paa den Maade. Det behagede ham ej, det saa jeg vel.*) Jeg sagde, at jeg var fornøjet, at jeg vidste, mine Børn en Part af dem var hos min Søster; hvor mine Sønner var, og hvorledes dennem lidde, det vidste de ikke; jeg befalede dem Gud i Vold. Det var ham og ikke til Maade, og talte han paa den Maade, ligesom han mente, at jeg havde intet flere Penge, sagde det dog ikke da ligeud.

Men en Dag, det galle stak ham, kom han til Døren og havde en Potte med Vinen i (som jeg fast hver Maaltid gav ham) i sin Haand og sagde: "Kan I se mig?" (thi der var en Sprække udenpaa den yderste Dør, men man kunde dog ikke se grant derigennem saa langt fra). "Her staar jeg med min Potte med Vin og vil drikke Eders Skaal for den sidste Gang". Jeg spurte: "Hvorfor for den sidste Gang?" "Jo", sor han, gik saa nærmer til Døren og sagde: "Jeg vil ingen Tjenneste mere gøre; saa ved jeg vel, at jeg og ikke faar mere Vin". Jeg sagde: "I skal have Tak for den Tjenneste, I haver gjort; jeg begærer ingen mere af Eder, men derfor skal I nok faa Vin". "Nej" (sagde han), "ingen Tjenst mere. Her er intet at hente mere". "Det er sandt" (svarte jeg). "I kender mig intet" (sagde han); "jeg ^{*}₂₁₂ er ikke saa, som I tror; jeg er let at komme i med, men ikke saa let at komme af med". Jeg smaa-lo og sagde: "I er langt bedre, end I gør Eder selv. I Morgen er I udi et andet Sind". Han blev ved at beskrive sig selv hel ilde (som ikke endda var nær saa slemt, som han er). Jeg kunde ikke andet end le af ham. Han drak af Potten, satte sig paa Stolen derude. Jeg kaldte paa ham og bad ham komme til Døren, jeg vilde tale med ham. Da sad han som en Gante1 og snakkede for sig selv: "Skulde jeg gaa til Døren? Nej", sor han en stor Ed, "skal jeg ikke. O ja, til Døren? Nej, Christian, ikke". Lo imellem af fuld Hals, skraalte højt: den Dag, han gik til Døren eller gjorde mig nogen Tjenneste, da skulde Fanden rive og splide hannem. Jeg gik fra Døren og satte mig, gruede for den Karls Galskab og store Dristighed. *Christian havde for lang Tid siden flyet mig to Stykker Flint, som vare saa skarpe, at jeg kunde skære Lærred dermed efter en Traa; jeg haver dem endnu; han truede og at skille mig ved dem.* Han gik saa nogle Dage og tav, vilde intet tage imod Vinen. Mad blev hannem ikke bøden, thi han blev endda ved den Vis som før, naar han kunde, at skære Stegen, førend Slosfogden kom op.

*Paa samme Tid sad en Bunde fangen *i den mørke Kirke* for en skiden Mund, han havde haft imod Ride-Fogden; jeg lod give ham Mad. Den var en svar Skelm. Om han var udsat2 af andre, ved jeg ej, men han

sagde til Karen, at dersom jeg vilde skrive mine Børn til, saa vilde han fly det bort. Jeg lod svare, at jeg takkede ham, jeg havde intet at skrive dem, ikke heller noget at skrive med. Skelmen svarte: "Ja saa, ja saa".*

Som da Slosfogden igen kom stønnem ind og snakkede med mig, bad jeg ham, at Christian som en Fange ikke maatte have den Frihed at oversnavse min Mad. Saa blev det hannem forbøden. Faa Dage derefter kaste han Posen til Kvinden i Trappen og sagde: "Gir nogen Mad til i Aften i min Drengs Pose". Det blev i allerstørste Lydighed efterkommet, og lagt et Stykke ^{*}213 Steg oven i Posen. Det mildede hannem noget, at1 han om Middagen talte med Kvinden og selv begærte en Dryk Vin; men han truede Kvinden at skulle fordrive hendes Latter. Jeg frygtede intet for det onde, han kunde gøre mig, men *det* fortredeligt Levned var mødsommeligt. Jeg lod hannem ikke byde Vin, uden han begerte det. Han plejede at skaffe mig *Aviserne* hver Uge for Lys, og saasom han ikke flyede mig *Aviserne* for den første Uges Lys, saa sendte jeg hannem ingen Lys. Han blev dog ved og kom ind om Løverdagen med Røgelse-Karret og at lukke min Dør. Naar han kom ind med Røgeiset, saa han til Væggen, vilde *ikke* se paa mig. Jeg talte engang til hannem,*spurte om Doctern*, og han svarte intet. Det stod saa nogle Uger; saa mildede han sig, flyde Kvinden *Aviserne* fra den Tid, han havde forholdt dem, tilsammenrullede og bunden med en Traa. Der om Aftenen Slosfogden kom ind og sad og snakkede (han havde en liden Snidser2), og Chresten var for Kældereren, flyde Kvinden hannem *Aviserne* igen, takkede ham paa mine Vegne og sagde, jeg skøtte intet om *Aviser*, jeg havde værret dem foruden i saa mange Uger, jeg kunde være dem fremdeles foruden. *Jeg fik *Aviserne* foruden Christian.* Han blev saa bister, at han med Tænderne rev *Aviserne* sønder, rev sin Trøje op, saa Knapperne fløj ad Gulvet, stak Ild i somt *nogle Aviser*, hujed og skreg, skar Tænder. Jeg hitte paa noget at le af til Slosfogden, raabte saa højt, jeg kunde, for at døve3 Christian.

*Det var højliggen at forundre, at Slosfogden ikke hørte den *Allarm*, Christian gjorde. Samme Gang mindes jeg, at han fortælte, hvorledes han havde forfærdet en af Hofbetjenterne med en Mus i en Æske.* Kvinden kom ind som et Lig i sit Ansigt, saa paa mig; jeg vinkede hender at gaa ud igen. Saa gik Christian lige for min Dør og hujede, slog sin Tøffel i Været og omsier4 til min Dør-Tærskel, holdte5 det saa nogle Gange. Der han fornam, at Chresten kom i Trappen med Begerne, kaste han sig paa den Bænk, Slosfogden plejede at ligge paa, og kaste atter sin ^{*}214 Tøffel op imod Væggen. Chresten blev staaendes med Begerne i Haanden med Forundring. Han saa vel, at der var noget paa Færde imellem Kvinden og Christian, og at Kvinden var bange, men han kunde ikke gætte eller faa Aarsagen at vide; troede og ikke, at det gik mig noget an, eftersom jeg lo og snakkede med Slosfogden. Der Dørene vare lukte, saa gik det an paa en Jamren. Kvinden sagde, at han hav3e truet hender: han skulde vel forbyde hendes Daatter at komme til hender og føre Sladder frem og andet, hun ikke burde. Jeg bad hender give sig tilfreds: han var nu gall, det gik vel over; han betænkte sig vel, førend han talte om det, thi saa kunde han frygte, at det, han havde flyet herop, og kom for Dagen, saa fik han Skam for sin Umage; Slosfogden havde given hendes Daatter Forlov at komme til hender, hvem skulde han klage hender for? (Jeg tænkte vel andet, at naar han vilde den Vej, saa fik han vel anden at klage det for, han, som havde saadan Frihed; han kunde faa ind og ud hvad han vilde, tale med hvem han vilde i Vægtergangen). Hun græd og lod meget ilde, talte som En, der sanser ikkun lidt, sagde engang: "Maa jeg ikke have Fred for ham, saa skal jeg - ja saa skal jeg - -". Hun kom intet vidre og kunde ikke hitte paa, hvad hun skulde. Jeg smel derved og endeligen sagde: "Christian er gall, jeg vil nok styre ham i Morgen; lader mig ikkun betæmme med hannem1. Sover I nu ikkun roligen". Hun faldt omsier i Søvn, men ikke jeg saa snart; betænkte, hvad paa saadan Galskab kunde følge. Om Morgenen imod Middag sagde jeg hender, hvad hun skulde sige Christian, og at hun skulde stille sig, som om hun var ikke vel tilfreds; begynde med at bande ham og sige: "Gi der far en Djævel i Jer, for Lærdom I haver lært hender, hun haver viilt hvistet2 sine Tøfler op, eftersom I gjorde, og slaget (*slog*) mig i Hovedet*dermed*; hun er vre uden Skæmt, tog alt det smukke Tøj, hun havde gjort, og kastede det i Nat-Skrinet." "Nu," sagde hun, "skal der ingen gøre sig god med det". Der lo han af som en Gante, det ^{*}215 behagede ham. "Er hun ret vre?" (spurte han). "Ja" (sor hun) "er hun saa". Saa lo han saa højt i Trappen, at jeg hørte det. Han var en 14 Dage skels1, begærte da og da Vin og Mad, kom og til Døren og fortælte iblandt andet, at han havde hørt, at Prinsen (nu vorres Konge) skulde giftes. Jeg havde vel hørt det før, men lod mig ikke mærke, thi Slosfogden havde sagt det, og desforuden fik jeg *Aviserne* foruden ham. Og som jeg ikke spurte ham om noget, saa gik han straks; sagde siden til Kvinden: "Hun er vre, og jeg er ligesaa. Vil se, hvem der haver hin anden først behov". Kvinden truede han meget, og vilde hun, at jeg skulde give ham gode Ord. Jeg forsikred hender, at han var ikke af den *Humeur* (*det Sind*), man skulde komme tilrette med at altid give den bløde Side. *Han kom Slosfogden til at kaste en Katkilling, jeg havde, allerøverst ned fra Taarnet og lo mig saa spok til, der han havde fortælt Kvinden sin Manddoms-Gerning; sagde: "Katten var fnattet, Katten var fnattet". Jeg lod mig ikke mærke, at det fortrød mig.* Som han nu Tid efter anden blev *insolent* 2, mere end *tolereres* kunde, sagde jeg en Dag til Slosfogden, at jeg forundrede mig over, at han tilstedde en Fange at lukke op og til mine Døre og gøre det, som Taarngemmeren ellers burde at gøre; om hannem syntest ikke, at jeg paa den Maade kunde *practisere* mig ud, om jeg vilde ud foruden Kongens Minde? Christian var en Fange, som var dømt til at dø; han skulde nok skaffe mig ud af Taarnet. Slosfogden sad og gloede som En, der sanser intet, svarte ikke et Ord andet end: "Ja, ja", men han forholdte sig dog efter min Advarsel, saa at enten lukte han selv op og til, eller og3 Chresten (jeg haver set, at Christian haver reven Nøglerne af Chrestens Haand og lukt min Dør, og det den Tid, han begyndte at gøre sig gall). Havde Christian ikke værret gall før, saa blev han da, i Synderlighed den Tid Chresten gik ind med Røgelse-Faddet, og Kvinden var oppe. Da stod han lige for mig i det uderste Rum

saa som en Gast⁴ og skar Tænder; og saasom han saae, at jeg tog det ^{* * *} 216 overbleven Røgelse af Chrestens Haand (som han altid selv flyede mig i et Papir), saa gjorde han en Trusels-Latter. Der om Aftenen blev oplukt, og Christian kom Kvinden i Tale, sagde han: "Karen, siger I til Henders Naade, at hun og I skal faa en Fandens Færd. Jeg haver set med mine Øjne, at Chresten gav hender et Brev. Ej, var det derfor, hun vilde ikke, at jeg maatte gaa ind med Røgeiset, fordi jeg vilde ikke skaffe hender tiere Bud til Skaane? Ej, faar hun og *Aviserne* af ham? Ja, siger hender, at saa stor Tjenneste, som jeg haver gjort hender, saa stor Ulykke skal jeg gøre hender". Gud ved, hvad Nat jeg havde. Ikke fordi jeg agtede hans Trusel, thi jeg frygtede de Ord ganske intet, Ulykken havde gaaet ud paa ham selv allermost; men Kvinden var saa bedrøvet, at hun gjorde intet andet end jamrede sig, klagede sig, mest for henders Daatter, for den Spot, hender vedderfare vilde, at de vilde sætte henders Moder i den mørke Kirke, ja siden tage Livet af hender. Saa faldt hender ind, at Daatteren havde talt med hender i Trappen; saa skreg hun igen: "O, min Daatter, min Daatter, hun kommer i Tugthuset". Jeg sagde intet andet et svart Tag¹ end: "Giver Eder tilfreds. Det gaar ikke nær saa ilde til, som I tror". Men som jeg fornam, at hun ikke var bekvem til at høre nogen *Raison* 2, for hun raabte alt: "Ak, ak", naar jeg vilde tale, sad over Ende i Sengen, holdte sit Hoved imellem begge Hænderne og græd, saa hun flød i Vand. Jeg tænkte, at naar der ikke var Taarer mere for Haanden, saa hørte hun vel op. Jeg sagde omsier, da hun noget sagtede sig: "Denne Ulykke, det forbandede Menneske truer os med, vil ikke forrekomes med Graad. Sætter Eders Sind i Rolighed og sover. Jeg vil gøre ligesaa, og jeg vil bede Gud at indskyde mig de bedste Raad til i Morgen". Det sagtede hender noget, men naar jeg mente, hun sov, saa kom hun atter frem med alt det, hun frygtede for: at hun havde baarren mig Sedler ind fra ham, Kniv og Saks og andet, som var forbøden. Jeg svarte da og da ikkun: "Sover, sover. I Morgen vil jeg tale med Eder". Det hjalp ^{* *} 217 intet. Klokker slog to, der hun endda vilde snakke og sagde: "Det vil gaa ilde til for den stakkels gamle Mand der nere". Jeg lod, som jeg sov, men den hele Nat indtil Klokker 5 og mere kom ikke Søvn i mine Øjne. Der om Middagen blev oplukt, havde jeg alt sagt hender, hvad hun skulde sige Christian, og given hender at forstaa, at han med hans Truseler mente at faa Penge fra hender og Lys af mig, vilde saa kue os, som det lystede hannem; men han havde en anden for sin Haand, end han troede. Hun skulde ikkun lade, som hun intet skøttede om hans Snak, intet tale et Ord til ham uden god Dag, uden han talte til hender; og dersom han spurte, hvad jeg havde svart, skulde hun lade, som hun huste¹ intet, at hun skulde sige mig noget. Sagde han det da igen, saa skulde hun sige: "Det siger jeg hender slet intet. Er I endnu lige saa gall som i Aftes? Gører, hvilket I vil", og gaa dermed fra hannem. Den Samtale blev holdt, og han truede mere end nogen Tid. Kvinden holdte gode Miner, men var hjertelig bedrøvet, naar vorres Døre var lukte; men som hun er letsindet, saa lo hun ofte med Taarene i Øjnene.

*1666. Imidlertid Karen Nels-Daatter betjente mig, da var en Nürrenberger min Nabo i den mørke Kirke; blev beskyldt for *en* Falskmønter at være. Den bar hun Mad til hver Dag. Han sang og læste fast Nat og Dag og sang meget vel. Han sang den Psalme *Herr, deine Ohren neige zu mir* 2, langsom efter min Begæring. Jeg skrev den og siden satte den ud paa Danske. Og som han ofte om Natten Timer lang læste højt og bekendte sine Synder, bad Gud om Forladelse og raabte mange Gange: "Du musst mir helfen, Gott, ja, Gott, du musst mir helfen, sonsten bist du nicht Gott. Du musst gnädig sein"³, saa den Raaben forhindrede mig at sove, hvorfor jeg lod hannem bede med Karen, at han vilde læse sagte, som han og siden gjorde. Han blev sat paa Holmen for en faa Ugers Tid og siden løsgiven.*

Jeg vidste vel, at Christian skulde byde paa at skrive mig til ^{* * *} 218 allehaande Nyt, mene at flikke sig ind med¹ igen; men jeg havde forbøden Kvinden at tage imod hans Sedler, saa han blev meget bister. Jeg bad hender sige hannem, at han skulde holde Styre paa sig, om han kunde; havde han Lyst til Ulyst, da vilde det blive værst for hannem selv. Der lo han meget spotsk af og sagde: "Siger hender, at det skal være værst for hender. Det, jeg haver gjort for hender, haver Vinen kommen mig til, hun haver sendt mig; siger hender det. Jeg skal bekende det selv alt sammen, og skulde jeg end klæde Stejler, saa skal Chresten faa Skam. Han haver flyet hender Breve fra sine Børn". (Den Skelm vidste vel, at jeg havde intet ladet mig mærke for Kvinden, hverken om det, han havde flyet mig Bud til Skaane til mine Børn, eller om Vokset, Taarn-Nøglerne vare trykte i; derfor talte han saa frit til hender). Der vorres Døre vare lukte, var det vorres Samtale. Jeg gjorde en Latter deraf og spurte Kvinden, hvad Skam der kunde være saa stor som at lægges paa Stejler, tog det an for forfløjen Ord, som det var, bad hender sige hannem, at han skulde intet bemøde sig med at give sig an, jeg vilde betage ham den Umage og sige til Slosfogden i Morgen Dag (om han vilde) alt det, han havde gjort for mig; han maaske glemte noget, men jeg skulde vel komme det i Hu. Den Tid Kvinden sagde ham det, svarte han intet, men løb ned fra hender, holdte sig nogle Dage stille og talte saa godt som intet til Kvinden. En Løverdag, *der* Kvinden var oppe med Nat-Kedelen, kom han op til hender og vilde endelig overtale hender at tage en Seddel til mig, men hun sor ikke at torde. "Saa siger hender da" (sagde han), "at hun skal fly mig den Saks og Kniv igen, jeg haver flyet hender; den vil jeg have; saa skal hun se, hvad jeg skal gøre. I skal faa en Ulykke tilsammen". Hun kom ner saa bleg som et Lig, saa jeg mente, hun havde forløft sig. Hun fortælte derres Samtale og hans Begæring, bad mig saa meget, at jeg dog vilde fly hannem det, saa blev han rolig. Jeg sagde: "Hvor er det med Eder? Haver I Eders fulde Forstand? ^{*} 219 Siger han ikke, at han vil gøre os en Ulykke, naar han faar Kniven og Saksen igen? Det er ikke Tid paa at fly hannem det. Forstaar I intet, at han frygter for, at jeg skal lade se det? Mit Arbed, mener han, er borte, og Sedler ikke mere til, saa intet er mere at true hannem med end de Stykker. I Aften skal I intet tale med hannem. Siger han noget, da svarer intet". Om Aftenen sneg han sig til og sagde til hender i det uderste Rum: "Tar mig hid Saks og Kniv". Hun svarte intet. Om Morgenen til Middag bad jeg hender sige hannem, at

jeg havde intet af hans; jeg havde selv betalt baade Saks og Kniv, og det for mere, end de vare dobbelt værdt. Det Budskab blev han forbistret over, skar Tænder og hvinede. Hun gik fra ham og skyde, det meste muligt var, at tale ene med hannem. Der han fornåm, at Kvinden intet vilde tage imod nogen Seddel, saa tog han sin Tid og varte1 Slosfogdens Øjne og kaste en Seddel ind til mig paa Gulvet (og havde samme Gang nær sket en synderlig Hændelse, thi idet han vilde kaste Seddelen ind, gik Slosfogdens store Hund ind, som havde krøllet Haar, saa Seddelen faldt paa Hundens Ryg, men faldt af igen i Kraagen, som Hunden snyfede2). Udi den Seddel stod: "Lader mig faa Kniven og Saksen igen, saa skal jeg gøre Eder saa stor en Ulykke, som jeg haver gjort Eder Tjenneste, og vil jeg betale Eder Kniv og Saks, skulde jeg end sælge mine Bukser. Lader mig faa dem straks". Han gik i nogle Dage som et forstørret Menneske, eftersom jeg intet svarte eller lod Kvinden sige hannem noget; saa Chresten spurte Kvinden ad, hvad hun havde gjort ved Christian, han gik der nere og skar Tænder og hujede som et galt Menneske. Hun svarte, at de der nere maatte vide, hvad hannem gik ad; her saae han vel, at de taltest ved hel venlig. Langfredag Middag var han ganske forbistret, sor og forbandede sig, om han ikke skulde give sig selv an, *reperterte* alt det forrige, satte det dertil, at jeg havde forført ham, Vinen havde bedraget ham og Mad, Lys og gode Ord; han skøtte intet om, hvad han skulde lide, vilde gerne dø for Bødel^{*-*} 220 Haand; men jeg, hun og Kresten skulde ikke gaa Ram foruden. Den Eftermiddag var ikke meget glædeligt for os. Kvinden var bedrøvet; jeg bad hender give sig tilfreds; der var ingen Fare hos den Galskab, men en stor Fortred, og langt haardere end mit Fængsel; men jeg skulde dog faa Raad med den Skelm. Hun tog henders Bog og læste i, og jeg satte mig til at digte en aandelig Sang om Christi Lidelse under den Tone: Som Hjorten med Tørst befangen. *Samme Digt var *siden* Aarsage, at Christian ganske satte sig1 igen, som han siden selver sagde til mig; thi han hørte mig synge den *engang*, og sagde han, at den havde rørt hans Hjerte og trykt Taarerne af hans Øjne (jeg havde endda ingen anden Skrivertøj, end som meldet er).*

Siden den første Karen kom bort, gjorde jeg mig af Lyse-Røg paa Sølvskeen Sværte, Blækhorn af ded Stykke Tin-Laag, hun fandt, slog ØI deri. Min Pen var af en Hønse-Vinge, som var tilrettet med den Flint, Christian flyde mig.

Paaske-Aftener tilforne plejede Christian at forskaffe mig farvede Æg; det var da ikke i det Hjørne med hannem. Der Døren blev lukket, siger jeg til Kresten: "Glemmer intet i Morgen blødsøen2 Æg". Der Paaske-Middag Madden kom op, og Æggene ikke straks kom op med (som var en Biret), saae Christian til mig og gjorde en lang Næse af mig tre fire Gange (thi jeg var vant ved at gaa frem og tilbage for Døren i mit Kammers paa de Tider, der blev oplukket). Jeg blev staaendes at se paa hannem, drog lidt min Skulder. Lidet efter disse *grimasses* kom Kresten med et Fad med blødsøen Æg. Christian slog først Øjnene ned, siden kaste han dem til mig, ventede maaske, at jeg skulde gøre Næse af ham igen. Men intet mindre end det. Der Kvinden kom i Trappen, sagde han: "Der var ingen farvede Æg". Hun sagde mig det straks, saa jeg bad hender sige, at de blødsøen Æg aad jeg, og de farvede gemte jeg, som han kunde se (og sendte jeg hannem et af forgangen Aar, som jeg havde ridset3 nogle Blomster paa; det havde han selv flyet mig, dog for Lys). Han tog det ^{*-*} 221 an, men han skrev mig en Seddel derpaa, som var hel rar1. Den skulde være paa de høje Noder2 om Ægget og Hønen. Han vilde give Streger3, og det havde ingen Skik. Jeg kan intet mindes mere ret vel deraf, uden at det var et raaddet Æg, jeg havde sendt ham; hans Æg skulde blomstres, naar mit skulde raadne. *Hvad han mente dermed, ved jeg ikke; maaske at *han mente,* jeg skulde dø i Elendighed, og han alt leve i Frihed. Den Mening er fejlet, thi hans uguddelig Idræt *i hans Frihed* haver omsider bragt ham i Fortvivelse, saa han haver skødt sig selv ihjel. Om Gud giver mig nogen Tid Friheden her i Verden, er hannem alene bekendt.* Den Seddel kaste han og ind til mig. Jeg svarte intet derpaa. Han gik atter nogle Dage og sagde intet ondt; saa stak det ham igen. Jeg kan tro, at det gjorde ham ondt, at han saa Kresten stønnem have min Vin tilbage i Begeret. Stønnem skænkede jeg Slosfogden dermed. Mad fik han og ikke, hverken til sig eller sin Dreng. Saa sagde han en Dag til Kvinden: "Hvad synnes Eder vel at Slosfogden vilde sige, om han vidste, at I giver Fangerne Mad af hans Mad?" (Madden, som kom fra mit Bord, blev baarren ned til Slosfogden). "Vil I sige hender det?" Kvinden spurte, om hun skulde sige mig det paa hans Vegne. "Paa hvis Vegne ellers?" svarte han. Jeg lod hannem svare, at Madden, som kom til mig, havde jeg Magt til at tage af, saa meget jeg vilde; mig var *den* intet maalt eller vejet til; det, jeg intet vilde have, maatte de gøre af, hvad de vilde, hvem der havde Ret *der*til; før var det ingens. Der kunde han og ikke kyvse4 os med. Saa var det en Dag den gamle Snak igen: han vilde have Saks og Kniv, og han truede at give sig selver an; og som det var fast imod5 den Tid, at jeg lod mig berette, saa sagde jeg til Kvinden: "Siger hannem een Gang for alle: vil han ikke holde Styre paa sig, saa skal jeg, det første Præsten kommer, give hannem an, og jeg skal faa den første Karen for Dagen; den6 skal, faa Skam, først af Sted, for hun lod mig ingen Fred paa hans Vegne, førend jeg kom i med hannem. Hun skal sige ^{*-*} 222 Sandhed med gode eller onde, saa vil vi se, hvem Ulykken skal falde paa". Han skulde nu gøre, hvilket han vilde, jeg vilde have Rolighed; han skulde forskaane mig med sine Sedler, ellers jeg skulde vise dem frem. Der Kvinden sagde hannem det, faldt han i Tanker; spurte: "Sagde hun det?" "Ja" (sor Kvinden) "gjorde hun saa. Hun sagde endda mere: Hvad monne han mene? Mener han, at jeg som en Fange, der ingen Steds kan komme, skulde lide noget, fordi jeg tog imod en Fanges Tjenneste, som havde en Frihed, hannem ikke burde?" Han stod alt og hængte med Hovedet og svarte ganske intet. Det satte Styr paa Karlen, og hørte jeg siden ikke et uskikkeligt Ord af hannem. Han talte venlig og vel til Kvinden i Trappen, fortælte, hvad Nyt han hørte, og var hel beskæftig; og der hun spurte ham engang om hans Potte for at give ham Vin deri, sagde han sømodeligen1: "Jeg haver ingen Vin fortjent". Kvinden sagde, at han skulde vel faa Vin alligevel, jeg begerte ingen Tjenneste mere. Saa fik han

da og da Vin, men ingen Mad. *Hans Dreng ved Navn Paaske kunde han ikke vogte saa vel, at Kvinden jo lagde et Stykke Mad til ham uden Døren.* Den Dag, jeg blev berett, kom han til Døren og bankede saa sagte. Jeg gik til Døren. Han hælste og ønskede mig til Lykke med hel god Manér, sagde derhos, at han vidste, jeg havde forladt dem, som havde gjort mig imod. Jeg svarte ja dertil og gav ingen vidre *Matière* 2 til det Spørgsmaal, han heller ikke, talte om andet smaat og gik saa bort. Derefter kom han hver Dag til Døren og sagde, hvad Nyt han hørte; bekom og Vin og Mad igen. Han sagde og iblandt andet, at mange vare i Mening, at alle Fanger skulde løsgives, naar Prinsen (nu vorres Konge) skulde have Bryllup, hvorom taltest, at Bruden om en Maanedes Tid skulde komme ind (det var sidst i *April*, derom blev talt), og Brylluppet *skulde* staa paa Slottet. Det drog sig hen med Brudens Komste indtil først *in Junio*, og da stod Brylluppet paa Nykøbings Slot i Falster. Der vare mange i den Mening, at det skede *der*, fordi at Bruden ikke ⁻⁻⁻ 223 skulde bede mig og Doctern løs. *Bruden havde bedet for mig til Nykøbing, mens ingen Gehør. Det var farligt for Lande og Riger.* Som nu Bruden skulde føres til København, siger jeg til Christian: "Nu er det Tid for Eder at komme løs. Lader Eders Pige passe paa og gøre et Knæ-Fald for Brudens Vogn og række en *Supplique* 2 frem, saa er jeg vis paa, I kommer løs". Han spurte, hvorledes Pigen skulde komme til at bede for hannem? Jeg sagde: "Det er jo Eders Fæstemø?" "Nej" (sor han en stor Ed) "er hun ikke. Hun bilder sig det vel ind, men jeg vil" (sor han atter) "aldrig have hender". "Da lader hender blive i den Mening" (sagde jeg) "og stile sin *Supplication* 2 som for sin Fæstemand". "Ja" (sagde han saa drøvevorn (*drævevorn*)³), "det kunde hun da gøre". Det skede saa, som jeg havde raad, og Christian kom ud den 11. *Juni* 1667. Han tog ingen Afsked hos mig, lod mig ikke engang helse ved Taarngemmer eller Dreng. Kvindfolkets Taksigelse var, at han samme Aften slog henders Vinduer ind og saa rumstere i Fuldskab paa Gaden, saa han blev sat i Raadhuse-Kælderen; kom dog om anden Dagen ud. *Det var en Søndag; det var den Ære, han gav Gud. Han gik i Vin-Hus i Steden for Kirken. Til 12 Slet kom han ud.* Hans Dreng Paaske skulde tage Afsked med sin Herre. Der han spurte hannem, om han skulde sige os noget fra hannem? svarte han: "Sig dem, jeg giver dennem Fanden". Paaske, som bragte det Budskab frem, sagde at have svart Christian: "Min halv"⁴ (thi Christian *suspicerter* allerede Paaske, at han gjorde Kvinden Tjenneste). Vi fik en Hjertens Latter af det Budskab, *thi* jeg sagde, at Paaske tog den halve Del, saa jeg fik intet. Glæden var ikke liden hos os, der vi vare bleven det uguddelig Menneske kvit.

Vi levte siden i god Rolighed *det 1668. Aar*, jeg *skrev og* var *provideret* 5 med adskilligt til Haand-Arbed, saa Kresten købte intet for mig uden et Par Bøger, og dem maatte jeg betale dobbelt og mere end dobbelt med Lys. Karen blev hos mig første ⁻⁻⁻ 224 Gang paa fjerde Aar; og som henders Daatter da skulde giftes, og hun gerne vilde være nærværende paa Brylluppet, talte hun med mig derom, hvorledes det kunde laves, thi hun vilde gerne have Tilsavn at komme igen, naar den Kvinde, jeg fik *igen*¹, skulde bort. Det vidste jeg ikke, om det kunde ske, men vel, at hun kunde komme ud foruden at gøre sig syg; det vilde jeg vel bringe til Veje. Slosfogden havde da alt til Fuldmægtig Peder Jensen Tøtzløff, som da og da forettede hans Embede. Hannem lod jeg gøre Forslaget med og beklage derhos Kvindens Skrøbelighed, talte siden med Slosfogden selv derom, som var hel villig dertil, thi baade kunde han vel lide den Karen, og han havde en Kvinde i Huset, som han vilde hjælpe til mig igen¹.

1669. Karen Nels-Daatter kom fra mig en Aftenstid 1669, og en tysk Kvinde ved Navn *Cathrina* ... kom til mig igen¹. Karen tog Afsked med grædende Taare. Hun havde grædt fast den hele Dag, og lovede jeg hender at gøre mit yderste til at faa hender til mig igen, naar den jeg da fik, kom bort. Den *Cathrina* haver værret fra Ungdom op iblandt Soldater-Væsen, haver værret gift med en Lüttenant paa de Tider, at Slosfogden var Tromslager, og værret Fadderske til en af hans Sønner; nu forarmet efter Mandens Død og sad og spandt hos Slosfogdens Kvinde for Madden. Hun var fluks tilgenegen² til Drik, og henders Hænder ristede, saa hun kunde intet holde Begerne deri, men maatte støtte Begerne op til Livet, Fade med Suppe-Mad ligesaa. Slosfogden sagde mig, førend hun kom op, at henders Hænder stønnem rystede lidet, dog ikke altid; hun havde for kort Tid siden værret syg, det forgik hender vel. Der jeg spurte hender selv, hvorledes hun havde faaet det Tilfald, saa sagde hun at have haft det mange Aar. Jeg sagde: "I er ikke en Kvinde, som tjener mig, thi om jeg blev syg, saa som jeg for et Aar eller noget siden haver værret, saa kunde I ikke betjene mig". Hun faldt straks ned paa sine Knæ, græd bitterlig, bad for Guds Skyld, hun maatte blive; hun var en fattig Enke, ⁻⁻⁻ 225 og hun havde lovet Slosfogden Hælten¹ af de Penge, hun fortjente; hun skulde bede Gud saa inderlig, at jeg skulde ikke blive syg, og hun skulde være mig tro, ja til at dø for mig. Mig syntest, at det sidste var for meget sagt for at tro hender for vel (hun holdte dog Ord og gjorde, ligesom jeg beføl hender, og jeg blev og ikke syg i henders Tid). Hun gad intet arbejdet. De fleste Gange, naar hun havde ædt, lagde hun sig straks og drog Pudsen for sine Øjne, sagde: "Nu kan ik nichts sehen"². Naar hun fornå, at jeg kunde lide, hun snakkede, saa fortælte hun hele *Comedier* paa sin Vis, *agerle* dem og stønnem, og gjorde sig til adskillige Personer. Naar hun begyndte at fortælle et Emtyr³, og jeg vilde sige midt i Fortællingen: "Det vil faa en jammerlig Udgang", saa sagde hun: "Nên, dat krigt ên gut Ende"⁴; gjorde og en god Ende paa sin Fortælling. Ligesaa, om jeg sagde tvært imod. Hun dansede og for mig, og det for 4 Personer, snakkede imellem for hver en, hun dansede for, knob Mund og Fingre sammen. *Comedianter* kaldte hun *Medicoanter*. Udi henders Tid forrefaldt adskilligt, som forhindrede at se eller høre efter henders Lyst⁵.

*En Par Maaneder efter, hun var kommen til mig, faar hun den kolde⁶. Hun græd og blev bange. Jeg var vel tilfreds med hender, tænkte at se, hvad Troen kan gøre, skrev noget paa en Seddel og hængte hender

om Halsen. Febern gik bort, og sor hun, at alt det onde i Kroppen ligesom paa en Gang skød ned i hendes Ben, der jeg hængte hender det om Halsen. Hun fik og straks tykke Ben.*

Det hænder sig, at *Walter*, som for den Sag med Dina blev Danmark forvist, kom fra Sverrig og holdte sig ubekendt i København, blev paagreben og sat her i Taarnet, nere i Taarnestuen. Der *suspicerter*, at han *tramerte*⁷ noget. Samme Gang sad hos hannem en fransøsk Kok og svensk Bagere, som beskyldtes at ville have forgiven Kongen og Dronningen. Den Svenske blev sat i Troldhullet, straks efter *Walter* var kommen. * * * * * 226 Det varte nogle Dage, førend jeg maatte vide *Walters* Komme, men vidste det dog. En Dag til Middag, der *Walter* og Fransosen raabte højt (thi de *disputerter* altid med hverandre), spørger jeg Slosfogden, hvad han haver for Gæster der nere, som taler Fransøsk. Han svarer at have af adskillige *Nationer*, fortæller saa, hvem de er, men hvorfor de sad, vidste han ikke ret egentlig, i Synderlighed *Walters* *Beskyllinger*. Disse tvende om-meldte faar Krakeler¹ tilsammen, saa *Walter* blev sat ind i Troldhullet til Svensken, og Fransosen i den mørke Kirke, hvorhelst han blev syg og kom ingen Tid til Hullet paa Døren, men laa straks indenfor. Jeg torde ikke sende hannem noget for de Beskyllinger, der var imod hannem. *Walter* sad længe der nere, og Fransosen kom ud. Der *Magister* Bock kom til mig og meddelte mig Christi Legeme og Blod, fortælte jeg hannem førend Skriftermaalet hel vidtløftig (*Fortællingen om*) *Walters* Sag, som vel var bevidst², men sagde hannem derhos, at den Tid jeg blev ved Ulrik Christian Gyldenløve udvist af Danmark, da havde fornævnte Gyldenløve soren mig til, at Kongen ikke var endda den Sag ret bevidst³, og jeg havde beklaget, at Hs. *Majestæt* ikke havde søgt efter for at være den bevidst; bad Præsten at bede Statholder at bringe til Veje, at *Walter* om *Dinas* Sag maatte nu *examineres*, og at han og jeg maatte komme til Ords sammen i nogle *Ministri* Nærværelse; det kunde ske foruden stor *bruit* ⁴, thi Herrerne kunde komme i Taarnet af Løngangen. Præsten lovede at forrette det, gjorde det ogsaa, og blev *Walter* tredje Dag efter sat op i den mørke Kirke, saa jeg ventede i en lang Tid hver Dag, at vi skulde komme til Forhør, men den, der laa Magt paa⁵, forhindrede det. *Der Præsten gik fra mig, talte han med *Walter* for Troldhullet, sagde hannem min Begæring, og hvad der vilde følge paa. *Walter* lo saa sporsk og sagde: "Ik hebbe nicht ên Hår, dat darför bange is, dat de Sake skulde gerört werden. De Königin wêt dat wol, sagt Ji * * * * * 227 dat ôk"¹. NB. Imens *Walter* sad i Troldhullet, havde han skreven Dronningen til, som Kongen bekom. * * Jeg saa igennem et Hul paa min uderste Dør, den Tid *Walter* blev opled i den mørke Kirke. Kan græd meget højt. Siden saa jeg ham engang for Hullet af hans Fængsels Dør. Han var meget skidden, havde et bredt Skæg fuld af Skarn, store Klatser. * *Walter* sad saa hen, skændtes fast hver Dag med Chresten, løjte (*skældte*) ham for Tyv og Røver, thi Chresten havde funden nogle *Ducater*, som *Walter* havde stukken under en Stol (den galle *Walter* lod Svensken se, at han stak *Ducater* og et Blækhorn under Stolen imellem Gjorderne, og siden slog han Svensken, som forraadde hannem). Chresten lod *Walter* gaa noget i Taarnstuen for at røre sig, kvansvis²; imidlertid lyskede³ han Stolen. Over den idelige Skælden kan man vel tænke, at Chresten blev fortreden, *procurerte* ⁴ hannem ikke synderlig godt Mad af Køkkenet, saa af de tvende Retter, hannem var *ordineret*, var stønnem intet, han kunde æde af; og som *Walter* sagde engang: "Vilde de ikkun give mig en Ret, jeg kunde æde af, saa var det alt nok", saa magte Christen det saa, at han fik ikkun en Ret og ofte kunde ikke æde af den (det var Chrestens egen Skade, som fik den øvrige⁵ Mad, men han vilde gerne miste, maatte den anden lide ilde). Engang korn Chresten med en Risinggrød til hannem, gjorde straks en Krakel⁶ med hannem, saa den anden blev saa vre (saa som Børn) og vilde intet æde, *Christen* tog Grøden lige god ud igen og lo hjertelig. Jeg sagde til Chresten i Slosfogdens Paahør: "Haver Gud længe biet at straffe *Walter*, da kommer Straffen nu til Gavns, thi han kunde aldrig være falden i Ubarmhertigeres Hænder end som i Eders". Han lo hjertelig deraf, og Slosfogden gjorde ligesaa. Og som der gaar et Hul af den mørke Kirke ind i det uderste Rum, saa kan de, der er inde, raabe opad, saa man kan høre grant, hvad de siger. Saa kalder *Walter* engang paa Slosfogden og beder hannem give * * * * * 228 sig et Stykke Steg. Slosfogden raaber hannem til: "Ja, man skal Ju ên Rotte braden"¹. Jeg sendte ham et Stykke Steg med Chresten. Der han tog det og vidste, jeg sendte ham det, da græd han.

Jeg sled saa Tiden hen, havde stedse Arbed, skrev og meget *af Bøger, som blev mig himmeligen laante, og det med bemeldte Pen og Blæk, paa Stykker Papir, jeg kunde bekomme. * Præsten blev ked af at betjenne mig, lod mig bie efter sig 13-14 Dage tillige²; naar han da kom, saa forrettede han sit Embede *par manière d'acquit* ³. Jeg sagde intet derom, men den Kvinde, som er tysk, blev og af hannem skriftet; hun stympede⁴ derpaa, i Synderlighed engang (som var den sidste Gang, han skriftede hender); thi da biede jeg efter hannem 4 Dage, førend det kom hannem tilpas, og der han kom, var det effen⁵ en Onsdag og imod Klokken 9 Slet. Han hælste aldrig, mindre ønskte Lykke til mit Forretagende. Da sagde han, ved han fik (*gav*) Haand: "Ich habe nicht lange Zeit zu warten; ich muss ein Kind taufen"⁶. (Jeg vidste vel, at det kunde ikke være sandt), men svarte: "In Gottes Namen"⁷. Der han skulde skrifte Kvinden, vilde han ikke sætte sig, sagde: "Nu macht fort. Ich habe keine Zeit;"⁸ gav hender næppeste Tid at sige sit Skriftermaal, *absolverte* ⁹ hender paa det snarest og læste Indstiftelsen paa Post.¹⁰ Der Præsten var borte, var Kvinden meget utaalmodig, sagde, at hun var bleven skriftet og berett af en Feltpræst i Marken, da det hele *Compagni* lod sig berette (eftersom de stode færdig til at skulle slaas med Finden om anden Dagen), og den Præst havde ikke "so Gottes Wort utgejaget, als dise dâht;"¹¹ hun havde ingen Gode deraf. Jeg trøstede hender, det bedste jeg kunde, læste og sang for hender, sagde, hun skulde angre og fortryde sine Synder, lægge Vind paa at forbedre sit Liv og Levned og ikke Jade Præstens liden Andagt irre¹² hender; hun skulde tilegne sig Christi Værdskyld¹³ og Fortjenneste til * * * * * 229 hendes Synders Forladelse, dens Legem og Blod havde Præsten rakt hender under Vin og Brød. "Ja", svarte hun, "ik skal mi, will's Got, bäteren"¹. *Jeg

sagde: "Wil Ji mi holden, dat Ji mi loft hebben?"² Henders Løfte var ikke at drikke sig saa fuld, som hun var engang. Jeg kan ikke forbigaa at errindre det. Hun fik, som sagt er, en halv Potte *frans* Vin hver Ma'altid, og jeg en halv Pot rhinsk Vin. Begge de Dele kunde hun drikke foruden at være hel fuld; thi til hinders Mad drak hun den franske Vin, lagde sig derpaa; naar hun saa stod op om Eftermiddagen. saa drak hun min Vin. Om Aftenen skaanede hun min Vin til Frokost, men engang forvarte hun i en Potte baade min og henders Vin om Aftenen, saa hun til Middag havde to Potter Vin: dem sad hun og listede saa sagte i sig, og jeg agtede det ikke, sad just i en *Speculation* om et Munster³ til at knøtte. Endelig saa jeg til hender, at det varte saa længe, førend hun lagde sig; da hældte hun alle Kar et efter anden, og der var intet udi. Saa talte jeg til hender og sagde: "Wo is'et? Heb Ji alle de Win utdrunken?"⁴ Hun kunde ilde svare, vilde staa op og kunde ikke. "To Bet, Ji fulle Söwge"⁵ (sagde jeg). Hun vilde gerne, men kunde ikke, spide⁶ langs ned af sig, krøb langs ad Væggen for at faa fat paa en Kost. Der hun havde den, kunde hun intet gøre dermed. Jeg sagde, hun skulde krybe til Sengen og lægge sig. Hun krøb did og faldt næskrus⁷ ned paa Sengen, og Benene stode paa Gulvet. Der spyde hun igen, blev saa liggendes og sov (hvorledes jeg var tilfreds, er let at tænke). Hun sov et Par Timer saaledes liggendes, havde dog ikke sovet Rusen ganske ud; thi der hun skulde gøre rent for sig og om sig, blev hun siddendes et svart Tag⁸ paa en lav Stol, Koste-Skaffet med Kosten imellem Benene, Haaret om Ørene. Snør-Livet tog hun af for at to det, sad saa i Opiet⁹, som stod aaben fortil, og to slemme sorte-brune Flasker¹⁰ hængte ud; jamrede sig, bad Gud hjælpe sig: hun havde sin Død. Jeg var baade vre, og jeg kunde ikke holde mig ~~*****~~²³⁰ for Latter af det slemme Skilderi. Som den Jamren ikke fik Ende, sagde jeg i Vrede: "Ja, Got skal Ju wol helpen, Ji versaapen Düvel. Hin na de *Cordegarde* mit Ju. Ik wil so ên Fullsack nicht bi mi hebben. Hin, slapt beter ud, en lat mi nicht hören, dat Ji von Got spreket, wan Ji dun sît, dann so is Got wit van Ju, und de Düvel bi Ju"¹. (Jeg lo siden af mig selv). Hun lagde sig igen, og imod Klokken 4 var hun fuld ædru, gjorde fuldkommen rent, sad saa og smaa-græd. I det hun kaste sig med en Fart til mine Fødder, holdte fast om dem, hylte og tudte op i Været og bad for Guds Skyld, jeg vilde tilgive hender det den ene Gang, det skulde aldrig ske tiere; fortælte, hvordant hun havde gemt Vinen *etc.*; vilde jeg ikkun have hender endda et halvt Aar, saa havde hun saa meget, at hun kunde købe sig ind i de Fattiges Huse til Lybeck. Jeg tænkte, at jeg skulde vel vogte hender, at hun ikke skulde faa saa meget paa en Gang tiere, saa og, at maaske jeg kunde faa en slemmere igen i andre Maader. Karren kunde jeg da ikke faa, thi henders Datter redde til Bassel, og jeg vidste, at hun ikke skulde have værret rolig. Saa lovede jeg da at beholde hender saa længe. Hun holdte og Ord; og jeg magte det saa en 6 Uger derefter, at Kvinden miste sin Vin, hvilket og Kvinderne siden miste; saa min Vin kunde ingen Skade gøre hender. *Chresten var ikke vel tilfreds med den Kvinde, thi han fik i hendes Tid aldrig en Dryk Vin, saa han stal engang Vinen af henders Kande og gav Pis med Vand deri igen, saa hun larmede uden Skæmt, bad mig for Guds Skyld tilstede hender at slaa Chresten i Hovedet med Kanden. Hun fik ikke den Lov; saa sagde hun ham det, at hun ikke maatte for mig. Hun havde et stort Ar, en Soldat havde given hender paa Kinden for saadan Gerning tilforne.* Med Walter var hun helt fortrolig. Hun havde kendt hannem før, og var Chresten i Mening, at han havde flyet hender nogle af (*alle*) sine Penge, førend han blev syg; thi han sagde, at ^{*} 231 *Walter* havde ingen Penge mere. Hvilket hvilket var, ved jeg ikke. Tro var hun ikke, thi hun stal først en Messing-Knøtte-Pind (*Messing-Knøtte-Naal¹*) fra mig, som jeg da ikke brugte; var gjort som en Næstenaai², og vidste hun ikke andet, end den var af Guld. Som mit Kammers ikke er stort, saa kunde det snart igennem-søges, men jeg søgte i tre Dage hver Dag og kunde ikke finde den. Jeg kunde vel vide, at hun fik at have³ den, thi den er ikke saa liden, at den jo kan ses, hvorfor jeg sagde omsier: "Der ligger ikke meget Magt paa den Messing-Naal; jeg kan faa en igen for 2 Skilling". Anden Dagen derefter viste hun mig Naalen i en stor Ridse paa Gulvet imellem Stenene. Men der hun siden, noget førend hun kom bort, fandt min ene Guldering i mit Øre, jeg tabte, og uden Tvivl haver sidt fast i Pudsen, eftersom den var en Slange-Ring, den kom intet igen, ihvad jeg snakkede for hender. Hun ledte kvanvis⁴ efter den i Skarnet derude. Hun vidste, at jeg torde ikke tale om at have mist den.

*Paa de Tider var 6 Fanger mine Naboer. De 3 vare Bønder fra Femeren, som beskyldtes for at have ført Faar ud; de andre 3 danske. De holdte sig i to Dele sammen, og som de danske vare Døren næst, saa lod jeg dem spise⁵; de vare og fængselet nogen Tid førend de andre. Naar de danske efter derres Sædvane sang derres Morgen- og Aften-Psalmer, saa skraalte de tyske af Liv og Styrke anden Sang for at døve dem; sang mesten *Dorothee Vise*.⁶*

Slofogden kom paa de Tider sjælden op; Peder Jensen betjente mig. Kong. *Majestæt* var stakket Tid syg, døde hastig den 9. *Februario* 1670. Og som samme Dag Klokken 12 blev ringet paa Slottet, kunde jeg vel vide, hvad det havde at sige, men Kvinden ikke, *vi* talte med hverandre derom, hvem det kunde være. Hun kunde vel mærke paa mig, at jeg var sorgfuld, og sagde hun: "Det kunde vel være for Kongen, thi det sidste jeg saa ham her i Trappen stige af Vognen, da kunde han ~~*****~~²³² kummerlig gaa, og sagde jeg ved mig selv, at han gjorde det ikke længe. Er han død, saa kommer I løs, det er vist". Jeg tav og tænkte andet, som og skede. Imod Klokken 4½ blev i gemen¹ lagt Ild i Bilæggeren derude, og det af en Dreng, Chresten da havde. Den kaldte jeg til mig til Døren og spurte ham, hvorfor det ringte Klokken 12 en hel Time? Han svarte: "Jeg maa ikke sige det; det er mig forbøden". Jeg sagde, at jeg skulde ikke røve² ham. Saa sagde han da, at Kongen var død i Morgenstunden. Jeg lod Taarene derres fri Gang, som jeg havde forholdt, hvorudover Kvinden forundrede sig og gjorde en lang Snak. Jeg tav til alt det, hun sagde, thi jeg troede hender aldrig; bad hender spørge Chresten ad, naar Døren luktes op, hvad den Ringen betydde. Hun gjorde saa, men Chresten svarte hender, at han vidste det ikke. Slofogden kom selv op samme Aften, men talte intet med mig. Om anden Dagen til Middag kom han og op. Jeg begerte at tale med hannem og spurte,

14 Tage nach ihn warten müssen, und das letzte Mal that er sein Amt mit grösser Eile, so dass es nicht seine Gelegenheit ist zu kommen, wann ich ihm begähre"10. Han sad og vævede i Ordene, vidste ***** 236 ikke ret, hvad han vilde svare, sagde endeligen: "Ihr meint, nu soll es besser gehen, weil der König Friederich todt ist. Nein, Ihr betriegt Euch. Er wird *mit* Euch schlimmer gehen, schlimmer wird es Euch ergehen"11. Og som han *altererte* sig2, saa blev jeg sædeligere3 og med Sagtmodighed spurte: hvorfor det? og hvoraf han sluttede det? Han svarte: "Ich schliesse das daraus, dass Ihr habt Euren Willen nicht können kriegen, ein andern Prediger und Beichtvater zu erlangen; so ich versichre Euch, es wird her nachmals nicht besser. Ist König Friederich todt, so lebt König Christian"4. Jeg sagde: "Das ist ein schlecht *Fundament*; Eure Dräuworte haben keinen Grund. Habe ich dies Mal keinen andern Beichtvater können erlangen, darum ist es nicht gesagt, dass ich ein ander Mal nicht sollte einen andern bekommen. Und was habe ich gethan, dass es vor mich könnte schlimmer werden?"5 Han blev alt vreer og vreer og raabte højt nogle Gange: "Schlimmer, ja schlimmer wird's werden"6. Saa svarte jeg og vredeligen: "Ei, so lat het heran weien"7. Derpaa blev han hel tavs, og sagde jeg: "Ihr habt mir eine gute Vorbereitung gemacht; nu, in Gottes Namen"8. Derpaa sagde jeg mit Skriftermaal, og han gjorde sit Embede og gik saa bort foruden anden Afsked end Haand-Faaen9. *Jeg spurte siden, at førend *Magister* Buck kom til mig, gik han til Slosfogden, som laa til Sengs, og bad ham, at han vilde sige til Knud, som da var Kammer-Page, hvilken *sacramensk* 10 Kvinde jeg var, hvor jeg havde gravet et Hul i Gulvet for at tale til Doctern11 (som var en Umulighed), og jeg havde *practiseret* 12 for at komme op og se paa Pladsen13; bad nogle Gange sige Kammer-Pagen det og Ti-Tal Gange: "Das ist ein *sacramensk* Weib"14.* ***** 237

Chresten, som var ilde tilfreds med Karen saavel som med mig, titulerte os en Dag, der han sagde noget til en af Hus-Geraads-Karlerne, hvorover han spurte Chresten: hvem det havde sagt? Chresten svarte: "Hun, der sidder hos hender der oppe". Der det blev mig berettet, lo jeg og sagde: "Det er ret nok; vi erre begge to Hunner".

1670. Samme Aar sidst i *April* blev min Dør oplukt om Eftermiddagen, og kom Slosfogden med nogle *Damer*, som holdte sig noget til Side, førend han havde sagt: "Hir sint welke Hofjomfern, de hebben Verlöf an Ju to spreken". Først kom ind en Frue, hvis Ansigt ikke fuldkommen var mig mere bekendt, dog nogenledes, thi jeg havde kendt hender i *den* Hag hos Grev Løvensteen. (*Først kom ind en Jomfru, som jeg ikke kendte*). Derpaa kom ind Hertzoginden af Glücksburg, Frøken *Augusta*, hvilken var kendelig nok for mig, thi hun var ikke meget forandret. Derefter Curfyrstinden af Saxen, som jeg og nok kunde kende paa sin Hr. Fader, og sidst vorres allernaadigste Dronning, som jeg mest beskuede, og fandt de *Liniamente* i henders Ansigt, saaledes som Peter Jensen hender havde beskrevet, saa og en stor Demant paa henders Arm-Laas og en paa Fingeren, hvor Handsken var opskaarren. Hendes *Majestæt* støttede sig til Slag-Bordet straks efter Helsen, Frøken *Augusta* løb hid og did i hver Vraa, Curfyrstinden holdte sig ved Døren. Frøken *Augusta* sagde: "Fi, was is hier ein hässlich Gemach. Hier könnte ich nicht einen Tag in leben. Mir wundert, dass Ihr habt es so lange können ausharren"2. Jeg svarte: "Dass Gemach ist nu so, als es Gott und Ihrer *Majestät* gefällt, und so lange Gott will, so werde ich's ausharren können"3. Saa gav hun sig i Snak med Slosfogden, som var halv fuld, og talte med hannem om Balckes Giftermaal, som effen4 havde Bryllup samme Dag med sin tredie Hustru; talte ilde om at gifte sig saa tidt, og Slosfogden svarte *-*-* 238 allehaande Galskab dertil. Hun spurte mig, om jeg havde Lopper. Jeg svarte at ville levere hender et Regiment Lopper, om hun vilde have dem. Hun svarte hastig med en Ed og sor, hun begerte dem ikke. Jeg blev noget spotsk over henders Spørsmal og fortreden over den Glæde, hun viste i min elendige Tilstand, hvorfor, der hun spurte mig, om jeg og havde Filz- oder Wandläuse1? svarte jeg hender med et Spørsmal og spurte hender, ob mein Schwager *Hannibal* Sehested noch lebte2? Det Spørsmal gjorde hender lidt tavs, thi derpaa formærkte hun, at jeg kendte hender. Hun svarte intet. Curfyrstinden, som vel havde hørt om de *Intriguer* med min Svoger og Frøken *Augusta*, gik i det samme straks til Bordet (der laa den Bog, som Karen læste udi og hun da havde ført ind med sig), tog Bogen, slog den op og spurte, om det var min Bog. Jeg svarte, at det var Kvindens, som jeg havde lært at læse, og som jeg gav Curfyrstinden sin tilbørlig *Titel* af Durchleuchtigkeit, sagde Frøken *Augusta*: "Ihr irret. Ihr verdenkt Euch. Sie ist nicht die, Ihr meint"3. Jeg svarte: "Ich irre nicht"4. Derefter gjorde hun ingen vidre Tale, gav mig Haand foruden at sige et Ord. Den naadige Dronning saa immerfort sømodig5 ud, talte intet. Der Hindes *Majestæt* bød mig Haanden, kyste jeg henders Haand og holdte den fast, bad Hds. *Majestæt* *intercedere* 6 for mig, i det ringste for nogen Lindring i mit Fængsel. Hendes *Majestæt* svarte ikke med Ord, men med grædende Taarer. Ligesaa gjorde og den dydige Curfyrstinde; hun græd meget vemodelig. Og der de komme i det andet Rum, og min Dør var lukket, sagde baade Dronningen og Curfyrstinden: "Das ist Sünde so mit ihr zu handeln"7. Enhver drog derres Skuldere og sagde: "Gott gebe, dass es bei mir stünde, sie sollte dar nicht sitzen"8. Frøken *Augusta* hastede paa dem at gaa og siden klagede dem for Enke-Dronningen, som sagde, at jeg havde mig det selv at takke, jeg havde fortjent værre at handles med end som saa. ***** 239

Der Kongens Lig var bortført, og Enke-Dronningen af Slottet, begerte jeg af Slosfogden, at han paa mine Vegne vilde anholde om en anden Præst mig at betjenne, enten Slots-Præst, Holmens Præst eller den, som betjente Fangerne; thi maatte jeg ikke faa anden end *Magister* Buk, saa maatte de tage Synden paa sig, som der var hos, thi hannem vilde jeg intet mere skrifte for. Det varte noget, men endeligen blev mig bevillet

Slos-Præsten, som da var *Magister* Rodolf *Moth*. Gud, som altid haver staaet mig bi i al min Viderværtighed, som haver sendt mig uformodentlig Trøst i min Sorrig og Bedrøvelse, han sendte mig en mærkelig Trøst i denne Mand. Han trøstede mig med Guds Ord, han var en lærd og omgængelig Mand, og han var min Talsmand hos Kgl. *Majestæt*. Den første Naade, han bragte mig til Veje, var, at jeg bekom det andet Rum 1671 den 16. *Juli* og Bispen *Dr. Jespers* Postil; siden efterhaanden større Naade, idet at jeg bekom Naadsens-Penge 200 Rdr. til selv at købe mig for, hvad Klæder jeg vilde, og hvad jeg vilde have Tiden med at fordrive.

*Nogle af mine Penge *emploierte* (*anvendte*) jeg udi Bøger, og er det mærkeligt, at jeg fik af *Magister* Buks Bøger, (der de bleve *auctionerete*) adskillige, og iblandt andre den store *Foillant Martilegium*, som han ikke vilde laane mig. Udskrev og *verterte* 1, af adskilligt Sprog (*adskillige *Materier**) af spanske, *italienske*, fransøske og tyske *Autores* 2. Fornemmeligen udskrev jeg og oversatte paa det danske Sprog de Kvindes-Personer af adskillige Stand *og Byrd*, hvilke af *Autores* rosværdig ihukommnes, som *stridbare*, *trofaste*, *kyske*, *forstandie* *Regentinder*, *stanthaftige*, *taalmodige* og *lærde**

Samme Aar blev Henders *Majestæt* Dronningen frugtsommelig, og Hds. *Majestæts* Frue Moder Landt-Grevinden af Hessen kom hid for at lægge hender i Bassel-Seng. Den 6. *September* besøgte Hendes Durchleuchtighed mig udi *mit* Fængsel, vilde være ubekendt i det første; havde i sin Følge en Prinsesse af Curland, som var trolovet med Landt-Grevinden henders Søn, sin *-* 240 Hofmesterinde, en Wallenstein af Slægt, og sin Hofmesters Frue. Landt-Grevinden hæsede mig med et Kys, og siden de andre. Den sidste, som jeg da ikke mere kendte, men hun havde kendt mig før i Velstanden in den Hag1, da hun var Jomfru hos Grevinden Leuenstein, hender kom Taarene i Øjnene. Landt-Grevinden beklagede min onde Skævne og slette Tilstand. Jeg takkede Hendes Durchleuchtighed for den naadige Medlidenhed, hun havde med mig, sagde, at Hendes Durchleuchtighed kunde meget hjælpe til at forlindre mine Baand, om ikke ganske at sønderrive dennem. Landt-Grevinden smilede og sagde: "Ich sehe wohl, Ihr nehmt mich an fik eine andre"2. Jeg sagde: "Ihr Durchleuchtigkeit *Port* und Ansehn wird Ihren Stand nicht können verbergen, wäre Sie schon in Bauer-Kleider"3. Det holdte hun af, lo og skæmte, sagde, det skulde hun ikke have troet. Hofmesterinden sandede med mig og sagde at have vel sagt, at jeg skulde kende hender paa henders fyrstelige Ansehn4. Derefter sagde Landt-Grevinden: "Ihr kennet diese nicht"5, og tog paa Prinsessen af Curland; sagde saa, hvem hun var, saa og, hvilken var henders Hofmesterinde, og hvem henders Hofmesters Frue var, som var den, om meldet er; talte om den Medlidenhed, samme Frue havde med mig, og sagde derhos: "*Et moi pas moins*"6. Jeg takkede Henders *Altesse tres humblement et la priait en cette occation de faire voir sa genereuse conduite* 7. Hendes Durchleuchtighed saa til Slosfogden, ligesom hun vilde sige, at vi ikke for længe skulde tale Fransøsk, tog sin Handske af, gav mig Haand, trykte min Haand og sagde: "*Croyez moi, je fairez mon possible*" 8. Jeg kyste Hds. Durchleuchtigheds Haand, og derpaa tog Hds. Durchleuchtighed Afsked med et Kys.

Den dydige Landt-Grevinde holdt sit Ord, men kunde intet udrette. Der Hds. *Majestæt* Dronningen var i Barne-Nød, gik hun til Kongen, tog Løfte af hannem med Haand og Mund, at *-*-*-*-* 241 dersom Dronningen fødte en Søn, da skulde jeg komme paa fri Fod. Gud forløste Hds. *Majestæt* den 11. *October* 1671 om Natten imellem i og 2 med vorres Cron-Prins. Der alle Nærværende, som billigt, glædde sig over Prinsens Fødsel, sagde Landt-Grevinden: "O, wie wird die Gefangene sich freuen"1. Enke-Dronningen spurte: "Hvorfor?" Landt-Grevinden sagde Kongens Løfte. Enke-Dronningen harmede sig saa, at hun fik ondt, løste op om sig og sagde, hun vilde hjem, vilde ikke bie, indtil Barnet blev kristnet; hendes *Caret* kom paa Slos-Pladsen. Kongen *persuaderte* 2 hender endeligen at bie, indtil Daaben var forrettet, maatte love hender med Ed, at jeg skulde ikke komme løs. Det fortrød ikke lidet den dydige Landt-Grevinde, at Dronningen kom henders Søn til at bryde sit Løfte; stod paa det Løfte, at en Konge burde at holde sit Løfte. Enke-Dronningen svarte: "Mein Sohn hat vorhin ein Gelübd gethan, das hat er mit dem Versprechen an Euer Liebden gebrochen"3. Landt-Grevinden sagde endeligen: "Kann ich nicht die Gefangne die Freiheit zu Wege bringen, dann zum wenigsten, dass sie meiner Vorbitte halber an einem andern bessern Ort mit etwas Freiheit möchte geführt werden. Es ist dem Könige doch nicht reputirlich, dass sie da sitzen. Sie ist doch eines Königs Tochter, und ich weiss, dass ihr in vielen Unrecht geschicht"4. Enke-Dronningen harmede sig over de Ord og sagde: "Nu soll sie nicht aus kommen; da soll sie besitzen bleiben"5. Landt-Grevinden svarte: "Will Gott, so wird sie wohl aus kommen, wann schon Ihr *Majestät* es nicht wollen"6, stod op og gik ud.

Den 18. *October* lod Hofmesterinden Wallenstein kalde Peder Jensen **Tøtzløf** til sig og efter Befaling leverte hannem en Bog *tituleret*: *Dr. Heinrich Müllers* Geistliche Erquickstunden, den med en naadig Helsen fra Landt-Grevinden mig at tilstille. Jeg *-*-*-*-* 242 lod samme Dag ved *Tøtzløf* aflægge min pligtskyllige Taksigelse imod Hds. Durchleuchtighed, og bragte *Tøtzløf* Bogen med sig igen med en tjenstlig Anmodning til Hofmesterinden, at hun hos Hds. Durchleuchtighed det vilde søge at formaa, at Hds. Durchleuchtighed mig den høje Naade vilde bevise og sætte sit Navn og *Symbloom* 1 i Bogen til en Admindelse af Hds. Durchl.s *Generosité* 2 og Godhed Jeg beklagede mine Vilkaar endog udi det, at jeg paa dette Sted Hindes Durchleuchtigheds høje Ros og prisværdige Velgerninger ikke kunde udbrede og gøre dennem Verden bekendt; vilde derfor gøre det, jeg formaatte, og Hds. Durchleuchtighed med ganske fyrstlige *Familie* indslutte i mine daglige Bønner til al Sjæls og Livs Velstand" (jeg haver det gjort og vil det gøre, saa længe Gud under mig Liv).

Den 23. *October* bekom jeg Bogen igen ved *Tøtzløf* og fandt bag i Bogen skreven med Landt-Grevindens

egen Haand efterfølgende:

1671.

Ce qui n'est pas en ta puissance,

Ne doit point troubler ton repos;

Tu balances mal a propos

Entre la crainte et l'esperance.

Laisse faire ton Dieu et ton Roy,

Et supporte avec passience ce qu'il resoud pour toy.

Je prie Dieu de vous faire cette grâce, et que je vous puisse tesmoigner, combien je suis

Madame

Vostre tres affectionée

à vous servir

3
* * *
-- -- 243

Bogen er endnu i min Gemme; og jeg lod ved Tøtzløf bede Hofmesterinden min allerydmygeste Taksigelse hos Henders Duchleuchtighed at aflægge og siden, der Landt-Grevinden var rejse-færdig, mig ved samme Lejlighed *recommendere* i Hds. Durchleuchtigheds *continuerlige* 1 Naade etc.

*Anno 1672 den 4. Maj blev en af Hus-Geraads-Mændene paagreben i Tyveri, hvilken da Cammer-Junker Adam Knuth selver havde set tage *Ducater* af Kongens Bukser, som hængte paa Væggen, en Morgenstund tilig. Først var han nogle Timer min Nabo i den mørke Kirke, siden blev han sat i Troldhullet, og saasom han skulde pines, blev han derom himmeligen advaret (hvilket dog var forbøden), saa at, der Bødelen kom, var han hængt. Skulde hedde, han havde [hængt] sig selver, som efter Øjesyn ikke var muligt; og fandtes han med et Klæde om Halsen, han var kvalt i, som var en af Chresten Taarngemmers Børns Bleer. De Fanger, som sad udenfor, sagde og Tiden, naar Chresten var i Troldhullet. Chresten blev min Nabo, kom kvansvis for Retten, blev frikendt og igen i sin Tjenneste.*

Paa samme Tid betjente mig en Kvinde ved Navn Inger, som gav sig ud for at være en Ægte-Kvinde og Enke af en Under-Officer, havde længe tjent i Hamborg og værret Vaa-Kone hos Bassel-Kvinder. *Før denne Inger, var en Nat hos mig (der Karen kom anden Gang bort) en Kvinde (*Samme Aar 1671 kom Karen Nels-Daatter fra mig for Svagheds Skyld. En Nat var hos mig en*) ved Navn *Margrete*, som var en Vorning² i Holstein, var løben fra sin Hosbunde, en meget uskikkelig Bonde-Kone, hvorfor hun og om anden Dagen imod Aften kom bort. Inger var et lokket³ Kvindfolk (*og en ved Navn Inger kom i hinders Sted, et lokket Kvind-Folk*). Med denne gik det mig saa, som ofte sker, at man adstunder til en Ting til sin egen Fortrid. Chresten havde talt for denne til Slosfogden og rost hender for mig, men Slosfogden tog efter en andens *Recommendation* den fornævnte Margrete. Saa længe der var Haab, at ^{* * *} 244 Landt-Grevinden skulde erlange min Frihed, saa længe var denne Kvinde skikkelig, men siden begyndte hun efterhaanden at lade se, hvad der stak i hinder, og at hun ikke lignede *Dina* forgæves, Hun gjorde mig allehaande Fortred, som jeg tog imod med Taalmodighed, tænkte ved mig selv, at det var endnu en Viderværdigheds Prøve, som Gud mig paalagde, og randt mig ofte *Dince* Bedrifter i Sinde, og jeg tænkte: monne denne ikke skulde hitte paa en *Dinas* Træk¹ ? (Hun er god derfor, havde hun en Anfører, som *Dina* havde). Iblandt anden Fortred, som ikke kan regnes iblandt de smaa, var denne, at jeg engang var ikke frisk, havde lidet eller intet sovet om Natten og lagt mig om Dagen at sove paa Sengen; da vilde hun ikke unde mig den Rolighed, men gik sagte hen paa sine Sokker og targede² en Hund, jeg havde, til at knurre for at vække mig. Jeg spurte hender, hvorfor hun vilde ikke unde mig at sove? Hun svarte: "Jeg vidste ikke, at I sov". "Hvorfor" (sagde jeg) "gik I da paa Eders Hose-Sokker?" Hun svarte: "Saa I det, da sov I ikke", lo inderlig sagte hos sig selv (hun sad altid for mit Bord og vendte Ryggen til mig; om det var, fordi det ene Øje var ude, at hun sad saa for Dagen, ved jeg ikke). Jeg gad ikke holde (*holdt*) Samtale med hender, laa stille, og tænkte hun, jeg sov, stod atter op og targede Hunden. Jeg sagde: "I drister paa min Taalmodighed, men løber Galden over for mig engang, saa skal I vist faa noget andet at se, I forbandede, slemme Ting". "Forbandede, slemme Ting", sagde hun ved sig selv og lo saa sagte. Jeg bad Gud regere mig, at jeg ikke skulde forgribe mig paa det Afskum. *Samme Hund var en af islandsk Art, ikke smuk, men meget tro og viis. Hun sov hver Eftermiddag paa Stolen, og naar hun saa sov, saa lod hun sine Hænder falde ned. Der passede Hunden paa og løb hen stiltiende og bed hender i Fingerne, saa Blodet gik ud. Naar hun skød sine Tofler af, tog han en og sad over. Uden blodige Fingre eller Ben fik hun den ikke igen.* Og som jeg da havde det andet Rum (som meldet er), saa gik jeg derop, ^{* * *} 245 spadserte imellem 4 og 5 Slet. Hun plaskede og toede derude, spildte Vand ret der, som jeg tog min Gang. Jeg sagde hender nogle Gange, hun skulde lade sin Toen være, hun kaste alt Vandet hid og did paa Gulvet, jeg gjorde mine Klæder skiden, og stønnem var der ikke en Taar til Hunden at drikke, og Taarngemmeren

skulde hente Vandet henne ved Køkken-Posten. Alt det hjalp intet. En Dag lystede det hender, at ret som Klokken havde slaget 4, gik hun ud i det andet Rum og slog al Vandet ud paa Gulvet, kom saa ind igen. Der jeg kom i Døren, blev jeg det var; foruden nogen Ord slog jeg hender først paa den ene og saa paa den anden Kæfte, saa Blodet stod ud af Næse og Mund, og hun faldt imod sin Slabænk og stødte sit Skinne-Ben Huden af. Hun begyndte at bruge Mund og sige, at hun aldrig fik saadan Ørfigner i sine Dage. Jeg sagde straks: "Holder Kæften, ellers I skal faa flere af dem. Jeg er endnu ikkun lidt vre, men gør I mig ret vre, skal jeg lemme-læste Eder". Hun tav for den Gang, men gjorde al den smaa Fortred, hun kunde. Jeg tog det alt med Sagtmodighed an, frygtede for, at jeg skulde forgribe mig paa hender. *Hun gjorde sig saa til af det, hun kunde Tysk, at naar hun sang sin Morgen-Sang (som dog var sjælden), saa mengled hun tyske Ord iblandt. Jeg spurte hender engang, om hun vidste, hvad henders Moders Kat hedde paa Dansk, og snakkede, saa (*talte Ord, hvorover*) hun blev vre*. Hun vidste intet, hvad hun vilde hitte paa for at gøre mig Fortred med. Hun havde et Sølv-Fingerbøl, som stod en andens Navn paa; det sagde hun at have fundet i noget Gulv-Skarn paa Gaden. Jeg spurte hender engang, hvor hun havde funden et Par Tørklæder, hun havde, af hollandsk fint Lærred med Knipling om, som og stod andres Navn paa, syet med blaa Silke og *different* 1 Navn paa hvert? Dem havde hun købt paa en *Auction* i Hamborg. Jeg tænkte, at det, som hun havde paa det ene Øje, kunde vel være kommen did for noget deslige at have funden²; og som jeg lidet ^{*} ^{*} 246 derefter spurte hender, ved hvad Tilfald hun havde faaet det Meen paa sit Øje? Haver hun uden Tvivl vel forstaaet mit Spørsmål, thi hun blev vre og lidet tavs; sagde "Hvad Meen? Mit Øje skader intet; jeg kan, Gud ske Lov, se med dennem begge". Jeg lod det saa være. Stakket efter denne Samtale kommer hun ind en Dag ner fra Hyskenet og overleder sine Lommer, siger dog intet, førend om Eftermiddagen, Døren var lukket, overleder hun alt sit Tøj, siger: "Ihvor monne jeg skal tro, det er bleven af?" Jeg spurte, hvad hun ledte efter? "Mit Fingerbøl" (siger hun). "I finder det vel" (sagde jeg); "leder ret derefter". Og som hun allerede havde begyndt at lede efter det i sine Lommer, førend hun det behøvede, mente jeg, at hun kunde have draget det ud af Lommen med noget Papir, som hun brugte (og lod købe), sagde det og, men det kunde ikke saa være. Om anden Dagen til Middag lod hun atter, som hun ledte derefter deroppe, og der Døren var lukket, begyndte hun at lade Munden raade selv, gjorde en lang Snak om det Fingerbøl, hvor det kunde være bleven af? her var ingen inde og kom ingen ind uden vi to, jeg fik at have tagen det¹; tog hendes store Æske, hun havde, og krammede ud alt det, hun havde deri, og sagde: "Nu kan I se, at jeg haver det ikke". Jeg sagde, at jeg kymrede mig intet, enten hun havde det eller ikke, men jeg hørte, at hun tyvsede mig. Hun blev ved sine Ord og sagde: "Hvem skulde ellers have tagen det? Her er jo ingen anden, og jeg haver ladet Eder se alt det, jeg haver i mine Gemme, og det er der ikke". Da mærkede jeg først, at hun vilde, jeg skulde gøre ligesaa og lade hender se, hvad jeg havde i mit Kort-Skrin, thi hun havde aldeles intet set af mit Arbed, jeg havde gjort for henders Tid. Jeg sagde: "Jeg kymrer mig slet intet om, hvor I gør af Eders Fingerbøl, og jeg holder mig for god til at skændes med Eder eller agte Eders plumpe, uforskammede Beskylling. Jeg haver, Gud ske Lov, endnu udi mit Fængsel nok at købe for **etc.** Men som I haver maaske staallen det, saa vil I nu, at det er staallen fra Eder igen, om det er sandt, ^{*} 247 at I haver tabt det". Der svarte hun intet paa, saa jeg tror fuldkommen, at hun havde det selv og vilde ikkun med den *Invention* 1 se mit Tøj. Som det var i Jule-Maaned og kalt, og Chresten da imod Aftens-Maaltid lagde Ild i Bilæggeren, sagde jeg til hannem i henders Paahør: "Chresten, I er lykkelig, om I og ikke² beskyldes for Tyv som jeg; thi I kunde have funden hendes Fingebøl oppe ved Hyskenet og have ikke ladet lyse **det** op paa Predikestolen, thi det haver værret funden før af Inger og er ikke oplyst". Det var hender som en Brand i henders Næse, og tog hun paa som et galt Menneske, brugte henders uforskammet Tale: hun havde intet staallen det, men det var staallen fra hender; bandede og lod ilde. Chresten tøssede³ hender og sagde, hun skulde tie, hun skulde vide, hvem jeg var; hun tjente mig. Hun svarte: "Jeg skal ikke tie, om jeg end stod for Kongens Fod". Jo sagtmodigere jeg var i min Tale, jo forbigstred blev hun; endeligen sagde jeg: "Vil I gøre en Ønske med mig: at den maatte ikke se mere med sit venster Øje, end den ser med sit højre Øje, der haver haft det Fingerbøl sidst?" Hun bandede og sagde, hun kunde se med begge Øjnene. Jeg sagde: "Nu vel, da beder til Gud med mig, at den maa blive blind paa begge sine Øjne, der havde det sidst". Hun smaa-knurrede ved sig selv og løb ind i det inderste Rum, talte aldrig mere om sit Fingerbøl, jeg ikke heller. Gud ved, at jeg var meget ked af den Omgængelse. Jeg bad alt Gud om Taalmodighed og tænkte, det er en Taalmodigheds-Øvelse; Gud forskaaner mig med⁴ anden Drøvelse i det Sted. Den *Occasion* kunde jeg ikke tage, at hun havde tyvset mig, for at skilles ved hender, men saae langt fra en anden komme.⁵ Slosfogden kom en Dag op til mig med noget Traa, som var til Købs, maadelig⁶ groft til at gøre Strømper og Nat-Trøjer af. Deraf købte jeg 2 Pd., og han beholdte 1 Pund, sagde: "Dar kan de Frue mi wol en Par Strømpe van binden"⁷. Jeg ^{*} ^{*} ^{*} ^{*} ^{*} ^{*} 248 sagde ja (thi hindes Gerning var intet andet end at lænke¹). Der han gik bort, sagde hun: "Der er og et Par Strømper for mig, thi jeg faar ingen anden Arbeds-Løn". Jeg sagde: "Da er den og nok". Strømperne til Slosfogden blev færdig (hun sad i Halv-Søvne engang og gjorde en vrang Rad runden om Strømperne neden ved Foden; jeg vilde, hun skulde tage det op igen. "Nej", sagde hun, "den maa vel sidde, thi han ved ikke andet, end det er *Moden* i Hamborg"). *Paa den anden Strømpe var ingen Rad omkring. Slosfogden talte aldrig derom.*

Der hans Strømper vare færdige, begyndte hun at gøre paa et Par til sig selv af samme Traa, sad og morede sig derved, at det var Slosfogdens Traa. Da syntest mig, at der var en Lejlighed for at blive hender kvit. Og som Slosfogden kom sjælden op, og hun sendte hannem Strømperne ned med Tøtzløf, bad jeg Tøtzløf mage det saa, at Slosfogden kom op til mig, og at han gik ind og satte sig paa Kvindens Seng og lod, som han vilde læne sig til Pudlen og lægge den til rette (thi derunder laa hendes Arbed). Det skede. Slosfogden kom op, tog Bindetøjet i Haanden og sagde til Inger: "Is dat nicht noch en Par Strömpe för mi?"²

"Nên, Hr. Slosfogt" (svarte hun), "de sint för mi. Ji hebben Ju Strompe gekregen, ik hebbe se Ju däl geschickt"3. "I" (sagde han), "dat is jo van min Twêrn. Dat sît mîn Twêrn sêr glik"4. Hun sor nej, det var ikke hans Traa. Der han gik ner for at hente sine Strømper op og Vægten, sagde hun til mig: "Det er intet hans Traa, den er nu min", lo hjertelig. Jeg tænkte: der tør vel følge andet paa. Slosfogden kom op med Vægten og Strømperne, saa Traaen imod hinanden, og Strømperne vejede ikke nær ½ Pd. Han spurte hender, om det var ret handlet? Hun blev ved at sige, at det var henders egen Traa; hun havde købt den i Hamborg og haft den med sig herop. Slosfogden blev vre, sagde, hun løj det i sin Hals som en Tæve. Hun sor imod, at det ikke var hans Traa; hun vilde annamme *-*-* 249 *Sacramentet* derpaa. Slosfogden gik bort, gruede for den Ed. Jeg tav ganske stille til al derres Trætte. Der Slosfogden var borte, sagde jeg til Kvinden: "Gud bevare os, torde I sige de Ord? Torde I tage *Sacramentet* paa Løgn og sige det i min Paahør, der jeg dog vidste, at det er Slosfogdens Traa? Hvad er I et uguddelig *Creatur*". Hun svarte med en halv latterlig Mine: "Jeg sagde at ville tage *Sacramentet* derpaa, men jeg gør det ikke derfor". O *Dina*, tænkte jeg, du ligner hender ikke forgæves; Gud skille mig ved dig. Og sagde jeg: "Mener I, at saadan forfløjen Ord ikke er Synd, og Gud vil straffe det?" Hun kaste med sin Nakke og sagde: "Ligger der nogen Magt paa den Traa? Jeg kan betale ham den; jeg haver intet staallen den fra ham, han haver flyd mig den selv. Jeg haver gjort, som Skrædderne gøre; de stjæl intet, man flyr dennem det. Han vejede *mig* og ikke2 Traaen til". Jeg gad intet svart mere, end jeg sagde: "I to om det. Jeg kymrer mig intet derom;" men jeg bad Tøtzløf gøre sin Flid for at skille mig ved hender og være mig om en anden, som var af et godt Rygte. Tøtzløf fornam, at Karen havde Begerlighed at komme til mig igen, berettede mig det. Slosfogden blev og dermed tilfreds. Det blev holdt dult for Inger, indtil alting var saa laget, at Karen en Aften til Maaltid kunde komme op. Der Slosfogden havde lukt op og sat sig i det andet Rum, og Kvinden kom ud: "Nu, Inger" (sagde han), "packt Ju Packnelken tosamen. Nu sköl Ji fort"3. "Ja, Hr. Slosfogt" (svarte hun), og lo, bar Madden ind til mig og sagde mig, hvad Slosfogden havde sagt; sagde derhos: "Det er hans Skæmt". "Jeg hørte det vel" (svarte jeg), "hvad han sagde: det er ikke hans Skæmt, men ram Alvor". Hun troede det ikke endda, i det ringste lod hun saa, som hun ikke troede det, og smel; sagde: "Det kan ikke være Alvor", gik ud og spurte Slosfogden, om det var Alvor. Han sagde: "Fort, fort. Hir is kên Tît to pludern"4. *Hun* kom til mig ind igen og spurte, om jeg vilde *-*-* 250 være af med hender. Jeg svarte ja. "Hvorfordet", spurte hun? Jeg svarte: "Det er altfor vidtløftig at tale derom; den anden Kvinde er dernere, som skal være her igen". "I det ringste" (sagde hun) "lader mig blive her i Nat". (Ej, *Dina*, tænkte jeg). "Ikke et Kortér1" (svarte jeg). "Nu hen og tager Eders Tøj tilsammen. Det er snart gjort". Hun gjorde saa, bød intet fare vel, og dermed paa Døren.

Karen kom saa for den tredie Gang til mig igen, men blev ikke fuldt et Aar, for Svagheds Skyld.

Om Karen Nels-Daatter vil jeg melde dette, at naar hender gik noget til Maade, tog hun straks sin Bog og læste i den. Jeg spurte, om hun forstod, hvad hun læste. "Jo vist" (svarte hun), "Gud velsigne Eder saa sandt. Naar mig kommer et Ord for, jeg ikke forstaar, det gaar jeg forbi". Jeg smel lidt ved mig selv, men sagde intet.

Anno 1673 blev *Magister Moth* forfremmet til at være *Vice-Biskop* i Fyn. Jeg miste meget i hannem, og kom i hans Sted mig at betjenne Hr. *Emmeke Norbye*, som da blev Slos-Præst, og havde han i forrige Tider værret *Griffenfeldts* Cammerat; men *Griffenfeldt* kendte hannem omsier intet2, *saa han kunde intet bringe mig noget til Veje hos *Griffenfeldt*. Bragte mig engang til Svar (der jeg iblandt *andet* lod hannem sige, at *Majest.* var naadig, vilde der ikkun nogen tale for mig): Det var saa, at dersom man havde sat Kongen Pistolen paa Brystet, da skulde han det forlade.*

Samme Aar lod min Søster *Elisabeth Augusta* mig helse ved Tøtzløf og spørge, om jeg havde Lyst til nogen Frugt, da vilde hun sende mig den. Jeg forundrede mig over den Helsen, som mig kom fra min Søster i mit Fængsels tiende Aar, og sagde jeg: "Det er bedre silde end aldrig". Lod hender intet svare.

En Klygt3 vil jeg om melde, som sig tildrog i Karen Nels-Daatters Tid. Kresten, som en Time for Aftens-Maaltid skulde lægge Ild i Ovnen, eftersom det var en Biligger, at Røgen *-*-* 251 kunde trække ud af Døren til Trappen, førend jeg spisede, kom en Aften ikke førend 6 Slet, og det hel drukken. Og som jeg da sad i mit uderste Rum ved Kakkell-Ovnen paa en Knop1, som var afhuggen til at sidde paa, sagde jeg, at det var for silde at gøre Ild paa, thi nu skulde han gaa for Køkkenet. Han agtede ikke [min] sagtmodige Tale, førend jeg med haarde Ord truede ham til at tage Brandene ud. Han var bister, vilde ikke bruge Tang til at tage Brandene ud med, ej heller tilstede Karen med Tangen at tage dem ud, men rev dem ud med Hænderne og sagde: "Der kan intet brænde mig". Og saasom det varte noget, førend Brandene bleve slukte, begyndte han noget ad ræddes, at han skulde faa Utak, eftersom han bide saa længe, førend han gik efter Madden; satte sig plat neder paa Gulvet og klynked noget, endeligen brød ud og sagde: "Herre Gud, I, som haver haft Hus og Gaard, hvor sidder I nu?" Jeg svarte: "Paa en Knop". Han sagde: "Jeg mener ikke Eders Velbyrdighed". Jeg spurte: "Hvem mener Eders ædle Strenghed da?" Han svarte: "Jeg mener Karen". Jeg lo og sagde intet videre.

Alt at antegne, som mig foragteligen vederfores, vilde være for vidtløftig og ikke Umagen værdt. Et vil jeg endnu melde om *Kristen Taarngemmer*, som gjorde mig allehaande Fortred sidst i dette mit Fængsels tiende Aar. Iblandt anden Fortred stødte han engang min Hund, saa den skreg. Jeg saa det ikke, men hørte det, og Kvinden sagde mig, at det var ham, som stødte Hunden. Jeg var ilde tilfreds derfor. Han lo deraf og sagde: "Det er ikkun en Hund". Jeg gav at forstaa, at han stødte Hunden, fordi han kunde ikke naa mig. Der

lo han af meget hjertelig og sagde: "Jeg skøtter intet om Eders Vrede, naar jeg ikkun haver Slosfogden til Vens". (Denne Samtale holdtes, da jeg spisede, og Slosfogden sad inde hos mig, og Christen stod og spændte sine Arme i Døren af mit Rum, der jeg spiste). Jeg sagde: "Slosfogden og I skulde begge to faa Skam, om jeg vilde; forstaar I det, I godt Folk?" (Jeg vidste altfor meget * 252 Tyss1 med dennem, mere end som i een Maade). Slosfogden sad som den, der hverken hørte eller mælte, blev siddendes, men Christen strøg noget skamfuld bort foruden vidre at tale; havde og siden nogen Frygt for mig, naar han ikke var overgivet fuld, thi da skøtted han intet om, hvad han sagde, om Høje saavel som Lave. Han brugte siden en skiden Mund med Kvinden, sagde, han vilde slaa Hunden og lade mig se derpaa. Det skede dog ikke. Chrestens Dumdristighed tog til, saa Peder Tøtzløf berettede Slosfogden om hans onde Forhold, at jeg klagede over Fangernes Rumstering, *hvilke* om Natten saa larmede, at jeg ikke kunde sove for dennem, thi Chresten var hjemme om Natten og lod Fangerne raade selv. Over denne Beretning hængte Slosfogden om Aftenen en Hængelaas for Taarn-Døren, saa Chresten kunde ikke komme ud, førend om Morgenen for hannem blev oplukt. Det fortrød hannem, saa han begerte sin Afsked, hvilken han bekom den 24. April 1674, og kom i hans Sted en ved Navn *Gert*, som havde tjent Slosfogden for Kusk.

1674. Dette Aar den... *Maj* digtede jeg en aandelig Vise, *Guds Godhed imod mig at ihukomme*, under den Melodi *Nun ruhen alle Wälder*.

1.

Op, op, min Sjæl og Sinde,
Guds Godhed til at minde,
Som rækker mig sin Haand,
Som Byrden med mig bærer,
Som mig sin Ville lærer
Og selver lindrer mine Baand.

* *
-- 253

2.

Mit Hjerte, glem det ikke,
Hvad udi mørken Kirke
Ni Dage jeg udstod,
Hvad Angest, Sorrig, Kvide,
Hvad Spot og Stank jeg lidde.
Da styrkede Gud Sind og Mod.

3.

Betænk min store Trængsel,
Mit lange, haarde Fængsel,
Min Jammers elfte Aar.
Ej saa, at det bedrøver;
Gud er den, som dig prøver,
Han kender bedst, hvad du formaar.

4.

Hid Sans, Fornuft og Lemmer.
Indhellig¹ sammen stemmer:
Guds Godhed vinde² kan,
Som Eder haver sparet,
Fra Krankelse³ bevaret
I denne min forfalden Stand.

5.

Mig Vandet gik til Tænder,
Af Sorrhing vringtes Hænder,
Jeg snobled, dog ej faldt;
Thi Herren var min Støtte,
Min Fod selv monne flytte,
Lov være dig, o mægtig Alt.

* * *
-- -- 254

6.

Tak ske dig, Naadsens Kilde,
At du mig revse vilde,
Saa mild og faderlig.
I Nød varst dog til Stede,
Mit Hjertesuk til Rede¹,
Der Magten vilde knuse mig.

7.

Gud, for dig jeg nedfalder:
Se til mig i min Alder,
Som stunder nu fast til.
Af Aaget mig udspænde,
Gør paa min Træl² snart Ende.
Dog ej hvad jeg, men hvad du vilt.

Dette Aar den 25. Julii var Kgl. *Majestæt* saa naadig, at der blev gjort et stort Vindue i mit inderste Rum igen, hvilket blev tilmuret, der jeg skulde føres ind i det Rum. Der blev og sat en Vind-Oven, hvoraf Røret gaar ud til Pladsen. Slosfogden var ikke vel tilfreds dermed, mest fordi han skulde være til Stede og hos Arbedet; det gad han ikke. Mine Døre skulde da være aaben; det varte i 12 Dage, førend det blev færdig. Han var krantevorn³, vilde ikke, at Vinduet skulde sættes saa sidt⁴ ner, som det havde værret tilforne, førend jeg blev fængselet; og jeg overtalte Murmester-Svenden at slaa Muren saa sidt ud, som den før havde værret, hvilket Slosfogden blev var paa Slospladsen, kom løbendes op og skændte, som han var bister. Det

stod intet til at ændre, thi Vindves-Karmen var alt gjort. Jeg spurte hannem ad, hvad Onde han havde deraf, at Vinduet sad en Sten ned? det gik jo intet ned for Jern-Traileren, og det havde ^{***} 255 værret saa sidt før. Han vilde have sin Krig frem, saa Murmester-Svenden murte en Sten bedre op, imens han var der, og siden tog den ner igen, thi Karmen, som var færdig, havde ellers intet passet.

Samme Aar kom Karen Nels-Daatter fra mig for den tredie og sidste Gang, og i henders Sted en Bogbinder-Enke ved Navn Barbra. Hun er en *melankolisk* Kvinde. Samvittigheden vaagner stønnem, saa hun fortæller ofte sine egne Forseelser (dog ikke saa grove, som de haver værret, og jeg kan spørge¹). Hun haver haft to Børn, og efter henders egen Fortælling, saa synnes, at hun haver værret noget Aarsag til derres Dø, thi hun siger: "Hvorledes kan man have Omsorrig for det Barn, hvis Fader man ikke elsker?" Hun drog fra henders Mand, to Aar førend han døde, og tog med, hvis² hun kunde overkomme, sad i Hamborg og fødte sig med Spind; haver og tilforne tjent en Fyrstinde for Spindepige. Henders Fader lever og haver værret Kongl. *Majestæts* Bogbinder, er nu rørt af et Slag, ligger elendig. Henders Broder er Bogbinder igen i Faderens Sted, hvorhelst Faderen er. Hun haver ingen Medynk med Faderen, ønsker hannem dø (som vel var det bedste for ham); men at hun er saa slem imod henders Søster, som er en fattig Skrædder-Kone, det fortryder jeg paa og siger hender ofte, at hun gør dobbelt Synd i den Medfart; thi den trængende Søster kommer da og da at hente sig Mad hos hender. Naar hun ikke kommer *precis* den Aften, hun haver sat hender Stævne, eller og ikke forretter, hvis² hun haver befalet hender, saa faar hun ingen Mad, saa kaster hun Madden i Hyskenet. Naar jeg med Vidtløftighed holder hender Synden for, da siger hun: "Dat Flêsch is doch verfült"³. Jeg spørger hender, hvorfor hun lader det raadne og giver Søsteren det ikke i Tide? Dertil svarer hun, at Søsteren er det ikke værdt. Jeg spaar hender ilde, at det i Fremtiden vil gaa hender **saa** som adskillige andre, jeg hender opregner. Der kaster hun med Nakken af og tier stille.

^{***}
-- 256

Paa de Tider sendte Henders *Majestæt* Dronningen mig nogle Silkeorme til Tids-Fordriv. Der de havde spunden, sendte jeg Hds. *Majestæt* dem i en Æske, hvilken jeg udenom havde betrækket med livfarve¹ Atlask og lænket² derpaa et Munster³ med Guld-Traa. Indenudi var Æsken bedragen med hvidt Taft. I Laaget var syet med sort Silke en underdanig Begæring, at Hendes *Majestæt* naadigst vilde forhjælpe til at løse mine Baand og binde mig igen med Naadsens Haand. Hendes *Majestæt*, den dydige Dronning, havde bøn hørt mig, om det havde staaet til hender.

Slof fogden blev efterhaanden noget klaagere og skikkeligere, drak og ikke nær saa meget eller gjorde saa mange Pudserier. Jeg havde Rolighed inden min inderste Dør, Kvinden sad udenfor i det andet Rum om Dagen, laa og der om Natten, saa jeg begyndte at intet bekymre mig saa meget over min onde Skævne. Sled saa det Aar hen med Læsen, Skriven og Digten.

*Eftersom jeg alt for lang Tid siden, straks efter at mig de Naadsens-Penge var given, havde ikke aleneste købt *Historie-Bøger* paa adskillige Sprog, *men endog* af dennem uddragen og oversat de rosværdigste Kvindes-Personer, som berømmes for trofaste, kyske, fornuftige, mandhaftige, dydige, *gudfrygtige*, lærde og standhaftige, saa gjorde jeg Anno 1675 den 9. Jan. for Tids-Fordriv et Rim til *Magister Thomas Kingo* under den Titel "Den høj-berømte Poet *Magister Tho. Kingo* bedes en Bøn af en *Danne-Kvinde* udi alle *Danne-Kvindes* Navn". Den Bøn bestaar derudi, at han de danske dydige og rosværdige Kvindes-Personer vilde i derres Pryd ikklæde. Jeg bad intet om de af andre Nationer, som jeg *dog* saavel som de danske navn-giver. (*Jeg navn-giver vel dydige af andre *Nationer*, men beder ikkun om de danske derres Pryd*). *Kingo* faar det intet at se, men maa min gode Ven, jeg dette betror, leve, saa kommer det nok i Eders, mine hjerte kære Børns, Hænder. (*I Begyndelsen af dette 1675. Aar den 5. Jan. digtede jeg en Digt rim-vis til den ^{***} 257 høj-berømte *Poët M. Thomas Kingo*. og den i en *Danne-Kvindes* Navn*).

Samme Aar den 11. *Maj* opsatte jeg rimvis en stridig Samtale imellem *Fornuften* og *Sindet* under den Titel *Den fangen Enkes Tviste-Tanker, eller Fornuftens og Sindets Strid**

Ellers forrefaldt intet *i dette Aar* inden mine Fængsels-Døre, som er skriv-værdig, foruden en Hændelse, som var, at saasom om Morgenen den uderste Dør for det uderste Rum blev oplukt for at feje Skarnet ud og fly rent Vand ind, og lod Taarngemmeren den stønnem staa aaben, indtil det var Maaltids-Tid, saa lukte han den igen: saa hænder det sig, at der kom Ild løs i Byen, og det klemte. Jeg og Kvinden vi løbe op *i Taarnet* for at se, hvor det brændte. Idet jeg var paa den Stie¹, som gaar op til Sejer-Værket, kommer Slof fogden og haver en Karl med sig af Sølv-Kammerset. Han bliver først var min Hund, siden saa han noget af Kvinden, tænkte vel, at jeg var der og; var saa viis, at han gik ikke op af Stien, men blev neder ved de nederste Huller, hvoraf man kan se ud til Byen, og gav mig Tid til at komme neder igen og lukke for mig. *Gert* var bedrøvet, kom siden til Døren og klagede for mig sin Nød. Jeg trøstede hannem, at det skulde ikke have Fare, Førend Slof fogden lukte Døren op til Middag, slog han *Gert* med sin Kæp, saa han skreg, og sagde Slof fogden: "Du skalt, vor den Düvel, weck"². Der Slof fogden kom ind, tog jeg først Ordet og sagde: "Ji hebben Sunde darvan, dat Ji den arm Düvel slân. He konde dar nicht to. De Racker kam effen op, als he min Dör wolde tomakken, ende daröver vergat he dat"³. Han truede *Gert* meget og sagde: "Het schule mi *noch* nicht so sêr verdrotten hebben, wen de fremde Kerel nicht were bi mi gewesen"⁴. Mig faldt ind paa Stand de Ord, han for lang Tid siden havde sagt til mig, at ingen Kvindfolk kunde tie, men alle Mandfolk

kunde tie (da den Tale af * * * * 258 hannem blev holden, tænkte jeg, om det holdte viss¹, da kunde mine Uvenner tro, at om jeg havde vidst noget af det, de vilde ty mig paa², da havde jeg ikke kunt (*kunne*) talt³ det). Nu svarte jeg hannem saa: "I, wat heft dat op sik? Dat was jo en Mans-Person, de können alle swigen. Hir is kên Skade geskên"⁴. Han kunde ikke holde sig for at le og sagde: „Ja, Ji sin gut genock"⁵. Jeg snakkede saa for hannem og forsikrede hannem, at jeg ikke begærte at gaa ud af Taarnet foruden Kongens Villie, om de lode staa Nat og Dag alle Taarn-Dørene aaben, og sagde videre, at jeg længe siden kunde have kommen ud, om det havde værret mit Forsæt. *Gert* blev i sin Tjenneste, og Slosfogden sagde aldrig til *Gert*, at han skulde lukke for mig om Morgen.

Jeg havde efter Begæring faaet en Røtte⁶ af Slotsfogden, som han klippede Halen af; den satte jeg i et Papegøje-Bur og spisede⁷ den, saa den blev meget tam. Den Tids-Fordriv vilde Kvinden ikke unde mig, og som Buret hængte i det andet Rum, og det neden var med Jern-Trailer, saa Skarnet kunde falde ud, saa brændte hun Røtten nedenfra op med Lyset. Det var let at se, men hun nægtede det.

Jag havde da købt mig et *Clavicordium* ⁸, og som Barbra kunde sjunge vel, saa legte⁹ jeg Psalmer, og hun sang, saa Tiden blev os ikke lang. Hun lærte mig at indbinde Bøger, saa meget mig behøvede.

Min Skrifte-Fader, Hr. Emmeke, blev forfremmet til Præst i Køge 1676, og kom i hans Sted *M. Johan Adolf Borneman*. Samme Aar blev min Naadsens-Penge forbedret, og bekommer jeg hvert Aar 250 Rdl. Staar saaledes i Orderen, at de 200 Rdl. kan bruges til Klæders Fornødenhed, og de 50 Rdl. til at købe noget for Tiden med at fordrive. Gud velsigne og naadeligen bevare Kgl. *Majestæt* og give hannem at maa tælle mange lykkelige Aar.

Paa de Tider var *Brant Zahl-Mester*.
* * * * *
-- * * * * * -- 259

Samme Aar den 17. *December* kom *Barbra* fra mig, giftede sig med en Bogbinder-Svend, fortrød det siden. Og eftersom henders Mand døde 1½ Aar efter derres Giftermaal, og det hastig, blev *Barbra* mistænkt. Hun kom siden i Broderens Hus og faldt i Sygdom. Samvittigheden vaagnte, og lod hun hente Tøtzløf til sig og saa godt som lige ud sagde til hannem, at hun havde forgiven Manden, bad hannem sige mig det. Jeg forundrede mig ikke meget derover, thi efter henders egen Fortælling havde hun begaaet Mord tilforne paa sine egne Børn; sagde dog til Peder Tøtzløf, at han intet skulde tale derom; vilde Gud have det aabenbaret, saa skede det nok alligevel; Broderen og Pigen i Huset vidste det; han skulde ikke gaa derhen igen, om hun sendte Bud efter hannem. Hun blev ganske forstyrret, laa elendig i sit eget Skarn. Broderen lod hender omsider føre i Pesthuset.

Udi *Barbara* Sted kom til mig en ved Navn Sidsel Klemmings-Daatte; hender havde Maren Bloks bragt den Tjenneste til Vejen, eftersom Sidsel var hender Penge skyllig. Hun var et lokket Kvindfolk, og Maren gav hender an for Pige at være; havde og en hvid Hue¹ paa sit Hoved, da hun fremkom. Sidsels Gæld *til Maren* var kommen deraf, at saasom Sidsel kunde gøre Knapper, og Knapmagerne havde Krakel² med hender, saa havde Maren bragt hender et Konge-Brev til Veje for at befri hender fra Knapmagerens Tiltale, forregivende, at hun var vanfør. Der Døren om Aftenen blev tillukt, begærte jeg at se det Konge-Brev, Maren Bloks havde bragt hender til Veje. Og saasom jeg læste, at der stod: det vanfør Kvindfolk, saa spurte jeg hender, hvad Vanske hun havde ? Hun svarte at ikke have nogen Bræk. "Hvorfor da" (spurte jeg) "haver I gjort Eder vanfør?" (Hun svarte:) "Det haver Maren Bloks gjort for at bringe mig det Konge-Brev til Veje". "Her i Brevet", sagde jeg, "nævnes I et Kvindfolk og ikke en Pige: er I da lokket?" Hun hængte med Hovedet og sagde saa sagte ja. Jeg var ikke vel tilfreds; sagde: "Med Løgn haver Maren Bloks bragt Eder Konge-Brevet til * * * 260 Veje og med henders [Løgn] ført Eder til mig, ihvordant Eders Tjenneste vil være"¹. Hun gav gode Ord, lovede at tjene vel, aldrig at gøre mig imod. Hun er et farligt Menneske; der er intet godt i hender; dristig, uforskammet, ræddes ikke for at slaas med en Karl. Hun slog paa een Gang to Knapmagere, som vilde tage henders Arbed fra hender, saa de maatte rømme. Hos mig haver hun ingen Lejlighed at lade se sit onde Sind saa fuldkommelig; det lader sig dog kende i adskillige Maader. Jeg afværgede engang et Slagsmaal imellem hender og Maren Bloks. Thi der Maren havde faaet sine Penge, hun havde udlagt for Sidsels Konge-Brev, saa vilde hun have hender fra mig og en anden i henders Sted, men jeg lod sige Maren Bloks, at hun torde ikke tænke, at hun skulde kunne fly mig en, jeg skulde tage imod; det var alt nok for denne Gang.

*I dette 1676. Aar giftede sig Slosfogden for tredje Gang, med en Kvinde, som og havde haft tvende Mænd. Anno 1677 den 9. Aug. døde min Søster *Elisabet Augusta*.*

Udi Hr. Emmeke *Norbyes* Sted blev Slots-Præst Hr. *Johan Adolf* *Borneman*, en meget skikkelig og lærd Mand, som da og blev min Skrifte-Fader, og betjente han mig første Gang Anno 1677 den 10. *April*.

Samme Aar den 9. *Oct.* var min Skrifte-Fader *Magister Hendrich Borneman*, Probst til Vor Frue Kirke (en træfflig, lærd Mand), eftersom hans Broder, Hr. *Johan Adolf Borneman*, var forrejt med Kgl. *Majestæt* til Lante-Ryen.²

Jeg haver, Ære være Gud, levet det Aar i Rolighed, læst, skreven og digtet adskilligt.

Anno 1678 bragtes mig til Veje, at min Skrifte-Fader, Hr. *Johan Adolf* Borneman, kom til mig hver 6 Ugers Dag og holdte en liden *Sermon*3.

Dette Aar Paaske Dag blev Jomfrue *Agneta Sophia Budde* ført her ind i Taarnet. Henders Fængsel var ovenover mit inderste Rum. Hun blev beskyldt for at ville have med Gift ombragt ^{**}261 Grevinde Skeel, og som hun var et ungt Menneske og havde en Pige, som skulde betjene hender, som og var ung, saa staaede de saa om Dagen, saa jeg havde liden Rolighed for dennem. Jeg talte dog intet derom, mente, at hun blev vel stille, naar hun formærkede, at det vilde gælde Døden. Men nej, hun var lystig, til Dagen førend hun blev rettet.

*Anno 1678 den 4. *Marti* blev min Naboeske en Kvinde ved Navn *Lucia*, som tjente Fru Rigitse Grubbe; blev beskyldt af Jomfrue *Agneta Sophia Budde*, at hun havde værret den, som paa sin Frues Vegne havde over-talt hender at forgive Grevinden Fru Birrete Skeel, og *at* *Lucia* havde bragt hender Giftet. Der var Vindesbyrd, at *Lucia* havde købt Giftet. Den Kvinde var en standhaftig, trofast Tjennerinde. Hun havde langt1 et frit Mod, tog imod alt ondt, hender paalagdes, men allerstørste Taalmodighed, var trøstig i det mørke Fængsel; havde tvende Mand-Personer til *Cammerader*, som baade skreg, sukkede og græd. Fra Grevinde Skeel (som skulde spise hender2) blev hender sendt Kød, som krøb fuld af Maddiker, og muldet Brø. Jeg forbarmede mig over hender (ikke for henders Frues Skyld, thi den haver intet godt forskyldt af mig og ilde belønt forrige Tidens Velgerninger, *men af Medlidenhed*); jeg gav *Lucia* Mad og Drikke og Penge til at formilde *Gert* med, som var hender for haard. Hun blev pinet, vilde dog ikke bekende det ringste af det, hender beskyldtest, forsvarede altid sin Frue. Hun blev saa siddendes hen.*

1678. Samme Aar den 19. *Julii* en Morgen-Stund blev Taarngemmeren *Gert* ihjel-slagen af en til Døde dømt Tyv, som han gav alt for stor Frihed. Om dette Tilfald vil jeg noget vidtløftig melde, eftersom jeg raadde *Gert* ikke at give den Fange saa stor Frihed; men han agtede ikke mit Raad, til sin egen Ulykke. Denne Tyv havde brudt ind i en Præstes Hus om Natten og staaen en Brygger-Kedel, baaren den paa sit Hoved til København, blev om Morgenens dermed paagreben i Porten og sat her ^{**}262 i Taarnet. Han blev dømt til at hænge (hannem blev og mere Tyveri o ver-bevist). Præsten lod det staa *saa* hen med *Executionen*, vilde ikke lade hannem hænge1; saa blev sagt, at han skulde paa Holmen, varte dog længe, at han var fangen. I Førstningen og saa længe, indtil der taltest om, at han skulde paa Holmen, var han min Nabo i den mørke Kirke, anstillede sig saa gud-frygtig, læste (til Synne) andægtig, bad Gud om sine Synders Forladelse med megen dyb Suk. Den Skelm vidste, at jeg kunde høre hannem, og sendte jeg hannem og stønnem noget Mad. *Gert* forbarmede sig over hannem, lod ham først gaa ner i Taarne-Stuen om Dagen og satte ham op igen om Natten. Siden lod han ham ligge nere i Taarnet om Natten. Og som jeg havde set den Tyv en Gang eller to, naar min Dør var aaben, at han gik den forbi, og beskuet hannem, syntest mig, at han havde et mordersk Ansigt, hvorfor, der jeg fornem, at Tyven ikke kom op igen i den mørke Kirke om Aftenen, sagde jeg til *Gert*, at han vovede for meget i det, at han lod den Tyv sidde nere om Natten; der stak en Skelm i hannem; han undtgik2 vist engang, saa kom han i Ulykke for hans Skyld. Det mente *Gert* ikke, at Tyven skulde begære at løbe bort; han var fri for at hænges; han havde saa glæde sig, der han hørte, at han skulde paa Holmen, saa der var ingen Fare hos. Jeg mente, at det var en Glæde, som ikke kom vidre end til Tænderne; bad ham lukke hannem ind om Natten. Nej, *Gert* frygtede intet; han lod (som mere var) Tyven gaa op i Taarnet for sig og stille Sejer-Værket.

Tre Dage førend Mordet skede, en Morgen, da *Gert* havde oplukt min Dør, talte jeg endda med *Gert* om den Fare, han satte sig i med den Tyvs Frihed, som *Gert* dog ikke frygtede. I det sætter min Hund sig lige for *Gert* og tuder hannem op i hans Ansigt. Der til Middag blev spiset, løb Hunden n'er og tudte 3 Gange for Taarngemmerens Dør. Jeg havde aldrig hørt den Hund tude før.

* *
-- 263

Den 19. *Julii* (som meldet er), da *Gertes* ulykkelig Morgenstund var for Handen, kom Tyven ner fra Sejer-Værket og sagde, at han ikke ene kunde komme tilrette dermed, det var forviklet i Strikkerne. Den Skelm havde en Jern-Stang tilrede der oppe til at sætte sit Forsæt med i Værk. *Gert* gik op, men blev baarren ned igen. Tyven løb ned, efter at *Gert* var dø, lukte hans Skrin op, tog Pengene derud og gik ud af Taarnet. Det var effen en Fredag, at der skulde ringes til Prediken. De, som skulde ringe, bankede paa Taarn-Døren, og ingen lukte op. Tøtzløf kom med Hov-Nøglen1 og lukte op, talte med mig og forundrede sig paa, at *Gert* saa til Dags var ikke til Stede. Jeg sagde: "Ret fat er det ikke, thi i Morres imellem 4 og 5 Slet var jeg noget upasselig; da hørte jeg tre gaa op og et Tag derefter tre2 gaa ned igen". Tøtzløf lukte for mig igen og gik ned i Taarn-Stuen. I det kommer en af Ringerne ned og beretter, at *Gert* ligger dø deroppe. Der den Døde blev besigtiget, da havde han flere end som eet Saar, dog alle bagtil i Hovedet. Han var en meget kæk, fyrg, stærk Mand; een skulde ikke kunne havde gjort ham det. Tyven blev samme Aften paagreben, og bekendte han, hvorledes var tilgaaet: at en Fange, som sad nere i Troldhullet, en *Licentiat* ved Navn *Moritus*, havde hannem dertil overtalt. Samme *Moritus* havde stor Udstand med *Gert*. Vist var det, at *Gert* tog for meget af hannem om Ugen for hans Kost. Vist er det ogsaa, at denne *Moritus* er en meget uguddelig Krop; Præsten, som skrifter hannem, giver ham intet godt Vindesbyrd. Jeg tror nok, at *Moritus* var Medvider, jeg tror og, at en anden Fange, som sad der nere i Taarn-Stuen, havde sin Haand derved. Thi hvem skulde have lukt den fangen Tyv ud af Taarnet uden en af dem ? Thi der efter Nøglen blev ledt, da fandttest de at være skyvlt3 oppe i Taarnet; det kunde Tyven ikke gøre, efter at han var af Taarnet. Tyven kunde og ikke have lukt *Gerts*

Skrin op og tagen hans Penge foruden *Mauritii* Vidskab⁴. Den anden Fange maatte det og være vitterligt. Det syntest, at det blev forhindret, at ikke ^{***} 264 flere skulde komme i Ulykke (*dø*) for det Mord, hvorfor der ikke aleneste intet blev eftersøgt om Sagens Beskaffenhed, som det sig burde, men de lode Tyven sidde nere. Han var vel bunden med Jern-Lænker, men *Moritus* kunde tale hver Dag med hannem, hvorfor Tyven gik fra sine første Ord og sagde at have gjort det Mord alene. Blev rettet den 8. Aug., og *Moritus* ført til Borringholm, der fængselet.

I *Gerts* Sted blev Taarngemmer en ved Navn *Johan*, som var en Norbak, en meget enfoldig Mand. Han blev meget narret af Hoffolket. Den fangen Jomfrue og hendes Pige fikserte hannem, første Gang Pigen *i hans Tid* skulde slaa Nat-Kedeln ud. Hyskenet var ikke langt fra derres Fængsels Dør. Taarngemmeren gik imidlertid ner og lod Døren staa aaben. De løb og spøgede omkring. Der de hørte hannem komme paa Trappen, skyvlte de sig. Han fandt Fængselet tomt, bedrøvede sig og jammerklagede sig. Jomfruen pippede som et Barn, saa han fandt hender bag en Dør. *Johan* blev glad, fortælte mig siden den Hændelse. Jeg spurte, hvi han blev ikke hos dem saa længe. "Hvad" (svarte han) "skulde jeg være ved det skiden Tøj?" Paa saadan Taabe-Snak var intet at sige.

Jeg havde Rolighed inden mine Døre og forlystede mig med Læsen, Skriven og anden Hænders Arbed, begyndte at knøtte og sy paa mit Ligtøj, hvortil jeg havde købt Kattun og hvidt Taft og Traa.

1679. Den 7. April undløb en ung Karl af Taarnet, som gik nere i Taarn-Stuen med Jern-Bolte om Benene. Samme Fange havde haft Lejlighed at faa sine Bolter af, vidste og, at *Taabe-Johan* laa Taarn-Nøglen under sit Hovedgærd. Han havde og tilrede en Jern-Pind for at lukke Døren op, hvor Taarngemmeren sov; lukte den listeligen op, tog Nøglen, lukte igen for Taabe og gik ud af Taarnet. Den enfoldige Mand blev fængselet, men efter 6 Ugers Forløb af Naade igen løsgiven.

I hans Sted kom en ved Navn *Olle Mattisen*, en Skaanning, som havde sin Kone hos sig i Taarnet. Imod Sidstningen af dette 265 Aar, den 25. Dec., blev jeg syg af en *Feber*, og blev Dr. *Mynchen* befalet at besøge mig og tage mig under sin *Cur*, hvilken Befaling han og med stor Omhyggelighed [efterkom]. Han er en meget skikkelig Mand, lemfællig, forsigtig i sin *Cur*. Jeg kom 10 Dage derefter til min Helbred igen.

Udi Begyndelsen af det 1680. Aar lod Sidsel Klemmings-Daatter sig af Maren Blockes overtale at gifte (*trolove*) sig med en af Kongens *Liv-Garde*, blev dog ikke gift med [ham] førend næste Aar efter i *Januarii* Maaned. *Kom bort den 26. November.*

1680. I henders Sted kom en til mig *samme Dag* ved Navn *Margrete*. Det første jeg saa hender, kom hun mig noget *suspect* (*fortænkelig¹*) for, og syntes mig, at hun var med Barn; lod mig dog ikke mærke dermed førend i *Januam* Maaned, sidste Dag. Da gjorde jeg *hender* Spørmaal, hvoraf hun kunde forstaa, hvad jeg mente. Hun svarte dertil med Løgn, som jeg greb hender straks i, og brugte hun sær Snid², som ikke sømmer at antegne, for at bevise sin Løgn; men henders Snid kunde ikke bestaa sig hos mig, saa hun omsider maatte bekende det. Jeg spurte om henders Barne-Fader (formente, at den var Kongens Liv-Karl, som var i *Arrest* nere i Slosfogdens Kammers, sagde det dog ikke). Hun svarte ikke *da* paa mit Spørmaal, men sagde ikke at være saa langt henne: den Tykkelse, hun havde, var af *mere* Fedme end af Barnet, thi hun havde ikke funden det³ endnu. Denne Kvinde var tilforne, førend hun kom til mig, i Slosfogdens Kones Tjenneste, og havde Slosfogden gjort mig viis paa⁴, at hun havde vorren ægte-gift. Saa hænder det sig, at jeg en Dag spørger hender ad om henders Liv og Levned; saa fortæller hun sin Herkomst, hvor hun havde tjent, og at hun havde faaet 2 Horunger, hver med sin Fader, og i det viser hun paa sit Liv og siger: "En Fader skal og vel være dette bekendt, og vel en vakker Fader. I kender hannem vel." Jeg sagde: "Jeg haver vel set Kongens Liv-Karl paa Pladsen, men ^{***} 266 jeg kender hannem ikke." Hun lo og svarte (paa sit Moders-Maal): Nê, bi Got, dat is nicht em; dat is de gûte Slosfogt¹. Jeg troede det sandfærdig ikke. Hun sor derpaa og fortælte nogle Omstændigheder. Mig syntest at ville være af med hender i Tide, begærte at tale med Slosfogdens Kvinde, som og kom til mig. Jeg sagde hender den Mistanke, jeg havde til Kvinden, og hvorpaa min Mistanke beroede, men jeg lod mig ikke mærke med, hvad Kvinden selv havde bekendt og sagt; bad Slosfogdens Kone at skille mig ved hender med god Manér. Hun forundrede sig over min Tale, tvivlte paa, at saa var. Jeg sagde: "Enten saa er eller ikke, saa skiller mig ved hender, jo føre, jo bedre". Hun lovede, at saa skulde ske, men det skede ikke. *Margrete* skyde intet at være bekendt, det hun var med Barn, sagde det til Taarngemmeren; sagde en Dag til hannem: "Olle, hvordant var det med Eders Kone, der hun fik de to Børn (*Tvillinger*)? Gik der ikke en Dall langs ned af henders Bug?" Ole svarte: "Det ved jeg ikke. Spørger Anna ad". *Margrete* sagde, at der gik en Dall langs ned af hender Bug, mente, at hun var med Tvillinger. En Dag, hun skulde sy noget Klæde over Lænene af min Arm-Stol, sagde hun: "*Nu rørte sig den Guds Engel*". Og saasom Slosfogdens Kvinde ikke efterkom det, hun lovede, og *Margrete* Søster kom tidt til hender, saa frygtede jeg, at Søsteren skulde fly hender noget at fordrive Barnet med (som og vist siden skede), hvorfor jeg sagde til *Margrete* en Dag: "I siger, at Slosfogden er Fader af Eders Barn, men det torde I ikke sige hannem selv". "Jo", sor hun, "tør jeg saa. Mener I ikke, at jeg vil have noget af ham til at føde mit Barn med?" "Da vil jeg sende Bud til hannem" (sagde jeg) "for des ene² og høre, hvad han vil sige" (det var hel rart³ i den Tid, at Slosfogden kom til mig). Hun bad mig saa gøre; han kunde ikke nægte, at han jo var henders Barne-Fader. Slosfogden kom efter min Begæring. Jeg begyndte Talen i Kvindens Nærværelse, ^{***} 267 sagde, at *Margrete* var med Barn efter henders egen Siende; hvem der var Fader til, kunde han spørge

hender ad, om han vilde. Han spurte hender, om hun var med Barn? Hun svarte: "Ja, en Ji sîn Fader darto"1. "Ik?" (sagde han og lo), "wat för en Snack is dat?"2 Hun for fort i henders Snak, sor, at ingen anden var Fader af henders Barn uden han, sagde Omstændigheder, hvorledes var tilgaaen. Slosfogden sagde: "Wo dul is dat Wif"3. Hun brugte fluks Mund, saa jeg befalte hender at gaa ud; talte saa ene med Slosfogden, bad hannem være om en anden Kvinde i Tide, førend det skulde gaa paa det yderste med hender: at tøsse4 henders Snak der fandt han vel Raad til. Sagde hannem Sandingen med faa Ord, at han havde ført hans Hore op til at betjenne mig. Han svarte: "Hun lyver, det Skarn. Jeg haver alt befaleet Tøtzløf til at høre sig om en anden. Min Frue heft mi gesegt, wat Ji verleden to er säde"5. Efter denne Samtale gik Slosfogden bort. Peder Tøtzløf sagde mig, at en engelsk Kvinde havde begært at være hos mig, men kunde ikke komme førend til Paaske.

Fire Dage herefter begyndte *Margreta* at klage sig at have undt og sagde til mig om Formiddagen: "O, jeg tænker, at det gaar mig ilde; jeg haver saa undt". Jeg tænkte straks det, jeg havde frygtet for, hvad henders Søsters ofte Besøgeiser havde at sige, sendte straks efter Peder Tøtzløf, og der han kom til mig, . sagde jeg hannem min Mistanke om *Margrete*, bad hannem gøre al sin Flid for at fly den engelske Kvinde op til mig samme Dag. Imidlertid gik *Margrete* op paa Hyskenet, sad (*var*) oppe over 5 Kortér6, kom ner og saa ud som en Døding; sagde: "Nu bliver det vel godt med mig". Det, jeg tænkte, vilde jeg ikke sige (thi jeg vidste, at dersom jeg havde spurt hender om Aarsagen til henders onde Syn7, hun da straks skulde have bekendt det alt sammen, og det vilde jeg intet vide); sagde derfor: "Naar I kommer i Stilhed, saa bliver det vel godt; i Aften kommer her en *-*-*-*-* 268 anden Kvinde". Det behagede hender intet; hun mente at kunne nu vel blive. Jeg tog hverken paa det "nu" eller andre henders Ord, men blev ved, at der kom en anden Kvinde. Det skede og saa, at den 15. *Martii* 1681 orn Aftenen *Margrete* kom bort, og i henders Sted en engelsk Kvinde ved Navn *Jonatha*, som havde værret gift med en Dansk ved Navn Jens Pedersen Holme.

Der den *Margrete* var borte, blev jeg fortalt1 af Slosfogdens Kone, som sagde, at jeg havde overtalt *Margrete* til at sige, at henders Mand var Fader af *Margrete* Barn.

Hvorvel det mig ikke vedkommer, vil jeg dog korteligen melde, hvor bedragerske Vis de godt Folk siden giftede denne *Margrete*. De gjorde en Bogbinder-Svend viis paa2, at hun var (*havde værret*) ægte-gift, fremviste for hannem saavel som for Præsten, dennem skulde vie, henders Søsters Ægteskabs-Brev.

*Ole Taarngemmer blev af Slosfogden lapsalvet3 med en Knippel paa hans Ryg, der *Margrete* var borte, og hannem forreholdt det, han havde sagt, hvis4 *Margrete* hannem om sin Tykkelse havde berettet.*

Samme Aar, Juledag om Morgenen, løste Gud *Dr. Otto Sperlings* haarde Baand, efter at han havde værret fangen her paa det Blaa Taarn 17 Aar 8 Maaneder og 4 Dage, i hans Alders 80. Aar, ringer5 6 Dage. Han var længe syg, dog ikke senge-liggende. *Doctor München* betjente hannem et Par Gange med sine *Medicamenter*. Han vilde ikke nogen Tid, at Taarnegemmerne skulde rede hans Seng (*eller være hos, naar han lagde sig*), kunde blive vre, naar Ole sig dertil erbød og vilde sige, at *Doctern* var svag. Der maatte og ingen være til Stede, naar han lagde sig. Hvordant han kom paa Gulvet Jule-Nat, vides ikke; der laa han og bankede paa Gulvet. Taarngemmeren kunde intet [høre] hans Banken, thi han sad (*laa*) langt fra *Docterns* Rum; men en Fange, som laa i Taarn-Stuen, hørte det længe, omsier bankede paa Taarngemmeren[s] Dør og siger hannem, at *Doctern* havde længe banket. Der Ole kommer ind, fandt han *Doctern* paa Gulvet, *-*-*-* 269 halv iklæd i en ren Skjorte. Han levede endda, gav sig meget, men talte ganske Ole tog Fangen til Hjælp og løftede hannem i Sengen og lukte til igen. Om Morgenen fandtes han dø, som sagt er.

Anno 1682 i *April* Maaned blev jeg syg og senge-liggende af et sær Tilfald1, som længe havde kvælet mig, som var en stenig *Materie*, som havde *quaguleret* sig2 *og* i mine Tarmer sig nederskudt til *Fundamentet*3. *Dr. Munchen* brugte alle tjenlige Midler til den Svaghed, kunde dog ikke tro, at min Svaghed havde den Beskaffenhed, som jeg mente og hannem berettede: at jeg gørligen4 kunde finde (*fornemme*), at der var en Sten, som i Gangen af Ende-Tarmen lod sig finde5. Han mente, om saa var, da skulde de *Medicamenter*, han havde brugt, vel drive den ud, thi det var den Dag, at jeg satte mig selver 3 Gange Klistéer. *Klistéerne med anden naturlige *Materie* kom frem, men Stenen skød sig i Gangen og syntest trind, thi jeg kunde ikke fatte den med et *Instrument*, jeg lod gøre mig.* Paa de Tider maatte *Doctoren* rejse med *Majestæten* til Holstein. Jeg brugte alt *Clistéer* efter *Dr. Munchens* Anordning, men det var alt det samme. Endeligen satte jeg mig en *Clistér* en Dag om Eftermiddagen, ganske af Ollie. Den gjorde først sin Virkning om anden Dagen om Morgenen tilig; da skød en stor Sten ud foruden anden *Materie*, og slog jeg med en Hammer et Stykke af den for at se, hvorledes den var indentil, befandt, at den er saa, som den var sammen-sat aÆ Straaler, sommesteds som forgyldt og sommesteds som forsølvet. Den er næsten en halv Finger lang og fulde 3 Finger tyk, og er endnu i mine Gemme. Der *Dr. München* kom hjem, lod jeg hannem vide, hvorledes med mig tilstod. Han var da hos Hofmesterinden Fru Sidsele *Grubbe*. *Dr. München* lod begere ved Tøtzløf at se Stenen. Jeg lod svare, at dersom han vilde komme til mig, saa skulde han faa den at se. Jeg vilde ikke sende den, thi jeg vidste vel, at jeg ikke havde faaet den igen.

*Anno 1682 den 11. *Juni* digtede jeg efter følgende aandelige Sang, kan slynges som *Sjunge in af Hjertens Grund*.
--*-* 270

1.

Hvad er vorres Levneds Id
Andet end som daglig Strid?
Hvad er vorres Arbed dog?
Som f remtrælles under Aag?
Er det andet end omsunst ?
Hvortil Videnskab og Kunst?
Alt forsvinder som en Dunst.

2.

Hvorfor da bekymre sig
For det, som er Skygge, Svig?
Og saa kæk forfægte vil
Det, os ikke hører til ?
Er og nogen i den Stand,
At den Laanet holde kan,
Naar paa-æsker¹ Ejermand?

3.

Nøgen jeg til Verden kom,
Nøgen fra, det er min Dom.
Herren gav, og Herren tog,
Herren lægte, da han slog;
Lovet være Herrens Navn,
Som alt følger til mit Gavn.
Hannem falder jeg i Favn.

4.

Gud, vilt du mig Naaden te,
Jeg dit Hus igen maa se,
Der Tak-Offer bæere frem
Som et martlet² *Christi* Lem,
Sjunge Lov din Guddoms-Magt,
Som langt overgaar den Agt,
Mennesket hâr forrelagt.

* *
-- 271

5.

Siger du og saa til mig:
Jeg ej haver Lyst til dig,
Jeg vil, du skalt blive kvær1 -
Se, min Frelser, jeg er her,
Dine Domme ej forstaar,
Men jeg ved, ihvor det gaar:
Godt Taal ej ond Ende faar.*

Den 27. *Junii* sendte Dronningen mig noget Silke og Sølv med Begæring at sy hender et Blomster, som var ridset2 paa *Pergament*; sendte derhos et andet Blomster, som var syet, paa det jeg deraf kunde se, hvorledes Arbedet skulde være, som kaldtest det gylden Arbed. Jeg havde aldrig nogen Tid tilforne syet af det Arbed, thi det tager fluks3 paa Øjnene; paatog mig det dog og sagde at ville gøre det, det bedste jeg kunde. Den 9. *Julii* sendte jeg Fru Hofmesterinden Fru Sidsel Grubbe det Blomster, jeg havde syet, med tjenstlig Begering det *paa det underdanigste* for Hds. *Majestæt* Dronningen at frembære og tale for det som for en Lære-Klud4. Dronningen behagede det Blomster meget vel og sagde, at det stak ud5 frem for de andre, som nogle Grevinder havde syet for hender.

Jeg syede siden 9 Blomster af Sølv og Silke i det gylden Arbed og sendte dennem Dronningens Hofmesterinde med tjenstlig Begering Hds. *Majestæt* Dronningen underdanigst at *presentere* 6. Hofmesterinden lod mig forsikre Dronningens Naade: Hendes *Majestæt* vilde give mig to Sølv-Flasker; men der haver jeg ikke endnu fornommen til.

Jeg syede samme Aar et Bordtække7 med Floks-Silke i ny af mig optænkte Flammer, stafferte det med Taft og Sølv-Frantser8; lod det ved Fru Hofmesterinden Grubbe Hendes *Majestæt* underdanigst *presentere*, som det i Naade optog. Den 29. ***-***-*** 272 *November* fuldendte jeg med Arbejde, som jeg haver gjort til mit Jordetøj. Det var knøttet af Traa. Paa Pudens syede jeg for den ene Ende efter-følgende:

Hvor mangen Tanke-Spaan og Hjertens (*Hænders*) Sukke-Knude Tilsammen flettet er
paa denne Brude-Pude.

For den anden Ende dette (NB. Pudens var stoppet med mit Haar):

Naar som nedlægges her mit Hoved paa mit Haar,
Da løset er mit Baand, min Sjæl i Glæden staar.

Paa Øjen-Klædet var syet:

Jeg visseligen ved, at du, min Frelser, lever,
Som mine tørre Ben af Jordens Støv udkræver
Og dennem smykker ud i derres hafte Hud,
At møde for din Stol og Dom, o store Gud.

Da skal jeg i mit Kød med mine Øjne skue
Din majestætisk Glans i din retfærdig Lue,
Jeg, jeg skal se min Gud, ej fremmede for mig,
Hjælp, *Jesu*, Brudgom kær, jeg kan bestaa for dig.

Henders *Majestæt* Dronningen var mig stedse naadig, sendte mig paany en stor Mængde af Silke-Orme til Tidsfordriv for hender at føde og derres Spind Hds. *Majestæt* at igen-sende. Den dydige Dronning sendte mig nogle Gange Pommerantser, Citroner og af de store *Almenakker* 1, og det med en Dværre, som er * 273 ret en hurtig1 Karl. Hans Moder og Fader havde tjennet min sal. Søster Sophia Elisabet og min Svoger Grev Pentz.

De kongelige Børns Hofmesterinde Fru Sidsel Grubbe var meget høflig og god imod mig, sendte mig adskillige Gange *Citroner*, *Pommerantser*, *Multibær* og andre Frugter efter Aarsens Tider.

En Jomfrue, som var af Slægt en *Donep*, sendte mig og et Par Gange Frugt.

Jomfruerne til Hove sendte mig engang noget forvirret Silke af Orme-Silket, de vilde spinde af og ikke vidste vel at omgaas med; lod mig bede at rede det. Jeg havde anden Tidsfordriv, som jeg ikke gerne efterlod2 (thi da var jeg i Arbejde for at sanke mine Heltinder), men jeg gjorde dennem det dog til Villie. Mit over (*næsten*) 20 Aars Fængsel kunde ikke formilde Enke-Dronningens Hjerte imod mig (der jeg dog med en god Samvittighed kan vidne for Gud, at jeg aldrig veed at have given hender Aarsage til sin fattede

Unaade). Min allernaadigste Arve-Konge var saa naadig, lod nogle Gange i forrige Aaringer ved sine høje *Ministri* gøre Forbøn for mig hos sin kgl. Fru Moder. Da var Svarret meget hart, og derres Titler "Forrædere" og "lige saa gode som jeg"; viste dennem paa Døren. Al den Naade, mig af Kongl. *Majestæt* vederfores, som med det uderste Rum, med et større Vindue, med Penge, jeg selver maatte raade for, og den regerende Dronnings Godhed imod mig, fortrød Enke-Dronningen paa det heftigste; gav og sin Mishag paa værste Maade Kongl. *Majestæt* tilkende. Og saasom hun og havde spurt (hun havde Fissel-Tudere³ nok), at jeg havde et *Clavicordium*, fortrød hender det særdeles, og talte hun Kongen ilde til derfor; hvorudover Slosfogden kom til mig en Dag og sagde, at Kongen havde spurt hannem ad, hvor han kom til at fly mig et *Clavicordium*? "Ik", sagde Slosfogden, "stund verbâst, wuste nicht, wat ik seggen skolde"⁴. (Jeg tænkte: du vedst ikkun lidt, hvad der sker paa Taarnet; jeg saa hannem ikke over tre ^{* * *} 274 Gange orn Aaret). Jeg spurte, hvem der havde sagt Kongen af det *Clavicordium*. Han svarte: "De olde Königin; se heft ere *Spionen* overal, und se heft den König so hart togesprocken, dat het en Schande is, dat he Ju so grote Friheit gift"¹, tog med det samme til *Clavicordiummet*, ligesom han vilde tage det med sig (og sagde): „Ji moten dat nicht hebben"². (Jeg sagde:) "Lât Ji dat stân; ik hebbe Verlöf fan Ir. *Majestät*, minen allergnedigsten König, för dat Gelt, mi gnädigst vergönt is, to kopen, wat ik wil to min Tidsverdrif. Dat *Clavicordium* is kenen im Wege und de königliche Frue Moder to kenen Schaden"³. Han drog alt derpaa og vilde tage det ner (det stod paa et Skav, jeg havde købt mig). Jeg sagde (med noget haard Røst): "Ji sôllen mi dat stân laten, bit Ji mi min Gelt wedergeven, dat ik daför gegeven hebbe; so möge Ji darmit dôn, wat Ji vil"⁴. (Han sagde:) "Dat wil ik den König seggen"⁵. Jeg bad hannem saa gøre. *Slosfogden sagde mig siden, at Kongen havde leet, den Tid han sagde Hs. *Mt.* mit Svar om *Clavicordiummet*, og sagt: "Ja, ja".* Der blev siden intet om talt, og haver jeg det *Clavicordium* endnu, leger dog sjældnen derpaa. Skrifer og haster med at i-klæde mine *Heltinder*, paa det jeg kunde faa det færdig, at ikke Sygdom eller og Døden skulde det forhindre, at jeg ikke kunde fuldende det, eller og den Ven, jeg det betror, kom fra mig, saa kom det ikke i Eders, mine hjerte kære Børns Hænder.

Den 24. Sept. blev min Skrifte-Fader *Magister Johan Adolf* forfremmet; blev Probst til *Vor Frue Kirke*. Han tog en meget bevegelig⁶ Afsked, og havde han betjent mig og værret min Trøst næsten 6 Aar. Gud ved, hvor nødig jeg mistede hannem.

1684. I Begyndelsen af dette Aar var min Skrifte-Fader Hr. *Peder Collerus*, som da var Slots-Præst. Besøgte mig og med sin Trøste-Prediken hver 6 Uger. Er en lær⁷ Mand, men ikke Bornemand.
* * * * *
--- 275

Den 3. April blev mig sendt i Dronningens Navn en gammel, skrøbelig Hund (jeg mener, at Jomfruene sendte den for at være den Umage kvit). Den var bidt af en Maar Kæften itu, saa Tungen hængte ud paa den ene Side. Alle Tænderne vare borte af Munden; der var en Hinde over det ene Øje. Han hørte ikkun lidt, skjuttede¹ paa den ene Side. Det slemste var, at det var meget kendeligt, at han havde vilt prøvet Kærlighed over sin Formue. Mig blev sagt, at Hds. *Mt.* Dronningen havde meget elsket den Hund. Det var en liden *Bolognes*; hans Navn var *Cavaillier*. Dronningen mente, at den ikke længe skulde være mig til Besværing. Jeg haabtest det samme.

1684. Den 12. Aug. dette Aar fuldendte jeg mit forretagende Værk, og saa som mine Klat-Skrifter² vare om alle Slags dydige (*rosværdige*) Kvindes-Personer, baade om stridbare, om fornuftige Regentinder, om trofaste, om kyske, om gudfrygtige, om dydige, om ulykkelige, om lærde og om standhaftige, saa syntest mig, at de ikke alle kunde regnes for *Heltinder* at være, saa uddrog jeg *nogle* af dennem og delte dennem i trede Parter, under Titel af *Heltinders Pryd*. Den første Part fremfører de stridbare *Heltinder* i derres Pryd. Den anden Part melder om trofaste og kyske *Heltinder*. Den tredie Part fremleder de standhaftige. Hver Part haver sin *Appendix* 3. Jeg haabes til Gud, at dette Værk, mit Fængsels Arbejde, skal komme Eder, mine hjerte kære Børn, til Hænde. Herefter, om Gud vil, saa vil jeg sanke de andre, som: forstandige, lærde, gudfrygtige og overblevne dydige, dennem efter derres Forreholdende i-klæde og udstaffere.

Om *Jonatha*, som mig nu betjener, vil jeg noget melde efter henders egen Beretning. Vidtløftigheden vil jeg gaa forbi, paa hvad Maade hun kom fra sin Moder, men Mening er, at hun imod sin Moders Villie giftede sig med en dansk Købmand ved Navn Jens Pedersen *Holme*. Men at melde om henders Liv og Levned med Manden (efter egen Sigende) er saa sær, saa det er værdt at *noget deraf* antegnes. Efter at de vare viet (*gift*) ^{* * *} 276 sammen (siger hun), fortrød hun det, og randt hender stedse i Sinde, at hun havde fortørnet henders Moder og gjort meget ilde. Moderen havde og skreven hender en haard Skrivelse til, hvorudover hun sig højlig bedrøvede og anstillede sig meget vrangvillig imod Manden og i mange Maader som et kællen, uforstandig Barn, stønnem og som den, der havde tabt sin Fornuft og fortvivlede. Det synnes, at Manden omgikkes hender og, eftersom hun var sindet til, thi han lod tage Vare paa hender som paa et Barn og handlede og saaledes med hender, thi hun sagde hannem engang, at hun havde i Sinde at drukne sig selver i Pævlingsøen, en anden Gang, at hun vilde slaa ham ihjel. Manden frygtede intet for nogen at Delene; dog lod han tage Vare paa hender, naar hun gik ud, hvor hun tog Vejen. Og havde hun fuldkommen engang sat sig for at drukne sig i Pævlingsøen, thi det Sted behagede hender, var og paa Veje at gaa did, men blev hentet tilbage. Hun slog og Manden engang paa sin Vis: Han var kommen ind en Dag halv rusendes og lagt sig over en Seng, saa Benene stode nere paa Gulvet. Hun siger, at *hun* mente da at slaa ham ihjel, tog en Kæp og vilde forsøge, om han sov, snakkede ved sig selver højt og skændte, rørte hannem sagte med Kæppen over Skinnebenene; han lod alt, som han sov. Saa slog hun lidt haardere. Dermed tog

han til Kæppen og tog den fra hender, spurte, hvad hun havde i Sinde? Hun svarte: "At slaa Eder ihjel". "Han bedrøvede sig over min Galskab" (fortælte hun) "og lagde sig paa sine Knæ, læste højt og bad Gud, at han vilde regere mig med sin gode Aand og give mig Forstand". Det artigste er, at hun engang fik i Sinde at ikke ville ligge hos Manden, vilde ligge paa en Bænk i Kammerset. Han gav hender længe gode Ord, men de formaatte intet. Han sagde omsier: "Klæder Eder af og kommer og lægger Eder, ellers saa kommer jeg". Hun agtede det intet, saa stod han op, klædte hender ganske nøgen af, klatsede1 hender med sin Haand paa henders Gat2 og kaste hender i Sengen. Hun svær, at hun ikke i *-* 277 nogle Dage kunde sidde op *paa sin Gat*, saa det hjalp, at hun foer noget i Mag siden. Saa ilde tilfreds hun var med Manden, da han var hos hender, saa bedrøvet var hun, der han var rejst fra hender til Vest-Indien. Han sendte hender med *Retour*-Skibene allehaande Varer, som hun kunde forhandle, saa hun havde sin gode Ophold. Saa hænder det sig, at Manden dør i Vest-Indien, og En, som fører hende de Tidinger, berettet, at han var bleven forgiven af *Gouverneuren* der sammested ved Navn.... i et Gæstebud, og det fordi han *var* færdig for at rejse hjem, og *Gouverneuren* befrygtede sig, at Holme skulde sige om hans unde Forhold. Over denne Beretning blev hun forstørret, løb ud paa Gaden i bar Særk om Natten og skændtes med Vægterne, Hun gik til *Admiralen* paa Holmen og begærte Ret over den, som ikke var til Stede, og beskyldte den, hun intet kunde overbevise. Løb saa en Tid lang, indtil hun endeligen kom noget i Rolighed, og Gud det saa føjede, at hun kom til mig. Jeg omgaas hender som et skrøbeligt Glas-Kar, thi hun haver mange Slags Svagheder. Stønnem tvivler hun paa henders Salighed, opregner alle henders Synder. I Synderlighed begræder hun at have saa højlig fortørnet henders Moder og dermed trækket Forbandelsen over sig. Naar den Angst hender paakommer, saa trøster jeg hender med Guds Ord, og det vidtløfteligen; fremdrager af den hellige Skrift, hvad til Guds Naades Forsikring en bodfærdig Synder sig haver at forlade til. Stønnem er hun tungsindet over Skriftens Forklaring, som hendes synnes ikke paa alle Steder at komme overens, men være stridig imod hinanden. Deri retter jeg hender efter min Forstand, saa hun ofte takker Gud inderligen, at hun er kommen til mig, hvor hun finder Trøst og Rolighed.

Et Aar eller noget efter hun var hos mig, spurte hun, at den *Gouverner* som meldet er, om hvilken hun havde fornævnte Mistanke, var kommen til København. Sagde hun til mig: "Jeg hører, at den Skelm er kommen hid. Jeg vilde gerne have mit Forlov". Jeg spurte hender, hvorfor? "Fordi" (svarte 278 hun), "at jeg vil myre hannem". Jeg kunde neppe holde mig for Latter, sagde dog: , Jesus bevare mig. Dersom I haver det Forsæt, da lader jeg Eder ikke komme ud". Og saasom hun er et Menneske, hvis Mage jeg ikke haver kendt, thi hun kan skænde med haarde Ord og haver sædelige1 Udtale og Lader derhos, saa vilde jeg, at hun skulde sige *og vise* mig, hvorledes hun vilde *bære sig ad for at* tage Livet af *Gouverneuren* (hun er en liden, spærlemmet Kvinde). Saa *figurete* 2 hun sig, at henders Finde sad paa en Stol, og hun vilde have en stor Kniv under sit Forklæde. Naar han sagde til hender: "Kvinde, hvad vil I?" saa vilde hun slaa Kniven i hannem og sige: "Det haver din Skelm forskyldt". Hun vilde ikke gaa fra det Sted, men gerne dø igen3, maatte hun ikkun tage Livet af hannem. Jeg sagde: "Det er dog saa skammeligt at dø for Bødels-Haand". "O, nej" (svarte hun), "det er ej skammeligt at dø for en ærlig Gerning", og mente hun, at den, der døde for Bødels-Haand, døde kristligere end den, der døde paa sin Syge-Seng, og det var ikke Synd at slaa den ihjel, som havde myrt skelmes-vis4 en anden. Jeg spurte hender, om hun ikke mente, at den syndede, som slog en anden ihjel? "Nej" (svarte hun), "om den havde forskyldt det". Jeg sagde: "Ingen maa være sin egen Dommer, hverken efter Guds eller Menneskens Love; og hvad siger og befaler os det 5. Guds Bud?" Hun svarte dertil med forrige Ord, gerne at ville dø, om hun maatte tage Livet af den Skelm. (NB. Man skal vide, at hun sagde, hun maatte ikke for mig, thi jeg vilde ikke lade hender komme ud). Hun gør Synd af det, som er ingen Synd, og det, som er Synd, vil hun ikke lade passere for Synd. Hun siger, at det er Synd at slaa en Hund, en Kat eller Fuel ihjel: de uskyllige Bester gør intet ondt; ja det er endda større Synd at sulte de arme Bester. Jeg spurte hender ad engang, om det ikke var Synd at æde Kød? "Nej" (svarte hun), "den, der haver slaget Bestet ihjel, den haver gjort Synd". Hun svær, at om hun endeligen skulde giftes og have enten en Slagter eller en Bødel, da vilde *-* 279 hun heller have den sidste. Hun fortæller adskillige Trætter, hun haver haft med dennem, som enten haver slaget deres egen Bester eller sultet dennem. En Fortælling vil jeg ikke forbigaa, som er hel artig: Hun solte (sier hun) engang en Slagter nogle Svin. Der Slagter-Svenden vilde binde Svinenes Fødder sammen og bære dem bort paa en Stang, da ynkedes hun over de arme Svin og sagde: "Hvad, vil I tage Livet af dem? Nej, det vil jeg ikke", kaste Pengene til dem igen. Jeg spurte hender: om hun ikke vidste, at man slagter Svin? hvad hun mente, hvorfor Slagteren havde købt dem? "Ja" (svarte hun), "det vidste jeg vel. Havde han vilt ladet dem gaa paa derres Ben, da havde jeg ikke skøt derom; men saa at binde de arme Bester og høre dennem skrige, det kunde jeg ikke lide". Det skulde være for vidtløftigt at optegne alle hendes *extravagante* Griller, hun om sig selver fortæller. Men med al det er hun ikke taabelig, og tror jeg nok, at hun er den tro, som hun elsker. Mig tjen hun meget vel og med stor Omhyggelighed.

Bemeldte *Guverneur*, der han var paa Rejsen igen tilbage til *Vest-Indien*, blev han af nogle Fanger, som vare paa Skiberummet, ihjel-slagen. Skibet med Morderne kom ved underlig Hændelse til København; for derres Misgerningers Skyld dømt til Døde. *Jonatha* syntes, at *Guverneuren* havde faaet alt for god en Dø, og at det var Synd, at nogen for den Skyld skulde miste Livet. Jeg øver mig med *Jonatha* i det engelske Sprog. Hun haver glemt noget af sit Modermaal, eftersom hun i mange Aar ingen haver haft at øve det med; og saasom hun læser flittig den engelske Bibel, og hun ikke saa lige forstaar alle Ord, saa underviser jeg hender, eftersom jeg ikke aleneste af forregaaende og efterfølgende Ord kan vide Mening, men endog, at

somme Ord trækker ud paa1 Fransøsk, dog med anden Accent. Og kommer *vi* tidt i Tale med hinanden om Udlæggelsen af Skriften. Hun siger sig at være *calvinsk*, er dog ikke i de *Calvinisters* Mening. Jeg *disputerer* aldrig med hender i henders *280 Mening. Hun gaar altid til Alters i Dronningens Kirke. Der hun engang kom derfra til mig igen, sagde hun at have haft en Samtale med en Kvinde om *Religionen*, hvilken havde sagt hender i henders Øjne, at hun var ingen *Calvinist*. Jeg spurte hender ad, hvad *Religion* den Kvinde holdte hender da for at være? Hun svarte: "Det maa Gud vide. Jeg bad hender skøtte sig selver" (sagde *Jonatha*), "jeg var en Christen, og tænkte jeg paa Eders Naades Ord (men jeg sagde dem intet), at alle de, som tror paa Christum og lever christelig, de erre Christne, ihvad Navn de giver derres Tro".

I dette 1684. Aar saa jeg Enke-Dronningen falde ned af den Stol, hun hides op med til Kongens Gemak. Stolen løb paa Tridserne for hastig ned, saa hun faldt næskrus1 ned og stødte sig paa Knæerne. Samme Aar tiltog *daglig* henders Svaghed, men hun holdte sig stærker, end som hun var; lod sig se til Taffels meget udsmøkket, og imellem Maaltiderne holdte sig inde.

*Jeg begav mig til et godt Taal2, digtede efterfølgende:

EN BERETNING OM MINDE OG MOD GUD TIL ÆRE OPTEGNET AF DEN LIDENDE CHRISTINDE I HENDERS ALDERS 63. OG FÆNGSELS NÆSTEN 21. AAR

Den Tid, som er forbi, kan ingen til sig hente,
Ej heller gamle Folk de Ungdoms-Blomster vente,
Dog kan godt *Minde* let fremfare3 søge op,
Og *Modet* give Kraft en gammel Vissen-Krop.
Men hvortil skulde jeg Hukommelsen bemøje
Min Ungdoms-Velstands Jord med sit Sjær4 at ompløje?
Den Jord nu ligger lej5 og kan ej give Frugt,
De Furer bliver straks af onde Fald tillukt.
I lykkelig Opvækst, i Æres Glædskabs-Dage
Da skønte jeg kun lidt det ret i Agt at tage;

---- 281

Der Alderen tiltog, tiltog og Veddermod1,
Det gik mig ikke saa, som det for Verden lod.
Den Ægte-Stand Ve-Stand2, Høj-Æres Stand den føder
De Finder uden Tal, saa begge Sorrig møder.
Bort, Ære, Rigdom, Stand, nu viger af mit Sind.
I drog fra min Bo-Pæl med en stærk Hvirvel-Vind,
I Fængsel levnte mig, der er jeg bleven gammel;
Hvad kan ej *Magt* og *Nid*, naar de findes sammel ?
Guds Godhed mindes vil, som rakte mig sin Haand,
Der tyngest var mit Kors, og haardest mine Baand.
Der alt undt hovedku[1]ds indfaldt paa mig tillige3,
Da bød Gud, Trøstens Aand fra mig ej skulde vige,
Men give Hjertet Kraft og styrke Sjæl og *Mod*,
Det øjenskinlig4 saas, at Gud var med mig god.

Hvad *Mod* udrette kan, vil jeg nu lidt betragte,
Den, dermed prydet er, maa sig vel lyklig agte;
Den giver Ungdoms-Blus i et fortorret Liv,
Oprisker gammelt Lem (*gammel Krop*), som er svag, kold og stiv.
Jeg mener saadant *Mod*, som af Fornuften føres,
Og ej Dumdristighed, som af Udyd oprøres.
Det snarer hænder sig, at *Modet* falder plat
for fyrig ungen Mand, som Lykken hår forladt,
End for en gammel Mand, der veed, hvad Verden giver,
Af lang Forfarenhed, og hvad Spil Lykken driver;
Den fatter et godt *Mod*, som er et skjud-fri Skjold
Mod alle haarde Puf og Magtens Overvold.

Mod gør et roligt Sind og vulder, man betragter
Forfængelige Ting; som man bør, og ej agter
For andet end for Laan, som ikke holdes kan
En eneste *Minut*, naar æsker Ejermand.

* * * *
--- 282

Mod frisker Blodet (*Blodet frisker*) op, som Kraft igen uddeler
Til Lever, Lunge, Milt og andre Kroppens Leder;
Mod giver Lyst til Mad, Fordøjelsen dertil,
Om man ej Maven selv slet overlade¹ vil.
Mod fremmer søden Søvn, som Angest-Kvalmer letter,
Forhindrer Fantasi og Drømmens Skrække-Sprætter;
Mod viser, at man kan af Fængsels beske Urt
Udsue Honning-Trøst, vel lutret, rent og purt.

Vel mig, mit Sind er frisk, karsk erre mine Lemmer,
For min forfalden Stand jeg mig ej mere græmmer;
Min Hørelse, mit Syn, min Følelse, Lugt og Smag
Gud naadelig endnu mig under denne Dag.
Paa mig kan kendes grant Guds Magters store Under;
Hver sig med mig saa: O Højheds dybe Grunder,
Som i det skrøbelig, i det, som er foragt,
I højen Alderdom beviser sin Almagt,
Du ubegribelig, lær mig dig ret at dyrke.
Giv mig en ny viis Aand, i Sandheds Tro mig styrke.
Tag ikke bort mit Mod, Naturens Laan og ej,
Indtil min Sjæl farer hen den Over-Himmels-Vej.

Skreven 1684 den 28. *Februarii*, som er 36 Aars Dagen, at
højlovligste Konning *Christian* den Fjerde sagde Verden gode
Nat, og jeg min Verdsens Velfart².

Nu er jeg i mit 63. Aars Alder og dette Fængsels 20. Aar, 6 Maaneder og 15 Dage; haver saa slidt tredie Parten af mine Levnedes Aare i dette Fængsel. Gud være lovet, at saa megen Tid er forbi; haabes, at de øvrige Dage ikke bliver mange.

Anno 1685 den 14. *Januario* forlystede jeg mig at gøre nogle Rim, hvoraf Sandhed skæmts-vis kan udtydes, under *Titel*:

En Hund ved Navn Cavaillier fortæller sin Skævne.

* *
--- 283

De Rim formoder jeg og at komme Eder, mine hjerte kære Børn, til Hænde.*

1685. Den 20. *Feb.* døde den kongelige Frue Moder, Dronning : *Sophia Amalia*. Hun formodede ikke, at Døden skulde saa hastig gæste hender; men der hun af Doctorn blev advaret, at det syntest, Døden ikke vilde længre lente¹, adtraaede hun at tale med sin Søn. Men Døden vilde ikke bie Kongl. *Majestæts* Ankomst, at den kgl. Frue Moder kunde sige hannem et Ord. Livet havde hun endda; sad paa en Stol, men maaleløs, og lidet derefter saa siddendes opgav hun sin Aand.

Efter denne Dronnings dødelig Afgang var jeg meget iblandt Folkes Tale. En Part mente, at jeg kom paa fri Fod. Andre troede, at jeg nok kom ud af Taarnet paa² et andet Sted, men naaede ikke Friheden.

Jonatha, som, nogle faa Dage førend Dronningen døde, først havde spurt af Ole Taarngemmer, at der blev beden for Dronningen i Kirken (der det dog var over 6 Uger siden den Bøn blev aflæst af Prædike-Stolen), blev tillige med Ole meget bedrøvet. Ole, som tilforne havde trøstet sig og hender med Dronningens *Laqueiers* Beretninger, at Dronningen gik til Bords, var ellers vel, havde stønnem noget ondt af Hoste, syntest nu, at der maatte være Fare hos, saa Døden kunde følge; frygtede, at dersom Dronningen døde, jeg da maaske kom ud af Fængelet. De gjorde derres Bedste at døllie derres Sorrig, men det havde ingen Skik. De menste nogle smaa Taarer sammen saa himmeligen. Jeg lo³Tsaa, som jeg ikke mærkede det, og som ingen sagde noget derom til mig, saa gav jeg og ingen Anledning at tale om den Mater³. Jeg havde for lang Tid siden sagt for *Jonatha* (som tilforne til en af mine andre Kvinder), at jeg mente ikke at dø paa Taarnet. Det mindtest hun, lod sig det mærke (*talte derom*). Jeg sagde: "Alt staar i Guds Haand. Han ved bedst, hvad mig er gavnligt paa Sjæls og Legemets Vegne; hannem befaler jeg mig". *Jonatha* og Ole levede saa hen imellem Haab og Frygt.

Den 15. *Marti* holdte den regerende Dronning sin Paaske. Da kom *Jonatha* fra Henders Majestæts Kirke hel fornøjet, sagde, at en fornemme Person havde sagt hender, at jeg torde ikke tænke, jeg kom ud af mit Fængsel, fordi at Enke-Dronningen var død; det vidste hun langt bedre, og hun sor derpaa (ihvor ofte jeg spurte hender om den Person, hvem den var, saa vilde hun dog ikke nævne den). Jeg lo af hender og sagde: "Den Person, ihvem den er, da ved den lige saa meget deraf som enten I eller jeg". *Jonatha* var fast i sin Mening, at den Person vel vidste det. "Hvad vil I sige" (sagde jeg), "Kongen selv ved det ikke endnu; hvorledes skulde andre vide det?" "Kongen ikke? Kongen ikke?" (sagde hun saa sagtmodeligen). "Nej, Kongen ikke", svarte jeg. "Han ved det ikke, førend Gud skyder hannem det i Sinde og saa godt som siger til hannem: Nu skalt du lade den Fange komme ud". Hun blev noget sur, sagde dog intet. Og eftersom hun og Ole hørte intet mere tale om mig, saa vare de trøstige.

Den 26. *Marti* holdtest den kongl. Frue Moders Lig-Begængelse, og blev henders Lig ført til *Roskild*.

Den 21. *April supplicerte* 2 jeg Kongl. *Majestæt* paa efterfølgende Maade. Jeg havde højlovligste Konning *Christian* den *Fjertes* Billede i Kaarstykke³ *noget* lidet og i *Oval*. Det havde jeg *illumineret* med Farver⁴ og ladet gøre en udsnitset Ramme omkring, den selver forgyldt. Bad paa Stykket satte jeg efterfølgende Ord:

*Min Sønne-Søn og største Navne,
Du ligner mig i Magt og Mod;
Lad det min Levning⁵ og nu gavne,
At du som jeg est naade-god.*

Herhos havde jeg skreven Hs. høje *Excellents Gyldenløve* til, * * * * 285 tjenstligen bedet hannem fornævnte *Supplique* Kongl. *Majestæt* underdanigst at overlevere og sig mig at antage og til Befrielse forhjælpe. Hans høje *Excellents* var da noget *incommoderet* 1 af sin gamle Svaghed, saa han ikke selver saa snart mundtlig kunde tale for mig; bad en god Ven Kaabberstykket i al Underdanighed at overgive, hvilket skede den 24. *April*.

Af alt dette vidste *Jonatha* intet. *Peder Jensen Tøtzløf* var den, som var Bud for mig. Han haver værret mig en Trøst i mit Fængsel, bevist mig adskillige Tjennester, saa jeg er hannem meget forpligt. Og beder jeg Eder, mine hjerte kære Børn, hans imod mig erviste Tjennester i alle mulige Maader at vedderlægge².

Den 2. *Maj* kom jeg paa Tale iblandt gemene Mand, at jeg vist kom ud af Fængselet; og vare adskillige, som spurte Taarngemmeren, om jeg kom ud i Aftes ? og hvor til Dags³ ? saa Ole begyndte at grue, kunde ikke holde sig saa stærk, som han gerne vilde. Og sagde han til mig med bedrøvet Mæle: "Min gode Hr. Frøken,⁴ I kommer vistnok ud. Der erre de, som mener, at I allerede er ud". Jeg sagde: "Det raader Gud for". "Ja", sagde han, "hvorledes vil det gaa med mig?" Jeg svarte: "I bliver Taarngemmer, som I nu er". "Ja", sagde han, "i skønne Maade;" vendte sig, kunde ikke holde sig for Graad og gik bort. *Jonatha* fornåm da, at min Forløsning stundede til, vilde skyvie sin Sorrig, sagde: "Ole er meget bedrøvet, men ikke jeg" (og Taarene stode hender i Øjnene). "Der siges dog for vist, at Kongen vil {rejse} over-morgen. Skal I ud, saa sker det i Dag". Jeg sagde: "Det veed Gud". *Jonatha* mente, at jeg havde dog vist Haab. Jeg sagde at have haft Haab siden første Dag, jeg blev fængselet, at Gud skulde endeligen forbarme sig over mig og se til min Uskylighed. Jeg haver steds bedet Gud om Taalmodighed til at forvente hans Hjælperes Time, og den haver og Gud naadeligen forlenet mig. Er Hjælperes Time nu kommen, saa vil jeg bede * * * * 286 Gud at give mig den Naade hans store Velgerninger retsindelig at erkende. *Jonatha* spurte, om jeg ikke var vis paa at komme ud, førend Kongen rejser til Norge? der sagdes for vist, at i Morgen tilig vilde Kongen begive sig paa Rejsen. Jeg svarte: "Der er ingen Vished i tilkommende Ting. Der kan komme Forfald i Kongens Rejse, og der kan komme det, som kan forhindre min Frihed, om den endskønt kan være *resolvet* 1 denne Time. Dog ved jeg, at mit Haab ikke beskæmmes. Men I forberger² intet Eders Sorrig, jeg fortænker Eder intet. I haver Aarsage at sørge, thi I mister med min Frihed Eders aarlige store Løn og Eder Ophold. (*Kvinderne, som betjente mig, finge hver Maaned 8 Rdl.*). Mindes I, hvor ofte jeg haver sagt Eder tilforne, at I ikke skulde sætte Eders Penge saa liderligen³ hen paa den Søn, I haver. I kunde ikke vide, hvorledes det kunde gaa Eder paa Alderdommen. Om jeg døde, saa sad I udi Armod, thi saa snart faar I ikke Penge, at de jo gives ud for den Drengs Lære, som ikke veed Eder ringste Tak derfor. (*Hun lod ham lære Bildschnider-Handværk⁴*). I haver selv fortalt mig om hans onde Sind, og hvor ilde han haver svaret Eder, naar I haver vilt lære paa hannem. Nu for nogen Tid siden haver han ikke tordt, fordi jeg læste hannem sin Tekst og truede ham at forhjælpe hannem i Tugt-Huset. Jeg frygter, at han bliver Eder en ond Søn". Dermed lod hun Taarerne derres fri Gang og bad, at dersom jeg kom ud, jeg da ikke vilde forlade hender. Det lovede jeg, saafremt det stod i min Magt; thi jeg kunde ikke vide, hvorledes mine Vilkaar kunde blive.

Det stod saa hen i nogle Dage, saa *Jonatha* og Ole vidste intet, hvad der vilde blive af.

Den 19. *Maj* om Morgenen ved 6 Slet pikkede Ole noget sagte paa den uderste Dør. *Jonatha* gik til Døren. Ole sagde saa sagte: "Kongen er alt borte, han rejste Kl. 4". Om hans Glædes Haab var stor, ved jeg ikke, men den varte ikkun stakket. *Jonatha* sagde mig Oles Tiding. Jeg ønskede Kgl. *Majt*. Lykke paa * * * * 287

hans Rejse (jeg vidste alt, hvad *Ordre* der var udlovet), og syntest mig paa henders Ansigt, at hun var nogenledes *content* 1. Klokken 8 kom Tøtzløf op til mig og berettede, at *Gtos-Canzeler* Grev *Allefelt* havde sendt Slosfogden en kongl. *Ordre*, at jeg skulde mit Fængsel entlediges og gaa derud, naar jeg vilde (den *Ordre* var af Kgl. *Majt.* underskrevet, Dagen førend *Majt.* rejste). Hs. høje *Excellents* var rejst med Kongen. Tøtzløf spurte, om jeg vilde, han skulde lukke, eftersom jeg nu alt var fri? Jeg svarte: "Saa længe jeg er inden Fængsels-Dørene, saa er jeg ikke fri, vil og ud med Manér. Lukker Døren og hører, hvad Søster-Daatter Frøken *Anna Catharina* Lindenov siger, om Hans høje *Excellents* ingen Bud haver sendt hender (efter Løfte), førend han drog bort?" Tøtzløf lukte og gik mit Ærinde. Der Tøtzløf var borte, sagde jeg til *Jonatha*: "Nu i Jesu Navn, i Aften kommer jeg ud. Sanker Eders Tøj tilsammen og lukker det i Laas; saa vil jeg gøre ved mit og lade det staa her, indtil jeg kan lade det afhente". Hun blev noget betuttet, dog ikke bedrøvet, takkede Gud med mig, og der til Middag blev oplukt, og jeg spisede, lo hun af Ole, som var meget bedrøvet. Jeg sagde hender, at Ole maatte vel sukke, der faldt et fidt Stykke Flæsk af hans Kaal.

Tøtzløf bragte mig Svar fra Søster-Daatter, at hans høje *Excellents* havde ladet hender vide, at det stod hender frit for at følge mig ned af Taarnet, om hun vilde; blev saa forafskedet², at hun vilde komme silde op samme *Dags* Aften.

Slosfogden hastede meget for at blive af med mig, sendte Taarngemmeren *imod Aftenen* til mig og lod spørge, om jeg vilde ikke ud? Jeg lod svare, at det var for lyst. (Maaske at der vare *curieuse* 3, som havde Lyst at se mig).

Jeg lod ved en god Ven fornemme hos Hendes *Majt.* Dronningen, om jeg ikke maatte have den Naade at nederkaste mig for Hds. *Majts.* Fødder (jeg kunde komme paa Dronningens Gemak igennem Løngangen, saa ingen kunde se mig). Hendes *Majt.* lod svare, at hun torde ikke tale med mig.
* * * 288

Der Klokken var imod 10 Slet om Aftenen, lukte Slosfogden Døren op for Søster-Daatter (i to Aar havde jeg ikke set hannem). Hans *Compliment* var: "Nu, skölen wi uns nu scheden?"¹ Jeg svarte: "Ja, nu is de Tid gekaamen"². Saa bød han mig Haan-den og sagde: "Adé" 3. Jeg svarte med samme Ord, og Søster-Daatter lo hjerteligen.

Stakket efter Slosfogden var gaaen bort, gik jeg og Søster-Daatter ud af Taarnet. Hds. *Majt.* Dronningen formentede at se mig *der jeg gik ud*, var gaaet hen paa en *Balcon*. Men det var temmelig mørkt; tilmed havde jeg et sort Flor for Ansigtet. Slos-Pladsen langs ned af Broen og udenfor var saa forfyldt af Mennesker, saa vi næppe kunde trænge os igen til *Careten*.

Mine Fængsels-Dage haver værret 21 Aar 9 Maaneder og 11 Dage.

Kongen (*Kong *Friderich* den 3.*) lod mig fængsele *An.* 1663 den 8. *Aug.*, Kong *Christian* den 5. gav mig Friheden *An.* 1685 den 18. *Maj.* Gud velsigne min allernaadigste Arve-Konge med alle kongelige Lyksaligheder, unde Hs. kgl. *Majt.* Helbrede og lægge mange Aar til hans Alder. Dette endet i *mit* Fængsel.

Den 19. *Maj* Klokken over 10 om Aftenen gik jeg ud af mit Fængsel. Gud ske Lov, Pris og Ære. Han give mig Naade at erkende hans guddommelige Velgerninger og aldrig forgætte mit Takoffer at frembære.

Hjerte kære Børn. Dette er den største Del af det skrivværdigste, som sig inden mine Fængsels-Døre med mig haver tildraget. Jeg lever nu i det Haab, at Gud og Kongl. *Maj.* det saa skal (*vil*) behage, at jeg Eder selver denne Beretning kan lade se; hvortil Gud give sin Naade.

1685. Skreven paa *Husum* den 2. *Juni*, hvorhelst jeg forventer Kongl. *Majts.* Hjemkomst fra Norge.
* * * 289

Anno 1666, stakket efter, at den Kvinde Karen Nels-Daatter var kommen til mig, bleve vi først var, at der var Sten-Gulv i vort Fængsels-Kammers, eftersom et Stykke tilbaget¹ Skarn af hender blev opbrudt, og Stenene kendte. Jeg havde tagen det an for et Ler-Gulv. Den forrige Karen Oles-Daatter var af dennem, som jævned Skarnet, men tog det ikke bort. Denne plagede mig ideligen, fast hver Dag, for at bryde det op overalt, og det paa en Gang - det var snart gjort. Jeg mente, at det vilde bekomme os ilde, om det skede paa en Gang, thi der vilde Vand til at bløde det, og den Stank i det beklemte Hul vilde foraarsage os Sygdom, men at løsne et Stykke efter anden det kunde lettere ske foruden Umage. Hun blev ved sin Mening og ved sin Begæring; troede at ville overtale Slosfogden eller Taarngemmeren at lade Døren saa længe staa aaben, indtil der var rent gjort. Men der Taarngemmeren havde flyet hender *ind* en Balle med Vand, saa lukte han Dørene til. Jeg lagde mig i Sengen, tækkede mig tæt til over Ansigtet, og hun skrubbete og droges med Skarnet. Den Mængde, der var af Skarn, er utrolig. Den var sanket i mange Aar, thi det havde værret et Misdæders-Fængsel, og derinde havde de paa Gulvet gjort derres Behov. Hun lagde den Uhømskhed op i et Hjørne, og var des Mangfoldighed saa stor som et stort Bunde-Læs² Det blev liggendes indtil om Aftenen imod Maaltids Tid, da bleve Dørene først aabnet. Det skede, som jeg frygtede: vi bleve begge syge. Kvinden kom sig dog før end som jeg, thi hun kom ud i Luften, men jeg blev i det indklemte Hul, hvor fast ingen Lysning var. Vi vandt og det derved, at Loppers Mangfoldighed plagede os Dag og Nat, og vare de hender

mere vedhængende end som mig, saa hun var ofte færdig til at græde. Jeg lo og gjorde en Skæmt deraf, sagde, hun vilde have noget at bestille, nu hun havde faaet Tids-Fordriv, vi maatte dog intet arbeide. Lopperne sade saa tykke paa vorres Strømper, saa Farven af Strømperne ikke kendtes, og strøg vi dem af os i Vand-Bækkenet. Kom derover i Erfaring, at *--290 en Loppe føder anden. Thi som jeg saa efter derres Mangfoldighed, og hvorledes de kunde svømme, blev jeg var, at nogle smaa Ben kravlede bagest Loppen, tænk[t]e, at det var et sær Slags. Endelig saa jeg, hvad det var, tog Loppen paa min Finger, hvoraf den liden kom frem og efterlod Fødsels-Tegn; sprang straks, men Moderen sad lidet, førend hun kom sig, kunde og ikke springe vidt første Gang. Den Lyst havde jeg tiere end som een Gang, indtil Lopperne bleve ødelagte. Om alle Lopper fødes paa den Maade, kan jeg ikke vide, men at de avles af Skarn og Ler, det haver jeg og set i mit Fængsel og set, hvorledes de lidt efter lidt erre bleven fuldkommen og af særdeles Farve saasom Materien¹ var til, de af blev avlet. Jeg haver og set dennem parre sig.

Jeg haver og i mit Fængsel faaet en Erfarenhed om Kaal-Orme. Havde en Tids-Fordriv at se, hvorledes de forandrede sig. Ormene vare alle et Slags til Syne², lige sribede og af lige Farver. Men efter alle komme ikke Sommer-Fule. Det var artig³ at se, hvorledes en Part, imod⁴ de forandres, sætter sig op imod, hvad de kan komme til, og fæster en Traa (som Silke-Orme-Traa) ved begge Sider, drager den over Ryggen frem og tilbage over 50 Gange, alt paa et Sted, bøjer sig stønnem med Ryggen for at forsøge, om det og er stærk nok; hvo ikke⁵, da drager de flere Traaer. Naar det er sket, forandres derres Skikkelse i en Hast, og bliver tykke fortil med en Snude, som er spids til Enden, og ikke ulig en Fisk, som de Hollænder kalder *Knorr* ⁶; haver ligesaadanne Finner paa Ryggen og saadanne Hoveder. I den Dannelselse sidder de 16 Dage, saa kommer der en hvid Sommer-Ful ud. Men af nogle Kaal-Orme kommer af begge derres Sider smaa stakkede Orme som Maddiker, hvidagtige, brede i en Ende og spidse i den anden Ende. De om-spinder sig selv med en stor Gesvindighed, enhver for sig. Siden spinder Ormen over dennem temmelig tykt, vælter dem omkring, saa de bliver som næsten trinde Bolle⁷. Der ligger hun imellem ganske indtørret, *--*--*--*--* 291 *æder intet*, bliver saa stakket som en Flue, inden hun dør. Tolv Dage derefter kommer der smaa Fluere ud af Bolden, og ser Bolden ud ligesom en Bi-Kue¹. Jeg haver set af samme Slags Kaal-Orme, at der er kommen en liden levende Orm ud af Ormens Nakke (som jeg holder for det rareste), men den levede ikke længe, aad og intet. Moderen døde, straks den liden var udkommen.

Anno 1683, Nyt Aars Dag. Til mig selv:

Man siger, Lykken er et ypperligt, godt Stykke,
For hvilken Magten selv vel nederlig maa bykke¹,
Hvorvel at hun er blind, ja falder pludselig hen
Og sjælden, der hun faldt, sig rejser op igen.
I Dag gaar hun By-Gang med Ønske i hver Hytte,
Var Ønsk' at lide paa, da vankede god Bytte,
Men den er ikkun et Vejr og Lykken meget lig,
Hos begge, Vandrings-Mand, er idel Falskheds-Svig.
Den første bryder let, den anden intet gælder,
Dog bruges begge to til Snarer og til Fælder;
Du Lykkens Ejermand, som med den brammer nu,
Vedst lidet, om du snart for hender sætter U.
Da falder Modet hen, et Bogstav dig omhvister²,
Varst du end *Goliath* og en Gang til saa bister;
Og du, som est foragt, i Sorrig vorden graa,
Vedst ej, om hun i Aar indtitter i din Vraa,
Thi hun sig tumler om, det øverst nederst vender
og atter om igen det nederst øverst sender.
Alt det, som jordisk er, det kommer og det gaar,
Thi vil jeg stunde hen, hvor Evighed bestaar.

* * *
-- -- 292

Den 14. Martii 1683 digtede jeg efterfølgende.

Det Ordsprog er vel gævt, som bruges tidt paa Tunge:
En Ven langt ædler er end penning-fyldte Punge;
Nu spørges maa: hvor er i denne Verdsens Tid
En Ven saa dydefuld, som skulde med sin Flid
En anden drage ud af Sorrig, Nød og Vaade,
Foruden han dermed forsikret var en Baade1 ?
Det er dog intet Nyt, thi Egen-Nyttighed
Den fulte Verdsens-Børn fra første Tid, man ved;
De Gamle haver hørt, de Gamle det beklage,
At der fast ingen var, som vilde sig antage
Betrængtes Nød og Tarv, fremføre derres Bøn,
Naar ej var andet hos end stor Tak og Guds Løn.
Se, hos *Betheste-Flod* 2 i Børne-Børens Alder
Hvert Aar en Lam did kom, Nærværende bønfalder
Om Hjælperes Trøst. Men hvad? Hans Bøn forgæves var,
Blandt nogle Tusinde fands ej En, Omhu bar
At række hannem Haand, i Vandet nederføre,
Naar Engelen fremkom, som Vandet monne røre.
Han havde ligget der til sidste Aandedræt
Saa ven- som penges-løs og aldrig gaaet opret,
Dersom den Kræmmer ej, som sælger uden Penge,
Var kommen frem det Straag3 og hannem rejst af Senge.
Nødtrængende Guds-Barn, vær frisk i Sjæl og Hu,
Den Kræmmer er ej dø, men han er til endnu
Og lige naadefuld, saa som han været haver,
Hos hannem købes Hjælp foruden Guld og Gaver.
Han vil, naar det er Tid, dig række Hjælpers-Haand
Og selver være den, som løser dine Baand.

* * *
-- -- 293

Anno 1684, første Dag. Til Peder Jensen Tøtzløf.

Velkommen, Nyt-Aars-Dag, hvorvel dig *Brahe* 1 regner
At være første Tal af de, han onde tegner,
Og mener, hvad som helst begyndes først paa dig,
Ej kan god Fremgang faa og være lykkelig.
Nu spørges billig det: om man afstod det Onde,
I Dag først gjorde godt, om det og lykkes kunde?
Om paa et godt Forsæt skal følge ond Udslag,
Fordi det første Gang begyndtes paa i Dag?
O *Brahe*, jeg tror vist, naar en Ting vel begyndes
Idag som anden Tid, og dermed ikke syndes,
At det gaar lykkelig og falder ud til Gavn,
Helst naar begyndes paa i søde Jesu Navn.
Begynd i samme Navn i Dag og alle Dage,
Bed, at dit Anslag maa Gud *Zebaoth* behage,
Dig være nyttelig, saa skal ej Ondt formaa
At hindre dit Forsæt og hemme din Attraa,
Men Lykken bydes skal sig over dig at strække,
Saa Avings-Manden2 selv Hjælp-Haanden dig skal række.
At dig saa hændes maa, det ønsker jeg, som vil
Gud bede hjertelig at sige *Ja* dertil.

* * *
-- -- 294
295

LEONORA CHRISTINAS FRANSKE SELV BIOGRAFI OVERSAT TIL DANSK

Det første af Leonora Christinas i denne Udgave optagne Skrifter er *hendes franske Selvbiografi*.

Dette Arbejde synes ikke at være bevaret i hendes egen Nedskrift. Ifølge de Oplysninger, som Lægen, Juristen og Historikeren Andreas Hojer (1690-1739) giver i sit kritiske Tidsskrift »Nova Litteraria«, Nr. 11 (København 12. Juni 1721), tilhørte en saadan egenhændig Nedskrift af Forfatterinden - paa 11 Ark i Kvart, beskrevet med en pyntelig Skrift - den lærde Jurist og Bogsamler Professor Christian Reitzer (1665-1736) og solgtes sammen med Reitzers øvrige Bog- og Haandskriftsamling 1721 til Kong Frederik IV. Maaske er dette Haandskrift gaaet tabt ved Christiansborg Slots Brand 1794, da ogsaa det kongelige Haandbibliotek brændte.¹

Der findes imidlertid af Selvbiografien i dens Helhed i hvert Fald to Afskrifter fra 18. Aarh., vistnok fra dettes første Halvdel, nemlig Ny kongelige Samling 2146, 4to, og Thottske Samling 1971, 4to, Det kongelige Bibliotek, København. Disse Haandskrifter stemmer dog i alt væsentligt overens og har de samme Fejlæsninger, og det sidste synes blot at være en Kopi af det førstnævnte. Dette gør, trods enkelte Fejl, Indtryk af at være en i det hele paalidelig Gengivelse af Originalen. At denne fra først til sidst er et Værk af Leonora Christina, tillader Indholdet og Fremstillingsmaaden ingen Tvivl om.

Haandskriftet Ny kgl. Saml. 2146, 4to, er trykt af S. Birket-Smith* 298 i Danske Samlinger for Historie, Topografi, Personal- og Literaturhistorie, 2. Række, I, 1871-72, S. 142-217. Paa Grundlag af dette Tryk er en Oversættelse til Engelsk foretaget af F. E. Bunnnett¹.

Selvbiografien er øverst i 1. Sides højre Hjørne forsynet med Aarstallet 1673, og dens Slutord dateres: »Den 1. Maj, ved 11 Slet Nattetid, 1673« (Le 1. de may, à les 11 heures de nuit, 1673). Den er altsaa fuldendt, ikke længe før Leonora Christina begyndte paa »Jammers-Minde«, da hun havde opholdt sig 8¾ Aar i Blaataarn, og 12 Aar før hendes Løsladelse, noget over et Aar efter at Kong Christian V. (22. Jan. 1672) havde bevilget hende 250 Rdl. aarlig til Indkøb af forskelligt, bl. a. Bøger, og da hendes Kaar i Fængslet efter Kong Frederik III.s Død (9. Febr. 1670) ogsaa paa anden Maade var lettede. Der er dog intet Spor af, at hun ved Udarbejdelsen har benyttet trykt eller skrevet Kildemateriale. Skildringen hviler helt igennem paa hendes Hukommelse, hvorved enkelte paaviselige Fejl, bl. a. i Tidsangivelser, bliver let forklarlige.

Forfatterindens Ord i Slutningsafsnittet, at hun har skyndt sig mest muligt med Udarbejdelsen, da den Herre, for hvem Skriftet er skrevet, og til hvem det er stilet, staar for at skulle rejse fra København, gør det i Forbindelse med det Præg af Hastværk, hvorom Fremstillingen i flere Henseender bærer Vidne, sandsynligt, at Udarbejdelsen er paabegyndt ikke alt for mange Maaneder før Slutdateringen, altsaa en Gang i Vinteren eller Foraaret 1673. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at Leonora Christina -ganske vist mod Slutningen af Manuskriptet - nævner Generalmajor Frederik Ahlefeldts Død, som fandt Sted 4. Jan. 1672.

Skriftet er stilet til en »Monsieur«, hvis Navn ikke nævnes, men som det ikke er svært at identificere. Da Leonora Christinas mangeaarige Huslæge og Husven Dr. med. Otto Sperling d. æ., fra 1664 til sin Død 26. Dec. 1681 fange i Blaataarn, altid i Skriftet omtales som »vor gamle Mand« (notre vieillard), og det flere Gange antydes, at Adressaten har Tilknytning til Hamburg, samt i Slutningen siges, at han staar i Begreb med at forlade København, kan der ikke være Tvivl om, at det drejer sig om Dr. Sperlings Søn, den udmærkede Historiker og Arkæolog Dr. jur. Otto Sperling d. y. (1634-1715), der 1670-73 opholdt sig i den danske * 299 Hovedstad, hvor han gjorde forgæves Forsøg paa at faa Faderens Kaar mildnede. Han var til hendes Død, som bl. a. flere Breve til ham fra hende viser, nær knyttet til Leonora Christina, som bl. a. sendte ham Bidrag til de Samlinger, han foretog til et Værk om lærde Kvinder fra alle Tider og Lande (De foeminis doctis). Sperling har da ogsaa i det bevarede Haandskrift af dette Værk (Gl. kgl. Saml. 2110, I-II, 4to) gjort Brug af Selvbiografien i sine Oplysninger om Leonora Christinas Liv. Efter en omskiftelig Løbebane (han var bl. a. 1692-97 og 1701-10 Professor i Historie ved Ridderakademiet i København) tilbragte han sine sidste Leveaar i Professor Christian Reitzers Hus og testamenterede denne sine haandskrevne Arbejder og

Samlinger. Paa denne Maade synes ogsaa Leonora Christinas Selvbiografi at være kommet i Reitzers Eje.

Sperling er dog ikke den eneste, som i de nærmeste Aartier efter dens Tilblivelse har benyttet Selvbiografien. Paa et ikke sikkert bestemt Tidspunkt, som dog næppe ligger alt for langt fra Aar 1700, er den i stærkt forkortet Form blevet oversat til Latin¹. I forskellige Afskrifter af denne Oversættelse siges det, at den menes at være foretaget af Andreas Hojer (se ovenfor). Af selve Oversættelsen ses, at dens Forfatter, selv om han paa et Par Punkter i Tilføjelser, han gør til Originalens Fortælling, viser noget Kendskab til sin Tids historiske Literatur, dog ikke sad inde med alt for solid Viden hverken om Leonora Christinas eller det 17. Aarh.s danske Historie (han indsætter f. Eks. i Skildringen af Leonora Christinas Besøg i Korsør 1656 - hvor han, som Selvbiografien, har det urigtige Aarstal 1657 - Navnet paa Frederik III.s illegitime Søn Ulrik Frederik Gyldenløve i Stedet for Originalens Ulrik Christian Gyldenløve). Endvidere, at han, som visse Tilføjelser viser, har været ret godt inde i Hertugdømmernes og Nordtysklands Topografi. Disse Ejendommeligheder kunde stemme helt godt med Traditionen om Hojer - der var en Præstesøn fra Karlum ved Tønder og havde studeret ved tyske Universiteter - som Oversætteren, hvis man gaar ud fra, at Oversættelsen er blevet til i hans yngre Aar².

* *
-- 300

Interessantere er en forkortet Bearbejdelse af Selvbiografien paa Fransk, som kendes fra to Haandskrifter, et, som har tilhørt Leonora Christinas østrigske Efterkommer Grev Johann Waldstein, og hvoraf denne lod Johannes Ziegler (Pseudonym for C. Dirckinck-Holmfeld) meddele Brudstykker som Tillæg til den første tyske Udgave af »Jammers-Minde«¹, og en Afskrift i Statsbiblioteket i Aarhus (Haandskriftsamling Nr. 44). Forfatteren af denne Bearbejdelse har været i Besiddelse af en meget betydelig historisk Viden, saaledes at han paa en Række Punkter rigtigt har kunnet supplere eller rette Leonora Christinas ufuldstændige Personbetegnelser og tilsætte en Række historiske Oplysninger om Begivenheder og Forhold, især vedrørende Corfitz Ulfeldts og Danmarks Historie, som Selvbiografien blot strejfer eller helt forbigaar. Han har herved i ret stort Omfang benyttet trykt Litteratur, baade Bøger og Særtryk af Aktstykker, og, som det synes, ogsaa utrykt. Der er saaledes Spor af, at han har kendt Leonora Christinas Vers paa Alterklædet i Maribo Kirke med hendes selvbiografiske Randmærkninger (dat. »Maribo Kloster den 19. Maj Anno 1686«)². Bearbejdelsen giver til Slut en Meddelelse om Dronning Sophie Amalies Død 20. Febr, 1685, Leonora Christinas Løsladelse fra Blaataarn 19. Maj 1685 og hendes Bosættelse paa Maribo Kloster, »hvor hun boede til sin Død«. Umiddelbart herefter følger en lidt forkortet Gengivelse af Selvbiografiens til Otto Sperling d. y. henvendte Slutningsord, men med Ændring af Dateringen til: »Den 1. Maj ved 11 Slet Nattetid. Anno 1693« (Le I May à 11 heures de nuit. L'an 1693). Ændringen af Aarstallet, men ikke af Dato- og Klokkesletsbetegnelsen, beror, som Placeringen af Stykket synes at vise, næppe paa en Skrivefejl. Læseren skal bibringes det Indtryk, at Selvbiografien først er blevet til paa Maribo Kloster. Herpaa følger til allersidst: »Leonora Christiana døde Anno 1698, den 6. April, 76 Aar, 8 Maaneder og 8 Dage gammel«. Der er ingen *
301 Tvivl om, at dette bygger paa Indskriften paa Gravstenen i Maribo Kirke¹, hvorved Bearbejderen dog har overset, at 6. April var Begravelsesdatoen, ikke Dødsdatoen, der var 16. Marts.

At Bearbejdelsen - som allerede Birket-Smith indsaa - ikke kan stamme fra Leonora Christina selv, er givet. Men hans Formodning om, at den hidrører fra et af hendes Børn, synes ikke holdbar. Herimod taler baade den urigtige Dødsdato, Bevarelsen af Selvbiografiens Angivelse af hendes Fødselsdato til 11. Juni - modsat Maribogravstenens Angivelse af hendes Levealder, som gaar ud fra 8. Juli som Fødselsdato, svarende til Christian IV.s Kalenderoptegnelser², Navneformen Leonora *Christiana*, Udfyldningen af Ordene »hendes Datter Hel.« (sa fille Hel.) i en Randmærkning om Leonora Christinas Rejse fra Barth til Holland med Datteren og Dr. Sperling³ med »hendes Datter Helvig« (sa fille Helvig)⁴ - thi Leonora Christina havde ingen Datter af dette Navn, og der maa tænkes paa Datteren *Ellen* (fransk: Helene) Christina - samt endelig den Kendsgerning, at de Oplysninger, hvormed Selvbiografiens Fortælling øges i Bearbejdelsen, med faa Undtagelser, der synes at kunne føres tilbage til den omtalte Alterklædeindskrift, drejer sig om Forhold, som en lærd Historieforsker kunde finde frem til uden Støtte af den ulfeldtske Familietradition⁵. Hvem Bearbejdelsens Forfatter er, og hvornaar den er blevet til, synes foreløbig ikke med Sikkerhed at kunne oplyses. Det gammeldags franske Sprogpræg peger dog hen paa et Tidspunkt ikke alt for langt fra Aar 1700. Selvbiografien var til 1715 i Otto Sperling d. y.s Eje, derpaa i Chr. Reitzers og fra 1721 i Kongens. Udelukket er det ikke, at Bearbejderen ogsaa har haft Adgang til andet af Sperling ejede Materiale.⁶

* * * * *
-- -- -- -- 302

Det af Grev Waldstein ejede Haandskrift af Bearbejdelsen er nu i Museumsdirektør, mag. art. Otto Andrup's Eje. Det har i Stavemaader, Skrift og Papirtype et noget yngre Præg end Afskriften i Aarhus (Nr. 44). Denne synes nærmest at stamme fra 18. Aarh.s første Halvdel. Den tilhørte til 1841 Matematikeren Professor Christian Jürgensen, der nævnte Aar om Manuskriptet oplyste, »at jeg, om jeg husker ret, har fundet det mellem nogle gamle Papirer, som var efterladt af afg. Geheimeraad Raben-Levetzau, der nok i sin Tid var Minister i Rusland«¹.

Nogen Værdi som historisk Kilde har den franske Bearbejdelse ikke, men den synes paa et Par Steder at have overleveret den originale Selvbiografis Læsemaade rigtigere end de bevarede Afskrifter af denne.

Bemærkelsesværdigt er, at den franske Bearbejdelse synes at have været ganske ukendt for de

Forfattere, som i 18. Aarh. har givet en Levnedsskildring af Leonora Christina, og at de kun havde Kendskab til Selvbiografien gennem den forkortede latinske Oversættelse og Sperlings Benyttelse.

1698 fremkom der i Tidsskriftet »Nova Litteraria Maris Balthici« (pag. 81) en lille Notits om Leonora Christina i Anledning af hendes Død (16. Marts 1698). Da hendes Fødselsdato her sættes til »Ann. 1621. d. 22 Junii«, og der er Grund til at formode, at Tallet 22 kan være fremkommet ved Fejllæsning af »Anno 1621. ad d. 11. Junii« i Otto Sperling d. y.s Haandskrift »De foeminis doctis« (Gl. kgl. Saml. 2110, 4to, I, pag. 319), idet II-Tallet her er skrevet saaledes - med dobbelte Opstreger og nogle ejendommelige Krøller forneden, afvigende fra den Maade, hvorpaa Sperling i nævnte Værk plejer at skrive 1-Taller - at det ved hastig Læsning godt kan opfattes som 22, er det sandsynligt, at Notitsen bygger paa Sperlings Manuskript, en Formodning, som dens Indhold i øvrigt ikke afkræfter. Meddelelsen er da maaske Sperling selv, der 1698-1701 var Bidragyder til det omtalte Tidsskrift. Bemærkelsesværdigt er i denne Forbindelse, at det er i Stand til at ^{*} 303 meddele, at Leonora Christinas Haandskrift af »Heltinders Pryd« »vil overgaa til hendes Arvinger«.

Samme Angivelse af Fødselsdatoen: »A[nn]o 1621 d 22 Junij« træffes i et bevaret Udtog af Sperlings Oplysninger om Leonora Christina i »De foeminis doctis«, oversat til Dansk (Ny kgl. Saml. 1393 e, fol.). Udtoget har som Kilde tillige benyttet de selvbiografiske Randanmærkninger paa Alterklædet til Maribo Kirke (dat. 19. Maj 1686), som Sperling omtaler i sit Værk, men ikke gengiver. Fuldt sikkert kan det ikke oplyses, hvornaar Udtoget er lavet, men den meddelte Fødselsdato 22. Juni kunde tyde paa, at det var, før Sperling over Datoen »d. 11. Junii« i sit Manuskript tilføjede: »eller snarere i Juli Maaned« (vel potius m. Julio), altsaa i alt Fald før hans Død 17151. Det er da næppe udelukket, at Forfatteren kan være Sperling selv, og Udarbejdelsen af Udtoget (vel oprindelig i latinsk Form) staar muligvis i Forbindelse med Leonora Christinas Død.

Før 1735 forsynede en Bearbejder det nævnte Udtog med forskellige Tilføjelser, overvejende hentede fra Sperlings »De foeminis doctis« og fra Notitsen i »Nova Litteraria« 1698, hvortil der henvises (Ny kgl. Saml. 1393 e, fol., og flere Afskrifter). Over Fødselsdatoen »d 22 Junij« har Bearbejderen skrevet: »andre: 22 Juli« (al: 22 Julii). Visse Omstændigheder kunde tyde paa, at denne Bearbejder var den historiske Forfatter og Haandskriftsamler, Landsdommer Peder Benzon Mylius (1689-1745), kendt bl. a. fra sin Levnedbeskrivelse af Cort Adeler, der tryktes 1740, efter at Ludvig Holberg først havde benyttet Haandskriftet i 3. Bind af sin Danmarkshistorie, som udkom 1735. I dette Bind benytter Holberg ogsaa Bearbejdelsen af Sperlingudtoget, der er hans Hovedkilde til Leonora Christinas Historie². Holberg har, som de bevarede Afskrifter af Bearbejdelsen, Fødselsdatoen »den 22 Julii«.

Med Benyttelse væsentlig af Holbergs Danmarkshistorie og Forfatterens egen Fantasi udarbejdedes mellem 1735 og 1743 en dansk Leonora Christina-Selvbiografi, fortalt i Jeg-Form og betitlet »Frue, Eleonoræ Christinæ Sal. Corf. Ulfelds Hendes Levnet, af Hende selv beskreven d. 4. Maji 1697 paa Mariboe. Rigtig Copie efter det egenhændige Manuscript, som fandtes i Major ^{*} ^{*} 304 Becks Giemme i Skaane«¹. Dette Arbejde er med fuldeste Ret af Birket-Smirh betegnet som »ikke andet end et af en eller anden litterær Styverfænger fabrikeret Makværk«, der »vrimler af de allergroveste og plumpeste Fejl«². Forfatteren kan næppe være identisk med Ud giveren, Genealogen, Hjelpepræst, Skoleholder og Klokker Oluf Bang (1710-83), hvad dennes Noter og Tilføjelser synes at vise. Den Major Beck, hvem Haandskriftet skal have tilhørt, var Major Corfitz Ludvig Beck-Friis til Stamhuset Hevringholm, Glimminge og Bosjö Kloster (1685-1761), en Søn af Leonora Christinas Datter Leonora Sophie. Om ham meddeler Holberg, at han 1732 var i København, og at han ejede Originalen til Corfitz Ulfeldts Grevepatent af 16413. Har Falsumet virkelig været i hans Eje, maa en samvittighedsløs dansk Litterat have lavet det for at slaa Mønt af Leonora Christinas aldrende svenske Dattersøn.

Mens den latinske Oversættelse af Leonora Christinas Selvbiografi var ukendt for Holberg - hvad der, hvis Traditionen om Hojer som dens Forfatter er rigtig, muligvis kan staa i Forbindelse med det meget lidt hjertelige Forhold mellem disse to Historikere - er den benyttet baade af Tycho de Hofman (Portraits historiques des hommes illustres de Danemark, 5. partie, 1746, pp. 83

-94; Historiske Efterretninger om velfortiente danske Adelmænd .. .oversatte, forøgede og forbedrede, II, 1778, S. 316-38), Hans Paus (Corfitz Uhlefeld, Hans Livs og Levnets Historie, I-II, 1746-47), Frederik Christian Schönau (Samling af danske lærde Fruentimmer, I, 1753, S. 319-437), Johan Heinrich Schlegel (i hans tyske Bearbejdelse af Slange-Grams Christian IV.s Historie (1749), III, 1771, S. 347) og Jens Kragh Høst, der tillægger Otto Sperling d. y. den (Rigshofmester Grev Korfits Ulfelds og Grevinde til Slesvig og Holsten Eleonora Christina Ulfelds Levnet, 1825). Det korte Udtog af Sperling benyttes af Hofman (Fødselsdato: 22 Juni), det bearbejdede Udtog af Paus og Schönau (Fødselsdato: 22. Juli). Brug af det af Bang udgivne Falsum gør Paus, Schönau, Ove Malling (Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere, 1777, 6. Oplag 1834, S. 250-53) og J. K. Høst Efterhaanden fremdroges en Række utrykte og trykte samtidige ^{*} ^{*} 305 Kilder til Corfitz Ulfeldts og hans Tids Historie. L. Chr.s Selvbiografi i dens oprindelige uforkortede Form forblev dog stadig ukendt af Historikerne. Endnu C. Molbech, som 1842 og 1852 i Hist. Tidsskrift leverede udførlige Bidrag til Ulfeldts Historie, viser intet Kendskab til den, og det samme gælder J. P. F. Königsfeldt i hans 1863 fremkomne Skildring af Ulfeldts Liv.

Æren for at drage Leonora Christinas originale Prosaværker frem i Lyset efter halvandet Hundreedaars Glemsel tilfaldt først P. W. Becker (1857), F. R. Friis (1868) og frem for alle S. Birket-Smith (1869-81). -

Leonora Christinas franske Selvbiografi fremtræder ved første Blik som et ægte Barn af hendes Aand. Sindet er det samme som i »Jammers-Minde« og de andre danske Skrifter, men belyst i ny Facetter. Fortællingen har Flugt, og Forfatterindens Evne til levende Gengivelse af Replikskifter og Situationer og rammende Karakteristik af Personer fornægter sig heller ikke her. Hendes Kendskab til det franske Sprog, hvori hun skrev, var imidlertid ret begrænset. Hun gør sig skyldig i talrige Forsyndelser mod fransk Sprogbrug; Teksten vrimler af Danismer, og Forfatterinden maa mere end én Gang indskyde et eller flere af de danske Ord, hun har i Tanken, for at klargøre sin Mening. Naar Selvbiografien nu for første Gang - med en enkelt Udeladelse - i sin Helhed udgives i dansk Sprogform, har Oversætteren ikke kunnet afholde sig fra at give nogle af de ældre danske Ord og Vendinger, han mente at kunne skimte bag den fremmede Iklædning. Han har lige saa lidt som Leonora Christinas højtførtjente Biograf, »Jammers-Minde«s første Udgiver S. Birket-Smith, da han stod over for den Opgave at skulle fordanske Dr. Otto Sperling d. æ. s. tyske Selvbiografi, villet bedrive den halsløse Gerning at oversætte det foreliggende Skrift paa det 17. Aarh.s Dansk. Men han gør til sine Birket-Smiths Ord: »Omvendt vilde et helt moderne Sprog heller ikke passe hverken til Indholdet eller til den gammeldags Fortællemaade. Jeg er derfor gaaet en Mellemsvej, idet jeg har søgt... at give Sproget i det hele en let Farve af Tiden ...« Oversættelsens Princip har været i saa stort Omfang som muligt at anvende danske Ord og Vendinger, som brugtes af Leonora Christina og hendes Samtid, dette Omfang dog begrænset ved Kravet om, at den fordanskede Selvbiografi uden Vanskelighed og uden videre Kommentar skulde kunne læses af en Nutidsdansker uden særlige Forudsætninger. Naar Leonora Christinas Tanke ikke syntes at kunne gengives nogenlunde forstaaeligt for en 306 saadan ved et af hende eller hendes samtidige Landsmænd anvendt Ord, hjemligt eller fremmed, er - dog ikke alt for ofte - et dansk Ord af nyere Prægning indsat. Fra forældede Ordformer som endeligen, *ikkun osv.*, er der som Regel taget Afstand, og Stavemaaden er naturligvis vor egen Tids. Efter saaledes at have lettet sit Hjerte kan Oversætteren endnu en Gang slutte sig til Birket-Smith, naar han sukker: »Jeg har ved denne Fremgangsmaade ingenlunde altid fyldestgjort mig selv og vil maaske heller ikke tilfredsstille andre. Men til syvende sidst maatte det dog blive en Skjønssag, hvor Grændsen mellem det gamle og det nye skulde drages, og næppe to vilde blive enige om alle Enkeltheder«1.

De danske og tyske Ord, som Leonora Christina har indsat i sin Fortælling, er trykt med gotiske Bogstaver, Udhævelser i hendes Tekst med spærret Sats.

I de bevarede Afskrifter af Selvbiografien er en Række Egennavne ikke skrevne fuldt ud, saaledes at de manglende Bogstaver markeres ved Prikker. I hvert Fald i de fleste Tilfælde stammer denne Ejendommelighed sikkert fra Originalen og maa skyldes en Slags Diskretionshensyn hos Forfatterinden. I Oversættelsen er disse Navne, som over alt med Sikkerhed lader sig identificere, skrevne fuldt ud. Da de af Leonora Christina anvendte Navneformer undertiden er forfranskede, undertiden prægede af hendes individuelle Stavemaade, og da der desuden foreligger den Mulighed, at Afskrifterne kan gengive en og anden Navneform galt, har Oversætteren fundet det mest hensigtsmæssigt at indsætte de Former for Egennavne, som anvendes i nyere danske videnskabelighistoriske Arbejder. Naar et geografisk Egennavn endnu kan anvendes i den af Leonora Christina anvendte gammeldags Form, har han dog valgt at lade denne staa.

Hukommelses- og andre Realfejl i Biografien vil findes omtalt blandt »Historiske Oplysninger«.

Side 3:

den 11. Juni: Denne Dato for sin Fødselsdag giver L. Chr. ogsaa i »Jammers-Minde«s Fortale (oprindelig dat. 11. Juni 1674) og Overskrift² og i de selvbiografiske Randbemærkninger til hendes Digt paa Alterklædet i Maribo Kirke, dat 19. Maj 16863. ^{*}₃₀₇ Chr. IV. har imidlertid i to af sine bevarede Skrivekalendere (for 1621 og 1629) som hendes Fødselsdato angivet 8. Juli 1621 »epthermiddag, Klocken var 2«, og det er denne Dato, som ligger til Grund for Ordene i Indskriften paa hendes Gravsten i Maribo Kirke, at hun døde (16. Marts 1698), »da hun hafde levet 76 Aar 8 Maaneder oc 8 Dage«. De anførte Datoangivelser i Originalhaandskriftet af »Jammers-Minde« er senere ændret fra 11. Juni til 18. Juli, uden at det med Sikkerhed kan ses, om denne Rettelse skyldes L. Chr. eller en anden. Mod, at hun selv skulde have foretaget den, kunde tale, at 18. Juli efter gregoriansk Tidsregning for 17. Aarh. vel svarer til 8. Juli efter juliansk Tidsregning, men at hun ellers over alt i sine Skrifter og Breve, daterede i Danmark, bruger den »gamle« (julianske) Stil og ikke den »ny« (gregorianske), som først indførtes i Danmark fra og med 1. Marts (19. Febr.) 1700, omtrent to Aar efter hendes Død. Skønt Chr. IV.s Fødselsdagsangivelser i Kalenderne er gale for i hvert Fald et af Børnenes, Grev Valdemar Christians, Vedkommende (det drejer sig om en Forskel paa næsten to Maaneder), og skønt han 8. Juli 1621 var paa Steinburg Slot i Holsten og først o. 20. Juli kom til København, synes dog de kongelige Køkkenskriver- og Vinkælderregnskaber at tyde paa, at Datoen 8. Juli for L. Chr.s Fødsel er rigtig. - Chr. IV. gav sine Børn med Kirsten Munk Navne efter Kongeslægtens Kvinder og Mænd. Den ældste Datter Anna Cathrine opkaldtes efter hans afdøde. Dronning, den næstældste Sophie Elisabeth efter hans Moder, Dronning Sophie, og hendes Moder, Hertuginde Elisabeth af Mecklenburg, Kong Frederik I.s Datter. L. Chr. er sandsynligvis for Navnet Christinas Vedkommende opkaldt efter sin Moder

Christina (Kirsten) Munk, ligesom hendes Aaret efter fødte Broder Valdemar Christian opkaldtes efter sin Fader. Navnet Valdemar maa Broderen formentlig have faaet til Minde om Valdemar I. eller II. eller sidstnævntes Søn Valdemar. Det er da muligvis dennes Hustru Eleonore (Alienor) af Portugal (d. 28. Aug. 1231) - den eneste danske Dronning af dette Navn - efter hvem L. Chr. har faaet sit første Navn; der kan dog ogsaa være tænkt paa Dronning Anna Cathrines Stedmoder, Kurfyrstinde Eleonora af Brandenburg. Christian IV. kalder almindeligt i sine Breve og Optegnelser Datteren Eleonora (Eleenora). Naar hun selv ændrede Navneformen til Leonora, kaster det muligvis Lys over den Tankeassociation, som herved har gjort sig gældende, at Christian IV. i Brev af 11. Okt. 1646 skriver om hendes o. 1. Okt. s. A. i Haag fødte Søn, at han er »nævnt efter Pave Leo«. Har L. Chr. som sin 308 »Navnehelgen« valgt en Pave Leo, synes ganske vist Pave Leo I. den Store, hvis Helgendag var 28. Juni (opført som saadan bl. a. i den kgl. Astrolog Niels Heldvads »Calendariographia sacra«, 1618), mest nærliggende. Men man fristes næsten til at tro, at hun i Stedet har valgt Pave Leo III. (selv om denne først 1673 officielt optoges paa Helgenlisten), hvis Dødsdag var 11. Juni. Er denne Hypotese rigtig, skulde hun senere have forvekslet sin Navne- og Fødselsdag. - Om de gale Datoer 22. Juni og 22. Juli se S. 302 f. - *hendes Bedstemoder*: Fru Ellen Marsvin1. - *Dalum*: Dalum Kloster (Dalum Sogn, Odense Herred), før Reformationen Augustiner-Nonne Kloster, som Ellen Marsvin 1620-28 og 1629-39 havde i Forlening af Kronen. Hun rejste hertil 23. Aug. 1621 efter Barselgildet paa Frederiksborg 19. Aug. - *indtil en Alder af 4 Aar*: Efter det følgende synes L. Chr. dog at have boet paa Dalum Kloster, indtil hun var i 6-Aarsalderen. Paa Dalum opdroges i denne Tid ogsaa hendes Søskende: Søstre Anna Cathrine, Sophie Elisabeth og Elisabeth Augusta og Brødre Valdemar Christian og Frederik Christian. Se Birket-Smith I, S. 10-142. - *Mag. Enevold*: Magister Enevold Nielsen Randulf (1597-1666), fra 1627 Sognepræst ved Domkirken i Roskilde. Han havde tidligere været Hertug Frederiks, den senere Kong Frederik III.s Lærer og var 1623-27 »Præceptor« for Børnene paa Dalum. - en *Hertuginde af Brunsvig*: Hertuginde Sophie Hedwig, Datter af Hertug Henrik Julius af Braunschweig-Wolfenbüttel og Chr. IV.s Søster Elisabeth. Hendes Mand Grev Ernst Casimir af Nassau-Dietz var Statholder i den nordnederlandske Provins Friesland og residerede i dens Hovedby Leeuwarden. - *Sophie*: Sophie Elisabeth. - *hendes Broder*: Grev Valdemar Christian. Sophie Elisabeth og Valdemar Christian sendtes til Leeuwarden i Efteraaret 1627 for at opdrages af Hertuginde og være i Ly for de Storme, som Kejserkrigen (1625-29) bragte over Danmark. L. Chr. fulgte efter i Maj-Juni 1628. De vendte hjem i Juli 1629. Se Birket-Smith I, S. 15-27. - *Wichmann Hasebard*: Magister Wichmann Jakobsen Hasebard (ca. 1601-42), 1626-28 Rektor ved Herlufsholm Skole, 1635-39 Præst ved St. Hans Kirke i Odense, 1639-42 ved Vor Frue Kirke i København, 1642 Biskop i *Viborg* (ikke i Fyn, som L. Chr. skriver), var 1628-29 Informator for Grev Valdemar Christian *^{*}309 og hans ældre Søstre og 1629-35 Tugtemester eller Præceptor for Greven.

Side 4:

Flekkerø: Ø i Norge Syd for det nuværende Kristianssand med en god Havn.

Side 5:

syg af Børnekopper: Grev Ernst Casimir meddelte i et Brev, dat. Groningen 26. Sept. 1628, Chr. IV., at dennes tre Børn havde været syge af Kopper, og at to af hans egne Børn, hans eneste Datter Elisabeth og hans yngste Søn *Maurits* (f. ca. 1616) var døde deraf. Af et Brev fra Hertuginde Sophie Hedwig til Kirsten Munk, dat. Groningen 29. Dec. 1628, fremgaar, at L. Chr. havde været særligt haardt angrebet. Grev *Vilhelm Frederik* (1613-64) efterfulgte sin Fader og en ældre Broder som Statholder i Friesland; han omkom ved et Vaadeskud, han tilføjede sig selv. - *Freden*: i Lübeck 12. Maj 1629 mellem Chr. IV. og Kejsers Ferdinand II. 15. Maj 1629 lod Chr. IV. skrive til Grev Ernst Casimir, at han ønskede Børnene hjem. - en *af Kongens Kammerjunkere*: Corfitz Jakobsen Ulfeldt (1606-64). Han blev, efter mange Aars Ophold i Frankrig, Italien og andre Lande, Dec. 1629 Hofjunker, April 1630 Kammerjunker hos Chr. IV. L. Chr. var 7 Aar og 2 Maaneder i Sept. 1628, og hverken hun eller Ulfeldt var paa det Tidspunkt i Danmark. Den endelige Trolovelse kan næppe have fundet Sted før 1630. Sml. Birket-Smith I, S. 51-52. - *Fru Anne Lykke*: Fru Anne Eriksdatter Lykke (d. senest 1646) havde været gift med Frederik Qvitzow til Qvitzowsholm (d. 1624). Hun var Hofmesterinde 1629-31 og havde sin Datter Pernille Qvitzow (1614-45), der 1642 ægtede Henrik Below til Spøttrup, med sig ved Hove.

Side 6:

de mange Børn: Corfitz Ulfeldt, Søn af Rigsraad og Rigens Kansler Jakob Ulfeldt til Urup og Egeskov og Birgitte Brockenhuus, havde 10 Brødre og 6 Søstre. - *hendes Fæstemands Sygdom*: Ulfeldt led fra sin Ungdom af en Sygdom i det ene Ben, hvis Karakter ikke er helt klarlagt; den tvang ham til i Regelen at gaa med Stok. - *Karen Sehested*: Fru Karen Clausdatter Sehested (1606-72) var først gift med Tyge Kruse til Stenalt (d. 1629), senere med Jørgen Seefeld til Visborg (d. 1666). Hun var 1631-34 Hofmesterinde for Chr. IV.s yngre Børn. I sine ældre Aar opdrog hun sin Søstersøn Niels Juel, den senere Admiral. Hendes yngre Broder var *Hannibal Sehested* (1609-66), der 1642 ægtede L. Chr.s yngre Søster Christiane og blev Statholder i Norge 1642-51 og Rigsskatmester 1660-66. - *Hertug Franz Albrechts Bejlen*: Til Grund for, 310 hvad L. Chr. her fortæller, ligger uden Tvivl virkelige Oplevelser, men Sandsynligheden taler stærkt imod, at de kan have fundet Sted, da hun var 12 Aar gammel, altsaa o. 1633. Der er ikke i Chr. IV.s efterladte Breve og andre Udfærdigelser Spor af, at han har opholdt sig paa Koldinghus mellem 13. Maj 1632 og 18. Dec.

1634, lige som der efter velvillig Meddelelse fra Dr. phil. H. H. Fussing i Koldinghus Lensregnskaber for 1632-33 intet findes, der tyder paa, at nogen kongelig eller fyrstelig Person i disse Aar efter Maj 1632 har opholdt sig paa Slottet. Hvad der fra tyske Kilder vides om Hertug *Franz Albrecht af Sachsen-Lauenburg* (1598-1642), en Kondottiereskikkelse, som i Trediveaarskrigen kæmpede først i kejserlig, derpaa i svensk og sachsisk og endelig i Wallensteins Tjeneste, gør det samtidig ret usandsynligt, at han i Tidsrummet 1632-35 skulde have aflagt Besøg i Danmark. Om to af Episodens Hovedpersoner gælder desuden, at Corfitz Ulfeldt først fra 1. Maj 1634 var Lensmand paa Møen, og at Hannibal Sehested fra 12. Juni 1633 til 1. Marts 1636 havde Orlov fra sin Stilling som Hofjunker paa Grund af Udenlandsrejse. L. Chr. lader Hertugen to Gange besøge det danske Monarki med omkring 4 Aars Mellemlum. Der kan paavises to saadanne Besøg, men i andre Aar, end hendes Tidsregning fører til. Efter at Franz Albrecht fra Febr. 1634 til August 1635 havde været i kejserligt Fangenskab og var kommet i et vanskeligt Forhold til begge de i Tyskland stridende Lejre, skrev den ret ubemidlede Mand, der var yngre Søn i en stor Børneflokk, 3. Febr. 1636 fra Eutin i Østholsten til Chr. IV., at han agtede at besøge sin Søster Hertuginde Sophie Hedwig af Glücksburg og gerne 5. Febr. vilde gøre Kongen sin Opvartning paa Fæstningen Kristianspris i Sydslesvig. Nogle Maaneder senere melder Lensregnskaberne fra Haderslevhus efter Dr. Fussings Meddelelse, at der 15.-19. April 1636 »er udkommet og forfodret paa Hertug Franz Albrechts medhavende Kuskhester« 9 Tønder Havre. Det fremgaar af de samme Regnskaber, at Grev Valdemar Christian og hans ugifte Søstre - »Frøkenene« - i Vinteren 1635-36 indtil Midten af April 1636 opholdt sig paa Haderslevhus, og Regnskaberne fra Koldinghus viser, at de 19. og 20. April gæstede dette Slot. Chr. IV. var Febr.-April s. A. gentagne Gange baade paa Haderslevhus og Koldinghus, det første Sted bl. a. 13.-21. April med korte Rejser til Kolding 14. og 16. April. Fra 23. April var han i København. Franz Albrechts personlige Forhold synes paa dette Tidspunkt at have været af en saadan Art, at han nok kunde se sin Fordel ved at blive den danske 311 Konges Svigersøn. Corfitz Ulfeldt sad paa samme Tid som Lensmand paa Stege Slot, og Hannibal Sehested traadte 1. Marts 1636 atter i Tjeneste som Hofjunker. Det kan tilføjes, at et Frieri fra Hertugens Side til hans Fæstemø i 1636 kan have faaet Ulfeldt til at søge sit Bryllup fremskyndet til Okt. s. A. Ud fra den her fremsatte Antagelse husker L. Chr. galt paa to Punkter. Hun var ikke 12, men omtrent 15 Aar gammel, da Hertugen bejlede til hende, og Fru Karen Sehested kan ikke have bistaat Hertugen i Egenskab af Hofmesterinde, da hun fik sin Afsked fra denne Stilling 1. Nov. 1634. Hertug Franz Albrechts 2. paaviselige Besøg i det danske Monarki fandt Sted 3½ Aar senere. 26. og 27. Juli 1639 skrev han fra Glückstadt i Sydholsten Breve til Christian IV., som opholdt sig i Glückstadt og Omegn fra 29. Juli til 3. Okt. 1639. - *det Venskab mellem min Herre og Hannibal* osv.: Svogrene Hannibal Sehested og Corfitz Ulfeldt var, efter at Sehested 1642 var blevet Statholder i Norge, Ulfeldt 1643 Rigshofmester, paa flere Punkter Modstandere af hinandens Politik, og Sehested vandt i høj Grad Christian IV.s Gunst, samtidig med at Forholdet mellem Kongen og Ulfeldt blev mere og mere spændt. Senere stræbte Sehested at genvinde Frederik III.s Naade, mens Ulfeldt helt brød med den kongelige danske Regering. Alt dette lagde Sehested for Had hos Ulfeldt og hans Kreds, men de mere eller mindre djævelske Intriger mod Ulfeldt, som denne Kreds tillagde Sehested, savner historisk Grundlag. Se C. O. Bøggild-Andersen: Hannibal Sehested. En dansk Statsmand. I, 1946.

Side 7:

Skanderborg: Chr. IV. holdt 3. Nov. 1633-8. April 1634 Hof paa Skanderborg Slot, hvor ogsaa hans yngre Børn og deres Hofmesterinde opholdt sig. - *Alexander v. Kückelsom*: Denne, der døde 1643, var en Tid Dansemester paa Sorø Akademi og underviste fra 1624 Hertugerne Frederik og Ulrik, Kongens Sønner, i »at danse og andre Exercitia«. 1628 ansattes han som »de kongelige Børns Dansemester«; 1633-34 kaldtes han »Frøkenernes Sprogmaster, Regnemester og Dansør«. - *Prinsen*: den udvalgte Prins Christian (V.), Chr. IV.s ældste Søn (1603-47). - *Kongens Skriftefader*: Dr. Christen Jensen (Jani, med Tilnavnet Vejle) (1596-1635), 1622-24 Rektor i Odense, 1624-27 Sognepræst i Vejle, fra 1627 kgl. Hofprædikant og Skriftefader. Han havde været Hannibal Sehesteds Lærer og var gift med en Søster til den senere Ærkebiskop Hans Svane.

Side 9:

Magister Christoffer: Mag. Christoffer Christensen Holbæk (ca. 1595-1638), tidligere Rektor i Holbæk, paa 312 Herlufsholm og i Sorø, 1630-34 »Skolemester« for »Frøkenene«, fra 1634 Sognepræst i Stege.

Side 11:

Johannes Meineken: Denne, som ogsaa kaldtes Meincke og døde 1635, var 1615-30 Organist ved Frue Kirke, fra 1630 Organist ved Frederiksborg Kirke og Musiklærer for de kongelige Børn. - *Frøken Sophies Bryllup*: Sophie Elisabeth holdt 10. Okt. 1634 Bryllup paa Københavns Slot med den holstenske Adelsmand Christian v. Pentz (1600-51), fra 1630 Guvernør i Glückstadt og kgl. Statholder i Holsten, 1636 Rigsgreve. Ægteskabet blevet meget lidt lykkeligt, og han blev mere og mere drikkfældig. - *Afsked*: Fru Karen Sehested fik sin Afsked som Hofmesterinde fra 1. Nov. 1634. - *alle 4 Børn*: nemlig foruden L. Chr. Elisabeth Augusta (f. 1623) og Tvillingerne Christiane og Hedvig (f. 1626). - *Prinsessen*: Magdalena Sibylla af Sachsen (1617-68), gift 5. Okt. 1634 paa Københavns Slot med Prins Christian, der fra 1627 var forlenet med Laaland og Falster og holdt Hof paa Nykøbing Slot. - *den Herredag* osv.: Der holdtes Herredag og Retterting (Raadsmøde og Højesteret) i København 13. April-12. Maj 1635. 1. Pinsedag var 1635 17. Maj, saa L. Chr.s Tidsangivelse er ikke helt nøjagtig. - *en Dame ... af Familien Blixen*: Fru Sophie Hedvig v. Blixen (1587-1643) ansattes som

Hofmesterinde for Kongens Døtre 28. Jan. 1635 og havde denne Stilling til sin Død. Hun var født i Pommern og havde været gift med Caspar v. Barstorff, Staldmester hos Hertugen af Sønderborg; efter hans Død var hun i 8 Aar Hofmesterinde ved Hertug Frederik af Nordborgs Hof. - *Philip Barstorff*: Philip Joachim v. Barstorff (d. 1677), 1642 Kammerjunker hos Chr. IV., senere hos Dronning Sophie Amalie, 1652 naturaliseret som dansk Adelsmand, 1654-60 Lensmand paa Aalholm. - *Rejse til Glückstadt*: Kongen opholdt sig i April-Maj 1635 dels i København, dels paa Frederiksborg, dels paa Kronborg, mens Børnene havde Bolig paa Hørsholm, hvor han et Par Gange besøgte dem. 22. Maj afsejlede han fra Kronborg til Norge, hvor han var til 6. Juli. Han foretog dette Foraar ingen Rejse til Glückstadt, men rejste 15. Juli fra København med Skib til Kristianspris, hvorfra han 22. Juli drog til Glückstadt; her og andre Steder i det sydlige Holsten var han til 12. Aug. Om L. Chr. ledsagede ham til Glückstadt ved denne Lejlighed, ses ikke af hans Kalenderoptegnelser; Rejsen varede imidlertid betydelig over 2½ Dag. I Nov. holdt han 313 Herredag i Odense, og 28. Nov. »kom« - melder Kalenderen - »Børnene til Odense«.

Side 12:

sit Bryllup: Det stod paa Københavns Slot 9. Okt. 1636 (denne Dato husker L. Chr. altsaa rigtigt). Om Forberedelserne dertil se Birket-Smith I, S. 75-81. - *Statholder*: Corfitz Ulfeldt kom til København i Henhold til et egenhændigt kongeligt Brev til ham af 16. April og fik Bestalling som Statholder i København. Han benævnes Statholder i et Kongebrev af 29. April 1637, hvorved han forlenes med Stege Slot og Elmelunde Gaard paa Møen »kvit og frit« (d. e. uden Afgift og Regnskabspligt). L. Chr.s Tidsangivelse synes derfor rigtig eller paa det nærmeste rigtig. Statholderen i København var Byens Kommandant og højeste civile Myndighed. Naar det højeste Embede under Kongens, Rigshofmesterembedet, var ubesat (hvad det var i det meste af Chr. IV.s Tid), besørgedes dets Forretninger for en stor Del af Statholderen. Ulfeldt kaldes som Statholder i København i officielle Skrivelser »prorex« (»Vicekonge«). 1. eller 2. April 1643 udnævntes han til Rigshofmester. - *et Hus*: Den Gaard, Ulfeldt købte af Storkøbmanden Johan Braëm, fyldte med Grunden den nordlige Del af det nuværende Graabrødretorv (mellem Torvet, Læderstræde og Skindergade). Se herom og om Ulfeldts efterhaanden meget gunstige Indtægts- og Formueomstændigheder Birket-Smith I, S. 85 ff.; xxxvii f.

Side 13:

Karel van Mander: (ca. 1609-70), f. i Delft i Holland som Søn af Maleren og Gobelinfabrikanten af samme Navn, var senest fra 1630 virksom som Maler i København, hvor han udførte Figurkompositioner og Portrætter for Kongehuset, den fine Verden og Byens velstaaende Borgerskab. Af L. Chr. har han malet bl. a. Helfigursbilledet paa Rosenholm. Han boede i en smuk Gaard paa Østergade, hvor fornemme Folk (bl. a. fremmede Gesandter) kunde logere, samlede her et »Kunstkammer« og drev Handel med Kunstværker og Rariteter. - *Frøken Elisabeth*: L. Chr.s 2 Aar yngre Søster, Elisabeth Augusta, som 1639 ægtede Befalingsmand paa Kalundborg, senere Rigsraad Hans Lindenov til Ivernæs. Hun viste sig ogsaa senere som et temmeligt nederdrægtigt Fruentimmer. »Jeg maa bekende, at jeg er bleven gift i en Fandens Maade«, klagede hendes Mand bittert i et Brev fra Begyndelsen af 1650'erne. - *Anne*: Anne Jakobsdatter Ulfeldt (1603-42), der var Enke efter Oberst i svensk Tjeneste Povl Henriksen Ramel til Osbyholm og Wusterwitr og senere ægtede Johann Nicolaus Telone von Hammerstein (d. 1641). - *een i314Særdeleshed*: Det er muligt, at der sigtes til Malmøborgmesterdatteren Birgitte Evertsdatter Dichman (d. 1668), der 1629-46 var gift med Borgmester i København Reinhold Hansen og fra Jan. 1660 med Franz Eberhard v. Speckhan (1628-97), der 1657 blev Major ved det kgl. Livregiment til Fods og døde 1697 som Gehejmerraad og Stiftamtmand i Ribe. Den svenske Resident i København Magnus Dureel skrev 9. Okt. 1646 til Rigskansler Axel Oxenstierna, at det var almindeligt kendt i Staden, at hun stod i Forhold til Rigshofmesteren. Dr. Otto Sperling fortæller i sin Selvbiografi, at hun i Sommeren 1645 var hos L. Chr. paa Hørsholm (som Ulfeldt fra 1641 havde i Forlening), og hun fulgte Ægteparret paa Ulfeldts Ambassader til Holland 1646-47 og 1649. Efter sin Flugt fra Malmø til København i Juli 1660 (se S. 327) synes Ulfeldt at være taget ind i hendes Hus, og hun opbevarede en Del af hans kostbareste Ejendele, især Værdipapirer for ham.

Side 14:

hendes egen Broder: Grev Valdemar Christian. - *Bielkerne*: Norges Kansler Jens Bielke til Østraats Sønner, af hvilke de mest kendte var Faderens Efterfølger som norsk Kansler Ove Bielke, senere Rigsadmiral Henrik Bielke og Generalløjtnant, Statholder paa Sjælland Jørgen Bielke. Den af L. Chr. nævnte Søn var *Christian Bielke* (1616-42), 1640 Hofjunker. Den Duel med den holstenske Kammerjunker *Bertram Ranizau* (1614-86) til Ascheberg og Weissenhaus, i hvilken han blev stukket ihjel, fandt Sted Paaskeaften 9. April 1642, ikke længe efter at Valdemar Christian var vendt hjem fra den første af sine to Sendefærder til Moskva (1641-42 og 1643-45), der havde til Formaal at forhandle om et Ægteskab mellem ham og Tsar Michail Fedorovic's Datter Irina. L. Chr. husker altsaa fejl, naar hun daterer Duellen til over et Aar efter Hjemkomsten.

Side 15:

Tvillingesøstre: Christiane og Hedvig, der var Tvillinger. - *vor gamle Mand*: Se S. 298. Dr. med. Otto Sperling (1602-81), som var født i Hamburg og fra et Ophold i Norge stod Familien Bielke nær, var 1637-44

Læge ved Børnehuset i København, 1639-44 Stadsfysicus, 1649-51 Hofmedicus. Dr. Sperling var som Huslæge og Husven meget nært knyttet til Ægteparret Ulfeldt, til hvis Historie hans Selvbiografi (udgivet 1885 i dansk Oversættelse af S. Birket-Smith) yder vigtige Bidrag. Fra 1664 til sin Død sad han fængslet i Blaataarn, dømt for Majestætsforbrydelse som meddelagtig i Ulfeldts højforræderiske Planer.

315

Side 16:

handlede ... ilde med sin egen Moder: Valdemar Christian vakte 1654-55 en voldsom Vrede hos sin Moder Fru Kirsten Munk, fordi han plagede hende for Penge, og fordi han - efter hvad hun paastod - skulde have tilbudt at vise Kong Frederik III. Breve fra hende og L. Chr. som Beviser for, at det var deres og Ulfeldts Skyld, at han ikke før havde underkastet sig sin kongelige Halvbroder, men søgt Tjeneste i Sverige. Ikke længe efter faldt han i Kong Karl Gustavs Tjeneste i Lublin i Polen (26. Febr. 1656). - *en saare ypperlig Lærer:* Dr. Otto Sperling. - *Leonin* : en spansk Adelsmand og Naturforsker, som en Tid var i Ulfeldts Tjeneste. - *Rejser ... til Jylland:* Blandt disse var det Besøg, som L. Chr. i Efteraaret 1645 aflagde hos sin Moder Kirsten Munk paa Boller for at »forsørge hende med Allehaande, som hende manglede«, og som i høj Grad mishagede Chr. IV. hvad han i et Brev af 27. Nov. 1645 lod Ulfeldt vide. - *Rejse ... til Holland osv.:* Ulfeldt fik 1646 Orlov for i Paris at søge Lægehjælp, men fik tillige, vistnok paa sin egen Tilskyndelse, overdraget at forhandle om Forbund og andre Spørgsmaal i Frankrig og Holland. Forhandlingerne førte dog ikke til større Resultater ud over en Traktat med Holland 1647 om Skibsmaaling og Trælasttold i Norge. Rejsen varede fra Juli 1646 til Juni 1647. I Haag opholdt Familien sig Juli 1646-Marts 1647, og L. Chr. fødte her o. 1. Okt. 1646 Sønnen Leo »Belgicus« (der kun blev et Par Aar gammel). Blandt dem, som her gjorde Ægteparret deres Opvartning, var den store franske Filosof René Descartes (Cartesius). I Paris og Amiens opholdt Ulfeldt og L. Chr. sig i April og Maj 1647 og var Genstand for stor Opmærksomhed fra det franske Hof. I Paris boede de i Hertugen af Vendômes Palæ, og L. Chr. aflagde flere Gange Besøg i Palais-Royal hos Dronning Anna af Østrig, Ludvig XIII.s Enke, som sammen med Førsteministeren Kardinal Mazarin førte Regentskabet for sin 9-aarige Søn, Kong Ludvig XIV. Dronningens Kammerfrue Madame de Motteville giver i sine »Mémoires« en interessant Skildring af den danske Dames Personlighed og Ydre (trykt Danske Samlinger, 2. Rk. I, 1871-72, S. 218-20), jvf. Indledning S. XII. Se om Rejsen i øvrigt Birket-Smith I, S. 141-50. - *en Herremand:* Ebbe Laxmandsen Gyldenstjerne til Tyrrestrup (ca. 1625-77), Hofjunker, senere Lensmand og 1661-71 Stiftsbefalingsmand over Viborg Stift. - *Duns:* Hermed menes vistnok »The Downs«, Farvandet ud for Deal, Nord for Dover. Dr. Otto Sperling fortæller i sin Selvbiografi, at Skibet afgik fra 316 Goeree (i Syd-Holland, et Stykke Vest for det a£ L. Chr. nævnte Hellevoetsluis) ved Morgengry og den følgende Nat naaede Englands Kyst ikke langt fra Yarmouth, hvor det kastede Anker »paa et slemt Sted med mange Singels«. Efter en haard Nat, hvor L. Chr. og de andre »var alle meget syge formedelst Skibets Hoppen«, lettede man Anker og kom om Aftenen til Dover, hvorfra Rejsen næste Dag fortsattes i Karet til London. - Det er ganske ejendommeligt at forestille sig L. Chr. og Sperling siddende hver i sit Fangehul i Blaataarn uden anden Forbindelse end en lille Billet i Ny og Næ og skrivende i deres Selvbiografier om til Dels samme Begivenheder.

Side 17:

med Barn : Der maa formentlig tænkes paa Sønnen Otto, som fødtes 1648. - *London:* Om Opholdet i London fortæller Sperling mere udførligt. L. Chr. gjorde mange Indkøb paa baade den gamle og den nye Børs og besøgte St. Pauls-Kirken (den middelalderlige Kirke, som brændte 1666), og Tower, fra hvis Taarn »vi med Forundring overskuede Stadens Størrelse igennem Stenkulsrøgen«, og Westminster Abbey. Her saa L. Chr. et Billede af Dronning Anna af England (1574-1619), Chr. IV.s ældste Søster, hvis Lighed med Broderdatteren Sperling fandt frapperende. Han fortæller ogsaa, at Dronning Annas Datter, L. Chr.s Kusine, Enkedronning Elisabeth af Bøhmen, da hun i Haag første Gang saa L. Chr., »løb hende i Møde, kyssede hende og raabte højt i det engelske Sprog: »Ak, min Moder, min Moder!«.« - *Prinsen af Pfalz:* Pfalzgreve Rupprecht (1619-82), i England kaldet »Prince Rupert«, død som engelsk Viceadmiral og Guvernør i Windsor, Søn af den ovennævnte Dronning Elisabeth og Kurfyrst Frederik V. af Pfalz, der 1619 valgtes til Bøhmens Konge, men tabte sin Krone efter Slaget paa Det hvide Bjerg 1620. L. Chr. sammenblander i Erindringen Prinsen med hans ældste Broder Karl Ludvig, der 1648-80 var Kurfyrste i Nedre-Pfalz med Residens i Heideiberg. Rupert gik 1642 i Tjeneste hos sin Morbroder Karl I. af England og Skotland og kommanderede i Borgerkrigen det kongelige Rytter. Efter i Sept. 1645 at have overgivet Bristol til Parlamentstropperne faldt han i Kongens Unaade; til det antikongelige Parti sluttede han sig dog ikke, og han overtog 1648 Kommandoen over den kongelige Flaade. Karl I. overleveredes 30. Jan. 1647 af den skotske Regering til det engelske Parlaments Kommissærer, der førte ham til Holmby House i Northamptonshire; han henrettedes 30. Jan. 1649 foran Whitehall-Palæet. - Sperling fortæller, at Prins Rupert med nogle Kavalerer saa og hilste paa 317 L. Chr., da hun kom ud af Westminster, og at der i London gik Rygter om, at hun var Kongen af Danmarks Datter. - *Haven:* den almindelige Betegnelse for Rosenborg (der laa i Kongens Have uden for Østervold), hvor Chr. IV. døde 28. Febr. 1648 Kl 5½ Eftermiddag. Baade L. Chr. og Ulfeldt var til Stede ved Dødslejet, og hun trykkede efter Døden sin Faders uskadte højre Øje til. - *den Konge, som fulgte efter ham:* Frederik III. (1609-70), Leonora Christinas Halvbroder. Han overtog først Regeringen efter Rigsraadets Valg, Underskrivelsen af hans Haandfæstning og Hyldingen (6. Juli 1648) og kaldtes indtil da Hertug Frederik. - Paa de stærke indrepolitiske Modsætninger i Chr. IV.s sidste Aar, bl. a. Ulfeldts Modsætning til Kongen og Hertugens til den danske Adel i

Almindelighed og Rigshofmesteren i Særdeleshed, kommer L. Chr. ikke ind, saa lidt som paa Spændingen mellem Chr. IV. og hans fraseparerede Hustru Kirsten Munk, under hvilken Børnene og deres Ægtefæller overvejende stod paa Moderens Side. - *en anden Rejse ... til Holland*: Ulfeldt var i Febr.-Nov 1649 paa en sendefærd til Holland, hvor han i Sept. sluttede en dansk-hollandsk Forbundsstraktat og en Traktat om Afløsning af Øresundstolden med en fast aarlig Sum for hollandske Skibes Vedkommende. Den Datter, L. Chr. fødte i Haag, var formentlig Leonora Sophie. - *Hannibals, Gers dorffs og Vibes Anslag*: Ulfeldt optraadte i den første Tid efter Chr. IV.s Død med stort Overmod og berigede paa forskellig Maade sig og sine Venner. For den mod en øget Kongemagt stræbende Frederik III. kom Rigshofmesteren til at staa som en Hovedanstødssten, og Kongen og Dronning Sophie Amalie (1628-85), der nærede dyb Skinsyge mod den smukke og fejrede L. Chr., arbejdede i de Aar, der fulgte, mere og mere maalbevidst paa at undergrave baade Ulfeldts og hele Svigersønnegruppens Position. En Tid fik *Hannibal Sehested*, som vidste at vinde ogsaa den ny Konge for sin norske Statholderpolitik, og som havde en stærkere Kongemagt paa sit Program, skabt en Slags Vaabenstilstand mellem Konge og Rigshofmester, i Ly af hvilken Ulfeldt foretog sin Gesandtskabsrejse til Haag 1649. Kongen benyttede imidlertid Rigshofmesterens Fraværelse til at gribe ind i hans Myndighedsomraade, støttet bl. a. af den nyudnævnte Statholder i København *Joachim Gersdorff* og den ny Rentemester *Peder Vibe*. Ulfeldt mødte ved sin Hjemkomst stor Kulde ved Hove og stødte i Febr. 1650 saa heftigt sammen med Kongen i Spørgsmaalet om sine Embedsbeføjelser, at han helt trak sig tilbage 318 fra Forretninger og Rigsraadmøder og - under Foregivende af Sygdom - faktisk ophørte at fungere som Rigshofmester. Hans Fjender inden for Rigsraadet og Administrationen og ikke mindst Kongens tyske Hofmænd og Raadgivere (»det hemmelige Raad«) modarbejdede virksomt ham og de andre »Svigersønner«, og han maatte døje flere Ydmygelser, bl. a. at L. Chr. og hendes Søstre berøvedes deres Titel af Grevinder til Slesvig og Holsten. Juli 1650 besluttedes en Undersøgelse af hans Forhold ved Leverancerne til Staten. Mens den stod paa, fremkom Dina Vinhofvers' Beskyldninger.

Side 18:

Proces: Der menes Dina-Processen. En letlevende Kvinde Dina Vinhofvers (Skomagere), der boede i sin Stedfaders, en Silkevævers, Hus uden for Nørreport, lod - sikkert efter Tilskyndelse af sin Elsker, den holstenske Oberstløjtnant Jørgen Walter (ca. 1610-70), der havde Tilknytning til den unge Dronning Sophie Amalies Hof - ved Juletid 1650 Kongen vide, at Ulfeldt, hvem hun paaløj Faderskabet til det Barn, hun skulde føde Walter, og L. Chr. pønsede paa at tage ham af Dage ved Gift. Beskyldningen vakte stærkt Røre ved Hoffet, men først da Dina - uvist, af hvilke Bevæggrunde - havde aabenbaret L. Chr. et planlagt Attentat mod hende og hendes Mand, hvori Walter skulde være impliceret, og derved drevet den opskræmte Rigshofmester til at søge Kongens Beskyttelse (April 1651), lod Frederik III. Beskyldningerne mod Ulfeldt blive almindeligt kendt og Dina fængsle. I den Proces, som Ulfeldt anlagde mod hende ved Københavns Byret, frifandt han 28. Maj for Dinas Anklage, og 12. Juni dømtes hun af Raadstueretten til at straffes paa sin Hals, en Dom, som 3. Juli stadfæstedes af Herredagen. 11. Juli fandt hendes Henrettelse Sted paa Pladsen foran Slottet. Uden Tvivl savnede Beskyldningen ethvert Grundlag. Se bl. a. Birket-Smith I, S. 199-219. - Walter blev i Juli 1651 landsforvist; han endte sit Liv som Fange i Blaataarn (se S.225ff.). - *til Amsterdam*: Efter Dina-Processen søgte Ulfeldts Fjender at angribe ham paa en anden Front, og da Kongen 13. Juli 1651 underskrev et Forslag til Rigsraadet, der forlangte dettes Betænkning bl. a. om Rigshofmesterens egenmægtige Embedsførelse og hans Forbindelse med Leverandører, som havde beriget sig paa Kronens Bekostning, foretrak han at unddrage sig den kommende Storm ved om Aftenen 14. Juli med sin Hustru og de nævnte Børn hemmeligt at forlade København gennem Østerport, hvortil han som Rigshofmester havde Nøglen. Over Hørsholm (der var forlenet dem 319 afgiftsfrit for begge Levetid) kørte de til Hammermøllen Nord for Helsingør, hvorfra en lejet Galiot førte dem til Holland. Med Ordene om, at Ulfeldt havde Kongens Tilladelse til at forlade Landet, sigter L. Chr. vistnok til, at det Paalæg, som 14. April var givet ham om ikke at forlade Byen uden Kongens Vidende, ophævedes Dagen efter Herredagsdommen i Dinas Sag (4. Juli). - *Dronning Christinas Beskærmelse*: Brevet herom udstedtes 13. Sept. 1651, efter at Ulfeldt og L. Chr. den 6. var ankommet til Stockholm fra Travemünde. Dagen før havde det danske Rigsraad givet sit Samtykke til, at han mistede sine Len, men først efter at han i April 1652 havde udgivet et udæskende Forsvarsskrift (»Højttærende Æresforsvar«), udnævntes i Okt. 1652 Joachim Gersdorff til Rigshofmester i hans Sted, og først i Juli 1653 inddroges hans Gods og rørlige Formue. Under sit Ophold i Stockholm 1652-55 søgte han at hidse ikke blot den svenske Regering, som han ydede betydelige Pengelaan, men ogsaa den engelske Republik til Krig mod Danmark.

Side 19:

Danzig: Hertil kom Ægtefællerne o. 1. Okt. 1651. - *Charles*: Charles Prouin. aabenbart af fransk Herkomst, var i Ulfeldts Tjeneste til hans Død og betegnes senere som Hushovmester. - *det Fort, som er uden for Staden*: Den latinske Oversættelse af Selvbiografien tilføjer som Navn paa Fortet: »Schwinger«. Staden ligger ved Schwinge, en Biflod til Elben, og hørte den Gang til det af Sverige erobrede Ærkebispedømme Bremen. - *en Rejse for Tidsfordriv*: Maaske søgte Ulfeldt, som nogle i Samtiden mente, Lejlighed til at træffe Kong Johan II. Casimir af Polen, som Dagen før hans Ankomst til Danzig var rejst fra denne By. - *Dr. Saur*: Der sigtes sikkert til den Johannes Conradus Saurius, som 9. Febr. 1643 fik Tilladelse til at bosætte sig paa Christianshavn »og der hans Kunst bruge hos hvem hannem der besøger og begærer hannem at bruge«. Han anklagedes 1645 for Kvaksalveri og boede 1650 i Stralsund.

Side 20:

Ebbe Ulfeldt: Ebbe Ulfeldt til Ovesholm, gift med L. Chr.s Søster Hedvig. Han mistede 1650 sit Len Bornholm paa Grund af Bondeplageri og Restancer. Jan. 1652 tilbød han i Stockholm Dronning Christina sin Tjeneste og udnævntes til Generalmajor. Senere blev han Generalløjtnant, Medlem af det svenske Rigsraad (1664), Hofretsraad, Rigsjægermester og Lagmand i Ostergötland. - I Følge et Brev fra en fornem Person i Danzig af 8. Okt. 1651, som den danske Resident i Haag Peter Charisius refererer i Brev til Frederik III. af 20. Okt. s. A., tog Ulfeldt og L. Chr. ud for at bese det berømte Cistercienserkloster Oliva en 320 Miles Vej fra Danzig. Adgang var forbudt Kvinder; L. Chr. slap dog ind takket være sin Mandsdragt, men røbedes »ved sin tykke Mave«, og da Sagen var meldt Danzigs Raad, betydedes det Ægteparret, at det maatte forlade Byen, hvis det ikke vilde, at Raadet i Henhold til Skrivelse fra Kongen af Danmark skulde sætte det fast. En saadan Henstilling syntes dog ikke at kunne nødvendiggøre den Flugt fra Byen, hvorom L. Chr. fortæller. - *Stralsund*: Her, hvor Ulfeldt forfattede sit »Højttærende Æresforsvar«, dat. 14. April 1652, havde L. Chr. en Del af sine Børn hos sig, som Dr. Sperling kom med fra Utrecht. - *paany en Rejse til Stockholm*: Efter Opfordring af Dronning Christina kom Ulfeldt og L. Chr. 6. Juni 1652 til Stockholm og opholdt sig der til 5. Maj 1655. Børnene synes at være blevet tilbage i Stralsund, efter Datteren Anna Cathrines senere Oplysning, fordi Ulfeldt »aldrig vilde tilstede, nogen af hans store Børn skulde være hos Christina, meget mindre den liden unosel (uskyldige) Leon« (den yngste Søn); siden aflagde dog nogle af dem Besøg i Stockholm. Ulfeldt vandt Dronningens Yndest, udviklede sig i landsforræderiske Stemplinger mod Regeringen i Danmark og laante Dronningen store Pengesummer af de Midler, han før sin Flugt havde anbragt i Udlandet. L. Chr., der, som hendes Ord viser, ikke satte Pris paa den excentriske svenske Dronning, levede - selv om hun af og til kom ved Hoffet - ret isoleret i Stockholm, bl. a. maaske fordi, som den danske Resident Peder Juel skrev, »Respekten ikke er i Sverige, som Leonora Christina prætenderer«. Da Ulfeldt i Foraaret 1653 blev alvorligt syg af Brysthindebetændelse, blev Dr. Sperling tilkaldt. Han blev Sommeren over og fordrev - som han fortæller i sin Selvbiografi - Tiden for L. Chr. ved at læse den romerske Filosof Senecas Breve for hende (paa Latin) og spille Skak med hende. St. Valentins Dag, 14. Febr. 1654, valgte den engelske Officer Croke, der var i Ambassadør Sir Bulstrode Whirelocke's Følge, hende til sin »Valentine« og sendte hende nogle engelske Silkestrømper og Handsker, hvilken Gave hun gengældte med en Ring med 6 Diamanter og en Rubin til Værdi af 80 £. Sml. Birket-Smith I, S. 241-78. - *Dronningens Tronfrasigelse*: Denne fandt Sted 6. Juni 1654, Karl Gustavs Kroning samme Dag, hans Bryllup med Hertuginde Hedvig Eleonora af Gottorp 24. Okt. 1654. Se L. Chr.s Skildring af sidstnævnte Festlighed S. 51-54. - *Barth*: Slottet og Amtet Barth i Pommern var for et Laan paa 200.000 Rdl. (ca. 3 Mill. Kr. i vore Dages Pengeværdi) pantsat til Ulfeldt af 321 Dronning Christina, til hvis Underholdsgods det hørte. Her boede Ægteparret og vistnok de fleste af Børnene, til Ulfeldt i Juli 1657 traadte i Karl Gustavs Tjeneste. - *Matias de los Reyes*: Navnet ikke paa en Bog, men paa en spansk Forfatter, der døde tidligst 1640 og bl. a. udgav to Novellesamlinger »Curial del Parnaso« (»Parnassets Sagfører«, Madrid 1624) og »Para algunos« (»For nogle«, Madrid 1640). - *Cléopafre*: L. Chr. synes at mene den paa hendes Tid meget berømte Roman »Cléopâtre« af den franske Forfatter Gauthier de Costes de la Calprenède (1614-63); den første Udgave kom i 12 Bind 1647-58. - *Rejse til Danmark*: Af Rejsen til Danmark, der startede fra Barth 5. Nov. 1656 - ikke 1657, som L. Chr. her og i »Jammers-Minde« (S. 97) ved en Fjhluskning skriver - og afsluttedes med hendes Hjemkomst 15. Dec. s. A., forfattede hun kort efter Hjemkomsten en Skildring paa Dansk, som er trykt i denne Udgave S. 55-68. Denne Skildring stemmer i Hovedtrækkene og i en Række Enkeltheder forbløffende godt med det her fortalte, som L. Chr. nedskrev i Blaataarn efter Hukommelsen over 16 Aar efter, men der er dog bemærkelsesværdige Afvigelser i Enkeltheder, ligesom Fortælleformen i Selvbiografiens Skildring er knappere og nok saa livfuld, mindende om Stilen i »Jammers-Minde«.

Side 21:

en Sekretær: Han hed *Schwarzkopf* (S. 62) og havde vistnok tidligere været i Grev Valdemar Christians Tjeneste. - *besøge sin Moder*: L. Chr.s Besøg hos sin Moder Fru Kirsten Munk paa Boller (se Indl. S. III) omtales ogsaa i en Indberetning af Tyge Below og Erik Krag, dat. 2. Jan. 1657, om en Rejse, de efter Kongens Ordre 1. Jan. foretog til Boller for at forhøre Fru Kirsten om hendes og hendes Børns Ret til at føre Titelen Grevinder til Slesvig og Holsten. Ved Forordning af 14. Jan. 1657 forbød Frederik III. dem at føre Titelen og det dertil hørende Vaaben. At L. Chr., som Rygtet gik, paa Boller skulde have samlet misfornøjede danske Adelsmænd, er næppe sandsynligt. - *Ulrik Christian Gyldenløve*: (1630-58), Leonora Christinas Halvbroder, Søn af Christian IV. og Vibeke Kruse. Han stod i et fjendsk Forhold til Kirsten Munks Børn og Svigerbørn (se S. 60), og at Frederik III. sendte netop ham med Udvisningsordren, maa anses for en ekstra Forhaanelse. Gyldenløve, der var berygtet for sine Udskejelser, var paa dette Tidspunkt forlenet med Hald og skal have erhvervet sig en spansk Generalmajorstitel. Under Krigene 1657-58 gjorde han Tjeneste som Generalmajor, senere Generalløjtnant i Rytteriet. Han havde af 322 Frederik III. faaet Ordre til straks at begive sig til Boller og lade L. Chr. vide, at da hun og Ulfeldt hemmeligt havde forladt Danmark og givet sig under Dronning Christinas Beskyttelse, og hun desuden »under hendes egen Haand« havde bagtalt og »utilbørlig angreben« ham og Regeringen, vilde han ikke erkende hende for sin Undersaat, men befalede hende straks at forlade hans Riger og Lande, »med mindre hun sig selv vil tilskrive, hvis hende derover vederfares«. Med Beskyldningen for Angreb paa Kongen og Regeringen sigtes der muligvis til Breve fra L. Chr. til hendes Moder, som skal være blevet opsnappet af den danske Regering. Disse Breve kendes ikke, men bevarede

Breve fra Fru Kirsten og hendes Døtre Elisabeth Augusta og Hedvig gaar ret vidt i Kritik af den kongelige Regering. - *Borgemester Brandt*: Gaspar Brandt (1607-77) var Borgmester i Korsør senest fra 1655; fra 1661 var han Ridefoged over Korsør Slot og Len.

Side 23:

hansanden Ordre: Dennes Ordlyd er ukendt. - *Affæren med Dina*: Se S. 318. - *Tscherning*: Den i Schlesien fødte Paul Tscherning (1627-66) havde været ansat i Hamburg Domkapitels Kantori, kom til Danmark 1655, synes en Tid at have været i Ulrik Christian Gyldenløves Tjeneste og blev 1657 Generalauditør. Han stod Christoffer Gabel, Frederik III.s Kammerskriver og Yndling, nær og tilhørte efter Statsomvæltningen 1660 det mest adelsfjendtlige, absolutistiske og militaristiske Parti. Episoden med Tscherning nævnes ikke i L. Chr.s Skildring fra 1656. - *Cai Ahlefeldt*: (1591-1670) til Mehlbek, Amtmand over Haderslev Amt 1649-70, 1638-45 og 1657-60 Generalkrigskommissær i Hertugdømmerne.

Side 24:

et Brev fra Gyldenløve: Sml.S.64f. - *Holst*: Claus Holst var Amtsskriver i Flensborg. - *Amtmanden*: Amtmand i Flensborg var 1652-79 den bekendte Diplomat og Menioreforfatter Ditlev Ahlefeldt til Haseldorf (1617-86). Der var under L. Chr.s Ophold i Aabenraa udfærdiget en hemmelig kgl. Ordre af 2. Dec. 1656 til Hertugdømmernes Statholder Grev Christian Rantzau. Amtmand i Haderslev Cai Ahlefeldt og Amtmand i Rendsborg Henrik Blome om at standse L. Chr., hvor hun maatte antræffes i Kongens Lande, og, da Kongen havde erfaret, at hun medførte nogle for ham og Staten »præjudicer- og skadelige Skrivelser«, gennemse hendes og hendes Følges Gemmer; de maatte kun tage de nævnte Papirer og iøvrigt ikke hindre hendes Rejse.

Side 25:

over Grøften: altsaa ind over Marken, uden om 323 Bommen. Se S. 65,67. - *kom Amtmanden i en Vogn*: At Amtmand Ditlev Ahlefeldt selv deltog i Forfølgelsen, siger L. Chr. intet om i Beretningen fra 1656 (se S. 67), og der er vel her Tale om en Fejlhuskning. - *den Bro, som danner Skellet*: Den latinske Oversættelse af Selvbiografien kalder den »Broen ved Helligbæk« (pontem Hilligenbekki). Her gik Skellet mellem det kongelige Flensborg og det hertugelige Gottorp Amt. Nævnte Oversættelse tilføjer, at L. Chr. efter sin Ankomst til Slesvig By »skriver det passerede til Gyldenløve osv.« (scribit acta Guldenlovio etc.), hvad hverken Selvbiografien i dens bevarede Form, den danske Beretning fra 1656 eller den franske Bearbejdelse af Selvbiografien har noget om. - *Rejse fra Barth til Holland*: Som anført, er den Randanmærkning, hvori denne Rejse omtales, urigtigt anbragt i de bevarede Afskrifter af Selvbiografien; og baade den latinske og den franske Bearbejdelse placerer den, som det er sket her. Det fremgaar imidlertid af et Brev af 21. Juli 1656 fra L. Chr.s Søster Elisabeth Augusta til den ældste Søster Sophie Elisabeth, at Rejsen fandt Sted i Sommeren 1656.

Side 26:

Kongen af Sverige kalder ham til sig: 1. Juni 1657 erklærede Frederik III., mens Karl Gustav var indviklet i Krig i Polen, Sverige Krig. Den svenske Kange brød op med sin Hær og rykkede i Ilmarcher mod Hertugdømmerne. I Stettin kaldte han Ulfeldt til sig, og ved en Erklæring, dat. Stralsund 10. Juli 1657, traadte den tidligere danske Rigshofmester i Sveriges Tjeneste som Karl Gustavs Gehejmerraad mod Løfte om Kongens Hjælp til at opnaa Genindsættelse i hans tidligere Embede, Værdighed og Godser. - *Ottensen*: en Flække ved (nu Forstad til) Altona. L. Chr. synes at være stødt til sin Mand, kort før han 12. Aug. fra Wedel Vest for Altona udstedte sit berygtede Opraab til den jyske Adels Repræsentanter om at underkaste sig den svenske Konge. - *Frederiksodde*: Fæstningen Frederiksodde (nu Fredericia) erobredes af den svenske Hær ved Storm 24. Okt. 1657. Under Belejringen af Fæstningen boede Ulfeldt, L. Chr., deres ældste Søn Christian og Dr. Sperling i et lille Bondehus uden for Byen, men flyttede efter Erobringen ind i denne. - *Grev Wrangel*: Den svenske Feltherre, Generalguvernør i Svensk-Pommern Karl Gustav Wrangel (1613-76), senere Rigsadmiral og Rigsmarsk. Han og Ulfeldt traadte i et meget venskabeligt Forhold til hinanden. - *Grev Jakob*: Grev Jakob Casimir de la Gardie (1629-58), Generalløjtnant og Rigsraad; han kommanderede Infanteriet ved Togtet over Lille Bælt og blev 324 General-guvernør over Fyn, faldt under Københavns Belejring. - *over til Sjælland*: 29. Jan. 1658 fandt den svenske Hærs Overgang over Lille Bælt, 5.-6. Febr. Overgangen over Store Bælt fra Nyborg over Taasinge og Langeland til Laaland Sted; 11. Febr. naaedes Vordingborg. 26. Febr. 1658 undertegnedes, efter forudgaaende Forhandlinger i Tostrup med Ulfeldt som en af Forhandlerne paa svensk Side, Freden i Roskilde, hvis Art, 24 tilsikrede Ulfeldt Tilbagegivelse af hans Gods og Formue i Danmark-Norge, hans og hans Søn Christians Len og L. Chr.s »tilbørlige Titel« samt »for al lidt Skade nøjagtig Vederlag og Satisfaktion«.

Side 27:

det sidste Farvel: L. Chr.s sidste Besøg ved Moderens Dødsleje paa Boller fandt Sted 9. April 1658; 19. April døde Fru Kirsten. Begravelsen - som ogsaa omfattede hendes ældste Datter Sophie Elisabeth, Grevinde

Pentz, død 29. April paa Boller - fandt Sted 23. Juli i Odense. Om Skifteforretningerne vedrørende Kirsten Munks efterladte store Godsmængde og Formue se Birket-Smith I, 308 ff. L. Chr. fik af Godserne Ellensborg (nu Holckenhavn) paa Fyn og Lellinge paa Sjælland. - *Kongen af Sverige ... lod sig se for København*: Karl Gustavs Fredsbrud fandt Sted 7. Aug. 1658, da den svenske Flaade uden forudgaaende Krigserklæring løb ind i Korsør Havn; 11. Aug. naaede han frem til Valby Bakke. - *Anno 1659 lod Kongen af Sverige arrestere hendes Mand*: Ulfeldt tænkte sig efter Danmarks Lemlæstelse sin Fremtid knyttet til Sverige. Han købte nogle Gaarde i Malmø, som udstyredes med fyrstelig Pragt, og Bosø (Bosjö) Kloster i Skaane og fik i Marts 1658 af den svenske Konge Slottet Sølvitsborg i Bleking med By og Gods som Grevskab, Herrisvad Kloster i Skaane og Løfte om et anseeligt Embede. Foreløbig blev han en af de tre Kommissærer, som skulde modtage Hyldingsed af de skaanske Stænder og forberede de nyvundne Landsdeles Sammensmeltning med Sverige. Snart bragte hans tøjlesløse Selvfølelse og urolige Sind ham dog ogsaa i Strid med sin ny Herre. Han følte sig tilsidesat ved ikke at blive Skaanes Generalguvernør og kritiserede over for høje svenske Embedsmænd skarpt Indskrænkningen af de skaanske Adelsprivilegier til Lighed med de svenske. I Juni udtraadte han af Kommissionen, og Karl Gustav viste ham fra nu af en udtalt Mistillid, der ikke blev mindre efter Fredsbrudet i Aug., som Ulfeldt stærkt beklagede. Maj 1659 sattes han under militær Bevogtning i sin Gaard i Malmø, beskyldt for forræderiske Forbindelser med den danske Regering, bl. a. i Sammenhæng med den 325 Sammensværgelse, der i Efteraaret 1658 var dannet for at bringe Malmø tilbage under den danske Krone (se nedenfor S. 347 ff), og især for at have røbet Planerne om Stormen paa København 10.-11. Febr. 1659. Sml. S. 74. -*for at faa Kongen i Tale*: I Følge Ulfeldts egenhændige Forsvarsskrift af Maj eller Juni 1659 var L. Chr. i Helsingør for at »sollicitere noget« hos den svenske Konge, da han 17. Maj gjordes bekendt med Beskyldningerne mod ham. Hun fik ikke Foretræde. 25. Maj søgte hun atter Kongen, men uden Held. Ulfeldt fortæller, at der endog blev forkyndt hende selv Arrest paa hendes Person. At Kongen henskød til hendes eget Valg, om hun vilde være paa fri Fod eller ikke, siges ogsaa i »Jammers-Minde« (S. 98). Det er troligt nok, at hun ikke har meddelt sin Mand dette. Der lagdes ogsaa Arrest paa de af Ulfeldts Børn, som var i Malmø, og paa Tjenestefolkene.

Side 28:

Omtrent 8 Maanedere derefter ... en Proces: 30. Juli 1659 nedsatte Karl Gustav en ekstraordinær Domstol, en »Kommissorialret«, til at dømme i Sagerne vedrørende Malmøssammensværgelsen og Ulfeldts Forhold m. m. og gav s. D. Assessor i den svenske Hofret og Hofauditør Magnus Larson Fuldmagt til paa hans Vegne at føre Sagen mod Ulfeldt. I Okt. gav Kongen sit Minde til, at L. Chr. efter hendes Forslag gennem en Fuldmægtig førte Sagen for sin syge Mand, og efter forskellige Tvister mellem hende og Kommissorialrettens Medlemmer om Formen for Processen aabnedes denne med et Anklageskrift af den kongelige Advokat, som fremlagdes i Retten 24. Okt. Da Ulfeldts Arrest fandt Sted i Maj, beror L. Chr.s Angivelse af Tidsafstanden mellem denne og Processens Begyndelse altsaa paa en Fejlhuskning. - *ad hvilken Vejden Dame blev ført bort*: Den omtalte Jomfru var Birgitte Rantzau (1641-95), som i Dec. 1658 bortførtes fra Bunkeflod Præstegaard af sin Fæstemand Kammerjunker, senere Amtmand, Gehejmraad, Assessor i Statskollegiet og Medlem af Højesteret Corfitz Trolle til Skarholt (1628-84), der var Mellemand mellem Frederik III. og de Skaaninger, som pønsede paa Oprør mod den svenske Konge. -*en dansk Herremands Ejendele*: Se S. 91. - *hendes Søster*: Vistnok Margrethe Rantzau (ca. 1635-ef. 1684), gift med Ove Thott til Biersholm og Skabersø (1626-66). -*procederede man med hende 9 samfulde Uger*: fra 24. Okt. til 22. Dec. 1659. De originale Procesakter findes nu i Riksarkivet i Stockholm, deriblandt flere længere Indlæg fra 326 L. Chr. (af 29. Okt, 16. Nov., 4. Dec. og 22. Dec. 1659), I sin »Duplik« af 16. Nov. skriver hun bl. a., at hun haaber, at Kongen i Naade vil optage denne hendes Erklæring, »anseendes, Gud mig ingen eller højere Forstand haver given den anderledes udi Pennen at forfatte, end som sket er; forhaaber mig som en Kvindespersion forlades, om Stilen ikke er saa polit som Advokatens. Det er hans Embede, og jeg er udi slige Sager lidet dreven«. Fra et advokatorisk Synspunkt maa dog disse Indlæg - selv om de i meget bygger paa de af Ulfeldt før hans Sygdom udarbejdede Forsvarsskrifter - aftvinge Beundring. - En udførlig Skildring af Retsforhandlingerne er givet Birket-Smith I, S. 331-411. Det paavises her (S. 395 ff.), at L. Chr. i sine Udtalelser for Retten ikke altid har holdt sig til Sandheden. - *sin ældste Datter*: Anna Cathrine Ulfeldt. - Wolff: muligvis den samme, som allerede 1634 omtales som værende i Ulfeldts Tjeneste. Se ovenfor S. 7. En tilsvarende Karakteristik af Arten af hans Hjælp under Processen som her giver L. Chr. i sin »Duplik« af 16. Nov. 1659. - Kjeld: Kjeld Friis, Ulfeldts Haandskriver og Sekretær. Han, der selv en Tid var arresteret i Malmø sammen med andre af Ulfeldts Tjenere, boede senere i Hamburg. - *fire Læger*: Disse undersøgte Ulfeldt 14. Dec. 1659. Deres Erklæringer, hvorefter han havde lidt og endnu led af et meget alvorligt apoplektisk Anfald, er bevarede. I Okt. var Ulfeldt blevet undersøgt af svenske Embedsmænd med tilsvarende Resultat. - *sætter de Retten i hendes Hus*: Forhøret i Ulfeldts Hus 17. Dec. 1659 er skildret af L. Chr. i en udførlig Beretning paa Dansk, trykt S. 69-92.

Side 29:

Delinkventernes Hovedmænd: Den mest kompromitterede var Bartholomæus Mikkelsen. Se om denne Oplysningerne S. 347 ff. - *at hendes Mand varen Undersaat osv.*: Se S. 84 ff. - *som der var Svenskere, der havde andet Steds*: I sit Forsvarsskrift fra Maj-Juni 1659 nævner Ulfeldt i denne Sammenhæng svenske adelige, der havde Godser i Danmark og Tyskland uden at være de paagældende Fyrsters Vasaller.

Side 30:

ingen Dom: Dette er urigtigt. Kommissorialretten dømte 23. Dec. 1659 Ulfeldt fra Liv og Gods for Højforræderi mod den svenske Konge. L. Chr., der selv synes 27. Okt. at være stævnet som anklaget, kendtes »for sine ubetænksomme Komportementer« med at søge om Pas fra Kongen af Danmark og sin mundtlige og skriftlige Forbindelse med Bartholomæus 327 Mikkelsen (se herom S. 347 f.) m. m. »skyldig at være udi Hs. kgl. Majestæts Unaade«. Retten vilde dog ikke forkynde Dommen for Ulfeldt, før han var blevet rask, og det er muligt, at L. Chr. ikke er blevet bekendt med dens Indhold. Sandsynligvis var det Karl Gustavs Agt at formilde Dommen stærkt eller helt at benaade Ægteparret. Intet i denne Retning var imidlertid sket, da han 13. Febr. 1660 under et Ophold i Göteborg afgik ved Døden. - *Freden*: Freden i København 27. Maj 1660. Efter Freden - der lod Artikel 24 i Roskildefreden om Ulfeldt og L. Chr. forblive retsgyldig - besluttede den svenske Regering efter Forbøn af Hannibal Sehested, L. Chr.s Svoger, der i Juni-Juli i Stockholm forhandlede om Bornholms Genafstaaelse til den danske Konge, og af Vestmagtsgesandterne 7. Juli 1660 at bevilge Ulfeldt Tilgivelse og Naade og Løsladelse af Fængslet mod, at han underskrev et Kautionsbrev om intet at foretage sig mod Kongen og Rigets Velfærd. - *Flugten til København*: Om Motivet til denne fortalte Ulfeldt selv i et Brev til den svenske Rigsadmiral Karl Gustav Wrangel af 25. Sept. 1662, at man efter Fredsslutningen behandlede ham og hans Hustru med større Haardhed end før, og at den franske Gesandt Hugues de Terlon (der synes at være den »Ven«, til hvem L. Chr. sigter) lod dem vide, at det var besluttet i det svenske Regeringsraad om faa Dage at lade dem føre med Skib til Finland; Terlon nævnte ogsaa det Sted, hvor de skulde anbringes i livsvarigt Fængsel, og det Skib, som laa rede til at overføre dem. Den engelske Gesandt Algernon Sidney gav dem heller ikke i sine Breve meget Haab. Alt dette fik dem, som det synes, til at mistyde Hannibal Sehesteds mere trøsterige Breve. L. Chr. karakteriserede i en Skrivelse af 7. Nov. 1694 ikke helt retfærdigt disse som indeholdende »halve Ord af dobbelt Udtydning, som aleneste til et Ophold kunde anses«. Ogsaa her nævner hun Advarselen fra »en fornem Ven«, men siger, at Skibet skulde føre hende og hendes Mand til livsvarigt Fængsel i Orebro. Faa Dage efter kom et Orlogsskib til Malmøs Rhed, hvis Kaptajn udtalte, at »hans Ladning skulde bestaa i faa Personer«. Flugten fandt Sted, før Meddelelsen om den svenske Benaadningsbeslutning af 7. Juli var kommet Ægteparret i Hænde. Ulfeldt flygtede - 16. Juli, efter L. Chr.s Datoangivelse 1694 - forklædt som Præst til København, hvor han synes at være taget ind hos Birgitte og Franz Speckhan (se ovenfor S. 314) og 19. Juli tilskrev Frederik III. et Brev, hvori han tilbød ham sin Tjeneste. Baade af politiske og andre Grunde ønskede Kongen dog ikke i Øjeblikket at forhandle med sin 328 tidligere oprørske Undersaat. 25. Juli, da han var blevet kendt med den svenske Regerings Beslutning af 7. Juli og havde Grund til at formode, at den næppe vilde kræve Flygtningene udleveret, lod han to Oberster med 50 Ryttere og nogle Musketerer anholde Ulfeldt og L. Chr. - der synes (i Forklædning) at være kommet til København 23. eller 24. Juli - i deres Logis og føre dem til Toldboden, hvorfra et Skib førte dem til Kongens Arveø Bornholm. 27. eller 28. Juli ankom de til Rønne.

Side 31:

en Mand i Hamburg: Sikkert den Tjener, som delte L. Chr.s og Ulfeldts Fangenskab paa Hammershus, Vestjyden Peter Pflügge, der siden tog Ophold i Hamburg. - *skriver vor Hustru* osv.: Brevet til Kongen, dat. Rønne 28. Juli 1660, skrevet af L. Chr. og underskrevet af Ulfeldt, findes nu i Rigsarkivet. Ulfeldt erklærer sig her for uskyldig og lover at tage Ophold i Udlandet, hvis Kongen ikke vil bruge ham i sin Tjeneste. - *Oberst Rantzau*: Oberst Ditlev Rantzau kommanderede sammen med Oberst Mogens Ottesen Kruse den Troppestyrke, som arresterede Ægteparret i København og ledsagede det til Bornholm. - *Fuchs (Fos)*: Adolph Fuchs var vistnok Flamlænder og hed sandsynligvis oprindelig Vos. Han optræder 1645 som Fændrik ved Infanteriet i Holsten, 1652 som Oberstløjtnant, blev 1658 Generalmajor, havde 1658-59 Kommandoen over Garnisonen paa Christianshavn, var Juli 1659-Dec. 1661 Guvernør (Lensmand) og Kommandant paa Bornholm, 1662 Guvernør over Nyborg Fæstning og Amtmand over Nyborg Amt. L. Chr.s yngste Søn Christian Ulfeldt kalder ham »en Bonde, en Skrædder af Haandtering«. Den Karakteristik, han har givet af sig selv i sine Rapporter til Kongen fra Bornholm, stemmer ganske godt med L. Chr.s Billede af ham. Nævnes kan t. Eks., at han i en Indberetning af 30. Juli 1660 foreslaar Kongen at lade Ulfeldt gennempiske to eller tre Gange om Dagen for at kurere hans »Kolik« og »banke Penge« ud af ham. - *Hammershus Slot*: Fangerne blev indsat i »Rustkammeret i Taarnet« - vistnok i 5. Etage i det saakaldte »Manteltaam« i det inderste Bygningskompleks - hvor der ogsaa anbragtes en Seng til deres Tjener. Døren var indrettet til at lukkes udvendig og forsynet med et Hul til at se igennem. Udenfor placeredes to Skildvagter, og der var desuden en Vagt paa en Sergent, en Korporal og nogle menige. En Tid var der ogsaa om Natten Skildvagt inden for Døren for at holde Øje med Fangerne og passe paa Lyset. I den første Tid tillodes det dem at trække frisk Luft paa Taarnets Loft. 329 - I »Jammers-Minde« fortæller L. Chr., at hun om sit og sin Mands Fangeliv paa Hammershus havde forfattet »en fuldkommen Beskrivning« (se S. 98), som hun formodede var i hendes Børns Eje. Det fremgaar af Selvbiografien (Se S. 37), at hun nedskrev denne Beretning eller Grundlaget for den under selve Fangenskabets. Den synes nu at være gaaet tabt, men en Række Episoder af Fangenskabets Historie belyses ret udførligt gennem Indberetninger fra Generalmajor Fuchs til Kongen og Rentemester Gabel, de i Okt. 1661 over Ægteparret og andre afholdte Forhør og Ulfeldts utrykte, 1663 i Basel udarbejdede Forsvarsskrift (»Apologi«). Bemærkelsesværdigt er det, som paapeget af Birket-Smith, at L. Chr. i Selvbiografien skildrer de Afsnit af sit Liv mest udførligt og mest korrekt, hvormed hun samtidig med eller ikke længe efter Begivenhederne har nedskrevet Beretninger (Rejsen til Danmark 1656, Forhøret i

Malmø 17. Dec. 1659, det bornholmske Fangenskab). Se om Fangenskabet i øvrigt Birket-Smith II, S. 1-96. -*en sand Dina*: L. Chr. mener: en Kvinde af Dina Vinhofvers' Type. Hun hed Cathrine og var gift med Vagtmester Hans Mejer. Fuchs siger om hende i sin Rapport til Kongen af 30. Juli 1660, at hun var et »forslagent Fruentimmer, men dog kunde se saa enfoldig ud, som om hun ikke kunde tælle til fem«. Hendes Forhandlinger med L. Chr. og Fuchs' Beslaglæggelse af Skrinet, der fandt Sted faa Dage efter Fangernes Ankomst til Hammershus, belyses ved flere Kildevidnesbyrd, bl. a. Fuchs' lige nævnte Rapport og de over Cathrine og hendes Mand og Ulfeldt og hans Hustru 4-6. Okt. 1661 afholdte Forhør. Sml. Birket-Smith II, 8-10. - *Majoren*: Major ved Bornholms Garnison Otto Krantz. - *en lang Diskurs* osv.: L. Chr.s Forsøg paa at bestikke Fuchs og hans Frue, Maria Jeanne (Jenne) Roetcaes, skildres bl. a. i Fuchs' Breve til Kongen og Gabel af 4. Marts og 10. April 1661 og L. Chr.s og Ulfeldts Besvarelser af de Spørgsmaal, der stilledes til dem ved Forhør 5. og 6. Okt. 1661. Sml. Birket-Smith II, S. 10-19. Fuchs angav som Motiver, at han vilde skaffe at vide, hvilke Venner Ægteparret havde i København, og faa fat paa det omtalte Vekselsbrev (paa Amsterdam) paa 40.000 Rdl., men hans Optræden synes ret tvetydig. L. Chr. siger i Forhøret 5. Okt., at Fuchs havde gjort hende mange »Tilbud og Tilskyndelser«, før hun bragte Sagen paa Bane i en Samtale med hans Frue.

Side 32:

Hannibal: L. Chr.s Svoger Hannibal Sehested, som efter Arveregeringens Indførelse i Okt. 1660 blev Rigsskatmester. 330 - *sit Svar*: Der omtales i Brev fra Fuchs til Gabel af 4. Marts 1661 et Klageskrift (»Verantwortungsschrift«), som Ulfeldt havde udsendt, og Hvori han skarpt angreb Guvernørens Adfærd med det opbrudte Skrin. Det nævnes ogsaa, at Fangerne fik smuglet Breve baade til Hamburg og England. - *Fos...banderog stormer* osv.: Det omtalte Sammenstød med Fuchs synes, skønt L. Chr. henlægger det til før Jul 1660, at være identisk med det, som fandt Sted 2. Marts 1661, og som er skildret bl. a. i Fuchs' Breve til Kongen og Gabel af 4. Marts 1661 og i Ulfeldts Svar ved Forhør 5. Okt. og Fuchs' Modbemærkninger hertil 31. Okt. 1661. Foranledningen var Ulfeldts stærke Fordømmelse af Fuchs' Aabning af Skrinet over for Landsdommer Peder Olufsen Hassel og Major Krantz, hvem Fuchs havde sendt til ham for at meddele en kongelig Kundgørelse om, at Skiftet efter Kirsten Munk nu skulde holdes, og at han derfor egenhændigt maatte anmelde sine Fordringer i Boet ud over sin lovlige Arvepart. Sml. Birket-Smith II, S. 21-26. L. Chr.s Fortælling om Fuchs' Udfordring og det Svar, hun gav, idet hun trak Haarnaalen ud, genfindes i et senere Brev fra hendes Søn Christian Ulfeldt; Major Krantz udtalte i Forhør i Okt. 1661, at Ulfeldt ved en Ytring fik Fuchs til at slaa paa Kaarden. Ulfeldt skildres i øvrigt ved denne Tid af Fuchs som meget forstyrret; han kaldte sig bl. a. Fyrste. Samtidig beskæftigede han sig med Billedskæren.

Side 34:

Da Maanen var dem gunstig: Flugtforsøget fandt Sted 13.-14. Marts 1661 - ikke, som L. Chr. ved en Fejlhuskning skriver, i April. Det skildres udførligt i en Indberetning fra Fuchs til Kongen af 22. Marts 1661, hvortil følger sig L. Chr.s, Ulfeldts og andres Udtalelser ved Forhør i Okt. 1661. Sml. Birket-Smith II, S. 28-45. Ulfeldt havde med en Egetræspind udboret Muren under Jernstængerne i et af Vinduerne, saa at de let kunde fjernes. Flugten fandt Sted Kl. 10 Aften. Der var lavet et Nedfiringsskudapparat med et Bræt eller en Hejsestol til at sidde paa og Snore løbende i Skurer i Vindueskarmen, der var indsmurt i Lysetælle. Fuchs omtaler med Undren L. Chr.s Dristighed under den farefulde Nedstigning ad Klippen, som han kun ved at forklare med, at Djævelen stod hende bi. Tjeneren fortæller i Forhøret over ham 5. Okt. 1661, at de kom ned »ved Blommetaarnet« (»bei dem Bluhmthurm«). Derfra naaede de ned i Mølledal 60 m under Slottet. Ved den Støj, de lavede ved at bryde igennem et Gærde, vaagnede, fortæller Fuchs i den nævnte Indberetning, en i Nærheden boende Kromand, som troede, at det var Tyve, der 331 vilde bryde ind i hans Svinehus. Det var nu ved at gry, og en stærk Taage skjulte Genstandenes Omrids. Kromanden og hans Kone blev helt betænkelige ved at se »de ubekendte underlige Postyrer«. »Thi Grevinden var behængt med al Slags Dingeldangel af Snore, Lagener og Sejl, og de Pløkke og Træstykker, som var bundne dertil, og som de vilde have til deres Sejlads, raslede mod hverandre; dertil havde hun den forpinte Greve, som ikke kunde gaa alene, paa Halsen. Tjeneren krøb ogsaa af Sted noget hinkende og krumbøjet paa Grund af hans Fald og med en stor Byldt paa Ryggen, og ovenpaa Bylten var der bundet to krumme Træstykker, hvoraf de vilde betjene sig ved deres Sejlads. Disse Træstykker forestillede ikke daarligt et Par Horn ...« Krofolkene troede, de saa Spøgelse, løb ind i Huset igen og smækkede Døren i efter sig. Senere naaede Flygtningene frem til Sandvig, hvor L. Chr. forgæves søgte at leje en Baad af Fiskerne. En af Førerne for Strandvagten forlangte, at hun og hendes Ledsagere skulde følge med til Major Otto Krantz, der laa med en Afdeling Soldater i Sandvig. Kort efter kom Krantz selv til Stede og førte dem med til sin Bolig, efter sit og Fuchs' Udsagn lige i Tide til at redde Ulfeldt fra den ophidsede Almue, som gav ham Skylden for Roskildefreden, hvorved Bornholm afstodes til Sverige.

Side 37:

Iod gøre et andet Rum færdigt: Fuchs fortæller, hvad der til Dels bekræftedes i Forhørene i Okt., at han i det af Fangerne forladte Værelse midt paa Gulvet i Halmen fandt et brændende Lys, næsten nedbrændt i Stagen, nogle utændte Lys og Lysestumper i Tjenerens Seng og en Del Træstykker, besmurt med Tælle. Paa Grundlag heraf beskyldte han dem - sikkert uberettiget - i sit Brev til Kongen af 22. Marts for at have villet stikke Ild paa Slottet. Han fandt ogsaa en Kat med tilbundet Mund og en Narrehætte paa Hovedet.

Side 38:

Befaling fra Hoffet: Ved kgl. Ordre af 4. April 1661 befaledes det Fuchs straks at skille Ulfeldt og L. Chr. fra hinanden og hensætte dem hver for sig i et »Logement à part«. Fuchs lod saa indrette tre Rum oven over hinanden, vistnok i »Manteltaarnet«, det øverste til L. Chr., det midterste til Ulfeldt og det nederste til Tjeneren. I Følge Ulfeldts »Apologi« lod han anbringe Trækasser uden for Vinduerne for at hindre Fangerne i at se og tale med hinanden. - *udstaffere to Fængsler med Jern*: Fuchs anslog i en Skrivelse til Kongen af 25. Juni det Jern, som var anvendt til Fængslernes Udstyrelse, til over 20 Skippund (3200 kg).

332

Side 39:

Bolt: Den nævnte Kaptajn Herman Bolt beretter i en Forklaring, han 1. Nov. 1661 afgav, om en lignende Scene mellem Fuchs og Ægteparret som den oven for skildrede. Fuchs beskyldte ved denne Lejlighed Fangerne for at have villet slaa ham ihjel med de Knipler, de førte med sig under Flugtforsøget, og udtalte bl. a.: »I har villet slaa Hjernen ind paa mig, men jeg skal endnu indsulte *Eders* Hjerner!« - *Adskillelse*: Adskillelsen fandt Sted 15. Juni 1661, tre Maaneder efter Flugtforsøget. »Deres Skilsmisse var«, skrev Fuchs 25. Juni til Kongen, »noget pitoyabel [ynkværdig] at se paa, thi de græd heftigt paa begge Sider«. Han tilføjer, at Ulfeldt snart kom i godt Humør, men at L. Chr. »holder sig ganske stille og siger sjældent et Ord«. Det bør anføres, at Fuchs bad Kongen om, at Ægteparret maatte være sammen nogle Timer daglig eller i alt Fald spise til Middag sammen, hvad der dog ikke blev bevilget. Om deres Kaar i de sidste Maaneder af Fangenskab se i øvrigt Birket-Smith II, S. 52 ff.

Side 40:

Grev Rantzau: Se nedenfor. - *Jacob Petersen*: (1622-1704), en Rendsborger, som 1655-64 var kongelig Kammertjener og i høj Gunst hos Dronningen, hvad der gav ham ikke ringe Indflydelse. Han var en driftig Forretningsmand og erhvervede betydelige Ejendomme, men hans voksende Modsætningsforhold til Kongens Favorit Christoffer Gabel tvang ham 1664 til at forlade Landet, hvorefter han dømtes ære- og fredløs. Han svang sig imidlertid op i det fremmede, blev Dronning Sophie Amalies Brødre, de braunschweig-lüneburgske Hertugers Generalkommissær og Resident i Haag, erhvervede flere Godser og fik 1676 Patent som Rigsbaron under Navnet »von Petersen«. - *hendes Børn udjagne fra Skaane*: Den svenske Regering befalede, efter at L. Chr. og Ulfeldt var sat i Fængsel paa Bornholm, deres i Malmø efterladte Børn straks at forlade Sverige; senere fastsattes 1. Aug. 1661 som yderste Frist for deres Afrejse. - *Grev Rantzau*: Rigs-grev Christian Rantzau til Breitenburg (1614-63), Statholder i den kgl. Del af Hertugdømmerne og fra Aug. 1661 Frederik III.s Førsteminister og »Overstatholder«, opholdt sig paa Bornholm fra 15. Sept. til Slutningen af Nov. 1661. Hans Hverv var paa Kongens Vegne at modtage Troskabsed af Øens Indbyggere, undersøge Klager over Fuchs' Forvaltning og forhandle med Ulfeldtparret om en Overenskomst med Kongen. Om disse Forhandlinger og de Regeringsovervejeiser, der gik forud, henvises til Birket-Smith II, S. 55-80. En af Rantzaus Ledsagere, hans Raad og Hofmester Otto v. Qualen fandt 333 i L. Chr.s Værelse paa Væggen bag et Tæppe, som skulde hendes Toiletsager, et Digt, skrevet med »Rødsten og Blyant«. Digtet -der begynder: »Kom Herre, kom! - jeg er ensom, - maa sukke højt og klage« (Mel.: »Du Herre Krist«), og som Rantzau i Afskrift sendte Kongen - indeholder en Bøn til Gud om at bryde hendes Fængsels Baand og atter forene hende med Mand og Børn. Det er trykt bl. a. i M. K. Zahrtmann: Borryngholmerens Historiebog, 3. og 4. Bog, 1935, S. 23.

Side 41:

sin Broders Hustru: Kong Karl II. af Englands Broder, Hertug Jakob af York, den senere Kong Jakob II., havde 3. Sept. 1660 ægtet Anna Hyde, Datter af Lordkansler Edward Hyde, fra April 1661 Earl of Clarendon. Hendes Døtre var Dronningerne Marie og Anna. - *Affæren med Dina*: Se S. 318. - *sluttet alt med hendes Mand* osv.: Ulfeldt underskrev efter en Del Modstand, som Rantzau skal have brudt bl. a. ved at true ham og hans Hustru med Henrettelse, 27. Okt. 1661 en saakaldt »Deprektion« (Bøn om Tilgivelse). Han tilstod i dette Dokument sine Forseelser, lovede aldrig at foretage sig noget til Kongens, Kongehusets og Rigets Skade mod Tilladelse til at bo paa Fyn eller i Udlandet, aldrig uden Kongens Tilladelse at komme til Sjælland eller, hvor Hoffet ellers opholdt sig, eller drage til Udlandet og søge Tjeneste der, at give sit Minde til Afskaffelsen af L. Chr.s og hendes Børns Titel af Grevinder og Grever af Slesvig og Holsten og at afstaa det ham og hende tilhørende Løvsøre, der var kommet i Kongens Besiddelse, samt deres Godser paa Sjælland (Saltø, Bavelse og Lellinge). Ved et andet Dokument af samme Dato gav han Afkald paa en Obligation paa 63.000 RdL, som Kongen efter Roskildefreden havde udstedt til ham som Erstatning for Beslaglæggelsen af hans Godser. Under Forhandlingerne lovede Ulfeldt ogsaa, at L. Chr. ikke skulde kalde sig Kongens Søster.

Side 42:

de Klager, de havde mod Fos osv.: Der blev 4.-6. Okt. og 29. Okt.-2. Nov. 1661 optaget Forhør over Fangernes Forhold til Fuchs og deres Flugtforsøg. For Fuchs' Vedkommende førte Undersøgelsen af hans Forvaltning til, at han fik sin Afsked, men han blev dog Aaret efter Guvernør og Amtmand i Nyborg. -

Oberstløjtnant Lützens: Oberstløjtnant Detlev Lützens fungerede som Kommandant paa Hammershus, til den ny Guvernør, Oberst Hans Schrøder i Marts 1662 kom til Bornholm. - Den omtalte Jagt medførte en kongelig Ordre til Lützens af 7. Dec. om, at han skulde forelægge Ulfeldt 334 og L. Chr. et Udkast til et Underkastelsesdokument (en »Revers«), som de skulde afskrive og undertegne i tre Eksemplarer. Heri maatte Fangerne ud over, hvad de tidligere var gaaet ind paa, forpligte sig til at give Afkald paa de Rettigheder, de havde erhvervet ved Roskildefreden, til, at de og deres Børn skulde opgive enhver Tanke om at drage Fuchs til Ansvar eller hævne sig paa nogen, som de mente, havde Skyld i deres Fangenskab eller havde tjent dem under dette, samt til at afstaa endnu forskellige Jordejendomme, Klenodier og Penge - bl. a. Indholdet af det af Fuchs beslaglagte Skrin. Efter stærk Modstand fra Ulfeldts Side fandt Underskrivelsen Sted 14. Dec. 1661. Ulfeldt fortæller i sin »Apologi«, at han fik Lützens' Tilladelse til før Underskrivelsen gennem Vinduet at høre sin Hustrus Mening. Han kaldte paa hende og raabte med høj Stemme disse Ord, som han selv gengiver paa Fransk: »Frue, finder I godt og nødvendigt, at vi vedbliver at henslæbe vort Liv i den Elendighed, som omgiver os, eller skal vi afslutte vor Tragedie med den Død, hvormed man truer os?« L. Chr. svarede med tre latinske Verslinier, delvis hentede fra den romerske Digter Martialis' Epigrammer:

»Let det i Modgang er med Haan at paakalde Døden.
Større Kraft har dog den, som evner at leve i Elend.
- Ske kan i stakket Stund, hvad ej Aaringer lange gav Haab om.« -

Gabels Jagt: Holsteneren Christoffer Gabel (1617-73) var fra 1639 Hertug, senere Kong Frederik III.s Kammerskriver. Han blev Kongens mest fortrolige Yndling, udnævntes 1660 til Rentemester og 1664, samtidig med, at han ophøjedes i Adelsstand, til Statholder i København. Han stod Rantzau nær og besad Hovedindflydelsen blandt Kongens Ministre i Frederik III.s senere Aar. - *kom til København*: Ankomsten til København synes at være sket 20. Dec. under alle mulige Sikkerhedsforanstaltninger fra Kongens Side. Grev Rantzau og Rentemester Gabel modtog Fangerne og førte dem i Vogn til Rantzaus Gaard i Kannikestræde, som holdtes under Bevogtning af de Soldater, der havde ledsaget dem fra Rønne. 21. Dec. maatte de underskrive en ny »Revers«, som dog ikke afveg væsentlig fra den af 14. Dec. Aarsagen var Kongens Ønske om at give det Udseende af, at Underkastelsesdokumentet var underskrevet efter Fangernes Frigivelse; det siger, at de er »arriveret udi København udi deres Frihed«. Samme Dag sendte Ulfeldt Kongen et fransk Brev, hvori han i ydmyge 335 Vendinger gav Udtryk for sin Taknemlighed og lovede tro Tjeneste. Den 22. eller 23. aflagde han, dog først efter en Del Indvendinger, knælende Troskabsed i Rantzaus, Gabels og Feltherre Hans Schacks Nærværelse og af- og underskrev Edsformularen. 26. Dec. udstedte han Skøde til Kongen paa sin ved Reversen afstaaede Gaard i København. At Dronning Sophie Amalie tog sig Frigivelsen nær, siges ogsaa af den svenske Resident Duvall. »Man vil sige«, skriver Duvall i samme Brev (dat. Helsingør 31. Dec. 1661), »at Grev Rantzau og Gabel, der har bidraget meget til Ulfeldts Befrielse, ikke skal have gjort dette uden en stor Foræring«. For Gabels Vedkommende stadfæster L. Chr. dette i »Jammers-Minde« (S. 235). 26. Dec. sendte Ulfeldt Kongen - for at vise sine store Evner - et temmeligt fantastisk Projekt til Opbrænding af en fjendtlig Flaade i en Havn uden Risiko for Angriberens egne Skibe. Det lykkedes ham dog ikke at faa Kongen i Tale, og 27. Dec. afrejste Ægteparret til Ellensborg (nu Holckenhavn) ved Nyborg, der var tilfaldet L. Chr. ved Arveskiftet efter hendes Moder, og som hun havde faaet Lov til at beholde tillige med Øen Turø. Her sluttede snart de fleste af Børnene sig til Forældrene.

Side 43:

Forlov at rejse osv.: Ulfeldt, som nu, hærges af Sygdom og Skuffelser, var mere eller mindre sindssyg, fandt sig ikke længe i det stille Liv paa Ellensborg. Han tumlede med Planer om atter at gøre sit Geni gældende i Statslivet og faa Oprensning og Hævn for alle Ydmygelser. I Maj 1662 opnaaede han gennem Rantzau, Gabel og Rigsadmiral Henrik Bielke Kongens Tilladelse til for sit Helbreds Skyld at foretage en Rejse til Udlandet for at bruge Bade. Rejsens Varighedsfrist synes, som L. Chr. skriver, at have været 18 Maaneder. Hvilket Badested der var Tale om, opgives forskelligt. L. Chr. skriver Frankrig. I et Brev fra Frederik III. til Kurfyrsten af Brandenburg fra 1663 nævnes Provence. I Selvbiografien Skildring af det første Forhør over L. Chr. i Blaataarn (udeladt i denne Udgave) fortæller L. Chr., at hun svarede Kansler Peter Reetz paa Spørgsmaalet om, »hvad hendes Mand havde gjort i Frankrig paa den sidste Rejse«, at »hendes Mand var rejst til Frankrig for at bruge Badene i ... (qve son mary étoit allé en France pour prendre les eaux de ...)«, idet Stedet i de bevarede Afskrifter staar in blanco. Den franske Bearbejdelse af Selvbiografien udfylder: »[les eaux de] Bourbon«, hvorved vel snarest maa tænkes paa Bourbon l'Archambault i Bourbonnais (nuv. Departement Allier), hvis varme Bade nød Ry i 17. Aarh. »Jammers-Minde« har i sit Referat af Forhøret kun »der i Landene« (S. 114). 336 Duvall siger i et Brev af 12. April 1662, at Ulfeldt har faaet Tilladelse til en gøre en Rejse til »Surbrøndene i Tyskland«, senere fortællende Kilder af tvivlsom Paalidelighed har Spa i det daværende Bispedømme Liège eller den tyske Rigsstad Aachen. Alt tyder dog paa, at Tilladelsen udtrykkeligt eller stiltiende har gjaldt et fransk Badested. Ægteparret afrejste fra Ellensborg i Slutningen af Juni, men allerede forinden havde Ulfeldt ladet Kong Ludvig XIV. af Frankrig vide, at han havde noget at meddele ham til Bedste for hans Tjeneste. Efter Opholdet i Amsterdam - hvor Ulfeldt havde den nedenfor nævnte Sammenkomst med Daniel Stephani, og hvor L. Chr. efter Ole Borchs Rejsedagbog 25. Juli sammen med sine Sønner og en Datter overværede Opførelsen af en Tragedie om sin Fætter Karl I. af England - og i Brugge rejste Ægteparret vistnok i Slutningen af Sept. til Paris, hvor det opholdt sig tre Uger. Ulfeldt deltog her meget i Selskabslivet, omgikkes flere franske Ministre, havde to Gange Audiens hos Ludvig XIV. og fremsatte

flere Projekter, som efter hans Mening vilde være til største Nytte for Frankrigs Handel og Finanser, men hvis Udførelse i alt Fald for nogles Vedkommende vilde være til Skade for Danmark-Norge. Han søgte ogsaa ved sine Udtalelser at skade sin Svoger Rigsskatmester Hannibal Sehested, som paa den Tid var paa en vigtig Sendefærd i den franske Hovedstad. Fra fransk Side skænkede man ham dog ikke større Opmærksomhed og - skriver Sehested - »udlo« hans Projekter. - *en Rejse til England*: Ulfeldt havde under sit Ophold i Holland 1649 laant den unge landflygtige Kong Karl II. af England 13.700 Rdl., og L. Chr. havde laant ham 11 Diamantringe til en samlet Værdi af 5000 Rdl. Karl II. havde efter Republikkens Fald i Maj 1660 bestøget sine Fædres Trone, men var, som L. Chr. skriver, en daarlig Betaler, bl. a. fordi Parlamentet bevilgede ham saa knappe Midler til Regeringens Førelse. - *sin ældste Søn*: Christian Ulfeldt havde i Sommeren 1661 opholdt sig i London, hvor han i Følge den danske Resident Petkum havde vundet Karl II.s Yndest. - *Rencontre med Fos*: Efter Ulfeldts og L. Chr.s Tilbagekomst fra Paris til Brugge fik deres ældste Søn Christian Ulfeldt 6. Nov. 1662 Nys om, at Forældrenes Plageaand fra Hammershus Generalmajor Adolph Fuchs var kommet til Byen med sin Hustru. Han fulgte, ledsaget af Tjeneren Peter Pflügge, der havde delt Hammershusfangenskab, efter Fuchs' Vogn og stak, da Vognen holdt ved Borgmester Leernouts Port, Generalmajoren ihjel med en Dolk. Den unge Drabsmand undkom ved sine Venners Hjælp 337 fra Byen og udsendte kort efter en Skrivelse, hvori han redegjorde for sine Motiver og bestemt hævdede, at han havde handlet efter egen Tilskyndelse og uden i Forvejen at have røbet sit Forsæt for sine Forældre. At dette er rigtigt, bekræftes af et Brev, han nogen Tid efter skrev til Moderen, men Brevet viser ogsaa, at han mente at handle i hendes Aand. Ulfeldt og L. Chr. fralagde sig i Breve til Frederik III., Chr. Rantzau, Gabel og Henrik Bielke Andel i Drabet, men Kongen var stærkt ophidset og søgte at fæaa Christian Ulfeldt paagrebet. Den unge Mand søgte Tilflugt i Rom, hvor han bl. a. fandt en Beskytterinde i Exdronning Christina af Sverige; han døde her, vistnok sindssyg, som katolsk Kannik 1688. - *vel tilfreds og fuld af Latter*: Ulfeldt havde paa det Tidspunkt tilbudt Kurfyrsten af Brandenburg at hjælpe ham paa Danmarks Trone. I Juli 1662 havde han i Amsterdam truffet Daniel Stephani, som var Informator for Kurfyrst Frederik Wilhelms ældste Søn, og haft to Samtaler med ham, hvori han lod ham vide, at han (Ulfeldt) havde højvigtige Sager at forhandle med Kurfyrsten om og senere vilde gøre ham sin Opvartning. Ved den sidste af disse Samtaler var L. Chr. i Følge Stephani til Stede. I Dec. s. A. modtog Ulfeldt derefter i Brugge Besøg af Generalmajor Alexander v. Spaen, som Kurfyrsten sendte til ham som Følge af hans Udtalelser til Stephani. I Samtalen med v. Spaen fortalte Ulfeldt, efter at have taget ham i Ed paa intet at røbe for andre end Kurfyrsten, at hele Gejstligheden og Adelen i Danmark og Størstedelen af den øvrige Befolkning var saa utilfreds med Frederik III., at man havde anmodet ham (Ulfeldt) om at lede en Opstand, der skulde støde Kongen fra Tronen. Havde Kurfyrsten Lyst til Danmarks Krone, haabede Ulfeldt at kunne skaffe ham den. v. Spaen sendte en Indberetning om Samtalen til Kurfyrsten og aflagde kort efter mundtlig Rapport i Königsberg. Gennem Flensborgamtmanden Ditlev Ahlefeldt, der i April 1663 efter Anmodning til det danske Hof sendtes til Königsberg, meddelte Kurfyrsten den danske Konge Ulfeldts Udtalelser; og han sendte tillige en Kopi af v. Spaens Indberetning til København, hvor Kongen og hans Ministre i Maj fik fuld Oplysning om Sagen, der vakte en panikagtig Bestyrtelse, bl. a. fordi man satte den i Forbindelse med Rygter om samtidige svenske Rustninger. Paa denne Baggrund fandt L. Chr.s Rejse til London Sted. Mens hun var i England, opsøgte v. Spaen efter Frederik III.s Ønske i Juli paany Ulfeldt i Brugge for at sondere ham nærmere. Ulfeldt, der i Foraaret havde været stærkt optaget af at bombardere Ludvig 338 XIV. med ny Projekter, syntes ved denne Lejlighed noget mere reserveret, men gav dog en Række Oplysninger om Forhold og Personer i Danmark. Bl. a. meddelte han, at otte af de fornemste danske Adelsmænd for ikke længe siden havde henvendt sig til Venner af hans Hustru og begæret, at han vilde komme hjem og overlægge med dem, hvorledes de skulde befri sig for Frederik III.s Aag. Han tilbød, hvis Kurfyrsten ønskede det, at komme til Berlin for at drøfte Sagen. 24. Juli 1663 dømte Højesteret ham som skyldig i højeste Grad af Majestætsforbrydelse til at have Liv, Adelskab og Ejendom forbrudt. - Under Forhørene i Blaataarn nægtede L. Chr. at kende noget til, at hendes Mand havde indladt sig i landsforræderiske Forhandlinger med Brandenburg (S. 124 f., 132 ff.), og hun gentog Benægtelsen i »Jammers-Minde«s Fortale til hendes Børn (S. 96 f.). Hvor meget hendes forstyrrede Mand har røbet for hende af Indholdet af Samtalerne med v. Spaen, under hvilke hun ikke var til Stede, vides ikke. At den højt begavede Kvinde intet som helst skulde have anet derom, er dog lidet troligt, og hun havde, da Ulfeldt i 1650erne gik Sveriges Ærinde, og siden under Malmøprocessen stillet sig fuldt ved hans Side. En Sag for sig er, at hun havde Grund til, hvis hun kendte Ulfeldts Udtalelser til Brandenburgeren, at tillægge dem liden Betydning for Begivenhedernes Udvikling. Hvorledes hendes Stemning var i Foraaret 1663, fremgaar af et Brev til Dr. Otto Sperling d. æ., dat. Brugge 27. April 1663. Hun skriver her: »Dersom os er endnu længere Liv forelagt, da tror jeg, at Lykken os endnu noget balotterer [d. e. tildeler]. Det er Sagen, som store dybe Tanker foraarsager, derfor vil jeg bryde det der af og slutte med Guds Velsignelse, som jeg ønsker Eder og min lille [d. e. hendes yngste Søn Leo], og glæder mig, at han holder sig saa vel og lystig. Kan jeg ikke hævne mig, saa kan han maaske gøre det en Dag; var jeg endda vis paa det, saa vilde jeg dø med et content [d. e. tilfreds] Hjerte, naar det skal være ...«

Side 44:

den 24. Maj 1663: Datoen for Afrejsen til England sætter L. Chr. i Alterklæderandnoterne fra 1686 (se S. 300) til 13. Maj 1663. Gaar man ud fra, at hun paa dette Sted i Selvbiografien anvender den i Flandern da brugelige gregorianske Tidsregning, der i 17. Aarh. var 10 Dage foran den i Danmark (og England) brugte julianske, bliver Forskellen imidlertid kun én Dag. - *den Herremand*: Kaptajn Jan Marcus Cassetta fra Brugge,

der senere gav L. Chr.s Døtre Ly i sit Hus dér. -*Kongen ... lovede osv.*: Karl II. overdrog Undersøgelsen 339 af L. Chr.s Gældsfordring, om hvilken han næppe har haft en meget tydelig Erindring, til Statssekretær Sir Henry Bennet, 1663 Baron, senere Earl af Arlington. Denne satte sig i Forhindelse med den danske Konges Resident i London, den hollandskfødte Simon de Petkum (1668-70 Præsident for det første danske Kommercekollegium). Petkum gjorde med Urette gældende, at de Laan, Ulfeldt i 1649 havde ydet Karl, alle stammede fra den danske Konges, ikke fra Rigshofmesterens egen Kasse. Han lod sig dog, skrev L. Chr. 30. Juni fra London til Bennet, overbevise af de Bevisligheder, hun forelagde ham. Ved denne Tid modtog imidlertid Petkum fra Frederik III. Breve af 20. Juni, ledsaget af en kongelig Haandskrivelse til Karl II, der gav Meddelelser om Ulfeldts højforræderiske Forhandlinger med v. Spaen og befalede Residenten at forlange Ulfeldt og L. Chr. udleveret, saafremt de befandt sig paa engelsk Grund. - *afrejser fra London*: 7. Juli rejste L. Chr. over Gravesend til Dover for at vende tilbage til Brugge. Naar hun i Selvbiografien siger, at det var efter hendes Mands gentagne Opfordringer, udelukker dette næppe, at hun kan have hørt Rygter om Frederik III.s Henvendelse til den engelske Konge. Bevislighederne for Gældsfordringen overgav hun efter Bennets Raad til Londonadvokaten Mowbray. - *en Ordre fra Kongen af England*: 8. Juli udvirkede Petkum en Ordre til Kommandanten paa Dover Castle Kaptajn Strode om at tilbageholde L. Chr. sammen med hendes Mand, hvis han fandtes hos hende, og deres Tjenere, holde hende i strengt Fangenskab (a close prisoner) og sikre sig alle hendes Papirer. Thomas Parnell, som overbragte Ordren, instrueredes om at bistaa ved dens Udførelse; L. Chr. skulde indbydes, om nødvendigt: tvinges til at tage Ophold paa Dover Castle, hvor der skulde sørges for hende paa bedste Maade. 11. Juli førtes hun i Overensstemmelse hermed, uden at gøre Modstand, fra et Værtshus i Dover, hvor hun var taget ind, op paa Slottet. Hendes Papirer beslaglagdes, ogsaa nogle Breve, hun havde kastet i et Kloset. 1. Aug. skrev Bennet til Strode, at Kong Karl var tilfreds med den indkomne Rapport. »Bliv ved med samme Maskespil (the same mask): offentlig at tilkendegive Hans Majestæts Misfornøjelse med alle, som bidrog dertil, især Løjtnanten (Broughton), og dette ganske særligt i Nærværelse af Hr. Cassetta, for at han ikke skal fatte Mistanke om nogen Seen gennem Fingre (connivance).« Svarende hertil skrev Petkum 17. Juli til Bennet, at »vort Anslag er vel forberedt (our plot is well laid)«, og at det skulde udføres 340 paa en saadan Maade, »at Hans Majestæt ikke saas deri (so His Majesty be not seen in it)«. Over for Offentligheden betegnedes L. Chr.s Arrest som fremkaldt ved, at hun manglede Pas. Ogsaa Cassetta skulde efter Ordre holdes fængslet i nogen Tid. Forgæves bad L. Chr. i Breve til Bennet (af 12. Juli og 1. Aug.) og Karl II. (af 16. Juli) om Lov til at fortsætte sin Rejse.

Side 45:

Førstesekretæren: Der maa aabenbart menes Bennet. - *Viceadmiral Ayscue*: Viceadmiral Sir George Ayscue, en af Tidens mest ansete engelske Søofficerer. - *Peter Dreyer*: Peter Carstensen Dreyer eller Drejer (1628-1703), 1656-1664 Rektor ved Vordingborg Skole, 1663 knyttet som Sekretær til Petkum i London, 1664-68 Sekretær i Danske Kancelli, 1668 Vicelagmand, 1671 Lagmand i Trondhjem Stift. - *for Fuchses Død*: I et Brev, L. Chr. 16. Juli skrev til Karl II, nævner hun ikke denne Aarsag, men siger, at hun, da Dreyer havde beslaglagt hendes Papirer, havde Grund til at tro, at »min Arrest kunde skyldes nogen Mistanke fra den [d. e. dansk] Side; og skønt jeg har en god Samvittighed over for alt, hvad man kunde opsinde imod mig, saa faar dog Fortiden mig til at frygte Fremtiden.« - *Denne Svigagtighed*: I »Jammers-Minde«s Fortale (S. 100) udtaler L. Chr. sig med stor Bitterhed om Karl II.s Handlemaade Senere danske Historikere fra og med Holberg har gjort det samme, og det lader sig naturligvis ikke nægte, at den - i Lighed med saa mange fyrstelige Handlinger gennem Tiderne - er præget af en vis Kynisme. Til hans Forsvar kan dog anføres, at en dansk-engelsk Traktat af 1661 forpligtede den danske Konge til at udlevere alle, som havde Andel i Karl I.s Henrettelse, og begge Konger til ikke at tilstaa hinandens »Fjender eller Oprørere« Ophold i deres Lande, at L. Chr. af Frederik III. mistænkte for at være medskyldig i Mandens Forræderi, og at engelsk Statsinteresse i 1663, da der forberedtes meget vigtige Forbundsforhandlinger mellem England og de nordiske Stater, gjorde det svært for den engelske Konge mod sin danske Broders indtrængende Begæring at lade L. Chr. undslippe. Det bør ogsaa nævnes, at han flere Gange lod sine Gesandter til Danmark andrage om en Lettelse i hendes Fangekaar.

Side 46:

Efter at hun var holdt i Arrest 17 Dage: Ifølge Breve fra Petkum afsejlede Skibet med L. Chr. fra Dover 28. Juli 1663. Hendes Flugtforsøg synes da at have fundet Sted Natten mellem d. 27. og 28. Hendes Fængsling i Dover fandt, som før nævnt, Sted 11. Juli. - *Herremanden*: Cassetta. - *341Petkum*: Denne var rejst til Dover 18. Juli, efter at have hyret et Skib til L. Chr.s Overførsel til Danmark. - *Duns*: se S. 315.

Side 47:

13 Dage: rigtigere: 12 Dage. - *forbudt at give hende en Knappenaal osv.*: I en Instruks til Slotsfogeden af 18. Aug. 1663 hed det bl. a., at han skulde give Agt paa, »at hun ingen Knive, Saks eller deslige Instrumenter, hvormed hun sig beskadige kan, hos sig inde beholder«.

Side 48:

en Synaal ... i Dynevaaret: se »Jammers-Minde« (S. 139). - *den Kvinde, som opvartede hende*: Karen

Olesdatter. Sml. med det følgende »Jammers-Minde« (S. 164ff).-Slotsfogdens: Jokum(Jochim) Waltpurger. Se Note til S. 113. - *vor Dames Pige*: Maren Larsdatter. Se S. 174. - *Dronningen sagde* osv.: Se »Jammers-Minde« (S. 174) - *former et Bæger* osv.: Se »Jammers-Minde« (S. 177 ff). - *nogle Ord til Dronningen*: I »Jammers-Minde« lader L. Chr. Ordene være rettet til Kongen og lader denne være den, som opdager dem (S. 178). Sandsynligvis har hun over for sine Børn ikke villet være ved, at hun havde gjort et Forsøg paa at formilde den mod hende og hendes Familie saa hadefulde Dronning Sophie Amalie. - *Redskab at væve Baand paa*: Se »Jammers-Minde« (S. 182).

Side 49:

Eders Søstre: Den bedst kendte af Dr. Otto Sperling d. y.s Søstre er Anna (f. 1636), som - vistnok 1673 - ægtede Ulfeldts tidligere Sekretær Kjeld Friis og med ham tog Ophold i Hamburg; en anden, Elisabeth Sperling, gift med en Christoffer Friis, siges paa forskellig Maade at have været Broderen en god Støtte; en ugift Søster, Eleonora Margrethe Sperling, boede i Hamburg. - *Mag. Bueck*: Præsten Hieronymus Bueck, hvem L. Chr. ikke yndede; se om ham »Jammers-Minde« (S. 106 o. fl.St). Han deltog i Forhørene over Dr. med. Otto Sperling d. æ. i Blaataarn 7. og 8. Aug. 1664 og viste her ringe Finfølelse, som Sperling beretter i sin Selvbiografi.

Side 50:

Holst fra Flensborg: Amtsskriver Claus Holst. Se ovenfor S. 322. Holst fortæller selv (i Flensborg Amtsregnskab for Maj 1663-Maj 1664), at Ulfeldt efter Svenskernes Erobring af Fyn i 1658 »af Hævangerrighed« lod ham fængsle og havde »afpresset og frataget mig al min Ejendom, som jeg for Sikkerheds Skyld havde bragt derhen, saasom Penge, Guld, Sølvtøj og andre Sager, paa det nærmeste hen ved 1900 Rdl. værd«. Kongen havde som Vederlag givet ham Indtægten af Ugle Herred (Flensborg Amt), men han udbad sig yderligere 2100 Mark i Erstatning. Det 342 bliver herefter tvivlsomt, hvad L. Chr. har befriet ham for. - *Hendes Piges Fæstemand, som var Præst*: Da man ikke kender Navnet paa Pigen, er det næppe muligt med Sikkerhed at identificere den omtalte Præst. Anføres kan dog i denne Sammenhæng, at der i Vor Frue Kirke i København 26. Aug. 1660 - altsaa en Maaned efter L. Chr.s Afsejling til Bornholm - tillystes Ægteskab og 7. Okt. s. A. fandt Brudevielse Sted mellem Pigen Estred Ertmansdatter og Præsten Laurits Andersen Rhode (Rhodius), som tidligere skal have været Skibspræst og en kort Tid Kapellan ved Frederiksborg Kirke og 1661 blev Sognepræst til Vestenskov og Kappel i Laalands Søndre Herred. Kapellan ved Vor Frue var paa dette Tidspunkt Mag. Richard Hansen Nordhuus, som var gift med en Datter (Anna) af afd. Borgmester Reinhold Hansen se S. 314), og som i sit Hus opbevarede nogle af L. Chr.s og Ulfeldts Ejendele. - *Oberstløjnant Rantzau*: Se S. 328.

KONG KARL X. GUSTAVS BRYLLUP 1654

Dette Stykke, som i Leonora Christinas egenhændige Nedskrift er bevaret i Rigsarkivet (Geh. Reg. 10. Ulfeldtske Sager, Fasc. 48), er aabenbart blevet til kort efter de skildrede Begivenheder og er hendes ældste kendte fortællende Prosaarbejde.

Side 53:

Overskriften: Disse Ord er affattet i Chifferskrift. De kunde tyde paa, at Stykket er tænkt som Led i en Skildring af, hvad L. Chr. har fundet bemærkelsesværdigt i Sverige i Karl X. Gustavs Regeringstid. Andre Stykker af denne Art synes dog ikke at være overleveret. Nogle Steder, i eller mellem Linierne, staar et NB, et Mærke for L. Chr. selv, paa de Steder, som hun har tænkt sig en nærmere Udførelse af (saaledes S. 54, næstsidste Afsnit, ved Ordene *en Text*). -

Bryllups- og Kroningsfestlighederne 24.-26. Okt. 1654 er skildret ret udførligt i det store tyske Værk om Datidens politiske Historie »Theatrum Europaeum oder ausführliche und wahrhafftige Beschreibung aller ... denckwürdigen Geschichten . . . Beschrieben durch Joannem Philippum Abelinum«, VII, Frankfurt a. M. 1663, S. 643-45. Karl X. Gustav (1622-60), der forgæves som Pfalzgreve af Pfalz-Zweibrücken og Sveriges Arveprins 343 havde bejlet til sin Kusine Dronning Christina, sendte i Aug. 1654 efter sin Tronbestigelse et Gesandtskab til Hertug Frederik III. af Gottorp (der regerede 1616-58) for at bejle til hans Datter Hedevig Eleonora (1636-1715), en Sønnedatter af Christian IV.s Søster Augusta. I Sept. s. A. sendtes Rigskansler Grev Erik Oxenstierna til Eckernförde med en Eskadre for at afhente Bruden, som ankom til Dalarhamn i Mälaren 13. Okt. Herfra førte Kongen hende 16. Okt. paa sine Galejer til Stocksund, hvorfra Rigsraadet og Repræsentanter for Adelen ledsagede hende til Slottet Karlberg Vest for Stockholm. »Kongen er«, skrev Hofjunker Johan Ekeblad 18. Okt. til sin Fader, »helt lystig og glad over denne unge Fyrstindes Ankomst og

helt vel tilfreds med hende. Hun er ogsaa sandelig helt vakker og from og giver godt Haab om sig ...«

I sin ret kortfattede Skildring af Brylluppet udelader L. Chr. visse andet Steds fra kendte Træk, bl. a. den Tale, som Rigskansler Erik Oxenstierna holdt før Vielsen, og som blev besvaret af Hertugen af Gottorps Gesandt Claus v. Qualen. Om hun var Øjensvidne til Vielsen, er tvivlsomt, da den danske Resident Peder Juel 28. Okt. 1654 skrev til Residenten Peder Charisius i Haag, at hun og hendes Søster Hedvig (gift med Ebbe Ulfeldt, se S. 319) »var ikke paa Brylluppet, eftersom man vilde, de i alle Ceremonier skulde gaa nedenfor Dronningens Jomfruer«. Udelukket er det dog næppe, at hun kan have været til Stede i den store Mængde, som i Følge Johan Ekeblad trængtes paa Rikssalen.

Brylluppet, som fandt Sted i Rikssalen i det gamle Stockholms Slot, og Dronningens Kroning, som forrettedes 26. Okt. i Storkyrkan, er skildret af den gottorpske Hofmaler, Rembrandt-Eleven Jürgen (Jurian) Ovens, som ledsagede Hertuginde til Sverige, i to store Malerier, som ophængtes paa Slottet Drottningholm, men hvoraf det første nu hænger paa Nationalmuseum i Stockholm. Andre Malerier af ham forestiller Hertuginde Afsked fra sine Forældre i Eckernförde (Gripsholm) og Udtoget af Kirken 26. Okt. (Drottningholm).

Brylluppet var Indledningen til en politisk Forbindelse mellem Sverige og Gottorp, som man fra den danske Regerings Side saa paa med stor Uro, og som ogsaa bidrog til først at lette Karl Gustavs Erobring af Hertugdømmerne 1657 og senere vanskeliggøre danske Overgreb mod den gottorpske Stat.

Hedevig Eleonora blev Moder til Kong Karl XI. og Farmoder til Kong Karl XII., hvis Nederlag ved Pultáva og Fangenskab i Tyrkiet hun kom til at opleve før sin Død i 80-Aarsalderen.

344

Side 53:

Enke-Dronningen: Maria Eleonora (1599-1655), Gustav Adolfs Enke, Christinas Moder. - *Erkebispens ved Navn...*: Ærkebiskop Johannes Canuti Lenæus (1573-1669). - *Dr. Erick*: Denne synes ikke at være nævnt i de andre trykte Skildringer af Brylluppet, men der er sandsynligvis Tale om Storkyrkans Sognepræst Dr. theol. Eric Gabrielsson Emporagrius (1606-74), senere Biskop i Strengnäs, der var meget yndet af baade Dronning Christina og Karl Gustav. Han kom senere paa Kant med Dronning Hedevig Eleonora og andre Kvinder i Sverige ved 1669 i en Katekisme at henføre Hustruer under Mændenes Løsøre; Dronningen fik den usømmelige Bog forbudt.

Side 54:

Klokken 6 om Morgen: Samme Klokkeslet for Gildets Ophør giver Peder Juel i ovennævnte Brev. - *Peter Jull*: Peder Eriksen Juel til Hundsbæk (1623-56), en ældre Broder til den berømte Niels Juel og den fremragende Statsmand Baron Jens Juel, 1647-55 dansk Resident (Gesandt) i Stockholm. Han var ildeset af Ulfeldtparret, fordi han bl. a. havde til Opgave at udspejde Ulfeldts Forbindelser med den svenske Regering. Det er rigtigt, at han - som han fortæller i ovennævnte Brev - først 26. Okt. fik Bemyndigelse til paa Frederik III.s Vegne at deltage i Højtidelighederne, skønt der allerede 9. Okt. i Flensborg, hvor det danske Kongepar da opholdt sig, opsattes Ordre til ham herom og til at overrække Bryllupsgaver og Breve; i disse sidste undskyldte Danmarks Konge og Dronning, at de ikke kunde efterkomme Indbydelsen til at være til Stede. Gaverne overrakte Peder Juel efter Kroningen 26. Okt. »i publique [offentlig] audience« -altsaa ikke »en cachet«, som L. Chr. skriver. - *3. Dagen*: 26. Oktober. Kroningen foretoges i Storkyrkan af Ærkebiskop Lenæus efter afholdt Prædiken. Om Aftenen afbrændtes der et stort Fyrværkeri, og de følgende Dage afholdtes Turneringer, Balletter, Banketter m. m.

REJSEN TIL KORSØR 1656

Denne Rejseskildring findes i L. Chr.s egenhændige Nedskrift i Rigsarkivet (Geh. Reg. 10. Ulfeldtske Sager, Fasc. 16); den franske Titel (S. 57) er dog tilføjet af en anden, nemlig den samme, som har renskrevet det følgende Stykke (Confrontationen i Malmø 1659) (se Indledningen til dette). Den er 1. Gang trykt i P. W. Becker: Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik 345 den Tredies Regiering, II, 1857, S. 441-47, dog med forskellige Fejl (Overspringninger, Fejlæsninger). Det fremgaar tydeligt af Skildringen, at den har faaet sin Form kort efter L. Chr.s Hjemkomst til Barth. De nøjagtige Datoangivelser gør det sandsynligt, at den støtter sig paa Dagbogsnotitser. Interessant er en Sammenligning med den mere kortfattede Skildring af samme Rejse, som L. Chr. over 16 Aar senere uden Støttepunkter for Hukommelsen nedskrev i Blaataarn som et Afsnit af sin franske Selvbiografi (Se ovenfor S. 20-25).

Side 57:

for ... at demonstrere: I Selvbiografien angives som Motiv til Rejsen ogsaa Ønsket om at inddrive Pengefordringer. Se S. 20. - *Uldrich Christian Gyldenløve*: Se S. 321. - *Caspar Brandt*: Se S. 321 f.

Side 59:

fremmet Protection: Der sigtes til Dronning Christinas Beskærmelsesbrev for Ulfeldt. Se S. 319. - *diffameret Kongen og hans Regering*: Se S. 322. L. Chr. har øjensynligt haft en Kopi af den kgl. Ordre for sig, da hun nedskrev sin »Relation«.

Side 60:

nogen Tvistighed vorres Huse havde værret imellem: Der var et stærkt Modsætningsforhold mellem Ulrik Christians Moder, Chr. IV.s Frille Vibeke Kruse og hendes Børn paa den ene og Kirsten Munks Børn paa den anden Side. Vibekes Børn var især harmfulde over den haarde og vanærende Behandling, Corfitz Ulfeldt og de andre Svigersønner efter Chr. IV.s Død lod hende og hendes Datter Elisabeth Sophie blive til Del. De blev omgaaende bortjagne fra Rosenborg, og Vibeke fik sine Ejendele forseglede og anklagedes under grove Trusler for Rigsraadet for sine paastaede Bagvaskelser mod Fru Kirsten. Da Vibeke kort efter (28. April 1648) døde, lod Ulfeldt hende »paa Rakkervis« begrave ved Nattetid paa en Kirkegaard uden for Byen. - *endnu havde en Ordre*: Se S. 322. - *Key von Alfeldt*: Cai Ahlefeldt. Se S. 322. - *hvorledes den Sag hængte sammen*: Der sigtes til Dina-Affæren. Se S. 318.

Side 62:

hvad for Herremænd der havde værret hos Fru Moder: Se S. 23, 321.

Side 64:

Apenrade, som er Fyrstens: Aabenraa hørte til Hertugdømmernes gottorpske Del. Hertug af Gottorp var paa dette Tidspunkt Frederik III. (1616-58). - *Peter Jull*: Peder Juel, den danske Resident i Stockholm 1647-55. Se S. 344. Han 346 døde kort efter den refererede Samtale, 9. Dec. 1656 i København. - *hvad min Herre udi Sverrig var tilbøden*: Det ses ikke klart, hvad L. Chr. her sigter til. - *Cantzelern*: Kongens Kansler Christian Thomesen (Sehested) (1590-1657), en Fætter til Hannibal Sehested. - *Jockum Gestrup*: Rigshofmester Joachim Gersdorff (1611-61). Sml. S. 317, 319.

Side 65:

et Krog en halv Mil fra Flensborg: Se S. 24.

Side 66:

Ambtskriveren fra Flensborg: Claus Holst. Se S. 322, 341. - *Ambtmanden*: Ditlev Ahlefeldt. Se S. 322. - *Grev Rantzau*: Se S. 322, 332.

Side 68:

Skellet : Se S. 323. - *Bart Slot*: Se S. 320 f.

CONFRONTATION I MALMØ 1659

Dette Referat, som findes i Rigsarkivet (Geh. Reg. 10, Ulfeldtske Sager, Fasc. 26), er en Renskrift af L. Chr.s egne Optegnelser (om disse se S. 91), men forskellige Rettelser og Tilføjelser -navnlig Tilføjelsen S. 73-74 og den kortere Bemærkning S. 91 -og Paategningen (Endosseringen) paa sidste Side (her trykt som de første Ord paa S. 71: Hvad som passeret ... den 17. Dec. 1659) er i hendes egen Haand. Hendes Rettelser og Tilføjelser staar her i Udgaven mellem to Stjerner. I Selvbiografien fortæller hun, at hun under Malmøprocessen ikke havde anden Hjælp til at renskrive sine Kladder end sin ældste, da 20-aarige, Datter Anna Cathrine (S. 28). Det vistnok ældste kendte danske Brev fra denne er fra Sept. 1663. Skriften viser her et fastere og mere modent Præg end Renskriftens, men der er samtidig saadanne Ligheder til Stede i flere Bogstavformer, at det maa betragtes som ikke usandsynligt, at det er Anna Cathrine, som har fungeret som Renskriverske. At Renskriften ikke skyldes Ulfeldts Sekretær Kjeld Friis, hvis Skrift er kendt, kan siges med Sikkerhed. Enkelte Steder synes Afskriveren at have haft svært ved at læse L. Chr.s nu tabte Kladder.

Haandskriftets sidste Sider er paa Midten beskadiget af Fugt. Der er derved fremkommet et aflangt Hul, som har faaet en Del Ord til helt eller delvis at forsvinde. Udfyldningerne, som i Almindelighed kan foretages med nogenlunde Sikkerhed, staar i Teksten indenfor skarp Parentes (S. 90-92). -

Om Ulfeldts Forhold til den svenske Konge efter Roskildefreden og om den mod ham anlagte Proces er der tidligere givet nogle 347 Oplysninger. Se S. 324-27. Før Processen, som fra L. Chr.s Side var ført ved skriftlige Indlæg, sluttede, ønskede den nedsatte Kommisiorialret at prøve en »Confrontation«, en personlig Sammenføring af hende og de vigtigste Vidner, og udvirkede 8. Dec. 1659 Kong Karl Gustavs Befaling hertil. Af Hensyn til L. Chr.s og Ulfeldts Stand og Personer tillod han, at den fandt Sted i deres Hus. Han ønskede, at nogle danske Adelsmænd og Medlemmer af Malmø Byraad var til Stede for at bevidne, hvad der foregik. 17. Dec. 1659 fandt »Confrontationen« Sted. Den kendes dels fra den af Kommissiorialretten tilvejebragte Protokol (nu i Riksarkivet, Stockholm, delvis trykt i: Samlingar utgifna för De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening af Martin Weibull, VI, 1877, S. 40-43), dels fra L. Chr.s Referat, der -selv om det indeholder enkelte Fejl, især m. H. t. Spørgsmaalenes Rækkefølge - er udførligere og vistnok i det hele ogsaa rigtigere, hvad hendes egne Udtalelser angaar. Til Forstaaelse af Retshandlingen skal følgende anføres:

Der opstod efter Karl Gustavs Fredsbrud i Aug. 1658 i det erobrede Skaane en stærk Stemning mod det svenske Styre og udviklede sig et livligt Brevsammenkvem mellem Skaane og det belejrede København. Et Centrum for dette Samkvem var LimhavnsGaarden, en halv Miles Vej Syd for Malmø, der, sammen med det til Gaarden hørende Kalkværk, ejedes af Bartholomæus Mikkelsen, i Begyndelsen af 1650erne - efter tidligere at have været bosat paa Randerseggen - Borger i København, hvor han stod i venskabeligt Forhold til Borgmester Christoffer Hansen og ogsaa havde haft Forbindelse med daværende Rigshofmester Corfitz Ulfeldt.

Vistnok allerede i Sept. 1658 udviklede Bartholomæus i sine Breve til København Tanken om en dansk Overrumpling af Malmø, men Rigshofmester Joachim Gersdorff (se S. 317, 319) lagde foreløbig mere Vægt paa at faa en Rejsning i Stand i de skaanske og blekingske Landdistrikter. Bartholomæus vedblev dog at virke for sin Malmøplan og vandt flere Tilhængere i Byen og dens Omegn. Han kom ogsaa i Forbindelse med den i sit Hus i Malmø arresterede skaanske Adelsmand Ove Thott (se S. 325) og med Frederik III.s Kammerjunker Corfitz Trolle (se S. 325), der fra dansk Side stilledes i Spidsen for Anslaget Udførelse. To i Dec. 1658 fra København iværksatte Forsøg paa Landsætning af Tropper i Skaane mislykkedes dog paa Grund af Vejforholdene og slet Forberedelse, og i April 1659 røbedes Sammensværgelsen 348 for den svenske Øvrighed, der gennem længere Tid havde næret Mistanke til Bartholomæus. Denne og adskillige af hans medsværte fængsledes paa Malmøhus, og en nedsat Kommissiorialret fremtvang en Række Tilstaaelser, i enkelte Tilfælde ved Tortur eller Trusler derom. Efter afholdt Kommissiorialretsproces kundgjordes Dommen 19. Dec. 1659. De fleste af de anklagede slap med Bøder eller Ejendomsfortabelse, men Bartholomæus Mikkelsen og Købmændene Johan Jørgensen og Joachim Brun henrettedes 22. Dec. foran Raadhuset i Malmø.

For Undersøgelseskommissionen fremsatte Bartholomæus i April-Maj 1659 en Række Beskyldninger mod Corfitz Ulfeldt, der, i Forbindelse med den Mistillid, man allerede tidligere fra svensk Side nærrede til denne, var Aarsag til, at han 24. Maj sattes under Arrest i sit Hus i Malmø. De vigtigste Beskyldninger var: Borgmester Christoffer Hansen i København havde i Efteraaret 1658 gennem Bartholomæus ladet spørge Ulfeldt, om han ikke ønskede »Pardon« af Frederik III.; i saa Fald vilde Christoffer Hansen søge at skaffe ham den. Ulfeldt havde stillet sig imødekommende over for Forslaget og bedt Bartholomæus fremme Sagen, men afslog dog, da den danske Konge stillede den Betingelse, at han selv skriftlig skulde henvende sig til ham derom, at gøre dette. Af Mistillid til Ulfeldt undlod man at meddele ham noget om Malmøsværgelsen, men i Beg. af Februar eller Slutn. af Januar 1659 havde han ved sin Sekretær Kjeld Friis ladet Bartholomæus kalde til sig i sit Hus i Malmø og, idet han læste op af et Papir, dikteret ham den svenske Plan til Stormen paa København Natten mellem 10. og 11. Febr. s. A., med Tilføjelse af nogle Anvisninger om, hvorledes de danske skulde bære sig ad med at afslaa Stormen. I en Samtale med Bartholomæus efter Stormen havde han udtalt om den svenske Flaade, som var indespærret af de hollandske og danske Skibe i Landskrone Havn, at de danske, hvis de vilde angribe den, let kunde ødelægge den, da den var slet forsynet med Folk. En anden Gang i Dagene efter Stormen var han kommet ind paa Malmøsværgelsen og havde sagt, at det nu var et gunstigt Tidspunkt til at sætte Planen i Værk. Blandt de andre Beskyldninger var, at L. Chr. i Marts 1659 havde spurgt Bartholomæus, om det var muligt at skaffe hende og hendes Mand et Pas af Frederik III. »at rejse med til Lands og Vands« - det var omtrent samtidig med, at Ulfeldt havde ansøgt om et svensk Rejsepas, hvilket afsloges - og at Ulfeldt engang havde sendt et Brev til LimhavnsGaarden, som 349 skulde skikkes til hans Svoger Oluf Brockenhuus i København. L. Chr. havde desuden gennem Kjeld Friis ladet forespørge hos Bartholomæus, hvorhen den Jomfru tog Vejen, som Corfitz Trolle førte bort (se S. 325), hvad der, efter hvad man mente, godtgjorde, at hun og Ulfeldt vidste, at Bartholomæus stod i Forbindelse med København. Kjeld Friis var ogsaa ofte af hende sendt til Bartholomæus for at spørge nye Tidender.

De andre sammensvorne vidste om alt dette i det hele kun, hvad Bartholomæus havde fortalt dem. Alene Rasmus Andersen, Forpagter paa Børringe Kongsgaard, havde haft en Samtale med Ulfeldt, som ved den Lejlighed bl. a. udtalte sin Misfornøjelse med den ny Krig og de store Skatter i Sverige og forudsagde, at

der snart vilde komme 3000 Ryttere over til Skaane for at generobre det.

I Efteraaret 1659, da Processen mod Ulfeldt allerede var begyndt, fandt man paa Marken ved Limhavnen en Æske med Papirer, som man formodede var blevet opkradset af en Ræv under en Sten. Blandt Papirerne var en Afskrift af den Plan til Stormen paa København, som Ulfeldt havde dikteret Bartholomæus, ledsaget af en Anvisning paa, hvorledes man skulde ødelægge den svenske Flaade i Landskrone Havn, og Koncepter til Breve fra Bartholomæus til Ulfeldt vedrørende Bestræbelserne for at udsone den sidstnævnte med Kongen af Danmark.

Ulfeldt imødegik Bartholomæus' Beskyldninger i to Erklæringer af 30. Maj 1659 og i et udateret og ufuldendt Forsvarsskrift fra omtrent samme Tid. Han benægtede Sandheden af alt, hvad Bartholomæus havde fremført imod ham - ene med Undtagelse af Henvendelsen om dansk Rejsepas - i det væsentlige med de samme Argumenter, som L. Chr. siden anvendte i sine Procesindlæg og under »Confrontationen«.

Bartholomæus stadfæstede Sandheden af sine Udsagn, da han førtes til Retterstedet. Og selv om der er Vidnesbyrd om, at hans Følelser mod den tidligere Righofmester ikke har været de venligste, og selv om der kan paavises visse mindre Uoverensstemmelser mellem Udsagn af ham og enkelte af hans medsammensvorne, foreligger der næppe nogen Grund til at tvivle om, at hans Vidnesbyrd paa afgørende Punkter stemmer med, hvad der faktisk er sket.

At L. Chr. skulde have troet paa sin Mands Sagesløshed, er næppe tænkeligt. Hendes Undskyldning for de Spidsfindigheder og direkte Fordrejelser af Sandheden, hun som hans Forsvarer 350 fremførte, bliver da alene hendes »Ægte-Kærlighed« - thi det var hendes Mands Liv, som stod paa Spil.

Side 71:

L. 5 - 12 fr. o. : De her nævnte er Medlemmerne af Kommissorialretten: Friherre Johan Gyllenstierna (1617-90), Rigsraad, Hofretsraad i Svea Hofret, senere Præsident for samme Ret og Kancelliraad. - Gustav Fosse (af Hedensund) (1626-76), Landshøvding i Jönköpings og Kronobergs Len, Gehejmeraad, 1660 Rigsraad. - Claës. Rålbamb (1622-98), Hof- og Krigsraad, senere Landshøvding i Uppland, Rigsraad og Kammerraad, Overstatholder i Stockholm, Præsident i Gota Hofret og Friherre. - Nils Skunck (1614-76), Stadsskriver i Stockholm, senere Landsdommer i Bleking. - Gabriel Gyllengrip (d. 1685), Assessor i Gota Hofret. - Mårten Brenner (1626-73), Assessor i Svea Hofret, senere Revisionssekretær (Navneformen *Bremer* maa bero paa Misforstaaelse hos L. Chr. eller hendes Renskriver). - Magnus Schiller (1614-71), Assessor i Svea Hofret, senere Herredshøvding i Uppland. - Dr. Erik Drysenius. - *Magnus Larsen*: Se S. 325. - *L. 5 - I fr. n.* : De her nævnte er de skaanske Adelsmænd, arresterede i Malmø paa Mistanke om Dansk: sindethed, som efter Karl Gustavs Ønske overværede Retshandlingen som Vidner: Palle Johansen Urne til Gyllebo og Bontoft (d. senest 1660), Ritmester ved de skaanske Sogneryttere. - Lauge Eriksen Bille til Kærgaard, Olstrup og Havrelykke (1607-79). - Steen Frederiksen Reedt til Hørbygaard, Vandaas og Biverød (d. 1682). - Otte Ottesen Lindenov til Borreby (1629-97), Ritmester ved Kongens Livregiment. - Arild Jørgensen Svave til Næsbyholm og Lærkesholm (1633-89).

Side 72:

L. I-4 fr. o. : Medlemmer af Malmø Byraad, til Stede efter Karl Gustavs Ønske: Borgmester Hans Henriksen Solter (d. 1668), Borgmester fra 1653. - Borgmester Jacob Clausen Wilschiøtt (d. 1667), Borgmester fra 1657. - Hans Aagesen (d. 1668), Raadmand fra 1649, Borgmester 1661. - Jacob Jacobsen (d. 1667), Raadmand fra 1649. - *Commissarial-Retten*: Se S. 325. - *Bartholomeus Mickelsen*: Se S. 347 ff.

Side 73:

Greven udi sin Replique: Talen er om den ene af Ulfeldts Erklæringer af 30. Maj 1659 (se S. 349). - *mange uskyllige Mennesker at lade formorde og ombringe*: L. Chr. fortæller i sit 1. Modindlæg (»Replique«) af 29. Okt. paa det svenske Anklageskrift, at Grevinde Christina de la Gardie i Maj 1659 i Helsingør havde berettet for hende, at en 351 af de arresterede sammensvorne - saa vidt hun mindes: Rasmus Andersen - skulde have bekendt, at Planen havde været at myrde alt levende i Ulfeldts Hus undtagen Ulfeldt og hende selv og deres yngste Søn Leo, der skulde føres fangne til København. Det samme havde hun hørt af en af sine tidligere Tjenere, som kom fra København, med den Tilføjelse, at ogsaa hendes Hus i Malmø skulde rives ned. En Borger fra Stralsund, der kom til Malmø efter at have siddet fangen paa Københavns Slot, havde af Slotsfogden dér Jokum Waltpurger hørt, at han snart ventede Ulfeldt som Fange. Det er muligt, at et Brev fra Corfitz Trolle til Bartholomæus har indeholdt Instrukser i nævnte Retning. - *Bartholomeus ... første Gang examineret*: i April 1659. Det var under disse Forhør, han fremkom med Beskyldningerne mod Ulfeldt.

Side 74:

søgt Gunst hos Kongen af Danmark: Se S. 348. - *Stormen*: den svenske Storm paa København 10.-11. Febr. 1659. Se S. 348. - *Kjeld Friis*: Se S. 326.

Side 75:

Rasmus Andersen: Se S. 349.

Side 76:

Taubenfeldts Barn osv.: Ulfeldt havde i Samtalen med Rasmus Andersen i Følge denne talt om den svenske kgl. Sekretær, Assistensraad i Skaane og Medlem af Undersøgelseskommissionen i Malmøssagen, senere Landsdommer i Bahuslen Gustav Hansson Taubenfelt (d. 1674), hvis Barn var paa Børringe Kongsgaard, hvor Rasmus Andersen var Forpagter. Ulfeldt havde efter Rasmus' Udsagn udtalt ved den Lejlighed, at Taubenfeldts Frue havde en Broder i København, som muligvis korresponderede med den svenske Lejr. Rasmus burde skrive til København og advare imod ham. Taubenfelt var gift med en tysk Dame Sibylla Lukretia Clara v. Knesebeck (d. 1687). Der fandtes 1654 i gottorpsk Tjeneste en »Edelknabe« Christian August v. Knesebeck, men det ses ikke at være oplyst, om han var en Slægtning af Fru Taubenfelt, og om han i 1658 opholdt sig i København. Nogle Medlemmer af Slægten v. Knesebeck var ophøjet i Friherrestand. - *Nels Pedersen*: Han var Tolder i Malmø; i hans Kælder plejede Møderne mellem de sammensvorne at finde Sted. Om hans Vidnesbyrd se S. 81 f. - *Johan Jørgensen*: Se S. 348. - *Grevens Tjenner, en Tyrk*: Den døbte »Tyrk« Isak Johansen, der nævnes i Ulfeldts Tjeneste allerede under Dinasagen (1650-51). Bartholomæus, Johan Jørgensen og to andre Vidner havde under Forhør udtalt, at Isak havde været hos Bartholomæus paa Limhavnsngaarden med Brev fra Ulfeldt, der skulde sendes til København.

352

Side 77:

Slottet: Malmøhus, hvor de anklagede sad fangne, - *Johan Stenmand*: Den tyske Student Johann Stemann, der var en Slægtning af Bartholomæus og Huslærer for hans Børn. Det var ham, der i April 1659 røbede Sammensværgelsen ved en lang skriftlig Bekendelse til den svenske Øvrighed. - *den Fransos Charle*: Ulfeldts franske Tjener Charles Prouin. Se S. 319. - *ded Anslag paa Flaaden udi Landskrone Havn*: Se S. 348. - *Havde min Herre og erklæret sig derpaa*: I et af Ulfeldts Forsvarsskrifter af 30 Maj 1659 hævdede han, at naar Bartholomæus havde sagt, at han (Ulfeldt) efter Stormen paa København 10.-11. Febr. havde givet Ajktivision paa at angribe Flaaden ved Landskrone, saa var det vitterligt for alle, at Isen den Gang laa saa fast, at intet Skib kunde komme frem eller tilbage.

Side 78:

Corfitz Trolles Brev: Der maa sigtes til et Brev fra Trolle til Bartholomæus af 20. Febr. 1659, hvori Trolle forkaster Anvisningen til Angrebet paa Landskroneflaaden som ubrugelig. - *Mediator*: Mellemand (Mægler) mellem de to nordiske Konger for at faa en Fred i Stand. Det er sikkert, at Ulfeldt ønskede en Fredsslutning, helst paa Roskildefredens Grundlag, bl. a. for at hindre, at hans danske Godser kom under den svenske Konges Overhøjhed. - *paa de Tider, da han ikke havde uden den ene Stad igen* osv.: Selv om man accepterer Niels Pedersens Udsagn om, at Ulfeldt allerede omkring Mikkelsdag (29. Sept.) 1658 skulde have stillet sig imødekommende over for et Forslag fra Bartholomæus om at søge Frederik III.s Gunst (sml. S. 348), saa var det allerede paa dette Tidspunkt klart, at København vilde yde haardnakket Modstand, og den hollandske Hjelpeflaade var under Udrustning, som 29. Okt. naaede frem til den danske Hovedstad.

Side 79:

La Voyette: La Voyette (Pufendorf: La Vojetta) var Oberst i svensk Tjeneste og saaredes dødeligt under Stormen paa København 10.-11. Febr. 1659. Ulfeldts Livknægt Jakob Helt havde i Forhør udtalt, at han i sin Herres Ærinde to Gange før Stormen og én Gang efter den havde været i den svenske Lejr hos Grev Jakob Casimir de la Gardie (se S. 323 f.) og La Voyette og faaet Brev med tilbage. L. Chr. erklærede i sin »Duplik« af 16. Nov., at Ulfeldt, saa vidt hun vidste, kun to Gange havde haft Bud i Lejren, nemlig en Gang for at faa at vide, hvorledes Grev Jakob Casimir var kvæstet, og en anden Gang for at høre til La Voyette, da han havde faaet Ulivssaar for København. Hendes 353 Søn Christian havde ogsaa en Gang haft Bud hos La Voyette. Men der var, hævdede hun, ikke vekslet Breve mellem Ulfeldt og de nævnte Herrer. Bartholomæus havde udtalt, at Ulfeldt under den Sammenkomst, da han dikterede Stormplanen (se S. 74), havde talt om La Voyette som sin gode Ven, og at han fik det Indtryk, at Ulfeldt havde sin Viden om Stormplanen fra denne. - *Prinsen af Uranien* (af L. Chr. rettet fra: *Oranien*): Det er ikke klart, om der herved menes Prins Frederik Henrik af Oranien eller hans Søn Prins Vilhelm II, der var Statholdere i Nederlandene 1625-47 og 1647-50, henholdsvis under Ulfeldts 1. og 2. Ambassade til Holland. - *dertil havde min Herre selver svaret*: i et af Forsvarsskrifterne af 30. Maj 1659. Ulfeldt fremfører her samme Modargument som L. Chr. - *skældet ham for en Tyv*: i et af de nævnte Forsvarsskrifter.

Side 80:

Otte Marsvin: Otte Jørgensen Marsvin til Dybæk, Marsvinsholm, Clausholm m. m. (1573-1647), 1629-46 Lensmand paa Dronningborg (ved Randers), var en Broder til L. Chr.s Mormoder Ellen Marsvin. Hvorledes det forholder sig med Tyverisigtelsen mod Bartholomæus, er ikke nærmere oplyst. - *Eders Hustrues Midler*:

Bartholomæus var paa dette Tidspunkt (1659) gift med Margrete, Enke efter tidligere Proviantskriver paa Holmen i København og Ejer af Limhavnsgaarden Bartholomæus Haagensen. - *en Sedel fo ruden Opskrift og Underskrift*: Talen er om en Lap Papir, som blev fundet blandt Papirerne i Æsken fra Limhavnen (se S. 349), og som nu gemmes i Riksarkivet i Stockholm. Den indeholder følgende Ord: »Salut. Det, som I begærer, kan for mange Aarsagers Skyld ikke ske. Sagen er Eder bekendt; de vide bedst den at føre, efter som Nødvendigheden det udkræver«. Bagpaa er i rødt Lak trykt et lille Segl med et Bomærke, der ligner et liggende N med en lodret Streg igennem. Bartholomæus har paa Seddelen skrevet: »Ulfeldt, 24. Nov. 1658«. Efter hans Udsagn var Seddelen Svar paa et Brev, han 24 Nov. 1658 skrev til Ulfeldt, og hvori han bad ham fremkomme med »noget skriftligt, hvorefter det omtalte grundigt i Pennen kunde fattes og overskikkes« - hvad der skulde referere sig til Forsøget paa at skaffe Ulfeldt Frederik III.s Naade. L. Chr. erklærede i sin Duplik af 16. Nov. 1659 bestemt, at Seddelen ikke var skrevet af hende. Det var, siger hun, tydeligt af Bomærket i Seglet, at Seddelen havde været i en Bondes Hænder, og Papiret, som var gammelt, havde øjensynligt været gennemblødt, mens Bogstaverne, der var skrevet »med sort, nyt Blæk«, ikke havde 354 været vaade. Magnus Larson hævdede herimod i sin »Triplik« af 24. Nov., at en Sammenligning mellem Skriften paa Seddelen og L. Chr.s Haandskrift utvivlsomt viste, at den var skrevet af hende. Lappen var, som de andre Papirer i Æsken fra Limhavnen, skimlet, men enhver kunde se, at Blækskriften var ældre end Skimmelen. Bomærket i Seglet kunde forklares ved, at L. Chr. havde skrevet paa en Lap, revet af en Bondes eller Fogeds Brev til hende eller hendes Mand. Birket-Smith, som har foretaget en nøje Sammenligning mellem Seddelen og egenhændige skriftlige Udfærdigelser fra L. Chr.s Haand, slutter sig til Magnus Larsons Opfattelse (Se Birket-Smith I, S. 395 f.). Ejendommeligt nok synes man ikke at have gjort noget Forsøg paa at identificere Bomærket. - *min Triplique*: L. Chr.s 3. Procesindlæg af 4. Dec. 1659.

Side 81:

Secreteren Kield Friis: Se S. 326. - *Nels Pedersen*: Se S. 351. Niels Pedersen havde udtalt, at Bartholomæus allerede ved Mikkelsdagstid 1658 havde talt til ham om »den kgl. Gunst, der søgtes at skulle forhverves«, og om, at Ulfeldt ikke selv vilde skrive til Frederik III. i den Anledning. Bartholomæus' Vidnesbyrd gik ud paa, at det var omkring Mortensdag, at Borgmester Christoffer Hansen i København (sml. S. 348) første Gang henvendte sig til ham for at opfordre ham til at tale med Ulfeldt om Sagen. L. Chr. gør i sine Indlæg af 29. Okt., 16. Nov. og 4. Dec. en Del ud af denne lille Uoverensstemmelse i Vidnesbyrdene.

Side 82:

min Replicque: L. Chr.s 1. Modindlæg af 29. Okt. 1659. - *Tyrkens*: Isak Johansen. Se S. 351.

Side 83:

Olle Brockenhus: Oluf Frandsen Brockenhuus til Hjulebjerg (1611-72), Lensmand paa Københavns Slot 1646 -51, senere paa Holbæk og i Norge, 1662 Landsdommer i Sjælland. Han var gift med Corfitz Ulfeldts Søster Karen (d. 1658) og vedblev at være en Ven af det ulfeldtske Hus. Bartholomæus havde berettet, at Ulfeldt en Gang havde sendt et Brev til Limhavnen, som skulle besørges til O. B. i København. Dette bestred Ulfeldt i en Forsvarsskrivelse af 30. Maj 1659. - *den rette Tid nu at skrive om Arv*: L. Chr. er noget spidsfindtig her; Arveskiftet efter den i 1658 afdøde Kirsten Munk var endnu ikke afsluttet (saml. S. 32, 330), og det samme gjaldt vistnok det efter Fru Karen Ulfeldt. - *Corfitz Trolle*: Se S. 325.

Side 84:

Bunkeflode: I Bunkeflod nær Limhavnsgaarden boede Præsten Mag. Hans Allesen, hvis Præstegaard var Samlingsted for de i Malmøssammensværgelsen indviede. - *K. M t. af 355 Sverrigs Skrivelse til min Herre*: Talen er om et Brev fra Karl Gustav til Ulfeldt, dat. Goteborg 2. April 1658, hvori Kongen forsikrer ham om sin »Affection«, »Estime« og kongelige Naade. - *min Replicque*: Se S. 354. - *Grev Steenbuck*: Grev Gustav Otto Stenbock (1614-85), Rigsraad, Feltmarskal, fra Marts 1658 Generalguvernør over Skaane, Halland og Blekinge, senere Rigsadmiral. Han var Ulfeldt lidet velsindet og meddelte Kongen Danskerens Kritik af den kongelige Politik og af Forhold i Skaane. Ulfeldt siger i sin ufuldendte Forsvarsskrivelse fra Maj-Juni 1659, at Stenbock havde ladet Sekretær Taubenfelt for ham oplæse Breve fra Kongen til Generalguvernøren af Juni 1658, der viste, at Kongen nu nærrede Uvilje imod ham (jvf. S. 324). - *Brevet (*et Brev*)*: Der sigtes til et Brev fra Karl Gustav til Ulfeldt, dat. Goteborg 27. Maj 1658. Kongen udtaler her Ønsket om, at Ulfeldt vilde komme til ham i Svensk-Pommern, naar Sagerne i Skaane var bragt mere i Orden, og skriver, at Stenbock ved sin Tilbagekomst til Malmø vilde aflægge Beretning til Ulfeldt. Assessor Magnus Larson udtalte i Følge den svenske Protokol over »Confrontationen«, at Kongens Agt var at gøre Ulfeldt til Generalguvernør over Pommern og ekstraordinær Ambassadør i Tyskland. - *den Tractat osv.*: Roskildefreden 26. Febr. 1658 (sml. S. 324), i hvis Udformning Ulfeldt havde en betydelig Andel. Under Raads- og Stænderudvalgsmødet i Goteborg i Foraaret 1658 rettedes der Kritik mod visse af Fredsbestemmelserne.

Side 85:

som af Brevet selv kunde ses: I Brevet af 27. Maj 1658 (se ovenfor) beder Karl Gustav Ulfeldt komme til

Pommern, »saa fremt Eders Helse skulde kunne taale det«. - *Taubenfelt kom med den Skrabe*: Der sigtes aabenbart til Taubenfelts Referater for Ulfeldt af Kongens Skrivelser til Stenbock fra Juni 1658. Ulfeldt advares her om at holde sin Tunge i Ave, og Stenbock instrueres om fremtidig at holde et vaagent Øje med ham. - *en Contract*: Det Aktstykke, dat. Stralsund 10. Juli 1657, hvori Karl Gustav tilsiger Ulfeldt sin Beskærmelse og i Tilfælde af et sejrrikt Udfald af Krigen med Danmark Genindsættelse i hans »Charge og Dignitet« og Godser og Erstatning for al fra dansk Side lidt Uret og Skade. »Til Gengæld for hvilket ofte omtalte Hr. Greve af Ulfeldt forpligter sig Os til Vor tjeneste, ligesom Vi har op- og antaget ham i Vore fornemste Ministres Tal og tillagt ham Charge af Vor Gehejme-Raad, hvorved han da skal være skyldig og forpligtet til altid at være ikke blot Os, men ogsaa 356 Vor hjertenskære Gemalinde og kongelige Arveprins samt Kronen Sverige tro, huld og tjenstvillig ...« L. Chr.s - med Rette fra svensk Side angrebne - Argumentation for, at Ulfeldt ikke længere er den svenske Konges Undersaat, Vassal eller Tjener, følger de samme Linier som Ulfeldts i hans Forsvarsskrift af Maj-Juni 1659 og hendes egen i de af hende udarbejdede 3 Procesindlæg.

Side 87:

da Eden blev aflagt: 16. og 20. April 1658 aflagde henholdsvis de verdslige Stænder og Gejstligheden i de skaanske Provinser paa Malmø Raadhus Hyldningsed til den svenske Konge; nogle Adelsmænd fik dog Udsættelse. Ulfeldt var Medlem af den Kommission, der modtog Eden paa Kongens Vegne. - *Donations-Brev*: Gavebrevet af 10. Marts 1658, hvorved Karl Gustav skænkede Ulfeldt Slottet Sølvitsborg i Bleking med tilliggende By og Gods som Grevskab. Sml. S. 324. Ulfeldt afgav her en lignende Troskabsforpligtelse som i Akten af 10. Juli 1657.

Side 88:

Konning-Balken: »Konungabalken« var en Afdeling i Sveriges gamle Love, som i Almindelighed indeholdt Bestemmelser om Valg af Konge og om Kongens Rettigheder og Pligter. »Konungabalken« i Kong Magnus Erikssons Landslov af 1350 optoges uden større Ændringer i Christoffer af Bayerns Landslov af 1442 og ansaas gennem Aarhundreder for at danne den svenske Statsordnings Grundvold. Trykt i »Swerikes Landz Lagh«, Stockholm 1635. - *Eden*: Edsformularen var udarbejdet af Ulfeldt og de andre Medlemmer af den skaanske Kommission. - *La Voiette*: Se S. 352.

Side 89:

Gratlitz og Herschmanitz: To Godser i Bøhmen, som Ulfeldt havde erhvervet kort efter, at han 1641 var udnævnt til Rigsgreve, og som tidligere havde tilhørt hans Broder Frants Ulfeldt. I Akten af 10. Juli 1657 kaldes Ulfeldt »Herr auf Gratzlitz und Hermanitz«; selv kalder han dem i sit Forsvarsskrift fra Maj-Juni 1659 »Baronier«. - *Oberste Mørner*: Hans Georg Morner (af Morlanda) (1623-85), Oberst for Smålands Kavalleri, senere Generalløjtnant, Landshøvding, Guvernør over Kalmar og Kronobergs Len og Friherre. Morner havde, i Lighed med Generalkvartermester Erik Dahlbergh og den svenske Kommissær og diplomatiske Agent i Helsingør Peter Chambers, aflagt Vidnesbyrd om Samtaler med Ulfeldt, som 16. Dec. var meddelt L. Chr. som Tillæg til en af Advokat Magnus Larson affattet »Memorial«.

Side 90:

Dalbergs Snak: Erik Dahlbergh (1625-1703), 357 Generalkvartermesterløjtnant, adlet 1660, senere Friherre og Greve, Generalguvernør i Bremen og Verden og siden i Livland og Feltmarskal havde spillet en vis Rolle ved Planlæggelsen og Gennemførelsen af Karl Gustavs Tog over Bælterne. Han var en erklæret Uven af Ulfeldt og vidnede bl. a., at Danskeren i en Samtale 25. Juli 1658 havde udtalt sig højst fordømmende om Svenskernes og deres Konges Troløshed og brutale Krigsførelse. I et Indlæg af 22. Dec. 1659 berettede L. Chr., at Dahlbergh efter Erobringen af Frederiksodde (S. 323) havde været indkvarteret hos Byens Præst og havde behandlet ham saa haardt, at han klagede til hende, som lod Klagen gaa videre til Grev K. G. Wrangel (S. 323). Dahlbergh fik en Irettesættelse og Befaling til at søge sig et andet Kvarter. Han skulde da have svoret Ulfeldt og L. Chr. Hævn. Dahlbergh indrømmede i sit Gensvar af 27. Dec., at han fik Irettesættelsen og skiftede Kvarter, men hævdede, at han tog Præsten i Beskyttelse mod Overgreb fra anden Side og aldrig havde udstedt Trusler mod Ægteparret. - *Sal. Hr. Christer Bunde*: Friherre Krister Bonde (1621-9. Maj 1659), Rigsraad, Præsident i det svenske Kammerkollegium. Han havde i Breve til Karl Gustav af Juni 1658 refereret antisvenske Ytringer af Ulfeldt. - *Sylliszborg*: Sølvitsborg. Se S.324. - *General-Guvernøren*: Gustav Otto Stenbock. Se S. 355. - *Herritzvad... Torup ... Bose*: Godserne Herridsvad, Torup og Bosø (Bosjö) Kloster i Skaane, der tilhørte Ulfeldt. - *Jylland*: Afskriften har *Ylland*, men L. Chr. bruger andensteds den her indsatte Form. - *min Herres Fætter Jacob Ulfelts Søn*: Jakob Mogensen Ulfeldt til N.Karstoft (Hammerum Herred) (d. tidligst 1670), en Brodersøn af Corfitz Ulfeldts Fader, havde som ældste Søn Mogens, der skal være blevet »skudt af de svenske«. - *Grev Gabriel Oxenstiernes*: Der maa sigtes til Grev Gabriel Gabrielsson Oxenstierna af Korsholm og Vasa (1619-73), Rigsjægermester, Rigsraad og Rigmarskal, en af Karl Gustavs fortroligste Venner.

Side 91:

Rosenkrantz's Gods: Den skaanske Adelsmand Mogens Holgersen Rosenkrantz til Glimminge m. m. (1622-95), 1663-79 Amtmand over Lundenæs Amt, havde været med Ulfeldt i Holland 1649 og under Krigen 1658-60 tjent som Oberstløjtnant paa dansk Side. Han havde boet i det siden af Ulfeldt købte Hus i Malmø og havde der under Forsegling efterladt nogle »Meubler« i et Kammer. Sml. S. 28. - *Den 24.* (* 22 *): Datorettelsen skyldes formentlig L. Chr. selv. Sandsynligheden 358 taler ogsaa for, at Protokolplæsningen fandt Sted, før der 23. Dec. afsagdes Dom i Ulfeldts Sag (se S. 326 f). 22. Dec. fandt de tre Hoveddelinkventers Henrettelse Sted. Se S. 348. Naar Birket-Smith I, S. 386, byggende paa en i Jan. 1660 affattet »Relation« fra Malmø, siger, at de dømte paa Vejen til Retterstedet blev bragt ind i Ulfeldts Gaard og derfra én for én ført ind til L. Chr. »at igen repetere i hendes Paahør, hvad de tilforn for Retten paa Ulfeldt havde bekendt«, misforstaar han sikkert den nævnte Relation, som uden Tvivl med sin Skildring sigter til »Confrontationen« den 17. Relationen fortæller, at L. Chr. var i Stand til »straks at refutere alt det, som de havde bekendt, ja med saadanne vigtige Argumenter og hurtige Svar, at de svenske selv hendes Forstand og Veltalenhed haver berømt«. - *Mikkelsdag og Mortensdag*: Se S. 354.

JAMMERS MINDE

Haandskriftet til »Jammers Minde«, som helt igennem er skrevet i L. Chr.s Skrift, bestaar af en Række sammenheftede Læg i Kvartformat. De første 24 Sider, der indeholder Titelen, den oprindelige Fortale og det senere Tillæg til denne, er upaginerede (S. 93-106 i denne Udgave). Derefter følger den egentlige Skildring paa 248 paginerede Sider (Udgavens S. 107-288). Slutningen danner et Tillæg paa 8 upaginerede Sider (Udgavens S. 289-93).

Efter L. Chr.s Død (16. Marts 1698) sendtes Haandskriftet til hendes Søn Grev Leo Ulfeldt i Wien, ledsaget af en udateret Skrivelse fra hans ældste Søster Anna Cathrine (nu paa Frederiksborg). Anna Cathrine skriver: »Denne Bog handler om, hvad vores Sl. Frue Moder er hændtes i hendes Fængsel. Jeg haver ikke kundt resolve mig til at brænde den, ihvorvel at dens Læsning haver givet mig liden Fornøjelse, eftersom de adskillige Hændelser betræffer alle Hendes bedrøvelige Tilstand. Endelig er det ikke u-nyttigt at vide, hvorledes med Hender er forfaret, mens er ikke fornøden, at den kommer i fremmede Hænder, thi det kunde hænde sig, at den kunde glæde dem, som endnu kunde være til overs af vores Hadere«.

Fra Leo Ulfeldt gik Manuskriptet (sammen med andre Minder om L. Chr.) i Arv til hans Søn og Sønneatter og kom ved den sidstnævntes Ægteskab med en Grev Waldstein-Wartenberg i 359 dennes Efterkommeres Eje (se Slægtsoversigten S. 402). For dansk Forskning forblev det ukendt, indtil Tyge Brahe-Forskeren F. R. Friis opdagede det paa en Studierejse til Wien og Prag 1868. Det udgaves første Gang 1869 af S. Birket-Smith. 1920 købtes det paa Initiativ og ved Mellekomst af nuværende Museumsdirektør, mag. art. Otto Andrup til Frederiksborgmuseet. En Facsimileudgave deraf udkom i 1931, besørget ved O. Andrup.

Skal man gøre Rede for Haandskriftets Tilblivelse, er det sikrest at begynde med de Vidnesbyrd, som afgives af Skriftpræg, Sprog og Papirtype.

Den Del af Manuskriptet, som omfatter den første Fortale til L. Chr.s Børn (Udg. S. 95-103) og Hovedtekstens første Trediedel (Udg. S. 107-52), er skrevet med en fast regelmæssig Skrift, som de to første Facsimiler giver Prøver paa. Den efterfølgende Del af Haandskriftet er skrevet med mere skødesløs Skrift, hvis Karakter flere Gange skifter, og paa ret daarligt Papir, som Blækket mange Gange slaar igennem paa en Maade, der mispryder Haandskriftet og vanskeliggør Læsningen (se Facsimiler).

Falder Haandskriftet saaledes allerede ved første Blik i to forskellige Dele, viser ogsaa Sproget en væsentlig Forskel mellem den første Trediedel og det senere. Til den første Dels omhyggeligere Skrift svarer en mere litterær Stil, hvis Hovedtræk er en stærk Brug af den højtidelige Nægtelse *ej* (overfor det senere i Skriftet aldeles overvejende dagligdags *ikke*) og en udpræget litterær Udtryksform, der især fremtræder i en fra Talesproget afvigende Ordstilling, som fra Tysk trængte ind i Dansk, støttet af Tidens nye litterære Smag, der i Kunstdigtningen førte til Efterligning af udenlandske Mønstre.

Denne Forskel har L. C. selv været klar over. Hun har ved en senere Gennemarbejdelse af Haandskriftet paa talrige Steder foretaget stilistiske Rettelser, der især vedrører Ordstillingsforhold; et Typeeksempel finder man paa Haandskriftets første Tekstside (Begyndelsen af Fortalen, se Facsimile), hvor om *jeg mig ej snarere bemøde skulde* er rettet til om *jeg mig ikke snarere skulde bemøde*. I flere Hundrede Tilfælde er lignende Rettelser fortagne: *værret haver rettes til haver værret*; *Fængsels Ulykke utgaaet til utgaaet Fængsels Ulykke*; *at jeg mig i Vandet styrte skulde til at jeg skulde styrte mig i Vandet*; *jeg hannem med faa Ord mit Fængsels Haardhed errindre til jeg med faa Ord errindre hannem mit Fængsels Haardhed*; *visseligen erre mine Lidelser og mange, de 360 erre tunge og utallige til visseligen haver mine Lidelser*

vorren store og mange, tunge og utallige; udi til i; osv.

Ved Siden af disse stilistiske Rettelser findes hele Haandskriftet igennem mange andre Spor af Gennearbejdelse: Tydeliggørelse af Udtrykket, Forbedring af Sprogformen og navnlig talrige Tilføjelser mellem Linierne eller i Marginen (se Facsimilerne), ja flere Gange paa indheftede Papirlapper eller indføjede Blade. En saadan Gennearbejdelse af Haandskriftet har da ogsaa medført talrige Overstregninger, navnlig af Ytringer, som Forfatterinden er kommen til at anse for urigtige eller tvivlsomme, eller som hun har ment hørte bedre hjemme i en anden Forbindelse. Flere Smaatræk er som Følge af denne Arbejdsmaade og Arbejdets Udstrækning over saa lang en Aarække fortalt paa to-tre forskellige Steder (med eller uden Udstregning).

Hvad Papiret angaar, er 1. Fortale og Tekstens 1. Trediedel, som oplyst af Andrup (Inkl. til Facsimileudg.), skrevet paa svært hollandsk Papir af en Type, som bruges i Hoffets Kontorer 1673-80. Dr. Sperling skrev 5. Marts 1674 i Blaataarn et Brev paa Papir af samme Art. I Midterpartiet (S. 152, L. 9 fr.o.-S. 250, L. 3 fr.n.) bruges Papir af noget varierende Typer, paaviselige i anden Anvendelse 1686-93, en enkelt Type (S. 224, L. 10 fr.o.-S. 232, L. 2 fr.o.) dog i beslægtede Former allerede 1683-84. Haandskriftets sidste Del (S. 250 ff.) og Tillægget til Fortalen (S. 103-06) er paa daarligt Kladdepapir, svært at tidsfæste.

Den oprindelige Fortale er dateret 11. Juni 1674, hendes formodede Fødselsdag (S. 103), da L. Chr. havde siddet »nu næsten elve Aar« (S. 96) i Blaataarn, og samme Dato anføres i Titelen over selve Hovedteksten som Afslutningstidspunkt for dennes Skildring (S. 107). Anføres kan i denne Forbindelse, at hendes tamme Rotte i Bur i Fortalen omtales som endnu levende (S. 102 med Note), mens den aabenbart afgik ved Døden i 1675 (se S. 258), samt (paavist af Andrup) Tilføjelsen (1675?) om Lettelserne i hendes Fængselskaar »disse trede sidste Aaringer« (fra 1671-72) (S. 95). Da L. Chr. skrev sin Fortale, havde hun muligvis skrevet Hovedteksten, indtil den ved Skrift, Sprog og Papirtype særprægede første Trediedel af denne standser (Udg. S. 152: med Guds Ord at trøste). Men hun var i alt Fald ikke naaet længere. Det kan, foruden af de nævnte ydre Vidnesbyrd, ses deraf, at Skildringen fra da af i væsentlige Henseender forandrer Karakter. I det første Afsnit skildres fra Dag til Dag til og med hendes religiøse 361 »Gennembrud« 31. Aug. 1663 - mens det følgende Parti er langt mere skødesløst i saa Henseende. Bemærkelsesværdigt er det i denne Forbindelse ogsaa, at L. Chr. i Fortalen bebuder Omtale af en Person (Jørgen Schrøder-Løvenklau, S. 101), som slet ikke nævnes i Værkets følgende Del i den for os foreliggende Form. Hun tager ogsaa i Fortalen (S. 101) Afstand fra at »indføre og opregne« Johann Jägers, Christen Mogensens, Karen Olesdatters og Cathrine Wolffs »utugtige Ord, skiden Snak og grove Plomheder«, mens den senere Skildring af de nævnte Personer ikke kan betegnes som særlig skaansom over for sarte Læsere. Hvad angaar de i samme Fortale nævnte »Psalmer og aandelige Viser« og de tvende zoologiske »Observationer« (S. 101-02), har disse naturligvis foreligget i særlig Nedskrift.

Hvor tidligt L. Chr. er begyndt at lægge Haand paa »Jammers-Minde« i Kladdeform, er det næppe muligt med fuld Nøjagtighed at bestemme. Naar hun i Fortalen siger, at bl. a. »tilskyndende Aarsager« har drevet hende dertil, er det en nærliggende Slutning blandt disse Tilskyndelser at søge Dr. Otto Sperling d. y.s ønske om at eje hendes Selvbiografi (se S. 3, 50, 297 ff). Vi naar herved tilbage til Vinteren 1672-73. Givet er det imidlertid -det viser bl. a. de ikke uvæsentlige Afvigelser i de to Skrifers Skildringer af Forhørene i Blaataarn 8.-17. Aug. 1663 (se S. 369 ff.) - at det ældste Parti af »Jammers-Minde« ikke kan være nedskrevet i den Form, hvori vi ejer det, før efter at Selvbiografien var afsluttet (1. Maj 1673) og endda næppe umiddelbart derefter. L. Chr. har i Hukommelsen arbejdet med disse første Fængselsdage, presset sin Hjerne for at fremrekonstruere, hvad der fandt Sted, og hvad der blev sagt, og i hvilken Tidsfølge. Hun har iøvrigt ikke paa ethvert Punkt skøttet om at fortælle sine Børn nøjagtigt det samme, som hun fortalte Sperling (se bl. a. Noter til S. 48 og 116).

Paa end usikrere Grund staar vi, hvor det drejer sig om Skildringen af Tiden efter »Gennembrud et« (31. Aug. 1663).

Der er gættet paa, at Fortællingen om Begivenhederne fra Sept. 1663 til Foraaret 1674 - paa Papirtyper, paaviselige 1686 (1683) -93 - først er nedskrevet i sin nuværende Form omkring det Tidspunkt, da L. Chr. forlod Blaataarn (19. Maj 1685). Sikkert er, at de ikke faa ret betydelige Fejl i Tidsangivelser tyder paa en Affattelse, som ligger en rum Tid efter de skildrede Begivenheder. Og naar Kurprinsesse Anna Sophie af Sachsen ved Omtalen af 362 det galt daterede Besøg i L. Chr.s Fængsel 1670 (se Note til S. 237) tituleres Kurfyrstinde, hvad hun først blev 1680, ligger det nært at slutte, at denne Beretning ikke kan være nedskrevet før tidligst sidstnævnte Aar. Ældre Optegnelser kan dog paa en Række Punkter være benyttet.

Skildringen af Tiden fra 1674 i den foreliggende Form har en kladdeagtig Karakter, men noget fuldt sikkert om Nedskrivningstidspunktet lader sig paa Forskningens nuværende Stade næppe sige. Beretningen om de sidste Dage i Blaataarn bærer Præg af at være sat paa Papiret ikke alt for længe efter Oplevelserne, og der kan paa andre Punkter, før Forfatterinden forlod Fængslet, have eksisteret Optegnelser fra hendes Haand.

Tillægget til den oprindelige Fortale (S. 103-06) beretter om Dødsfald, som fandt Sted i 1663 og i 1670

erne. I Tillæggets Slutning skildres en Præstegaardsbrand, der maaske fandt Sted 1680 (S. 106 med Note), men hvis Omstændigheder formentlig først adskilligt senere meddeltes L. Chr. I samme Tillæg omtaler L. Chr. »min Friheds Aften, 1685 den 19. Maj« (S. 104). Udarbejdelsen af den foreliggende Form maa henlægges til Maribo Kloster, selv om L. Chr. her, som andet Steds, bestræber sig for at skabe den Fiktion, at alt, hvad der staar i »Jammers-Minde«, var skrevet ned, før Slotsfoged Johann Jager bød hende »Adé« - lige undtagen de sidste i Husum skrevne Ord. -

Om »Jammers-Minde« som Aandsværk er der skrevet adskilligt, selv om det i saa Henseende endnu venter paa en virkeligt tilbundsgaaende Undersøgelse. Det er det 17. Aarh.s ypperste danske Prosaværk, det mest gribende Memoireværk, som er skrevet paa Dansk, og den mest levende Menneske- og Milieuskildring, som nogen dansk Kvinde har skabt.

Side 93:

Anno 1674 den 11. Juni: Dette er overstreget og ved Siden af er skrevet med L. Chr.s egen Haand: *Anno 1685 den 19. Maj.* Senere er 11. Juni forandret til 18. Juli. Se S. 307.

Side 95:

med Job o.s.v.: Se Jobs Bog, Kap. 6, V. 2-3. - *tilskyndende Aarsager:* Blandt disse var den Tilskyndelse fra Dr. Otto Sperling d. y., som fik L. Chr. til i Foraaret 1673 at skrive sin franske Selvbiografi. Se S. 3, 50, 297 ff. - *mit Fængsel ... lettet:* Se S. 239 ff.

Side 96:

den mørke Kirke: Se S. 113. - *næsten elve Aar:* L. Chr. sattes i Blaataarn 8. Aug. 1663; »Jammers-Minde«s Fortale er dateret 11. Juni 1674 (se S. 103).

363

Side 97:

et Forræderi: Se S. 337 f. - *Det er en Naade hos Gud* osv.: Se Peters 1. Brev, Kap. 2, V. 19 (i Chr. III.s Bibel: »Thi det er Naade, der som nogen fordrager ont og lider uret for sin Samvittigheds skyld til Gud). - *Dina og Walter:* Se S. 318. - *Rejse... 1657 i Dannemark:* Se S. 20-25, 55-68. - *den malmøske Arrest:* Se S. 27-30, 69-92.

Side 98:

satte det i mine Kaar: Se S. 27. - *vorres Gods raade:* rettet til: raade for vorres Gods. - *en Siddendes-Ret:* den i Anledning af Malmøprocessen mod Ulfeldt nedsatte Kommissorialdomstol. Se S. 325. - *Poëten:* Gautier de Lille (eller: de Châtillon), fransk Latin-Digter fra 12. Aarh., f. i Lille, Kannik i Amiens. Det latinske Vers er fra hans store Heltedigt paa Heksametre »Alexandreis« (om Aleksander den Store), der nød Anseelse som klassisk i Aarhundreder. Det lyder der: *Incidis in Scyllam, cupiens vitare Charybdin.* - *min Herre i København for mig fandt:* Se S. 30. - *til Borrhholm:* Se S. 30 ff. - *en fuldkommen Beskrivning:* Se S. 329.

Side 99:

Fux: Adolph Fuchs. Se S. 31 ff. - *dersom end Døden sad mig paa Læberne:* Se S. 39. - *fra hverandre skilte bleve:* Se S. 38 ff. - *Gods og Formue løste vorres Fængsel:* Se S. 41 f., 333. - *den engelske Rejse:* Se S. 43 ff.

Side 100:

Kors-Galde: Se Matthæus-Evang., Kap. 27, V. 34: Landshøvdingens Stridsmænd gav Jesus »Eddike at drikke, blandet med Galde«. - *hvor falskeligen Kongen af England* osv.: Sml. S. 340. - *Lutenant Braten:* Se S. 44 ff., 115, 157, 339. - *Resident Simon Petcon:* Se S. 44 ff., 339. - *til en Baad ledte:* rettet til: satte mig i en Baad. - *Peter Dreyer:* Se S. 45 ff., 340.

Side 101:

Slofogdens Johan Jægers, Kresten Maansøn Taarnegemmers, Karen Oles-Daatters og Catharina Wolffs osv.: Se S. 187 ff., 188 ff., 146 ff., 224 ff. - *Jørgen Walter:* Se S. 97, 106, 225 ff., 318. - *Jørgen Skrøder:* Jørgen Schrøder, der synes at være født i Norge, blev, efter nogen Tids Tjeneste i Sverige, under Torstenssonkrigen Generalproviantskommissær, 1645 Mønstringskommissær i Skaane og adledes 1646 af Chr. IV. under Navnet Løvenklau. 1652 flygtede han til Sverige, hvor Ulfeldt skaffede ham Obersttitel, men forraadte 1654 Ulfeldts danskfjendtlige Virksomhed til 364 den danske Resident Peder Juel. 1658 blev han Generalproviantskommissær i Norge, men kom i Strid med Statholderen Niels Trolle, mod hvem han fremsatte flere ondartede Beskyldninger. Højesteret frifandt 1661 Trolle og fradømte Schrøder-Løvenklau som en Løgner og Æreskænder hans adelige Navn og Vaaben. Fra Udlandet udsendte han 1663 og 1668 Forsvarsskrifter med voldsomme Anklager mod Trolle. L. Chr.s Ord antyder, at han sad som Fange i

Blaataarn, men herom er intet oplyst. De synes desuden at vise, at hun, da hun skrev Fortalen, havde i Sinde i »Jammers-Mindet« at omtale Schrøder.

Side 102:

en ... Røtte: Se S. 258. Otto Andrup har i sin Udgave af »Jammers-Minde«, 1926, S. 244 paapeget, at Rotten, da Fortalen affattedes, aabenbart endnu levede, men dræbtes næste Aar (1675). - *Tvende Observationer: ... en Gned*: Hele Stykket er senere overstreget. Se S. 289-91. - *den Lejlighed, ved hvilken jeg til min Frihed haver kunnet komme*: Der sigtes vel til Fangen Christians Tilbud i 1666 om at skaffe hende Taarnnøglerne eftergjort. Se S. 211, 215, 218. Den bevarede Brevveksling mellem Dr. Otto Sperling d. æ. og L. Chr.s Børn viser, hvor virksomme disse var for at finde Midler til at faa Moderen ud.

Side 103:

L. 7-18: Hele Stykket *Udimidlertid...53. Aar* er senere overstreget, aabenbart fordi det efterfølgende Tillæg til Fortalen, som, i Lighed med selve »Jammers-Minde«, omtaler Begivenheder yngre end 1674, tilføjedes. - *den 11. Junii*: Denne Dato, som endnu ganske tydeligt læses, er senere rettet til *18. Julii*. Se S. 307.

Side 103-106:

Partiet *Jeg haver og ihukommet ... bringe en anden i Fortred* er skrevet paa fire i Haandskriftet indheftede Blade af samme Papirtype som i »Jammers-Minde«s sidste Del og med en Skrift, der svarer til den der oprædende.

Side 103:

vorres nu allernaadigste Arve-Konges: Christian V., Konge 9. Febr. 1670-25. Aug. 1699. - *vorres allernaadigste Regerings-Dronnings*: Dronning Charlotte Amalie (1650-1714), f. Prinsesse af Hessen-Kassel, gift 1667 med Kronprins, senere Kong Christian V. - *Cur-Fyrstinden af Sachsens*: Anna Sophie af Danmark (1647-1717), Datter af Kong Frederik III. og Dronning Sophie Amalie, gift 1666 med Kurprins, fra 1680 Kurfyrst Johan Georg III. af Sachsen, sml. S. 237 f. - *Landt-Grevinde af Hessens*: 365 Dronning Charlotte Amalies Moder, Landgrevinde Hedwig Sophie af Hessen-Kassel (1623-83), f. Markgrevinde af Brandenburg, Søster til »den store Kurfyrste« Frederik Vilhelm af Brandenburg. Sml. S. 239 ff.

Side 104:

jeg lider mod min Friheds Aften, 1685, den 19. Maj: Dette maa naturligvis være skrevet efter nævnte Dato. - *Grev Christian af Rantzov*: Grev Chr. Rantzau. Se S. 40 ff., 66, 113 ff., 322, 332, 335. Han døde 8. Nov. 1663, ikke i Sept, som L. Chr. skriver, og vides at have deltaget i den nævnte Trolovelsesfest. - *Vorres Prinsesse og Cur-Prinsen af Sachsens*: Se S. 103. Trolovelsesfesten fandt Sted i København 10. Okt. 1663. Se S. 158 f. - *et Træ - Billede osv.*: Eksekutionen af Corfitz Ulfeldts Billede fandt Sted 13. Nov. 1663, altsaa 5 Dage efter Rantzaus Død. Se S. 159 f. - *Enke-Dronningens Hofmesterinde*: Maria Elisabeth v. Haxthausen, f. v. Geispitzheim (1602-65), Hofmesterinde hos Dronning Sophie Amalie fra 1657. Se S. 115 ff.

Side 105:

Able Cathrinæ: Abel Cathrine (ca. 1626-76), maaske en illegitim Datter af en adelig Wolf v. der Wisch, Tjenerinde hos Dronning Sophie Amalie, gift 1655 med Dronningens Godsinspektør og Proviantskriver paa Københavns Slot Hans Hansen (Osten) (1617-72). Hun købte som Enke Hovedgaarden Ulriksholm paa Fyn og oprettede flere Legater og milde Stiftelser, bl. a. A. C.s Stiftelse i København. Se S. 115 ff. - *Secreterer Erik Krag*: Erik Christensen Krag til Bramminge (1620-72), 1653-69 øverste Sekretær (Oversekretær) i Danske Kancelli, fra 1660 Assessor i Kancellikollegiet, 1669 Gehejmerraad og Assessor i Statskollegiet og Højesteret. En energisk Embedsmand og en stor Godssamler, men ikke en meget fintfølelse Natur. Se S. 114 ff. - *den mørke Kirke*: Se S. 113. - *General-Major Frederich von Anfeldt*: Frederik (Friedrich) Ahlefeldt (1627-72), Officer af holstensk Slægt, fra 1658 Chef for Kongens Livregiment til Fods, 1659 Generalmajor og Interimskommandant i København, 1660 Assessor i Krigskollegiet, 1662 Kommandant i København, 1671 Generalløjtnant. Se S. 109 ff., 171. I en Ansøgning fra 1671 bad han Chr. V. om at hjælpe ham under hans Sygdom, saa han ikke døde af Sorg og Græmmelse, ved at udnævne ham til Generalløjtnant. En Kilde melder, at han døde »salig, meget vel, blidt« (O. Andrup). - *Enke-Dronningen og den regerende Dronning*: Sophie Amalie og Charlotte Amalie. Se S. 103. - *Felt-Herren Schack*: Hans Schack 366 (1609-76), f. paa Unevad i Angel af en sachsisk-lauenburgsk Slægt, Officer og Embedsmand i dansk og fremmed Tjeneste, 1658 dansk Generalløjtnant og naturaliseret som dansk adelig, Kommandant i København 1658-60, Feltmarskal 1659, Rigsraad 1660, efter Statsomvæltningen s. A. Feltherre og Præsident i Krigskollegiet, Assessor i Statskollegiet og Højesteret og Stiftsbefalingsmand over Ribe Stift, 1671 Greve, Ejer af Møgeltønder, Gram m.m. Se S. 132 ff. Han var Soldat i sine Synspunkter, men ikke en Tilhænger af uindskrænket Enevælde og en brav og godlidende Natur. - *Canzeler Peder Ritz*: Peder Frederiksen Reedtz til Tygestrup (1614-74), Rentemester, Rigsraad, Okt. 1660 Kansler, Præsident i Kancellikollegiet og Assessor i

Statskollegiet, 1661 Patron for Universitetet og Assessor i Højesteret. Se S. 113 ff. En stiv og gravitetisk Herre.

Side 106:

Friderich den 3.s Død: 9. Febr. 1670. - *Statholder Christoffer Gabels*: Se S. 42, 114 ff., 332, 334 f. Han, i hvem Sophie Amalie saa en Dødsfjende, fik sin Afsked kort efter sin kongelige Herres Død, i April 1670, og døde tre Aar efter, 13. Okt. 1673. En snu Intrigant, men ikke uden Medfølelse. - *Walter døde en ynkelig Dø*: April 1670. Se S. 233. - *Magister Buck*: Hieronymus Bueck (1630-73), Købmandssøn fra Lübeck, 1661 Diaconus, 1664 Hjælpepræst ved St. Petri tyske Kirke i København. Han var yndet af Dronning Sophie Amalie, som overværede hans Bisættelse. Se S. 50, 182 ff, 341. Om hans Død: S. 235. - *Christian*: Se S. 153, 172 ff., 189 ff. - *Maans Armfeld*: Mogens Hansen Arenfeldt til Rugaard (1604-71), Hofjunker 1624-25, Ritmester 1640, Oberstvagtmester i Jylland 1656, Lensmand, bl a. paa Skivehus 1656-63. - *Præsten*: Sognepræst til Hillested og Rosmos, i hvilket sidste Sogn Rugaard ligger, var 1655-89 Niels Rasmussen Trane (eller Sønderup), hvis Præstegaard brændte 31. Maj 1688 »formedelst andres Skødesløshed« (Medd. af Dr. theol. Bjørn Kornerup). Hans Hustru døde, efter Oplysn. af Landsarkivar Johan Hvidtfeldt, dog ikke ved denne Lejlighed. Imidlertid omkom, som Arkivar C. Lindberg Nielsen har oplyst, ved Brand i Storning (Store Ring) Præstegaard (Framlev H., Aarhus A.) Natten 2.-3. Maj 1680 Præsten Niels Madsen Fogs (Sgpr. 1659-95) 1. Hustru Maren Lauridsdatter. Det er ikke oplyst, at Christian paasatte denne Brand, men Muligheden kan ikke afvises. Anføres kan i denne Forbindelse, at Mogens Arenfeldts Søn Hans A. (ca. 1634 -89) havde Strøgods paa Mols og 1681 købte Lyngbygaard i Kasted Sogn, Hasle H., Aarhus A. Sml. S. 221.

367

Side 107:

Epictetus : Epiktetos, frygisk Morallærer, oprindelig Slave, som levede i Rom i 1. Aarh. e. Kr. De anførte Ord stammer fra den filosofiske »Haandbog« (Enchiridion), som gaar under hans Navn (Kap. 15). En dansk Oversættelse af den ved den lærde Adelsdame Birgitte Thott udkom 1661, men da den oversætter »Maneer« i Stedet for »Hanke(r)«, er det næppe den, L. Chr. har brugt.

Side 108:

den 8. Augusti Anno 1663 ved 9 Slet: Se S. 47. - *St. Anna Bro*: Den synes at have ligget ved den nuværende St. Annæ Plads, vistnok ud for Strandstræde. - *Peter Dreyer ... Petcon*: Se S. 100. - *de Svar, som den Forræder Braten i Dovers mig gav*: Sml. S. 45.

Side 109:

det Dødsdrag: Se S. 336. - *Nels Rosenkrantz*: Niels Pallesen Rosenkrantz (1627-76), fra 1658 Oberstløjtnant i Kongens Livregiment til Fods, 1660-65 Amtmand paa Jungshoved, 1666 Oberst og Chef for Sjællandske Nationalregiment til Fods og fungerende Kommandant i København, 1672 Kommandant sst., Assessor i Krigskollegiet og Generalmajor, 1675 Generalløjtnant. - *Stads-Major Sten Andersøn Bilde*: Steen Andersen Bille (ca. 1624-98), Student, senere i italiensk Krigstjeneste, 1657 dansk Major, 1658 Generaladjutant hos Kongen, 1659 Stadsmajor i København, 1675 Oberstløjtnant, 1676-98 Vicekommandant i København, 1678 Oberst. Han var uægte født, men optoges 1679 i Adelsstanden med Faderens Navn og Vaaben. En begavet og dygtig Mand, nær knyttet til det københavnske Borgerskab, som hans 1. Hustru tilhørte. - *Captain Bendix Alfelt*: Bendix Ahlefeldt (1633-76), af holstensk Slægt, Kaptajn i den danske Hær 1657, 1675 Major, 1676 Oberstløjtnant, Halvbroder til daværende Statholder i København, senere Storkansler Frederik Ahlefeldt (se S. 287). - *General-Major Friderich von Anfeldt*: Se S. 105.

Side 110:

min Pige: Maren Larsdatter. Se S. 113, 172, 174, 185. I et tysk Nyhedsblad af 11. Aug. 1663 fortælles, at hun anbragtes i »Slotsfogedens Kammer«, og at man der »i hendes Haar havde fundet forskellige Klenodier, som vurderes til nogle Tusinde«. 14. Aug. 1663 fik Assessor i Statskollegiet, Kammerraad og kgl. Livlæge Dr. Peter Bülche og Assessor i Danske Kancelli, Professor Heinrich Ernst Befaling til at forhøre »Corfitzes Hustrus Pige, som udi Slotsfogdens, Jochim Waldburgs, Kammer er anholden«. - *Slofogden*: Jokum Waltpurger. Se S. 113.

Side 111:

hans Frue: Augusta, f. v. der Wisch (1634-78). 368 I den franske Selvbiografis i denne Udgave udeladte Parti er Generalmajor Ahlefeldts 2. Besøg paa Skibet skildret ganske kort uden Referat af hans Udtalelser; han bad straks L. Chr. stige ned i Baaden. - *Birgitte Speckhans*: Se S. 314, 327.

Side 112:

Birgitte Ulfeldt: Birgitte Jakobsdatter Ulfeldt (1614-64), en Søster til Corfitz Ulfeldt, gift 1630 med Otte

Christoffersen Krafse til Egholm og Bjørnemose (d. tidligst 1670). Hun var aabenbart et højst vidtløftigt Fruentimmer, som flere Gange løb bort fra sin Mand. I Efteraaret 1663 - altsaa ikke længe efter Svigerindens Fængsling - rejste hun til Hamburg (for at træffe Dr. Sperling) og i Foraaret 1664 derfra til Braunschweig. En tysk Relation, dat. Celle 13. Aug. 1664, skildrer hende som i enhver Henseende moralsk forfalden og fordrucken. Corfitz Ulfeldt betegner hende i et Brev til Sperling som sin og L. Chr.s farligste Fjende. - I den franske Selvbiografi skriver L. Chr., efter Omtalen af Birgitte Ulfeldts usømmelige Optræden 8. Aug. 1663: »Han [Ahlefeldt] spørger vor Dame, om hun kendte hende. Hun sagde Nej, og at hun forment, hun var ikke ved sin Forstand«. - *han dømte ... bortrykte*: Senere overstreget. Se S. 105. - *Renteriet*: en Bygning, »med Bly og Skæversten bedækket«, paa Slotsholmen, mellem Holmens Kanal og Blaataarn, hvor Skatkammeret (Rentekammeret) samt Danske og Tyske Kancelli havde til Huse.

Side 113:

JokumWaldburger, Slotsfogt: Jokum (Jochim) Waltpurger (Waldburg) (d. Juni 1665), 1629 Hoffurer, 1637-65 Slotsfoged (Slotsforvalter) paa Københavns Slot. Ulfeldt fortæller i sit »Højttærende Æresforsvar« (1652), at Waltpurger, da Dina Vinhofvers 1651 sad fængslet paa Slottet, søgte at overtale hendes Moder til at erklære, at Rigshofmesteren var Fader til Dinas Barn. Sml. S. 48 f. 110, 318, 351. - *det blaa Taarns*: Blaataarn var det svære senmiddelalderlige Hovedtaarn paa det gamle Københavns Slot, senest fra Kong Hans' Tid anvendt som Statsfængsel, forhøjet og forsynet med større Spir af Chr. IV. Det vendte mod Øst, men Opgangen til det var inde i Gaarden. Fundamenterne findes nu mellem Frederik VII.s Statue og Christiansborg. - *da jeg mine Øjne til Himmelen opslog*: I det førnævnte tyske Nyhedsblad af 11. Aug. 1663 fortælles, at L. Chr. foran Blaataarn »blev staaende lidt og saa sig om efter Kongens Gemak«. I den franske Selvbiografi skriver hun: »Med hvilken Standhaftighed og hvilket Mod hun gik ind i Taarnet, vil jeg lade de andre berette, som har set det«. - *den mørke Kirke*: Et Fængselsrum i Blaataarns 3. Stokværk uden Vinduer. Det kaldtes ogsaa med en god protestantisk Vits »den katolske Kirke«.

Side 113-114:

Christian Rantzov ... Erik Krag: Se S. 104-06.

Side 114:

Canzeler...sagde: Selvbiografien gengiver hans Ord saaledes: »Frue, Hans Majestæt, vor Suveræn, har store Aarsager til at handle saaledes med Eder, hvilke I kender«. Hun svarede: »Jeg ved ikke, hvilken Aarsag Hans Majestæt har, men at jeg er uheldig og medhandles saare ilde, det ved jeg.« Han sagde derpaa: »Hans Majestæt har Mistanker til Eders Person«. Hun svarede: »Det er en stor Ulykke for mig, men jeg vil haabe, at Hans Majestæt vil lade sig informere og tabe sine Mistanker«. Derpaa stillede Reedtz - uden at Rantzaus Indblanding nævnes - de i »Jammers-Minde« nævnte Spørgsmaal 1-4 og 6. Men hertil følger Selvbiografien: »Om hun endnu havde Breve hos sig?«. Hertil svarede hun, at man i England havde frataget hende hendes Breve (sml. S. 339), og at hun for 3-4 Timer siden paa Skibet havde givet en Kaptajn Resten af de Papirer, hun havde (sml. S. 109). Spørgsmaalet om, hvem der besøgte hendes Mand i Brugge, anføres i Selvbiografien først under 2. Forhør. Som sine Korrespondenter i Danmark nævner L. Chr. Rantzau og Gabel (der udelades i »Jammers-Minde«) samt »to Damer og en Kavalier, den sidste havde faaet et Brev fra hende«. - *med min Mand i Frankrige*: Se S. 43, 335 f. - *Borri*: Francesco Giuseppe Borri (Burrus) (1627-95), italiensk Læge, Alkymist og Sektstifter. Han var 1667-70 i Kong Frederik III.s Tjeneste og arbejdede bl. a. i »Guldhuset« i Rigsgade paa at lave Guld af Sølv fra Kongsberg Sølvværk. Han var sat i Band og dømt som Kætter af Paven og endte sine Dage som Livsfange i Engelsborg i Rom. - *i Engeland*: Se S. 43 f f., 338 ff. - *Cassetta*: Jan Marcus Cassetta. Se S. 43 ff., 155, 338. - *Frants*: Frants Henriksen. Se S. 46 og 156 med Note. - *tvende Brødre af de Arander*: Francesco d'Aranda (d. 1663), flere Gange Borgmester i Brugge, og hans Broder Emanuel d'Aranda, Auditør i samme By. En tredje Broder Bernardo d'Aranda (1608-58) havde i Aarene efter 1641 været Ulfeldts Sekretær og kom atter til Danmark 1657, da Ulfeldt opholdt sig i den svenske Hær for Frederiksodde. - *Ognati*: vistnok Marcus Albertus Ognate, før 1660 flere Gange Borgmester i Brugge. - *Hr. Hendrik Bjelke*: Henrik Bielke (1615-83), 1657 Rigens Viceadmiral, 370 1660 Rigsraad, Dec. s. A. Præsident for Admiralitetet, 1662 Rigsadmiral. Han var gift med Edel Christoffersdatter Ulfeldt (1630-76), en Søster til L. Chr.s Svoger Ebbe Ulfeldt (sml. S. 319) og vedblev til 1663 at staa i venskabelig Forbindelse med Ulfeldt's Hus. Sml. S. 314, 335.

Side 115:

Oluf Brockenhuus: Se S. 83 med Note. - *Fru Else Parsberg*: Else Parsberg (1624-84), Datter af Ulfeldts Ven Rigsraad Oluf Parsberg til Jernit, Enke efter Ulfeldts ældre Broder, den lærde Bogsamler Laurids Ulfeldt til Egeskov og Harridslevgaard (1605-59). - *Fru Maria Ulfeldt*: Marie Jakobsdatter Ulfeldt (1619-94), Corfitz Ulfeldts Søster, Enke efter Diplomaten Axel Arenfeldt til Basnæs (1590-1647). - *Braten*: Se S. 100 med Note. - *Marichal de Birron*: Baron Charles de Gontaut, Duc de Biron (1562-1602), Marskal af Frankrig, blev henrettet for forræderiske Forhandlinger med Savoyen og Spanien mod sin Herre, Kong Henrik IV. af Frankrig. - *et Guld-Slag-Værk*: Selvbiografien: »meget vel gjort, som ringede«. Det drejer sig maaske om et diamantbesat Guldur, som L. Chr. 1647 modtog som Gave af det franske Kongehus. - *Dronningens Hofmesterinde*: Maria

Elisabeth v. Haxthausen. Se S. 104 med Note. - *hendes Kammer-Kvinde*: Hun hed vistnok Cathrine Glässer (Glässerin). - *Abel Catharina*: Se S. 105 med Note.

Side 116:

De helsede mig ikke: Selvbiografien: »Hofmesterinden byder God Dag og siger, at Dronningen har befalet, at de skulde drage hende alle hendes Klæder af«. - *Saa blottede de mig ganske*: Selvbiografien har herefter: »Hofmesterinden, ikke fornøjet dermed, befaler Abel Cathrine at oversøge det nøgne Legeme, hvilket hun gjorde. Derover lo vor Dame og sagde: »I finder intet nyt der, men skammer I Eder ikke ved at handle saaledes med mig og være saa ukristelige?«« Herpaa følger Abel Cathrines Svar, omtrent som i »Jammers-Minde« (S. 117).

Side 117:

Gud forblindede dennem ... Stenen havde jeg da i Munden: Dette Punktum er senere overstreget, og i Stedet for er skrevet: Gud forblindede derres Øjen, saa de bleve ikke var mine Ørringe, udi hvilke sidder en stor Rosensten i hver, hvilke jeg nu Stenene haver frabøjet. Guldet, som er slangevis gjort, sidder endnu i Ørene. De bleve og ikke var, at noget var indsyet om mit Knæ. - *Oberste Schaffshausen*: Vel en Huskefejl for Haxthausen. Hofmesterinden 371 havde været gift med Heinrich v. Haxthausen, Herre til Tienhausen (d. 1656). Han blev Stamfader til den grevelige Linie H. i Danmark (uddød 1842). - *4 Retter Mad*: I Følge Hofspisereglementet fik L. Chr. under sit Ophold i Blaataarn til sig og sin Tjenestekvinde daglig fire Retter Mad - beregnet meget rigeligt (f. Eks. pr. Ret 1/6 Kalv, 1 Stegegris, 1 Kalkun, 2 Ænder, 3 Høns, 6 Kyllinger, 3 Pund Torsk, 1 Snes Æg) - samt desuden Biretter og Desserter og to store Fransk- og Rugbrød om Dagen (Andrups Udgave S. 250).

Side 118:

Hr. Hendrik Bjelkes Frue: Se Note til S. 114. - *All kannsie hechsen*: Se S. 35.

Side 119:

Jomfru Carisius: Vistnok Anna Cathrine Charisius (1647-1705), ældste Datter af den danske Resident i Haag, senere Amtmand Peder Charisius, Hofjomfru 1660-67, gift 1667 med Hofmarskal, Overkammerherre og Overstaldmester hos Kronprins Christian, senere Amtmand over Koldinghus Amt, Overkammerherre, Gehejmerraad m. m. Morten Skinkel til Søholm (1628-91). Rygtet gjorde hende til Kronprinsens Elskerinde. Sml. S. 173. - *Elisabeth Augusta*: Se Slægtoversigten S. 400 og S. IX, 13, 313. Hun satte hurtigt sin Mødrene arv over Styr, maatte efter sin Mand, Rigsraad Hans Lindenovs Død (1659) 1663 sælge Boller og Rosenvold og levede i meget trykkede Forhold. 1664 tilstod Frederik III. hende en Maanedspension paa 100 Rdl., som hun beholdt ogsaa under Christian V. Dette Afhængighedsforhold til Hoffet kan bidrage til at forklare hendes Reserverthed over for Søsterens Skæbne. Sml. S. 131, 140, 250, 260 Note til S. 287.

Side 120:

at noget andet end Fuxes Død mig tillagdes: Se S. 108 f.

Side 121:

min sal. Herre: Corfitz Ulfeldt var død (Febr. 1664), da L. Chr. nedskrev dette. - *Rasmus Taaren-Gemmer*: Taarngemmer til 1. Juni 1665, da han blev Portner og afløstes af Christen Mogensen. Sml. S. 188.

Side 122:

Kongens Skomagere Kvinde, en Tysk: Anna von der Linden, Enke efter Hofskomager Mikkel Mahs (d. 1656), muligvis siden gift med hans Efterfølger (fra 1659) Matthias Pahling. - *Uldrik Christian Gyldenløve*: Se S. 21 ff., 57 ff., 321 f. Han døde 11. Dec. 1658 i København, man sagde: som Følge af sine Udskejelser. - *Kongens Sadel-Knægtes*: Muligvis Henrik Sick. - *min Ben-Balsam-Bysse*: Det førnævnte Nyhedsblad af 11. Aug. 1663 fortæller, 372 at de Kvinder, som 8. Aug. visiterede L. Chr., i hendes Underbukser fandt »en skøn lille Bøsse«, som overleveredes Kongens Livlæge Dr. Peter Bülche (se Note til S. 110) til Undersøgelse. Han gav sin unge Kat noget af Indholdet med den Følge, at den straks døde; »der er altsaa den argeste Forgift af Verden i den lille Bøsse«. I et Brev fra Dr. Sperling til Ulfeldts Børn meddeles dog, at Dr. Biilche bestemt bestred Sandheden heraf.

Side 123:

Den 10. Aug.: Denne Dato nævnes ikke i Selvbiografien. Her skriver L. Chr. efter Omtalen af hendes Visitation 8. Aug.: »Hun var 9 Dage i dette elendige Fængsel og blev forhørt 5 Gange til sammen; de fire Gange var Feltherren nærværende«. Kun det første og det sidste Forhør (17. Aug.) dateres. I »Jammers-Minde« nævnes kun 4 Forhør - alle med Dato -, idet Selvbiografiens 2. og 3. Forhør her er slaaet sammen til

ét. Feltherre Schack omtales i »Jammers-Minde« kun som nærværende ved de to sidste Forhør (13. og 17. Aug.). I Selvbiografiens 2. Forhør tog Schack Ordet og »bad hende tilstaa Sandheden, efter at have sagt hende, at hendes Mand havde onde Intentioner mod Kongen«. Paa hendes Spørgsmaal om, hvori de bestod, sagde Rantzau: »Det er Eder, Frue, som bør sige os dette, I ved det«. »Hun, som intet vidste, kunde intet sige dem«. Derpaa spurgte »man« hende, hvem der besøgte hendes Mand i Brugge, og hendes Svar refereres - svarende til, hvad der i »Jammers-Minde« fortællles under 1. Forhør 8. Aug. (S. 114). Saa følger Spørgsmaalet, om nogen Holstenere havde besøgt dem (Sml. »Jammers-Minde«, S. 125). I øvrigt svarer Selvbiografiens Referat af 2. Forhør nogenlunde til »Jammers-Minde«s Skildring af Forhøret 10. Aug. Dog er Rantzaus Hvisken til Reedtz, dennes Ord om Kongen som absolut Herre (S. 125) og Striden om Protokollatet (S. 126) i Selvbiografien henført til det, der (ret kort) skildrede udaterede 3. Forhør. Til Eftermiddagen efter 3. Forhør henlægger Selvbiografien, hvad der i »Jammers-Minde« under 11. Aug. fortællles om Jokum Waltpurgers Udtalelser til L. Chr. (S. 128 f.). -Da L. Chr. i Forhørsdagene og en rum Tid derefter synes at have været blottet for Skrivematerialer, og da det er udelukket, at hun siden har faaet Adgang til Erik Krag's Protokol (som nu synes at være tabt), maa - hvad en Sammenligning mellem dem stadfæster - baade Selvbiografiens og »Jammers-Minde«s Skildring af Forhørene hvile paa en senere Rekonstruktion ud fra Hukommelsen. Selvbiografiens er efter alt at dømme den først 373 nedskrevne, men behøver derfor næppe paa ethvert Punkt at være rigtigere, selv om den paa visse Punkter øjensynligt er det.

Side 124:

bødet en fremmed Herre Dannemarks Rige til: Se S. 337 f. - min Mand ikke skyvlte noget: de to sidste Ord er rettet til: skulde skyvie noget.

Side 125:

Marichal de Birron: Se Note til S. 115. -*Fru Else Pasberg:* Se Note til S. 115.

Side 126:

Fyrsten af Holstein: Hertug Christian Albrecht af Holsten-Gottorp (reg. 1658-94).

Side 127:

hans anden Gift: Slotsfoged Jokum Waltpurger ægtede 1655 Thyra Beate Bornemann (1639-1707), Datter af Sekretær i Tyske Kancelli Philipp Julius B. (1599-1652) og Hedwig Johanne Zoëga (1606-57). Se S. 183 og S. 188 med Note. - *det Forræderi* osv.: Der er flere Vidnesbyrd om, at det, hvorom Ulfeldt havde forhandlet med Repræsentanter for Kurfyrsten af Brandenburg, paa Rygtets Vinger antog helt uhyrlige Former.

Side 128:

Annas Bog: Bønnebogen. Se S. 123.

Side 131:

Charle: Charles Prouin. Se S. 19, 21, 24 f., 77, 319. Da Ulfeldt i Brugge blev urolig for L. Chr., sendte han Charles til England og fik gennem ham at vide, at hun var arresteret i Dover og ført til København. Straks efter - efter en anden Tjeners Opgivelse: 19. Aug. 1663 - flygtede han, kun ledsaget af Charles, fra Brugge og havnede ud paa Efteraaret i Basel, i hvilken By og dens Omegn han opholdt sig til kort før sin Død. Se Note til S. 162. - *Elisabeth Augusta:* Se S. 119 med Note. - *Prinsesse Magdalenæ Sybillæ:* Se S. 11, 312.

Side 132:

Feltherren Skack: Hans Schack. Se S. 105 med Note og Noten til S. 123. - Det Forhør, der i »Jammers-Minde« fremtræder som 3. Forhør og dateres til 13. Aug., skildres i Selvbiografien som 4. Forhør (uden Datering), i Hovedtrækkene og i en Række Enkeltheder i god Overensstemmelse med »Jammers-Minde«s Skildring, men ogsaa med visse Afbøjninger.

Side 133:

et Papir oplæst: Birket-Smith (II, 199) gætter paa, at det drejer sig om Generalmajor Alexander v. Spaéns beedigede Beretning til Kurfyrst Frederik Vilhelm I. af Brandenburg om hans Samtale med Ulfeldt 23. Dec. 1663 (se S. 337), der var sendt Frederik HL, men dette er tvivlsomt, da L. Chr. i sit Referat taler om »en fremmet Herre« uden at nævne Brandenburg og i Selvbiografiens Forhørsreferat spørger: »hvem den Herre var, til hvem hendes Mand havde gjort dette Tilbud« (se Note til S. 134). 374 Dette »Papir« nævnes ikke i Selvbiografiens Forhørsreferat. - *et Papir oplæst, som Gejstlighedens Forsvar skulde være:* Den københavnske Gejstligheds Protesterklæring mod Ulfeldts Forræderi er først dateret 19. Aug. 1663, de tilsvarende Erklæringer fra det øvrige Lands Gejstlighed indkom først i Sept.-Okt. s. A. I den franske

Selvbiografi skriver L. Chr. i Skildringen af dette Forhør, at det, der først blev oplæst, var »et Bønsskrift fra de Højtlærde i denne Stad« (des doctes de cette ville), d. e. fra Universitetets Professorer. Dette synes at være rigtigt, da Universitetets Protest er dateret allerede 7. Aug. Det bør dog anføres, at den hollandske Resident i Helsingør Jacob le Maire i Skrivelse fra København af 18. Aug. ogsaa nævner en af Gejstligheden overgivet Protestskrivelse. - *et Papir oplæst, af Borgemester og Raad i København skreven*: Dette nævnes ogsaa i Selvbiografien. En Protestskrivelse fra Københavns Magistrat er ikke bevaret, men Sandsynligheden taler for, at der er blevet afgivet en saadan. Adelens Protest synes først afgivet 14. Aug., altsaa Dagen efter den i »Jammers-Minde« angivne Forhørsdato. - *den uhørte og ulovlige Doms*: Talen er om Højesteretsdommen over Ulfeldt, der afsagdes 24. Juli 1663, bl. a. af Rantzau, Reedtz og Gabel, og kundgjordes kort efter. Ulfeldt dømtes for »crimen læsæ majestatis [Majestætsforbrydelse] i højeste Grad« til at degraderes fra sin Stand og Værdighed; til at faa sit adelige Vaaben sønderbrudt af Bødelen for ham, hans Børn og alle deres Efterkommere; til - hvis man fik fat paa ham - at faa Haanden og derpaa Hovedet afhugget og sat paa en Stage; til at faa sin Krop parteret i fire Dele, som skulde opsættes paa fire af de fornemste Bastioner i Københavns Fæstning, og til at faa sit og sine Børns Gods og Formue konfiskeret. Ingen af hans Børn maatte under Livsstraf komme i Kongens Lande. En af hans Gaarde eller Huse skulde nedrives, »og en Pyramis der samme Sted oprettes, hvorpaa skal udgraves Aarsagen, hvorfor sligt er sket«. Kunde man ikke faa fat paa hans Person, skulde hans Eksekution finde Sted in effigie, dvs. en Figur af ham skulde behandles paa den i Dommen foreskrevne Maade. En Pengesum skulde udsættes i Belønning til den, der bragte ham til Veje levende eller død. - Ved kgl. Patent af 4. Aug. 1663 udlovedes 20.000 Rdl. til den, der bragte ham levende til Kongen, og 10.000 Rdl. til den, der beviste at have ombragt ham.

Side 134:

en Bøn, af Predike-Stolen var gaaen: Taksigelse til Gud for Aabenbarelsen af Ulfeldts Forræderi 375 oplæstes 2. Aug. 1663 i de københavnske Kirker og siden i andre Kirker i Danmark-Norge. - *at jeg maatte se, hvorpaa den haarde Dom var funderet*: Hertil føjer den franske Selvbiografi: »og hvem den Herre var, til hvem hendes Mand havde gjort dette Tilbud«. - Dommen taler kun om Ulfeldts Forhandlinger med »et fremmed Herskab« og nævner ikke Brandenburg.

Side 135:

saa store Løfter af Fyrsten af Holstein: I Følge Dr. Otto Sperlings Selvbiografi (udg. 1885, S. 133 f.) lod efter Christian IV.s Død (28. Febr. 1648) Hertug Frederik III. af Gottorp gennem senere Konrektor i Bordesholm Mag. Hans Berntsen Meier »hommeligen anholdte hos Hr. Rigens Hovmester om at blive valgt til Konge«. Ulfeldt tog dog - siger Sperling - bestemt Afstand fra denne Plan og virkede for den senere Kong Frederik III.s Valg. I Selvbiografiens Forhørsreferat siger L. Chr., at Hertugens Afsending ved denne Lejlighed var Daniel v. Buchwald, som ogsaa nævnes i andre mere tvivlsomme Kilder. Ulfeldt kommer i sin »Apologi« (1664), men i uklare Vendinger, ind paa Sagen. - *udsatte sin egen Formue*: Paa Grund af Pengenøden ved Chr. IV.s Død maatte de store overordentlige Udgifter, bl. a. til Frederik III.s Kroning, dækkes ved Laan, og Ulfeldt kautionerede personlig for store Beløb, bl. a. for 15.000 Rdl. til Indløsning af Kongekronen, der havde været pantsat til et Hamburgfirma. - *14 Dage siden*: Selvbiografien: »ungefær 3 Uger«. Reedtz's Ord om de 17 Dage er ikke gengivet der. Umiddelbart efter gengiver L. Chr. følgende Udtalelse af sig selv: »Hvorledes, mine Herrer? Efter at have afsagt en Dom, spørger I siden om Sagens Sandhed?« *Altum silentium* [dyb Tavshed]. De stod op og tog Afsked. Hun bad om at blive en Kende bedre accomoderet [sørget for] den stakket Tid, hun haabede at overleve. Rantzau lovede at tale til Kongen derom«. Sml. Note til S. 146.

Side 136:

der sad af mine Venneri Raadet osv.: Rigsraaderne optoges som Medlemmer af den Jan, 1661 oprettede Højesteret. Blandt L. Chr.s Venner her tænkes vist især paa Brødrene Ove, Henrik og Jørgen Bielke (se S. 314 og S. 114 med Note) og maaske Ingeniørrofficeren Axel Urup til Bæltebjerg, som i et Særvotum af 23. Juli ønskede, at Ulfeldt bragtes til Stede, før der fandt »Eksekution« Sted. Dommen er dog underskrevet af samtlige i København tilstedeværende Højesteretsassessorer, baade adelige og uadelige. - *Han er nu der. ..Træ-Billede*³⁷⁶*at exequere (L. 9-4 fr. n.)*: senere overstreget. - Om Krags Død se S. 105. - *Grev Rantzov ... levede ikke den Dag*: Se S. 104 med Note.

Side 139:

en Synaal i Don-Dynen: Sml. S. 48.

Side 140:

Jeg hørte selver denne derres Samtale: I Selvbiografien skriver L. Chr., at den fandt Sted »i Overværelse af en Ven«. Straks efter skriver hun: »Jokum kommer ind, giver sig til at læse Bønner for arme Mennesker, som skal dømmes, rettes og stejles; derpaa sang han af de Salmer, som man synger ved Begravelser«. - *sit Giftermaal*: Se S. 127 med Note. - *min Søster Elisabeth*: Elisabeth Augusta. Sml. S. 119 med Note.

Side 142:

Han ledde mig ind næst op til osv.: Dette sidste Forhør dateres ogsaa i Selvbiografien til 17. Aug. og skildres der i Hovedtrækkene som her.

Side 143:

et rev jeg i Stykker og kaste det i et Hysken: Se S. 339. Af det omtalte Brev, fra Ulfeldt til L. Chr., dat. Brugge 7. Juli (27. Juni gi. Stil) 1663, delvis skrevet i Chiffre, blev en Del Stumper fisket op og klæbet paa et Ark Papir. Dette synes nu tabt, men en dechiffreret Afskrift er bevaret (trykt Danske Samlinger VI, 1870-71, S. 223-27). Denne er dog fuld af Lakuner. Indholdet svarer stedvis til L. Chr.s Gengivelse, men paa nogle Punkter husker hun fejl. - *Cur-Prinsen af Sachsen... Prinsessen af Danmark:* Se S. 103 og 104 med Noter.

Side 144:

»*mais j'espère ... cela ne se fera point:* Disse Ord findes ikke i Afskriften af Brevet, men der er et Sted i det Tale om, at »en ung Hertug af Sachsen« eventuelt kunde faa Arvekrav paa den danske Krone ved Ægteskab med den danske Prinsesse. - *de Schwitzere deres Manér, de over Borde haver:* Der er i Afskriften Tale om Tyskernes - ikke Schweizernes - Hang til at drikke til Overmaal. I anden Sammenhæng opregnes Beboerne i en Række schweiziske Kantoner og i en Række schweiziske, italienske og tyske Byer.

Side 145:

vorre Sønner havde skreven fra Rom og begerte Penge: Afskriften har en Passus af dette Indhold. De Sønner, som var i Rom i Sommeren 1663, var Christian og vistnok Ludvig Ulfeldt. - *Junkeren:* Der tales i Brevet om, at Ove Thott til Skabersø (se S. 325), der skyldte Ulfeldt Penge, ikke vilde betale sin Gæld. - *mine store Hæng-Perler:* Der tænkes muligvis paa de Perler, som ses paa 377 Honthorsts Maleri af L. Chr. fra 1647, under Hattefjeren. - *min Søster udi Paris:* Hedwig Margrethe Elisabeth Rantzau (ca. 1627-1706), Enke efter Josias Rantzau (1609-50), Marskal af Frankrig, Stifterinde af et Kloster i Paris af Mariæ Bebudelses- (Annunciata-) Ordenen og 1666 af et Kloster af samme Orden i Hildesheim, hvis Abbedisse hun var til sin Død. Et Brev fra hende til Broderen Chr. Rantzau viser, at hun under Ulfeldtparrets Besøg i Paris i Okt. 1662 fulgte dets Færden.

Side 146:

et smukt Kammers: Ogsaa i Selvbiografien sætter L. Chr. Datoen for sin Overflytning til det ny Fængselsrum til 17. Aug. 1663. Den svenske Resident i København Gustav Lilliecrona skrev 13. Aug. 1663 til sin Regering, at L. Chr. havde indgivet en Ansøgning til Dronningen om sit haarde Fængsel og 12. Aug. fik et andet, som havde mere Dagslys. Hermed kan sammenholdes, at L. Chr. denne Dato hørte Murere arbejde paa at istandsætte et andet Rum i Blaataarn (se S. 131). Sml. Note til S. 135. Det ny Værelse var 5 Alen langt og 4½ Alen bredt og havde en ca. 2¼ Alen dyb Vinduesniche. Udenfor laa det Rum, hvor L. Chr. indtog sine Maaltider. Det var 7¼ Alen langt og 4½ Alen bredt og havde en Vinduesniche paa 6¾ Alens Dybde. - *Karen Olles-Daatter:* Se S. 38, 341. En Instruks til Slotsfogeden af 18. Aug. 1663 paabød, at han »eftersom vi have befaleet Eleonora at skal blive besiddendes paa det Sted udi det Blaataarn, som hun nu er« - ingen maatte slippe ind til hende uden Kongens udtrykkelige Befaling »foruden den dertil forordnede Kvindespersion, som Vi for saadan hendes Umage naad. vil have bevilget to Rigsdaler om Ugen foruden hendes Kost«. L. Chr. maatte ingen Breve »eller andet saadant« modtage og ikke have Knive, Sakse eller andre »Instrumenter, hvormed hun sig beskadige kan«. ... »om Dagen, naar hun faar Mad, maa hun være udi det yderste Logement, dog at Slotsfogeden selv bliver imidlertid tilstede hos hende, indtil hun igen udi det inderste Kammer ... er indkommet, hvor hun vel skal forvares, saasom bemeldte vores Slotsfoged selv agter at svare til«.

Side 147:

Matthias Foss: (1627-83), 1655 Magister, 1660 Slotspræst i København, 1665 Professor i Teologi, 1672 Biskop i Aalborg, en anset Prædikant og nidkær Biskop.

Side 149:

som David: Se Salmerne 73, V. 13. - Job: Jobs Bog, Kap. 10.

Side 150:

efterfølgende Ord udi Munden: Ordene er ikke helt ordret Citat af Hebræerbrevet, Kap. 12, V. 5-6 i 378 Luthers tyske Oversættelse (Wittenberg-Bibelen 1545. - *David ...bekendte jeg da med hannem:* Salmerne 143, V. 2.

Side 151:

med Job: Jobs Bog, Kap. 40. - *stønnem med David:* Salmerne 77. - *vidre med hannem:* Salmerne 77. - *den*

119. *Psalm*: Salmerne 119, V. 71. - *Saa fremt vi lide med Christo* osv.: Romerbrevet, Kap. 8, V. 17. - *Alle Ting skal tjene dennem* osv.: Salmerne 28. - *Min Naade er dig nok* osv.: 2. Brev til Korintherne, Kap. 12, V. 9. - *Christi Ord hos Lucam*: Lukas-Evang., Kap. 18, V. 7.

Side 153:

en Fange, som hedder Christian: Se S. 106 med Note. - *Maren Bloks*: Se S. 118 ff. - *Mine Børn erre ikke i Skaane*: Sml. Note til S. 208. - *Fru Margrethe Rantzov*: Margrethe Rantzau. Se S. 325. Hun ægtede efter Ove Thotts Død (1666) Gehejmeraad, Stiftsbefalingsmand og Amtmand over Aalborg Stift og Amt Enevold Parsberg (ca. 1630-80). En Del af Ulfeldts og L. Chr.s Løsøre blev, før de i Juli 1660 flygtede fra Malmø (S.30), sat i Forvaring hos Margrethe Rantzau.

Side 154:

Nytaaer 1664: Tallet overstreget.

Side 155:

Casset: Jan Marcus Cassetta. Se S. 43 ff., 114, 338. Cassetta blev kort efter L. Chr.s Afsejling til Danmark løsladt af Arresten i Dover og vendte tilbage til Brugge, hvor han gav hendes Døtre Ly i sit Hus. - *Kongen af Spaniens Undersaatte*: De sydlige Nederlande (Belgien), hvor Cassetta hørte hjemme, stod 1516-1713 under Kongen af Spanien og kaldtes »De spanske Nederlande«. - *Petcon*: Petkum. Se S. 44 ff., 100, 339.

Side 156:

Frans ...: I Haandskriftet er en tom Plads til Navnet. Der menes Frants Henriksen. Se S. 117 med Note. Han og Niels Kajberg (Cojberg) indsattes først i Sommeren 1664 i Blaataarn, saaledes at L. Chr. her husker galt m. H. t. Tidspunktet. - *La Roche og en anden ung Karl*: I Aug. 1663 angav en yngre fransk Dame Marie-Madeleine Langlois, hvis Rygte ikke var helt uplettet, for Rigsskatmester Hannibal Sehested, da Ambassadør i Paris, sin Landsmand (og muligvis tidligere Elsker) David des Marryes, Sieur de La Roche-Thudesquin Dornano, som en Tid havde været Chef for et i Nykøbing-Falster garnisoneret Regiment og Kommandant i Naskov. Han skulde efter hendes Udsagn paa Hjemture til Paris i 1662 og 1663 have tilbudt Ludvig XIV. at bringe ham i Besiddelse af en Række danske og norske Fæstninger, bistaaet af Officerer i dansk Tjeneste. Som 379 hans medskyldige angaves den unge Jacques Beranger. De to Mænd, som havde søgt Tilflugt i Bruxelles, førtes i Juni 1664 - ikke i Sept. 1663, som L. Chr. skriver - til København, hvor La Roche anbragtes i Blaataarn, og hvor de forhørtes af en Kommission under Rentemester Gabels Ledelse. Skønt de nægtede sig skyldige i noget Anslag mod den danske Konge, er der Beviser for, at La Roche havde gjort den franske Konge Tilbud af den af Mlle Langlois anførte Art. Men det hele var aabenbart blot en fransk militær Æventyrs Forsøg paa at lave Penge ved politiske Plattenslagerier, og ingen Person i dansk Tjeneste kunde overbevises om at have haft nogen som helst landsforræderisk Forbindelse med ham. Med Ulfeldt nægtede han bestemt at have haft noget at gøre. Aug. 1664 udleveredes de to Fanger til den franske Konge, der lod dem indsætte i Bastillen, men deres formaaende Venner blandt franske Stats- og Hofmænd fik snart udvirket en dansk Benaadningsakt, hvorefter de kunde flagre ud til de letlevende Kredse i Seinestaden, hvor de hørte hjemme, og over hvilke Procesakterne kaster et ikke uinteressant Lys. - *Troldhullet*: et mørkt Fængsel i Blaataarn, et Stokværk under »den mørke Kirke«. - *en Hore*: den føromtalte Mlle Langlois, der i alt Fald hørte til Genrens mere mondæne Art, da hun havde Forbindelser ved Hoffet. At hun skulde have staaet i Forhold til Hannibal Sehested, er der ingen Vidnesbyrd om, men L. Chr. benytter naturligvis Lejligheden til at beklukke sin Mands gamle Rival. Om hele Sagen havde hun i øvrigt kun Blaataarnspersonalets Sladder at bygge paa.

Side 157:

den Comedie-Bog, Grevinden af Pembroc osv.: Mary Sidney, Grevinde af Pembroke (1561-1621) havde fra Fransk oversat Skuespillet »Antonius«, der udkom paa Engelsk 1592 og 1595. Talen er dog snarere om hendes berømte Broder, Digteren og Statsmanden Sir Philip Sidney's (1554-86) meget læste Hyrderoman »The Countesse of Pembroke's Arcadia«, der var skrevet til Søsteren (Nyudgave bl. a. 1662). L. Chr. har formodentlig ikke kendt denne Bog og gættet paa Grevinden af Pembroke som Forfatterinden. - *Braten*: Se S. 100 med Note.

Side 157-58:

Udi samme September Maaned døde Grev Rantzov ... i Oct. Maaned: Dette er senere overstreget. Se Side 104 med Note.

Side 158:

osv.: Den rigtige Dato er 10. Okt. 1663. Se Note til S. 104. Parrets Bryllup fandt derimod Sted 380 - ogsaa paa Københavns Slot - 9. Okt. 1666. Den 9. Okt. var L. Chr.s egen Bryllupsdag. Se S. 12. - *for 28 Aar siden*: Det var i Okt 1663 kun 27 Aar siden (1636). - *Imod Middags-Tider*: Det var først Kl. 6 Aften, at Bruden førtes

ind i Slotsgaarden. Sml. den udførlige samtidige Skildring af Trolovelsesfestlighederne i Danske Samlinger, 2. Rk. II, 1872-73, S. 164. - *stadfæstet i sin Mening derom*: I Randen er tilskrevet: Slosfogden fortælte Kvinden noget om Stadsen, og Pær sagde hender noget, saa hender syntest, at jeg kunde vide noget efter forrige Tidens Skik. - *Anden Dagen blev gjort Riddere*: 11. Okt. 1663 blev forskellige Hoffet nærstaaende Personer slaaet til eller erklæret for Riddere af Elefanten. Se den ovennævnte Skildring S. 171 f.

Side 159:

udi Videnskab [at læge Fransoser]: senere overstreget. - *Dronningen vilde, at det Træ-Billede* osv.: Saaledes ogsaa i Selvbiografien, der fortæller: »Jeg maa ikke forglemme at berette, at Jokum kom for at sige hende (efter Befaling, som han sagde), hvorledes hendes Mands Effigie blev medhandlet, og dog sagde for at trøste hende, at man ikke handlede med Kvindespersoner paa den Manér, men at andre vel kunde faa den Medfart. Han berettede hende nogen Tid derefter (da de blev bedre Venner), at Dronningen vilde, at dette Træbillede skulde føres op udi det yderste Kammers, hvor vor Dame var og føres ud derfra, men at Kongen ikke vilde det; ydermere vilde Dronningen, at vor Dame skulde gaa ud for at se det, men hun kunde ikke faa Forlov af Kongen dertil«. - Eksekutionen paa Ulfeldts Træbillede - i Overensstemmelse med Dommen af 24. Juli 1663 (se Note til S. 133) - fandt Sted 13. Nov. 1663.

Side 160:

Exempler af store Herrer i Frankrig osv.: Et af de Eksempler L. Chr. tænker paa, er maaske Louis de Bourbon, Prince de Condé (1621-86), som var en af Lederne i den »Frondekrig« (1649-53), som i Ludvig XIV.s Mindreaarighed førtes mod hans Moder Anna af Østrigs og Kardinal Mazarins Formynderregering (sml. S. 315). Han gik saa vidt, at han forbandt sig med Spanien, Frankrigs Fjende, og dømtes efter Kongens Sejr (1652) til at »miste Navnet Bourbon og sin Rang af Prins af Blodet fdvs. af det kongelige Hus] og lide Dødsstraffen i den Form, som det maatte behage Hans Majestæt at befale«. Ved Freden med Spanien (1659) benaadedes han dog, fik sine Ejendomme og Værdigheder igen og vandt et stort Navn i Ludvig XIV.s Krige. Der er næppe Tvivl om, at hans og andre fornemme 381 Frondelederes Holdning over for deres Lands kongelige Regering har tjent den gallomane Corfitz Ulfeldt til Forbillede.

Side 161:

og tjent en Præst, førend hun blev gift, havde: overstreget. Se S. 152f. - *Holger Vinds Frue*: Margrethe Giedde (d. 1706), Datter af Rigsadmiral Ove Giedde, gift 1650 med senere Viceskatmester og Vicekansler Holger Vind (1623-83).

Side 162:

»*Nu seid Ihr Wittib*«: Corfitz Ulfeldt holdt sig fra Efteraaret 1663 skjult først i Basel, derpaa i den nærliggende Flække Richen, hvor han skrev en »Apologi«, et Forsvarsskrift for hans Handlinger i de sidste Aar. Haardt gik hans Hustrus Fangenskab ham til Hjerte. »Jeg tror,« skrev han til Vennen Dr. Sperling, »at dette vil bringe mit Hjerte til at briste inden føje Tid, thi uden hendes Selskab ønsker jeg ikke at leve«. Hans ældste Datter Anna Cathrine og Sønnerne Christian, Corfitz og Ludvig, som var immatrikulerede ved Universitetet i Basel, var hos ham, men han sendte til sidst Sønnerne bort for at undgaa Opdagelse. Kort efter blev han dødssyg (der siges: af Pleuritis) men flygtede paa et falsk Rygte om, at den danske Konges Sporhunde var ham i Hælene, ved Nattetid ned ad Rhinen i en Baad. Da Baadsfolkene kom til Neuenburg, opdagede de, at den fremmede Herre, hvis rette Identitet ingen kendte, var død (26.(?) Febr. 1664). Liget begravedes i et Kloster i Neuenburg under falsk Navn, men fjernedes senere af Sønnerne, der jordfæstede det paa et ukendt Sted.

Side 162:

og candiseret Sukker, laante mig: senere overstreget.

Side 163:

en Advis: et Nyhedsblad formodentlig trykt. - mine Sønner, de tre ældste: Christian, Corfitz og Ludvig. - *mine Døtre*: Anna Cathrine, Ellen Christina og Leonora Sophie. - *yngste Søn*: Leo. Se Slægtsoversigten S. 401 f. - *enSynaal, som meldeter*: Se S. 139, sml. S. 48. - *Taftes livfarve*: rettet til: livfarve Taftes.

Side 166:

og digtede jeg den ... den 8. Oct.: overstreget. - *den8.Oct*: altsaa Dagen før hendes Bryllupsdag. Se S. 12.

Side 168:

das Lied: Was ist doch auf diese Welt osv: Det er ikke lykkedes at identificere denne »Lied«.

Side 170:

Doctor Otto Sperling osv.: Dr. Otto Sperling d. æ. (se S. 314), der fra 1654 havde taget Ophold i sin Fødeby Hamburg, vedblev at føle sig nær knyttet til L. Chr. og Ulfeldt 382 og deres Børn. Ogsaa efter Ulfeldts Domfældelse brewekslede han med den tidligere Rigshofmester, til Dels gennem dennes Datter Anna Cathrine, og han udtalte sig i sine Breve meget respektløst om den kongelige danske Regering og om Højesteretsdommen. Han var desuden Ulfeldts Mellemand ved dennes Brevveksling med Folk i Sverige og andre Steder. Den danske Regerings Agenter opsnappede flere af Ulfeldts og hans Børns Breve til Sperling - i hvilke der bl. a. var Tale om at udfri L. Chr. af Fængslet ved Bestikkelse af Slotsfogden - og Breve fra Doktoren udleveredes den af Bruxellesregeringen, da denne paa dansk Foranledning i Efteraaret 1663 satte Ulfeldts Døtre i Brugge under Anholdelse. I April 1664 lokkedes Sperling af en af Frederik III.s Generaladjutanter, Oberstløjtnant Christoffer Hagedorn - der foregav at have en syg Kone - bort fra sin Bolig og førtes gennem Hertugdømmerne til København, hvor han den 30. April indsattes i Blaataarn. Her holdtes der Maj-Juni Forhør over ham af en Kommission, og 28. Juli dømte Hofretten ham - idet han betragtedes som Kongens Tjener, da han aldrig formelt havde faaet Afsked som Hoflæge, og som kgl. Undersaat i Kraft af Frederik III.s paastaaede Højhedsret over Hamburg - som skyldig i Majestætforbrydelse til at have forbrudt Ære, Liv og Gods. Dommen udførtes dog ikke, bl. a. fordi den svenske Regering, der havde Beskyttelsesret over det hamburgske Domkapitel, i hvilket Sperling var Vikar, gentagne Gange indgav Protester mod hans Fængsling, og Sperling sad i Blaataarn til sin Død 25. Dec. 1681. Til Læsning for sine Børn nedskrev han i Fængslet paa Tysk en udførlig Selvbiografi til 1659 med et Tillæg om hans Fængsling og Fangenskab (afsluttet 1673, Gl. kgl. Sml. 3094, 4to, udg. i Uddrag i dansk Oversættelse ved S. Birket-Smith 1885). - Under Forhørene blev der stillet ham flere Spørgsmaal vedrørende L. Chr., bl. a. ud fra Mistanke om, at hun skulde have fremskyndet sin Fader Christian IV.s Død ved Gift. Ved et af dem blev han spurgt, om hun fortjente sit Fangenskab, og om han mente, hun led uskyldigt. Hans Svar var, at han ikke kendte Aarsagerne til hendes Fængsling, men tænkte, at Kongen havde Aarsag nok dertil, og at hun i Fængslet ikke vilde lide uskyldigt. Om hans Anklage mod Anna Cathrine Ulfeldt og Cassetta for at være Skyld i hans Ulykke se S. 191.

Side 171:

General-Major von Alfeldt: Se S. 105 med Note. Ahlefeldts Ord er gengivne omtrent enslydende i den franske Selvbiografi.

383

Side 172:

»Jer Pige«: Maren Larsdatter. Se S. 110 med Note.

Side 173:

Maren Bloks: Se S. 118 ff., 153. - Jomfrue Carisse: Se S. 119 med Note. - den vise Catrine: Maaske sigtes der til den S. 159 omtalte Troldkvinde.

Side 174:

den, som da var Lands-Dommer i Jylland: Villum (Willem) Lange (1634-82), Professor i Matematik, fra 1661 Landsdommer i Jylland, 1680 Kancelliraad. I et Brev af 14. Dec. 1670 til dav.

Overgeheimstattssekretær Peder Schumacher udtaler han sig ret fordomsfrit om en i Jylland verserende Hekseproces. - *Maren Lars-Daatter*: Se S. 110 med Note. - *bar det til Dronningen*: Sml. S. 48.

Side 175:

vorres forrige Gaard her i Byen... en Støtte: 13. Juli 1664 udstedtes der kgl. Befaling til Generalkvartermester Henrik Ruse (Ruse, sen. adlet Rüsensteen) om at lade nedrive alle de til Ulfeldts tidligere Gaard i Løvstræde (se S. 313) hørende Bygninger og paa Grunden »lade opsætte den udi Dommen [se Note til S. 133] omrørte Pyramis eller Skandpille og derpaa lade udgrave de Ord og Bogstaver, som Vi dig herefter ville forstændige lade«. Indskriften kom til at lyde: »Forræderen Corfix Ulfeld til ewig Spot, Skam og Skiændsel«. Skamstøtten stod paa Graabrødretorv til 1842; den findes nu i Nationalmuseets Have. Sml. Note til S. 288.

Side 177-79:

et Stykke Ler osv.: Sml. S. 48 f., 341.

Side 177:

Sil y a un Sinna, soyez un Auguste: overstreget. - *Sinna*: Af Ordet er kun ganske faa Spor tilbage. Cinna var kendt fra den franske Digter Pierre Corneilles Tragedie af samme Navn, som udkom 1639.

Side 179:

versichert, dass Euer Mann todt wäre: Gennem længere Tid nærede man ved det danske Hof Mistanke om, at Rygtet om Ulfeldts Død var udspreedt for at forskaane ham for Efterstræbelser. - *Wunderwerck*: Talen synes at være om et latinsk Folioværk af Baselerprofessoren Conrad Lycosthenes (Wolfhart) (1518-61), i den tyske Oversættelse: Wunderwerck oder Gottes vnergründtliches Vorbilden, das Er in seinen gschöpffen allen ... erscheynen ... lassen ... durch Joh. Herold .., Verteütscht (Basel 1557). Det handler om alle mulige Vidundere og indeholder mange morsomme Træsnit.

Side 180:

Kirke-Ordinantsen: Den dansk-lutherske Kirkeordning af 1539.
384

Side 181:

Kongens Hofprædikant: Matthias Foss. Se S. 147 med Note.

Side 182:

Hieronimus Buk: Hierohymus Bueck. Se S. 106 med Note. - *Slosfogden*: Jokum Waltpurger. Han døde ikke længe efter, i Juni 1665, og hans Sygdom og lange Svaghed synes, som L. Chr. ogsaa andet Steds bevidner, at have gjort ham blidere i Sindet. Pinselørdag var 1665 den 14. Maj.

Side 183:

Tyre, hans Kvinde: Se S. 127 med Note.

Side 184:

Hans Balcke: Hofsnedker fra 1658, Søn af Hofsnedker Henrik Balcke. Ifølge Sperlings Selvbiografi tiltraadte han Tjenesten som fungerende Slotsfoged 13. Jan. 1665. Sml. S. 237. - *Ellers gaves en anden Aarsage ... skal meldes*: overstreget. Se S. 187.

Side 185:

Maren Lars-Daatter: Se Note til S. 110. - *Grevinde Friises*: Anna Maria v. Offenbergh (ca. 1646-94), gift 1662 med Rentemester Mogens Nielsen Friis (1623-75), 1671 Greve, 1672 Lensgreve til Frijsenborg, 1674 Stiftsbefalingsmand over Aarhus Stift. Ved Kongebrev af 11. April 1665 fik Maren Larsdatter Lov til at træde i nævnte Frues Tjeneste imod Fruens »Revers, at samme Pige skal blive tilstede, naar paafordres«.

Side 187:

at Gabel var blevet Statholder: Udnævnelsen fandt Sted 12. Aug. 1664.

Side 188:

Johan Jæger: 12. Juni fik »forrige Kaptajnløjtnant« Johann Jäger Bestalling som Slotsfoged. Han havde bistaæet Oberstløjtnant Hagedorn ved Tilfangetagelsen af Dr. Sperling (se Note til S.170) og var ifølge Sperlings Selvbiografi en Holstener og Søkendebarn af Statholder Christoffer Gabel. Han ægtede, efter at hans 2. Hustru var død 1675,1676 i 3. Ægteskab Margrethe Garpen (Gabel), Enke efter Kaptajn Johan Weyhe, og blev efterhaanden en velhavende Mand, som bl. a. ejede en stor Gaard ved Frederiksholms Kanal. - *Hofmarskalken*: Holsteneren Christoffer Sehested (1628-99), Hofmarskal 1662-70, siden Amtmand i Skanderborg, 1679 Etats- og Admiralitetsraad, 1680 Gehejmerraad. - *den Doctor ... fik hans Tyrelyre*: Efter Jokum Waltpurgers Død (Juni 1665) ægtede hans unge Enke (se Note til S. 127) Schlesieren Dr. Caspar Kölichen (d. 1687), 1668 Stadfysicus i København, 1682 Medicus ved Kvæsthuset. - *en ved Navn Chresten*: Christen Mogensen. Se S. 101. Han havde ifølge Sperling været Graverkarl ved St. Petri tyske Kirke og blev Taarngemmer i Juni 1665. I Korrespondancen mellem Sperling og 385 hans Børn gaar han under Navnet »Flaggermusen« og omtales som ret bestikkelig.

Side 189:

Maans Armfeldt: Mogens Arenfeldt. Se S. 106 med Note.

Side 190:

bar Christian Madden op: Haandskriftet har urigtigt *Pær* for Christian; Ordene er overstreget, og efter *tjente* er der tilføjet *denne*.

Side 191:

Anna Cathrina eller og Casetta vare Aarsage i hans Ulykke: Om Aarsagerne til Sperlings Fængsling se Note til S. 170.

Side 192:

corresponderte med hverandre: De udvekslede Breve kendes nu ikke, men Korrespondancen nævnes i bevarede Breve fra Sperling til hans Børn 1666-70. Breve fra disse til Faderen indlagdes i Breve, som sendtes L. Chr. fra hendes Søster Hedvig i Skaane. - *Grev Pentz*: Se S.312. - (**nogle Dage førend ... hun ledte.**): overstreget. Se S, 199.

Side 197:

hinners Barn : Se S. 161.

Side 199:

De Knappenaale havde jeg staallen osv.: Se S. 192.

Side 202:

for han lurte Doctor Sperling: Se S. 188 med Note.

Side 206:

Der denne Karen ... Næsen til: overstreget. Se S. 289.

Side 207:

Siden denne Karen ... drog jeg selv alene: overstreget. - *Magister Buck*: Se S. 106 med Note.

Side 208:

der Diener ist in Hamburg: Der tænkes paa Tjeneren Peter Pflügge, der delte Ulfeldtparrets Fangenskab paa Hammershus. Se S. 328. Om Christian Ulfeldts Drab paa Adolph Fuchs se S. 336 f. At Pflügge skulde have udtalt sig, som af Bueck angivet, er lidet sandsynligt. - *Bud til Skaane til Eders Børn*: Ludvig og Leo Ulfeldt vides at have opholdt sig i Sverige 1664-65. Ludvig virkede for at faa Moderens Fangenskab formildet og fik Løfte om Bistand hertil af den franske Gesandt Hugues de Terlon (se S. 327 og Note til S. 288). Ludvig Ulfeldt skal have haft Ansættelse i den svenske Hær, indtil den danske Regering 1668 udvirkede Forbud imod, at de opholdt sig i Sverige. L. Chr.s to yngste Døtre Ellen Christina og Leonora Sophie opholdt sig hos deres Moster Hedvig paa Raabeløv i Skaane fra Sommeren 1666, den første til 1671, den anden, til hun 1676 ægtede Lauge Beck.

Side 209:

min Søster: Hedvig, der fra 1664 boede paa sin 386 Mand Ebbe Ulfeldts Gaard Raabeløv i Skaane. - L. Chr. synes ogsaa at have brevvekslet med sin ældste Datter Anna Cathrine, der fra 1665 havde fast Ophold i Brugge, hvor hun var nær knyttet til Familien Cassetta. - **Min Pen ... til Stede*: overstreget. Se S. 176.

Side 211:

*(*Lige før Christian blev saa slem*: overstreget.

Side 212:

Christian havde for lang Tid siden ... skille mig ved dem: overstreget. Se S. 49, 190.

Side 213:

Aviserne: L. Chr. tænker vel især paa kgl. Bogtrykker Henrik Clausen Gødes (d. 1676) »Europäische wochentliche Zeitung«, der udkom i København 1663-69, efterfulgt af »Ordinarie Post-Zeitung« 1669-76. Disse Aviser udkom undertiden flere Dage i Ugen, men indeholdt kun udenlandske Nyheder. - **Jeg fik Aviserne foruden Christian.**: overstreget.

Side 218:

Vokset, Taarn-Nøglerne vare trykte i : Se S. 211.

Side 219:

Langfredag Middag: Langfredag faldt 1667 paa den 5. April.

Side 220:

Som Hjorten med Tørst befangen: Salme af Steen Jensen Bille til Billesholm (1565-1629), Lensmand i Trondhjem 1601-13 (Trykt i Brandt og Helveg: Den Danske Psalmedigtning I, 1846, S. 220-21). - **Siden den første Karen kom bort ... Christian flyde mig.**: overstreget. Se S. 176, 209.

Side 221:

skødt sig selv ihjel: Se S. 106 med Note.

Side 222:

naar Prinsen ... skulde have Bryllup osv.: Traktaten om Ægteskab mellem Kronprins, senere Kong Christian V. og Prinsesse Charlotte Amalie af Hessen-Kassel (se S. 103 med Note) sluttedes 5. Marts 1667. Formælingen fastsattes til 14. Maj, men først 11. Juni kom Prinsessen til Nykøbing-Falster, hvor Brylluppet fandt Sted 25. Juni.

Side 223:

Bruden havde bedet for mig til Nykøbing: I Følge et Brev fra Dr. Sperling til hans Børn af 5. Juni 1667 havde L. Chr. skrevet til ham, at hendes Søn Corfitz i Hamburg havde overgivet et Bønsskrift for Moderen til Charlotte Amalie gennem en af dennes Kusiner. - *11. Juni 1667*: Er denne Dato for Christians Løsladelse rigtig, kan den ikke skyldes et Bønsskrift overrakt Kronprinsessen ved dennes Indtog i København, som først fandt Sted i Slutningen af Juni. - *D e t 387 var en Søndag*: 11. Juni 1667 var ikke Søndag, men Tirsdag.

Side 224:

Peder Jensen Tøtzløff: Peder Jensen Tødsløf. Han blev 1677 Hofretsskriver, 1682 Borgretsskriver og Auktionsdirektør ved Hofetaten. Han vedblev at staa L. Chr. nær ogsaa efter hendes Bosættelse paa Maribo Kloster (se S. XXI). - *Catharina*: Vel den samme, som i Fortalen kaldes Catharina Wolff. Se S. 101; sml. S. 122 ff.

Side 225:

Walter: Jørgen Walter (se S. 318, 18, 97, 101, 106) fik 15. Okt. 1663 efter Forbøn af Kurfyrstinde Magdalena Sibylla af Sachsen og hendes Søn Kurprins Johan Georg III., da de s. A. var i Danmark i Anledning af Kurprinsens Trolovelse med Prinsesse Anna Sophie (se S. 158 f), Tilladelse til at komme til Danmark, dog ikke vise sig ved Hove. I Sommeren 1668 kom han til København, hvor han vistnok havde Forbindelse med Statholder Gabel, men udvist af Byen. I Okt. s. A. vendte han fra Skaane tilbage til København, forklædt og under falsk Navn, anholdtes og indsattes i Blaataarn, mistænkt for Delagtighed i et paastaaet Forsøg paa at forgive den kongelige Familie ved en Fest, som Dronning Sophie Amalie 3. Aug. havde givet paa Dronninggaard. Der gik ogsaa Rygter om, at han havde udtalt sig mod Enevælden og skulde paa Pinebænken. To Kokke tilstod, at de paa Dronninggaard havde hældt Gift i en Tønde Mel for at forgive Oldfruen. Under Tortur udtalte derpaa en af dem i Jan. 1669, at det var Walter, paa hvis Anstiftelse Giften var bragt ind i Dronningens Køkken, hvorefter Walter anbragtes i det mørke Fængsel »Troidhullet«. Der er ikke Beviser for, at Walter havde noget med Sagen at gøre, men han blev siddende som Fange i Blaataarn til sin Død i April 1670. Se S. 233 med Note.

Side 226:

Walter sad længe der nere: rettet fra: Walter havde nogle Ducater. Se S. 227. - *Magister Bock*: Hieronymus Bueck. Se S. 106 med Note. - *den Tid jeg blev ved Ulrik Christian Gyldenløve udvist osv.*: Se S. 23, 60 f. - *Statholder*: Christoffer Gabel.

Side 229:

en halv Potte frans Vin osv.: Ifølge Hofholdningsregnskaberne fik L. Chr. til hvert Maaltid (Middag og Aften) ½ Pot Rhinskvin og 1 Pot »Herreøl«, hendes »Kvinde« 1/2 Pot Franskvin og 1 Pot alm. Ø. Efter Cathrines Rus bortfaldt dog den franske Vin.

Side 231:

Bønder fra Femern osv.: De havde muligvis overtraadt en kgl Forordning af 28. Jan. 1665, som forbød 388 Udførsel fra Kongens Lande af Fedevarer (bl. a. Kød) Femern hørte fra 1581 til Hertugdømmet Gottorp. - *Kong. Majestæt*: Frederik III.

Side 233:

forløste Gud hannem: Walter døde i April 1670 og bisattes i Gravhvælvingen Nr. 84 i St. Petri tyske Kirkes Gravkapel, købt 1670 af Raadmand Peter Holmer. - *hans Broder*: Hans Walter (1618-77), Oberst i gottorpsk Tjeneste, 1675 dansk Generalmajor. - *jeg bekom intet straks*: I Overkammerjunkerenes Regnskaber for Sept. 1670 er opført følgende Udgiftspost: »Slotsfogeden til Fru Ulfeldt til Klæder 200 Rdl.« Allerede 1666, 1668 og 1669 var der dog, som det fremgaar af Hofleverandøren Werdelmanns Afregninger, bevilget ret betydelige Beløb til Tøj - bl. a. ca. 300 Alen Klæde, Lærred og Baand aarlig - til hende. Hun synes altid at have været sortklædt med en stor Fruerhue (Andrups Udg. S. 269 f). - *Karen*: Karen Nielsdatter. - *min Forløsning*: L. Chr.s Søster Hedvig rejste i Marts 1670 fra Raabeløv til København for at virke for Søsterens Frigivelse, men uden Resultat.

Side 234:

Dr. Hans Læt: Hans Sørensen Leth (1625-88), fra 1668 kgl. Konfessionarius, 1675 Dr. theol., Stamfader bl. a. til Slægten Steensen-Leth. - *Dr. Mathias Foss*: Se S. 147 med Note. - *Peder Jensen*: Tødsløf. Se S. 224 med Note.

Side 235:

slog Gud hannem osv.: Hieronymus Bueck døde 17. Sept. 1673 af et Slagtilfælde; ifølge sin Kollega Chr. Brämers tyske Ligprædiken (1674) beholdt han dog Mælet til det sidste. Sml. S. 106, hvor Buecks maalløse Periode kun sættes til tre Dage. - *St. Augustini Manuali* (d. e. Manuale): Otto Sperling d. y. fortæller i sin »De foeminis doctis«, at L. Chr. skrev mange Vers i denne Bog. - *de 5 Tusinde Rdr.*, *Gabel fik*: Se S. 335. - *Hans Balcke*: Se S. 184 med Note, 187 f. - *dass Rentmeister Gabel Statthalter ist*: Se S. 187 med Note.

Side 236:

Knud, som da var Kammer-Page: Adam Levin Knuth (1648-99), mecklenburgsk Adelsmand, der fra 1664 blev Kammerpage hos Kronprins Christian og i høj Grad vandt dennes Gunst, senere Amtmand og Gehejmerraad, Ejer af Gisselfeld m. m.

Side 237:

Grev Løvensteen: Se S. 240 med Note. Punktummet *Først ... Løvensteen* er siden overstreget, fordi L. Chr. ved senere Ransagelse af sin Hukommelse er kommet til det Resultat, at den omtalte Dame først optraadte ved 389 Landgrevinden af Hessens Besøg. - *Frøken Augusta*: Augusta af Glücksborg (1663-1701), gift 1651 med Hertug Ernst Günther af Sønderborg (1609-89), fra 1675 Guvernør over Als. Hun var fra sin Barndom en intim Veninde af Dronning Sophie Amalie. - *Curfyrstinden af Saxen*: Se S. 103 med Note. Den nævnte er karakteriseret paa en saadan Maade, at der ikke kan være Tvivl om, at L. Chr. mener daværende Kurprinsesse Anna Sophie, Frederik III.s og Sophie Amalies Datter, selv om denne først 1680 blev Kurfyrstinde - et Indicium for, at Skildringen først er nedskrevet i sin endelige Form efter 1680. Anna Sophie kom dog først 3. Aug. 1670 fra Sachsen til København, og Dateringen af Besøget til *sidst i April* maa derfor bero paa en Fejlhuskning. - *vorres allernaadigste Dronning*: Dronning Charlotte Amalie. Se S. 103 med Note. Maaske var det ved samme Lejlighed, Dronningen besøgte Dr. Sperling i Fængslet, som han fortæller i sin Selvbiografi (uden nærmere Tidsangivelse). - *Peter Jensen*: Tødsløf. - *Balckes Giftermaal*: Hofsnedker Hans Balcke (se S. 184 med Note) fik 26. Sept. 1670 Tilladelse til uden Trolovelse og Lysning at lade sig vie i Hjemmet til Susanne Hansdatter. Han havde tidligere været gift med Cathrine Jensdatter (d. 1656) og Maren Hellesdatter. Fandt de fine Damers Besøg Sted paa Balckes Bryllupsdag, maa det have ligget efter 26. Sept.

Side 238:

Hannibal Sehested: Denne var død som dansk Gesandt i Paris 13. Sept. 1666, altsaa fire Aar før, hvad L. Chr. ikke kan have undgaaet at høre, da han var sin Tids mest fremragende danske Statsmand, og hans Død gjorde et stærkt Indtryk baade i og uden for det danske Monarki. Efter hvad den daværende spanske Gesandt i København Grev Bernardino de Rebolledo mente at vide, skulde Sehested i Foraaret 1651 have kurtiseret den purunge Hertuginde Augusta stærkt, hvad hendes adskilligt ældre trolovede Hertug Ernst Günther tog ham meget ilde op; at Hertugen optraadte som Sehesteds Fjende, er i hvert Fald sikkert.

Side 239:

Kongens Lig var bortført: Frederik III. bisattes 4. Maj 1670 i Roskilde Domkirke. - *Enke-Dronningen af Slottet*: Juni 1670 tog Enkedronning Sophie Amalie Ophold paa Nykøbing Slot, der var tillagt hende som Enkesæde med Falster som Livgeding. - *Rodolf Moth*: Rudolf Moth (1642-75), 1665 Hofprædikant, 1672 Vicebiskop i Odense og Sognepræst til St. Knuds Kirke, Broder til Chr. V.s Elskerinde Sophie Amalie Moth. - *det andet Rum*: Det 390 ydre Rum, hvor L. Chr. indtog sine Maaltider. Se Note til S. 146. - *Dr. Jespers Postil*: Biskop Jesper Brochmands (1585-1652) meget læste Huspostil (1. Udg. 1635-38), gennem et Par Aarhundreder en af de mest udbredte danske Andagtsbøger. - *Naadsens Penge 200 Rdr*: Ved Skrivelse til Kammerkollegiet 22. Jan. 1672 bevilgede Chr. V. L. Chr. 200 Rdl. (ca. 3000 Kr. i vor Tids Penge) til Klæder, »hvortil hun selver maa udvælge, hvad hende lyster«, og 50 Rdl. (ca. 800 Kr.) »som hun undertiden til en

liden Forfriskning og andre smaa Fornødenheder efter egen Vilje kan udgive, saa og Brochmanni Huspostil at maa bekomme«. Efter kgl. Befaling af 28. Dec. 1672 udbetaltes der hende paany 200 Rdl. - *den store Foillant Martilegium*: en Samling af Martyr- og Helgenlevneder, kaldet »Martyrologium« eller muligvis forkortet »Martilogium«. Det vil her som andre Steder ses, at L. Chr. ikke var alt for stiv i Latinen. En hollandsk Bog af nævnte Art i Folio fra 1659 nævnes i Auktions katalogen over Hieronymus Buecks efterladte Bogsamling. - *de Kvindes-Personer* osv.: L. Chr. begyndte altsaa at samle Stof til sit Værk »Heltinders Pryd«. Se S. XIX, 273, 275. - *Landt-Grevinden af Hessen*: Se S. 103 med Note. - *Den 6. September*: Denne Datering maa være urigtig, da Landgrevinden først kom til København 18. Sept. 1671; hun afrejste igen 7. Nov. - *en Prinsesse af Curland*: Prinsesse Maria Amalia af Kurland (1654-1711), gift 1673 med Landgrev Karl af Hessen-Kassel (1654-1730).

Side 240:

sin Hofmesterinde, en Wallenstein af Slægt, og sin Hofmesters Frue: Juliane Elisabeth v. Uffelz (1618-92), gift med hessisk Gehejmerraad, Hofdommer og Hofmester Gottfried v. Wallenstein (1607-62), Hofmesterinde hos Landgrevinde Hedwig Sophie, 1667-69 og 1677-92 Hofmesterinde hos Dronning Charlotte Amalie, Sml. S. 271. - *Grevinden Leuenstein*: Anna Marie, Grevinde Fürstenberg (1634-1705), gift 1651 med Rigsrev Ferdinand Karl af Lowenstein-Wertheim-Rochefort (1616-72), der tilhørte en Sidelinie af den pfalziske Kurfyrsteslægt. Det synes at være under L. Chr.s Besøg i Haag i 1651 (S. 18, 319) eller 1656 (S. 323), at hun har truffet Grevinden.

Side 241:

Cron-Prins: Den senere Kong Frederik IV. L. Chr.s Fødselsdato er rigtig. - Til det følgende kan bemærkes, at Landgrevinden i Følge Sperling d. y. (De foeminis doctis) støttede L. Chr.s Datter Ellen Christina, da denne, efter at hun og Søsteren 391 Leonora Sophie i April 1671 fra Skaane havde sendt Chr. V. et Bønsskrift for Moderen, i Efteraaret 1671 kom til København og her talte Moderens Sag hos forskellige, bl. a. Griffenfeld og Ulrik Frederik Gyldenløve. Ellen Christina skal samtidig have dristet sig til at sende selve Enkedronningen et Bønsskrift, hvad der medførte en Udvisningsordre. Hun opholdt sig derpaa en Tid hos Landgrevinden i Kassel og derpaa hos Hertuginde Marie af Sachsen-Jena. I London havde Sønnen Corfitz Ulfeldt talt sin Moders Sag, hvad der medførte, at Lord Arlington (se S. 339) i Sept. 1670 tilskrev Ulrik Frederik Gyldenløve (se S. 284 med Note) til Fordel for hende, og at Gesandten Charles Bertie i 1671 fik Ordre til at tale hendes Sag i København. Kong Karl II. gik samtidig i et personligt Brev til Chr. V. i Forbøn for L. Chr. Ogsaa den kejserlige Regering i Wien foretog ifølge Sperling d. y. ved denne Tid Skridt til Fordel for hende. Den store Anstødssten var, udtalte Gyldenløve i Okt. 1671 til Bertie, Enkedronning Sophie Amalie; samtidig ytrede han - modsat L. Chr.s og Sperlings Indtryk - at Landgrevinden af Hessen var imod L. Chr.s Løsladelse. - *Den 18. October*: Tallet rettet fra 16. eller 26. - *Dr. Heinrich Müllers Geistliche Erquickstu'nden*: en stærkt udbredt tysk Opbyggelsesbog, der udkom 1. Gang 1664 og siden i talrige Oplag, ogsaa i dansk Oversættelse. Forf. Dr. H. M. (1631-75) var Præst i Hamburg, senere Professor og Præst i Rostock.

Side 243:

Landt-Grevinden var rejse-færdig: Hun afrejste 7. Nov. 1671. - *Hus-Geraads-Mændene*: Karle, der gik til Haande i Huset. - *Adam Knuth*: Se Note til S. 236.

Side 244:

Dinæ Bedrifter: Se S. 318.

Side 250:

Magister Moth: Se S. 239 med Note. Han blev Vicebiskop i Fyn i Juli 1672, ikke 1673, som L. Chr. skriver. - *Emmeke Norbye*: Der maa menes Emmike (Emmiche) Nedergaard (d. 1692), Præst ved Slotskirken 1672, 1675 Magister, 1676 Sognepræst i Køge. - *Griffenfeldt*: Peder Schumacher (1635-99), 1671 adlet Griffenfeld, 1661 Oversekretær i Danske Kancelli, 1670 Overgehejmestatssekretær, 1673 Rigskansler og Greve, 1674-76 kgl. Rigskansler og Førsteminister. Han skal 1671 have forebragt Ellen Christina Ulfeldts Bøn til Kongen (se Note til S. 241) »paa en for hende meget gunstig Maade«.

Side 252:

Dette Aar den... Maj: delvis overstreget, saa at Tallet (24?) ikke kan ses. Dette indledende Prosastykke 392 med efterfølgende Digt staar i Haandskriftet efter det i Udgiven følgende Prosastykke, men Omstillingstegn angiver den rette Orden. - *Nun ruhen alle Wälder*: Salme af den berømte tyske Salmedigter Paulus Gerhardt (1607-76), 1657-67 Diaconus i Berlin, senere Præst i Lübben i Kursachsen; trykt 1. Gang 1667.

Side 254:

Vindue... tilmuret: Se S. 147.

Side 256:

syet med sort Silke en underdanig Begæring osv.: Ludvig Holberg fortæller i »Dannemarks Riges Historie« III, 1735, S. 589 (Carl S. Petersens Udg. VIII, S. 437): L. Chr. »arbejdede imidlertid adskilligt Konstigt, som hun lod præsentere den regierende Dronning, blant andet en Pung, hvorudi hun af Perler broderede efterfølgende Vers: Deine Gnade, deine Güte - Tröstet Hertze und Gemüthe - Gönne mir auch den Gewinn - Reich mir deine Gnaden-Hände - Löse mir von meinen Bänden - Gnaden-reiche Königin. Hvorved hun strax vandt dette, at hun fik et større Vindue, item en Vindovn« (sml. S. 254). Det vil ses, at Indholdet af dette Vers har en Del Lighed med den »Begæring«, L. Chr. med Silke syede paa Æskelaaget. Holbergs Hjemmel er maaske Jomfru Anna Sophie Ulfeldt (1647-1741), Datter af Corfitz Ulfeldts ældre Broder Laurids og Fru Else Parsberg (se Noter til S. 115 og 288), der 1685-86 boede hos L. Chr. paa Maribo Kloster; han citerer denne som Kilde til et Par andre Anekdoter om L. Chr., bl. a. en om det af L. Chr. forfærdigede Bæger (se S. 177 ff.; Holberg: anf. V. S. 588). Da den ældgamle Jomfru Ulfeldt har gengivet den sidstnævnte Historie i ret forvansket Skikkelse, kan det samme være Tilfældet med Historien om Ansøgningen til Dronning Charlotte Amalie. Det er mærkeligt, at L. Chr. ikke selv i »Jammers-Minde« beretter om den omtalte Pung og ikke nævner, at hun ved denne Tid gav sig af med Perlebroderi. Hertil kan føjes, at det er svært at se, hvorledes det citerede Vers i Perlebroderi har kunnet faa Plads paa en Portemonnæ.

Side 256-57:

Eftersom jeg alt ... Sindets Strid: Dette staar paa en indheftet Seddel. - **I Begyndelsen af dette 1675. Aar ... i en Danne-Kvindes Navn**: overstreget.

Side 256:

de Naadsens Penge: Se S. 239 med Note. - *de rosværdigste Kvindes-Personer*: Se S. 239 med Note. - *Magister Thomas Kingo*: Thomas Kingo (1634-1703), den berømte Salmedigter, 1668 Sognepræst i Slangstrup, 1677 Biskop over Fyns Stift, 1682 Dr. theol. 1. Part af hans 393 »Aandelige Sjungekor« udkom 1674, 2. Part 1681. - *Digtet til Kingo*: Dette synes ikke at være bevaret. - *min gode Ven,, jeg dette betror*: Sandsynligvis Peder Jensen Tøds løf.

Side 257:

Den fangen Enkes Tviste-Tanker osv.: Dette Dialogdigt synes ikke at være bevaret. - *Ellers*: rettet fra: Anno 1675.

Side 258:

en Røtte: Sml. S. 102. - *indbinde Bøger*: Sandsynligvis er Originalen af »Jammers-Minde« indbundet af L. Chr. selv. I Følge Meddelelser af Jomfru Dorthea Sophie Knudsdatter Urne (1669-1756), der var L. Chr.s Selskabsdame og Husholderske paa Maribo Kloster, lærte Tøds løf hende ogsaa at dreje, mens hun sad i Blaataarn. - *Hr. Emmeke*: Se S. 250 med Note. - *1676, og kom ... Borneman*: overstreget. - *M. Johan Adolf Bornemann*: Se S. 260 med Note. - *min Naadsens Penge forbedret*: 5. Nov. 1673 fik L. Chr. 3. Gang »Naadsens-Penge«, nemlig 200 Rdl. Men 12. Nov. s. A. gav Kongen Kammerkollegiet Ordre om, at hun yderligere skulde have 50 Rdl. »til en liden Forfriskning og andre smaa Fornødenheder«, og fra 1676 fik hun hver 29. Jan. 250 Rdl. - *Brant*: Peter Brandt (1644-1701), April 1676 Zahlmester for Hofetatens Kasse og i Kongens eget Kammer, senere Oberzahlmester og Overrentemester, en meget dygtig Finanseembedsmand.

Side 259:

Maren Bloks: Se S. 118 ff., 153.

Side 260:

**I dette 1676. Aar... Augusta.* *:overstreget. - *giftede sig Slosfogden*: Se Note til S. 188. - *Elisabet Augusta*: Se S. 119 med Note. - *Johan Adolf Borneman*: Johan Adolf Bornemann (1643-98), Slotspræst 1676-83, derefter Stiftsprovst og Sognepræst ved Frue Kirke. Han var en Broder til Slotsfoged Jøkom Waltpurgers Enke. Se Noter til S. 127 og 188. - *Hendrich Borneman*: Henrik Bornemann (1646-1710), 1672 Rektor ved Vor Frue Skole (Metropolitanskolen), 1675-83 Stiftsprovst og Sognepræst ved Frue Kirke, 1683-93 Biskop over Aalborg Stift, 1693-1710 over Sjællands Stift. - *Agneta Sophia Budde*: Agneta Sophia Joakimsdatter Budde (1660-78).

Side 261:

Grevinde Skeel: Birgitte Christensdatter Skeel (1638-99), Enke efter Greve, Gehejmerraad, Vicekansler Chri stoffer Parsberg (1632-71), gift 1° med Christian Barnekow til Vidskøfle (1626-66), 3° 1682 med

Gehejmerraad Knud Thott til Gaunø og Knudstrup (1639-1702). - *Anno 1678 den 4. 394Martii ... siddendes hen*: Dette er skrevet paa en indheftet Seddel. - *Lucia*: Lucia Henriksdatter. - *Rigitse Grubbe*: Regitze Jørgensdatter Grubbe (1618-89), Enke efter Chr. IV.s Søn med Karen Andersdatter Underadmiral Hans Ulrik Gyldenløve (1615-45). - Agneta Budde, som var i Grevinde Parsbergs Tjeneste, anklagedes for Forsøg paa 3 Gange at ombringe sin Frue ved Gift, ansøret af den skurkagtige Regitze Grubbe, der af forskellige Grunde bar Nag til Grevinden. Ved Kommissionsdom 21. Juni, Højesteretsdom 26. Aug. 1678 dømtes Agneta til at halshugges, Regitze til livsvarig Forvisning til Bornholm, Lucia til Tortur, Kagstrygning og Forvisning fra Riget. Den unge Piges Henrettelse fandt Sted 6. Sept. paa Slotspladsen. Liget begravedes paa Holmens Kirkegaard, hvor Ligstenen endnu findes.

Side 262:

skulde paa Holmen: Som Straf for visse Forbrydelser anvendtes Tvangsarbejde i Jernlænker paa Holmen (Bremerholm, Orlogsværftet).

Side 263:

Moritus: Otto Mauritius (1637-tidligst 1682), Borgmestersøn fra Itzehoe, Licentiat jur. en Tid Hofraad hos Hertug Hans Adolf af Pløn, 1667 Frederik III.s Korrespondent og Spion i Hamburg, 1676 Anklager i Sagen mod Griffenfeld, 1677 fradømtes han Ære, Liv og Gods for Mened, Falsk og Majestætsforbrydelse. Henrettet blev han dog ikke, men tilbragte sine sidste Leveaar først i Blaataarn, derpaa fra Sept. 1678 paa Hammershus.

Side 264:

Den fangen Jomfrue: Agneta Sophie Budde. Se Noter til S. 260 og 261. - *Læsen, Skriven og anden Hænders Arbed*: Der haves et Brudstykke af et Brev fra L. Chr. til Dr. Otto Sperling d. y. (se S. 298 ff.), dat. Helsingør 8. Maj 1678 og undertegnet »Jørgen Hansen«, og et Brev fra samme til samme, dat. Helsingør 13. Marts 1684 og undertegnet »J. H.« (begge i Original trykt Danske Samlinger, 2. Rk. I, 1871-72, S. 223-27). Brudstykket handler bl. a. om Tilberedelsen af en Slags Fernis og melder: »Min Tilstand er meget slet, min helbred ringe, Hoffuit wee forhindrer, art jeg icke vdførligen skal kunde contentere hannem effter begiering«. Det andet Brev handler om L. Chr.s Arbejde med »Heltinders Pryd«, Tidens europæiske Storpolitik og danske Nyheder og meddeler, at hun sender Sperling efter hans Ønske »ett liided malet Kaaberstycke«. I samme Brev beskriver hun en Tegning, hun har lavet, og som hænger paa hendes Dør. Den fremstiller en sørgeklædt Kvinde 395 i et Fængsel. Hun ledes af en Engel og har et stort Kors paa Skulderen. En Haand fra Himmelen griber Korset om Midten, og dets ene Ende er »vden for Fengelet i Himmelen«. Damen vender Ansigtet mod Solen, fra hvis Straaler en Arm strækkes ud, der holder en Krone med to Palmer. »... vden for Fengelet er trende Steder tegnet i Søen«; de tre Fængsler udtydes: »Malmø, eget Huuss Arrest. Hammershuuss, et hart suelte Fængsel. Dovers, en stacket arrest ...« Under Tegningen er der to Vers, som begynder: »Fra Himlen er mit Kaars, Gud tyngist Ende bærer, -Min Engel leeder mig, den rette Wey mig lærer, - til Ære-Croonens-Sted ...« Hun udførte eller lod paa Maribo Kloster udføre et Maleri med samme Motiv, som nu findes paa Frederiksborg.

Side 265:

D r. Mynchen: Henrik à Møinichen (1631-1709), kgl. Livmedicus, senere Højesteretsassessor. - *Sidsel ... gifte . . . sig med en af Kongens Liv-Garde*: 1689 omtales som boende i Ny Kongensgade Sidsel, salig Anders Livgardes Enke. - *blev dog ikke gift ... Januarii Maaned*: overstreget.

Side 268:

i hans Alders 80. Aar, ringer 6 Dage: Sperling opgiver selv sin Fødselsdag til 28. Dec. 1602; Aaret synes sikkert, men L. Chr. har muligvis Ret i Datoangivelsen (31. Dec.). - Fra 1681 stammer et Digt af L. Chr. til den bergensiske Digterinde og Præstekone Dorothe Engelbretsdatter (1634-1716), trykt foran i dennes »Siælens Sang-Offet« (Udg. 1681).

Side 269:

talte ganske ...: et Ord (svagt?) mangler (ved Sideskifte). - *en stenig Materie osv.*: Dr. Fr. Tobiesen har i Ugeskrift for Læger, Bd. 84, 1922, S. 501-06, kritisk undersøgt L. Chr.s Sygdomsskildring. Han mener, at Talen er om en Tarmsten, fremkaldt ved Obstipation, men tvivler stærkt om, at den kan have set ud, som af L. Chr. beskrevet. - En »Chirurgus« i samme Bind (S. 574) indvender herimod, at L. Chr.s Skildring er »en udmærket og særdeles malende Beskrivelse af en Cholestearinsten« (Galdesten). - *Fru Sidsel Grubbe*: Fru Sidsel Knudsdatter Grubbe (1612-91), tidligere Hofmesterinde hos Dronning Sophie Amalie, senere for de kongelige Børn, Enke efter General, Rigsraad Axel Urup til Bæltebjerg (1601-71). - *Sjunge vi af Hjertens Grund*: Salme af Hans Christensen Sthen (1544-1610), Rektor og Kapellan i Helsingør, senere Sognepræst i Malmø. - *den 11. Juni*: altsaa den Dag, L. Chr. ansaa for sin Fødselsdag: Sml. S. 306-08.

Side 270-71:

* *Anno I 682... ej ond Ende faar.**: Dette staar paa et særligt indheftet Blad.

Side 271:

Dronningens Hofmesterinde: Juliane Elisabeth v. Wallenstein. Se Note til S. 240.

Side 273:

Sophia Elisabet og... Grev Pentz: Se S. 312, 324. - *En Jomfrue, som var af Slægt en Donep*: Angenesa Anna v. Donop (d. 1719), Datter af hessenkasselsk Hofmarskal Anton Gabriel v. Donop (d. 1681), Jomfru hos Dronning Charlotte Amalie 1673-79, 1683 gift med den preussiskfødte Oberst i dansk Tjeneste Andrea Casimir Thadæus v. d. Wengen Lambsdorff til Böchlin (1641-95). - *mine Heltinder*: Se S. 239 med Note. - *Svarret meget hart osv.*: Et lignende haardt Svar gav Sophie Amalie - i Følge den brandenburgske Resident Friedrich v. Brandt - i Nov. 1671, efter Ellen Christina Ulfeldts Henvendelse (se Note til S. 241), til Kongen, Ulrik Fred. Gyldenløve og Statholder Fred. Ahlefeldt.

Side 274:

den Ven, jeg det betror: Se S. 256 med Note. - *Magister Johan Adolf ... Probst*: Se Note til S. 260. - *Peder Collerus*: Peder Danielsen Colerus (Køler) (1631-1707), Slotspræst fra 1683.

Side 277:

Gouverneuren ... ved Navn ...: Der er Plads aaben til Navnet. Der menes: Jørgen Iversen (Dyppel, Dybbel) (1638-83), Guvernør paa St. Thomas 1671-80 og 1682-83. - *Admiralen paa Holmen*: Niels Juel (1629-97), 1677 Generaladmiralløjtnant, 1683 Præsident i Admiralitetet, var 1656-80 Holmens Chef. - *den Gouverneur ... var kommen til København*: Jørgen Iversen var i København 1680-82.

Side 279:

af nogle Fanger... ihjel-slagen: Jørgen Iversen afsejlede, for 2. Gang udnævnt til Guvernør, til St. Thomas i Nov. 1682 med Skibet »Havmanden«. Om Bord var ca. 100 frigivne Slaver, der i 1683 gjorde Mytteri i Nærheden af Azorerne, dræbte Kaptajnen m. fl., kastede Jørgen Iversen og hans yngste Søn over Bord og skændede hans Hustru Margrethe Christensdatter. Det lykkedes senere nogle af Ikke-Oprørerne at blive Herre over Skibet og føre det til Kattegat. 9 af Oprørerne henrettedes i København 3. Juli 1683. - *det engelske Sprog*: Om L. Chr.s tidligere Studium af dette se S. 45.

Side 280:

Dronningens Kirke: Hermed menes en Sal paa Københavns Slot med nogle tilstødende mindre Værelser, hvor den calvinske Dronning Charlotte Amalie lod holde 397 reformert Gudstjeneste. Først 1688 lagde hun Grundstenen til Reformert Kirke.

Side 280-83:

Jeg begav mig til et godt Taal ... Børn, til Hænde.: Dette er skrevet paa et senere indheftet Dobbeltblad.

Side 280:

Lidende Christinde: De to Forbogstaver L. C sigter naturligvis til L. Chr.s Navn.

Side 282:

En Hund ved Navn Cavaillier osv.: Sml. S. 275. Digtet, der er bevaret i flere Afskrifter fra 18. Aarh., er trykt i Tycho de Hofman: Historiske Efterretninger om velfortiente danske Adelsmænd, II, 1778, S. 326-31.

Side 284:

Konning Christianden Fjerdens Billede i Kaarstykke: Det findes nu paa Rosenborg. I Originalen lyder de sidste Linier: »Ach, lad ded nu min leffning gaffne, -Du oc som ieg est Naade-Goed«. - *Hs. høje Excellents Gyldenløve*: Ulrik Frederik Gyldenløve (1638-1704), Søn af Frederik III. og Margrethe Pape (fra 1683 Baronesse af Løvendal), 1664-99 Statholder i Norge, 1670-80 Præsident i Kommercekollegiet, 1671 Greve af Laurvig, s. A. udstyret med Prædikatet »Høje Excellence«, en af Tidens ledende og mest reformvenlige dansk-norske Statsmænd. Han var en af dem, som gennem Aarene virkede mest for L. Chr.s Løsladelse, og ogsaa under hendes Ophold paa Maribo Kloster var han hende en god Støtte. - I Paris virkede L. Chr.s Søn Corfitz Ulfeldt energisk for fransk Mellekomst til Fordel for Moderens Frigivelse, og i København arbejdede

for denne, støttet af Gyldenløve og Storkansler Frederik Ahlefeldt, den franske Ambassadør (1683-85) Pierre Marquis de Villars, og den franske huguenottiske Generalløjtnant Frédéric-Charles de La Rochefoucauld, Comte de Roye et de Roucy, fra 1683 i dansk Tjeneste som Generalfeltmarskal. Frigivelsen fremskyndedes ved Sophie Amalies Død, men trak ud, fordi hendes Bisættelse først maatte overstaas, og paa Grund af Forberedelserne til Kongens Rejse gennem Fyn og Jylland til Norge Maj-Juli 1685.

Side 286:

hver Maaned 8 Rdl.: Se Note til S. 146. -*Det lovede jeg:* Jonatha vides i alt Fald undertiden at have opholdt sig paa Maribo Kloster og hos Leonora Sophie Ulfeldt og Sperlings Datter i Skaane; hun træffes i Maribo et Par Maaneder efter L. Chr.s Død.

Side 287:

Gros-Canzeler Grev Allefeldt: Frederik Ahlefeldt (1623-86), f. paa Søgaard i Angel af holstensk Slægt, 1660 Vicestatholder i Hertugdømmerne, 1661 Statholder i 398 København, 1663 kgl. Statholder i Hertugdømmerne, 1671 Greve til Langeland og Rixingen, 1676 Storkansler og Præsident i Statskollegiet. - *en kongl. Ordre:* Denne Ordre er ikke fundet. Chr. V. forlod København 19. Maj ved Morgengry. Dagen før gav han Overrentemester Peter Brandt (se S. 258) Ordre til at udbetale 500 Rdl. aarlig for Livstid til »Fr. Eleonora, som, naar Vi ere bortrejste, efter Vores allernaadigste Tilladelse af det Blaa Taarn udkommer«. Han har øjensynligt villet undgaa at modtage sin Faster i Taksigelsesaudiens, ligesom han forbød sin Hustru at modtage hende. - *Anna Catharina Lindenov* (d. 1692), Datter af Elisabeth Augusta, L. Chr.s Søster, og Rigsraad Hans Lindenov; død ugift.

Side 288:

Slosfogden: Johann Jager. En Samtale mellem L. Chr. og ham omtales sidste Gang under 1683. Se S. 274. -*Careten:* I Følge Brev fra den svenske Gesandt Anders Leijoncloo til Kong Karl IX., dat. København 26. Maj 1685, holdt Jomfru Lindenovs »Caross« uden for Slottet ved Broen. Han fortæller, at hua kørte L. Chr. til sit Hus, som, skriver Holberg i sin Danmarkshistorie (III, 1735, S. 589), var »det Huus ved Canalen, som er næst ved Sogne-Præstens Residentz til Holmens Kirke«. Holmens Præstebolig ved 1735 var det andet Hus fra Kongens Nytorv og kom senere med 4 Naboejendomme til at danne det nuværende Erichsens Palæ. - *Dette endeti *mit* Fængsel:* Beretningen om sin Udgang af Blaataarn kan L. Chr. i hvert Fald ikke have nedskrevet dér. - *Skreven paa Husum den 2. Juni osv.:* I Følge det førnævnte Brev fra Leijoncloo boede L. Chr. i Søsterdatterens Hus til 25. Maj, da hun flyttede ud »paa Landet«. Blandt dem, som besøgte hende i København, var den franske Gesandt Hugues de Terlon (se S. 327 og Note til S. 208). Han priste over for Leijoncloo hendes Slagfærdighed og fine Omgangstone, »saa at det ikke kunde spores, at hun havde været stængt ude fra Folks Konversation og Omgang i saa lang Tid«. Nogen stor Forandring havde »den enlige og bedrøvelige Tilstand, hun havde været i«, heller ikke frembragt hos hende. »Magrere sagde han, at hun var blevet«. Hun var skuffet over ikke at have faaet Lov til at kysse Dronningens Haand, »saa hun ikke som en criminelle [Forbryderske] havde maattet forlade Fængslet, men hun havde ikke kunnet opnaa det«. Hun berørte over for Terlon den Fordring, hun mente at have paa Kongen af Sverige for den Sum, for hvilket Slottet Barth i sin Tid var sat i Pant til hendes Mand (se S. 320 f). Det kan i denne Forbindelse 399 nævnes, at hun senere rejste Krav om Tilbagegivelse af Ulfeldts beslaglagte Godser i Skaane (hvad hendes Efterslæggt opnaaede 1735), og ogsaa rykkede - dog uden Held - Dronning Christina og den engelske Regering for deres Gæld til hendes Mand. Hendes Intention og Tanker skulde, fortsætter Leijoncloo, være hos Kongen af Danmark at anholde om en »Generalamnesti og Abolition [Ophævelse] af alt, hvad som passeret kan være, og at den Sten, som med en saa forsmædelig Inskription til hendes sal. Herres og hele Familiens evige Haan og Spot paa en publique Plads, Ulfeldts Plads kaldet, her oprejst staar [se Note til S. 175], maatte blive afskaffet og borttaget«. - Aarsagen til, at hun rejste paa Landet, var, efter hvad Leijoncloo havde hørt, de mange Visiter, som hun overvældedes med i København, og som hun frygtede, let kunde skabe Mistanke ved Hoffet. Hun har altsaa ikke villet ud med, at Chr. V. 20. Maj fra Nyborg havde sendt et Reskript til det af Storkansler Ahlefeldt ledede Regeringsraad i København om gennem Jomfru Lindenov at lade L. Chr. vide, at hun kun maatte nyde Frihed for sin Person og ikke opholde sig i København, men skulde bosætte sig andet Steds paa Sjælland, eventuelt i Næstved eller Holbæk, indtil videre Forordning. Regeringsraadet svarede 23. Maj herpaa, at L. Chr. af egen Drift havde bestemt sig til ikke at tage Ophold i Hovedstaden, og at hun samme Dag eller Dagen efter vilde flytte til *Husum* til hendes Mands Broderdatter Anna Sophie Ulfeldt (se Note til S. 256) og blive der, til der var truffet Foranstaltninger til hendes Bosættelse i Næstved eller Holbæk. Husumgaard, 3-4 km fra København, hvor L. Chr. tilbragte Sommeren 1685, var 1684 af Ejerinden Veronica Elisabeth Heidemanns bortforpagtet til Jomfru Lisbet Sophie Friis (d. tidligst 1700), Datter af Corfitz Ulfeldts Søster Elsebet (1609-76) i Ægteskab med Oberst Jesper Friis til Ørbækklunde (1593-1643); hos hende boede den unge Anna Sophie Ulfeldt. 15. Aug. 1685, efter sin Tilbagekomst fra Norge, udstedte Chr. V. en Befaling til Kammerkollegiet, hvorefter han havde bevilget L. Chr. »fri Husværelser udi hendes Livstid paa Maribo Kloster i Vort Land Laaland, saa og fri fornøden Ildebrand aarlig af Vore Skove sammesteds«. Af et senere Brev fra Overrentemester Peter Brandt til Amtsskriveren over Maribo Amt af 27. Aug. ses, at L. Chr., ikke var tilfreds med de hende først anviste Værelser paa Klosteret, men ønskede hele Vaaningshuset, hvilket toges til Følge. Hendes Overflytning til Maribo synes at have fundet Sted omkring Mikkelsdag (29. Sept.) 1685. Om

hendes Liv paa Klostret henvises til Birket-Smith 400 II, S. 278-315 og samme: Leonora Christina (Ulfeldt) paa Maribo Kloster, 1872.

Side 289:

Anno 1666, stakket efter osv.: Se S. 199, 206. - *Karen Oles - Daatter:* Se S. 146 med Note. - *Slosfogden:* Johann Jäger. - *Taarngemmeren:* Christen Mogensen.

Side 290:

den liden kom frem og efterlod Fødsels-Tegn: Hvad L. Chr. her skildrer, maa være Træk fra Loppernes Parringsliv. - *at de avles af Skarn og Ler osv.:* At lavere Dyreorganismer kunde opstaa paa denne Maade, var en i L. Chr.s Tid ogsaa blandt Naturforskere og Læger almindelig Anskuelse, som først lagttagelser og Forsøg af Italieneren Francesco Redi (1626-98) og Hollænderen Leeuwenhoek (1632-1723) gjorde Ende paa. - *smaa stakkede Orme som Maddiker:* Talen maa være om Larver, fremkomne af Æg af snyltende Insekter.

Side 292:

Se, hos Betheste Flod osv.: Sigter til Fortællingen om den lamme ved Faareporten ved Bethesda. Se Johannes-Evang. Kap. 5, V. 2 ff.

OVERSIGT OVER LEONORA CHRISTINAS NÆRMESTE SLÆGTNINGE OG EFTERSLÆGT

Kong Christian IV. (1577-1648), g. m. 1° Anna Cathrine af Brandenburg (1575-1612), 2° 1615 Kirsten (Christina) Munk (1598-1658), D. af Statholder i Norge Ludvig Munk til Nørlund (1537-1602) og Ellen Marsvin (1572-1649); Børn med 2°:

- 1. *Anna Cathrine* (1618-33), trolovet m. Rigshofmester Frants Rantzau (1604-32);
- 2. *Sophie Elisabeth* (1619-57), g. m. 1634 Guvernør i Glückstadt, sen. Rigs greve Christian v. Pentz (1600-51);
- 3. *Leonora Christina* (1621-98), g.m. 1636 Corfitz Ulfeldt (1606-64);
- 4. *Valdemar Christian* (1622-56);
- 5. *Elisabeth Augusta* (1623-77), g.m. 1639 Befalingsmand paa Kalundborg, sen. Rigsraad Hans Lindenov til Ivernæs (1616-59);
401
- 6. *Frederik Christian* (1625-27);
- 7. *Christiane* (1626-70), g.m. 1642 Rigsraad, Statholder i Norge, sen. Rigsskatmester Hannibal Sehested (1609-66);
- 8. *Hedvig* (1626-78), g.m. 1642 Ebbe Ulfeldt til Ovesholm 1616-82), Lensmand i Kristiansstad, sen. Generalmajor, 1645 -50 Lensmand paa Bornholm, 1652 svensk Generalmajor, sen. i svensk Tjeneste Generalløjtnant, Rigsraad, Hofretsraad, Rigsjægermester og Lagmand i Ostergötland;
- 9. *Marie Cathrine* (1628, d. s. A.);
- 10. *Dorothea Elisabeth* (Isabella a Jesus-Maria) (1629-87), død som Vicepriorinde i St. Reinolds Augustin erinde-kloster i Köln; »kasseret« af Kongen.

Leonora Christinas Børn med Corfitz Ulfeldt:

- 1. *Christian Ulfeldt* (1637-88), Rigs greve, 1661 Kammerjunker hos Exdronning Christina af Sverige, Kannik ved Domkapitlet i Eichstädt i Bayern (1669) og ved Kirken San Lorenzo in Damaso, d. i Rom;
- 2. *Anna Cathrine* (1639-1707), trolovet 1647-51 m. Kammerjunker, sen. Oberst Kaj Lykke (ca. 1625-99); g. m. 1672 i Bruxelles Kaptajn Vigilius Casserta; boede 1688-98 paa Maribo Kloster, sen. i Wien, d. i Wien;
- 3. *Jakob Ulfeldt* (ca. 1640-42), begr. i Helligaandskirken i Kbh.; Liget 1696 ført til Maribo;
- 4. *Ellen (Helena) Christina* (1643-77), boede fra 1666 med Søsteren Leonora Sophie hos Mosteren Hedvig i Skaane, indgav 1671 et Bønsskrift for Moderen til Kong Christian V., var 1672 i Kassel hos Landgrevinde Hedvig Sophie af Hessen, senere hos Hertuginde Marie af Sachsen-Jena, f. de la Trémoille; d. hos Søsteren Anna Cathrine i Brugge; prises for sin Begavelse og Lærdom;
- 5. *Ludvig Ulfeldt*, (1644-68), Rigs greve, Page hos Fru Edel Ulfeldt, g. m. Admiral Henrik Bielke, 1663 i Rom, stud. 1664 i Basel, med Broderen Leo i Stockholm, d. ved en Minesprængning paa Xanthe i Venezias Krig mod Tyrkiet;

- 6. *Corfitz Ulfeldt* (1645-88), Rigs greve, 1663 Page hos Exdronning Christina i Rom, stud. 1664 i Basel, 1684-85 i Paris, d. i London; skal 1685 i Paris være g. m. Marie-Josephe-Estienne (g. 1° Duplessis, d. tidligst 1715), med hvem han havde en Datter;
- 7. *Leo Belgicus Ulfeldt* (1646-51), Guds søn af Generalstaterne, som i Daabsgave gav ham Bestalling paa et
402
- Kompagni til Fods; begr. i Helligaandskirken i Kbh.; Liget 1696 ført til Maribo;
- 8. *Otto Ulfeldt* (1648-51) begr. i Helligaandskirken i Kbh.; Liget 1696 ført til Maribo;
- 9. *Leonora Sophie* (1649(?) -98), boede en Tid sammen med Søsteren Ellen Christina i Brugge, g. m. 1676 Lauge Joachimsen Beck til Gladsaxe og Andrarum (d. 1710); fra deres Søn Major Corfitz Ludvig Beck-Friis til Stamhuset Hevringholm m. m. (1685-1761) nedstammer den endnu blomstrende svenske Slægt *Beck-Friis*, som 1770 fik Friherre- og 1771 Grevtitelen;
- 10) *Leo Ulfeldt*: (1651-1716), Rigs greve, hos Kirsten Munk paa Boller, 1653 til Stockholm, stud. 1665 i Basel, 1669 optaget i den katolske Kirke, 1674 Kannik i Olmütz, fra ca. 1680 i kejserlig Krigstjeneste, 1692 Oberstløjtnant, 1700 kejserlig Kammerherre og Generalmajor, udmærkede sig i den spanske Arvefølgekrig, 1706 Generalfeltmarskal, 1714 Høvedsmand for Hartschier-Livgarden, d. i Wien; begr. i St. Stefans Kirke; g. m. 1697 i Wien Anna Maria Grevinde Zinzendorff (1674-1736); deres ældste Søn var: *Corfitz Anton Ulfeldt* (1699-1769) til Goltzsch, Jendkau, Hostaschow, Prodlitz og Ottaslawitz, Rigs greve, Officer, Diplomat, bl. a. Ambassadør i Konstantinopel 1739-41, 1742 kejserlig Udenrigsminister og kgl. ungarsk Hof- og Statskansler, 1745-53 Præsident for den kejserlige Ministerkonference, 1744 Ridder af den gyldne Vlies; g. m. 1° 1730 Maria Anna Grevinde af Virmond (1710 -31), 2° 1743 Maria Elisabeth Fyrstinde af Lobkowitz (1725 -86). Han døde som *Slægtens sidste Mand*. Hans yngste Datter *Maria Elisabeth Ulfeldt* (1747-91) ægtede 1765 virkelige Gehejmeraad og Kæmmerer Georg Christian Greve *Waldstein-Wartenberg* til Herskabet Leutomischl (1743-91), hvis Sønesøn Johann Grev Waldstein i 1868-69 lod L. Chr.s »Jammers-Minde« udgive. Da nævnte Grev Waldstein 1876 døde uden mandlige Arvinger, gik L. Chr.s egenhændige Manuskript til »Jammers-Minde« sammen med andre ulfeldtske Efterladenskaber - bl. a. en Række Breve fra Christian IV. til Kirsten Munk, Corfitz Ulfeldt m. fl. - i Arv til hans Hustrus Brodersøn Grev *Alexander Kálnoky* til Slottet Csicso, fra hvem de 1920 erhvervedes for Danmark.

403

REGISTER (ved stud. mag. *Johann Boisen Schmidt*)

Aabenraa, 23, 64, 65.

Aachen, 336.

Aagesen, Hans, Raadmand, sen. Borgmester i Malmø, 72, 91, 350.

Abel, Cathrine, g. m. Proviantskriver Hans Hansen (Osten), 105, 115-117, 365.

Adeler, Cort, Generaladmiral, 303. Ahlefeldt, Augusta v., g. m. Generalmajor Fr. v. A., 111, 367.

- Bendix, Kaptajn, sen. Oberstløjtnant, 109, 110, 112, 113, 171, 173 367.

- Cai, Amtmand i Haderslev, sen. Generalkrigskommissær, 23, 60, 65, 322, 345.

- Ditlev, Amtmand i Flensborg, 24, 66, 322, 323, 337, 346.

- Frederik, Greve, Statholder, Storkansler, 287, 396-99.

- Frederik v., Generalmajor, sen. Generalløjtnant, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 128, 171, 298, 365, 382.

Allesen, Hans, Præst i Bunkeflod, 354.

Amiens, 16, 315.

Amsterdam, 18, 43, 337.

Andersen, H. C., Digter, VII, VIII.

- Rasmus, Forpagter paa Børringe Kongsgaard, 75, 76, 349, 351.

Andrup, Otto, Museumsdirektør, 302, 359, 360, 364.

Anna von der Linden, Enke efter Hofskomager Mikkel Mahs, 122, 123, 126-28, 130-32, 137-42, 146, 371.

Anna, eng. Dronning, Christian IV.s Søster, 316.

Anna af Østrig, Ludvig XIII.s Dronning, XII, 315, 380.

Anna Cathrine, L. Chr.s Datter, g. m. Kapt. Vigilius Cassetta, se: Ulfeldt.

Anna Cathrine, Christian IV.s Datter, 307, 308, 346, 400.

Anna Cathrine af Brandenburg, Christian IV.s Dronning, VIII, 400.

Anna Marie, Grevinde Fürstenberg, g. m. Rigsgreve Ferdinarfd Karl af Löwenstein-Wert-heim-Rochefort, 240, 390.

Anna Sophie, Frederik III's Datter, g. m. Kurfyrst Johann Georg III af Sachsen, 103, 157, 158 f, 237, 238, 361, 362, 364, 387, 389.

Aranda, Bernardo d', tidl. Ulfeldts Sekretær, 369.

- Emanuel d', Auditør i Brtigg, 114, 369.

- Francesco d', Borgmester i

Brügge, 114, 369.

Arenfeldt, Hans Mogensen, Hofjægermester, 366.

404

Arenfeldt, Mogens Hansen, til Rugaard, Lensmand paa Skivehus, 106, 189, 366.

Assens, 23, 63, 65.

Augusta, Christian IV's Søster, 343.

Augusta, Hertuginde af Glücksborg, g. m. Hertug Ernst Günther af Sønderborg, 237, 238, 389.

Ayscue, Sir George, eng. Viceadmiral, 45, 340.

Balcke, Hans, Hofsnedker, sen. fung. Slotsfoged, 184-190, 197, 235, 237, 384, 389.

- Henrik, Hofsnedker, 384.

Bang, Oluf, hist. Forfatter, Hjælpepræst og Skoleholder, 304.

Barbara, Bogbinderenke, 255, 256, 258, 259.

Barnekow, Christian, til Vidskøfle, 393.

Barstorff, Caspar v., Staldmester, 312.

- Philip Joachim v., Kammerjunker, sen. Lensmand paa Aalholm, 11, 312.

Barth, Slot i Pommern, XIV, 25, 68, 301, 320 f, 323, 345, 398.

Basel, 373, 381, 401.

Becker, P. W., Historiker, 305, 344.

Beck-Friis, Corfitz Ludvig, til Hevringholm, Major, 303 f, 402.

Below, Tyge, 321.

Bennet, Sir Henry, sen. Earl of ArHngton, 45, 338, 340, 391.

Beranger, Jacques, fransk Æventyrer, 378, 379.

Bertie, Charles, eng. Gesandt i København, 391.

Bielke, Christian, Hofjunker, 14,- 314.

- Henrik, Rigsadmiral, 14, 114, 335, 369, 370, 375, 401. -Hans Hustru, se: Ulfeldt, Edel.

Bielke, Jens, Norges Kansler, 14, 314.

- Jørgen, Generalløjtnant, Statholder paa Sjælland, 14, 314, 375.

- Ove, Norges Kansler, 14, 314, 375.

Bilde, Steen Andersen, Stadsmajor, sen. Oberst, 109, 367.

Bille, Lauge Eriksen, til Kærgaard, 71, 91, 350.

- Steen Jensen, til Billesholm, Lensmand i Trondhjem, 386.

Bilskov Kro, Sønderjylland, 24.

Birket-Smith, S., Historiker, XXII, XXIII, 297 f, 301, 304, 305, 359.

Biron, Hertug af, se: Gontaut.

Blixen, Sophie Hedvig v., Hofmesterinde, 11, 312.

Blome, Henrik, Amtmand i Rendsborg, 322.

Boller, Hovedgaard i Jylland, IX, 315, 321,324,371,402.

Bolt, Hermann, Kaptajn, 39, 40, 332.

Bonde, Krister, svensk Friherre, Rigsraad, 90, 357.

Borch, Ole, Læge og Naturforsker, 336.

Bornemann, Henrik, Magister, Provst v. Vor Frue, sen. Sjællands Biskop, 260, 393.

- Johan Adolf, Præst, sen. Stiftsprovst v. Vor Frue, 258, 260, 274, 393.

- Philipp Julius, Kancellisekretær, 373.

- Thyra Beate, g. m. 1) Jokum Waltpurger, 2) Dr. Caspar Kölichen, 183, 188, 373, 384.

Borri, Francesco Guiseppe, ital. Læge og Alkymist, 114, 369.

Bosø (Bosjö) Kloster, Ulfeldts Gods i Skaane, 90, 324, 357.

Bourbon, Louis de, Prins af Condé, 380, 381.

405

Bourbon l'Archambault, Badested i Bourbonnais, 335.

Brabant, 16.

Braém, Johan, kbhvn. Købmand, 313.

Brahe, Tyge, Astronom, 293.

Brämer, Christian, Præst, 388.

Brandt, Caspar, Borgmester i Korsør, sen. Ridefoged over Korsør Slot og Len, 21, 22, 57, 58, 322.

- Friederich v., brandenb. Resident i København, 396.

- Peter, Zahlmester for Hofetaten, sen. Overrentemester, 258, 393, 398, 399.

Braten, eng. Løjtnant, se: Broughton.

Bremerholm, 217, 262.

Brenner, Mårten, svensk Assessor, sen. Revisionssekretær, 71, 91, 350.

Brochmand, Jesper, Biskop, 239, 390.

Brockenhuus, Birgitte, g. m. Jakob Ulfeldt, 309.

- Oluf Frandsen, til Hjulebjerg, sen. Landsdommer paa Sjælland, 83, 115, 354, 370.

Broughton, eng. Løjtnant, 44-47, 100, 108, 115, 157, 339.

Brugge, By i Nederlandene, XVI, 43, 336, 337, 372, 373, 382.

Bruxelles, 379.

Buchwald, Daniel v., gottorpsk Agent, 375.

Budde, Agneta Sophia Joakimsdatter, 260, 261, 264, 393, 394.

Bueck, Hieronymus, Mag., Præst, 49, 50, 182, 188, 207, 226, 234-36, 239, 341, 366, 390.

Büiche, Peter, Dr., kgl. Livlæge, Kammerraad, 367, 372.

Bunkeflod, Landsby i Skaane, 84, 354.

Bunnett, F. E., eng. Historiker, 298.

Calais, 17.

Cassetta, Jan Marcus, belgisk Kaptajn, 46, 114, 155, 191, 338 -40, 378, 382.

- Vigilius, belgisk Kaptajn, 401

Catharina (Wolff?), g. m. Kongens Sadelknægt (Henrik Sick?), L. Chr.s Opvarterske, 101, 122, 123, 126-28, 130-32, 137 -40, 224-25, 228-31, 233, 361, 363, 387.

Cathrine Jensdatter, g. m. Hans Balcke, 389.

Cathrine, g. m. Vagtmester Hans Mejer, Bornholm, 31, 329.

Catrine, den vise, 159, 173, 383.

Chambers, Peter, svensk Agent i Helsingør, 356.

Chanut, Pierre, fransk Gesandt i Stockholm, 301 f.

Charisius, Anna Cathrine, g. m. Morten Skinkel til Søholm, 119, 173, 371.

- Peder, dansk Resident i Haag, 319, 343.

Charlotte Amalie, Christian V.s Dronning, 103, 105, 223, 256, 271-73, 280, 287, 288, 364, 365, 386, 392, 396, 397.

Christian, Fange i Blaataarn, 106 (hans Endeligt), 153, 172, 180, 185, 188, 189 (hans Historie), 190-93, 200-04, 208-23, 364 366.

Christian IV., VIII, XXI, 307-11, 400. _ Rejser, 11. - Forhold til Børnene, IX, X, 11, 12, 315, 317. - Død, XIII, 317.

Christian V., 103, 222, 364, 386, 390, 399, 401. - Se endvidere under Leonora Christina.

Christian, Prins, Christian IV.s ældste Søn, 7, 9, 10, 312.

406

Christian Albrecht, Hertug af Holsten-Gottorp, 126, 373.

Christiane, Christian IV.s Datter, g. m. Hannibal Sehested, 309, 312, 314, 401.

Christiansborg (Slotsbrand 1794), 297.

Christina, Dronning af Sverige, 401. - Se: Leonora Christina.

Christoffer af Bayern, Konge, 356.

Cléopâtre, Roman af Gauthier de Costes de la Calprenède, 20, 321.

Cojberg, se: Kajberg.

Colerus (Køler), Peder Danielsen, Slotspræst, 274, 396.

Collin, Huslærer(?), XXII.

Condé, se Bourbon.

Corneille, Pierre, fransk Digter, 383.

Couvent des filles bleues, Nonnekloster i Paris, 145.

Croke, eng. Officer, Stockholm, 320.

Dahlbergh, Erik, svensk Generalkvartermester, sen. Greve, Generalguvernør, Feltmarskal, 90, 356-57.

Dalarhamn ved Mälaren, 343.

Dalum Kloster, Odense Herred, 308.

Danzig, 19, 20, 319.

Descartes, René, fransk Filosof, 315.

Dichman, Birgitte Evertsdatte, g. m. 1) Borgmester Reinhold Hansen, København, 2) Fr. Eberh. v. Speckhan, sen. Stiftamt. i Ribe, 13, 111, 314, 327.

Dina Vinhofvers, XIII, 18, 23, 41, 97, 226, 244, 249, 250, 318, 368.

Donop, Angenesa Anna v., g. m. Oberst A. C. Th. v. d. Wengen Lambsdorff, 273, 396. - Anton Gabriel v., Hofmarskal i Hessen-Kassel, 396. Dorothe Engelbretsdatter, Digterinde og Præstekone i Bergen, 395.

Dorothea Elisabeth, Christian IV.s Datter, sen. Priorinde i Kom, 401.

Dover, eng. By, 17, 44, 339-41, 395.

Dreyer (Drejer), Peter Carstensen, Sekretær, sen. Lagmand i Trondhjem, 45-47, 100, 108, 109, 112, 340.

Dronninggaard, Hovedgaard i Jylland, 387.

Drottningholm Slot, 343.

Drysenius, Erik, Dr., svensk Hofretsassessor, 71, 91, 350.

Dunkerque, 16.

Duns (= The Downs?), England, 16, 17, 47, 315.

Duplessis, Marie-Joséphé-Estienne, g. m. Corfitz Corfitzen Ulfeldt. 401.

Dureel, Magnus, svensk Resident i København, 314.

Duvall, Gustav, svensk Resident i København, 335, 336.

Eckernførde, 343.

Ekeblad, Johan, svensk Hofjunker, 343.

Eleonora, Kurfyrstinde af Brandenburg, 307.

Eleonore (Alienor), Valdemar »den unge«s Dronning, 307.

Elisabeth Augusta, Christian IV.s Datter, g. m. Rigsraad Hans Lindenov, IX, 13, 119, 131, 140, 250, 260, 313, 322, 323, 371, 376, 400.

Elisabeth, Dronning af Bøhmen, g. m. Pfalzgreve Frederik V., Konge af Bøhmen, 308, 316.

Elisabeth, Hertuginde af Mecklenburg, 307.

Elisabeth, Datter af Grev Ernst Casimir af Nassau-Dietz, 309.

407

Elisabeth, Dronning af England, XIX.

Elisabeth Sophie, Christian IV.s Datter med Vibeke Kruse, 345.

Ellensborg (nu Holckenhavn), fynsk Gods, XVI, 43, 324, 335, 336.

Elmelunde, Krongods paa Møen, 313.

Emporagrius, Eric Gabrielsson, Dr. theol., Sognepræst ved Storkyrkan i Stockholm, sen. Biskop i Strängnäs, 53, 344.

England, 16, 43.

Epiktetos, Filosof, 107, 367.

Erik af Pommern, Konge, XX.

Ernst Casimir, Greve af Nassau-Dietz, Statholder i Friesland, 3, 4, 309.

Ernst Günther, Hertug af Sønderborg, 389.

Ernst, Heinrich, Professor, Assessor i Danske Kancelli, 367.

Estred Ertmansdatter, g. m. Præsten L. Andersen Rhode, 342.

Eutin, By i Østholsten, 310.

Femern, 231, 387, 388.

Ferdinand II, tysk Kejser, 309.

Ferdinand Karl, Rigsgreve af Löwenstein-Wertheim-Rochefort, 237, 388, 390.

Finland, 30.

Flandern, 16, 44, 45, 338.

Flekkerø, Norge, 4, 309.

Flensborg, 24, 65, 66, 67.

Frankrig, 16, 43, 315.

Franz Albrecht, Hertug af Sachsen-Lauenburg, 6, 7, 309-11.

Frederik III., Hertug af Gottorp, 343, 345, 375.

Frederik III., Konge af Danmark, 239, 308, 311, 315, 317, 318, 334, 335, 337-41, 344, 366, 375, 389.

Frederik IV., 241, 297, 390.

- V., Kurfyrste af Pfalz, sen. Konge i Bøhmen, 316.

- Hertug, Christian IV.s Søn, se: Frederik III., Konge af Danmark.

- Hertug af Nordborg, 312.

Frederik Christian, Søn af Christian IV., 308, 401.

Frederik Henrik, Prins af Oranien, 353.

Frederik Vilhelm, Kurfyrste af Brandenburg, 337, 338, 365, 373.

Frederiksborg, IX, 199, 210, 312.

Frederiksodde (nu Fredericia), 26, 323.

Friesland, 308.

Friis, F. R., Historiker, 305, 359.

- Jesper, til Ørbæklunde, Oberst, 399.

- Kjeld, Corfitz Ulfeldts Sekretær, 28, 74, 81, 326, 346, 351.

- Lisbet Sophie, Datter af Jesper F., XX, 399.

- Mogens Nielsen, Rentemester, sen. Lensgreve til Frijsenborg, 384. - Hans Hustru, se Offenberg.

Fog, Niels Madsen, Sognepræst til Storning, 366.

Foss, Matthias, Mag., Hofpræst, sen. Biskop i Aalborg, 147, 148, 181, 234, 377, 384.

Fuchs, Adolph, Generalmajor, Guvernør paa Hammershus, sen. Amtmand i Nyborg, XV, XVI, 31, 32, 33-40, 42, 43, 45, 981, 120, 208, 328-33, 334, 336, 340.

Fussing, H. H., Lektor, Dr, phil., 310.

408

Gabel, Christoffer, kgl. Kammerskriver, Rentemester, sen. Statholder i København, 42, 106, 114-15, 123-26, 142-46, 187, 235, 322, 329, 330, 334, 335, 337, 366, 369, 379, 384, 387.

Gardie, Christina de la, Grevinde, 350 f.

- Jakob Casimir de la, Greve, Generalløjtnant, 26, 323, 324, 352, 353.

Garpen (Gabel), Margrethe, g. m.) Kapt. Johan Weyhe, 2) lotsfoged Johann Jäger, 384.

Gerhardt, Paulus, ty. Salmedigter, Præst i Lübben, 392.

Gersdorff, Joachim, Statholder i Kbhvn, sen. Rigshofmester, 17, 64, 317, 319, 346.

Gert, Taarngemmer, 252, 257, 258, 261-64.

Giedde, Margrethe, g. m. Vicekans-ler Holger Vind, 161,381.

- Ove, Rigsadmiral, 381.

Glässer (Gläserin), Cathrine, Kammerjomfru, 115, 370.

Glückstadt, 11, 311, 312.

Goeree, By i Sydholland, 316.

Gontaut, Charles de, Hertug af Biron, 115, 125, 126, 370.

Goteborg, 84.

Gottorp, 343.

Gratlitz, Ulfeldts Gods i Bøhmen, 89, 356.

Gravesend, eng. By, 339.

Griffenfeld, Peder Schumacher, Oversekretær, sen. Greve, Rigskansler, Førsteminister, 250, 383, 391, 394.

Gripsholm Slot, 343.

Grubbe, Regitze Jørgensdatter, g. m. Underadmiral Hans Ulrik Gyldenløve, 261, 394.

- Sidsel Knudsdatter, g. m. Rigsraad Axel Urup til Bæltebjerg, 269, 271, 273, 395.

Gyllengrip, Gabriel, svensk Assessor, 71, 350.

Gyldenløve, Hans Ulrik, Underadmiral, 394.

- Ulrik Christian, Christian IV.s Søn, Generalløjtnant, 21-24, 57-65, 122, 226, 284-85, 299, 321-22, 345, 371.

- Ulrik Frederik, Frederik III.s Søn, Greve, Statholder i Norge, 299, 391, 396, 397.

Gyldenstjerne, Ebbe Laxmandsen, Hofjunker, sen. Stiftsbefalingsmand i Viborg, 16, 315.

Gyllenstierna, Johan, Friherre, sen. Præsident for Svea Hofret, 71, 72, 79, 82-87, 90, 350.

Gøde, Henrik Clausen, kgl. Bogtrykker, 386.

Haag, 16, 17, 46, 315, 390.

Haagensen, Bartholomæus, tidl. Proviantskriver og Ejer af Limhavnsgaarden, 353.

Haderslev, 60, 65.

Haderslevhus, 310.

Hagedorn, Christoffer, Oberstløjtnant, Frederik III.s Generaladjutant, 382, 384.

Hamburg, 26, 31, 63, 255, 298, 382.

Hammermøllen v. Helsingør, 319.

Hammershus, XV, 31, 328, 329, 395.

Hans Adolf, Hertug af Pløn, 394.

Hansen, Christoffer, Borgmester i København, 354.

- Reinhold, Borgmester i København, 314, 342.

Hasebard, Wichmann Jacobsen, L. Chr.s Huslærer, sen. Biskop i Viborg, 3-5, 308.

Hassel, Peder Olufsen, Landsdommer paa Bornholm, 330.

Haxthausen, Heinrich v. til 409 Tienhausen, Oberst, 117, 370, 371.

Haxthausen, Maria Elisabeth v., Dronning Sophie Amalies Hofmesterinde, 104, 115, 365, 370.

Hedvig, Christian IV.s Datter, .g. m. Ebbe Ulfeldt, IX, 15, 312, 314, 322, 343, 385, 386, 388, 401.

Hedvig Eleonora af Gottorp, Karl X. Gustavs Dronning, 20, 53-54, 320, 343, 344.

Hedwig Sophie, Landgrevinde af Hessen-Kassel, 103, 239-42, 244, 365, 401.

Heidemann, Veronica Elisabeth, Ejer af Husumgaard, 399.

Heldvad, Niels, kgl. Astrolog, 308.

Hellevoetsluis, By i Holland, 17, 316.

Helsingør, XIV, 27.

Helt, Jakob, Corfitz Ulfeldts Livknægt, 352.

Henrik Julius, Hertug af Braunschweig-Wolfenbüttel, 308.

Henriksen, Frants, Corfitz Ulfeldts Lakaj, 46, 114, 156, 369, 378.

Herrisvad, Ulfeldts Gods i Skaane, 90, 324, 357.

Herschmanitz, Ulfeldts Gods i Bøhmen, 89, 356.

Hofman, Tycho de, Historiker, 304, 397.

Hojer, Andreas, Læge, Jurist, Historiker, 297, 299, 301, 304.

Holberg, Ludvig, 303, 304, 392.

Holbæk, 399.

Holbæk, Christoffer Christensen, L. Chr.s Tysklærer, sen. Sognepræst i Stege, 9, 311, 312.

Holland, XIV, 16, 25, 301, 315, 317, 336.

Holme, Jens Pedersen, Købmand, 268, 275-77.

Holmen, København, 262, 353, 394.

Holmer, Peter, Raadmand, 388.

Holst, Claus, Arntsskriver i Flensborg, 24, 25, .50, 66, 322, 341, 342, 346.

Holsten, 312.

Honthorst, Gerhard, holl. Maler, XII, 376 f.

Husum, 288, 362, 398, 399.

Hvidtfeldt, Johan, Landsarkivar, 366.

Hyde, Anna, g. m. Hertug Jakob af York, 333.

Hørsholm, 312, 314, 318.

Høst, Jens Kragh, Historiker, 304.

Inger, L. Chr.s Opvarterske, 243-50.

Isabella, Dronning af Spanien, XIX.

Iversen (Dybbel, Dyppel), Jørgen, Guvernør paa St. Thomas, 277, 279, 396.

Jacobsen, Jacob, Raadmand i Malmø, 72/350.

Jakob, Hertug af York, sen. Kong Jakob II, 333.

Jensen (Vejle), Christen, Dr., Christian IV.s Hofpræst og Skriftefader, 9, 311.

Johan, Taarngemmer, norsk, 264.

Johan II. Casimir, Konge af Polen, 319.

Johan Georg III., Kurfyrste af Sachsen, 364, 387.

Johansen, Isak, »Tyrk«, Ulfeldts Tjener, 76, 77, 83, 351.

Jon, Medhjælper i Blaataarn, 121.

Jonatha, L. Chr.s engelskfødte Vogterske, 268, 275-80, 283-87, 397.

Juel, Jens, Baron, 344.

- Niels, Admiral, 309, 344.

- Peder, dansk Resident i Stockholm, 54, 64, 343-46, 364.

Jürgensen, Christian, Professor, 302.

410

Jäger, Johann, Slotsfoged, 101, 188, 192, 193, 198, 199, 201-04, 206-09, 212-15, 219, 221, 224-28, 231, 232, 234, 236, 237, 239, 240, 243, 247-49, 251, 252, 254-58, 260, 265-67, 273, 274, 287-89, 361, 362, 384, 398.

Jørgensen, Johan, Købmand i Malmø, 76, 77, 348, 351.

Kajberg (Cojberg), Niels, Ulfeldts Tjener, 156, 378.

Kálnoky, Alexander, Greve, Csisco, 402.

Karen Andersdatter, Christian IV.s Frille, 394.

Karen Nielsdatter, L. Chr.s Opvarterske, 199-207, 209-224, 230, 233, 237, 238, 243, 249-51, 255, 289.

Karen Olesdatter, L. Chr.s Opvarterske, 48, 101, 146, 148-50, 152-62, 164, 165, 170-82, 185-99, 289, 341, 361, 377.

Karl IX. af Sverige, 398.

Karl X. Gustav, XIV, 20, 53, 54, 315, 320, 342-44, 347.

Karl XI. af Sverige, 343.

Karl XII. af Sverige, 343.

Karl I. af England, 316.

Karl II. af England, XVI, 99, 100, 336, 339, 340, 391.

Karl Ludvig, Kurfyrste af Nedre-Pfalz, 316.

Karlberg, Slot ved Stockholm, 53, 343.

Karlum, ved Tønder, 299.

Kingo, Thomas, Salmedigter, Biskop i Odense, XXI, 256, 257, 392, 393.

Knuth, Adam Levin, Kammerpage, sen. Gehejmerraad, 236, 243, 388.

Kolberger Heide, XIII, 105.

Koldinghus, 310.

Kölichen, Caspar, Dr., sen. Medicus ved Kvæsthuset, 188, 384.

Königsberg, 337.

Königsfeldt, J. P. F., Historiker, 305.

Kornerup, Bjørn, Overarkivar, Dr. theol., 336.

Korsør, 21, 57.

Krag, Erik Christensen, til Bramminge, Oversekretær i Dansk Kancelli, sen. Gehejmerraad og Assessor i Højesteret, 105, 114-15, 123-26, 132-36, 142-46, 321, 365, 372.

Krantz, Otto, Major, 31, 33, 37, 329 -31.

Kristianspris, Fæstning i Sydslesvig, 310,312.

Kronborg, 156, 312.

Kruse, Mogens Ottesen, Oberst 328.

- Tyge, til Stenalt, 309.

- Vibeke, Christian IV.s Frille, 321, 345.

Kückelsom, Alexander v., L. Chr.s Sproglærer og Dansemester, 7-10, 311.

Køler, se: Colerus.

Laaland, 324.

Lambsdorff, Andrea Casimir Thadæus v. d. Wengen, til Böchlin, Oberst, 396.

Landskrone, 77, 78.

Lange, Villum (Villem), Landsdommer i Jylland, sen. Kancelliraad, 174, 383.

Langeland, 324.

Langlois, Marie-Madeleine, fransk Demoiselle, 378, 379.

La Roche-Thudesguin, se Marryes;

La Voyette, u: Voyette.

Larson, Magnus, sv. Assessor, Hofauditør, 71-91, 325, 350 356.

Leernout, Borgmester i Brugge, 336.

Leeuwarden, Hovedby i Friesland, 308.

411

Leeuwenhoek, holl. Naturforsker, 400.

Leijoncloo, Anders, svensk Gesandt i København, 398, 399.

Lellinge, Hovedgaard paa Sjælland, 324.

Lenæus, Johannes Canuti, svensk Ærkebiskop, 53, 344.

Leo L, Pave, 308. - III., Pave, 308.

Leonin, spansk Adelsmand, Naturforsker, 16, 315.

Leonora Christina, Grevinde Ulfeldt: Fødselsdato: 306-8. -Navne: 307. - Undervisning og Uddannelse: XI, XII, 3, 7 -11, 308. - Forhold til Søsken: 4-10, 14, 16, 131, 140, 209, 250. - Forhold til Faderen: 11, 12, 17, 317, X. - Forhold til Manden: 5-7, 11, 12, 18, 27,39,40,96-99, 124, 338, 349, 350, X, XI, XIV, XVII, XVIII. - Barsler: XII, 16, 17, 307, 315-17. -Forhold til Børnene: XII, XXI, 153, 163, 211. - Forhold til Vibeke Kruse: XI, 60, 345. - Forhold til Dronning Sophie Amalie: XIII, XX, 48, 49, 103, 116, 118, 147, 148, 159, 162, 174, 176-79, 202, 226, 234, 238, 241, 273, 274, 283, 317, 335, 341, 380, 391, 396. - Forhold til Hannibal Sehested: XV, 156, 317, 327, 379. - Forhold til Dronning Christina: XIV, 320. - Forhold til Karl Gustav: 97f, 319. - Arrest i Malmø: 27-30, 71-92, 97, 98. - Forsvar: 28-30. - Bornholm: 30, 98, 208, 328, 329, XV. - Flugtforsøg: 31, 32, 34-37, 330, 331. - Adskillelse fra Manden: 39-42, 331, 332. - Arrest i Dover: XVII, 46, 100, 156 339, 340. - Forhold til Frederik III.: 17, 22, 59, 61, 159, 174, 176, 178, 179, 202, 231, 232, 298, 317, 321, 322, 380. - Mørke Kirke: 113-46, 369. - Forhør: 113-15, 123-26, 132-36, 142-46, 369, 372. - Sygdom: 175, 206-08, 244, 265, 269, 309, 395. - Nyt Fængsel: 146, 377. - Digte og Optegnelser: VIII, IX, XIV, XV, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, 166-69, 176, 217, 220, .223, 228, 239, 252-54, 256, 257, 260, 269-71, 272, 274, 275, 280 -82, 284, 291-93, 300, 329, 333, 342, 344, 345, 346, 358 -62, 388, 392, 394, 395, 397. - Andre Sysler i Fængslet: 47-49, 139, 162-66, 174-75, 176-79, 182, 184, 190-92, 199, 201, 205-06, 207, 209, 213, 220, 223, 228, 229, 231, 256, 258, 264, 271-74, 275, 279, 289-91. - Forhold til Christian V.: XIX, 236, 240, 241, 273, 274, 288, 298, - Naadesbevisninger og Lettelser: XIX, 241, 254, 258, 271, 388, 390, 393. - Forbønner: XX, 240, 241, 284, 285, 386, 388, 390, 391, 397, 401. - Løsladelse: 287, 288, 300, XX. - Til Husum: XX, 288, 398, 399. - Maribo Kloster: XX-XXII, 399. - Død: XXII, 300, 302, 307.

Leth, Hans, Dr., Hofprædikant, sen. kgl. Konfessionarius, 234, 235, 388.

Lille Bælt, 324.

Lille, Gauthier de, fransk Digter, 98, 363.

412

Limhavns gaarden v. Malmø, 74, 76, 77, 347, 354.

Lindenov, Anna Catharina, 287, 288, 398.

- Hans, til Ivernæs, Rigsraad, 313, 400. Hans Hustru, u: Elisabeth Augusta.

- Otte Ottesen, til Borreby, Ritmester, 71, 350.

Lobkowitz, Maria Elisabeth, Fyrstinde, g. m. Corfitz Anton Ulfeldt, 402.

London, XIII, 17, 44, 45, 316, 337, 339, 401.

Lorentz, paa Maribo Kloster, XXII:

Lübeck, 18, 30, 63, 309.

Lublin, By i Polen, 315.

Lucia Henriksdatter, Kammerpige, 261, 394.

Ludvig XIV. af Frankrig, 315, 336, 338, 378.

Lützens, Detlev, Oberstløjtnant, fungerende Guvernør paa Hammershus, 42, 333.

Lycosthenes (Wolfhart), Conrad, Professor i Basel, 383.

Lykke, Anne Eriksdatter, g. m. Frederik Qvitzow, 5, 309.

- Kaj, Kammerjunker, sen. Oberst, 401.

Lyngbygaard, Hovedgaard i Jylland, 366.

Løvenklau, se: Schröder-Løvenklau.

Løwenstein, Grevinde, se: Anna Marie, Grevinde Fürstenberg.

Magdalena Sibylla, Kurprinsesse af Sachsen, g. m. Prins Christian, 11, 131, 312, 387.

Magnus Eriksson, svensk Konge, 356.

Mahs, Mikkell, kgl. Hofskomager, 371.

Maire, Jacob le, holl. Resident i Helsingør, 374.

Malling, Ove, Historiker, 304.

Malmø, 27. - Se: Leonora Christina.

Malmøhus, 77, 352.

Mander, Karel van, Maler, 13, 313.

Maren Bloks, L. Chr.s Vogterske, 118-22, 140-42, 146, 153, 162, 165, 173, 177, 259, 260, 265.

Maren Hellesdatter, g. m. Hans Balcke, 389.

Maren Larsdatter, L. Chr.s Pige, 48, 110, 172, 174, 185, 341, 367, 384.

Maren Lauridsdatter, g. m. Præsten Niels Madsen Fog, 366.

Margrethe, L. Chr.s Opvarterske, 265-68.

Margrethe Christensdatter, g. m. Jørgen Iversen (Dyppel), 396.

Margrethe, Dronning af Danmark, XIX, XX.

Margrethe, holstensk Vorning, L. Chr.s Opvarterske, 243.

Margrethe, g. m. Bartholomæus Mikkelsen, 353.

Maria Amalia, Prinsesse af Kurland, g. m. Landgrev Karl af Hessen-Kassel, 239, 240, 390.

Maria Eleonora, Gustav Adolfs Enke, 53, 344.

Maribo Kirke, 300, 301, 303, 306. - Kfoster, VIII, 300, 362, 392, 393, 395, 397, 401, 402. -Se: Leonora Christina.

Marie, Hertuginde af Sachsen-Jena, 391, 401.

Marie Cathrine, Christian IV.s Datter, 401.

Marryes, David des, Sieur de La Roche-Thudesquin Dornano, tidl. Kommandant i Nakskov, 156, 157, 378, 379.

Marsvin, Ellen, g. m. Ludvig Munk til Nørlund, IX, 308, 400.

413

Marsvin, Otte Jørgensen, til Dybæk og Clausholm, 80, 353.

Mattisen, Olle, Taarngemmer, 264, 266, 268, 269, 283-87, 289.

Mauritius, Otto, lic. jur., Hofraad i Pløen, dansk Spion, 263, 264, 394.

Maurits, Søn af Grev Ernst Casimir af Nassau-Dietz, 4, 5, 309.

Mazarin, Kardinal, fransk Statsmand, 315, 380.

Meier, Hans Berntsen, Mag., Konrektor i Bordesholm, 375.

Meineken, Johannes, L. Chr.s Musiklærer, Organist v. Frederiksborg Slotskirke, 11, 312.

Mejer, Hans, Vagtmester paa Hammershus, 329.

Michail Fedorovic, russisk Tsar, 314.

Mikkelsen, Bartholomæus, Ejer af Limhavnsgaarden, 72, 73, 74, 75, 77-84, 88, 89, 92, 347-49, 351-54, 358.

Mogensen, Christen, Taarngemmer, 101, 188, 192-200, 202, 203, 209, 213-16, 218-23, 227, 228, 230, 232, 233, 237, 243, 245, 247, 250-52, 257, 361, 371, 384.

Molbech, C., Historiker, 305.

Mörner (af Morlanda), Hans Georg, svensk Oberst, sen. Generalløjtnant og Friherre, 89, 90, 356.

Moth, Rudolf, Mag. Slotspræst, sen. Vicebiskop paa Fyn, 239, 250, 389.

- Sophie Amalie, Christian V.s Elskerinde, 389.

Motteville, Madame de, Kammerfrue hos Dronning Anna af Østrig, XII, 315.

Mowbray, Advokat i London, 339.

Müller, Heinrich, Dr., Præst i

Hamburg, sen. Professor i Rostock, 241, 391.

Munk, Kirsten Christina, g. m. Christian IV., VIII, IX, 16, 307, 309, 315, 321, 322, 324, 330, 345? 400, 402.

- Ludvig, til Nørlund, Statholder i Norge, 400.

Mylius, Peder Benzon, Landsdommer, 303.

Møen, 6, 12.

Møinichen, Henrik à, Dr., kgl. Livmedicus, sen. Højesteretsassessor, 265, 268, 269, 395.

Nedergaard, Emmeke, Mag., Slotspræst, sen. Sognepræst i Køge, 250, 258, 391.

Neuburg, v. Rhinen, 301.

Neuenburg, v. Rhinen, 381.

Nielsen, C. Lindberg, Arkivar, 366.

Norbye, Emmeke, se: Nedergaard, Emmeke.

Nordhuus, Richard Hansen, Mag., Præst v. Vor Frue, 342.

Norge, 312.

Nyborg, 23, 60, 62.

Nykøbing Slot, Falster, 11, 222, 223.

Næstved, 399.

Odense, 63.

Offenberg, Anna Maria v., g. m. Lensgreve Mogens Nielsen Friis, 185, 384.

Ognate, Marcus Albertus, Borgmester i Brugge, 114, 369.

Oliva (v. Danzig), Cistercienserklostret i, 319 f.

Ostende, 17, 46.

Ottensen, Flække v. Altona, 26, 323.

Ovens, Jürgen, gottorpsk Hofmaler, 343.

Oxenstierna, Axel, Greve, svensk Rigskansler, 314.

414

Oxenstierna, Erik, Greve, svensk Rigskansler, 343.

- Gabriel Gabrielsson, Greve, svensk Rigsjægermester, 90, 357.

Paaske, Dreng hos Fangen Christian, 222, 223.

Pape, Margrethe, sen. Baronesse af Løvendal, Frederik HI.s Elskerinde, 397.

Paris, 16, 43, 315, 336, 401.

Parnell, Thomas, 339.

Parsberg, Christoffer, Greve, Gehejmerraad, 393.

- Else Olufsdatter, g. m. Laurids Ulfeldt til Egeskov, 115, 125, 370.

- Enevold, Amtmand i Aalborg, 378.

Paus, Hans, Historiker, 304.

Peblingsøen, 276.

Pedersen, Nels, Tolder i Malmø, 76, 81 f, 351.

Pembroke, Grevinden af, se: Sidney, Mary.

Pentz, Christian v., Rigsgreve, Guvernør i Glückstadt, 192, 273, 312. - Hans Hustru; se: Sophie Elisabeth.

Per, Slotsfogedens Kusk, 153-57, 162, 164, 165, 170-75, 179, 180, 182, 184-86, 188-90, 209.

Petersen, Jacob, kgl. Kammertjener, sen. Rigsbaron, 40, 332.

Petkum, Simon de, dansk Resident i London, XVI, 44-47, 100, 108, 155, 336, 339-41.

Pflügge, Peter, Ulfeldts Tjener, 31, 33, 208, 328, 336, 385.

Philippa, Erik af Pommerns Dronning, XX.

Picques, fransk Resident i Stockholm, 302.

Pommern, 19, 84, 85.

Posse, Gustav (af Hedensund), Landshøvding, sen. Rigsraad, 71, 81, 86-88, 90, 91, 350.

Prouin, Charles, Ulfeldts Tjener, 19, 21, 24, 25, 77, 130, 131, 319, 352, 373.

Provence, 335.

Pultava, russ. By, 343.

Qualen, Claus v., gottorpsk Gesandt i Stockholm, 343.

- Otto v., Grev Chr. Rantzau's Hofmester, 332 f.

Qvitzow, Pernille, g. m. Henrik Beiow til Spøttrup, 309.

Rålamb, Claës, svensk Hof- og Krigsraad, sen. Præsident i Göta Hofret og Friherre, 71, 85, 86, 350.

Raben-Levetzau, Frederik Sophus, Greve, til Beldringe, 302.

Randulf, Enevold Nielsen, Mag., Præceptor for Christian IV.s Børn, sen. Præst i Roskilde, 3, 308.

Rantzau, Bertram, Kammerjunker, 314.

- Birgitte, g. m. Corfitz Trolle, 28, 325.

- Christian, Rigsgreve, Statholder i Hertugdømmerne, sen. Frederik III.s Førsteminister, 33, 40-43, 66, 104, 113 -15, 123-26, 132-36, 142-46, 147, 157, 322, 332-35, 337, 365, 369, 372, 375.

- Ditlev, Oberst, 31, 50, 328.

- Frants, Rigshofmester, 400.

- Hedwig Margrethe Elisabeth, g. m. Josias R., 377.

- Josias, Marskal af Frankrig, 377.

- Margrethe, g. m. 1) Ove Thott til Biersholm, 2) Enevold 415 Parsberg, Amtm. i Aalborg, 28, 153, 325, 378.

Rasmus, Taarngemmer, sen. Portner, 121, 129, 130, 153, 172, 180, 185, 188-90, 371.

Rasmussen (Trane eller Sønderup), Niels, Sognepræst til Hillested og Rosmos, 106, 366.

Rebolledo, Bernardino de, Greve, spansk Gesandt i København, 389.

Redi, Francesco, ital. Naturforsker, 400.

Reedtz, Peder Frederiksen, til Tygestrup, Kansler, Assessor i Højesteret, 105, 113-15, 123-26, 132-36, 142-46, 335, 366, 372, 375.

- Steen Frederiksen, til Hørbygaard, 71, 350.

Reitzer, Christian, Professor, 297, 299, 301.

Reyes, Matias de los, spansk Forfatter, 20, 321.

Rhode (Rhodius), Laurits Andersen, Præst, sen. Sognepræst paa Lolland, 342.

Richen, Flække ved Basel, 381.

Roche, La, se: Marryes, David des.

Rochefoucauld, Frédéric-Charles de La, Comte de Roye et de Roucy, Generalløjtnant, sen. Generalfeltmarskal, 397.

Roetcaes, Maria Jeanne, g. m. Adolph Fuchs, 329.

Rom, 337, 401.

Rosenborg, XIII, 17, 317.

Rosenkrantz, Mogens Holgersen, til Glimminge, sen. Amtm. Lundenæs, 28, 90, 357.

- Niels Pallesen, Oberstløjtnant, sen. Generalløjtnant, 109, 112, 367.

Rosenvold, Hovedgaard i Jylland, IX, 371.

Roskilde, 324.

Rotterdam, 16, 17.

Rugaard, Hovedgaard i Jylland, 366.

Rupert, Pfalzgreve, Prins, engelsk Viceadmiral, 17, 316.

Rupprecht, se: Rupert.

Ruse, Henrik, Generalkvartermester, sen. adlet Rüsensteen, 383.

Rønne, 31.

Sandvig, By paa Bornholm, 331.

Saurius, Johannes Conradus, Kvak salver, 19, 319.

Schack, Hans, Generalløjtnant, sen. | Greve, Præsident for Krigs j koll. og Stiftsbefalingsmand j i Ribe, 105, 132-36, 142-46, j 335, 366, 372, 373.

Schiller, Magnus, svensk Assessor, sen. Herredshøvding i Upp land, 71, 90, 91, 350.

Schlegel, Johann Heinrich, Historiker, 304.

Schumacher, se: Griffenfeld.

Schönau, Frederik Christian, Historiker, 304.

Schröder, Hans, Oberst, Kommandant paa Hammershus, 333.

Schrøder-Løvenklau, Jørgen, Oberst, Generalproviantkommissær, 101, 361, 363, 364.

Schwartzkopf, Corfitz Ulfeldts Sekretær, 21, 62, 65-67, 321.

Schwinge, Biflod til Elben, 319.

Seefeld, Jørgen, til Visborg, 309.

Sehested, Christian Thomesen, Kansler, 64, 346.

- Christoffer, Hofmarskal, sen. Gehejmeraad, 188, 384.

- Hannibal, Statholder, Rigsskatmester, XIII, 6, 17, 32, 156, 238, 309-11, 327, 329, 336, 378, 379, 389, 401. -Se: Leonora Christina.
416

Sehested, Karen Clausdatter, Hofmesterinde for de kgl. Børn, g. m. I) Tyge Kruse til Stenalt, 2) Jørgen Seefeld til Visborg, IX, 6-11, 309, 311, 312.

Sick, Henrik, kgl. Sadelknægt, 122, 371.

Sidney, Algernon, eng. Gesandt, 327.

- Mary, Grevinde af Pembroke, 157, 379.

- Sir Philip, eng. Digter og Statsmand, 379.

Sidsel, g. m. Anders Livgarde, 265, 395.

Sidsel Klemmingsdatter, L. Chr.s Opvarterske, 259, 260, 265.

Skanderborg, 7, 311.

Skeel, Birgitte Christensdatter, g. m. 1) Grev Chr. Barnekow, 2) Grev Christian Parsberg, 3) Gehejmeraad K. Thott, 261, 393.

Skinkel, Morten, til Søholm, Hofmarskal, sen, Gehejmeraad, 371.

Skov, Sigv., Museumsinspektør, 301 f.

Skrøder, Jørgen, se: Schrøder-Løvenklau, Jørgen.

Skunck, Niels, Stadsskriver, sen. Landsdommer i Bleking, 71, 73, 78, 91, 350.

Slesvig, 24, 66, 68.

Solter, Hans Henriksen, Borgmester i Malmø, 72, 91, 350.

Sophie, Frederik II.s Dronning, 307.

Sophie Amalie, Frederik III.s Dronning, 105, 237, 300, 318, 365, 366, 387, 389. - Se: Leonora Christina.

Sophie Elisabeth, Datter af Christian IV., g. m. Rigs greve Chr. v. Pentz, 3-8, 273, 307, 308, 312, 323, 324, 400.

Sophie Hedwig, Hertuginde af Braunschweig, g. m. Grev Ernst Casimir af Nassau-Dietz, 3, 308, 309.

Sophie Hedwig, Hertuginde af Glücksborg, 310.

Spa, Badested i Bispedømmet Liège, 336.

Spaen, Alexander v., brandenburgsk Generalmajor, 337, 338, 373.

Speckhan, Birgitte, se: Dichman, Birg. Evertsdatte.

Sperling, Anna, g. m. Kjeld Friis, 341.

- Eleonora, 341,

- Elisabeth, g. m. Christoffer Friis, 341.

- Otto, Dr. med. (d. æ.), 15, 16, 18, 21, 25, 26, 170, 174, 175, 184, 188-92, 200, 202, 213, 223, 236, 268, 269, 298, 301, 305, 314-16, 320, 323, 338, 341, 360, 364, 368, 372, 375, 381, 382, 384-86, 389, 395.

- Otto, Dr. jur. (d. y.), 297-304, 361, 362, 388, 390, 394.

Stade, By i Ærkebispedømmet Bremen, 19, 319.

Stege Slot, 313.

Steinburg Slot, Holsten, 307.

Stemann, Johann, tysk Student, 77, 352.

Stenbock, Gustav Otto, Greve, Rigsraad, Generalguvernør over Skaane, Halland, Bleking, sen. Rigsadmiral, 84, 85, 355.

Stephani, Daniel, brandenburgsk Informator, 336, 337.

Stettin, 20.

Sthen, Hans Christensen, Salmedigter, Sognepræst i Malmø, 395.

Stockholm, 20, 53, 319, 401.

Stocksund, v. Stockholm, 343.

Store Bælt, 324.

417

Stralsund, 20, 73, 319, 320.

Strode, Kaptajn, Kommandant paa Dover Castle, 339.

Susanne Hansdatte, g. m. Hans Balcke, 389.

Svane, Hans, Ærkebiskop, 311.

Svave, Arild Jørgensen, til Næsbyholm, 71, 350.

Svend, paa Maribo Kloster, XXII.

Sølvitsborg, Ulfeldts Grevskab i Bleking, 90, 324, 356.

Taasinge, 324.

Taubenfelt, Gustav Hansson, kgl. svensk Sekretær, sen. Landsdommer i Bahuslen, 76, 85, 351, 355, 388.

Terlon, Hugues de, fransk Gesandt, 327, 385, 398.

Thorn, By i Nordtyskland, 19.

Thott, Birgitte, lærd Adelsdame, 367.

- Knud, til Gaunø og Knudstrup, Gehejmerraad, 393.

- Otto, Greve, 302.

- Ove, til Bursholm og Skabersø, 325, 376.

Thyra Danebod, XIX.

Tobiesen, Fr., Læge, 395.

Torup, Ulfeldts Gods i Skaane, 90, 324, 357.

Trane, se: Rasmussen.

Travemunde, 18, 319.

Trolle, Corfitz, til Skarholt, Kammerjunker, sen. Assessor i Statskollegiet, 78, 83, 325, 352.

- Niels, Statholder i Norge, 364.

Tscherning, Paul, Generalauditør, 23, 322.

Turø, 335.

Tødsløf, Peder Jensen, Fuldmægtig hos Slotsfogeden, sen. Auktionsdirektør ved Hofetaten, 224, 231, 234, 237, 241-43, 248, 249, 252, 263, 267, 269, 285, 287, 293, 387, 393, XXI.

Uffeln, Juliane Elisabeth v., se: Wallenstein.

Ulfeldt, Anna Cathrine, L. Chr.s ældste Datter, g. m. Kaptajn Vigilius Cassetta, 28, 191, 326, 358, 381, 382, 386, 401.

- Anna Sophie, Datter af Laurids U., 392, 399.

- Anne Jakobsdatter, g. m. 1) P. Henriksen Ramel, Oberst, 2) J. N. Telone v. Hammerstein, 13, 14, 313.

- Birgitte Jakobsdatter, g. m. Otte Christoffersen Krafse til Egholm, 112, 368.

- Christian, Rigs greve, sen. Kannik, XVI, 145, 323, 324, 328, 330, 336, 337, 376, 381, 401.

- Corfitz Corfitzen, Rigs greve, 381, 386, 397, 401.

- Corfitz Jakobsen, Statholder, Rigs greve, Righofmester: Penge- og Ejendomsforhold, 12, 20, 175, 311, 313, 314, 318 f, 320 f, 324, 333, 335, 356. - Statholder XI, 12, 313. - Forhold til Hannibal Sehested XV, 311, 327, 336.

- Forhold til L. Chr.: se denne. - Forhold til Frederik III.: XIII-XVI, 61, 62, 317, 318, 327, 334, 335, 339, 340.

- Forhold til Dronning Christina: 18, 20, 319-21, 345. -Æresforsvar: 319, 320, 368.

- Opraab til den jydsk Adel: 323: - Forhold til Karl Gustav: XIV, XV, 26 -28, 84-89, 319, 321, 323-27, 355, 356. - Proces i Malmø: 28, 325-27. - Verantwortungsschrift: 33, 330. - 418 Deprekation: 41, 333. - Revers: 334. - Højesteretsdom 1663: XVI, 133-35, 338, 374. - Apologi: 329, 331, 334, 375. - Effigiehenrettelsen: 104, 159, 160, 365. - Skamstøtten: XVII, 175, 383. -Død: 301. - Se Leonora Christina og passim.

Ulfeldt, Corfitz Anton, Rigs greve, kejserlig Udenrigsminister, kgl. ungarsk Hof- og Statskansler, 358, 402.

- Ebbe, til Ovesholm, sen. svensk Generalløjtnant, Rigsraad m. m., 20, 319, 343, 370, 401. - Hans Hustru, se: Hedvig.

- Edel Christoffersdatter, g. m. Rigsadmiral H. Bielke, 118, 370, 371, 401.

- Ellen Christina Corfitzdatter, 26, 43, 163, 301, 381, 385, 390, 391, 396, 401.

- Elsebet Jakobsdatter, g. m. Jesper Friis til Ørbæklunde, 399.

- Jakob, Rigsraad, Rigskansler, 309.

- Jakob Corfitzen, 401.

- Jakob Mogensen, 90, 357.
- Laurids Jacobsen, 392.
- Leo Corfitzen, Rigsgreve, sen. østr. Generalfeltmarskal, 358, 385, 402.
- Leo Belgicus, XXI, 163, 315, 338,381,401,402.
- Leonora Sophie, g. m. Lauge Beck, XX, XXII, 163, 304, 317, 381, 391, 401, 402.
- Ludvig Corfitzen, Rigsgreve, 376, 381, 385, 401.
- Maria Elisabeth, g. m. Gehejmerraad Georg Christian, Greve Waldstein-Wartenberg, 358, 402.

Ulfeldt, Maria Jakobsdatter, g. m. Axel Arenfeldt til Basnæs, 115, 370.

- Otto Corfitzen, 402.

Ulrik, Hertug, Søn af Christian IV., 311.

Ulriksholm, Hovedgaard paa Fyn, 365.

Urne, Dorthea Sophie Knudsdatter, L. Chr.s Selskabsdame, XXII, 393.

- Palle Johansen, til Gyllebo, Ritmester, 71, 76, 91, 350.

Urup, Axel, Ingeniørofficer, til Bæltebjerg, 375.

Utrecht, 18.

Valdemar Christian, Greve, Christian IV.s Søn, 3, 14-16, 307, 308, 310, 314, 315, 400, IX.

Vestindien, 277, 279.

Vibe, Peder, Rentemester, 17, 317.

Vilhelm, Søn af Grev Ernst af Nassau-Dietz, 5.

Vilhelm II. af Oranien, 353.

Vilhelm Frederik, Greve af Nassau-Dietz, 309.

Villads, Skolemester i Frederiksborg, 210.

Villars, Pierre, Marquis de, fransk Ambass. i København, 397.

Vind, Holger, Viceskatmester, Vicekansler, 381.

Vinhofvers, se: Dina.

Virmond, Maria Anna, Grevinde, g. m. Corfitz Anton Ulfeldt, 402.

Vordingborg, 324.

Voyette, La, Oberst, 79, 88, 352, 353.

Waldstein, Johann, Greve, 300, 302, 402.

Waldstein-Wartenberg, Georg Christian, Greve, Gehejmerraad, 358, 402.

419

Wallenstein, Feltherre, Hertug, 310.

- Gottfried v., hess. Gehejmerraad, Hofmester, 390.

- Juliane Elisabeth, f. v. Uffeln, g. m. Gottfried v. W., Hofmesterinde hos Dronning Charlotte Amalie, 240-43, 271, 390, 396.

Walter, Jørgen, Oberstløjtnant, 18, 41,97, 101, 106, 225-27,230-33, 318, 366, 387, 388.

- Hans, Oberst, sen. Generalmajor, 388.

Waltpurger, Jokum (Jochim), Slotsfoged, 48, 49, 113, 117, 121-23, 126-30, 132, 137, 139-42, 146-48, 152, 157-64, 170-83, 185, 187, 189, 341, 367, 368, 372, 373, 376, 380, 384, 393. - Hans Hustru, se: Bornemann, Thyra Beate.

Wedel, Flække ved Altona, 323.

Weibull, Martin, Historiker, 302.

Werdelmann, Hofleverandør, 388.

Whitelocke, Sir Bulstrode, eng. Ambass. i Stockholm, 320.

Wilschiøtt, Jacob Clausen, Borgmester i Malmø, 72, 76, 91, 350

Wisch, Wolf v. d., 365.

Wolf, Ulfeldts Tjener, 7, 28, 326.

Wolff, se Catharina (Wolff?).

Wrangel, Karl Gustav, Greve, General, sen. Rigsadmiral, Rigsmarsk, 26, 323, 327.

Yarmouth, eng. By, 316

Ziegler, Johannes (Pseud. for C. Dirckinck-Holmfeld), 300.

Zinzendorff, Anna Maria, Grevinde, g. m. Leo Ulfeldt, 402.

Zoëga, Hedwig Johanne, g. m. Philipp Julius Bornemann, 373.